STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 11675

SEFER HAYE ADAM

Abraham ben Jehiel Michal Danzig

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ספר

חיי אדם

הועתק

מהספר חיי אדם בלה"ק שחבר הרב המאוה"ג
מוהר"ד **אברהם דאנציג** ז"ל מו"צ דווילנא .

אזו וויא דאש דאזיגע ספר הייסט · אזו איז דאש אויך · דאש
גאנצע לעבין פון דעם מענטשין · עש שטייען אלע דינים פון
דעם שולחן ערוך אורח חיים אונ אנדערע פוסקים
אלדינג זייער קלאר אונ ריין · אפילו ווער עש איז ניט קיין למדן
וועט ער זיך אויך דער פון אויש לערנען אלע דינים :

שנת תש"י לפ"ק

הוצאת מסורה פאבלישינג קאמפאני

Published by MESORAH COMPANY

New York

Printed in U. S. A. by Saphrograph Co., 194 Elizabeth Street, New York 12, N. Y.

פארצייכענש פון אלע דינים וואש געפינען זיך אין דעם דאזיגען ספר חיי אדם:

השכמת הבוקר · אלץ וואש מען זאל טאן אין דער פריא ווען מען שטייט אויף אונ וויא אזו מען זאל זיך אן טאן:

ב נטילת ידים · וויא אזו דאש וואשין זאל זיין אין דער פריא אונ מיט וועלכע וואסער מעג מען זיך וואשין:

ג דיני טהרה ונקיות · וויא אזו מען מוז זעהן תמיד ריין צו זיין · אונ וועלכע זאכין עס הייסין נישט ריין אונ מען טאר קענגין זייא ניט לערנען אונ ניט דאוונען אדר איין היילג ווארט זאגין:

דיני קודם תפלה · די אלע זאכין וואש מען מעג יוא טאן אונ וואש מען טאר ניט טאן פאר דעם דאוונען:

ה דיני ציצית · אלע דינים פון ציצית ווען מען מוז גיין אין ציצית · וויא מען מוז ערליך האלטין די ציצית · וועלכע ציצית עש זיינען כשר · אונ וויא אזו מען זאל איין מאכין דיא ציצית אין ארבע כנפות אריין:

ו דיני תפילין · וויא אזו מען זאל לייגין תפילין · אונ ווען מען זאל זייא אויש טאן · וויא אזו די רצועות זאלין זיין · אונ וויא מען מוז הייליג האלטין דיא תפילין:

ז דיני תפלה · אלע דינים פון דאוונען · ווען מעג מען מצרף זיין צום מנין · ווען מען מעג זאגין ברכו אונ קדושה אונ קדיש חאטשע עש איז ניטא קיין מנין · אויף וועלכע ערטר אין דאוונען טאר מען ניט ריידין · אונ וויא מען זאל דאוונען ווען מען קומט שפעט אין שול:

ח דיני פסוקי דזמרה · אלע דינים פון ברוך שאמר ביז נאך ישתבח:

ט דיני קדיש וברכו · ווען מען מעג זאגין קדיש אדר ברכו אדר קדושה · ווער עש מוז נאך זאגין מיט דעם חזן · אונ ווער עש מעג דאוונען פר דעם עמוד:

י דיני קריאת שמע · ביז וויא לאנג איז די צייט אין דער פריא קריאת שמע צו זאגין · וויא אזו מען זאל זאגין קריאת שמע וואש מען זאל טאן ווען מען האט אין דר פריא אדר צו מעריב קיין קריאת שמע נישט גיזאגט אונ נאך אויך אנדערע דינים דער פון:

יא דיני שמונה עשרה · וויא אזו מען מוז דאוונען שמונה עשרה · וואש מען זאל טאן ווען מען האט איין שמונה עשרה פאר פעלט · אונ וויא לאנג מען האט צייט שמונה עשרה צו דאוונען:

יב דיני משיב הרוח · טל ומטר · יעלה ויבא · ווען מען זאגט משיב הרוח · אונ טל ומטר · אונ יעלה ויבא · אונ וואש מען זאל טאן ווען מען האט פר געסין צו זאגין · אדר מען האט זומר גיזאגט משיב הרוח אדער טל ומטר · אדר מען האט מוצאי שבת נישט גיזאגט אתה חוננתנו · אדר תשעה באב האט מען פאר געסין צו זאגין נחם · אדר חנוכה אונ פורים האט מען פאר געסין על הנסים · אדער עשרת ימי תשובה האט מען ניט גיזאגט המלך הקדוש · אדער וכתוב אדער בספר חיים · אדר אין איין תענית ווען מען

האט

הָאט פַאר גְעסִין צוּ זָאגִין עֲנֵנוּ · אָדֶר מֶען הָאט אִין דֶר פְּרִיא גִיזָאגְט שָׁלוֹם רָב · אָדֶר מֶען הָאט אִין דִיא עֶרְשְׁטֶע נַאכְט פֶּסח גִידַאבֶענְט דִיא וָואכֶדִיגֶע שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה :

יג דיני חזרת הש״ץ · אַלֶע דִינִים פוּן דֶער הוֹיכֶע שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה וָואשׁ דֶער חַזָן זָאגְט · אוּנ וִויא מֶען זָאל טָאן וֶוען דֶער חַזָן הָאט זִיךְ טוֹעֶה גִיוֶועזִין אִין מִיטִין · אָדֶער עֶר אִיז פַאר שְׁלַאפְט גִיוָוארִין · אָדֶר עֶר אִיז אַיין כֹּהֵן אוּנ עֶשׁ הָאט זִיךְ גִיטְרָאפִין אַיין מֵת אוּנ נָאךְ אַנְדֶערֶע זַאכִין :

יד דיני טעות בשמונה עשרה · וֶוען מֶען הָאט זִיךְ טוֹעֶה גִיוֶועזִין אוּנ מֶען הָאט גִיזָאגְט אַיין אַנְדֶר בְּרָכָה אִין דֶר שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה אָדֶער מֶען הָאט גָאר גִידַאבִינְט אַיין אַנְדֶרֶע שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה וָואשׁ מֶען טוּט :

טו דיני תחנון · וִויא אַזוֹ אוּנ וֶוען מֶען פַאלְט תַּחֲנוּן אוּנ אוֹיף וֶועלְכִין אָרְט מֶען זָאגְט עֶשׁ · אוּנ אִין וֶועלְכֶע טֶעג מֶען זָאגְט נִישְׁט קֵיין תַּחֲנוּן :

טז דיני קריאת התורה · וִויא מֶען מוּז זִיךְ נוֹהֵג זַיין וֶוען מֶען לֵייעֶנְט · וֶוער עֶשׁ מֶעג לֵייעֶנֶען · וֶועמֶן מֶען זָאל אוֹיף רוּפִין · וָואס מֶען טוּט וֶוען דֶער אוֹיף גִירוּפֶענֶר הָאט זִיךְ טוֹעֶה גִיוֶועזִין מִיט דֶער בְּרָכָה אָדֶער עֶר אִיז אִין מִיטִין פַאר שְׁלַאפְט גִיוָוארִין · אָדֶער מֶען הָאט אִים גִיוִויזִין אַיין אַנְדֶער אָרְט אִין סֵפֶר · אָדֶר עֶס אִיז אִין מִיטִין לֵייעֶנְן גִיבְּלִיבִּין וֵוייניגֶר פוּן אַיין מִנְיָן · אָדֶר דֶער אוֹיף גִירוּפֶענֶער הַאלְט אִין מִיטִין דַאבְנֶען אָדֶר מֶען הָאט אֵיינֶם אוֹיף גִירוּפִין אוּנ עֶר אִיז נָאר נִישְׁט דָא · אָדֶער וֶוען דֶער קוֹרֵא הָאט זִיךְ טוֹעֶה גִיוֶועזִין אוּנ הָאט פַאר אֵיינֶעם נִישְׁט מֶער גִילֵייעֶנְט נָאר צְוֵוייא פְּסוּקִים · אָדֶער וֶוען עֶשׁ אִיז נִישְׁט דָא קֵיין אֵיינְצִיגֶר יִשְׂרָאֵל נָאר לוֹיטֶער כֹּהֲנִים אָדֶער לְוִיִּם · אוּנ נָאךְ פִיל אַנְדֶערֶע דִינִים :

יז דיני עליות החיובים · וֶוער עֶשׁ אִיז אַיין חִיוּב עוֹלֶה לַתּוֹרָה צוּא זַיין :

יח דיני נשיאת כפים · אַלֶע דִינִים פוּן כֹּהֲנִים דוּכֶענֶען :

יט דיני אשרי ובא לציון · דִינִים פוּן אַשְׁרֵי אוּנ וּבָא לְצִיּוֹן · אוּנ וֶוען מֶען זָאגְט נִישְׁט לַמְנַצֵּחַ · אוֹיךְ דִינִים פוּן עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ :

כ דיני קדיש יתום · וָואשׁ דֶער קַדִּישׁ אִיז · וֶוער עֶשׁ אִיז אַיין חִיוּב קַדִּישׁ צוּא זָאגִין · אוּנ וִויא אַזוֹ מֶען זָאל אַיין טֵיילִין דִיא קַדִּישִׁים :

כא דיני אחר התפלה · וָואשׁ מֶען זָאל לֶערְנֶען נָאךְ דֶעם דַאוֶונֶען :

כב דיני ספר תורה · יֶעדֶר אִיד זָאל זִיךְ אַלֵיין שְׁרַייבִּין אַיין סֵפֶר תּוֹרָה אָדֶער עֶר זָאל זִיךְ בַּאשְׁטֶעלִין בַּייא אַיין סוֹפֵר · אוּנ וִויא מֶען מוּז עֶרְלִיךְ הַאלְטִין אַיין סֵפֶר תּוֹרָה אוּנ אַנְדֶרֶע הֵיילִיגֶע סְפָרִים :

כג דיני הנהגות האדם · דִיא בַּשְׁרַייבּוּנְג פוּן אַלֶע גוּטֶע אוּנ שְׁלֶעכְטֶע מִדּוֹת אוּנ וִויא אַזוֹ דֶער אִיד זָאל זִיךְ תָּמִיד אוֹיף פִירִין :

כד דיני בריאות הגוף · אַלֶע זַאכִין וָואשׁ מֶען זָאל טָאן כְּדֵי מֶען זָאל גִיזוּנְד אוּנ שְׁטַארְק זַיין :

כה דיני איסורי סכנה · אַזֶעלְכֶע זַאכִין וָואשׁ

מען

מֶען טָאר נִישְׁט עֶסִין אָדֶער טָאן וַוייל עֶס אִיז גְפֶערְלִיךְ פַאר דֶעם מענְטְשִׁין :

כי דיני נטילת ידים · דִינִים פוּן וַואשִׁין צוּם עֶסִין :

כז דיני המוציא · אַלֶע דִינִים פוּן דֶר מ ציא וְויא גְרוֹיס דִיא מוֹצִיא מ'ז זַיין · אוּנ אִיבֶּער וָואס מַאכְט מֶען דִ' מוֹצִיא :

כח דיני סעודה · דִינִים פוּן דֶעם עֶסִין אוּנ וְויא אַזוֹא דֶער אִיד דַארְף צוּא עֶסִין עֶשׁ זָאל נִישְׁט זַיין אַיין פְרֶאסְט פְרֶעסִין וְויא איין בְּהֵמָה :

כט דיני מים אחרונים · וְויא אַזוֹ מֶען מוּז זִיךְ וְואשִׁין דִיא הֶענְט נָאךְ דֶעם עֶסִין · אוּנ אַז מֶען מוּז דֶער נָאךְ תֵּיכֶף בֶּענְטְשִׁין :

ל דיני ברכת המזון · אַלֶע דִינִים פוּן מְזוּמָן בֶּענְטְשִׁין אוּנ וְויא אַזוֹ מֶען זָאל טְאן וֶוען מֶען הָאט עֶפֶּעס פַאר גֶעסִין צוּא זָאגִין אִין דֶעם בֶּענְטְשִׁין :

לא דיני ברכת הנהנין · דִיא הוֹיפְּט כְּלָלִים פוּן אַלֶערְלַייא בְּרָכוֹת · אוּנ וָואס דִי בְּרָכָה אִיז · אוּנ וָואס מֶען זָאל טָאן אַז מֶען הָאט זִיךְ טוֹעֶה גְוֶועןֹ אֶדֶר מֶען הָאט גָאר קַיין בְּרָכָה נִיסְט גִימַאכְט :

לב דיני ברכה אחרונה · וֶוען מֶען מַאכְט בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת אוּנ וֶוען מֶען זָאגְט דִי לַאנְגֶע בְּרָכָה אַחַר נָה · אוּנ דִיא בְּשְׁרַייבּוּנְג פוּן אַלֶע בְּרָכוֹת :

לג דיני ברכות · וֶועלְכֶע בְּרָכוֹת עֶס זַיינֶען פְרִיעֶר מֶען זָאל זַייא פַייעֶר מַאכִין אֵיידֶער דִיא אַנְדֶערֶע :

לד דיני ברכות הראיה · דִיא בְּרָכוֹת וָואשׁ מֶען מוּז מַאכִין אִיבֶּער זַאכִין וָואשׁ מֶען זֶעהְט :

לה דיני ברכות השמיעה אַלֶע בְּרָכוֹת אִיבֶּער זַאכִין וָואשׁ מֶען הֶערְט :

לו דיני ברכות הריח · דִיא בְּרָכוֹת אִיבֶּער זַאכִין וָואשׁ מֶען שְׁמֶעקְט :

לז דיני שהחיינו והטוב והמטיב · יֶעדֶער זַאךְ וָואשׁ מֶען מוּז דְרִיבֶּר מַאכִין שֶׁהֶחֱיָנוּ אוּנ וֶוען מֶען מַאכְט דִיא בְּרָכָה הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב :

לח דיני פרטי ברכת הנהנין · דִיא רֵיינֶע בְּשְׁרַייבּוּנְג פוּן יֶעדֶער זַאךְ וָואס פַר אַיין בְּרָכָה מֶען מוּז אִיבֶּר אִיר מַאכִן :

לט דיני ברכות פרטיות · דִינִים פוּן גוֹכֵל בֶּענְטְשִׁין · פוּן בְּ וּךְ שֶׁפְּטָרַנִי · פוּן חַלָּה נעמֶען אוּנ פוּן כֵּלִים טוֹבְלִין :

מ איזה דיני ברכות · וְויא אַזוֹ מֶען זָאל מַאכִין יֶעדֶער בְּרָכָה · וֶוען מֶען זָאל זִיא מַאכִין · אוּנ וָואשׁ מֶען טָאר נִיט טָאן וֶוען מֶען מַאכְט דִיא בְּרָכָה :

מא דיני משא ומתן · וָואס דָאס גֶעלְט אִיז וְויא אַזוֹ מֶען מוּז עֶרְלִיךְ הַאנְדְלֶן · אַלֶע דִינִים פוּן מֶעסְטִין אוּנ וֶועגִין · וְויא אַזוֹא מֶען מוּז הַיילִיג הַאלְטִין דָאשׁ וָוארְט :

מב דיני מנחה · אַלֶע דִינִים פוּן מִנְחָה דַאוְונֶען · אוּנ וֶוען דִיא צַייט אִיז פוּן מִנְחָה :

מג דיני מעריב · דִיא צַייט פוּן מַעֲרִיב דַאוְונֶען · אוּנ וָואס מֶען זָאל טָאן יוֶען מֶען פַ ר שְׁפֶּעטִיגְט זִיךְ מִיט מַעֲרִיב · אוּנ נָאךְ אַנְדֶערֶע דִ נִים דֶער פוּן :

מד דיני סדר הלילה · . דִינִים פוּן קְרִיאַת שְׁמַע לֵייעֶנֶן · אוּנ וְויא מֶען זָאל זִיךְ פִירִין בַּייא דֶער נַאכְט :

מה דיני ערב שבת · וָואשׁ דֶער הֵיילִיגֶער שַׁבָּת אִיז · אוּנ וְויא מֶען זָאל זִיךְ נוֹהֵג זַיין פְרַייטָאג בַּייא טָאג :

מו דיני הדלקת הנרות · ווען מען זאל ליכט בענטשין · ווער עס מוז ליכט בענטשין און וויא פיל ליכט · און נאך אנדערע דינים דער פון :

מז דיני קידוש · וויא גרוים דער קידוש בעכער מוז זיין · איבער וואש דיא מצוה איז קידוש צוא מאכין · אויף וועלכין ארט מען מוז קידוש מאכין · און וואם מען זאל טאן ווען מען האט פאר געסין קידוש צוא מאכן :

מח דיני יום השבת · אלע זאכין וואם מען מוז טאן שבת ביא טאג :

מט דיני דברים האסורים בשבת · אלע זאכין וואם מען טאר שבת ניסט טאן :

נ דיני מוקצה · די באשרייבונג פון אלע זאכין וואם מען טאר שבת ניט רירין וויל זייא זייגען מוקצה :

נא דיני עירוב · וואש דער עירוב איז · און וועלכע זאכין וואש מען טאר נישט טראגין אדר נישט גיין · דארט וואו קיין עירוב איז נישט דא :

נב דיני הילוך בשבת · וויא וויים מען מעג שבת גיין · און וויא אזו דאש גיין זאל זיין אום שבת :

נג איזה דיני שבת · דינים פון אקראנקן און אקימפעטארין און נאך עטליכע דינים פון שבת :

נד דיני הבדלה · וויא אזוא מען מאכט הבדלה · וואם מען טאר נישט טאן פאר הבדלה · און וואם מען זאל טאן אז מען האט פאר געסין צוא מאכין הבדלה :

נה דיני ראש חודש · וואם מען טאר ראש חודש נישט טאן · וואם מען זאל טאן אז מען האט פאר געסין יעלה ויבא · אדער אז מען קומט אין שול אריין ווען מען זאגט שוין הלל · און נאך עטליכע דינים :

נו דיני קידוש לבנה · ווען דיא מצוה איז מקדש צוא זיין דיא לבנה · און וואו און ווער עש טאר נישט מקדש זיין דיא לבנה :

נז דיני יום טוב · אלע זאכין וואם מען טאר יום טוב נישט טאן · און דיא דינים פון עירוב תבשילין :

נח דיני חול המועד · אלע זאכין וואם מען טאר ניט טאן אום חול המועד · און וויא אזוא מען מוז חול המועד ערליך האלטין :

נט דיני ערב פסח · דינים פון גאנץ חודש ניסן און ערב פסח און פון בודק חמץ זיין · און פון ערב פסח וואם גיפאלט אום שבת :

ס דיני פסח· דינים פון כשערין און גליען כלים און פון חמץ פר קויפין און פון מצות באקין :

סא דיני ליל פסח· אלע דינים פון דעם סדר אפ ריכטין · און פון דעם אפיקומן :

סב דיני ספירת העומר · ווען און וויא אזו מען זאל ספירה ציילין · וואם מען טאר נישט טאן פון נאך פסח ביז ראש חודש סיון · און דעם דין ווען מען האט זיך טועה גיוועזין אדער מען האט פר געסן ספירה צו ציילין :

סג דיני תענית צבור · פון דיא גיבאטענע תעניתים · פון דיא דרייא וואכין און דיא ניין טעג · און פון תשעה באב :

סד דיני ראש השנה· וויא הייליג דר חודש אלול איז · דינים פון סליחות טעג און ערב ראש השנה · קידוש פון

ראש השנה · און וויא הייליג ביירע טעג ראש השנה זיינען :

סה דיני תקיעות · דיא צעהען זאכין וואס דר רבינו סעדיה גאון שרייבט אויף שופר בלאזין און אלע דינים פון דיא תקיעות :

סו דיני ערב יום כפור · וויא אזו מען מוז ערב יום כפור זיך ריין מאכין אלש דינג וואש מען האט גיזינדיגט קענין זיין ליבין נאמען און קעגין מענטשן און אלש דינג וואש מען מוז טאן אין דעם דאזיגין הייליגין טאג :

סז דיני יום הכפורים · אלע דינים פון יום כפור און פון דעם פאסטין :

סח דיני תפלות עשרת ימי תשובה · וואש מען זאל טאן ווען מען האט זיך טועה גיוועזין מיט מי כמוך אדער דיא אנדערע זאכין וואס מען זאגט אין דער שמונה עשרה פון ראש השנה ביז נאך יום כפור :

סט דיני סוכות · אלע דינים פון דר סוכה און אתרוג בענטשן · און הושענות · אויך פון הושענא רבה און שמחת תורה :

ע דיני חנוכה · פאר וואס מען מאכט חנוכה · און אלע דינים פון חנוכה ליכט בענטשין · און וואס מען זאל טאן אז מען האט פר געסן על הנסים צו זאגין · און נאך אנדערע דינים :

עא דיני ארבע פרשיות · דיא דינים פון די פיר גוטע שבתים און פאר וואס זייא זיינען :

עב דיני פורים · דינים פון אסתר תענית · פון דר מגילה לייענן און אלע דינים פון פורים · דער אויבערשטער זאל העלפין יעדער איד ער זאל תמיד לעבין לוסטיג און פרייליך וויא פורים · מיט גרוים נחת אן יסורים · מיר זאלין זוכה זיין צו זעהן די גאולה · און אונזר הייליג לאנד זאל אויף גיריכט ווערין מיט גרוים גדולה · אמן :

הקדמה בקצרה מהרב המחבר

אזוא וויא עס איז ידוע אז דר עיקר לימוד התורה איז ניט דער לערנן אליין · נאר אז מען זאל וויסין אלע דינים און אלע מצות מקיים צו זיין · אזו וויא עס שטייט אם תבקשנה ככסף כו' אזו וויא דער מענטש וואש זוכט געלט צו פאר דינען · מיינט ער דאך ניט דיא געלט אליין נאר דעם תכלית פון דיא געלט · אזו אויך דארף יעדר איד לערנען באופן ער זאל קומען צו דעם תכלית פון לערנען · היינו ער זאל וויסין וויא צו פירין זיך אין זיין גאנצין לעבין ע"פ דיני התורה · הן די דינים פון דאוונן · ציצית · תפילין · שבת ויום טוב · ער זאל ח"ו ניט נכשל ווערין אין קיין דין וואס ער ווייס ניט וויא דר דין איז · עכ"ל המחבר בקיצור · דרום האבין מיר מעתיק גיוועזן דעם ספר חיי אדם על לשון אשכנז המורגל כדי אלע זאלין פר שטיין און אויך אלע דינים וואש עס זיינען שייך צו יעדערן בן ישראל · ובזכות זה נזכה לביאת הגואל · עס זאל מקוים ווערין ומלאה הארץ דעה את יי כמים לים מכסים :

שויתי יהוה לנגדי תמיד

א איך האב גאט שטענדיג פאר מיר · דאס איז דער ערשטער כלל וואס דער איד מוז האבין · ער מוז שטענדיג אין זינען האבן אז ער שטייט פאר גאט · אונ ווער עס פאר געסט אן דעם קיינמאל ניט · קאן קיינכאל ניט זינדיגין · דען לאמיר זעהן ווען איין מענטש שטייט פאר דעם קיניג וועט ער געוויס אפ היטין יעדעןווארט אונ יעדין טריט ער זאל דעם קעניגס געזעץ ניט איבערטרעטין · ווען דאש איז אזוא פאר איין מלך בשר ודם · וויא מוז עס נאך זיין ווען מען ווייסט אז מען שטייט פר דעם גרויסין הייליגין גאט · וואס אויסער דעם וואס ער זעהט אלדינג וואס דער מענטש טוט · ווייסט ער אויך יעדעס גידאנקען וואס מען האט אין הארץ דרום מוז מען ציטערין בייא יעדין טריט אונ זיך שטארק היטין ניט צוא טאן דאס מינדעסטע וואס בייא גאט איז ניט רעכט :

ב ווען מען לייגט זיך אין בעט אריין מוז מען זיך לייגין מיט גרויש דרך ארץ אונ פרומקייט · מען מוז אין זינען האבין אז מען לייגט זיך ניט וועגין תענוג נאר זיך אוים צו רוען כדי מען זאל מארגין ווידער כח האבין דעם אויבערשטין צוא דינען · אונ אזו באדארף זיין בייא יעדער זאך וואס דער מענטש טוט אזוא וויא אונזער הייליגע גמרא זאגט · כל מעשיך יהיו לשם שמים · אלץ וואש דוא טוסט · אפילו עסין אונ טרינקען שלאפין אונ אנדערע זאכין · זאלסט בייא אלעם אין זינען האבן אז דו טוסט עס כח צו האבין זיין ליבין נאמע צוא דינען :

ג וויא מען מאכט נאר אויף דיא אויגין נאך דעם שלאף מוז מען זיך איבער קלערין דעם גרויסין חסד וואס דער אויבערשטער האט גיטאן · מיט דעם וואס ער האט איהם צוריק גיגעבין די נשמה · איבער דעם מוז מען תיכף זאגין מודה אני לפניך מלך חי וקים שהחזרת בי נשמתי בחמלה · רבה אמונתך · דאס הייסט איך דאנק דיר לעבדיגער אונ אייביגער גאט ווייל דוא האסט מיר צוריק גיגעבין דאס לעבין מיט דיין גרויסער בארמהערציגקייט · דאס זאגט מען נאך איידער מען האט זיך געוואשין · (נאר אז עס שטייט ניט קיין נאכט כלי בייא דער בעט) · ווארום אין דר ברכה איז קיין שם ניט דא :

וויא

ד וויא באלד מען חאפט זיך אויף אזו מען תיכף אויף שטיין אונ זיך ניט פוילין · דר מענטש מוז זיך איבערלייגין וויא גישווינד ער וואלט אויפגעשטאנן ווען מען וואלט איהם גירופין צו איין גישעפט געלד צוא פאר דינען · מכל שכן דא וואש עש איז וועגין אויבערשטין צוא דינע, אונ וועגין דעם גאנצין לעבין :

ה ווער עש קאן אויפשטיין פאר טאג צוא לערנען אדער חצות אפ צוא ריכטן איז געווים גוט · ווער עש האט אבער קיין כח ניט פאר טאג אויף צוא שטיין · מוז ער וויניגסטענס אויף שטיין איין שעה פאר דער שול צייט · כדי ער זאל צייט האבין זיך צוא וואשין · אן צוא טאן אונ צו ריינגין זיך פאר דעם דאוונען אונ צו קומען צייטליך אין שול אריין :

ו ווער עם ליגט נאקיט אין בעט · זאל ער זיך ניט אויף זעצין אן צוא טאן דאש העמד · ווארום עש איז קיין דרך ארץ ניט נאקיט צוא גיין פאר דעם אויבערשטן · נאר מען מוז ליגענדיק אזו וויט אריין שטעקין דעם קאפ מיט דיא הענט אין דעם העמד · אז ווען מען שטייט אויף זאל מען שוין זיין גאנץ באדעקט · דאס איינגע איז ווען מען לייגט זיך מוז מען איננווייניג אין בעט אוים טאן דאס העמד · ניט אין דרויסין · אויך מוז מען זעהען ווען מען טוט אן דאס העמד אז דיא רעכטע זייט זאל זיין ארוים ניט אריין · אויך זאל מען ניט נעמען דאס העמד אוים דער האנט פון דעם באדינטין · נאר מען זאל אליין נעמן מיט זיינע אייגינע הענט אונ זיך אן טאן :

ז ווען מען טוט אן דיא שיך אדר שטיוויל · זאל מען פריער אן טאן דעם רעכטין דער נאך דעם לינקן · אונ ווען זייא זיינען מיט בענדליך זאל ער פריער צוא בינדין דעם לינקן דער נאך דעם רעכטין · בייא דעם אויסטאן איז פארקעהרט · פריער זאל מען אוים טאן דעם לינקן שוך · דר נאך דעם רעכטין · בייא די קליידר איז אויך דאס אייגנע · אן טאן מוז מען תמיד דעם רעכטין ארביל · אונ אוים טאן דעם לינקן ארבעל :

ח מען טאר ניט אן טאן צווייא קליידער אין איינעם ווארום דאש שאדעט שטארק צום זכרון :

ט דר איד מוז גיין ריין אונ שיין · ניט אין צוריסענע קליידער אונ ניט פארשמירט · אבער אויך ניט אין צו טייערע קליידר אדר עכטע קאלירטע קליידר מיט גאוה :

י מען טאר נישט גיין פיר איילין מיט דעם בלויזין קאפ · אויך טאר מען ניט זאגין קיין איינציג הייליג ווארט מיט דעם בלויזין קאפ · אונ מען מוז גיוויינען די קינדר פון קליינהייט אן צו גיין שטענדיג דעם קאפ באדעקט :

יא מען טאר נישט גיין צו שטארק מיט דעם קאפ אין דער הייך אבער אויך נישט צו שטארק גיבוקט · אן דעם גאנג פון דעם מענטש דער קענט מען אויב ער איז קלוג אדער איין נאר :

ב דינים פון וואשין זיך אין דער פריא · אין אים איז ניין סעיפים :

א אין דר פריא וויא מען שטייט אויף מוז מען זיך תיכף וואשין מען טאר נישט אן רירין דאס מויל אדער דעם נאז אדער דיא אויגן אדער דיא אויערין אדער איין כלי אדער איין מאכל איידר מען האט זיך גוואשין · אונ מען טאר נישט גיין פיר איילין אום גיוואשין · איבער דעם מוז שטיין איין כלי מיט וואסר בייא דעם בעט אונ וויא באלד מען חאפט זיך אויף מוז מען זיך אפ גיסין דיא הענט :

ב מען נעמט דיא כלי מיט דיא רעכטע האנד אונ גיט זיא אין דער לינקער האנד אריין אונ באגיסט דיא רעכטע האנד דער נאך נעמט מען זיא אין דר רעכטער האנט אונ באגיסט די לינקע האנט · דער נאך ווידר צוריק אין דר לינקע האנט · אזו טוט מען דריי מאל :

ג מען מוז וואשין די גאנצע הענט ביז צום ארט וואו דיא ארבעל פאנגען אן · נאר פאר נויט ווען מען האט ווייניג וואסער איז גינוג ביז איבער דיא פינגר · אויך וואשט מען דאס פנים אונ שווייינקט גוט אויס דאס מויל · אונ מען מוז דיא הענט מיט דעם פנים גוט אפ ווישין מיט איין האנטוך :

ד מען מעג זיך לאזין באגיסין פון איין אנדערין · אבער נישט פון איינעם וואס ער האט זיך אליין נאך נישט גיוואשין :

ה מען מוז זיך וואשין אין איין כלי אבער נישט אויף דער ערד אונ נישט אויף שייטליך האלץ · דאס וואסער מוז מען אוועק גיסין דארט וואו קיין מענטשין גייען אונ מען טאר עס צוא קיין איינציגער זאך נישט באנוצין · ווארום עס איז דרויף איין רוח רעה אונ עס איז זייער שעדליך :

ו עס איז רעכט זיך צו וואשין מיט גאנץ ריין וואסער וואש עס איז נישט באנוצט גיווארין · אבער ווען עס איז קיין ריין וואסער נישט צוא באקומען מעג מען זיך וואשין מיט וואסער וואש מען האט דרינן גיווייקט קרייטעבער אדער מען האט דר מיט גיוואשין גיפעס אדער עפעס אנדערס גיטאן :

ז דאס וואסער וואס מען וואשט זיך מוז זיין ווייניגסטינס איין קרוצאק אונ די כלי וואס מען וואשט זיך דאמיט מוז זיין גאנץ זיא זאל נישט רינען · אבער אין דר נויט איז גינוג אויך ווייניגער פון איין קרוצאק אדר איין צובראכענע כלי אדער פון איין פלומפ אדער מען טונקט איין דיא הענד דרייא מאל אין איין טייך אדער אין שנייא אונ מען מאכט דיא ברכה על נטילת ידים · אונ שפעטער ווען ער באקומט ריין וואסער אונ איין גאנצע כלי · וואשט ער זיך נאך איין מאל אונ מאכט נישט מעהר קיין ברכה :

ח אויך ווער עס שלאפט בייא טאג מוז זיך וואשין דרייא מאל נאך דעם שלאף · אונ אויך ווער עס איז אויף דיא גאנצע נאכט מוז זיך וואשין אין דער פריא נאר ער מאכט ניסט דיא ברכה על נטילת ידים :

דער

ט דער מענטש שטייט שטענדיג פר גאט · וואָרום דר אויבערשטער איז איבעראַל · מלוא כל הארץ כבודו · דרום מוז מען זיך וואַשין די הענד ווען מען האט עפּיס גיטאָן וואס עס מאכט אומריין · אונ וויא באַלד מען קומט פון דעם בית הכסא · פון דעם באד · פון דעם בית עלמין · פון איין שטוב וואש איין טויטר איז דערינען גילעגין · פון איין לויה · ווען מען האט זיך אפּ גישניטין די נעגיל · אפּ גישאָרין די האר · גיקעמט דעם קאָפּ · אָן גירירט די פיס · אויש גיטאָן די שיך אויך ווען זייא זיינען גאנץ ריין · גיהאַפּט איין כנה · אָן גירירט דאס לייב אויף איין אָרט וואס מען גייט צוא גידעקט · אָדער מען האט גטאָן איין אַנדערע זאך וואס איז נישט גאנץ ריין · נאך די אַלע זאכין מוז מען זיך די הענט וואַשין :

ג דיני טהרה ונקיות ובו י״ב סעיפים

דינים פון ריינינגן

א תיכף נאך דעם וואַשין אין דער פריא מוז מען זיך גוט ריינינגן (מען פאר שטייט שוין וואס מען מיינט דער מיט) אונ וויא מען קומט צוריק אַריין זאָגט מען אשר יצר אונ אלהי נשמה :

ב דר מענטש מוז זיך גוויינען צו ריינינגן דעם גוף פריא אונ אָבינד · אונ ווען ער האלט זיך אויף איז ער עובר אויף אל תשקצו · ווען מען האלט זיך אויף מיט מי רגלים איז עס אוך זייער גיפערליך :

ג אין בית הכסא מוז מען זיין זייער מיט צניעות אונ מיט גרויס דרך ארץ אונ מען מוז זיך אויס דעם קאָפּ אַרויס שלאָגין אַלע גידאַנקען פון תורה אָדער פון איין אַנדערע היילגע זאך · נאָר מען האט אין זינען גישעפטין · אום שבת האט מען אין זינען זאַכין וואס מען האט גיהערט אָדר גיזעהן :

ד איבעראַל וואו מען דאווענט אָדער מען לערינט מוז זיין ריין · דער מענטש זאָל פר זיך ניט זעהן קיין שענדליכע זאך אונ ניט פילין קיין שלעכטין ריח · איז דא אין שטוב צואה פון איין מענטש אָדער פון איין קאץ אָדער פון איין אינדיק אונ עס האט איין ריח רע מוז ער זיך דער פון דער ווייטערין ביז פיר איילין ווייטר פון דעם אָרט וואו דר ריח האט אויף גיהערט · איז אָבער קיין ריח נישט · דר ווייטערט ער זיך פיר איילין דער פון אָבער אויף יעדין פאל מוז ער זיך דר ווייטערין ביז ער זאָל עס נישט זעהן · אויך בייא דר נאכט מוז ער זיך דער ווייטערין אַזו וייט וויא ער וואָלט עס ניט מער גיקאנט זעהן בייא טאָג · אויך פון איין הינער שטייג · אויך פון פאר שטונקן וואַסער · (פון וואַסר וואס מען האט דרינען גווייקט פלאַקס אָדר האַנף) · פון איין פאר שימעלט עסין · פון די אַלע זאַכין מוז מען זיך אויך דער ווייטערין אַזו וויא אויבין שטייט · אויך איז רעכט זיך צו דער ווייטערן אפילו פון דעם אוים גאַנג פון איין קינד וואס איז ערשט אַלט אַכט טאָג :

ה איין נאכט כלי אויך ווען עס איז ריין אונ שטינקט נישט · מוז מען איר ארויס טראגין אויס דער שטוב וואס מען דאוונט אדר לערינט דרינען · עס העלפט נישט קיין איבער קערין אדער וואסער אריין גיסין אדער ארונטער שטעלין אונטער דעם בעט · אבער איין קופערנער אייזערנער צינענער אדער גלעזערנער נאכט כלי ווען עס איז גאנץ ריין אויס גיוואשין אונ האט קיין ריח נישט מעג עס בלייבין אין שטוב :

ו אז עס איז אויף דר ערד השתנה פון איין מענטש · מוז מען צו גיסין איין קרוצאק וואסער · מען זאל מעגין דארט לערנען אדער דאוונען · איז עס פון צווייא מאל גיסט מען צוא צווייא קרוצאקעס וואסער אונ אזו איז תמיד · פאר יעדען מאל מוז צוא גיגאסין ווערין איין קרוצאק וואסער · אונ אויך ווען עס איז שוין איין גזאפט אין דער ערד נאר עס זעהעט זיך נאך אן אביסיל פייכטיגקייט · מוז מען צוא גיסין איין קרוצאק ריין וואסער :

ז נישט אליין אז מען טאר נישט לערנען אדער דאוונען אויף איין אום ריין ארט נאר מען טאר דארט אויך נישט אין זינען האבין איין הייליגע זאך :

ח אין באד טאר מען אויך נישט ריידין אדער אין זינען האבין הייליגע ווערטער אונ נישט אן רופין דעם אויבערשטענס נאמען אפילו אויף טייטש אדער איין אנדער לשון · אויך טאר מען דארט קיינעם נישט שלום געבין ווארום דאס איז אויך דעם אויבערשטענס הייליגער נאמען :

ט ווען מען האט איין לופט גילאזט · מוז מען ווארטין מיט דעם דאוונען אהער לערנען עטליכע מינוט · דאס אייגענע איז אויך ווען מען שטייט בייא איינעם וואס יענער האט גילאזט איין לופט · אבער אז מען האלט אין מיטין לערנען דארף מען נישט ווארטין ווען יענער האט איין לופט גילאזט :

י קעגין דעם בלויזע לייב פון איין נקבה · דארט וואו זיא גייט אימער צו גדעקט · טאר מען נישט לערנען אונ נישט זאגין איין הייליג ווארט · דאש אייגענע איז אויך ווען ער זעהעט דיא האר אויף דעם קאפ פון איין פרויא · אויך איז נישט רעכט צו דאוונען אדער לערנען ווען מען הערט איין נקבה זינגען · (אויסער דעם איז אגרויסע עבירה צוא הערין זינגן איין נקבה) :

יא ווען מען האט פאר זיך אפין זיין ערוה אדער איין אנדערינס ערוה אפילו פון איין קינד טאר מען נישט לערנען אדער דאוונען עס העלפט אויך נישט ווען מען מאכט זיך צו דיא אויגין · נאר מען מוז זיך אום קערין מיט דעם פנים :

יב אויך ווען מען גייט נאר אין העמד אפילו מען זעהט נישט די ערוה טאר מען נישט ריידין קיין הייליג ווארט · נאר מען מוז אן טאן הויזין אדער איין גארטיל אדער ארום לייגין די הענט פארינט איבער דעם העמד · עס זאל זיין איין צווישין שייד צווישין דעם הארץ אונ דעם אונטערשטין טייל :

ד דִינִים פוּן פַאר דֶעם דַאוְוענֶען אוּנ אִין אִים אִיז פִיר סְעִיפִים :

א וִויא בַּאלְד עֶס הֵייבְּט אָן צוּ טָאגִין טָאר מֶען שׁוֹין נִישְׁט אָנְפַאנְגֶען אַיין אַרְבֶּעט אָדֶער אַיין גִישֶׁעפְט אָדֶער פָארִין בִּיז מֶען דַאוְוינְט פְרִיעֶר :

ב מֶען טָאר נִישְׁט עֶסִין פַאר דֶעם דַאוְונֶען · אוֹיךְ טָאר מֶען נִיט טְרִינְקֶען קַאוֶוע אָדֶער טֵייא מִיט צוּקֶר אוּנ מִילְךְ · אָבֶּער וַואסֶער אָדֶער טֵייא אוּנ קַאוֶוע אָן צוּקֶר אוּנ אָן מִילְךְ מֶעג מֶען טְרִינְקֶן · אוּנ פוּן אַיין רְפוּאָה וֶועגִין מֶעג מֶען עֶסִין אוּנ טְרִינְקֶן פַאר דֶעם דַאוְונֶען אַלְס וָואשׂ דֶער דָאקְטֶער הֵייסְט :

ג מֶען טָאר קֵיינֶעם נִישְׁט גֶעבִּין שָׁלוֹם פַאר דֶעם דַאוְונֶען · נָאר אַז אֵיינֶער גִיט אִים שָׁלוֹם מֶעג עֶר אִים עֶנְטְפֶערִין · אוּנ אַז מֶען בַּגֶעגְנְט אֵיינֶם מֶעג מֶען אִים זָאגִין גוּט מָארְגִין · אָבֶּר צוּ יֶענֶם אַהֵיים גֵיין גוּט מָארְגִין זָאגִין פַר דֶעם דַאוְונֶען טָאר מֶען נִישְׁט :

ד אוֹיךְ לֶערְנֶען טָאר מֶען נִישְׁט וִויא עֶס הֵייבְּט אָן צוּא טָאגִין בִּיז נָאךְ דֶעם דַאוְונֶען נִישְׁט פְרִיעֶר · נָאר אֵיינֶער וָואס לֶערִינְט מִיט מֶערֶער מֶענְטְשִׁין אוּנ נָאךְ דֶעם דַאוְונֶען וֶועלִין זֵייא שׁוֹין נִישְׁט מֶער קוּמֶען · מֶעג עֶר מִיט זֵייא לֶערְנֶען פַאר דֶעם דַאוְונֶען · אָבֶּער עֶר מוּז זֶעהֶן דָאס דַאוְונֶען נִישְׁט צוּא פַאר שְׁפֶּעטִיגְן · אוֹיךְ אֵיינֶער וָואס גֵייט אַלֶע טָאג אִין שׁוּל אַרַיין אוּנ הָאט אַיין אוֹיס גִיזֶעצְטֶע צַייט דֶער צוּא · דֶער וֶועט בְּוַודַאי נִישְׁט פַאר זַאמֶען דִיא בַּאשְׁטִימְטֶע צַייט · מֶעג עֶר לֶערְנֶען פַאר דֶעם דַאוְונֶען :

ה הלכות ציצית ובו כ״ב סעיפים
דִינִים פוּן צִיצִית

א יֶעדֶער קְלֵייד וָואשׂ הָאט פִיר עֶקִין מוּז הָאבִּין צִיצִית · אוּנ וֶוען עֶס הָאט מֶער וִויא פִיר עֶקִין אִיז אוֹיךְ חַיָיב · (אַסַךְ פּוֹסְקִים פַּטְרִין אַז עֶשׂ אִיז מֶער וִויא פִיר עֶקִין · דְרוּם זָאל מֶען נִזְהָר זַיין צוּא מַאכִין דָאס אַרְבַּע כַּנְפוֹת נָאר מִיט פִיר עֶקִין) · אָבֶּער עֶשׂ טָאר נִישְׁט הָאבִּין נָאר פִיר צִיצִית · אָבֶּער אַיין קְלֵייד וָואשׂ הָאט נִישְׁט מֶער נָאר דְרַייא עֶקִין · אִיז פָּטוּר פוּן צִיצִית :

ב אַיין בְּלִינְדֶער מוּז אוֹיךְ גֵיין אִין צִיצִית :

ג מֶען טָאר נִישְׁט גֵיין פִיר אֵיילִין אָן צִיצִית · דָאשׂ אִיז אָבֶּר נָאר בַּייא טָאג · אָבֶּר בַּיי דֶער נַאכְט אִיז מֶען נִיט מְחוּיָב דִין צִיצִית צוּא גֵיין · אָבֶּער רֶעכְט אִיז אַז דָאשׂ אַרְבַּע כַּנְפוֹת זָאל פוּן דֶעם אִיד נִיט אַרָאפּ גֵיין אֲפִילוּ בַּייא דֶער נַאכְט :

ד אַיין לֶעדֶערְנֶע קְלֵייד אָדֶער אַיין אַרְבַּע כַּנְפוֹת פוּן לֶעדֶר אִיז פָּטוּר פוּן צִיצִית ·

ה וַוייבֶּר זַיינֶען פָּטוּר פוּן צִיצִית · אָבֶּער וֶוען אַיין פְרוֹיא אָדֶער אַמֵיידִיל וִויל גֵיין אִין צִיצִית · מֶעג זִיא אִיבֶּר זֵייא אַבְּרָכָה מַאכִין :

ו יֶעדֶע צִיצָה מוּז הָאבִּין פִיר טָאפֶּעלְטֶע פֶעדִים :

ז עס איז רעכט צוא גיין אין איין טלית קטן אוים וואל ווייניגסטענס דרייא פערטיל איל לאנג אונ איין האלב איל ברייט · אונ וואס גרעסער דער טלית קטן איז · איז אלץ מער מצוה :

ח מען מעג אראפ נעמן ציצית פון איין טלית איין צו מאכן אין איין אנדערן טלית ·

ט וויא באלד מען דער זעהעט אין דעם טלית איין פסולע ציצה עס מעג זיין אין דר היים אדער אין שול · מוז מען אים תיכף פון זיך אראפ ווארפין · אבער אום שבת ווען מען דער זעהט אין שול אז דער טלית האט איין פסולע ציצה · מעג מען אים אן טאן · אונ מוצאי שבת מאכט מען איין אנדערע ציצה · אבער אז מען דער זעהעט אין שול או דאש ארבע כנפות אדער דער טלית קטן האט איין פסולע ציצה · דארף מען עש אפילו אום דער וואכין אויך נישט אויש טאן ביז מען קומט אהיים :

י מען מוז זעהען דיא ציצית פון דעם טלית זאלין זיך נישט נאך שלעפין אויף דר ערד · ווארום ציצית זיינן היילג אונ מען מוז זיי שטארק בכבוד האלטין :

יא יעדען טאג אין דר פריא מוז מען איבער זעהען די ציצית אויב זייא זיינן כשר · אבר אז עס איז קיין צייט ניט דא ווארום מען דאוועגט שוין אדר מען רופט אים אויף צום ספר · איז גינוג ווען ער ווייס אז זייא זיינען נעכטין כשר גיוועזין :

יב כשר זיינן די ציצית ווען יעדע האט אכט פעדים · אדר ווייניגסטינס זיבין פעדים · ווען איין פאדים האט זיך אפ גריסין · ווייניגר פון זיבין פעדים איז זיא פסול :

יג אין דער פריא ווען מען טוט אן דאש ארבע כנפות מאכט מען דיא ברכה על מצות ציצית שטייענדיג · טוט מען עס אבר אן פאר טאג אדר פאר דעם וואשין · מאכט מען ניט דיא ברכה · נאר ערשט שפעטער ווען עס איז שוין טאג אונ מען האט זיך שוין גיוואשין רירט מען אן די ציצית אונ מע מאכט די ברכה שטייענדיג :

יד יעדער איד מוז האבין איין גרויסין טלית צום דאווענן · אונ וואס גרעסער אונ שענער ער איז · איז אלץ מער מצוה · אויך ציצית זאל מען קויפין גוטע אונ שיינע אונ פון איין ערליכין פאבריקאנט וואס מען ווייס אז ער האט זייא בוודאי גימאכט וויא דער דין איז :

טו ווען מען טוט אן דעם טלית · באדעקט מען זיך דעם קאפ אפאר מינוט אונ מען מאכט דיא ברכה להתעטף בציצית שטייענדיג :

טז ווער עס שלאפט אין ארבע כנפות אדער אין טלית קטן · זאל ער אין דער פריא נישט מאכין דיא ברכה איבער דיא ציצית · נאר מיט דער ברכה איבער דעם טלית זאל ער אין זינען האבין יוצא צוא זיין אויך איבער דעם ארבע כנפות אדער איבער דעם טלית קטן :

יז דיא ציצית מוזין גימאכט ווערין פון גוטין וואל אונ ביא דעם שפינען מוז מען אין זין האבין אז מען שפינט עש וועגין ציצית :

יח איבער איין זיידענעם טלית מאכט מען נאר דיא ברכה ווען ער האט זיידענע

ציצית

ציצית • אָבֶער װען דיא ציצית זײנען פון װאל • מוז מען פְרִיער אָן טאן איין װאָלענעם טַלִית אונ מאכין דיא בְּרָכָה • דער נאך טוט מען אָן דעם זײדענעם טַלִית׃ אָן אַבְּרָכָה׃

יט עֶס איז רעכט אז יעדער צִיצָה זאל זיין לאנג איין פערטיל אַרשין׃

כ מען מאכט איין אין די ציצית פיר פַּרְשִׁיוֹת • פריער ציהט מען די פיר פעדים אין דער כַּנְפָה אַריין • אונ לייגט זייא אויף צווייען • װערין זייא צו זאמען אכט פעדים • מען בינט עם צווייא מאל אַרום מיט צווייא קניפין • דער נאך וויקעלט מען דיא זיבין פעדים אַרום מיט דעם אַכטין פאדים זיבין מאל • דער אכטער פאדים איז לייגער פון אַלע אונ הייסט שַׁמָּשׁ • איצונד מאכט מען ווידער צווייא קניפין • וויקעלט ווידער דיא פעדים אַרום אַכט מאל מאכט מען ווידער צווייא קניפין • וויקעלט ווידער אַרום עלף מאל אונ מאכט צווייא קניפין • וויקעלט ווידער אַרום דרייצעהען מאל מאכט צווייא קניפין • נִמְצָא איז צוא זאמען פינף מאל צווא צווייא קניפין אונ פיר פַּרְשִׁיוֹת׃

כא ווער עס האנדעלט מיט קליידר אונ טוט זייא אַלע מאל אָן • דער קוֹנֶה זאל זעהען דיא גרוים אָדער אויב זיי פאסין • דארף אין זיי נישט זיין קיין ציצית • אֲפִילוּ זייא האבין פיר עקין׃

כב ווען איין ציצה איז פָּסוּל געווארין טאר מען זיא נישט אַוועק וואַרפִין • אויך טאר מען זיא נישט באנוצין פאר אַשְׁנִירִיל • אויך אַצוּרִיסִינֶעם טַלִית טאר מען נישט באנוצין צו אַנִימֵיינֶע זאך • װארום וואש עס איז אַמאל היילִיג געוועזין מוז בלייבין בְּכָבוֹד • דיא פְרוּמֶע זיינען זיך נוֹהֵג אַז זייא באהאלטין ציצית אין איין סֵפֶר׃

ז הלכות תפילין ובו כ״ד סעיפים
דִינִים פון תְּפִילִין

א יעדער איד וואש איז שוין אַלט דרייצעהען יאר מוז תפילין לייגין • אונ אין פיל לענדער איז דר מִנְהָג אז מען הייבט אָן צו לייגין תפילין מיט אַפאר חֳדָשִׁים פאר דרייצען יאר׃

ב פְרִיער לייגט מען דעם שֶׁל יַד אונ דער נאך דעם שֶׁל ראש׃

ג דעם שֶׁל יַד לייגט מען אויף דער לינקע האנד אונ ווער עס איז גלינקט לייגט אויף דער רעכטער האנד׃

ד מען לייגט דעם שֶׁל יַד דארט וואו דאש דיקע פלייש איז איבער דעם עלנבויגין • אונ דר שֶׁל ראש מוז ליגין דארט וואו די װארצִיל פון דיא האר הייבין זיך אָן איבר דעם שטערין • דער קֶשֶׁר מוז ליגין איבר דעם גריבעל פון דעם האלז אין נאקין׃

ה מען לייגט דעם שֶׁל יַד אויף דער האנד אונ איידער מען ציהט אים צוא זאגט מען די בְּרָכָה לְהָנִיחַ תְּפִילִין • דער נאך לייגט מען דעם שֶׁל ראש אונ מען מאכט דיא

ברכה

ברכה על מצות תפילין איידער מען לייגט דעם קשר אויף דעם רעכטין ארט · דעם וואו פון דעם ווארט מצות מוז מען זאגין מיט איין פתח :

ו נאך דער ברכה על מצות תפילין מוז מען זאגין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד · ווארום דאס איז אספק אויב מען דארף איבר דעם של ראש מאכין אברכה אונ טאמיר איז דאס אברכה לבטלה זאגט מען ברוך שם כבוד וכו׳ · דריבער זאל מען די ברכה מאכין שטיל כדי מען זאל ניט הערן אונ זאגין אמן · ווארום נאך אברכה לבטלה טאר מען קיין אמן ניט זאגין :

ז דיא מצוה איז צוא לייגין ביידע תפילין שטייענדיג :

ח צווישין דעם של יד אונ דעם של ראש טאר מען ניט ריידין אפילו נישט אמן יהא שמיה רבא · אונ נישט ווינקען מיט דיא אויגין אונ נישט ווייזין מיט דיא פינגר · אז ער האט גירעט אדער גיוואונקען אדער גיוויזין מיט דיא פינגער מוז ער דעם של יד אן ריהרען אונ נאך אמאל מאכין דיא ברכה להניח תפילין :

ט דער של יד מוז ליגין אויף דער נאקעדיגע האנד אונ דער של ראש אויף דעם הוילין קאפ · אבער ווער עס האט חס ושלום איין מכה אויף דער האנד מעג לייגין דעם של יד אויף דעם פלאסטער ·

י פאר נויט ווען מען האט נישט מעהר נאר איינעם פון ביירע תפילין אדער ווען מען קאן דורך איין קראנקהייט נישט מעהר לייגין נאר איינעם פון ביידע · זאל ער לייגין וואס ער קאן · לייגט ער דעם של יד אליין · זאגט ער דיא ברכה להניח תפילין · לייגט ער אבער נאר דעם של ראש אליין זאגט ער ביירע ברכות · להניח תפילין אונ על מצות תפילין · דר נאך זאגט ער ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד :

יא אין דעם טלית זאק דארף ליגין פון אויבין דער טלית אונ פון אונטן דאש תפילין זעקיל · אין דעם תפילין זעקיל זאל ליגין רעכטס דער של ראש אונ לינקס דער של יד :

יב דאש תפילין זעקיל איז הייליג · אונ אפילו ווען מען האט נאר איין איינציג מאל דרינען גיהאלטן תפילין · טאר מען עס שוין נישט מער ניצין צו איין אנדר זאך :

יג דיא רצועות פון דיא תפילין מוזין שווארץ זיין אונ וויא באלד די פארב איז פון זייא אפ גיקראכין · מוז מען זייא לאזין פון איין איד אפ שווארצין אדער מען קויפט זיך נייע :

יד דיא לייגן פון דיא רצועות איז אזו · פון דעם של יד מוזין זייא גינוג זיין ארים צו וויקלען זיבן מאל ארום דיא האנד אונ דריא מאהל ארום דעם פינגער אונ אשטיקעל זאל נאך בלייבין · פון דעם של ראש מוז דיא רעכטע זייט רצועה זיין ביז צום נאפיל אונ דיא לינקע זייט ביז צוא דער ברוסט :

טו אויס דער רצועה פון דעם של יד מעג מען מאכין צום של ראש · אבר די רצועה פון דעם של ראש טאר נישט גימאכט ווערין צום של יד · ביא דיא תפילין איז אויך דאש איינענע · ווארום דער של ראש איז הייליגער פון דעם של יד :

דיא

טז די רצועות מוז ברייט זיין ווייניגסטענס וויא די לייג פון איין גערסטין:

יז ווען מען האט דיא תפילין אויף זיך טאר מען ניט עסין און ניט שלאפין. אויך טאר מען אין זיי ניט אריין גיין אין באד אריין אדער אין איין אנדער ארט וואו עס איז ניט ריין. אויך מוז מען שטענדיג אין זינען האבין אז דיא תפילין זיינען הייליג מען זאל זייא ניט ליגין צוא פוסין אין בעט אריין אדער אין דער זייט אדער אויף איין אום ריין ארט:

יח ווען מען האט אפ געלייגט דיא תפילין וייל מען מוז ארויס גיין דרויסין. וויא מען קומט צוריק אריין און לייגט זייא ווידער מוז מען ווידער איבער זייא מאכין דיא ברכות. ווען ער האלט אבער דענמאלט אין דיא ברכות פון קריאת שמע. דאס הייסט פון יוצר אור און וויטער. טאר ער דיא ברכות פון תפילין ניט מאכין. נאר ער לייגט זיי אזוי. און נאך שמונה עשרה רירט ער זיי אן און מאכט דיא ברכות:

יט ביידע תפילין מוזין ליגין הארט אויף דעם לייב. עס טאר ניט זיין קיין איינציגע זאך צווישין דעם בלויזין לייב און דיא תפילין. אבער אויף גאנץ קורצע און דינע האר אויף דעם קאפ מעג מען לייגין דעם של ראש. ווען מען האט איין מכה מעג מען זיי לייגין אויף דעם פלאסטער אן איין ברכה און פון אויבין טוט מען אן איין אנדער קלייד:

כ מען טאר ניט אפ לייגין די תפילין ביז מען זאגט אפ גאנץ ובא לציון. ראש חודש לייגט מען זייא אפ פאר מוסף. חול המועד סוכות לייגט דער עולם און דער חזן אפ פאר הלל. אבער חול המועד פסח לייגט אפ דער עולם פאר הלל און דער חזן נאך הלל. ווען עס איז איין ברית מילה אין שול לייגט מען דיא תפילין ערשט אפ נאך דעם ברית מילה:

כא מען מוז דיא תפילין אפ לייגין שטייענדיג. מען וויקעלט אפ דיא רצועה פון דעם פינגער אונ נעמט אראפ דעם של ראש. דער נאך לייגט מען אפ דעם של יד. אונ עס איז רעכט אראפ צו נעמען דעם של ראש מיט דער לינקע האנט. מען גיט איין קוש דיא תפילין ווען מען לייגט זייא. אונ ווען מען לייגט זייא אפ. מען טאר ניט אפ לייגין דיא תפילין פאר איין ספר תורה אדער פאר איין רב אדער פאר זיין רעבין נאר מען קערט זיך אין איין אנדער זייט אונ לייגט זייא אפ:

כב ביי דער נאכט טאר מען קיין תפילין ניט לייגין:

כג אז מען ווארפט אראפ דיא תפילין מוז מען דעם טאג פאסטין. אדר מען לייזט זיך אויס מיט צדקה דאס אייגענע איז אויך ווען עס האט זיך אים איבער געקערט די רצועה ארום דעם קאפ אדר ארום דער האנד אויף דער ווייסער זייט. אויך ווען מען ווארפט אראפ דאס תפילין זעקיל ווען דיא תפילין זיינען דרינען זאל מען פאסטין אדער צדקה געבין:

כד מען מוז אלע זיבין יאר די תפילין איבער זעהן אויב זייא זיינען ניט פסול. אויך ווען זייא זיינען גיפאלין אין וואסער אריין אדער זייא זיינען גילעגין איין צייט לאנג אויף איין פייכט ארט מוז מען זיי לאזין איבער זעהן:

ז דינים פון דאוונען אונ אין אים גיפינען זיך צוואנציג סעיפים:

א דאס דאוונען איז דאס ערשטע וואס דער איד מוז טאן אין דער פריא ווי אז עס הייבט אן צו טאגין. אונ די צייט איז נאר ביז אדריטיל טאג זומר אדער ווינטער:

ב פאר דעם דאוונען טאר מען ניט טאן דאס מינדעסטע. אונ ניט עסין אונ ניט טרינקען. אבר בלויס וואסער אדר קאווע אונ טייא אן צוקער מעג מען טרינקען:

ג דער עיקר מצוה איז צוא דאוונען אין שול אדער בייא איין מנין מיט דעם עולם. אבער ווער עס וואונט אין איין דארף אדר ער איז נישט גיזונד דער מעג דאוונען אין דער היים:

ד איין מנין איז ניט ווייניגער פון צעהן גרויסע מענטשין וואס יעדער איז שוין בר מצוה׳ דאס הייסט ער איז שוין אלט דרייצעהן יאר׳ אבער ווען עס איז ווייניגר פון צעהן גרויסע מענטשין טאר מען ניט זאגין קדושה אונ ברכו אונ קדיש:

ה ווען מען האט אן גיהויבין צוא דאוונען אן איין מנין׳ דער נאך איז צו גיקומען ביז איין מנין טאר מען ניט תיכף זאגין קדיש׳ נאר מען מוז זאגין דרייא פסוקים אדער איין מזמור אונ דרויף זאגט מען קדיש:

ו ווען איינער זעהט אז מיט אים איז איין מנין טאר ער ניט ארויש גיין׳ אונ אז ער גייט יוא ארוים טוט ער איין גרויסע עבירה:

ז אז מען האט אן גיהויבין צוא זאגין קדיש נאך ישתבח׳ אונ דער וויל זיינען עטליכע ארוים גיגאנגען אונ עס איז קיין מנין ניט מער דא׳ קאנצעט מען קדיש אונ מען זאגט ברכו האטשע עס איז ניט דא קיין מנין:

ח בייא מעריב אז מען האט גיזאגט ברכו אונ דער נאך איז גיווארין ווייניגער פון איין מנין׳ זאגט מען קדיש פאר שמונה עשרה׳ אבער ניט נאך דער שמונה עשרה׳ אבער ווען מען האט אן גיהויבן צו דאוונען שמונה עשרה איז נאך גיוועזן איין מנין׳ נאר אין מיטין דער שמונה עשרה זיינען עטליכע ארוים גיגאנגען׳ מעג מען נאך שמונה עשרה אויך קדיש זאגין אן מנין:

ט אין דער פריא אז מען האט גיזאגט ישתבח מיט איין מנין אונ דער נאך זיינען עטליכע אדר איינר אוועק גיגאנגען אונ עס איז ניט גיבליבן קיין מנין׳ זאל מען ניט זאגין די הויכע שמונה עשרה׳ אונ אפילו די עטליכע זיינען אוועק גיגאנגען אין מיטין די שטילע שמונה עשרה׳ טאר מען אויך נישט זאגין די הויכע שמונה עשרה׳ אבער אז עש איז ווייניגר פון איין מנין גיווארין ערשט דעמאלט ווען דר חזן האט שוין גיזאגט די הויכע שמונה עשרה אונ עס איז גיבליבין איין רוב פון דעם מנין׳ דאש הייסט עש זיינען ווייניגסטינש גיבליבין זעקס מענטשין׳ זאגט דער חזן די גאנצע הויכע שמונה עשרה׳ אונ די קדושה אונ חצי קדיש נאך דער שמונה עשרה אונ גאנץ קדיש נאך ובא לציון׳ אבער נאך עלינו זאגט מען ניט קיין קדיש אן מנין נאר אז מען האט אן גיהויבין צוא זאגין עלינו מיט איין מנין:

צוא.

י צוא מנחה ווען מען האט אנגעהויבן צוא זאגן אשרי מיט איין מנין . דער נאך איז געוואורין ווייניגער פון איין מנין . זאגט מען ניט קיין קדיש נאך אשרי . האט מען אבער שוין אן געהויבן שמונה עשרה מיט איין מנין . און אין מיטין איז אייניגער ארויש געגאנגען . איז דער אייניגער דין וויא מיר האבין פריער געשריבן אין (ס׳ ט׳) :

יא מען איז אנדערש ניט מצרף צוא אמנין נאר אייגעם וואש איז שוין אלט דרייצען יאר מיט איין טאג . עס דארף אבער ניט זיין איין גאנצער טאג . נאר אפילו איין אייניציגע שעה אדער אפילו ווייניגער פון איין שעה נאך דעם דרייצענטין יאר איז מען שוין אויך בר מצוה . און מען איז אים מצרף צום מנין :

יב עס קאן זיך טרעפין אז אייגער וואש איז שפעטער געבארין געווארין ווערט פריער בר מצוה פון אייגעם וואש איז פריער געבארין . למשל אייגער איז געבארין געווארין אין איין עבור יאר ניין און צוואנציג טעג אין חודש אדר ראשון . און איין אנדערער איז געבארין געווארין אין דעם נעמליכין יאר אום ראש חודש פון אדר שני . דאש הייסט אין דעם עבור חודש . און דאש דרייצענטע יאר איז ניט קיין עיבור יאר . ווערט דער וואש איז געבארין געווארין ראש חודש אדר שני . תיכף אום ראש חודש אדר בר מצוה . אבער דער וואש איז געבארין געווארין ניין און צוואנציג טאג אין ערשטין חודש אדר . ווערט ערשט בר מצוה ניין און צוואנציג טעג אין אדר ׳ אבער ווער עס איז געבארין געווארין אין איין עבור יאר אין ערשטין חודש אדר און דאס דרייצענטע יאר איז אויך איין עבור יאר . ווערט ער בר מצוה אין ערשטין חודש אדר ׳ ווער עס איז געבארין געווארין אין דעם ערשטין טאג ראש חודש כיסלו און דעמאלט איז כסלו געווען צווי טעג ראש חודש . איז דאך דער ראש חודש וואס ער איז אין אים געבארין געווארין ניט דער ערשטער טאג פון כסלו נאר דער לעצטער טאג פון חשון . און אין דעם דרייצענטען יאר איז כסלו נאר איין טאג ראש חודש געווען ווערט ער ניט בר מצוה אין לעצטין טאג פון חשון נאר ערשט אום ראש חודש כסלו . און דאס איז גאנץ רעכט ווארום דער לעצטער טאג פון חשון איז ערשט דער ניין און צוואנציגסטער טאג פון חשון . און ער איז דאך געבארין געווארין מיט איין טאג שפעטער אין דרייסיגסטין פון חשון . דרום ווערט ער ערשט אום ראש חודש כסלו פולע דרייצין יאר אלט . ווער עס איז געבארין געווארין אום ראש חודש כסלו אין איין יאר וואס כסלו איז נאר געווען איין טאג ראש חודש . און אין דעם דרייצינטין יאר איז כסלו צווייא טעג ראש חודש ווערט ער בר מצוה אין דעם ערשטין טאג ראש חודש :

יג איין אונן איז מען ניט מצרף צום מנין . ווער עס הייסט איין אונן וועלין מיר באשרייבן וויטער אין דיא דינים פון אבילות :

יד איין בלינדער מעג דאווענען פאר דעם עמוד . אויך איין גר מעג זיין איין שליח צבור . דאס איז אבער נאר פאר נויט ווען קיין געבארענער ישראל איז דא וואס קאן דאווענען פאר דעם עמוד . איז אבער יוא דא איין געבארענער ישראל און איין זעהענדיגער איז ליבער ער זאל זיין דער חזן . שבת און יום טוב און ימים נוראים

נוראים דארף בוודאי קיין בלינדער אדער איין גר ניט דאווענען פאר דעם עמוד. אויסער ווען עס איז קיין בעסערער ניט דא פון אים :

טו איין אבל וואס איז נאך איין פאטער אדער איין מוטער קומט צוא דאווענען פאר דעם עמוד און ווער עס האט יארצייט האט נאך מער רעכט צוא דאווענען פאר דעם עמוד. ווען עס זיינען דא צוויי אבלים. איינער איז שוין נאך שלשים און איינער איז נאך אין מיטין שלשים. זאל דאווענען פאר דעם עמוד דער וואס איז נאך אין מיטין שלשים. אבער דאס ווענדט זיך אלץ אן דעם עולם ווארום אז דער עולם וויל מעגין זיי הייסין דאווענען דעם וואס ער איז זייא ליבער :

טז פון פארינט ביז ברוך שאמר מעג מען ריידין ווען מען האט גאר נייטיג צוא ריידין. אבער ניט אין מיטין דער תפלה אדער אין דיא קרבנות. נאר ווען מען ענדיגט איין ברכה. פון ברוך שאמר ביז ישתבח טאר מען ניט אוים ריידין און ווען מען הערט אין אנדערין איין ברכה מאכין טאר מען ניט נאך זאגין ברוך הוא וברוך שמו. אבער ווען מען הערט איין דונער אדער איין בליץ מעג ער מאכין די ברכה אפילו ווען ער האלט אין מיטין איין מזמור. און אז דער עולם האלט שמע ישראל מוז ער נאך זאגין דעם ערשטין פסוק חאטשע ער האלט נאך צווישין ברוך שאמר און ישתבח און אמן מעג מען ענטפערין נאך אלע ברכות :

יז פון ישתבח ביז שמונה עשרה איז נאך הארבער. מען טאר אפילו קיין אמן אויך ניט נאך זאגין. אבער ווען דער חזן לאזט אוים דיא ברכה פון האל הקדוש אדער שומע תפלה. מעג מען יוא נאך זאגין אמן; ווען ער הערט דונערין אדער בליצין צווישין יוצר המאורות און אהבה רבה אדער צווישין הבוחר בעמו ישראל באהבה און שמע ישראל. אדער צווישין ובשעריך און והיה אם שמוע. אדער צווישין על הארץ און ויאמר מעג ער דיא ברכה מאכין. און אז דער חזן זאגט מודים. זאל ער זיך בוקין און זאגין די דריי ווערטער מודים אנחנו לך אבער ניט מער. אויך מעג ער נאך זאגין אמן יהא שמיה רבא. אויך אז דער חזן ענדיגט דאמירן בעלמא מעג ער ענטפערין אמן. אויך ווען מען רופט אים אויף צום ספר מעג ער גיין דיא ברכות מאכין :

יח פון גאל ישראל ביז נאך שמונה עשרה איז נאך הארבער. מען טאר ניט נאך זאגין אמן און נישט מאכין קיין איינציגע ברכה. אפילו ווען דער חזן לאזט אוים גאל ישראל טאר מען ניט נאך זאגין אמן :

יט יעדער מענטש מוז גלייך דאווענען מיט דעם עולם. ווער עס קומט אבער אין שול אריין ווען דער עולם האלט שוין ווייט אין דאווענען. זאגט ער על נטילת ידים. אלהי נשמה. און די ברכה לעסוק בדברי תורה. והערב נא. ברוך שאמר. אשרי און ישתבח. און דער נאך דאווינט ער גלייך מיט דעם עולם. אבער נאך דעם דאווענען מוז ער זאגין דאס וואס ער האט פאר היפט. ווען ער האט מעהר צייט זאל ער אויך זאגין דעם מזמור הללו את יי מן השמים. האט ער נאך מעהר צייט זאל ער אויך זאגין הללו אל בקדשו. אדער פון אשרי ביז כל הנשמה

תהלל

תהלל יה. איז נאך מער צייט דא זאגט ער אויך ויברך דויד אדער אויך הודו ביז אתה יי לא תכלא רחמיך. איז נאך מער צייט דא זאגט ער אויך ויושע אונ די שירה. אונ שבח וועןעס איז נאך צייט דא זאגט ער למנצח לדוד בשנותו אונ תפלה למשה אונ מזמור שיר ליום השבת:

ב קומט מען אבער אין שול אריין ווען דער עולם האלט שוין ווייט נאך ישתבח איז דער דין אזו ווען עס איז מיגליך אן צוא הייבין יוצר אור אוים צוא קומען גלייך מיט דעם עולם איז גוט. איז עס אבער ניט מיגליך. זאל ער דאווענען גאנץ כסדר פאר זיך פון אן הייב אן:

ח דיני פסוקי דזמרה ובו ו סעיפים

דינים פון פסוקי דזמרה

א פון ברוך שאמר ביז סוף ישתבח הייסט פסוקי דזמרה. מיר האבין שוין אויבין גיזאגט אז פון ברוך שאמר ביז יוצר אור טאר מען ניט אוים ריידין אפילו קיין לשון קודש ווארט. נאר אז מען הערט איין ברכה מעג מען גאך זאגין אמן אפילו אין מיטין ברוך שאמר אדר אין מיטין ישתבח. אונ אז מען הערט דעם עולם זאגין קריאת שמע זאגט מען נאך דעם ערשטין פסוק שמע ישראל ביז אחד. אויך מעג מען נאך זאגין קדיש אונ קדושה אונ ברכו. אונ אז עס איז מיגליך ער זאל דאש זאגין צווישין איין מזמור אונ דעם אנדערין אדער ווייניגסטענס צווישין איין פסוק אונ דעם אנדערין איז בוודאי גוט. אבער ברוך הוא וברוך שמו טאר מען ניט זאגין אין פסוקי דזמרה. אויך טאר מען ניט זאגין יתברך וישתבח ווען דער חזן זאגט ברכו. אונ אז מען איז גיוועזן אין דרויסין אונ האט זיך גיוואשין די הענט. טאר מען ניט זאגין אשר יצר ביז נאך תפלת שמונה עשרה:

ב ברוך שאמר זאגט מען שטייענדיג. מען נעמט ביידע פאדערשטע ציצית אין דער האנד אריין אונ זאגט ביז בתשבחות דער נאך קושט מען די ציצית אונ לאזט זייא אוועק:

ג גאנץ פסוקי דזמרה זאגט מען בכוונה. ניט גישווינד מען מוז ציילין איטליכס ווארט וויא פעריל. אויך מוז מען אין זינען האבין דם טייטש פון יעדין ווארט. איבער הויפט דעם פסוק פותח את ידך מוז מען זאגין מיט גרויש כוונה. אונ אז מען האט אים אוועק גיזאגט אן כוונה מוז מען אים נאך אמאל זאגין. אונ אין הודו מוז מען זיך אביסיל אפ רוען צווישין דעם ווארט אלילים אונ ויי שמים עשה. עס זאל ניט אוים זעהן אז דאס ווארט ויי גייט חלילה ארויף:

ד מזמור לתודה זאגט מען שטייענדיג מיט גרויס פרייד ווארום דאס איז פאר דעם קרבן תודה וואס מען פלעגט מקריב זיין אין בית המקדש. אויך ויברך דויד ביז אתה הוא יי האלהים מוז מען זאגין שטייענדיג. די גאנצע שירה מוז מען אויך זאגין שטייענדיג מיט פרייד אונ מען מוז אין זינען האבין דעם טייטש פון יעדער ווארט. ישתבח מוז מען אויך זאגין שטייענדיג:

ה שבת און יום טוב. ערב פסח. חול המועד פסח און ערב יום כפור זאגט מען ניט מזמור לתודה:

פון פסוקי דזמרה ביז איבער דעם גאנצין דאוונען טאר מען ניט אן רירין דאס לייב דארטין וואו מען גייט צוא גידעקט אונ ניט דעם קאפ אונטער דער היטיל. אויך ניט אנדערע ערטער אפילו פון זיין גוף אליין וואס זיינען ניט ריין:

ט דיני קדיש וברכו ובו ט סעיפים

דינים פון קדיש און ברכו

א מען טאר ניט זאגין קדיש אדער ברכו אדער קדושה נאר ווען עס זיינען דא צען גרוסע מענטשין. דאס הייסט ווען יעדער איז שוין אלט דרייצעהן יאר. אויך לייענען אין דער תורה טאר מען ניט נאר ווען עס זיינען דא צען גרויסע. ווען עס זיינען קיין צעהן ניט גיוועזין ווען מען האט גיזאגט ישתבח. דער נאך זיינען צוא גיקומען ביז צען. זאגט דער חזן קיין קדיש ניט. איבער דעם זאל מען ווארטין מיט ישתבח זאגין ביז עס זיינען דא צען. דאס ווארטין זאל אבער ניט מער דויערן נאר איין האלבע שעה. האט מען אבער שוין גיווארט איין האלבע שעה און עס איז נאך ווייטער קיין מנין ניט דא. זאל מען זאגין ישתבח און ווייטער ווארטין. אונ אז עס קומען דער נאך צו ביז צען זאגט מען עטליכע פסוקים און דרויף זאגט דער חזן חצי קדיש.

ב אלע צען מוזין זיין אין איין שטוב מיט דעם חזן. אבער ווען אפילו ניין זיינען אין איין שטוב און דער צענטער איז אין איין אנדער שטוב אדער אין פאלוש. הייסט דאס שוין קיין מנין ניט. און מען טאר ניט זאגין קדושה און ברכו אדער קדיש אפילו ווען די טיר איז צווישין ביידע שטיבער אפין: און אפילו דער איינער שטייט אויף דער אויסוויינינגסטער שוועל פון דער אנדער שטוב. און ווען מען זאל צוא מאכין דיא טיר וואלט ער געבליבין אין דרויסין. קאן מען אים אויך ניט מצרף זיין צום מנין:

ג ווען מען הערט קדיש אדער ברכו אדער קדושה אין פאלוש אדער אפילו פון עטליכע שטיבער ווייטער מוז מען ענטפערין:

ד דעם קדיש מוז מען גוט אויס הערין און נאך זאגין דעם אמן מיט גרוים כוונה. איבער הויפט אמן יהא שמיה רבא כוז מען זאגין הויך מיט דעם גאנצין כח און מיט גרוים כוונה אבער פון דעסטוועגין זאל מען ניט צוא הויך שרייען כדי מען זאל פון אים ניט לאכין:

ה ווען עס זיינען אין שול אין איינעם מיט דעם חזן גישט מער דא נאר צעהן. און איינער פון זייא דאווינט שמונה עשרה און קען נישט נאך זאגין. מעג מען פארט זאגין קדיש אדער ברכו און קדושה. דאס אייגענע איז אויך ווען אפילו פיר מענטשין דאוונען שמונה עשרה און קענען ניט נאך זאגין וואררום ווען עס זיינען דא מער וויא די העלפט וואס קענען יוא נאך זאגין איז שוין גענוג. אבער

אײדער

איידער דער חזן הייבט אן צו זאגין די הויכע שמונה עשרה אונ עס זיינען ניט מער דא נאר ניין חוץ אים · זאל ער זעהען אויב אלע זיינען שוין אויס גיגאנגען · אונ אז איינער דאווינט נאך זאל ער ווארטין ביז ער גייט אויס:

ו ווען דער חזן זינגט ברכו זאגט דער עולם יתברך וישתבח אבער ווען ער זאגט דיא ווערטער טאר מען גאר ניט זאגין נאר מען מוז אויס הערין וואס ער זאגט:

ז וויא דער חזן לאזט אויס המבורך זאגט דער עולם ברוך יי המבורך לעולם ועד · אויף דעם ענטפערט דער חזן אויך ברוך יי המבורך לעולם ועד · אונ דער עולם זאגט נאך אמן · אבער ווען דער עולם לאזט אויס לעולם ועד טאר דער חזן ניט זאגין אמן:

ח ווען איינער קומט אין שול אריין ווען דר עולם זאגט ברוך יי המבורך מעג ער מיט זאגין חאטשע ער האט ניט גיהערט דעם חזן זאגין ברכו:

ט דער חזן דארף צו זיין איין פרומער איד וואס מען האט אויף אים קיין מאל קיין שלעכץ ניט גירעט · אויך מוז ער זיין איין מענטש וואס דער גאנצער עולם האט אים ליב אונ ער מוז האבין איין שיין קול · אויך זאל ער ניט זיין איין עם הארץ ווארום ער מוז פאר שטיין וואס ער דאווינט · אויך מוז ער שוין האבין איין בארד · אבער אז עס טרעפט זיך אמאל אז דער חזן איז ניטא מעג דאווענען איינער וואס ער איז שוין איבער דרייצעהן יאר חאטשע ער האט נאך איין ניט בארד:

י הלכות קריאת שמע ובו י״ב סעיפים

דינים פון קריאת שמע

א דיא צייט פון קריאת שמע זאגין אין דער פריא איז וויא עס הייבט אן צו טאגין ביז איין פערטיל פון טאג זומר אדר ווינטר · האט מען אבער פרזאמט די צייט · מעג מען נאך זאגין קריאת שמע מיט דיא ברכות ביז איין דריטיל טאג · נאר אז עס איז שוין שפעטער זאגט מען נאר קריאת שמע אליין אן דיא ברכות:

ב ווער עס האט אין דר פריא נישט גיקענט זאגין קריאת שמע אדער ער האט פאר געסין צו זאגין · זאגט ער ביי דער נאכט נאך קריאת שמע פון מעריב נאך איין מאל קריאת שמע אן די ברכות · אונ ווידער ווער עס האט אין מעריב נישט גקאנט קריאת שמע זאגין אדר ער האט פר געסין · זאגט ער דעם אנדערין טאג אין דר פריא נאך דעם דאווענען פון שחרית קריאת שמע אן דיא ברכות:

ג מען מעג קריאת שמע זאגין זיצענדיג אדער שטייענדיג אבער נישט ליגענדיג · אז מען ליגט שוין אבער מען זאל זיך איין בייגין אויף דער זייט אונ זאגין · ווען מען איז קראנק אונ קאן נישט ליגין אויף דער זייט · זאל מען זיך ווייניגסטינס אביסיל איין בייגין אויף דער זייט:

ד צו שמע ישראל לייגט מען דיא רעכטע האנט אויף דיא אויגין אונ מען זאגט דעם פסוק גאנץ הויך אונ מיט גרויש כוונה · דאש ווארט אחד זאגט מען

אַבִּיסִיל לֵיינְגֶער אוּנ מִיט אַלֶע כּוֹחוֹת · מֶען מוּז דֶער בַּייא אִין זִינֶען הָאבִּין אַז דֶער אויבֶּערְשְׁטֶער אִיז אֵיינְצִיג אוּנ עֶר בַּאהֶערְשְׁט דִיא גַאנְצֶע וועֶלְט · נָאךְ אֶחָד זָאגְט מֶען שְׁטִיל בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד · נָאר יוֹם כִּפּוּר זָאגְט מֶען עֶם הוֹיךְ:

ה נָאךְ לְעוֹלָם וָעֶד רוּעֶט מֶען זִיךְ אַבִּיסַל אָפּ אוּנ מֶען זאגט וְאָהַבְתָּ · נָאךְ וּבִשְׁעָרֶיךָ רוּעֶט מֶען זִיךְ ווידֶער אַבִּיסִיל אָפּ אוּנ מֶען זָאגְט וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ · אוּנ פַאר וַיֹּאמֶר רוּעֶט מֶען זִיךְ ווידֶער אַבִּיסִיל אָפּ:

ו פַאר קְרִיאַת שְׁמַע וויא מֶען זָאגְט וַהֲבִיאֵנוּ לְשָׁלוֹם נֶעמְט מֶען דִיא צִיצִית אִין דֶער הַאנְט אַרַיין · אוּנ מֶען הַאלְט זֵייא אִין דֶער לִינְקֶער הַאנְט קֶעגִין דֶעם הַארְץ אָבֶּער וויא מֶען קוּמְט צוּא וַיֹּאמֶר נֶעמְט מֶען זֵייא אָן מִיט דֶער רֶעכְטֶער הַאנְט · וויא מֶען זָאגְט וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ גֵייט מֶען אִיבֶּער מִיט זֵייא דִיא אוֹיגִין אוּנ קוּשְׁט זֵייא · אוּנ אִיטְלִיכֶעשׁ מָאל וואשׁ מען זָאגְט דָאשׁ וָוארְט צִיצִית קוּשְׁט מֶען זֵייא אוּנ מְעַן הַאלְט זֵייא בִּיז מֶען קוּמְט צוּ וְנֶחֱמָדִים לָעַד · דָא קוּשְׁט מֶען זֵייא אוּנ לָאזְט זֵיי אַוֶועק:

ז קְרִיאַת שְׁמַע אִיז דָאשׁ הֵיילִיגְסְטֶע פוּן דֶעם גַאנְצִין דַאווֶנֶען · אִיבֶּער דֶעם מוּז מֶען יֶעדֶעם וָוארְט צֵיילִין וויא פֶּערִיל אוּנ מֶען מוּז יֶעדֶען וָוארְט זָאגִין מִיט דֶעם טְרָאפּ אוּנ מֶען מוּז פַאר שְׁטֵיין וָואשׁ מֶען זָאגְט · מֶען טָאר אִין מִיטִין נִישְׁט ווינְקֶען צוּא אֵיינֶעם מִיט דִיא אוֹיגִין אָדֶער מִיט דֶער הַאנְד · נָאר וֶועגִין אַיין מִצְוָה זַאךְ מֶעג מֶען ווינְקֶען אִין מִיטִין וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ · אוֹיךְ מוּז מען זִיךְ הִיטִין אֲפִילוּ קֵיין טַאבַּאק נִישְׁט צוּא שְׁמֶעקִין אִין מִיטִין:

ח וֶוען מֶען זָאגְט וּקְשַׁרְתָּם רִירְט מֶען אָן דֶעם תְּפִלִּין שֶׁל יַד אוּנ מֶען קוּשְׁט אִים · בַּייא וְהָיוּ לְטוֹטָפוֹת רִירְט מֶען אָן דֶעם שֶׁל רֹאשׁ אוּנ קוּשְׁט אִים:

ט נָאךְ אֱלֹהֵיכֶם מוּז מֶען תֵּיכַף זָאגִין אֱמֶת אוּנ מֶען טָאר צְווִישִׁין דִי בֵּיידֶע ווֶערְטֶער נִישְׁט מַפְסִיק זַיין · דֶער נָאךְ הֶערְט מֶען אוֹישׁ פוּן דֶעם חַזָּן דִי דְרַייא ווֶערְטֶער יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֱמֶת מִיט גְרוֹישׁ כַּוָּונָה · אוּנ מֶען זָאגְט וַוייטֶער וְיַצִּיב אָבֶּער מֶען טָאר נִישְׁט נָאךְ אַמָאל זָאגִין דָאשׁ וָוארְט אֱמֶת:

י וֶוער עֶשׁ דַאוֶוינְט בַּייא זִיךְ אִין דֶער הֵיים אָן אַמִנְיָן מוּז עֶר פַאר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל זָאגִין אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן:

יא וֶוער עֶשׁ הָאט צְווִישִׁין שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אוּנ עַל הָאָרֶץ גִימוּזְט אוֹיף הֶערִין צוּא זָאגִין · אוּנ דָאשׁ הָאט גִידוֹיעֶרְט אַזוֹא לַאנְג וָואשׁ עֶר וָואלְט אִין דֶער צַייט גִיקָאנְט זָאגִין גַאנְץ קְרִיאַת שְׁמַע · מוּז עֶר נָאךְ אֵיין מָאל זָאגִין פוּן שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אָן:

יב וֶוער עֶשׁ הָאט שׁוֹין גִיזָאגְט קְרִיאַת שְׁמַע אוּנ אִיז דֶער נָאךְ גִיקוּמֶען אִין שׁוּל אַרַיין וֶוען דֶער עוֹלָם זָאגְט קְרִיאַת שְׁמַע מוּז עֶר מִיט זֵייא אִין גַאנְצִין נָאךְ זָאגִין · אוּנ עֶר בַּאקוּמְט פַאר דֶעם שְׂכַר וויא פַאר לֶערְנֶען · אוֹיךְ וֶוער עֶשׁ הַאלְט פַאר בָּרוּךְ שֶׁאָמַר אָדֶער אִין דִי פְּסוּקִים וָואשׁ מֶען מֶעג אִין מִיטִין אוֹישׁ רֵיידִין אוּנ דֶר עוֹלָם זָאגְט דֶעמְמָאלְט קְרִיאַת שְׁמַע · זָאגְט עֶר נָאךְ מִיט דֶעם עוֹלָם אוּנ הָאט אִין זִינֶען דֶער מִיט נִישְׁט יוֹצֵא צוּא זַיין · כְּדֵי עֶר זָאל שְׁפֶּעטֶער קֶענֶען זָאגִין קְרִיאַת שְׁמַע מִיט דִיא בְּרָכוֹת:

וויא

יא דינים פון שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה. אונ אין אים איז אַכְט צֶעהֶען סְעִיפִים:

א וויא מֶען קוּמְט צוּא תְּהִלּוֹת לְאֵל עֶלְיוֹן מוּז מֶען זִיךְ אַלֶע פְרֶעמְדֶע גִידַאנְקֶען אַרוֹיס שְׁלָאגִין אוֹיש דֶעם קָאפּ׳ אונ אוֹישׁ שְׁפַּייעֶן אונ דֶעם נָאז שְׁנַייצִין אונ זִיךְ מִיט דֶעם גַאנְצִין הַארְץ מֵכִין זַיין צוּא דֶער הֵיילִיגֶע שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה׳ מֶען גֵייט דְרַייא טְרִיט צוּרִיק אונ זָאגְט בִּיז גָאַל יִשְׂרָאֵל אונ גֵייט ווִידֶער דְרַייא טְרִיט צוּא זַיין אָרְט אונ הֵייבְּט אָן דִיא שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה:

ב צְווִישִׁין גָאַל יִשְׂרָאֵל אונ שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה טָאר מֶען נִישְׁט מַפְסִיק זַיין׳ אֲפִילוּ נִישְׁט ווֶעגִין קַדִישׁ אָדֶער בָּרְכוּ אָדֶער קְדוּשָׁה׳ אִיבֶּר דֶעם זָאל מֶען זֶעהֶן אוֹיס צוּ לָאזִין גָאַל יִשְׂרָאֵל גְלַייךְ מִיט דֶעם חַזָן כְּדֵי מֶען זָאל נִישְׁט דַארְפִין זָאגִין אָמֵן׳ ווָארוּם עֶשׂ אִיז דָא אַיין דֵעָה אַז מֶען טָאר דֶעם אָמֵן נִישְׁט זָאגִין׳ אָבֶּער אִין מַעֲרִיב נָאךְ וְעַל כָּל מַעֲשָׂיו אָדֶער שַׁבָּת נָאךְ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם מֶעג מֶען נָאךְ זָאגִין אָמֵן:

ג שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה מוּז מֶען דַאוְונֶען שְׁטֵייעֶנְדִיג אונ בֵּיידֶע פִים אַיינֶער לֶעבִּין דֶעם אַנְדֶערִין מֶען טָאר זִיךְ נִישְׁט אָן לֶעהֶנֶען אָן קֵיין אַיינְצִיגֶע זַאךְ ווָער עֶשׂ אִיז אָבֶּער נִישְׁט גִיזוּנְד מֶעג דַאווְנֶען שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה זִיצֶענְדִיג אָדֶער אֲפִילוּ אוֹיף דֶעם גִילֶעגֶר׳ מֶען מוּז דֶעם קָאפּ אַבִּיסִיל אַיין בֵּייגִין אונ דִי אוֹיגִין צוּ הַאלְטִין אונ אַז מֶען דַאווִינְט אִין אַיין סִידוּר זָאל מֶען קֵיין אוֹיג נִישְׁט אָפּ לָאזִין פוּן דֶעם סִידוּר אונ נִישְׁט דֶעם מִינְדֶסְטִין בְּלִיק אַרוֹיס טָאן:

ד מֶען מוּז שְׁטֵיין שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה מִיט דֶעם פָּנִים קֶעגִין מִזְרָח׳ ווֶען מֶען דַאווִינְט אָבֶּער בַּייא אַיין נָכְרִי אִין הוֹיז אונ עֶשׂ הֵיינְגֶען בִּילְדֶער אוֹיף דֶער מִזְרָח וואנְט׳ זָאל מֶען זִיךְ שְׁטֶעלִין קֶעגִין אַיין אַנְדֶערֶע זַייט׳ דֶער מָאנְט מֶען זִיךְ אִין מִיטִין דֶר שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה אַז מֶען שְׁטֵייט קֶעגִין צָפוֹן אָדֶער דָרוֹם זָאל מֶען נִישְׁט אוֹישׁ גֵיין נָאר מֶען נֵייגְט דָאשׁ פָּנִים אוֹישׁ צוּא דְרֵייעֶן׳ אונ עֶר מֶעג ווַייטֶער עֶנְדִיגִין דִיא שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה אַזוֹא וויא עֶר שְׁטֵייט׳ חד מָאנְט עֶר זִיךְ אָבֶּער אַז עֶר שְׁטֵייט קֶעגִין מַעֲרָב׳ דַאווִינְט עֶר ווַייטֶער אונ דַארְף דָאשׁ פָּנִים נִישְׁט אוֹישׁ צוּא בֵּייגִין׳ נָאר עֶר מוּז אִין זִינֶען הָאבִּין אַז זַיין הַארְץ אִיז גִינֵייגְט צוּ דֶעם אָרְט וואוּ דָאשׁ בֵּית הַמִקְדָשׁ אִיז גִישְׁטַאנֶען:

ה מֶען מוּז דַאווְנֶען שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה גַאנְץ שְׁטִיל׳ אָבֶּער פוּן דֶעסְט ווֶעגִין מוּז מֶען אַלֵיין הֶערִין ווָאשׁ מֶען רֶעט:

ו ווֶען מֶען דַאווִינְט אִין אַיין סִידוּר מוּז מֶען זִיךְ פְרִיעֶר פַאר צֵייכֶענֶען דִיא עֶרְטֶער ווָאשׁ מֶען דַארְף צוּא זָאגִין׳ כְּדֵי מֶען זָאל נִישְׁט דַארְפִין מִישִׁין אִין מִיטִין שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה:

ז ווֶען עֶשׂ לָאזְט זִיךְ אַרָאפּ אַיין עֶק פוּן דֶעם טַלִית אִין דֶער שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה מֶעג מֶען אִים צוּרִיק אַרוֹיף לֵייגִין׳ אָבֶּער אַז דֶער טַלִית אִיז אִין גַאנְצִין פוּן אִים אַרָאפּ גִיפַאלִין טָאר עֶר אִים נִישְׁט אוֹיף הֵייבִּין׳ אַז עֶשׂ אִיז פַאר אִים אַרָאפּ גִיפַאלִין

אַיין

איין ספר אונ עס שטערט אים די כוונה· מעג ער עס אויף הייבין צווישן איין ברכה אונ די אנדערע:

ח ווען מען הייבט אן די ערשטע ברכה פון שמונה עשרה מוז מען זיך בוקין· אויך ווען מען לאזט אויס די ערסטע ברכה· דאס הייסט מגן אברהם· בוקט מען זיך: ווען מען הייבט אן צו זאגין מודים בוקט מען זיך· אונ ווען מען לאזט אויס די ברכה ולך נאה להודות בוקט מען זיך אויך: דאס בוקין איז אזוא ווען מען זאגט ברוך בייגט מען די קניען· ביי דעם ווארט אתה בייגט מען שטארק איין דעם קאפ אונ דעם גאנצין גוף· דאס אייגענע איז אויך ביי מודים·ווי מען קומט אבער צום שם שטעלט מען זיך גילאסין אויף· איין אלטער אדער איין קראנקער דארף זיך נישט בוקין נאר עס איז גינוג אז ער בייגט איין דעם קאפ· ביי די איבעריגע ברכות טאר מען זיך נישט בוקין:

ט עושה שלום בוקט מען זיך אונ מען גייט צוריק דריי מיטיל מעסיגע טריט· פריער מיט דעם לינקן פוס· דער נאך מיט דעם רעכטין· אונ קערט זיך צוא דער לינקער זייט אונ זאגט עושה שלום במרומיו· דער נאך קערט ער זיך צוא דער רעכטער זייט אונ זאגט הוא יעשה שלום עלינו· דער נאך בוקט ער זיך אונ זאגט ועל כל ישראל:

י נאך ואמרו אמן מוז מען בלייבין שטיין מיט ביידע פיס איינער לעבין דעם אנדערין אויף דעם ארט וואו מען איז אויס גיגאנגען ביז דער חזן זאגט קדושה אונ אז מען דאוועגט פאר זיך אליין אין דער היים שטייט מען אזוא לאנג ווי א ביי איין מנין וואלט שוין דער חזן גיקאנט זאגין קדושה· אבער אז עס איז איינג אין שול אדער ווען מען זאגט פייט אין דער הויכע שמונה עשרה· גייט מען תיכף צוריק אויף זיין ארט:

יא שמונה עשרה מוז מען דאווענען מיט איין גאנץ ריינעם מוח אונ קלארע גידאנקן איבער דעם ווען מען האט אזוא פיל גיטרונקען אז מען שעמט זיך צוא ריידין מיט איין גרויסין מאן· טאר מען נישט זאגין קיין שמונה עשרה· האט מען אבער יוא גיזאגט איז עס נאר נישט ווערט אונ שפעטער ווען מען ניכטערט זיך אויס מוז מען נאך אמאל דאווענען שמונה עשרה· אונ אז עס איז שוין נאך דער צייט· זאל ער נישט מער דאווענען· נאר נאך דר ערשטע תפלה וואס ער דאווינט שפעטער זאגט ער נאך איין שמונה עשרה· אזו ווי מיר וועלין דא תיכף שרייבין:

יב די צייט פון שמונה עשרה איז ביז איין דריטיל טאג זומער אדער ווינטער· אז ער האט זיך אבר פר שפעטיגט איז נאך צייט ביז צו מיטאג אבר שוין מער נישט:

יג ווען ער האט פאר געסין אדער ער האט פאר נויט ניט גידאוועגט שמונה עשרה· דאווענט ער תיכף אין דער אנדערע תפלה נאך איין שמונה עשרה· למשל ער האט אין דער פריא ניט גידאוועגט שמונה עשרה דאווענט ער פאר נאכט אפ מנחה אונ זאגט תחנון· דער נאך זאגט ער נאך איין מאל אשרי אונ דאווענט ווידער שמונה עשרה פאר די שמונה עשרה פון אין דער פריא· האט ער ניט

גידאוועגט

גידאווענט מנחה · דאווענט ער אפ מעריב אונ רועט זיך אפ עטליכע מינוט דר נאך דאווינט ער נאך איין מאל שמונה עשרה פאר דעם מנחה · האט ער נישט גידאווינט מעריב · זאל ער דעם אנדערין טאג אין דער פריא אפ דאווענען שמונה עשרה אונ תחנון · דער נאך זאגט ער אשרי אונ שמונה עשרה פאר דעם נעכטיגין מעריב · דער נאך זאגט ער למנצח אונ ובא לציון אונ ער טאר נישט דאש מינדעסטע עסין פאר דער אנדערע שמונה עשרה :

יד דיא שמונה עשרה קען מען נישט דער פילין נאר תיכף אין דער אנדערע תפלה אבער נישט שפעטער · למשל אז מען האט פאר פעלט דיא שמונה עשרה אין דער פריא אונ האט אויך נישט גידאווינט מנחה קען מען צוא מעריב נישט מער דאווענען נאר נאך איין שמונה עשרה פאר מנחה · אונ פון אין דער פריא איז שוין פאר פאלין · אבער שחרית מיט מוסף הייסין וויא איין תפלה · איבער דעם ווען מען האט נית גידאווינט דיא שמונה עשרה פון שחרית אין אטאג וואש אין אים איז אמוסף · קאן מען נאך מנחה דאווענען איין שמונה עשרה פאר אין דר פריא · אויך דאש מוז מען וויסין · אז דיא שמונה עשרה וואש מען דאווינט פאר דיא וואש מען האט פאר פעלט · מוז מען דאווענען אין איינעם מיט איין אנדערע תפלה · אבער נית פיל שפעטער נאך דער אנדערע תפלה · ווארום דאס הייסט שוין איין שמונה עשרה פאר זיך אליין אונ דאש טאר מען נית :

טו דיא שמונה עשרה וואש מען דאווענט פאר דעם וואש מען האט פאר פעלט · האט אן זיך דעם אייגענעם דין פון דער שמונה עשרה וואש ער האט איצט גידאווינט · למשל ער האט פרייטאג פאר נאכט קיין מנחה נית גידאווינט · דאווינט ער בייא נאכט נאך מעריב נאך איין מאל דיא שמונה עשרה פון שבת · האטשע זיא איז פאר דיא וואכדיגע שמונה עשרה · אזו איז אויך ערב ראש חודש אז ער האט קיין מנחה גידאווינט · זאגט ער בייא דער נאכט נאך מעריב נאך איין שמונה עשרה מיט יעלה ויבא · אונ אזו איז תמיד · ווידער שבת ווען ער האט פאר פעלט מנחה · דאווינט ער בייא דער נאכט נאך איין וואכעדיגע שמונה עשרה אבער אן אתה חוננתנו · ווארום דאש איז דאך אייגענטליך הבדלה אונ ער האט עס דאך שוין איין מאל גיזאגט · אונ צווייא מאל הבדלה מאכט מען נישט · אונ אז ער האט צו מוצאי שבת פאר פעלט מעריב דאווינט ער זונטאג פריא נאך ותחנון ווידער איין שמונה עשרה אן אתה חוננתנו :

טז ווען עס איז נאר איין טאג ראש חודש אונ ער האט אין מנחה פאר געסין צוא זאגין יעלה ויבא · נאך אנדערע פוסקים טאר ער נישט נאך מעריב נאך איין מאל דאווענען שמונה עשרה ווארום דעמאלט איז דאך שוין נית מער ראש חודש · אונ ער קאן שוין נית זאגין יעלה ויבא :

יז ווער עס האט פאר פעלט איין שמונה עשרה אונ אין דער אנדערע תפלה דאווינט ער פאר דעם עמוד דארף ער נית זאגין צווייא מאל שמונה עשרה ·

ווארום

וואראום ער איז יוצא מיט דער הויכע שמונה עשרה וואש ער זאגט נאך איין מאל :

יח ווער עש גידיינקט ניט אויב ער האט גידאווינט שמונה עשרה אדער ניט · זאל ער ניט מער דאווענען נאך איין שמונה עשרה אין דער אנדערע תפלה ·

יב דיני טל ומטר משיב הרוח ויעלה ויבא ובו טו סעיפים
דינים פון טל ומטר · משיב הרוח · און יעלה ויבא :

א פון מוסף שמיני עצרת ביז מוסף פון דעם ערשטין טאג פסח · זאגט מען משיב הרוח · אין דער שטילע שמונה עשרה פון דעם ערשטין טאג פסח זאגין אים נאך דער עולם און דער חזן נאר ערשט אין דער הויכע שמונה עשרה הערט אים אויף דער חזן צוא זאגין · און צוא מנחה זאגט אים שוין קיינער ניט מער · און ווער עם דאווינט אום ערשטין טאג פסח פאר זיך אליין אין דער היים · מוז ער דאווענען גאנץ צייטליך מוסף · דאס הייסט אין דער צייט אז דער חזן האט נאך ניט אן גיהויבין דיא הויכע שמונה עשרה פון מוסף · וואראום וויא באלד דער חזן האט שוין אויף גיהערט צוא זאגין משיב הרוח טאר מען אין דר היים אויך ניט זאגין :

ב ווער עם האט פאר געסין צוא זאגין משיב הרוח · ווען ער האט נאך ניט אן גיהויבין אתה קדוש זאגט ער דארט וואו ער האט זיך דער מאנט · ווען ער האלט אבער שוין אתה קדוש מוז ער ווידער צוריק אן הייבין אתה גבור :

ג ווער עש האט מוצאי שבת פאר געסין צוא זאגין אתה חוננתנו און האט שוין אויש גילאזט חונן הדעת דארף ער עש ניט מער זאגין :

ד ווען ער האט פאר געסין צוא זאגין טל ומטר און ער דער מאנט זיך איידער ער האט אן גיהויבין תקע בשופר · זאגט ער דא טל ומטר · ווען ער האט אבר שוין אן גיהויבין תקע זאל ער זאגין טל ומטר צום סוף שמע קולנו · פאר דער ברכה און אין א תענית פאר עננו · ווען ער האט זיך אבער ערשט דער מאנט תיכף נאך שומע תפלה · זאגט ער דא טל ומטר און דער נאך רצה · ווען ער האט זיך אבר ערשט דר מאנט אין מיטין רצה · מוז ער אן הייבין נאך אמאל פון ברך עלינו את השנה הזאת ביז צום סוף שמונה עשרה · האט ער זיך אבר ערשט דר מאנט ווען ער איז שוין אוים גגאנגן די שמונה עשרה · מוז ער נאך איין מאל דאווענען די גאנצע שמונה עשרה :

ה אז ער האט זיך פאר געסין און האט גיזאגט משיב הרוח אום זומר · אויב ער האט גיקאנצעט דיא ברכה מחיה המתים · הייבט ער אן אתה גבור · און אויב ער האט אן גיהויבין אתה קדוש זאל ער אן הויבין פון אנהייב שמונה עשרה · ווען ער האט זיך זומער טועה גיוועזין און האט גיזאגט טל ומטר און דער מאנט זיך תיכף · זאל ער נאך איין מאל אן הייבין ברך עלינו · און אז ער האט שוין גיזאגט ברוך אתה יי זאל ער אוים לאזין למדני חוקיך און זאל נאך אמאל זאגין גאנץ ברך עלינו און אזוא איז דער דין בייא אלע זאכין וואס מען דארף איבער זאגין · אז ער דער מאנט זיך שפעטער אין מיטין שמונה עשרה · מוז ער צוריק אן הייבין ברך עלינו · אז ער דער מאנט זיך אבער ערשט נאך יהיו :

יִהְיוּ לְרָצוֹן · מוּז עֶר ווידֶער אַמָאל דַאווֶנֶען דִיא גַאנְצֶע שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה :

ו אַגַאנְץ יָאר זָאגְט מֶען הָאֵל הַקָּדוֹשׁ · אוּנ עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה זָאגְט מֶען הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ · ווֶען עֶר הָאט זִיךְ טוֹעֶה גִיוֶועזִין אִין מִיטִין יָאר אוּנ הָאט גִיזָאגְט הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ דַארְף עֶר נִיט אִיבֶּער זָאגִין · ווֶען עֶר הָאט זִיךְ טוֹעֶה גִיוֶועזִין אִין עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה אוּנ הָאט גִיזָאגְט הָאֵל הַקָּדוֹשׁ אוּנ הָאט זִיךְ תֵּיכֶּף דֶער מָאנְט זָאגְט עֶר הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ · ווֶען עֶר הָאט זִיךְ אָבֶּער עֶרְשְׁט שְׁפֶּעטֶער דֶער מָאנְט מוּז עֶר אִיבֶּער דַאווֶנֶען פוּן אָן הֵייבּ אָבֶּער בַּייא הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט אוּנ זָכְרֵנוּ וּמִי כָמוֹךָ דַארְף מֶען נִיט אִיבֶּער דַאווֶנֶען פוּן אָן הֵייבּ שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה :

ז תִּשְׁעָה בְּאָב צוּ מִנְחָה זָאגְט מֶען נַחֵם · ווֶען עֶר הָאט אָבֶּער פַאר גֶעסִין צוּא זָאגִין · זָאגְט עֶר נַחֵם אִין שְׁמַע קוֹלֵנוּ נָאךְ עֲנֵנוּ פַאר דִיא בְּרָכָה׳ אוּנ לָאזְט אוֹיס דִי בְּרָכָה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה · ווֶען עֶר הָאט זִיךְ עֶרְשְׁט דֶער מָאנְט אִין רְצֵה · זָאגְט עֶר נַחֵם נָאךְ מוֹדִים פַאר וְעַל כּוּלָּם · אָבֶּער אַז עֶר הָאט זִיךְ עֶרְשְׁט דֶער מָאנְט נָאךְ וְעַל כּוּלָּם זָאגְט עֶר דֶער נָאךְ נַחֵם נָאךְ שִׂים שָׁלוֹם · אוּנ אַז עֶר הָאט זִיךְ דֶר מָאנְט צוּם לֶעצְטִין זָאגְט עֶר נִיט מֶער נַחֵם :

ח אִין אַיין תַּעֲנִית אַז עֶר פַאר גֶעסְט צוּא זָאגִין עֲנֵנוּ זָאל עֶר זָאגִין פַאר אֱלֹהַי נְצוֹר אָן אַבְּרָכָה :

ט רֹאשׁ חוֹדֶשׁ צוּא שַׁחֲרִית אָדֶער צוּא מִנְחָה אוּנ חוֹל הַמּוֹעֵד שַׁחֲרִית · מִנְחָה אָדֶער מַעֲרִיב · ווֶען עֶר הָאט פַאר גֶעסִין יַעֲלֶה וְיָבֹא אוּנ הָאט שׁוֹין גִיעֶנְדִיגְט דִי בְּרָכָה פוּן רְצֵה׳ דָאס הֵייסְט עֶר הָאט שׁוֹין גִיזָאגְט בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ · עֶנְדִיגְט עֶר אוֹיס דִיא בְּרָכָה אוּנ זָאגְט יַעֲלֶה וְיָבֹא פַאר מוֹדִים · ווֶען עֶר הָאט זִיךְ אָבֶּר דֶער מָאנְט עֶרְשְׁט אִין מוֹדִים אָדֶער ווַייטֶער הוֹיבְּט עֶר נָאךְ אַמָאל אָן רְצֵה · אַז עֶר הָאט זִיךְ עֶרְשְׁט דֶער מָאנְט ווֶען עֶר אִיז שׁוֹין אוֹיס גִיגַאנְגֶען שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה · מוּז עֶר נָאךְ אַמָאל דַאווֶנֶען דִיא גַאנְצֶע שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה · אָבֶּער רֹאשׁ חוֹדֶשׁ צוּא מַעֲרִיב ווֶען עֶר הָאט פַאר גֶעסִין יַעֲלֶה וְיָבֹא אוּנ הָאט זִיךְ דֶער מָאנְט אִין מִיטִין דֶער בְּרָכָה · אִיז שׁוֹין פַאר פַאלִין אוּנ עֶר זָאגְט נִיט מֶער יַעֲלֶה וְיָבֹא :

י ווֶען עֶר הָאט פַאר גֶעסִין יַעֲלֶה וְיָבֹא אוּנ הָאט זִיךְ עֶרְשְׁט דֶער מָאנְט צוּא מוּסָף · דַארְף עֶר נִיט נָאךְ אַמָאל דַאווֶנֶען שַׁחֲרִית :

יא ווֶען עֶר הָאט אִין חֲנוּכָּה אָדֶער פּוּרִים פַאר גֶעסִין צוּא זָאגִין עַל הַנִּסִּים אָדֶער עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה זָכְרֵנוּ · מִי כָמוֹךָ · וּכְתוֹב · אוּנ הָאט זִיךְ עֶרְשְׁט דֶער מָאנְט אֲפִילוּ נָאךְ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אִיז שׁוֹין פַר פַאלִין אוּנ עֶר זָאגְט עֶס נִיט מֶער · אָבֶּר אַז עֶר דֶר מָאנְט זִיךְ פַר בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ זָאגְט עֶר דָא זָכְרֵנוּ מִי כָמוֹךָ עַל הַנִּסִּים אָדֶר וּכְתוֹב :

יב אַז עֶר הָאט פַאר גֶעסִין אִין עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה צוּא זָאגִין וּבְסֵפֶר חַיִּים אוּנ הָאט שׁוֹין אָן גִיהוֹיבִּין בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עֶנְדִיגְט עֶר דִיא בְּרָכָה אוּנ זָאגְט נִיט מֶער · אָבֶּער אַנְדֶערֶע פּוֹסְקִים הֵייסִין זָאגִין בְּסֵפֶר חַיִּים פַאר אֱלֹהַי נְצוֹר :

יג ווֶען עֶר אִיז זִיךְ טוֹעֶה אוּנ זָאגְט אִין דֶער פְרִיא שָׁלוֹם רָב אָדֶער צוּא מִנְחָה אוּנ מַעֲרִיב שִׂים שָׁלוֹם אִיז עֶר יוֹצֵא :

יד דִיא שַׁאֲלָה הֵייסְט דִיא נַאכְט וָואשׁ מֶען הוֹיבְּט אָן אִין אִיר צוּא זָאגִין טַל וּמָטָר אוּנ דָאשׁ גִיפַאלְט תָּמִיד אִין דֶעם זֶעכְצִיגְסְטִין טָאג נאך דֶער תְּקוּפָה פוּן תִּשְׁרֵי וֶוען דִיא שַׁאֲלָה גִיפַאלְט אוּם שַׁבָּת אוּנ אֵיינֶער אִיז זִיךְ טוֹעֶה אוּנ דַאוֶורְנְט דִיא וָואכֶדִיגֶע שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה אוּנ אִין מִיטִין בָּרֵךְ עָלֵינוּ אֶת הַשָּׁנָה הַזֹּאת דֶער מָאנְט עֶר זִיךְ אַז עֶשׁ אִיז שַׁבָּת מוּז עֶר אוּם זָאגִין דִיא גַאנְצֶע בְּרָכָה אָבֶּער טַל וּמָטָר זָאגְט עֶר נִיט וָוארוּם דֶער גַאנְצֶער עוֹלָם הָאט דָאךְ נָאךְ נִיט אָן גִיהוֹיבִּין צוּא זָאגִין טַל וּמָטָר · אוּנ דֶער אֵיינְצִיגֶער מֶענְטשׁ מוּז טָאן אַזוֹא וִויא דֶער עוֹלָם טוּט · אוּנ וִויא עֶר לָאזְט אוּים מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים הֵייבְּט עֶר אָן דִי בְּרָכָה פוּן שַׁבָּת · אִיז עֶשׁ פְרַייטָאג צוּא נַאכְט זָאגְט עֶר אַתָּה קִדַּשְׁתָּ · שַׁבָּת אִין דֶער פְרִיא זָאגְט עֶר יִשְׂמַח מֹשֶׁה · אִיז עֶס צוּא מוּסָף זָאגְט עֶר תִּכַּנְתָּ שַׁבָּת · אִיז עֶשׁ צוּא מִנְחָה זָאגְט עֶר אַתָּה אֶחָד :

טו וֶוען מֶען הָאט פַאר גֶעסִין אִין מַעֲרִיב פוּן דֶער עֶרְשְׁטֶער נַאכְט פֶּסַח אוּנ הָאט גִידַאוֶונְט דִיא וָואכֶעדִיגֶע שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה · אוּנ אִין מִיטִין בָּרֵךְ עָלֵינוּ הָאט עֶר זִיךְ דֶער מָאנְט · זָאגְט עֶר אוּישׁ דִיא גַאנְצֶע בְּרָכָה בִּיז מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים אוּנ דַאוֶונְט וַוייטֶער אַתָּה בְחַרְתָּנוּ · אָבֶּער טַל וּמָטָר זָאגְט עֶר נִיט · וָוארוּם דֶער עוֹלָם זָאגְט דָאךְ אוֹיךְ דֶעמָאלְט נִיט מֶער טַל וּמָטָר :

טז וֶוען מֶען גֵייט אוּישׁ שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה דַארְף מֶען שְׁטֵיין אוֹיפִין אָרְט אֵידֶער מֶען גֵייט צוּ צוּרִיק · וִויא דֶער שִׁיעוּר וָואשׁ מִיקָאן אָפּ גֵיין פִיר אֵיילִין :

יג הלכות תפלת הש״ץ ובו כ״ג סעיפים
דִינִים פוּן דֶר הוֹיכֶע שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה

א וֶוען דֶער חַזָּן זָאגְט דִי הוֹיכֶע שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מוּז מֶען שְׁטֵיין גַאנְץ שְׁטִיל אוּנ הֶערִין וָואס עֶר זָאגְט · אוּנ נָאךְ זָאגִין בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ נָאךְ יֶעדֶער בְּרָכָה · נִישְׁט אַזוֹ אַז מֶען טָאר דֶעמָאלְט נִישְׁט רֵיידִין נָאר אֲפִילוּ לֶערְנֶן אוֹיךְ נִישְׁט · עֶס אִיז אֲפִילוּ זַייעֶר רֶעכְט אַרַיין צוּא קוּקִין אִין סִדּוּר אוּנ צוּא שְׁטֵיין גְלַייךְ וִויא דֶעמָאלְט וֶוען מֶען דַאוֶונְט אַלֵיין דִיא שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה :

ב בַּייא דֶער הוֹיכֶע שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מוּזִין וֶוייניגְסְטִינְס זַיין נַיין מֶענְטְשִׁין חוּץ דֶעם חַזָּן וָואשׁ הֶערִין אִים אוּים אוּנ זָאגִין נָאךְ בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ אוּנ אָמֵן · אִיבֶּער דֶעם אַז עֶס אִיז פּוּנְקְט דָא אַיין מִנְיָן מִיט דֶעם חַזָּן · מוּז עֶר וַוארְטִין מִיט דֶר הוֹיכֶע שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה בִּיז אַלֶע קֶענֶען נָאךְ זָאגִין :

ג וֶוען דֶער חַזָּן לָאזְט אוּים אַיין בְּרָכָה מוּז עֶר וַוארְטִין מִיט דֶער אַנְדֶערֶע בְּרָכָה בִּיז דָאס רוֹב עוֹלָם הָאט שׁוֹין גִיזָאגְט אָמֵן :

ד מֶען זָאגְט נִישְׁט דִיא הוֹיכֶע שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה נָאר וֶוען עֶס זַיינֶען וֶוייניגְסְטִינְס דָא זֶעקְס וָואס הָאבִּין מִיט גִידַאוֶונְט · אָבֶּער אַז עֶס הָאבִּין וֶוייניגֶער פוּן זֶעקְס מִיט גִידַאוֶונְט · חָאטְשֶׁע עֶס זַיינֶען דָא אִין שׁוּל צֶעהֶן מֶענְטְשִׁין אָדֶר מֶעהְר · זָאגְט דֶר חַזָּן נִישְׁט מֶעהְר הוֹיךְ נָאר בִּיז הָאֵל הַקָּדוֹשׁ אוּנ מֶען זָאגְט קְדוּשָׁה · דֶר נָאךְ דַאוֶונְט מֶען שְׁטִיל :

ה יֶעדֶער מֶענְטְשׁ מוּז זָאגִין קְדוּשָׁה מִיט דֶעם עוֹלָם · אוּנ דֶר אָמֵן נָאךְ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ

און

אונ נאך שומע תפלה זיינען אויך אזו טייער וויא דיא קדושה אונ עס איז איין גרויסער חיוב זייא צוא זאגין · אבער אז מען איז שפעט גיקומען אין שול אריין אונ מען מוז פאר זיך דאוונען אונ דיא צייט פון דעם דאוונען איז נאך ניט עובר · טאר מען זיך ניט שטעלין שמונה עשרה גיען מען וויים אז מען וועט אן ווערין איינס פון דיא פיר דאש הייסט קדושה אונ דיא ביידע אמנם אונ מודים · נאר מען מוז ווארטין מיט דער שמונה עשרה ביז מען זאגט קדושה · אדער ווען דער חזן האלט שוין וויטער · ביז מען זאגט דיא ביידע אמנם אדער נאר דעם אמן פון שומע תפלה אונ מודים ווען דר חזן האלט שוין נאך האל הקדוש · מען זאל אבר ניט דאוונען ביז גאל ישראל אונ בלייבין שטיין ווארום מיר האבין דאך שוין אויבין גיזאגט אז נאך גאל ישראל מוז מען תיכף זאגין שמונה עשרה אונ מען טאר ניט מפסיק זיין איבער דעם זאל מען בלייבין שטיין ביא שירה חדשה :

ו ביא דער קדושה מוז מען שטיין מיט גרויש פארכט · אונ ביידע פיס אייגער לעבין דעם אנדערין אונ עש איז רעכט צוא האלטין דיא אויגין צוא גימאכט אדר ארויף צום הימעל :

ז וויא דער חזן הייבט אן צוא זאגין מודים מוז זיך דער גאנצער עולם בוקין אונ זאגין מודים דרבנן אין גאנצין גיבוקט · ווער עס האלט אין מיטין דער שמונה עשרה ווען דער חזן זאגט מודים · איז דער דין אזוא · האלט ער אין מיטין איין ברכה בוקט ער זיך גלייך מיט דעם עולם · אדער ווען ער האלט דעמאלט ביא דעם אן הייב פון איין ברכה אדער ביא איין אויש לאז פון איין ברכה · טאר ער זיך ניט בוקין · ווארום מיר האבין שוין אויבין גיזאגט אז מען טאר זיך ניט מער בוקין נאר פיר מאל · דאש הייסט צווייא מאל אין דער ערשטע ברכה אונ צווייא מאל אין מודים :

ח אין דער שמונה עשרה פון שחרית אונ מוסף זאגט דער חזן דיא ברכת כהנים פאר שים שלום · אבער צוא מנחה זאגט מען דאש קיין מאל ניט · נאר אין איין תענית צבור ווייל מען זאגט דעמאלט צוא מנחה אויך שים שלום : ביא איין אבל זאגט מען עס ניט אפילו אין דער פריא · אונ תשעה באב אין דער פריא זאגט מען אויך ניט ברכת כהנים · ווען דער חזן זאגט וישמרך זאגט דער עולם ניט אמן נאר כן יהי רצון · אונ אזו אויך נאך ויחנך · אונ נאך שלום זאגט מען אויך כן יהי רצון :

ט אין איין תענית זאגט דער חזן אין דער הויכע שמונה עשרה עננו פאר רפאנו · אז ער האט אבער פאר געסין אונ ניט גיזאגט · אונ האט זיך דער מאנט אין מיטין רפאנו אדער ביא ברוך אתה · זאגט ער איצונד עננו אונ נאך איין מאל רפאנו · ווען ער האט אבער שוין גיזאגט דעם שם · לאזט ער אוים רופא חולי עמו ישראל אונ ערשט צום סוף שמע קולנו זאגט ער עננו אונ לאזט אוים דיא ברכה שומע תפלה · ווען ער דער מאנט זיך אבער ערשט נאך שומע תפלה אז ער האט ניט גיזאגט עננו · זאגט ער אים צום לעצט נאך עמו ישראל בשלום

און לאזט אויס דיא ברכה העונה בעת צרה · אז ער האט זיך טועה געוועזין און האט געזאגט עננו פאר ראה נא בעניינו · מוז ער אים נאך איין מאל זאגין נאך ראה נא בעניינו :

י אז דער חזן איז פאר שלאפט געווארין אין מיטין דער הויכע שמונה עשרה און ער האלט נאך אין מיטין די דרייא ערשטע ברכות · דאש הייסט פאר האל הקדוש · אזו איין אנדערער זיך שטעלין פאר דעם עמוד און ווידער אן הייבין דיא שמונה עשרה פון פארינט · האט ער אבער שוין געהאלטין צווישין אתה חונן און רצה · הייבט דער אנדערער אן ביי דער ברכה וואש דער ערשטער חזן איז אין מיטין פאר שלאפט געווארין · האט ער אבר שוין געהאלטין נאך רצה · זאל דר אנדערער אן הייבין רצה און דאווינט ביז צום לעצט :

יא ווען דער חזן איז איין כהן און עש האט זיך געטראפין איין מת אין איין הויז וואש עס רירט אן דיא שול · אדער אפילו אין עטליכע הייזער ווייטער וואש זייא זיינען אלין נאך מטמא נאך דעם דין וואש מיר וועלין שרייבין אין דינים פון אבלות זאל מען תיכף צוא מאכין דיא פענסטער און דיא טירין פון דער שול אדער פון דעם הויז וואש דער מת איז דרינען · און ערשט ווען דער חזן ענדיגט דיא שמונה עשרה הייסט מען אים ארויש גיין · ווען עס איז אבער ניט מיגליך דיא טירין מיט דיא פענסטער צוא צוא מאכין · מוז דער חזן ארויס גיין אפילו אין מיטן דער שמונה עשרה :

יב ווען דער חזן האט זיך טועה געוועזין אין דער שטילע שמונה עשרה מיט טל ומטר · אדער יעלה ויבא אדער אנדערע זאכין און האט זיך ערשט אזו שפעט דער מאנט · אזו וויא מיר האבין אויבין געשריבין דעם דין אז מען מוז ווידער אן הייבין דיא שמונה עשרה פון פארינט · דארף ער ניט נאך איין מאל דאווענען דיא שטילע שמונה עשרה · כדי דער עולם זאל ניט מוזין צוא לאנג ווארטין · נאר ער איז יוצא מיט דער הויכע שמונה עשרה · ער מוז אבער אין זינען האבין אז ער דאווינט דיא הויכע שמונה עשרה יוצא צוא זיין · האט ער אבער פאר געסין צוא זאגין משיב הרוח און דער מאנט זיך ערשט נאך מחיה המתים און ער האלט נאך ניט ווייט אין דער שמונה עשרה · ממילא וועט דאך דא ניט פיל דויערין ווען ער וועט נאך אמאל אן הייבין פון פארינט דאווינט ער ווידר נאך איין מאל די שמונה עשרה פון אן הייב אן :

יד דינים ווען מען איז זיך טועה אין דער שמונה עשרה

א אז מען האט זיך שבת טועה געוועזין און אן געהויבין אתה חונן אדער איין אנדערע ברכה פון דער וואכעדיגע שמונה עשרה · מוז ער אויס פירין די ברכה און הייבט ווידער אן פון שבת · דאש איז אבער נאר אין מעריב · שחרית אדער מנחה · אבער אין מוסף ווען ער הייבט אן איין וואכעדיגע ברכה · הערט ער אויף אין מיטין און דאווינט דיא תפלה פון שבת :

ווען

ב וָוען עֶר הָאט שַׁבָּת גִיזָאגְט אַיין אַנְדֶערֶע תְּפִלָּה · לְמָשָׁל עֶר זָאגְט אִין מַעֲרִיב יִשְׂמַח מֹשֶׁה · אָדֶער אִין דֶער פְרִיא אַתָּה קִדַּשְׁתָּ אָדֶער צוּ מִנְחָה יִשְׂמַח מֹשֶׁה אִיז דֶער דִין אַזוֹ · דֶער מָאנְט עֶר זִיךְ אִין מִיטְין דֶער תְּפִלָּה · הֶערְט עֶר אוֹיף אוּנ זָאגְט דִיא רֶעכְטֶע תְּפִלָּה וָואשׂ עֶשׂ קוּמְט צוּא זָאגִין אִין יֶענֶער צַייט · הָאט עֶר אָבֶר שׁוֹין אוֹישׂ גִילָאזְט מְקַדֵּשׁ הַשַׁבָּת · דַארְף עֶר נִיט מֶער צוּא זָאגִין דִיא רֶעכְטֶע תְּפִלָּה אוּנ אִיז יוֹצֵא מִיט דֶעם וָואס עֶר הָאט גִיזָאגְט · אָבֶער וָוען עֶר אִיז זִיךְ טוֹעֶה אִין מוּסָף אוּנ זָאגְט אַיין אַנְדֶערֶע תְּפִלָּה אֲפִילוּ וָוען עֶר הָאט שׁוֹין אוּים גִילָאזְט דִי בְּרָכָה · מוּז עֶר נָאךְ אַמָאל דַאוֶונֶען דִיא תְּפִלָּה פוּן מוּסָף :

ג אַז עֶר הָאט זִיךְ טוֹעֶה גִיוֶועזִין אוּנ הָאט גִידַאוִוינְט דִי שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה פוּן מוּסָף אָן שְׁטָאט אַנאנדֶער תְּפִלָּה מוּז עֶר נָאךְ אַמָאל דַאוֶונֶען דִי תְּפִלָּה :

ד אַז מֶען אִיז זִיךְ טוֹעֶה אוּם שַׁבָּת אָדֶער אוּם יוֹם טוֹב אוּנ מֶען דַאוִוינְט דִיא וָואכֶעדִיגֶע שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה · אוּנ מֶען דֶער מָאנְט זִיךְ עֶרְשְׁט וָוען מֶען אִיז שׁוֹין אוּים גִיגַאנְגֶען · דַאוִוינְט מֶען ווידֶער דִיא שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה פוּן שַׁבָּת אָדֶער יוֹם טוֹב · דֶער מָאנְט מֶען זִיךְ אָבֶער נָאךְ פְרִיעֶר אֵיידֶער מֶען אִיז אוּים גִיגַאנְגֶען · הֵייבְּט מֶען אָן פוּן נָאךְ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ דִיא תְּפִלָּה פוּן שַׁבָּת אָדֶער פוּן יוֹם טוֹב :

ה הָאט מֶען עֶרֶב רֹאשׁ חוֹדֶשׁ קַיין מִנְחָה נִיט גִידַאוִוינְט · מוּז מֶען צוּא מַעֲרִיב דַאוֶונֶען צְוַוייא מָאל שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה אוּנ זָאגְט אִין בֵּיידֶע יַעֲלֶה וְיָבֹא · דִי עֶרְשְׁטֶע שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה אִיז פַאר מַעֲרִיב · אוּנ דִיא אַנְדֶערֶע אִיז פַאר מִנְחָה · אַזוֹ וִויא מִיר הָאבִּין שׁוֹין אוֹיבִּין אֵיין מָאל גִישְׁרִיבִּין :

טז דיני תחנון ובו י׳ סעיפים

דִינִים פוּן תַּחֲנוּן

א צְווִישִׁין דֶער שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה אוּנ תַּחֲנוּן טָאר מֶען נִיט רֵיידִין :

ב אִין דֶער פְרִיא ווייל מֶען גֵייט אִין תְּפִילִין פַאלְט מֶען תַּחֲנוּן אוֹיף דֶער רֶעכְטֶער הַאנְד · וָוארוּם עֶס אִיז נִיט קֵיין כָּבוֹד צוּא פַאלִין אוֹיף דִיא הֵיילִיגֶע תְּפִילִין · אָבֶער צוּא מִנְחָה וָוען מֶען הָאט קַיין תְּפִילִין אוֹיף דֶער הַאנְד · פַאלְט מֶען אוֹיף דֶער לִינְקֶע הַאנְד :

ג אַז דִיא מִנְחָה צִיהְט זִיךְ בִּיז אִין דֶער נַאכְט אַרַיין פַאלְט מֶען נִיט קֵיין תַּחֲנוּן :

ד תַּחֲנוּן מוּז מֶען זָאגִין זִיצֶענְדִיג · אָבֶער פַאר נוֹיט אַז מֶען הָאט נִיט וואוּ צוּא זִיצִין · זָאגְט מֶען שְׁטֵייעֶנְדִיג · נָאךְ תַּחֲנוּן זָאגְט מֶען דִיא דְרַייא ווערטֶר וַאֲנַחְנוּ לֹא נֵדַע זִיצֶענְדִיג אוּנ פוּן מַה נַּעֲשֶׂה אוּנ וַוייטֶער זָאגְט מֶען שְׁטֵייעֶנְדִיג :

ה מֶען פַאלְט נִיט תַּחֲנוּן נָאר דָארְטִין וואוּ עֶס אִיז דָא אַיין סֵפֶר תּוֹרָה · אָבֶער וואוּ עֶס אִיז נִיט דָא אַיין סֵפֶר תּוֹרָה הָאטְשֶׁע עֶס זַיינֶען דָא אַנְדֶערֶע הֵיילִיגֶע סְפָרִים · זָאגְט מֶען נָאר תַּחֲנוּן אָבֶער מֶען פַאלְט נִיט · דֶער פַאלוּשׁ ווערְט שׁוֹין גירֶעכִינְט צוּא דֶער שׁוּל · אוּנ מֶען פַאלְט אִין אִים תַּחֲנוּן ווייל אִין דֶער שׁוּל אִיז דָא אַיין סֵפֶר תּוֹרָה :

מאנטיג

ז מאָנטיג אוּנ דאָנערשטיג זַיינען יְמֵי רָצוֹן · דָאס הֵייסְט אַז דִיא תְּפִלָּה וָואס מֶען טוּט אִין זֵייא · ווערְט בַּייא הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אָן גִינוּמֶען · וָוארוּם משֶׁה רַבֵּינוּ אִיז אַרוֹיף גִיגַאנְגֶען אִין הִימִיל אַרַיין וֶועגִין דִיא אַנְדֶערֶע לוּחוֹת אוּם דָאנֶערְשְׁטִיג אוּנ אִיז מִיט זֵייא אַרָאפּ גִיקוּמֶען אוּם מָאנְטִיג · דָאס אִיז פוּן דֶעם אוֹיבֶּערְשְׁטִין גִיוֶועזִין אַיין גְרוֹיס חֶסֶד אוּנ עֶר הָאט דֶעמָאלְט דִיא יִשְׂרָאֵל מוֹחֵל גִיוֶועזִין דִי זִינְד פוּן דֶעם עֵגֶל · אִיבֶּער דֶעם הָאט מֶען מְתַקֵּן גִיוֶועזִין צוּא זָאגִין יֶעדֶער מָאנְטִיג אוּנ דָאנֶערְשְׁטִיג לַאנְג וְהוּא רַחוּם · וָואס עֶר אִיז לוֹיטֶער טַייעֶרֶע אוּנ הֵייליגֶע תְּפִלּוֹת · מֶען מוּז דֶעם וְהוּא רַחוּם זָאגִין שְׁטֵייעֶנְדִיג מִיט גְרוֹיס כַּוָּונָה אוּנ נִיט גִישְׁווִינְט · דֶעמָאלְט וֶוען מֶען זָאגְט נִיט תַּחֲנוּן זָאגט מֶען אוֹיךְ נִיט וְהוּא רַחוּם · מֶען זָאגְט נִיט וְהוּא רַחוּם אוּנ מֶען פַאלְט נִיט קֵיין תַּחֲנוּן בַּייא אַיין אָבֵל אִין דֶער גַאנְצֶע שִׁבְעָה אֲפִילוּ נִיט צוּא דֶער מִנְחָה פוּן דֶעם זִיבֶּעטִין טָאג וָואס עֶר אִיז שׁוֹין אוֹיף גִישְׁטַאנֶען פוּן שִׁבְעָה · אוֹיךְ וֶוען מֶען דַאוִוינְט דָארְטִין וואוּ אֵיינֶער אִיז גִישְׁטָארְבִּין חָאטְשֶׁע עֶס אִיז קֵיין אָבֵל נִיט דָא · זָאגְט מֶען אוֹיךְ נִיט וְהוּא רַחוּם אוּנ נִיט תַּחֲנוּן · אוֹיךְ זָאגְט מֶען נִיט וְהוּא רַחוּם אוּנ תַּחֲנוּן דָארְטִין וואוּ עֶס אִיז אַיין מִילָה · אוֹיךְ נִיט דָארְטִין וואוּ עֶשׂ אִיז דָא אַיין חָתָן · פוּן נָאךְ דֶער חוּפָּה בִּיז אַלֶע שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה · אָבֶּער אַז אַיין אַלְמָן נֶעמְט אַיין אַלְמָנָה · זַיינֶען נָאר דִיא עֶרְשְׁטֶע דְרַייא טֶעג פְרַייא פוּן וְהוּא רַחוּם אוּנ תַּחֲנוּן · אָבֶּער אִין פֶערְטִין טָאג הֵייסְט עֶר שׁוֹין נִיט מֶער קֵיין חָתָן אוּנ מֶען זָאגְט שׁוֹין וְהוּא רַחוּם אוּנ מֶען פַאלְט תַּחֲנוּן · אִין דֶער חוּפָּה טָאג בַּייא אַיין בָּחוּר אָדֶער בַּייא אַיין אַלְמָן זָאגְט מֶען אִין דֶער פְרִיא וְהוּא רַחוּם אוּנ תַּחֲנוּן · נָאר עֶרְשְׁט צוּא מִנְחָה וָואשׁ עֶשׂ אִיז שׁוֹין נָאהֶענְט צוּא דֶער חוּפָּה · פַאלְט מֶען קֵיין תַּחֲנוּן נִיט :

ח דִיא טֶעג וָואשׁ מֶען זָאגְט אִין זֵייא נִיט קֵיין לַאנְג וְהוּא רַחוּם אוּנ קֵיין תַּחֲנוּן זַיינֶען ראֹשׁ חוֹדֶשׁ · חֲנוּכָּה · חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב · חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט · ל״ג בָּעוֹמֶר · תִּשְׁעָה בְּאָב · גַאנְץ חוֹדֶשׁ נִיסָן · פוּן ראֹשׁ חוֹדֶשׁ סִיוָן בִּיז נָאךְ אִסְרוּ חַג פוּן שָׁבוּעוֹת · אוּנ דִיא פִיר טֶעג צְווִישִׁין יוֹם כִּפּוּר אוּנ סוּכּוֹת · אִסְרוּ חַג פוּן סוּכּוֹת · בֵּיידֶע טֶעג פּוּרִים אוּנ בֵּיידֶע טֶעג קְלֵיין פּוּרִים · אִין דִיא אַלֶע טֶעג וָואס מִיר הָאבִּין דָא אוֹישׁ גִירֶעכִינְט פַאלְט מֶען נִיט קֵיין תַּחֲנוּן אוֹיךְ אִין דֶער מִנְחָה וָואשׁ אִיז פַאר זֵייא · לְמָשָׁל עֶרֶב ראֹשׁ חוֹדֶשׁ · אָדֶער עֶרֶב חֲנוּכָּה פַאלְט מֶען שׁוֹין אִין מִנְחָה נִיט קֵיין תַּחֲנוּן · אוּנ אַזוֹ אִיז בַּייא אַלֶע אִיבֶּערִיגֶע טֶעג · עֶרֶב ראֹשׁ הַשָּׁנָה אוּנ עֶרֶב יוֹם כִּפּוּר פַאלְט מֶען אוֹיךְ נִיט קֵיין תַּחֲנוּן · אָבֶּער אִין דֶער מִנְחָה פַאר זֵייא פַאלְט מֶען יוֹא תַּחֲנוּן · אוֹיךְ אִין דִיא סְלִיחוֹת פוּן עֶרֶב ראֹשׁ הַשָּׁנָה אִין דֶער פְרִיא פַאלְט מֶען תַּחֲנוּן :

ט נָאךְ תַּחֲנוּן זָאגְט דֶער חַזָּן חֲצִי קַדִּישׁ · אוּנ מָאנְטִיג אוּנ דָאנֶערְשְׁטִיג זָאגְט מֶען אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם :

אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם הָאט דֶעם אֵייגֶענֶעם דִין פוּן לַמְנַצֵּחַ · אוּנ דֶעמָאלְט וֶוען מֶען זָאגְט נִיט לַמְנַצֵּחַ · זָאגְט מֶען אוֹיךְ נִיט אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם · אוּנ כְּדֵי מֶען זָאל נִיט דַארְפִין ווייטֶער צוּא זוּכִין · שְׁרַייבִּין מִיר דָא דִיא טֶעג וָואשׁ מֶען זָאגְט אִין זֵייא נִיט אֵל אֶרֶךְ

אפים

אַפַּיִם׳ דיא טעג זיינען׳ ראש חודש׳ חֲנוּכָּה׳ בייִדע טעג פּוּרים אונ ביידע טעג קליין פּוּרים׳ עֶרֶב פֶּסַח׳ עֶרֶב יום כִּפּוּר אונ תִּשְׁעָה בְּאָב׳ אויך זאָגט מען אִים נִים בייא איין אָבֵל אין דער שִׁבְעָה:

טז הלכות קריאת התורה ובו ג׳ סעיפים
דינים פון לייענען אין דער תורה

א וָוען מען נעמט אוים דאָס סֵפֶר האַלט מען עָס אין דער רעכטע האַנד אונ טראָגט עָס אויף צָפוֹן זייט צום טיש וואָשׁ מען לייענט אויף אִים׳ ווען מען טראָגט עס צוריק צוא איין זעצין אין אָרוֹן קודש אַריין טראָגט מען עס אויף דָרוֹם זייט:

ב וָוער עָס גייט עולה לַתּוֹרָה זיין׳ מוז גיין אין איין טַלִית מִיט כְּשֶׁרֶע צִיצִית׳ מען גייט צום סֵפֶר אין דער רעכטער זייט אונ גייט צוא ריק אין דער לינקער זייט׳ אונ מען גיים נים צוריק תֵּיכֶף נאך דער עֲלִיָּה׳ נאר מען מוז וואַרטין ביז מען לייענט אָפּ אין גאַנצין פאר דעם אַנדערין וואָשׁ איז עולה נאך אים אונ יענער זאָגט דיא לעצטע בְּרָכָה׳ אונ ביז דר דריטער קומט ווידער׳ גייט מען דר ווייל צוריק אויף זיין אָרט:

ג מען טאר נים אָן רירין דיא סֵפֶר תּוֹרָה מִיט דיא נאַקעטע הענט׳ נאר מִיט דעם טַלִית׳ עס איז אַפִילוּ רעכט אַז דיא עֵץ חַיִים זאל מען אויך נים אָן רירין נאר דורך דעם טַלִית:

ד דעם וואָס מען האָט אויף גירופין מוז שְׁטֵיין מִיט גרויש פָארכְט׳ וואָרום מען לייענט דאך פאר אים נאָמֶט הייליגע ווערטער׳ אָבער ווען ער איז איין שלאַפֶער מענטש מעג ער זיך אויף עָפּעס אָן לעהנען:

ה דער אויף גירופענער מוז זעהן אין סֵפֶר אויף וועלכין אָרט מען ווערט פאר אים אָן הייבין צוא לייענען׳ ער רירט אָן דאָס סֵפֶר מִיט דעם טַלִית אונ קוּשט אִים אונ מאַכט צוא דיא אויגין אונ זאָגט בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבוֹרָךְ גאַנץ הויך אַז יעדער זאל הערין׳ אונ דער עולם ענטפערט בָּרוּךְ יְיָ הַמְבוֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד׳ נאָכדעם זאָגט דר וואָס איז עולה אויך בָּרוּךְ יְיָ הַמְבוֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד׳ אויך דיא בְּרָכָה אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ׳ אונ דער עולם זאָגט אָמֵן׳ אונ דער קוֹרֵא טאָר נים אָן הייבין צו לייענען ביז דער עולם האָט גיזאָגט אָמֵן׳ אונ אַז דער קוֹרֵא לאָזט אוים דיא פָּרָשָׁה׳ נעמט אָן דער וואָשׁ איז עולה דיא עֵץ חַיִים מִיט ביידע הענט אונ מאַכט צוא דיא סֵפֶר תּוֹרָה אונ זאָגט דיא בְּרָכָה אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת:

ו דער אויף גירופענער מוז שְׁטֵילערהייט נאך זאָגין מִיט דעם קוֹרֵא וואָרט פר וואָרט וואָשׁ ער לייענט׳ ווען דר אויפגירופענער זאָגט בָּרְכוּ ביז לְעוֹלָם וָעֶד מוז יעדר שְׁטֵיין אָבער נאך לְעוֹלָם וָעֶד ביז איבער דעם לייענען אונ דיא הינטערשטע בְּרָכָה אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ דאַרף מען נישט שְׁטֵיין׳ אָבער פרומע מענער שְׁטֵייען יוֹא:

ז ווען דער קוֹרֵא אַליין איז עולה לַתּוֹרָה מוז נאך איינער לעבין אים שְׁטֵיין אויף דר רעכטע זייט׳ אַזוֹ וויא משה רַבֵּינוּ איז גישטאַנען בייא דעם אויבערשטין ווען ער האָט אונז גיגעבין דיא הייליגע תּוֹרָה:

ח וויא מען האט אן גיהויבין צו לייענן ביז גאר צום לעצט נאך דער הפטורה טאר מען ניט ריידין · אפילו תורה ווערטער טאר מען אויך ניט ריידין · אויך טאר מען ניט ארויס גיין אין מיטין לייענן · נאר צווישין איין עליה אונ דער אנדערע ווען דאס ספר איז צוא גידעקט מעג מען ארויס גיין וועגן מען דארף גאנץ נייטיג :

ט ווען דער אויף גירופענער האט זיך טועה גיוועזין אין דער ערשטע ברכה אונ האט גיזאגט די אנדערע ברכה אשר נתן לנו · אונ ער דער מאנט זיך נאך אין מיטין דער ברכה · זאגט ער איצונד די ערשטע ברכה · ער זאגט אבער ניט ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם · נאר ער הייבט אן פון אשר בחר בנו · דר מאנט ער זיך אבער ערשט ווען ער האט שוין גיענדיגט די גאנצע ברכה · מוז ער ווידער זאגין די גאנצע ערשטע ברכה פון פארינט אן · דאש הייסט ער הייבט אן פון ברוך :

י ווען ער איז זיך טועה אין דער הינטערשטע ברכה אונ זאגט די ערשטע אשר בחר בנו אונ דער מאנט זיך נאך אין מיטין · זאגט ער ווידער די אנדערע ברכה · אבער ער הייבט אן פון אשר נתן לנו אונ זאגט ניט ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם · האט ער אבער שוין אין גאנצין אוים גילאזין די ברכה · איז שוין פאר פאלין אונ ער מאכט ניט מער די אנדערע ברכה :

יא ווען ער האט פאר געסין צוא מאכין די הינטערשטע ברכה אונ דאש ספר ליגט נאך אויף דעם טיש · מוז ער זיא זאגין תיכף וויא ער דער מאנט זיך · האט מען אבער דאס ספר שוין אראפ גינומען פון דעם שלחן מאכט ער שוין ניט מער די ברכה :

יב ווען דער אויף גירופענער איז אין מיטין דער עליה אזוא שטארק פאר שלאפט גיווארין אז ער קאן ניט מאכין די הינטערשטע ברכה · רופט מען אויף איין אנדערין אונ מען לייענט פאר אים די גאנצע פרשה וואש מען האט אן גהויבין צוא לייענען פאר דעם פאר שלאפטין · אונ דר אנדערער מאכט פון פארינט אונ צום לעצט די ברכות אזוי וויא יעדערער אנדערער וואס איז עולה :

יג ווען מען האט דעם אויף גירופענעם גיוויזין אין ספר פון וואנן מען וועט אן הייבן פאר אים צוא לייענען אונ וויא ער האט שוין גימאכט די ברכה דער מאנט מען זיך אז מען האט אים פאלש גיוויזין · ווארום מען מוז גאר אן הייבין צוא לייענען אויף איין אנדער ארט · איז דער דין אזוי · איז דאס אנדערע ארט אויך אויף דעם איינגעם עמוד · אדער אפילו און איין אנדערין עמוד ווייטער · נאר יענער עמוד איז אויך אפין גילעגין פאר דעם אויף גירופענעם · דארף ער ניט נאך איין מאל צו מאכין די ברכה · איז אבער יענער עמוד ניט אפין גילעגין פאר אים אדער ער איז פאר אים יע אפין גילעגין נאר ער איז פריער פאר דעם עמוד וואש מען האט אים גיוויזין · מוז ער נאך איין מאל זאגין די גאנצע ברכה אשר בחר בנו · נאר ברכו זאגט ער ניט אונ איידער ער הייבט אן די ברכה זאגט ער ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד · פאר דער ברכה וואש ער האט פריער גיזאגט אום זיסט

האט

האט אבער דער קורא שוין אן גיהויבין צוא לייענען אונ דער מאנט זיך אז ער האט פריער דעם אויף גירופענעם פאלש געוויזין · מוז ער אויף הערין · אונ דר אויף גירופענער מאכט ווידער נאך אמאל דיא גאנצע ערשטע ברכה פון ברכו אן ביז צום לעצט :

יד דאש אלמעמער וואס דרויף שטייט דער שולחן וואש מען לייענט אויף אים מוז זיין אין מיטין שול אונ זעקס טרעפין הויך :

טו דער קורא מוז זיין איין דער וואקסינער מענטש מיט איין בארד · אבער אז עס קאן קיינער ניט לייענען נאר איין קליינער וואש איז אלט דרייצעהן יאר מעג ער לייענען :

טז דער קורא שטייט אין דר לינקער זייט אונ דער אויף גירופענער שטייט אין דר רעכטער זייט · אין אנדערע ערטער איז דער מנהג אז דער קורא שטייט אין מיטין · אויף דער רעכטער זייט שטייט דער אויף גירופענער אונ אויף דער לינקר זייט שטייט דער גבאי :

יז דער קורא מיז יעדער ווארט ציילין וויא פעריל אונ לייענען מיט דעם טראפ אונ הויך אז דער גאנצער עולם זאל הערין · אונ ער מוז זיך פריער דרייא מאל איבר זעהען פאר זיך אליין דאש וואש ער וועט לייעען :

יח אז עש איז ניטא איינער וואש האט איבער גיזעהען דיא פרשה מיט דעם טראפ · לייענט אים איין אנדערער פאר אויס אין חומש · אבער ניט הויך · אונ ער לייענט אוים דעם ספר הויך · דער פאר לייענער מעג זיין איין יונגער וואש איז נאך ניט בר מצוה וועןעם איז ניטא קיין אנדערער :

יט דער קורא טאר ניט לייענען קיין איינציג ווארט אוים ווייניג · אונ אפילו ביא איין קרי וכתיב · וואס עס שטייט אנדערש גישריבין אונ מען לייענט אנדערש למשל אין פרשת נח שטייט הוצא אונ מען לייענט היצא · מוז דער קורא אריין קוקין אין דעם ווארט וואס עס שטייט גישריבין אין ספר · ווען אויך ער לייענט אוים ווייניג וויא דאס ווארט דארף גילייענט צוא ווערין · דאש ווארט וואש עס שטייט גישריבין הייסט כתיב · אונ דאש ווארט וואס ער לייענט אוים ווייניג הייסט קרי :

כ איין אבל אין מיטין דער שבעה טאר ניט לייענען · אונ אפילו אום זיבעטין טאג וואס ער שטייט שוין אויף פון דער שבעה · טאר ער אויך אין דער פריא ניט לייענען · אויך אין דעם שבת וואס איז אין מיטין דער שבעה טאר ער ניט לייענן · אונ אז ער איז גיווארין איין אבל אין מיטין יום טוב אדער חול המועד אונ דיא שבעה וועט זיך ערשט אן הייבין נאך יום טוב· מעג ער לייענען ווען עס איז ניטא קיין אנדערער קורא · אבער דעמאלט ווען ער איז נאך איין אונן · דאס הייסט ווען מען האט דעם מת נאך ניט בהאלטין · טאר ער אפילו אום יום טוב אדער חול המועד אויך ניט לייענען · האט מען אים אבער אין מיטין לייענען צוא וויסין גיטאן אז עס איז איינער גישטארבין וואס ער איז דורך דעם גיווארין

אין אונן · מעג ער ווייטער לייענען ווען עס איז ניט דא קיין אנדערער :

כא מען טאר ניט לייענען אין דער ספר תורה נאר ווען עס זיינען אין שול דא צעהען דער וואקסינע מענטשין דאס הייסט וואש יעדער איז שוין אלט איבער דרייצעהען יאר · ווען עס זיינען אין מיטין לייענען עטליכע ארויס גינאנגן אונ עס זיינען נאך גיבליבין וויניגסטינס זעקס · לייענט מען ווייטער ביז צוא לעצט · אונ נאך שביעי זאגט מען חצי קדיש · אונ מען רופט ניט מער אויף מפטיר · נאר דער וואס איז גיוועזין שביעי זאגט דיא הפטורה אן דיא ברכות פון מפטיר :

כב ווען מען האט איינעם אויף גירופין אונ ער וויל ניט גיין ווייל די עליה איז אים ניט לכבוד אדער ווייל מען מאכט דעמאלט נדבות אונ ער וויל קיין נדבה ניט געבין · זאל אויף אים דער גאנצער עולם שטארק אן שרייען ווארום דאש איז איין גרויסע עבירה אונ מען איז מיט דעם מבזה דיא הייליגע תורה :

כג דעם כהן רופט מען אויף צוא דיא ערשטע עליה · אונ די אנדערע עליה נאך אים קומט דעם לוי · איז אבער ניטא קיין לוי · איז דער נעמליכער כהן ווידער אמאל עולה · אונ מען רופט אים אויף במקום לוי · ווארום מען טאר ניט אויף רופין איין כהן נאך דעם אנדערין · אויך טאר מען דעם כהן ניט אויף רופין צוא דיא איבעריגע עליות וואס זיינען נאך די ערשטע צווייא · אבער מפטיר מעג מען אים יוא א יף רופין · אונ דעמאלט ווען מען רופט אויף מער וויא זיבין דאש הייסט מען מאכט איין הוספה נאך ששי · מעג מען דעם כהן אויף רופין אחרון :

כד איז קיין כהן ניטא · רופט מען אויף איין לוי אדער איין ישראל צו דר ערשטע עליה · אונ אז מען האט אויף גירופין איין ישראל אדער איין לוי פאר איין כהן · רופט מען ניט מער אויף צוא דער אנדערע עליה איין לוי :

כה אין איין ארט וואו עס איז גאר קיין ישראל ניטא · נאר לויטער כהנים אדער לויטער לוים · רופט מען אויף דיא כהנים אדער דיא לוים איינער נאך דעם אנדערין · איז אבער דא איין איינציגער לוי · רופט מען אים אויף צום ערשטין · איז דא איין איינציגער ישראל · רופט מען אים אויף צום ערשטין · אונ דר נאך דיא כהנים אדער דיא לוים :

כו אז עס זיינען דא צווייא לוים אונ צווייא ישראלים אונ דיא איבעריגע זיינען לויטער כהנים · רופט מען פריער אויף איין כהן · אונ דער נאך רופט מען ווידר אויף איין כהן אונ איין לוי אונ איין ישראל · אונ צוא שביעי אונ צו מפטיר רופט מען ווידער אויף צווייא כהנים :

כז אז עס איז ניטא קיין איינציגער ישראל נאר לויטער כהנים אונ לוים · אונ פון יעדען וויניגסטינס דא זיבין · רופט מען צום ערשטין אויף איין כהן אונ צו דיא איבעריגע עליות רופט מען אויף לויטער לוים · אונ אז עס זיינען ניט מער דא נאר לויטער כהנים אונ ישראלים · רופט מען אויף איין כהן צוא די ערשטע עליה · אונ במקום לוי צוא דער אנדערע עליה · אונ צוא דיא איבעריגע עליות זיינען לויטער ישראלים · אונ אז עס זיינען נאר דא לויטער לוים אונ ישראלים •

רופט מען אויף צום ערשטין איין לוי · אונ צו די איבעריגע עליות לויטר ישראלים :

כח ווען מען האט אויף גירופין איין כהן במקום לוי · דער נאך האט מען דער זעהען אז עס איז דא איין לוי · אז דער כהן האט נאך ניט גימאכט דיא ברכה · גייט ער אוועק אונ דער לוי איז עולה · האט אבער דער כהן שוין גימאכט דיא ברכה · איז שוין פאר פאלין אונ ער גייט ניט אוועק · דער אן הייב ברכה איז אבער ערשט בייא אשר בחר בנו · אבער אז ער האט נאר גיזאגט ברכו את יי המבורך · מוז ער אויף הערין אונ דער לוי איז עולה :

כט ווען מען האט אויף גירופין איין לוי אדר איין ישראל במקום כהן · אונ איידער ער האט גימאכט דיא ברכה האט מען דער זעהען אז עס איז דא איין כהן מוז דער לוי אדער דער ישראל בלייבין שטיין · אונ דער כהן איז עולה · אונ דער גבאי מוז דעם לוי אדער דעם ישראל געבין איין אנדער עליה :

ל מען טאר קיינעם ניט אויף רופין אז ער האלט אין מיטין פסוקי דזמרה · אבער איין כהן אדער איין לוי אז עס איז קיין אנדערער ניטא · מעג מען אויף רופין אפילו אין מיטין פסוקי דזמרה : פון יוצר אור ביז איבער דיא שמונה עשרה טאר מען אפילו קיין כהן אדער לוי אויך ניט אויף רופין · אונ אז דער כהן האלט נאך פאר קריאת שמע אדער אפילו ער האט שוין אן גיהויבין שמונה עשרה זאל מען אויף אים ניט ווארטין ביז ער וועט אפ דאווענען · ווארום עס איז קיין כבוד ניט פאר דעם ספר מען זאל ווארטין אויף איין מענטש · אויך איז ניט רעכט דער גאנצער עולם זאל מוזין ווארטין אויף איין איינציגין · איבער דעם רופט מען אויף איין לוי אדער איין ישראל אונ זאגט אין כאן כהן חאטשע דער כהן איז יוא דא · האט מען זיך אבער פאר געסין אונ האט אים יוא אויף גירופין אונ ער האלט נאך פאר קריאת שמע אדער אין מיטין קריאת שמע אדער נאך קריאת שמע · גייט ער צום ספר אונ מאכט דיא ברכה אונ הערט אויש וואס דער קורא לייענט אבער ער טאר ניט נאך זאגין דיא ווערטער שטילערהייט · אונ מאכט דיא אנדערע ברכה · דער נאך דאווינט ער ווייטער · עש איז אבער רעכט · אז ווען ער האלט אין מיטין איין תפלה זאל ער זיא אויש זאגין אין גאנצין איידער ער גייט צום ספר · למשל ער האלט אין לאל ברוך נעימות יתנו · זאל ער זאגין ביז יוצר המאורות · ווען מען רופט אים אויף אז ער האט שוין גיזאגט גאל ישראל · טאר ער ניט גיין · ווארום מיר האבין שוין אויבין גיזאגט · אז צווישין גאל ישראל אונ שמונה עשרה טאר מען ניט מפסיק זיין :

לא אז מען האט אויף גירופין איין כהן אדער איין לוי · דער נאך זעהט מען אז ער איז גאר ניטא · גייט אנאנדערער צום ספר אבר מען רופט אים ניט אויף · אבר זיין אייגנעם זון מעג מען יוא אויף רופין מיט דעם נאמען · אונ אז דער כהן אדער דער לוי האלט אין דאווענען דארטין וויא מיר האבין אויבין גיזאגט אז מען זאל אים ניט אויף רופין אונ מען האט אים יוא אויף גירופין · רופט מען אויף איין אנדרין אויסדריקליך מיט דעם נאמען · אונ אז מען האט אויף גירופין איין ישראל אונ ער איז גאר ניטא · רופט

מען אויך אויף איין אנדערין מיט דעם נאמען · אונ אז מען האט אויף גירופין דעם כהן אדער דעם לוי אחרון אדער מפטיר אונ ער איז ניטא · רופט מען אויך אויף אנאנדערין מיט דעם נאמען :

לב ווען דער כהן איז איין אונן · דאס הייסט עס איז אים איינער גישטארבין וואש ער מוז נאך אים זיצין שבעה · אונ ער איז נאך ניט צו קבורה גיקומען · טאר מען אים ניט אויף רופין · אויך אין דער גאנצע שבעה טאר מען אים ניט אויף רופן · אונ חאטשע ער איז דא · רופט מען אויף איין לוי אדער איין ישראל פאר אים · אבר ווען תשעה באב איז אין דער שבעה רופט מען יוא אויף · אונ אז שבת איז אין דר שבעה אונ מען האט אים אויף גרופין · מעג ער גיין צום ספר · עס איז אבער בעסר ער זאל פאר דעם לייענען ארוים גיין אוים דער שול :

לג ווען דר כהן איז גיווארין איין אונן אום שבת אדר אום ערשטין טאג יום טוב אונ דיא קבורה וועט ערשט זיין אין דעם אנדערין טאג מעג מען אים אויף רופין :

לד אויך איין לוי אונ איין ישראל טאר ניט עולה לתורה זיין ווען ער איז איין אונן · אדר אין דער שבעה אפילו אין דעם זיבעטין טאג אין דר פריא · אונ יעדער וואש איז גיווארין איין אונן אין מיטין דר עליה דאס הייסט מען איז גקומן אים זאגין אז עס איז אים איינער גישטארבין טאר ער ניט אוועק גיין פון דעם ספר · נאר ער בלייבט ווייטר שטיין ביז דר קורא לייענט אוים דיא פרשה · אונ ער מאכט די אנדרע ברכה :

לה ווען איינר ווערט איין אונן אין אחרון של פסח אדער שמחת תורה אדער דעם אנדערין טאג שבועות · האטשע די קבורה וועט ערשט זיין מארגן · טאר ער דאך ניט עולה לתורה זיין :

לו צווייא ברידר אפילו נאר פון איין פאטר אדר פון איין מוטר רופט מען ניט אויף איינעם נאך דעם אנדערן · אויך רופט מען ניט אויף דעם פאטער מיט דעם זון אדר מיט דעם איינקל אדר פרקעהרט · איינעם תיכף נאך דעם אנדרין · אבר אין איין שבת אדר אין איין יום טוב וואס מען לייענט מפטיר אין איין אנדר ספר · מעג זיין איין ברודער אחרון אונ דער אנדערער מפטיר · דאס אייגענע איז אויך בייא איין פאטער מיט איין זון אדר איין איינקל · בייא צווייא ברידר פון איין מוטער אדר בייא איין זיידע מיט איין איינקל אז מען האט זיך פאר געסן אונ מען האט אויף גרופן איינעם נאך דעם אנדערין · איז פאר פאלין אונ ער מעג גיין צום ספר :

לז אין איין תענית טאר מען איין כהן ניט אויף רופין מפטיר · אויך איין לוי טאר אין איין תענית ניט מפטיר זיין :

לח מען רופט אין איין תענית ניט אויף נאר דעם וואס ער פאסט · אונ אז דר כהן וועט ניט פאסטין זאל מען אויף רופן איין לוי אדר א ישראל במקום כהן · עס איז אבר רעכט ער זאל פר דעם לייענן גיין אויס דר שול ארוים · אונ אז מען האט זיך טועה גווען אונ מען האט אים אויף גירופן זאל ער ניט גיין צום ספר · אבר אין איין שני אדר איין חמישי אז ער וועט ניט פאסטין · ווען מען רופט אים אויף זאל ער עולה זיין · ווארום דאס איז דאך איין טאג וואס מען לייענט אין אים אלע וואך חאטשע מען

פאסט ניט׳ דאס איז אבער נאר אין דער פריא אבער צו מנחה אז מען רופט אים אויף׳ זאל ער ניט גיין׃

לט פר איטליכן וואס איז עולה לתורה מוז מען לייענן וויינגסטינס דריי פסוקים׳ און אין אשני און חמישי און שבת צו מנחה מוז מען לייענען פאר אלע דריי צו זאמען צעהן פסוקים׳ פאר דעם כהן לייענט מען דרייא׳ פאר דעם לוי אויך דרייא׳ און פר דעם ישראל פיר פסוקים׳ האט מען אבער זיך טועה גיוועזן און פאר דעם ישראל אויך נאר גילייענט דרייא פסוקים׳ איז מען יוצא׳ נאר פורים לייענט מען תמיד ניט מער נאר ניין פסוקים׳ ווייל דיא פרשה לאזט זיך אוים מיט דעם ניינטן פסוק׃

מ דר קורא מוז תמיד אן הייבן צו לייענן מיט דעם פסוק וואס רעט גוטס פון אידין׳ און ער מוז אויך אים לאזין מיט אגוטין פסוק׳ און טאר ניט אוים לאזין מיט איין פסוק וואס דער ציילט פון איינעם אשלעכטע זאך׃

מא ווען דער קורא האט זיך טועה גיוועזן און האט פאר איינעם ניט מער גילייענט נאר צווייא פסוקים און יענער האט שוין גימאכט דיא לעצטע ברכה׳ מוז ער נאך אמאל מאכין דיא ערשטע ברכה אין גאנצין׳ און מען לייענט נאך אמאל דיא ערשטע צווייא פסוקים און נאך איין פסוק׳ און אז עס איז שלישי לייענט מען צוא די ערשטע צווייא פסוקים נאך צווייא פסוקים׳ כדי עס זאל זיין פיר פסוקים אזו וויא מיר האבן גזאגט און ער מאכט דר נאך די אנדערע ברכה׳ האט זיך אבר גיטראפין בייא דעם כהן אז מען האט אים נאר גילייענט צווייא פסוקים און מען האט שוין אויף גרופן דעם לוי׳ איז דער דין אזו׳ האט דער לוי נאך ניט גימאכט דיא ברכה אדר אפי׳ לו ער האט שוין גיזאגט ביז לעולם ועד נאר ער האט נאך ניט גימאכט דיא ברכה אשר בחר בנו׳ בלייבט ער שטיין און מען לייענט פאר דעם כהן ווידר אמאל דרייא פסוקים און ער מאכט די ברכה פון פארענט און צום לעצטין׳ דער נאך מאכט ווידער דער לוי דיא ברכה און מען לייענט פאר אים ווייטער׳ האט אבער שוין דר לוי אן גיהויבין אשר בחר בנו׳ לייענט מען פאר דעם לוי דעם פסוק וואס מען האט פאר פעלט פאר דעם כהן און ווייטער׳ און נאך אים רופט מען נאך אויף צווייא ישראלים׳ כדי עס זאלין זיין דרייא אויף גירופענע׳ ווארום דאס וואס מען האט גילייענט פאר דעם כהן ווערט גאר ניט גירעכינט ווייל עס איז נאר גיוועזן צווייא פסוקים׳ האט זיך אבר גיטראפין אז מען האט דעם לוי נאר גילייענט צוויי פסוקים און דר ישראל האט שוין גימאכט דיא ברכה אשר בחר בנו׳ לייענט מען פאר דעם ישראל נאך אמאל דיא צווייא פסוקים וואס מען האט גילייענט פאר דעם לוי און נאך איין פסוק ווייטער׳ און נאך אים רופט מען נאך אויף איין ישראל׳ כדי עס זאלין זיין דרייא אויף גירופענע ווארום דער לוי ווערט דא גאר ניט גירעכינט׳ ווע׳ עס איז קיין כהן ניטא און מען האט אויף גירופין איין ישראל במקום כהן און מען האט אים ניט מער גילייענט נאר צווייא פסוקים׳ און מען האט זיך ערשט דער מאנט ווען דער אנדרר ישראל האט שוין גימאכט דיא ברכה׳ לייענט מען פר דעם אנדרן ישראל נאך אמאל פון אן הייב סדרה דיא ערשטע דרייא פסוקים און נאך

אים רופט מען ווידער אויף דעם ערשטין ישראל · מען לייענט אים ווייטר די אנדרע דרייא פסוקים אונ ער מאכט דיא ערשטע אונ די אנדרע ברכה · אונ נאך אים רופט מען ווייטער אויף דעם דריטין :

מב שבת צו מנחה אונ מאנטיג אונ דאנערשטיג הייבט מען אן צוא לייענען פון דעם ארט וואו מען האט אוים גילאזין שבת אין דער פריא :

מג אין איין תענית אז עס זיינען ניטא צעהען פאסטער לייענט מען ניט קיין ויחל · אז עס איז אבר איין שני אדר חמישי לייענט מען יוא ויחל · האטשע עס זיינן ניטא צעהן וואס פאסטין · ווארום דאס זיינען דאך טעג וואס מען לייענט אין זייא אלע וואך האטשע מען פאסט ניט · דאש איז אבער נאר אין דער פריא · אבער צוא מנחה טאר מען אין איין שני אדער חמישי אויך ניט לייענען וועון עס זיינען קיין צעהען ניטא וואס פאסטין · ווארום אלע טעג לייענט מען דאך ניט אין יום שני וחמישי צו מנחה :

מד אויך דער קורא אין איין תענית מוז זיין אזוא איינער וואס פאסט · אבר אז עס איז ניטא קיין אנדרער וואס קאן לייענן מעג ער לייענן האטשע ער פאסט ניט :

מה אז מען האט אין איין תענית פאר געסין צוא לייענען ויחל אונ מען האט גילייענט דיא פרשה פון וואך · מוז מען נאך אמאל לייענן ויחל · איז אבר דר תענית אין איין מאנטיג אדער איין דאנערשטיג דארף מען ניט נאך אמאל לייענן · אבר תשעה באב האטשע עס גיפאלט אין מאנטיג אדער דאנערשטיג מוז מען נאך אמאל לייענן כי תוליד וואס מען לייענט תשעה באב :

מו איין בלינדער מעג עולה לתורה זיין · אבער איין סתומער וואס הערט נישט אונ רעט ניט טאר ניט עולה זיין · אבר איינר וואס אקראנקייט האט אים אפ גינומן דעם לשון מעג עולה זיין · אונ איין אנדרער מאכט פאר אים דיא ברכה :

מז נאך דעם לייענן זאגט מען תמיד חצי קדיש · אבער שבת צו מנחה אונ אין איין תענית צו מנחה זאגט מען ניט חצי קדיש :

מח נאך דעם חצי קדיש הייבט איינער אויף דעם ספר · אונ דאס הייסט הגבה · ער עפינט דעם ספר אזו ברייט אויף אז דער עולם זאל דר פון זעהן דריי עמודים אונ מען זאגט וזאת התורה · אונ איין אנדרר וויקעלט עס צו אונ דאס הייסט גלילה :

מט מאנטיג אונ דאנערשטיג נאך הגבה זאגט דער חזן די יהי רצונם אונ דער עולם מוז עס גוט אוים הערין אונ נאך זאגין אמן · אונ דענמאלט ווען מען זאגט קיין תחנון נישט זאגט מען אויך ניט דיא יהי רצונם :

נ פאר נויט אין איין ארט וואו מען האט ניט קיין ספר תורה · זאל איינר לייענן אין חומש אונ דער עולם הערט אים אוים · כדי מען זאל ווייניגסטינס הערן לייענען דיא הייליגע תורה אבער מען רופט קיינעם ניט אויף :

רז דיני עליות החיובים ובו י״ד סעיפים
דינים פון אלע וואס עס קומט זייא אויף צוא רופין

א דעם רב קומט יעדען שבת שלישי :

ב װער עס האט חתונה · רופט מען אים אויף אין דעם שבת װאש איז פאר דער װאך פון דער חופה׳ אונ אין דעם שבת נאך דער חופה · אויך אין דעם טאג פון דר חופה אויך מען לייענט דעמאלט :

ג װער עס מאכט איין ברית מילה קומט אים אויף צוא רופין אום דער שבת װאס פאר דער מילה · אויך װען דאס װייב האט מוליד גיװעזן אנקבה רופט מען אים אויף שבת אדער אין דער װאכין אונ אין דעם מי שברך װאס מען מאכט אים אונ דיא װייב · גיט ער דעם קינד איין נאמען :

ד אין דעם שבת װען דאס װייב שטייט אויף נאך דעם קימפעט קומט דעם מאן איין עליה · דער אויפשטאנד טעג אבער אויך זיין אין דער װאכין נאר דעמאלט װען מען לייענט :

ה װער עס האט יאר צייט קומט אים איין עליה · איז אבער דער יארצייט אין איין טאג װאס מען לייענט ניט · רופט מען אים אויף מיט איין טאג פריער װאס מען לייענט פארין יאר צייט · למשל דער יאר צייט גיפאלט זונטיג · איז ער שבת עולה · אז גיפאלט דינסטיג אדער מיטװאך · רופט מען אים אויף מאנטיג :

ו װערט עס װערט בר מצוה · דאס הייסט װען ער איז גיװארין דרייצען יאר מיט איין טאג׳ אין איין טאג װאס מען לייענט · קומט אים אויף צוא רופין · אונ דער פאטער קומט אויך אויף דעם אלמעמר · אונ װיא דער זון האט שוין אפ גיזאגט דיא אנדערע ברכה · זאגט דער פאטער ברוך שפטרני מעונשו של זה :

ז װען איינער דארף גומל צו בענטשין דארף מען אים אויף רופין :

ח װער עס פארט אין װעג אריין אדער ער איז גקומען פון װעג · קומט אים אויף צו רופן :

ט דעם בעל תוקע אונ דעם בעל מוסף אום ראש השנה אונ יום כפור װען זיי נעמען ניט קיין געלט דער פר · קומט זייא איין עליה :

י װער עס האט זיך גילאזט שרייבין איין ספר תורה פאר זיין אייגענע געלד · קומט אים אויף צו רופין אין דעם ערשטין מאל װען מען לייענט אים דעם ספר :

יא װען עס זיינען דא צװייא גלייכע חיובים · למשל צװייא יאר צייטין אדער צװייא װאס זייערע װייבער זיינען אויף גישטאנען פון קימפעט · רופט מען אויף דעם װאס ער איז מער למדן פון דעם אנדרין · זיינען אבער ביידע גלייך · װארפט מען גורל װעמען מען זאל אויף רופין :

יב איין אורח פון דר פרעמד איז רעכט אים אויף צוא רופין · אבער אז עס איז דא איין היימישער װאס עס קומט אים דעמאלט איין עליה · חאטשע דער אורח איז אויך דעמאלט איין חיוב · למשל ער האט יאר צייט · איז דער היימישער בילכער אונ מען רופט אים אויף · אבער ניט דעם אורח :

יג דארטין װאו דר מנהג איז צוא פאר קויפין שבת בראשית די ערשטע עליה פאר געלד · אונ עס האט דאס גיקויפט איין ישראל · מוז דער כהן מוחל זיין אונ ארויס גיין פון שול · אונ מען קאן אים אפילו ביטין דער צוא · כדי דיא שול זאל מער הכנסות האבין :

יד דארטין וואו עס איז איין אלטער מנהג אז דער רב איז עולה צו די שלש עשרה מדות · אונ עס טרעפט זיך אז דער רב איז איין כהן מעג מען אויף רופין צוא די איינגע פרשה · דאטשע עס איז שוין חמישי :

יח הלכות נשיאת כפים ובו כ״א סעיפים

דינים פון כהנים דוכענען :

א אין דעם טאג וואס מען דוכענט טוט דער כהן אויש די שיך איידער דער חזן זאגט רצה · אונ דער נאך וואשט ער זיך די הענד · אבער דאס וואסר מוז אים אויף גיסין איין לוי · אדער עטליכע לוים · איז קיין לוי ניט דא · גיסט אויף איין בכור · איז קיין בכור אויך ניט דא · גיסט זיך דער כהן אליין אויף אונ איין ישראל טאר אים ניט אויף גיסין · אונ יעדער ווים גיסט אים אויף מוז אליין האבין ריינע הענט :

ב דער מנהג איז אין אונזערע לענדער אז מען דוכינט ניט נאר יום טוב צו מוסף · אונ אז יום טוב גיפאלט אום שבת דוכענט מען אויך · איינגענטליך דארף מען שבת אויך דוכענען · אבער עס ווענט זיך אלץ אן דעם מנהג וויא מען איז זיך נוהג פון לאנג אן :

ג שמחת תורה ד׳כענט מען ניט · ווארום דער מנהג איז דאך אז מען מאכט קידוש נאך דעם לייענען · אונ דער כהן וואש האט נאר עפעש גיטרונקען איין שארפע משקה טאר שוין ניט דוכענען · אבער אין איין טייל ערטער איז דער מנהג אז מען דוכענט שמחת תורה צוא שחרית :

ד מען טאר ניט דוכענען נאר ווען עס זיינען דא צעהען וואש זייגען בר מצוה · דער כהן ווערט אויך אריין גירעכינט אין די צעהן :

ה וויא באלד דער חזן הייבט אן צוא זאגין רצה מוז דער כהן גיין צום דוכענען :

ו דער כהן שטעלט זיך מיט דעם פנים קעגין ארון קודש · אונ וויא דער חזן זאגט דאש ווארט כהנים · מאכט ער די ברכה אשר קדשנו בקדושתו של אהרן · אונ אז עס זיינען דא מערער כהנים זאגין אלע צוא זאמען אויף איין מאל די דאזיגע ברכה · דער נאך קערין זייא זיך אום קעגין דעם פאלק אונ לאזין אויס די ברכה וצונו לברך את עמו ישראל באהבה · אונ דער עולם זאגט נאך אמן אבער דער חזן טאר ניט נאך זאגין אמן :

ז ביי דעם דוכענען מוז דער עולם אין זינען האבין וואש די כהנים זאגין אבער ניט קוקין אויף זייא · אויך די כהנים אליין טארין ניט קוקין אויף זייערע אייגענע הענט · איבער דעם לאזין די כהנים אראפ בקצת מקומות דעם טלית איבער דעם פנים אונ די הענט האלטין זייא ארויס · אויך איז רעכט דער עולם זאל אויך די טליתים אראפ לאזין איבער דעם פנים כדי זייא זאלין ניט קוקין אויף די כהנים ווארום דאש טאר מען ניט

ח דער חזן זאגט יעדער ווארט אונ די כהנים זאגין עש נאך מיט דעם ניגון ·

אונ דעמאלט ווען דער חזן אונ דיא כהנים זאגין דיא ווערטער · מוז דער עולם אוים הערין אונ גאר ניט זאגין · נאר ווען זייא זינגען מעג מען זאגין דיא פסוקים וואס שטייען אין סידור · אונ ביא די דרייא ווערטער וישמרך אונ ויחנך אונ שלום זינגען דיא כהנים לאנג כדי דער עולם זאל זאגין דעם רבונו של עולם · אבער דער חזן טאר אים ניט זאגין :

ט דער חזן טאר ניט אן הייבין יאר אונ ניט ישא אונ ניט שים שלום ביז דער עולם האט יעדער מאל אויס גילאזט אמן :

י דער חזן מוז זאגין יעדער ווארט אויס דעם סידור אבער ניט אויס ווייניג · אונ דיא דרייא מאל אמן מעג ער אויך זאגין :

יא וויא דער חזן הייבט אן צוא זאגין שים שלום קערין זיך דיא כהנים אום מיט דעם פנים צום ארון קודש אונ זאגין רבון העולמים אונ אדיר במרום אזו לאנג ביז דער חזן לאזט אויס דאש ווארט בשלום · כדי דער עולם זאל אין איינעם ענטפערין אמן אויף דעם חזנים ברכה אונ אויף זייער ברכה · איבער דעם אום ראש השנה אונ יום כפור וואש דער חזן היום תאמצנו דויערט לאנג · מוזין דיא כהנים ערשט אן הייבין צוא זאגין דעם רבון העולמים אונ דעם אדיר במרום דעמאלט ווען דר חזן האלט שוין ביי דעם סוף · כדי זייא זאלין גלייך אויש לאזין מיט אים · אויך מוז מען וויסין אז דיא כהנים טארין זיך ניט צוא ריק אום קערין צום ארון קודש ביז דער חזן זאגט שוין שים שלום · אונ זייא טארין ניט אויש גלייכין דיא פינגער ביז זייא האבין זיך שוין אום גיקערט פון דעם עולם · אויך טארין זייא ניט צוא ריק גיין פון דעם דוכענען ביז דער עולם האט שוין גיזאגט אמן נאך דער ברכה פון שים שלום :

יב ביידע מאל ווען דיא כהנים קערין זיך אום מוזין זייא זיך אלץ אום קערין אויף דער רעכטער זייט · פריער ווען זייא שטייען קעגין ארון קודש צוא דער מזרח זייט · ווענדין זייא זיך צוא ריק אויף דרום זייט ביז זייא קומען אויס קעגין דעם עולם צוא מערב זייט אונ נאך דעם דוכענען קערין זייא זיך צוא ריק אויף צפון זייט ביז זייא קומען אויס קעגין ארון קודש צוא דער מזרח זייט · ממילא הייבט זיך תמיד אן דאס אום קערין ביא דער רעכטע האנט · אונ ווען זייא גייען צוא ריק פון דעם דוכענען טארין זייא זיך ניט אויף איין מאל אום קערין מיט דעם רוקין צום ארון קודש · ווארום דאס איז ניט קיין דרך ארץ קעגין דיא היילגע ספרים · נאר זייא גייען אויס גיבויגין אז דאס פנים זאל אלץ ווייטער בלייבן קעגין דעם ארון קודש :

יג ווען דיא כהנים טוען צו ריק אן דיא שיך נאך דעם דוכענען · מוזין זייא זיך היטין ניט אן צו רירין דיא שיך · האבין זייא אבער יוא אן גערירט דיא שיך מוזין זייא זיך וואשין דיא הענט :

יד אייגענטליך ווייס יעדער כהן וויא אזו צוא האלטין דיא הענט ווען ער דוכענט אבער פון דעסט וועגין וועלין מיר עס דאך דא באשרייבין · ער הייבט אויף

דיא הענט קעגין דיא אקסלען אונ שטרעקט זייא אוים אונ טיילט אזוא אפ דיא פינגער אז עס זאלין צווישין זייא זיין פינף אבטיילונגען · ער בייגט אוים צווייא פינגער צוא זאמען אויף איין זייט אונ דיא צווייא אנדרע פינגער אויף דר אנדרע זייט איז שוין צווישין זייא דא איין אבטיילונג · ווידער בייגט ער ווייט אוועק דעם גראבין פינגער · איז שוין צווישין דיא צווייא אנדערע פינגער אונ דעם גראבין פינגער ווידער איין אבטיילונג · האבין מיר שוין צווייא אבטיילונגען · בייא דער אנדערע האנד איז דאס אייגענע · זיינען שוין דא פיר אבטיילונגען · אונ מאכט צווישין דיא ביידע גראבע פינגער אויך איין אבטיילונג · איז שוין דאס אין גאנצן פינף אבטיילונגען · איבער דעם מוז דער כהן זעהען אז די שפיצין פון דיא גראבע פינגער זאלין ניט אן רירין איינש דאש אנדערע · ווארום וויא באלד זייא רירין זיך אן איז דאך שוין קיין אבטיילונג צווישין זייא אונ עס בלייבין ניט מער נאר פיר אבטיילונגען · אויך מוז ער האלטין דיא רעכטע האנד אביסעל העכער פון דער לינקע אונ דער גראבער פינגער זאל אביסעל העכער שטיין פון דער לינקע · אונ ער האלט דיא הענט אזו קרום אוים גיבויגין · אז די אויסין וויינינגסטע זייט זאל זיין קעגין דעם הימעל אונ דיא אינוויינינגסטע זייט קעגין דער ערד · דער טעם פאר וואס עס מוזין צווישין די הענט זיין פינף אבטיילונגן איז וויל עס שטייט אין פסוק מציץ מן החרכים דאס איז טייטש דר אויבערשטער קוקט דורך דיא פענסטערלאך האבין אונזערע חכמים גידרשנת אז דאש גייט אויף כהנים דוכענען אונ דאסווארט החרכים איז גלייך וויא עס וואלט גישטאנען גטיילט אין צווייען ה׳ חרכים · דאס הייסט פינף פענסטערליך · הש״י קוקט אויף אונז דורך די פינף פענסטערליך · דאש זיינען דיא פינף אבטיילונגען צווישין דיא הענד פון דיא כהנים · אונ ער באשטעטיגט דיא ברכות וואש דיא כהנים בענטשין אונז · אמן כן יהי רצון :

טו דער כהן מעג אין איין טאג עטליכע מאל דוכענען אין עטליכע שולין :

טז ווען דער כהן איז איין אונן · דאס הייסט עס איז איינער גישטארבין וואס ער דארף נאך אים זיצין שבעה · אונ ער איז נאך ניט צו דער קבורה גיקומען · טאר ער ניט דוכענען · אויך אין מיטין דער שבעה טאר ער ניט דוכענען · אויך אין דעם גאנצין יאר וואס ער איז איין אבל נאך איין פאטער אדער נאך איין מוטער · אדער אין דיא שלשים נאך איין ווייב אדער איין קינד אדער אשוועסטער אונ אברודער · טאר ער ניט דוכענען · אונ בייא דיא אלע מוז ער ארוים גיין איידער דער חזן זאגט רצה · אונ בלייבט אין דרויסין ביז נאך דעם דוכענען · אז עס איז אבער אין שול ניט מער דא נאר איין איינציגער כהן חוץ אים · אדר עס איז גאר ניט דא קיין כהן · אונ ער איז איין אבל נאך פאטער אונ מוטער אין יאר · אדער אין די שלשים נאך אנדערע קרובים · מעג ער יוא דוכענען צוא זאמן מיט יענם כהן · אדר אליין · אבר ווען ער איז איין אונן אדר אין דר שבעה · חאטשע עס איז ניט מער דא איין איינציגער כהן אויסער אים · אדער עס איז גאר קיין איינציגער כהן ניט דא · טאר ער דאך ניט דוכענען :

ווען

יז ווען דער חזן איז איין כהן דארף ער ניט דוכענען · אונ ניט פאר זאגין פאר דיא כהנים נאר פון אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בלייבט ער שטיל ביז שים שלום · אונ עס שטעלט זיך איין אנדערער לעבין אים אונ זאגט דאש פאר דיא כהנים · אבער אז עס איז אויסער אים קיין איינציגער כהן ניט דא · מוז ער יוא דוכענען · אונ ער מוז אזו טאן · ער גייט אביסל אוים ביי רצה · אונ וויא ער לאזט אוים ולך נאה להודות זאגט איין אנדערער דעם אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו שטילערהייט אונ וויא ער זאגט דאס ווארט כהנים הויך · גייט דער חזן צום דוכענען · אונ דער אנדערער זאגט אים פאר דיא ווערטער ביז שלום אונ ער דוכענט · דער נאך גייט ער צוא ריק צום עמוד אונ זאגט שים שלום · אבער דעם רבון העולמים טאר ער ניט זאגין ביז נאך דעם קדיש :

יח אין איין ארט וואס עס זיינען דא לויטער כהנים · איז דער דין אזו · זיינען זייא ניט מער נאר צעהן · מוזין אלע דוכענען · אונ ווייבער אונ קינדער זאגין נאך אמן · אונ אפילו עס זיינען נישט דא קיין ווייבער אונ קינדר איז אויך נישט קשה׳ ווארום זייער ברכה גייט אויך דיא אנדרע ישראל וואש זיצין אויף די דערפער אונ האבין קיין מנין ניט · זיינען אבער מער דא וויא צעהן · דוכענען נאר דיא דאזיגע כהנים וואש זיינען איבעריגע פון דיא צעהן · למשל עש זיינען דא עלף · דוכענט נאר איינער · זיינען דא צוועלף דוכענען צווייא · אונ צעהען בלייבן וואס דוכענען ניט אונ זאגין נאך אמן :

יט ווען איין כהן האט קרומע הענט אדער דיא הענט זיינען שווארץ אדער זייא האבין אנדערע פארב אדער ער קאן ניט אויש בייגין דיא פינגער אדער ער האט אויף די הענט שטארקע פלעקין · זאל ער ניט דוכענען · ווארום דער עולם וועט זיך פאר קוקין אויף דיא הענט אונ וועט ניט אין זינען האבין וואש מען זאגט · איבער דעם זאל ער ארוים גיין פאר רצה אונ זאל ערשט אריין קומען צו שים שלום · אבער אז דיא שטאט איז שוין געוואונט מיט אים · ווארום ער איז שוין דארטין דרייסיג טאג אונ מען ווייש שוין אז ער האט אזעלכע הענט · מעג ער דוכענען · אויך ווער עס רעט שטאמלינג אדר ער זאגט דעם שין אזו וויא איין סמך · טאר ער ניט דוכענען · סיידין ווען דיא גאנצע שטאט רעט אזו :

כ ווען איין כהן האט טויט געשלאגין איין מענטש מיט ווילין אפילו ער האט דער נאך תשובה גיטאן טאר ער ניט דוכענען · אבער ווען ער האט גידהרגת איין מענטש אום גערין אונ האט דרויף תשובה גיטאן · מעג ער יוא דוכענען · אויך איין מומר וואס איז ארוים גיקומען מעג דוכענען :

א ווען איין כהן האט גינומען איין גרושה אדר אלמנה וואש האט חליצה גנומען אדר ער האט זיך כמטא גיוועזין צוא איין טויטין וואש ער טאר ניט · לאזט מען אים ניט דוכענען ביז ער נעמט אתשובה וואס איין תלמיד חכם גיט אים ארוים :

יט דִינִים פוּן אַשְׁרֵי וּבָא לְצִיוֹן אוּנ אִין אִים אִיז פִיר סְעִיפִים

א נָאךְ תַּחֲנוּן זָאגְט מֶען אַשְׁרֵי מִיט גְרוֹיש כַּוָונָה אַזוֹ וִויא דֶעם עֶרְשְׁטִין אַשְׁרֵי אִין פְּסוּקֵי דְזִמְרָה · אוּנ וֶוען מֶען זָאגְט דֶעם פָּסוּק פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ זָאל יֶעדֶער אִין זִינֶען הָאבִּין דֶער אויבֶּערְשְׁטֶער זָאל אִים גֶעבִּין וָואשׁ עֶר דַארְף אוּנ אַלֶע אִידִין זָאלִין הָאבִּין פַּרְנָסָה :

ב נָאךְ אַשְׁרֵי זָאגְט מֶען לַמְנַצֵּחַ · אָבֶּער אוּם ראש חודש · חֲנוּכָּה · בֵּיידֶע טֶעג גְרוֹים פּוּרִים אוּנ בֵּיידֶע טֶעג קְלֵיין פּוּרִים · עֶרֶב פֶּסַח · עֶרֶב יוֹם כִּפּוּר · תִּשְׁעָה בְּאָב אוּנ חול הַמוֹעֵד זָאגְט מֶען נִיט לַמְנַצֵּחַ · אוֹיךְ זָאגְט מֶען אִים נִיט בַּייא אַיין אָבֵל אִין דֶער שִׁבְעָה · אוּנ דֶעמָאלְט וֶוען מֶען זָאגְט נִיט לַמְנַצֵּחַ זָאגְט מֶען אוֹיךְ נִיט אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם :

ג דִיא קְדוּשָׁה אִין וּבָא לְצִיוֹן · דָאס הֵייסְט פוּן וְאַתָּה קָדוֹשׁ בִּיז עָלְמַיָא אִיז זֵייעֶר הֵיילִיג · אוּנ מֶען מוּז זִיא זָאגִין מִיט רֵיינֶע גִידַאנְקֶען אוּנ גְרוֹישׁ כַּוָונָה · אוֹיךְ טָאר קֵיינֶער נִיט גֵיין אוֹיס דֶער שׁוּל אַרוֹיס בִּיז מֶען זָאגְט אָפּ דִיא דָאזִיגֶע קְדוּשָׁה אוּנ אַז מֶען קוּמְט אִין שׁוּל אַרַיין וֶוען דֶער עוֹלָם זָאגְט דִיא דָאזִיגֶע קְדוּשָׁה · זָאגְט מֶען זִיא גְלַייךְ מִיט דֶעם עוֹלָם חָאטְשֶׁע מֶען הָאט נָאךְ נִיט גִידַאווִינְט · דָאשׁ פַאר שְׁטֵייט מֶען פוּן זִיךְ אַלֵיין אַז וֶוען מֶען הַאלְט עֶרְשְׁט בַּייא אַשְׁרֵי אָדֶער לַמְנַצֵּחַ אָדֶער בַּייא וּבָא לְצִיוֹן אוּנ דֶער עוֹלָם זָאגְט שׁוֹין וְאַתָּה קָדוֹשׁ · הֵייבְּט מֶען אָן גְלַייךְ מִיט דֶעם עוֹלָם · אוּנ נָאךְ וּבָא לְצִיוֹן זָאגְט מֶען דָאס וָואס מֶען דָאט פְרִיעֶר אִיבֶּער גֶעהִיפְּט :

ד עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ אִיז זֵייעֶר אַיין טַייעֶרֶע אוּנ הֵיילִיגֶע תְּפִלָּה · וָואשׁ יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן הָאט מְתַקֵן גִיוֶועזִין דֶעמָאלְט וֶוען עֶר דָאט אַיין גִינוּמֶען דִיא שְׁטָאט יְרִיחוֹ · אִיבֶּר דֶעם מוּז מֶען עֶס זָאגִין מִיט גְרוֹיס פָּארְכְט · אוּנ מֶען מוּז יֶעדֶעס וָוארְט צֵיילִין אַזוֹא וִויא פֶּערִיל · אוּנ מֶען דַאנְקְט אַז מִיר דִינֶען דֶעם אֵיינְצִיגִין לֶעבֶּעדִיגֶען גָאט :

כ דיני קדיש יתום ובו י"ט סעיפים

דִינִים פוּן קַדִישׁ

א דִיא הֵיילִיגֶע סְפָרִים שְׁרַייבִּין זֵייעֶר פִיל פוּן דֶעם קַדִישׁ · אַז וֶוען דֶער זוּן זָאגְט קַדִישׁ נָאךְ פָּאטֶער אוּנ מוּטֶער אִיז הָאשׁ זֵייעֶר גוּט פַאר זֵייעֶר נְשָׁמָה אוּנ מֶען בֶּעפְרַייעֶט זֵייא אִין הִימִיל פוּן דֶעם שְׁטְרָאף וָואס קוּמְט זֵייא פַאר זֵייעֶרֶע עֲבֵירוֹת · אִיבֶּער דֶעם מוּז יֶעדֶער וָואשׁ עֶשׁ אִיז אִים גִישְׁטָארְבִּין דֶער פָּאטֶער אָדֶר דִי מוּטֶר · נָאךְ זֵייא זָאגִין קַדִישׁ עֶלְף חֳדָשִׁים · וָוארוּם דִיא גְמָרָא זָאגְט אַז דָאשׁ מִשְׁפָּט פוּן רְשָׁעִים אִין גֵיהִנָם אִיז צְוֶועלְף חֳדָשִׁים · עֶשׁ אִיז אָבֶּער נִיט רֶעכְט צוּא הַאלְטִין זַיין אֵייגִינֶע פָּאטֶער אוּנ מוּטֶער פַאר רְשָׁעִים · אַז מֶען זָאל וָואךְ אִין דֶעם צְוֶועלְפְטִין חוֹדֶשׁ מוּזִין בֶּעטִן פַאר זֵייא · אִיבֶּער דֶעם זָאגְט מֶען נָאר עֶלְף חֳדָשִׁים · לְמָשָׁל אוֹיבּ דֶר פָּאטֶר אָדֶער דִי מוּטֶר זַיינֶען גִישְׁטָארְבִּין צֶעהֶען טֶעג אִין שְׁבָט · הֶערְט עֶר

אויף

אויף קדיש צוא זאגין ניין טעג אין טבת צוא מנחה אונ אז דאש פריהערע יאר איז גוועזין איין עבור יאר הערט ער אויף ניין טעג אין כסלו צו מנחה ווארום דעמאלט לאזין זיך אויש די עלף חדשים :

ב ווער עש איז אין שבעה קומט אים אלע קדישים · אונ אפילו דער זיבעטער טאג פון דער שבעה וואש מען שטייט דאך אויף אין דער פריא נאך דעם דאוונען · ווערט ער נאך פאר נאכט צוא מנחה גירעכינט פאר איין שבעה טאג אונ דער אבל זאגט אלע קדישים · אונ עש איז גאר קיין חילוק ניט צוא איז דער אבל איין בר מצוה אדער ניט · אדער צוא איז ער איין היימישער אדער איין אורח · אונ אפילו עש גיפאלט יום טוב אין מיטין דער שבעה חאטשע יום טוב נעמט אויף זיך · איז דאש נאר דאש זיצין · אבער ניט דעם דין פון קדיש · אונ דער אבל האט ביז צום זיבעטין טאג פאר נאכט אלע קדישים · דיא שבעה רעכינט מען אבער פון דעם טאג ווען מען האט דעם מת קובר גיוועזין · איבער דעם אז דער אבל האט ערשט שפעטער גיוואר גווארין אונ האט זיך ערשט דעמאלט גזעצט שבעה · קומט אים שוין ניט אלע קדישים · למשל ער איז גיוואר גווארין אין דריטין טאג קומט אים נאר דיא ערשטע פינף טאג פון זיין שבעה אלע קדישים ווארום דענמאלט לאזין זיך דאש אויש דיא זיבין טאג נאך דער קבורה · האט ער אבער ערשט גוואר גווארין נאך דער גאנצע שבעה · האט ער נאר דאש רעכט וויא איינער פון שלשים אבער ניט וויא איינער וואש זיצט שבעה :

ג ווען עש איז אין שול דא איין אבל אין שבעה וואש איז נאך ניט בר מצוה אונ עש איז אויך דא איינער וואש האט יאר צייט · קומט דעם יאר צייט איין איינציגען קדיש אונ דיא איבעריגע קדישים זאגט דער שבעה · זיינען דא עטליכע יאר צייטין קומט יעדען איין קדיש אפילו ווען עש בלייבט פאר דעם קליינעם יתום גאר קיין קדיש · ווידער אז עש איז דא איין יתום אין דער שבעה וואש איז נאך ניט בר מצוה אונ איין אנדענער וואש איז נאך אין דיא שלשים · דאש הייסט אין דיא ערשטע דרייסיג טאג זינט דער פאטער אדער די מוטר איז אים גשטארבין · קומט אים איין קדיש אונ די איבעריגע קדישים דעם יתום · אונ אז עש זיינען דא עטליכע אין דיא שלשים מוזין זייא אלץ לאזין דעם יתום ווייניגסטינס איין קדיש · אונ איין אבל אין דער שבעה וואש איז שוין בר מצוה ווען ער קומט שבת אין שול אריין זאגט ער אלע קדישים · אונ ווען עש איז דענמאלט דא איין יאר צייט · זאגט אויך דער אבל אלע קדישים · נאר אויף איין איינציגין קדיש ווארפט מען גורל צווישין אים אונ דעם יאר צייט · איז אבר גיפאלין יום טוב אין דר שבעה אדר ער איז ערשט אום יום טוב גיווארין איין אבל חאטשע ער איז שוין בר מצוה האט ער אן זיך דעם דין וויא איין יתום וואש איז נאך ניט בר מצוה · ווארום ער קאן דאך ביז איבער יום טוב גיין אין שול אריין · איבער דעם קומט יעדען יאר צייט איין קדיש אפילו ווען עש בלייבט פאר אים ניט קיין איינציגער קדיש :

ד איין יתום וואש איז נאך ניט בר מצוה אונ דער אבל וואש איז שוין בר מצוה ·

זיינן

זיינן שבת אין מיטין דער שבעה אין שול ביידע גלייך אונ מוזין זיך גלייך איין טיילין, מיט די קדישים · אונ אז עש איז דא איין יאר צייט זאגט ער ניט קיין קדיש ווארום דער וואש איז בר מצוה נעמט זיין קדיש אוועק · איבער דעם קומט דעמאלט דעם בר מצוה איין קדיש מער פון דעם אנדערין יתום · ווארום אז ער וואלט ניט געוועזין וואלט דאך דער יאר צייט גיזאגט דעם דאזיגין קדיש :

ה איין יאר צייט אונ דער וואש איז אין שלשים האבין מער רעכט אויף די קדישים פון די אנדערע אבלים וואש זיינן שוין נאך שלשים · פון דעסט וועגין דארף מען דיא אנדערע אבלים אויך צוא געבין עטליכע קדישים · איבער דעם איז רעכט אז דער יאר צייט אדער דער וואש איז אין שלשים זאל זאגין דעם רבנן קדיש אונ דעם קדיש נאך עלינו · אונ דיא איבעריגע קדישים זאלין זאגין די אנדערע אבלים · ווען איינער איז ביידע באנאנד · למשל ער איז אין שלשים נאך דעם פאטער · אונ ער האט יאר צייט אונ איז אויך איין אבל נאך שלשים נאך דער מוטער אדער פאר קערט · האט ער ערשטענס דאש רעכט וויא איין יאר צייט אדער שלשים אויף רבנן קדיש אונ קדיש נאך עלינו · אונ ווידער אויף דיא איבעריגע קדישים האט ער אויך איין גלייך רעכט מיט דיא אנדערע אבלים · ווארום זיין זכות וואש ער האט אויף רבנן קדיש אונ קדיש נאך עלינו איז באזונדער ווייל ער איז אין שלשים אדר ווייל ער האט יאר צייט · אונ ווידר ביא די איבעריגע קדישים איז ער דאך ניט ערגער ויא אנאנדער אבל :

ו דער וואש איז אין שלשים איז גרעסער פון דעם וואש האט יאר צייט · אונ עש קומט דעם יאר צייט ניט מער נאר איין איינציגר קדיש · זיינן אבר דא מער יאר צייטין זאגט יעדער איין קדיש האטשע עש בלייבט פאר דעם שלשים גאר קיין קדיש ווארום ער וועט קענן מארגין קדיש זאגין · אבר דעם יאר צייט קאן מען דאך ניט אפ לייגין אויף מארגין :

ז זיינן דא צווייא גלייכע אבלים · למשל גלייכע יאר צייטין אדר שלשים אדר אין מיטין יאר · ווארפין זייא גורל צווישין זיך · אונ אויף וועמן עש קומט אויש צו זאגין קדיש צו מעריב · דער מוז דעם אנדערין טאג אין דער פריא דעם אנדערין צוא לאזין איין קדיש אן איין גורל פאר דעם קדיש וואש ער האט גזאגט ביא דער נאכט · אונ אויף די איבעריגע קדישים ווארפין זיי גורל · אונ אז עש זיינן דא מער גלייכע אבלים ווארפין זיי גורל צווישין זיך · אונ דער וואש עש גפאלט אויף אים דער גורל · קומט שוין ניט מער אין גורל אריין פון די איבעריגע קדישים ביז עש פאלט אויף יעדען איין קדיש :

ח דער היימישער אבל וואש איז ניט אין דער שבעה איז תמיד פאר דעם אורח · איין היימישער וואש האט יאר צייט אונ איין אורח וואש האט נאר צייט · קומט דעם אורח גאר קיין איינציגער קדיש · איין היימישער אין שלשים אדער אין מיטין יאר אונ איין אורח וואש האט יאר צייט · קומט דעם אורח איין איינציגר קדיש · אונ אז עש איז איין היימישער יאר צייט אונ איין היימישער אין שלשים אונ איין

אורח

אורח וואש האט יאר צייט · קומט דעם אורח דעם יאר צייט איין קדיש · אונ דער היימישער יאר צייט קאן ניט זאגין צום אורח מיר קומען דאך אלע קדישים · ווארום דער אורח ענטפערט אים ווען איך זאל ניט זיין וואלט דאך דר פון שלשים ביי דיר אוועק גינומען אלע קדישים אונ ווארט דיר ניט מער גילאזט נאר איין איינציגין קדיש (וויא מיר האבין גישריבין אין סעיף ו׳) איצונד ווען איך בין דא נעם איך מיר איין קדיש ביי דעם פון שלשים אבער ניט ביי דיר :

ט איין אורח אין שלשים אונ איין היימישער אבל אין מיטין יאר זיינן ביידע גלייך :

י איין היימישער יאר צייט אונ איין אורח אין שלשים · זאגט דער היימישער דעם ערשטין אונ דעם אנדערין קדיש · אונ דער אורח דעם דריטין קדיש :

יא אז עש איז דא איין אורח איין אבל אין מיטין יאר אונ איין היימישער אויך אין מיטין יאר קומט דעם אורח נאר איין קדיש :

יב איין היימישער הייסט דער וואש וואונט דארטין שטענדיג · ער האט אויך דעם נאמען תושב · אונ אפילו ער צאלט ניט קיין נתינה הייסט ער אלץ איין תושב · אויך איין פרעמדער מלמד אדר איין משרת וואש איז ביי איין היימישען בעל הבית אונ האט קיין ווייב ניט הייסט אויך איין תושב · האט ער אבער אין דער פרעמד איין ווייב · הייסט ער דא ניט קיין תושב · אבר איינער וואש האלט דא איין ישיבה אדער איין מלמד וואש איז פאר דונגען ביי עטליכע בעלי בתים · חאטשע ער האט איין ווייב ביי זיך אין דער היים · הייסט ער דא איין תושב · ווען איינער האלט ביי זיך איין פרעמדין יתום אומזיסט אדער פאר געלט אונ ער האט ניט קיין פאטער אונ מוטער הייסט ער דא איין תושב · האט ער אבער אין דער פרעמד איין פאטער אדער איין מוטער איז ער דא וויא איין אורח :

יג ווער עש האט זיין שטענדיגע שול אדער בית המדרש וואש ער דאווינט דארטין תמיד אונ ער קומט אמאל דאווענען אין איין אנדער שול אריין ווען ער איז איין אבל אדער אפילו נאך אין דער שבעה · איז ער נאך ערגער פון איין אורח · ווארום דער אורח האט ניט וואו צוא דאווענען אונ קדיש צוא זאגין · אבער ער האט זיין שטענדיגע שול · פאר וואש זאל ער אהער קומען אונ אוועק נעמען ביי אנדערע אבלים זייערע קדישים :

יד יעדער פון דיא וואש האבן מער רעכט אויף די קדישים וויא די אנדערע · למשל איינער אין דער שבעה אדער אין שלשים · דער האט אויך מער רעכט צוא דאווענען פאר דעם עמוד וויא דיא אנדערע :

טו צווייא וואש האבין איין גלייך רעכט אויף דעם קדיש אונ ביידע קענען דאווענען פאר דעם עמוד · אונ דער עולם וויל ביידע גלייך · ווארפין זיי גורל צווישין זיך אז איינער זאל דאווענען ביז אשרי ובא לציון אונ דער אנדערער פון אשרי ובא לציון ביז צום לעצטן · קאן אבער איינער ניט דאווענען פאר דעם עמוד · אדער דער עולם וויל אים ניט אונ דער אנדערער דאווינט פאר דעם עמוד · האט דער אנדערער איין גלייכין זכות אויף די קדישים מיט יענעם וואש דאווינט ניט פאר דעם עמוד · אבער

פון דעסט וועגין איז רעכט ער זאל יענעם צוא לאזין דיא קדישים · איבער הויפט אז יענער אבל איז נאך ניט בר מצוה · איז בוודאי רעכט אז דער וואס דאווינט פאר דעם עמוד זאל אים לאזין זאגין אלע קדישים :

טז אין מאנכע ערטער איז מען זיך נוהג אז ווען עש זיינען דא פיל אבלים · אונ מען וויל עש זאל ניט קומען צוא קריג אונ גישרייא · זאגין צוויא אדער דרייא אין איינעם קדיש :

יז ווען איינער וויל קדיש זאגן נאך זיין עלטער פאטער אדער עלטער מוטער וואש זיינען גשטארבין אן זין אדר נאך זיינע קינדער וואש האבן קיין זין ניט גלאזט זאלין אים די אבלים צו לאזין איין קדיש ווען עש האט שוין יעדערער פון זייא גזאגט :

יח ווער עש האט גיהאט יאר צייט אונ האט קיין קדיש ניט גזאגט · ווארום ער איז גוועזין אויף דעם וועג אדער עש זיינן גוועזין אזעלכע אבלים וואש זיינן בילכער פון אים אונ עש איז אן אים קיין קדיש ניט אן גקומען · מעג ער זאגין קדיש אין מעריב ביא דער נאכט נאך דעם יאר צייט · אונ דער קדיש ווערט אים גירעכינט גליך ער וואלט אים גזאגט ביא טאג אין דעם יאר צייט :

יט ווען עש קומט אן איינעם קיין קדיש ניט אן · גיט ער זיך איין עצה · ער לערינט איין פרק משניות אדער איין איינציגע משנה אונ דער נאך דעם אמר רבי אלעזר וואש נאך אין כאלהינו · אדער דעם אמר רבי יוחנן וואש צום לעצט ויתן לך · אדער איין אנדער ברייתא אונ זאגט דרויף רבנן קדיש · קאן ער ניט לערנען זאגט ער איין קאפיטיל תהלים אונ דער נאך דעם אמר רבי אלעזר אדער דעם אמר רבי יוחנן אדער איין שטיקיל גמרא וואש שטייט אין מעמדות אדר אין חק לישראל · אונ זאגט דער נאך רבנן קדיש :

כא דינים שאחר התפלה ובו ד׳ סעיפים

וואש מען זאל טאן נאך דעם דאווענען

א אין פיל קהלות זיינען דא חברות וואש זייא לערנען ש״ס אדער משניות אדר שלחן ערוך תיכף נאך דעם דאווענען · אבער דארטין וואו עש איז ניטא אזו איין חברה זאל יעדער מענטש פאר זיך אליין לערנען נאך דעם דאווענען אונ ער זאל זיך אויש זעצין די צייט אויף אלע טאג גלייך איין האלב שעה אדר איין שעה אדר צווייא שעה · לויט ווייא ער קאן · אונ אז עש קומט אים אמאל אויס אז ער מוז אין דער צייט נייטיג אוועק גיין · זאל ער צום ווייניגסטנס לערנען איין איינציגע הלכה אדער איין איינציגין פסוק · אונ שפעטער ווען ער האט שוין אפ גיטאן דאש נייטיגע גישעפט זאל ער דער לערנען זיין שיעור וואש ער האט פריער פאר פעלט :

ב יעדער איד הן רייך אדער ארים · יונג אדר אלט · גזונט אדר קראנק · מוזין אלע לערנען תורה · אפילו דער עני וואש גייט איף די טירין מוז האבן איין אויס גזעצטע צייט צו לערנען ביא טאג אונ ביא נאכט אזו וויא עש שטייט אין פסוק והגית בו יומם ולילה

וָלַיְלָה · דו זָאלְסְט דִי תּוֹרָה לֶערְנֶען בַּייא טָאג אוּנ בַּייא נַאכְט · וֶוער עֶשׁ קָאן אָבֶּער נִיט לֶערְנֶען אָדֶר עֶשׁ אִיז אִים נִיט מֶעגְלִיךְ צוּא לֶערְנֶען מֵחֲמַת עֶר אִיז אַטְרוֹד אִין פִיל גִישֶׁעפְטִין · זָאל עֶר אוּנְטֶר שְׁטִיצִין מִיט זַיין גֶעלְט אַנְדֶערֶע לוֹמְדִים זַייא זָאלִין קֶענֶען זִיצִין אוּנ לֶערְנֶען אָן דַאגָת פַּרְנָסָה · אוּנ דָאשׁ וֶוערְט אִים גִירֶעכִינְט גְלַייךְ וִויא עֶר וָואלְט אַלֵיין גִילֶערְנְט · אַזוֹא וִויא אוּנְזֶר הֵיילִיגֶע גְמָרָא זָאגְט אוֹיף דֶעם פָּסוּק שְׂמַח זְבוּלֻן בְּצֵאתֶךָ וְיִשָּׂשכָר בְּאֹהָלֶיךָ · פְרֵייא דִיךְ זְבוּלֻן מִיט דַיין אַרוּם פָארִין אִין דֶער וֶועלְט·אוּנ דוּ יִשָּׂשכָר מִיט דַיין זִיצִין אִין דִי גִיצֶעלְטִין · ווארוּם דִי בֵּיידֶע בְּרִידֶר זְבוּלֻן אוּנ יִשָּׂשכָר הָאבִּין צְווִישִׁין זִיךְ חֲבֵרוּתָה גִימַאכְט אַז זְבוּלֻן זָאל אַרוּם פָארִין הַאנְדלִין אוּנ עֶר זָאל דֶר נֶערִין זַיין בְּרוּדֶר יִשָּׂשכר וואשׁ עֶר אִיז שְׁטֶענְדִיג גֶעזֶעסִין אוּנ גִילֶערְנְט תּוֹרָה · דָאשׁ אִיז בַּייא גאט בָּרוּךְ הוּא זַייעֶר אָן גִינוּמֶן גִיוֶועזִין אוּנ זְבוּלֻן הָאט גִהאט אַגְלַייכִין שָׂכָר מִיט יִשָּׂשכָר פַר דֶר תּוֹרָה וָואשׁ עֶר הָאט גִילֶערְנְט · אוּנ אִיבֶּר דֶעם שְׁטֵייט אִין פָּסוּק זְבוּלֻן פַאר יִשָּׂשכָר ווארוּם דִיא גַאנְצֶע תּוֹרָה וָואשׁ יִשָּׂשכָר הָאט גִילֶערְנְט אִיז אַרוֹיס גִיקוּמֶן פוּן זְבוּלֻן ווייל עֶר הָאט אִים גִיגֶעבִּין פַּרְנָסָה · מִיר גִיפִינֶען אוֹיךְ אִין דֶר אַנְדֶרֶע מִשְׁנָה פוּן דר מַסֶכְתּ זְבָחִים · דֶעם נָאמֶען פוּן אֵיין תַּנָא שִׁמְעוֹן אֲחִי עֲזַרְיָה דֶער בְּרוּדֶער פוּן עֲזַרְיָה · אוּנ אֵייגֶענְטְלִיךְ אִיז דָאךְ תָּמִיד דֶער שְׁטֵייגֶער צוּ זָאגִין דֶר אִיז דֶעם אוּנ דֶעמְס זוּן אָבֶּער נִיט אָן צוּא רוּפִין נָאךְ דֶעם בְּרוּדֶר · נָאר ווייל עֲזַרְיָה אִיז גִיוֶועזִין אֵיין סוֹחֵר אוּנ הָאט אוֹיס גִיהַאלְטִין זַיין בְּרוּדֶער שִׁמְעוֹן מִיט אַלְץ וָואס עֶר הָאט בַּאדַארְפְט כְּדֵי עֶר זָאל זִיצִין אוּנ לֶערְנֶען · אוּנ עֶר הָאט אוֹיס גִינוּמֶן מִיט זַיין בְּרוּדֶר שִׁמְעוֹן אַז עֶר זָאל אוֹיךְ הָאבִּין אֵיין שָׂכָר אִין הִימֶל פַר דֶר תּוֹרָה וָואס עֶר לֶערְנְט · אִיבֶּר דֶעם הָאט עֶר דִיא זְכִיָּה גִיהַאט אַז זַיין נָאמֶן אִיז גִיבְּלִיבִּין אוֹיף אֵייבִּיג אִין דֶער הֵיילִיגֶע גְמָרָא אַז זַיין בְּרוּדֶר דֶר תַּנָא ווערט אָן גְרוּפִין נָאךְ אִים ׃

ב דֶער גִישֶׁעפְטִס מֶענְטְשׁ וָואשׁ קָאן נִיט שְׁטֶענְדִיג זִיצִין אוּנ לֶערְנֶען זָאל עֶר אִין דֶר צַייט וָואשׁ עֶר זֶעצְט זִיךְ אוֹיס אַלֶע טאג אוֹיף תּוֹרָה צוּא לֶערְנֶען זָעלְכֶע הֲלָכוֹת אוּנ דִינִים וָואס יֶעדֶער אִיד דַארְף זַייא שְׁטֶענְדִיג ווִיסִין · אוֹיךְ זָאל עֶר לֶערְנֶען עֵין יַעֲקֹב אוּנ מִדְרָשׁ·אוּנ חוֹבַת הַלְּבָבוֹת · רֵאשִׁית חָכְמָה · שֵׁבֶט מוּסָר אוּנ אַנְדֶרֶע מוּסָר סְפָרִים ·

אוֹיךְ אִיז זַייעֶר רֶעכְט צוּא לֶערְנֶען אַלֶע טָאג אֵיין חֻק לְיִשְׂרָאֵל ׃

ד אַלְדִינְג וָואס מֶען לֶערְנְט · זָאל מֶען שַׁארְף אַרוֹיס רֵיידִין אַז מֶען זָאל עֶס אַלֵיין גוּט הֶערִין · ווָארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ· דִיא תּוֹרָה זָאל נִיט אוֹיף הֶערִין פוּן דַיין מוֹיל · דָאס הֵייסְט דוּ זָאלְסְט זִיא אַרוֹיס רֵיידִין · אוֹיךְ גִידֵייגְקְט מֶען לַאנְג דָאס וָואס מֶען זָאגְט אַרוֹיס מִיט דִיא מוֹיל · אָבֶּר וָוען מֶען קוּקְט נָאר אַרַיין מִיט דִיא גִידַאנְקֶען · דָאס פַאר גֶעסְט זִיךְ בַּאלְד ׃

כב הלכות ספר תורה ובו ז׳ סעיפים

דִינִים פוּן אֵיין סֵפֶר תּוֹרָה

א דֶר דִין אִיז אַז יֶעדֶער אִיד מוּז זִיךְ אַלֵיין שְׁרַייבִּין אֵיין סֵפֶר תּוֹרָה · אוּנ אֲפִילוּ אַז מֶען הָאט שׁוֹין אֵיין סֵפֶר תּוֹרָה פוּן פָאטֶער אִיז אֵיין מִצְוָה נָאךְ אֵיין סֵפֶר צוּ שְׁרַייבִּין

אליין

אליין · נאר ווייל ניט יעדער קאן שרייבין איז מען יוצא ווען מען לאזט זיך איין ספר שרייבין אדר מען קויפט איין ספר תורה אונ מען פאר בעסערט אין איר איין טעות · דאש הייסט גלייך וויא מען וואלט איר אליין גישריבן · אונ דר מנהג איז · אז ווען מען לאזט שרייבין איין ספר · לאזט דר סופר צום לעצטין ליידיג איין שורה אדר דיא ווערטר לעיני כל ישראל · אונ דער וואס האט איר באשטעלט שרייבט אליין צוא דיא שורה אדער דיא עטליכע ווערטר :

ב מען טארניט פר קויפין איין ספר תורה · אונ אז מען איז אין איין שטארקע נויט מוז מען גיין צום רב איין שאלה פרעגין אויב מען מעג דאס ספר פאר קויפין :

ג אויך איז איין גרויסע מצוה צוא קויפין דיא הייליגע ספרים וואש מען דארף צום לערנן · דאש הייסט חומשים אונ די אנדערע ספרים פון תנ"ך · אונ משניות · ש"ס פוסקים · מוסר ספרים אונ חוץ דעם וואס מען זאל אליין לערנן אין דידאזיגע ספרים זאל מען זייא אויך לייען אנדערע צוא לערנן · ווארום אונזער הייליגע גמרא זאגט אז ווער עס פר לייעט זיינע ספרים אנדערע מענטשין זיי זאלן אין זיי לערנן · דער האט זייער איין גרויסין שכר אין הימל · ווער עס האט ניט אזוי פיל געלד אז ער זאל זיך קענען ביידע קויפין · דאש הייסט איין ספר תורה אונ די אנדרע הייליגע ספרים · זאל ער זיך בעסער קויפין דיא אנדערע ספרים אליין :

ד די ספר תורה מוז מען האלטין מיט גרוים כבוד · אויך פאר דעם ארט וואש דאס ספר ליגט דארטין מוז מען האבין גרויס דרך ארץ אונ מען מוז עס האלטין זייער ריין אונ שיין · אויך טאר מען ניט אוים שפייען פאר איין ספר תורה · אונ מען טאר איר ניט נעמען אין דער האנט אריין אן איין מענטעלע · אונ אז מען זעהט טראגינדיק איין ספר תורה מוז מען אויף שטיין אונ זיך ניט צוא ריק צעצין ביז מען שטעלט איר צוריק אריין אויף איר ארט · אדר ביז מען זעהט איר ניט מער · אונ אין שול ווען מען נעמט אוים דעם ספר אונ ווען מען טראגט איר צוא ריק צום ארון הקודש · זאל איר יעדער מענטש באלייטין פון זיין ארט ביז צום ארון קודש · אויך דיא וואס זיינען מיט הגבה אונ גלילה זאלן גיין נאך דעם ספר ביז מען שטעלט איר אריין אין ארון קודש :

ה אויך פאר אנדערע ספרים מוז מען שטארק דרך ארץ האבין · מען טאר ניט זיצין אויף איין בייינקיל וואס עס ליגט דרויף איין חומש אדר איין גמרא אדער אנאנדער ספר · מען טאר קיין איינציגן ספר ניט לאזין ליגין אויף דער ערד · מען טאר עס ניט אראפ ווארפין · אונ ניט איבער קערין מיט די בלעטער אראפ · אונ אז ער זעהט איין ספר ליגינדיק איבער גיקערט מוז ער עס צו ריק איבער קערין אזו וויא עס דארף צוא ליגין · אויך טאר מען פאר קיין ספר ניט טאן איין זאך וואס איז ניט שיין אדר ניט ריין · אויך טאר מען זיך ניט בעדינען מיט איין ספר פון זיינט וועגין וויא מיט איין פראסטע זאך · למשל דר מיט צו פאר שטעלין דיא זון · אדר זיך צו פר שטעלין אז איין אנדרר זאל ניט זעהן וואס ער טוט · אדער דאס אונטער צוא לייגין אונטר איין אנדער ספר כדי עס זאל אים העכער זיין אריין צוא קוקין אדער אריין צוא לייגין

אין

אין אנדער ספר אריין כדי ער זאל וויסן וואו ער האלט · הכלל יעדער ספר איז הייליג אונ מען טאר עס ניט מער באנוצין נאר צום לערנן אבר ניט צו אנאנדער זאך :

ו אויך דיא טאוולען וואס איין ספר איז דרינן איין גיבונדין מוז מען האלטן בכבוד אונ אויך ווען מען האט זייא שוין אראפ גנומן פון דעם ספר טאר מען זיי ניט אוועק ווארפין אונ ניט אין זייא אריין לייגין איין אום הייליגע זאך · איבער דעם ווען מען ניט איין אלטין כפר צוא איין איינבינדער איין נכרי מוז מען פריער אפ רייסין דיא אלטע טאוולען כדי דער איינבינדער זאל זייא ניט באנוצין צוא אנאנדער זאך :

ז איינגע איינבינדערס קלעפין צוא זאמען אלטע בלעטער פון ספרים אונ מאכין דר פון טאוולען · דאס איז אבער איין גרויסע עבירה אונ מען דארף אויף זייא אן צוא שרייען זייא זאלין דאש ניט טאן :

כג דיני הנהגת האדם ובו י״ז סעיפים :

וויא דער איד זאל זיך פירען :

א יעדער מענטש האט אין זיך איין אנדערע נאטור · איינער איז אגרויסער בעל כעס אונ בייזערט זיך שטענדיג · איין אנדערער איז ווידר זייער גיט אונ בייזערט זיך קיין מאל ניט · איינער איז אגרויסער בעל גאוה אונ קיינער איז צוא אים גאר ניט גליך · דער אנדערער איז ווידער בייא זיך צוא נידעריג אונ יעדער איז בייא אים גרעסער וויא ער אליין · איינער איז אשטארקער בעל תאוה · זיין גאנצין לעבין איז נאר עסין אונ טריקען אונ אנדערע זאכין וואס דער גוף האט דער פון הנאה · דער אנדערער וויל ווידער פון דער וועלט גאר ניט גניסן אונ האט אפילו ניט קיין לוסט צוא זעלכע זאכין וואס דער מענטש קאן גאר אן זייא ניט לעבין : דער אנדערער האט זייער ליב געלט אונ וויא פיל ער האט איז אים אלץ ניט גינוג · אונ אנדערע ווילין גאר קיין געלט ניט האבין ער וויל אפילו ניט פאר דינען דאס וואס ער דארף צום לעבין : איינער איז זייער קארג אונ פאר גינט זיך ניט אפילו דאש שטיקעל ברויט · דער אנדערער איז ווידער צוא מילד אונ שפריצט מיט געלט אויף אזעלכע זאכין וואש מען דארף גאר ניט · דיא אלע מדות זיינען אבער אלץ ניט גוט · ווארום אזו וויא בייא עדער זאך. איז ניט גוט אז דיא איז צו פיל · אזו איז ווידער ניט גוט צוא ווייניג · דאש בעסטע איז נאר דער מיטעל וועג · אזו וויא עס איז ניט גוט צוא זיין שטענדיג בייז · ווארום מען פאר קירצט זיך דאש לעבין אונ יעדערער האט אים פיינט · אזו איז ווידער שלעכט אז מען איז צו גוט · ווארום יעדערער טאנצט אים אויף דעם קאפ ארום אונ זיינע אייגענע קינדער אונ משרתים פאלגין אים ניט · דאש בעסטע איז תמיד צוא זיין גילאסין · נאר אז עש איז אמאל נייטיג זאל מען זיך בייזערין אויף אקינד אדער אויף איין אנדערין · יעדער זאל מיינען אז ער איז שטארק אין כעס אונ זאל זיך בעסערין · אבער אויך דעמאלט ווען מען בייזערט זיך מוז מען בייא זיך אין הארץ זיין גאנץ רוהיג אונ נאר קיין שום כעס ניט האבין · ווארום דוץ וואש כעס איז זייער ניט גיזונד פאר

דעם

דעם מענטשין · איז עס אויך איין גרויסע עבירה · אונ דיא גמרא זאגט אז ער האט דער פאר איין גרויסין עונש אין גיהנם :

ב דיא גאוה איז זייער איין שלעכטע מדה · אונ אויך זייער נארעש · ווארום ווען דער מענטש זאל זיך נאר באַרעכענען וואש ער איז אין גאנצין · מוז ער איין זעהען אז ער האט זיך ניט מיט וואש גרויס צוא האלטין · אויך שאט דאש זייער שטארק ווארום איין בעל גאוה קאן קיינער ניט ליידין אונ יעדערער איז אים איין שונא אבער פון דעסט וועגין מוז מען אמאל האבין אביסל גאוה למשל איין תלמיד חכם ווען ער זעהט אז דורך דעם וואש ער האלט זיך זייער נידעריג איז אים איינער מבזה אונ לאכט אים אויס · דא טאר ער ניט שווייגין · ווארום דאש איז דאך איין שאנד פאר דער תורה וואש ער האט אין זיך · איבער דעם מוז ער קעגין יענעם אויף טרעטין מיט אביסעל גאוה אונ אים געבין צוא פאר שטיין ווער ער איז · דאש ביסיל גאוה מוז אבער נאר זיין מיט דעם מויל פאר יענעם · אבער ביי זיך אין הארצין מוז ער ווישין אז ער איז נאר בלוט אונ פלייש · אונ היינט איז ער דא אונ מארגין ליגט ער שוין אין דער ערד · נוא מיט וואש האט ער זיך איבער צוא נעמען אונ גרויש צוא האלטין :

ג צוא פיל זיך צוא פאר לייגין אויף עסין אונ טרינקען אונ אנדערע תאוות איז זייער שלעכט · עש ברייננגט דעם מענטשין צוא אלע עבירות · עם פאר שטאפט אים דעם שכל · עם ברייננגט אים צוא פיל אים גליק · ווארום אז עם קומט אויס אז מען האט ניט אזוא צוא עסין אונ צוא טרינקען אדער דיא אנדערע זאכין וואש מען האט זיך גיוויינט · מוז מען טאן איין גניבה אדער איין רציחה אדער איינעם באשווינדלען · אונ דער סוף איז אז מען קומט אין איין קרימענאל אריין אונ כען מאכט זיך אום גליקליך אויף תמיד · אויך ברייננגט דאס פיל עסין אונ טרינקען אלערלייא קרייננק אונ מען לעבט ניט לאנג · אבער זיך גאר צוא פייניגין אונ פיל צוא פאסטין אונ פון דער וועלט ניט צוא גיניסין אפילו דאש וואש מען דארף דאש לעבין צוא דער האלטין · דאש איז אויך ניט גוט · אזו וויא דער פסוק זאגט צדיק אוכל לשובע נפשו · דער פרומער עסט אזו פיל וואס ער דארף כדי ער זאל זאט זיין · ער לעבט ניט כדי ער זאל עסין · נאר ער עסט כדי ער זאל לעבין · אונ זאל קענען דעם אויבערשטין דיינען :

ד דער וואש האט דאש געלט צוא שטארק ליב · אונ וויא פיל ער האט איז אים אלץ ניט גינוג · דער איז מער ארום וויא דער ארומאן · ווארום דעם ארומאן פעלין ניט מער נאר דיא עטליכע רובעל וואש ער דארף צום לעבין · באקומט ער דיא עטליכע רובעל איז ער שוין זייער גליקליך אונ עש פעלט אים גאר ניט מער · אבער דער וואש איז שטענדיג הונגעריג אויף געלט פעלט אים תמיד · ער האט קיין מאל ניט גינוג · ער מעג פאר דינען טויזינטער איז עס אים אלץ ווייניג · ווארום מער צוא האבין דאש האט דאך גאר קיין עק אונ קיין סוף · נוא וואש נוצט אים דאש געלט ווען ער האט דער פון קיין הנאה ניט · דער ארומאן ווען ער עסט

זיך

זיך נאר זאט אן מיט טרוקען ברויט שלאפט ער זייער גישמאק · אבער ער אפילו ער עסט מעדני מלכים קאן ער אלץ בייא דער נאכט ניט שלאפין אונ דיא דאגות לאזין אים ניט רוען · ער ווערט אלט פאר דער צייט אונ קאן ניט לאנג לעבין אונ אויך אויף יענער וועלט ווערט ער גישטראפט · ווארום ווער עש האט זייער ליב געלט דער גיט קיין צדקה ניט · אונ טוט ניט אזעלכע מצות וואס קאסטין געלט · אונ אפילו ווען ער טוט אמאל איין מצוה · ועהט ער אלץ זיא זאל אים ניט פיל קאסטן · אונ דער דין איז דאך אז נאר טוט איין מצוה מוז עס זיין דאש שענסטע אונ דאש בעסטע אזוא וויא דיא הייליגע גמרא זאגט התנאה לפניו במצות · דוא מוזט נאט ברייינגען דיא שענסטע מצוה · למשל דוא קויפסט איין אתרוג מוזטו זעהען ער זאל זיין זייער שיין אונ כשר אפילו ער זאל פיל קאסטין · אויך קאן ער גאר ניט אין זינען האבין תורה צוא לערנען אדער מצות צוא טאן · ווארום זיין קאפ איז דאך שטענדיג פאר טראגין געלט צוא זאמלען · ווייא איז אים אונ ווייא איז צוא זיין נשמה · אבער פון דעסט וועגין מען זאל ווידער גאר פיינד האבין דאש געלט אונ ניט צוא וועלין פאר דינען אפילו וואש מען דארף נייטיג צום לעבין · דאש איז אויך ניט גוט · ווארום אין פסוק שטייט וברכך יי׳ אלהיך בכל אשר תעשה · גאט וועט דיך בענטשין אין אלם וואש דוא וועסט טאן · דרויף זאגט דיא גמרא · יכול יהא יושב ובטל · איך וואלט וועלין מיינען אז דער אויבערשטער וועט דיך בענטשין אויך ווען דוא וועסט ליידיג זיצין אונ וועסט גאר ניט טאן · תלמוד לומר אשר תעשה איבער דעם פירט דער פסוק אויש דיא ווערטער אשר תעשה · דאש הייסט אין וואס דוא וועסט טאן וועסטו האבין דיא ברכה · אבער אז דוא טוסט גאר ניט וועלין דיר ניט אראפ שפרינגען רענדלאך פון דעם הימעל · דער מענטש מוז טאן אונ דער אויבערשטער העלפט אים דער צוא · איבער דעם מוז יעדער איד זעהען צוא האבין איין ערליכע פרנסה · זיין שטיקעל ברויט זיך בכבוד צוא פאר דינען · ער זאל ניט בעדארפין צוא לייטינש גאב אן קומען · אבער דאש מוז נאר זיין איין נעבין זאך · נאר אזוא פיל צוא פאר דינען וואש ער זאל האבין דאש נייטיגע וואש מען קאן אן דעם ניט זיין · אונ דיא איבעריגע צייט מוז מען פאר ברייינגען מיט תורה לערנען:

ה איין קארגער האט גאר קיין לעבין ניט · ער פאר גינט זיך ניט זאט צוא עסין אדער אין איין שיין קלייד צוא גיין · זיין אייגענע ווייב אונ קינדער קענן אים ניט ליידין · ווארום ער גיט דאך זייא ניט וואש זייא דארפין · אנדערע מענטשין האבין אים גיוויס פיינד · ווארום ער לאזט זיך קעגין קיינעם ניט קענען · קיינער האט פון אים קיין הנאה · ניט ער לעבט · שטענדיג פאר קלאגט אונ פאר וויינט · אז עש קומט אים אמאל אויש אז ער מוז עפעס געלט אויש געבין · נעמט עש אים אוועק דאש לעבין · אונ חוץ דעם וואש ער ווערט דא פאר שווארצט האט ער אויך אויף יענער וועלט פיל צוא ליידין אין גיהנם · ווארום ער קומט אהין נאקעט אן מצות · ער העלפט קיינעם ניט אין דער נויט · ער טוט קיינעם קיין

טוֹבָה נִיט׳ עֶר לָאזְט צוּא זִיךְ נִיט אַרַיין קַיין אָרוּמַאן עֶר זָאל אִים געבִּין אַיין אֵיינְצִיגֶע פְּרוּטָה׳ וִויא עֶס קוּמְט צוּא אַיין מִצְוָה וָואשׁ זִיא דַארְף גֶעלְד צוּ קָאסְטִין וְויל עֶר פוּן אִיר גִיט וִוויסִין׳ זַיין לֶעבִּין אִיז בִּיטֶער אוּנ פִינְסְטֶער אִין בֵּיידֶע וֶועלְטִין׳ אִבֶּער וִוידֶער אֵיינֶער וָואשׁ שְׁפְּרִיצְט צוּא פִיל מִיט דֶעם גֶעלְט אִיז אוֹיךְ נִיט גוּט׳ וָוארוּם מֶען מוּז דָאךְ זַיין וַוייבּ אוּנ קִינְדֶער אוֹיךְ אִין זִינֶען הָאבִּין׳ אוֹיךְ אַיין בְּרוּנִים וָואשׁ מֶען שֶׁעפְּט אוֹישׁ אִיר שְׁטֶעטִּדִיג מוּז זִיךְ אַמָאל אוּם לָאזִין מִכָּל שֶׁכֵּן גֶעלְט וָואשׁ עֶשׁ אִיז דָאךְ קַיין קְוָואל׳ אִיבֶּער דֶעם אִיז דֶער דִין הַמְבַזְבֵּז אַל יְבַזְבֵּז יוֹתֵר מֵחוֹמֶשׁ׳ וֶוען אֵיינֶער אִיז שׁוֹין גָאר אַיין גְרוֹיסֶער פַּזְרָן אוּנ שְׁפְּרִיצְט שְׁטַארְק מִיט גֶעלְט׳ טָאר עֶר נִיט מֶער אַוֶועק גֶעבִּין וִויא אַיין פִינְף טֵייל פוּן זַיין פַר מֶעגִין אָבֶּער נִיט מֶער׳ עֶס אִיז זֵייעֶר גוּט דֶער מֶענְטְשׁ זָאל זַיין פְרַייא גֶעבּוּנג עֶר זָאל הָאבִּן אַיין אָפֶּענֶע הַאנְט קֶעגִין אָרִימֶע לַייט אוּנ זָאל אַנְדֶערֶע מֶענְטְשִׁין לַייעֶן גֶעלְט אִין דֶער נוֹיט׳ אִבֶּער אַלְץ מִיט מָאס אוּנ גָאבּ לוֹיט זַיין שְׁטַאנְד אוּנ זַיין פַאר מֶעגִין וָוארוּם אַז עֶר גִיט מֶער וִויא עֶר קֶען׳ בְּלַייבְּט עֶר אַלֵיין דֶער נָאךְ אַיין אָרוּמַאן אוּנ קֵיינֶר אִיז אִים נִיט שׁוּלְדִיג:

ו צוּא פִיל רֵיידִין אִיז נִיט גוּט׳ שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ זָאגְט בְּרוֹב דְּבָרִים לֹא יֶחְדַּל פָּשַׁע׳ וֶוען מֶען רֶעט פִיל אִיז נִיט מִיגְלִיךְ מֶען זָאל מִיט דִיא וֶוערְטֶער נִיט זִינְדִיגִין׳ אוּנזֶערֶע חֲכָמִים זָאגִין כָּל הַמַּרְבֶּה דְבָרִים מֵבִיא חֵטְא׳ וֶוער עֶשׁ רֶעט צוּא פִיל מוּז זִינְדִיגִין׳ אוֹיךְ אִיז בַּייא מֶענְטְשִׁין שְׁטַארְק מְבוּזֶה אֵיינֶער וָואשׁ רֶעט צוּא פִיל׳ מַאנְכֶע מָאל מַאכְט מֶען זִיךְ אוּמְגְלִיקְלִיךְ מִיט פִיל רֵיידִין׳ מֶען חַאפְּט זִיךְ אַמָאל אַרוֹיס מִיט אַוָוארְט וָואשׁ מֶען קָאן עֶשׁ דֶער נָאךְ מִיט דֶעם גַאנְצִין פַאר מֶעגִין נִיט בַּצָאלִין׳ אָבֶּער מֶען זָאל גָאר נִיט רֵיידִין דָאשׁ אִיז דָאךְ נִיט מִיגְלִיךְ׳ אִיבֶּער דֶעם זָאל זִיךְ דֶער מֶענְטְשׁ גְוֵוינֶען זֵייעֶר וֵוייניג צוּא רֵיידִין נָאר אֲזֶעלְכֶע וֶוערְטֶער וָואשׁ עֶר מוּז נֵייטִיג רֵיידִין׳ אָבֶּער אִין תּוֹרָה וָואשׁ מֶער מֶען רֶעט אִיז אַלְץ בֶּעסֶר׳ וָוארוּם אֵייגִינְטְלַאךְ הָאט דֶער אוֹיבֶּערְשְׁטֶער גִיגֶעבִּין דֶעם מֶענְטְשִׁין דָאשׁ לָשׁוֹן נָאר כְּדֵי עֶר זָאל תּוֹרָה לֶערְנֶען׳ אַיין חָכָם הָאט אוֹיף דֶעם זֵייעֶר גְלַייךְ גִיטַייצְט דֶעם פָּסוּק מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמוֹר דוּא מוּזְט זֵייעֶר שְׁטַארְק הִיטִין אוּנ אַכְטוּנְג גֶעבִּין אוֹיף יֶעדֶען וָוארְט וָואשׁ עֶשׁ גֵייט אוֹישׁ דֵיינֶע לִיפִּין אַרוֹישׁ׳ וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ׳ דוּא מוּזְט דָאשׁ מוֹיל אַזוֹ מַאכִין גְלַייךְ דוּא הָאסְט עֶשׁ מִיט אַיין נֶדֶר הֵיילִיג גִימַאכְט צוּ גָאט ב"ה׳ נְדָבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ׳ וָוארוּם אֵייגִינְטְלִיךְ אִיז דָאךְ דָאשׁ אַיין גְרוֹיסֶער חֶסֶד פוּן זַיין לִיבִּין נָאמֶען וָואשׁ דוּא קֶענְסְט רֵיידִין מִיט דֶעם מוֹיל׳ דוּא בִּיסְט דָאךְ דָאשׁ אֵיינְצִיגֶע בַּשֶׁעפִינֶעשׁ אוֹיף דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט וָואשׁ דוּא קֶענְסְט רֵיידִין מִיט שֵׂכֶל׳ נוּא פַאר וָואשׁ זָאלְסְטוּ דִיא דָאזִיגֶע גְרוֹיסֶע מַתָּנָה וָואשׁ דֶער אֵייבֶּערְשְׁטֶער הָאט דִיר גִיגֶעבִּין בַּנוּצִין אוֹיף שְׁלֶעכְטֶע זַאכִין:

ז צוּא פִיל לוּסְטִיג זַיין׳ צוּא פִיל לַאכִין אִיז אוֹיךְ נִיט גוּט׳ וָוארוּם דָאשׁ פִירְט צוּם זִינְדִיגִין׳ אוּנ אַז דֶער מֶענְטְשׁ דֶער מָאנְט זִיךְ נָאר וָואשׁ עֶר אִיז אִין גַאנְצִין אוּנ וָואשׁ אוֹישׁ אִים וֶועט וֶוערִין׳ דַארְף זִיךְ אִים נִיט גִילוּסְטִין צוּא לַאכִין׳ אִיבֶּער

הויפט

הויפּט ווען מען דער מאנט זיך אז אידין זיינען אין גלות קאן מען גווים ניט לאכין אזו וויא אונזר גמרא זאגט מיום שחרב בית המקדש אסור לאדם שימלא פיו שחוק בעולם הזה · זינד דאש היילינע בית המקדש איז חרוב געווארין טאר דר איד ניט לאכין מיט דעם פולין מויל · דא זאל מען זעהן וויא אונזערע היילינע חכמים האבין גיציילט וויא פעריל יעדעם ווארט וואש זייא האבין גיזאגט זייא זאגין ניט אז מען טאר גאר ניט לאכין נאר אז מען טאר ניט לאכין מיט דעם פולין מויל · ווארום אייגינטליך אמאל איין לאך צוא געבין פון דעם קאן זיך דער מענטש גאר ניט אפּ היטין אונ עש שאט אויך ניט · אבער מיט דעם פולין מויל צוא לאכין · גלייך מען האט גאר ניט צו זארגין דאש טאר מען ניט · ווארום אונז פעלט זייער פיל · מיר קענען פיל מצות ניט טאן וואש זייער ארט איז נאר גיוועזין אין א״י ישראל · מיר האבין פאר לארין דאש היילינע הויז וואש דרינען איז גיוועזין דיא שכינה שטענדיג · אונ אויך אזעלכע מצות וואש זייא הייננען ניט אפּ פון ארץ ישראל · טוען מיר ניט אזוא וויא מען דארף · ווארום די פרנסה אונ טויזינט אנדערע זאכין שטייען אונז אין וועג אונ לאזין אונז ניט טאן גאטש ווילין · נוא וויא אזוא קאן מען פריילך זיין · אבער צו טרויעריג צו זיין איז אויך ניט גוט · ווארום טרויעריקייט פאר שלאגט דעם קאפּ אונ עש ברייננט דעם מענטשן אוועק פון דער וועלט · פאר קערט ווען מען לערינט תורה אונ ווען מען טוט איין מצוה דארף מען פריילך צוא זיין אונ דער קאפּ דארף דער ביא צוא זיין פרייא אונ לוסטיג · ווען מען איז אמאל אויף איין סעודת מצוה · למשל אויף אחתונה אויף אברית מילה אויף איין כיום מעג מען פריילך זיין · אבער דאש לוסטיג זיין מוז אויך זיין מיט דרך ארץ אונ ניט צוא פיל · וויא די גמרא זאגט אויף דעם פסוק וגילו ברעדה · פרייט אייך מיט ציטערניש · במקום גילה שם תהא רעדה · אין דער פרייד אונ דר לוסטיקייט אליין מוז זיין איין ציטערנעש · אויך דעמאלט ווען מען פרייט זיך אונ מען איז לוסטיג מוז מען ציטערין פאר גאט · מען מוז זיך דער מאנען אז מען איז נאר איין זינדיגער מענטש · אויך טאר מען ניט פאר געסין אז מלוא כל הארץ כבודו · דער אויבערשטער איז אומעטום עס איז ניטא איין איינציג ארט וואש גאט איז ניט דארט · נוא לאמיר זעהען למשל ווען אפילו דער גרעסטר מאן איז אויף איין באל וואש דער קייזר איז אויך דארטין · איז ער טאקע לוסטיג אונ פריילך אבער אלץ מיט דרך ארץ · ווארום דער קייזער שטייט דאך אים פאר דיא אויגין · נוא וויא מוז מען נאך ציטערין אונ דרך ארץ האבין ווען מען וויים אז מען שטייט פאר גאט אונ זיין ליבר נאמען זעהעט אלץ צוא וואש מען טוט :

ח דער מענטש טאר ניט זאגין איך זעה דאך אז עסין אונ טרינקען אונ גוט לעבין ברייננט צוא זינדיגין · איבער דעם וויל איך מיר גאר אפּ שיידין פון דער וועלט · איך וועל ניט עסין קיין פלייש אונ ניט טרינקען קיין וויין אונ ניט נעמן קיין ווייב ניט גיין אין שיינע קליידער אונ ניט וואונען אין איין שיינע דירה · אזו טאר מען ניט טאן · מען מוז זיך נאר דער ווייטערין פון אזעלכע זאכין וואש די

תורה האט אונז פאר באטן אבער זיך צוא פיינגין אויך פון אזעלכע זאכין וואש דיא תורה האט אונז מתיר געוועזין · דאש איז איין שלעכטע מדה אונ מען זינדיגט דר מיט · ווארום מען שניידט זיך אפ דאש לעבין אונ מען קאן ניט גאט דינען אזו וויא מען דארף · בקיצור אלדינג וואש דער מענטש טוט מוז אלץ זיין אין מיטיל וועג ניט צוא פיל אונ ניט צו ווייניג :

ט אזו וויא דער מענטש מוז אכטונג געבין אויף זיך אליין ער זאל שטענדיג גוטש טאן אונ זאל זיך ניט פאר זינדיגין אזו מוז ער שטארק זעהען אויף דיא אנדערע מענטשין וואש ער גייט אום מיט זייא וויא אזו זייא פירין זיך אויף · אונ וויא באלד ער זעהעט איינם וואש ער גייט אין שלעכטין וועג · מוז ער זיך דער ווייטערין פון אים אונ זיך היטין מיט אים צוא גיין · מען מוז נאר אום גיין מיט פרומע מענטשין כדי מען זאל זיך אפ לערנן פון זייערע מעשים · אונ דעם כלל זאלסטו האבין אז דוא ווילשט אויף איין מענטש וויסין וואש ער איז·אויב גוט אדער שלעכט · קלוג אדר איין נאר · זאלשטו נאר זעהען ווער זיינע חבירים זיינען · גייט ער אום מיט פרומע אונ מיט תלמידי חכמים · איז ער אליין אויך פרום אונ איין חכם · האט ער אבער שלעכטע חברים פראסטאקעס גראבע יונגען · איז ער אליין אויך ניט בעסער · או זער גמרא לערינט אונז אז ווען מען נעמט איין ווייב מוז מען זעהן זיא זאל זיין דיא טאכטער פון איין תלמיד חכם · ווען מען נעמט איין איידים זאל מען ניט קוקין אויף געלט נאר דיא הויפט זאך איז ער זאל זיין איין למדן אונ פרום · אויך בייא דעם טיש ווען מען עסט זאל מען זיצין צוא זאמען מיט איין תלמיד חכם · אונ האנדעל אונ אלע געשעפטין וואש מען טוט זאל מען אלץ טאן מיט ערליכע אידין וואש לערנען תורה :

י עש איז איין מצוה יעדען איד ליב צוא האבין וויא זיך אליין · מען טאר אויף יענעם קיין שלעכטץ ניט ריידין אונ ניט הנאה האבין ווען יענער ווערט פאר שעמט · אונ אפילו איינר טוט דיר שלעכטץ טארסטו אים ניט פיינט האבין אונ דוא טארסט אים ניט ריידין קיין שלעכטע רייד נאר דוא זאלשט אים מיט גוטין פיר האלטין פאר וואש ער האט דיר שלעכץ גיטאן · אונ אז ער בעט דיך דו זאלסט אים מוחל זיין · טארסטו ניט צו הארט זיין קעגין אים אונ מוזט אים פאר געבין אונ ווידער צוריק ליב האבין אזו וויא פריער · אויך טאר מען ניט גאט בעטין ער זאל איינעם שטראפין ווייל ער האט אים שלעכץ גיטאן :

יא ווען מען זעהעט איינר פירט זיך שלעכט אויף אדער ער טוט איין עבירה מוז מען אים שטראפין מיט גוטע רייד · אונ מען גיט אים צוא פאר שטיין וואס פאר איין פעלער ער האט גימאכט · דאש מוז אבער זיין ווען קיינער הערט ניט כדי יענער זאל ניט פאר שעמט ווערין · אויך טאר מען אים ניט שטראפין מיט בייזין אונ ווער עש ווייס אז יענער וועט אים פאלגין אונ ער שטראפט אים ניט מיט ווערטער · פאלט דיא עבירה אויף אים אונ ער ווערט דער פאר גישטראפט פון אויבערשטין :

יב מען מוז זיך זייער שטארק היטין קיין איינציגין מענש ניט צו פאר שעמן · אונ ווער עש פאר שעמט דעם אנדערין צווישין מענטשין · דער פאר לירט זיין חלק עולם הבא אויף תמיד · מען טאר יענעם ניט רופין מיט איין צוא נאמען וואש ער שעמט זיך מיט אים אונ אפילו צו ריידין אזעלכע ווערטער וואש יענר זאל מיינען אז ער מיינט אים אונ זאל זיך שעמען דאש טאר מען אויך ניט · אבר ווען יענער האט גיזינדיגט קעגין גאט אונ דוא האשט אים איין מאל גישטראפט ווען קיינער האט ניט גיהערט · אונ ער האט דיך ניט גיפאלגט אונ האט זיך ניט גיבעסערט · דא מעגסטו אים באליידיגין עפינטליך צווישין מענטשין אונ אים ריידין בייזע ווערטער אונ יעדען דער ציילין וואש ער האט גיטאן :

יג דער איד מוז בארעמהארציג זיין איבער יעדער מענטש · אונ אפילו איבער איין בהמה אונ איין עוף מוז ער אויך רחמנות האבין · אונ אז מען איז אום מישנע מצער איין לעבעדיגע זאך פאר זינדיגט מען זיך שטארק · מען טאר אפילו ניט אויש רייסין איין פען פון איין לעבעדיגע גאנז · אונ אז מען זעט וויא פערד שלעפין איין שווערין וואגין אדער בארג ארויף אפילו זייא זיינען ניט אידעשע פערד איז רעכט מען זאל זייא העלפין כדי דער פורמאן זאל זייא ניט שלאגין צוא ציהען מער וויא זייא קענען · פון דעם קאן מען שוין פאר שטיין וויא דער איד מוז זיך גיוויינען איין ווייך הארץ צוא האבין אונ זיך צוא דער בארעמען איבער יעדין · איבער הויפט מוז ער שטארק רחמנות האבין אויף איין יתום אונ איין אלמנה אפילו זייא זיינען רייך · ווארום זייא האבין נעביך איין איין גיבראכענע הארץ אונ זייא האבין ניט קיינעם וואש ער זאל זיך אן נעמען פאר זייא · אבער דאש רחמנות מוז אויך זיין מיט שכל · למשל אז איין קליינער יתום וויל ניט לערנען אדער ער טוט שלעכטע מעשים · דא איז זייער נארעש צוא זאגין מען טאר אים ניט שלאגין ווייל ער איז איין יתום · פונקט פאר קערט מיט דעם טוט מען אים נאך שלעכטץ · ווארום ער וועט דאך שלעכט אויף וואקסין · מען מוז פריער זעהן מיט אלע מיגליכקייט אים מיט גוטין בעסער צוא מאכין · זעהט מען אבר אז דאש העלפט ניט · מוז מען צוא אים נעמען דיא רוט אונ אים אלע מאל שטראפין ביז ער בעסערט זיך :

יד דער מענטש מוז זיך היטין דיא וועלט זאל אים ניט חושד זיין אז ער טוט איין עבירה · למשל אז איינער גייט נאך איין נדבה פאר איין אנדערין זאל ער ניט גיין אליין · מען זאל אים ניט חושד זיין אז ער נעמט פון דעם געלט · איז ער איין גבאי פון איין צדקה זאך · מוז ער איין שרייבין אין בוך יעדער מינדסטע פרוטה וואש ער גיט ארויש אונ וואש ער נעמט אריין · אונ ער מוז איבער זיך האבין איין רואה חשבון · אויב עש גייט ערליך צוא · טרינקט מען מאנדיל מילך נאך פלייש · מוזין לעבין דעם גלאז ליגען עטליכע מאנדלען · כדי אז ווען איין פרעמדער וועט אריין קומען זאל ער פאר שטיין אז דאש איז ניט קיין רעכטע מילך נאר מאנדיל מילך · אזוי איז בייא יעדער זאך וואש מען טוט · ווער שמועסט איין

תלמיד

תלמיד חכם דר מוז גיוויס זיך זייער שטארק היטין בייא יעדער מינדסטין קלייניקייט דיא וועלט זאל אים ניט חושד זיין · ווארום וויא באלד ער טוט עפיס וואש אנדערע מענטשין קענען מיינען אז ער זינדיגט דער מיט · איז ער מבזה דיא תורה א נ עס איז איין גרוישער חילול השם :

טו מען טאר פון קיינעם קיין שלעכטץ ניט ריידין אפילו עס איז אמת אונ אז איינר קומט דיר דר ציילן שלעכטץ פון איין אנדערין זאלסטו אויף אים אן שרייען אונ זאלסט עש גאר ניט אויש הערין · ווארום ווער עש הערט אויש לשון הרע איז נאך ערגער פון דעם וואש רעט עש אונ ער האט דער פאר אגרוישע שטראף · אונ מען טאר אפילו ניט ריידין אזעלכע ווערטער וואש זייא זיינען פאר זיך אליין גאר ניט שלעכט · נאר עש קאן אמאל דורך זייא יענעם שלעכטץ ארויש קומען · למשל מען פרעגט דיך וואו באקומט מען ערגעץ אביסיל פייער · טארסטו אים ניט זאגין גייא נאר צוא דעם אדער צוא יענעם דארטין וועסטו געווים טרעפין איין פייער ברענענדיק ווארום בייא אים קאכט מען שטענדיג אלערליי מאכלים · ווארום מיט דיא ווערטער קען מען יענעם האלטין פאר איין פרעסער · פאר איין גרויסין אויס ברייגר · ער קאן בקומען איין שלעכטין שם אונ עס קאן אים אויך שאטין צוא דער פרנסה · אויך טאר מען ניט ריידין אזעלכע ווערטר וואש מען קען זיך פון זיי קלערין עפעס שלעכטץ אויף איינעם · למשל מען טאר ניט זאגין איך וויל פון יענעם ניט ריידין · ווארום פון דעם פר שטייט מען דאך שוין אז ער ווייס עפעס פון יענעם וואס עס איז ניט צום בעסטין · אויך טאר מען ניט ריידין גוטס פון איינעם פאר מענטשין וואס האבין אים פיינט · ווארום דאס וועט דאך ברייגגן דר צו אז זיי וועלן וויא ווייט מיגליך ארויס זוכין צוא ריידין עפעס שלעכטץ אויף אים אדער אויף זיין משפחה · ווארום עס פאר דריסט דאך זייא וואש ער האט אויף אים גירעט גוטש · אונ אפילו מער ניט צוא גיין פון איינעם צום אנדרין אונ צוא דער ציילין וואס דער האט גירעט אונ וואס דער האט גיטאן · אפילו עס זיינען גאר גיטא קיין שלעכטע ווערטער אדר שלעכטע זאכין · דאס טאר מען אויך ניט · אויף אלץ וואס מיר האבן דא גרעט האט אונז דיא היילינע תורה גיווארינט מיט פיר קליינע ווערטער לא תלך רכיל בעמך · דו זאלסט ניט גיין מיט שמועות אונ רכילות פון איינעם צום אנדערין · אבר אזו וויא ווייניג אונ קליין די דאזיגע ווערטער זיינען · אזו טיף זיינן זיי אין פיל חכמה · זייא ווארינן אונז גאנץ קורץ רעט ניט איבעריגע ווערטער · שלעכטש אדר גוטס · אמת אדער ליגין · דר צייל ניט אלץ וואש דוא ווייסט · ענטפער ניט וואש מען פרעגט דיר ניט · באטרעבין זיך גאנץ גוט איידער דוא רעדסט דאש ווארט ארויס אויב עס קאן ניט איין מע טשין אויף דעם טויזנטין פאל עפעס שלעכטס ארויס קומען :

טז דיא נקמה איז איין שלעכטע מדה · אונ די תורה האט אונז אן גיזאגט אז מען טאר זיך ניט נוקם זיין · למשל דו האסט איינעם גיבעטן ער זאל דיר עפס לייען אונ ער האט ניט גיוואלט · שפעטער קומט ער צוא דיר עפעס לייען · טארסטו ניט אויך אזו שלעכט זיין וויא ער איז שלעכט גיוועז קעגין דיר דו מוזט אים יוא לייען ·

אפשר

אפשר ווערסטו אים אבר פיר האלטין אונ וועסט אים זאגין זעה מיין ליבער פריינד אז איך בין ניט אזו שלעכט וויא דוא גידיינקסטו אז איך האב דיך גיבעטן איין טובה האסטו מיר ניט גיוואלט טאן איצונד אז דו דארפסט מיין טובה טוא איך דיר יוא וויא באלד דוא זאגסט אים אזעלכע ווערטער פאר זינדיגסט דו דיך זייער שטארק ווען דוא ביסט קעגין יענם אזו שלעכט אזו וויא ער איז קעגין דיר גיוועזן ביסטו עובר אויף דעם לאו וואש שטייט אין דער תורה לא תקום דאס איז טייטש דו זאלסט דיך ניט רעכנען דוא זאלסט יענעם ניט אפ געבין דאש שלעכטס וואס ער האט דיר גיטאן טוסטו אבער גוטס אזו איינעם וואס ער האט דיר שלעכטס גיטאן אבר דוא גיסט אים אן צוא הערין אז חאטשע ער האט דיר שלעכטס גיטאן טוסטו אים דאך גוטס וועט דיך אויך גאט שטראפין ווארום דו האסט עובר גיוועזין אויף דעם לאו פון דער תורה לא תטור דאס הייסט דו זאלסט ניט היטין בייא דיר אין הארץ דאס שלעכטס וואס מען טוט דיר דו טארסט ניט גידיינקן אז יענער האט דיר שלעכטס גיטאן דוא מוזט עס תיכף פאר געסין אונ יענעם מוחל זיין דיא בעסטע נקמה איז פרום אונ גוט צו זיין קעגין גאט אונ מענטשין דר שונא זאל עס זעהן אונ זיך שעמען אויף דעם זיינן זייער זיס דיא ווערטער פון שלמה המלך אם רעב שונאך האכילהו לחם אז דיין פיינד איז הונגעריג גיב אים ברויט צוא עסין ואם צמא השקהו מים איז ער דארשטיג גיב אים צוא טרינקען וואסער חאטשע ער זאגט דיר גאר ניט ווארום ער שעמט זיך פאר דיר מוזטו עס אים אליין געבין כי גחלים אתה חותה על ראשו מיט דעם שיטסט דו אים ברענדיגע קוילין אויף זיין קאפ דאס ברענט וויא פייער דאס הארץ צוא שפרינגט אין אים פאר שאנד אז ער איז זיך מישב וויא שטארק ער האט זיך פאר זינדיגט קעגין דיר וואס דוא ביסט אזו גוט קעגין אים וה׳ ישלם לך אונ חוץ דעם וועט דיר נאך דר אויבערשטר בצאלין פר דיין גוטקייט:

יח בייא אלם וואס דר איד טוט למשל עסין אונ טרינקען אונ שלאפין מוז ער אין זין האבין אז ער טוט עס ניט הנאה צו האבין נאר ער טוט עס כדי ער זאל גזונד זיין אונ זאל קענן דעם אויבערשטין דינען מאכט ער גישעפטין מוז ער אויך אין זין האבין אז עס איז לשם שמים כדי ער זאל האבין געלט זיין ווייב אונ קינדער צו דער נערין אונ צדקה צו געבין אונ ער זאל קענן תורה לערנן אן דאגות חאטשע ער האט איין תענוג דר פון מוז דר תענוג אויך זיין לשם שמים ניט גראב ווי איין בהמה:

כד הנהגת בריאות הגוף ובו י״ב סעיפים
וויא מען זאל זיך אפ היטין דיא גיזונדהייט

א דאש עסין איז דאש ערשטע וואש דער מענטש לעבט דער פון אונ ער קאן אן דעם ניט זיין אבער אלע קראנקהייטין קומען אויך נאר פון דעם עסין איבר דעם מוז מען זיך זייער היטין מיט דעם עסין מען טאר זיך ניט צוא פיל אן שטאפין דעם בויך אונ ניט עסין זעלכע זאכין וואש זיינען שווער צוא פאר דייען דער ערשטער כלל איז אז פאר דעם עסין מוז מען פיל גיין אדער ארבעטין בייא דעם

עסין

עסין זאל מען ניט שטיין נאר זיצין גלייך אדר אן געלעהענט אויף דר לינקע זייט • נאך דעם עסין זאל מען זיך ניט פיל באוועגין אונ ניט ארבעטין • נאר מען גייט אביסעל ארום אין שטוב דער נאך זעצט מען זיך אנידר אונ מען רועט איין שעה • אויך תיכף שלאפין נאך דעם עסין איז ניט גיזונד • אויך איז ניט גוט זיך צוא באדין • אויך זיך ניט שטארק צוא מאטערין נאך דעם עסין :

ב זומער זאל מען עסין איין דריטיל ווייניגר וויא ווינטר • אויך זאל מען זומר מער עסין קאלטע אונ זויערע זאכין • אונ ווינטער איז גוט צוא עסיןווארעמע זאכין :

ג יעדער זאך וואס מען עסט מוז מען פריער גוט קייען • כדי דער מאגין זאל עס קענען גרינג פאר קאכין :

ד מען מוז זיך היטין ניט צו עסין אלטע איין גיזאלצענע פלייש • אלטע גיזאלצענע פיש • אלטע קעז אונ שוואמען • ווארים דיא אלע זאכין זיינען וויא סם אונ ברינגען בייזע קרינק • אויך רעטאך אונ ציבעלעם אונ קרויט אונ מצות זיינען ניט זייער גיזונד • איבער דעם זאל מען זייא ווינטער ניט פיל עסין אונ זומער זאל מען זייא גאר ניט עסין • גענז • פוטער קוכין • אונ בוימיל קוכין • אונ יונגע טייבליך זיינען אויך ניט זייער גיזונד צום עסין • אויך פירות זאל מען ניט פיל עסין איבער הויפט זויערע פירות זיינען זייער ניט גיזונד :

ה דער בעסטער טרונק איז פרישע וואשר • מען זאל עש אבער ניט טרינקען אין איין פינסטרע כלי נאר אין איין גלאז כדי מען זאל זעהען אויב עש שווימט ניט עפיש דרינען איז דאש בעסטע מען זאל עש דורך זייען דורך איין דינע טיכיל • נאהינט פאר דעם עסין טאר מען קיין וואשער ניט טרינקען • אויך אין מיטין עסין זאל מען ניט טרינקען פיל וואשער • אויך ווען מען גייט ארויש פון דעם באד איז ניט גוט וואשער צוא טרינקען • אויך וויין זאל מען פאר דעם עסין ניט פיל טרינקען • אונ אין מיטין עסין איז גוט צוא טרינקען אביסיל וויין גימישט מיט וואשער • ווען מען איז שטארק דער היצט טאר מען ניט טרינקען קיין קאלטע וואשר ווארום דאש איז זייער גיפערליך :

ו מען מוז זיך שטארק היטין ניט צוא עסין ווען מען איז ניט הונגעריג אונ ניט צו טרינקען ווען מען איז ניט דארשטיג ווארום דאש איז זייער ניט גיזונד • אויך איז גוט מען זאל פון דעם טיש אוועק גיין ניט גאנץ זאט ווארום צו שטארק זאט זאט זיין מאכט קראנק • ווען מען איז אין צארין אדער אין שרעק זאל מען ניט עסין ווארום דאש איז זייער גיפערליך • אויך מוז מען זיך שטארק היטין נאך דעם עסין ניט צוא בייזערין :

ז דער שלאף איז זייער גיזונד פאר דעם מענטש אבער צוא פיל שלאפין איז ניט גיזונד • דאש לייננסטע שלאפין זאל ניט מער זיין וויא אכט שעה • עש איז אבער רעכט ניט מער צוא שלאפין נאר זעקס שעה • אויך איז זייער ניט גוט זיך צו לייגין ווען מען האט זיך צו פיל אנגיגעסין • איבער דעם מוז מען זיך היטין בייא דער נאכט ניט פיל צוא עסין אונ זיך ניט צוא לייגין תיכף נאך דעם עסין • אויך

ווען

ווען מען איז הונגעריג זאל מען זיך ניט לייגין · אויך מוז מען זיך היטין ניט צוא שלאפין דארט וואו עש איז צוא שטארק הייס אדר צו שטארק קאלט · אויך טאר מען ניט שלאפין אין איין שטוב גאנץ אליין :

ח איידר מען לייגט זיך שלאפין מוז מען ברעכנן וואש מען האט דעם גאנצין טאג גיטאן · אונ אז מען גיפינט אז מע האט גיטאן איין עבירה מוז מען דרויף חרטה האבין אונ אויף זיך נעמען מען זאל עש מער ניט טאן · אויך מוז יעדער אין זין האבין פאר דעם שלאף אז ער איז מוחל יעדין וואס האט קעגן אים גיזינדיגט אונ ער זאגט שרי ליה למאן מרי דמצער לי · דאש איז טייטש דער אויבערשטער זאל מוחל זיין דעם וואש האט מיר שלעכטץ גיטאן :

ט פאר דעם לייגין טוט מען זיך אויש · ווארום צוא שלאפין אין דיא קליידער איז זייער ניט גיזונד · ווען מען טוט זיך אויש דיא קליידער ציהט מען פריער אפ דעם לינקען ארביל דער נאך דעם רעכטין · דאש איינגע איז ביא דיא הויזין אונ דיא שיך · טוט מען אלץ פר ער אויש דעם לינקען דער נאך דעם רעכטין · אונ מען טאר ניט לייגין דיא קליידר צוא קאפין אינטער דעם קישין ווארום מען פאר געסט דאס לערנען · אויך ביא דעם ליגין מוז דער איד זעהן עס זאל זיין וויא דער דין איז · ער טאר ניט גלייך ליגין מיט דעם רוקין ארא אונ דאש פנים ארויף אדער פאר קערט מיט דעם פנים אראפ אונ דער רוקין ארויף · נארט ער מוז זיך לייגן אויף דר זייט · אונ עס איז גוט זיך צום ערשטין צו לייגין אויף דער לינקר זייט · ווארום דר לעבר איז אין דעם מענטשין אויף דער רעכטר זייט אונ דער מאגין איז אין דער לינקער זייט · אונ אז ער ליגט אויף דער לינקער זייט ליגט דער לעבר איבער דעם מאגין אונ ווארימט אים גוט אויס אונ דאש עסין ווערט אין אים באלד פאר קאכט · אונ שפעטער ווען מען האפט זיך אויך איז גוט זיך צו איבר קערין אויף דר רעכטר זייט כדי דער מאגין זאל שוין אויף הערין צוא קאבין :

י דיא ריינע לופט איז זייער גיזונד · איבר דעם איז גוט צוא וואונן דארט וואו דיא לופט איז ריין אונ טרוקין · אום וויטער זאל מען ניט צוא שטארק הייצין · ווארום פון פיל הייץ קומען בייזע קריינק · מען מוז נאר אזו הייצין אז מען זאל אין שטוב ניט פילין קיין קעלט · אויך זאל מען אלע טאג עפנען אביסיל דעם פענצטער עש זאל אריין קומען פרישע לופט · אויך זאל מען אלע טאג אויש רייכערין דיא שטוב מיט צוקר אדר מיט איין אנדערע זאך וואש שמעקט שיין :

יא ווען מען קומט אריין שטארק דר פרארין פון דער קעלט טאר מען ניט תיכף יצו גיין צום הייסין אויבין · ווארום דאש איז איין גרויסע סכנה · אויך ווען מען איז שטארק דר היצט טאר מען ניט תיכף גיין אין קאלטע וואסר אריין אדר זיך וואשין מיט קאלטע וואסער ווארום דאש איז זייער גיפערליך :

יב דאש אויג איז דאש גאנצע לעבין פון דעם מענטש · איבר דעם מוז מען עש שטארק היטין · דריבער זאל מען ניט גישווינד אויף איין מאל גיין פון איין פינצטערין ארט אין איין שטוב אריין וואש עס איז אין איר פיל ליכט · אדער פאר

קערט פין איין שטארק ליכטיגין ארט אין איין פינצטערע שטוב אריין ווארום דאש איז זייער אום ג זונט פאר דעם אויג · נאר מען מוז עפענן דיא טיר אביסיל אונ זיך איינציג וויים גיוויינן מיט דיא ליכט אדר מיט דר פינצטערנעש דער נאך זאל מען ערשט אריין גיין · איבער דעם האט דר אויבערשטער מ ט זיין גרויסע חכמה גימאכט אז די זון הייבט ניט אן צוא שיינען אוף איין מאל · נאר זיא גייט אויף איינציג וויים אלע מאל מער כדי עס זאל ניט שלעכט זיין פאר דעם אויג · אונ אויך פאר נאכט גייט זיא ניט אונטער אויף איין מאל נאר איינציג וויים · איבער דעם זאגין מיר המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים · זיין ליבער נאמען מאכט ליכטיג אויף דער וועלט מיט בארעם הארציקייט · ער דער בארימט זיך איבער אונז אונ גיט אונז דאש ליכט פון דער זון אז עש זאל אונז ניט שאטין צו די אויגין · אויך איז ניט גיט פר דעם אויג צ א פיל אריין צו קוקין אין ווייסע פארבין אדער אין רויטע פארבין · אויך גישווינד גיין איז זייער שלעכט פאר דיא אויגין :

כה דברים האסורים משום סכנה ובו י״א סעיפים

וואש מען טאר ניט עסין אדער טאן וייל עס איז איין סכנה

א מען טאר ניט עסין פיש מיט פלייש אין איינעם · אפילו ניט מיט היגער שמאלץ ווארום דאש שאט זייער שטארק צו דאס גיזונדהייט אונ עס איז גיפערליך · אויך טאר מען ניט בראטין פיש מיט פלייש אין איינעם אין איין באק אויבין · סיידן ווען איינס פון דיא ביידע איז צו גידעקט אדער ווען דער באק אויבן איז גאנץ גרויס :

ב אז מען וויל עסין פלייש נאך פיש אדר פיש נאך פלייש מוז מען אויס שווענקען דיא מויל מיט וואסר אונ עסין אשטיקיל ברויט :

ג דער שווייס פון אמענטשין איז אזו וויא סם · נאר ניט דער שווייס פון דעם פניב איבער דעם טאר מען ניט האלטין קיין ברויט צווישין דיא קליידער דארטין וואו מען שוויצט · אונ מען טאר ניט נעמן געלט אין מויל אריין · ווארום עס גייט דאך דורך זייער פיל הענט :

ד מען מוז זיך היטין ניט צוא טרינקען וואסער אדער אנאנדער משקה וואס עס איז גישטאנען אין איין אפענע כלי ניט צוא גידעקט :

ה מען טאר ניט שטעלין אונטערין בעט איין עסין ווארג אדר איין משקה אפילו ווען עס איז צו גידעקט · ווארם דארטין איז איין רוח רעה מען מוז איבר דעם אן זאגין דיא דארפפליט אז זייא זאלין ניט האלטין קיין בולבעס אונטערין בעט :

ו מען טאר ניט טרינקען וואסער פון איין קוואל ביי דר נאכט · אויך טאר מען ניט צוא לייגין דיא מויל צום רעהר וואס גייט אין ברונים אריין אונ טרינקען פון אים אפילו ביא טאג · ווארום עס קאן קומען אין מויל אריין איין שלאנג אדר איין ווארים אדר אנאנדער שערליכע זאך :

ז מען טאר ניט גיין נאהענט לעבין איין איינגיבויגענע וואנט אדר איבר איין וואסער אויף איין בריק וואס שאקילט זיך · אויך טאר מען ניט גיין איינער אליין שפעט אין

דער

דער נאכט · אונ מען טאר ניט שלאפין איינער אליין אין איין שטוב · קורץ גיזאגט פאר יעדער זאך וואס עס איז נאר מיגליך עס זאל דער פון קומען איין סכנה מוז מען זיך שטארקהיטין · אונ עס איז די גרעסטע עבירה · מען שטעלט זיך איין דעם לעבן :

ח ווען דיא תקופה גיפאלט לייגט מען אשטיקל אייזין אויף יעדער משקה אונ זאויף יעדערין עסין וארג · אבער אויף גיקאכטע דארף מען ניט :

ט מען טאר ניט עסין אדער טרינקן א עלכע זאכין וואש זיינען ניט ריין אונ יעדער מיאוסט זיך דר פר · ווארום עס שטייט אין דר תורה אל תשקצו את נפשותיכם · איר זאלט ניט פר אומריינינגן אייערע לייבער איבער דעם טאר מען אויך ניט עסין מיט אונריינע הענט :

י מען טאר ניט אפ האקין איין בוים וואס וואקסט פירות ווארום עס איז איין גרויסע סכנה · אבער ווען ער שטייט נאהענט ביא אנדרע בוימער וואס זיינען בעסר פון אים אונ ער מאכט זייא מאגער · מעג מען אים אויס האקין· אויך אז מען דארף גאנץ נייטיג זיין ארט מעג מען אים אפ האקין :

יא מען טאר ניט דעם קינד מאכין איין מורא · אזו וויא פיל מענטשין זאגין · דר בער אדער דער הונט וועט דיר האפין אדער אנדערע זעלבע ווערטער וואש שרעקן דאש קינד אפ · אויך טאר מען קיינעם ניט שילטין אפילו אונטער די אויגן · קורץ מען מוז זיך שטארק היטין קיין שלעכטין ווארט ניט ארויס צוא ריידין :

כו הלכות נטילת ידים לסעודה ובו ל׳ סעיפים

דינים פון וואשין צום עסין

א ווען מען עסט אפילו דאש קלעסטע שטיקיל ברויט מוז מען זיך פריער וואשין די הענט· נאר אז עס איז אזו גרויש וויא איין איי וואשט מען זיך אונ מען מאכט דיא ברכה על נטילת ידים · איז עס אבער קלענער פון איין איי וואשט מען זיך נאר אזו · אבער מען מאכט קיין ברכה ניט :

ב דאש וואשין איז ניט נאר צוא ברויט אליין · נאר צוא יעדער גיבעק וואש מען מוז איבער דעם מאכין המוציא מוז מען זיך וואשין אונ מאכין דיא ברכה · איבער וועלכין גיבעק מען מאכט המוציא וועלין מיר ווייטר שרייבין · אייגענטליך טאר מען קיין איינציג גיבעק ניט עסין אום גיוואשין אפילו וואש מען מאכט דריבר ניט המוציא נאר דער חילוק איז אזו · צוא דיא גיבעק וואש מען מאכט איבר זייא המוציא מוז מען זיך וואשין אפילו ווען מען עסט עס האפענדיג אונ מען זעצט זיך ניט צום טיש · אבר צוא די גיבעק וואש מען מאכט איבר זייא ניט קיין המוציא וואשט מען זיך · נאר ווען מען זעצט זיך צום טיש · אונ מען איז קובע סעודה אונ מען מאכט דאש פאר איין עסין · אבער ווען מען עסט עס נאר האפענדיג אונ מען זעצט זיך ניט אנידער בדארף מען זיך ניט וואשין :

ג דיא מצוה פון וואשין צום עסין האט שלמה המלך מתקן גיוועזין · ווער עס האלט די דאזיגע מצוה אקוראט וויא דער דין איז · דער האט דיא ברכה אין אלעם

וואש ער טוט אונ ער ווערט איין עושר · ווער עש האלט זיא אבער פאר גרינג אונ עסט מאנכעס מאל אום גיוואשין אדער ער וואשט זיך ניט וויא דער דין איז · דער ווערט חס ושלום אויש גירישען פון דער וועלט :

ד ווער עש האט וואונדין אויף דיא הענט אדער זייא זיינען אים גישוואלין אונ ער קאן זייא ניט וואשין מוז ער צום עסין זייא ארום בינדין מיט איין טיכעל אדר אן טאן הענטשקס · ווארום מיט נאקעטע הענט טאר מען ניט עסין אומגיוואשין :

ה עש איז אגרויסער טעות בייא דעם פראסטין עולם · וואס זייא וואשין זיך נאר איין מאל אין טאג א נ בענטשין ניט · אונ דורך דעם עסין זייא דעם גאנצין טאג אום גיוואשין · ווארום אז זייא האלטין אין עסין אונ ערקט פאר נאכט בענטשן זייא · איז דאש אגרויסע עבירה · אונ זיי פאר זינדיגען זיך אין צווייען · ערשטינס עסין זייא אום גיוואשין אונ צווייטינס בענטשין זייא ניט נאך יעדער עסין · דער טעות איז זייא גיקומען פון דעם וואש זיי . האבין גיהערט אז אין דער נויט · למשל מען פארט אויף דעם וועג אונ מען ווייס אז מען וועט שפעטער ניט באקומען קיין וואסער אדער דיא פור וועט אויף אים ניט ווארטין ביז ער וועט זיך וואשין · מעג מען זיך וואשין ווען ער האט וואסער אונ מען רעט אים אז דאס וואשין איז פאר דעם גאנצין טאג · דורך דעם מעג מען שוין שפעטער עסין אום גוואשן · אבער מען מוז זיך שטארק היטין דיא הענט זאלין בלייבין ריין אונ מיט זייא ניט אן רירין דאש לייב דארטין וואו מען גייט צו גידעקט · אויך ניט דיא נאז אונ ניט דאש אויער · אויך טאר מען זיך ניט קראצין אין קאפ דאש איז אבר נאר אין דער נויט אבער ווען מען דאט וואסער גייט דאש גאר ניט אן · אונ דאש ווארט מען האלט אין עסין איז גאר קיין ווארט ניט · נאך יעדער מאל עסין מוז מען זיך וואשין אונ בענטשין :

ו דאש וואשין איז אזוי · פריער גיסט מען אפ דיא רעכטע האנד צווייא מאל · דער נאך גיסט מען אפ צווייא מאל דיא לינקע האנד · אונ מען מוז זיך שטארק היטין ניט אן צו רירען דיא גיוואשענע האנד מיט דער אום גיוואשענע האנד :

ז ווען מען האט אן גירירט דיא גיוואשענע האנד מיט דער אום גיוואשענע האנד · אדער איין אנדער מענטש וואש האט זיך ניט גיוואשין האט אן גרירט זיין נאסע האנד מוז מען זיך אפ ווישין דיא האנד אונ נאך אמאל וואשין :

ח מען מוז שטארק זעהן אז דיא פינגער זאלין זיין גאנץ ריין אונ גוט גיוואשין :

ט יעדער האנד מוז ווייניגסטענס גיוואשין ווערין מיט איין קוואטירל וואסר :

י ווען מען האט איין רינג אויף דעם פינגער · מוז מען אים אראפ נעמען פאר דעם וואשין :

יא דאש וואסער וואש מען וואשט זיך דער מיט מוז זיין ריין אונ קלאר · ניט גיזאלצין אונ ניט ביטער אדער פאר שטונקען · מען טאר זיך ניט וואשין מיט וואסער וואש דרינגען איז פאר מישט גיווארין משקה · אויך ווען עס איז גרין גיווארין דורך רויך :

יב גניצטע וואסער איז אויך פסול · למשל עס איז דרינען גישטאנען איין כלי צום אפ קילין · אדר דרינען עפיס גיווייקט · אדר דער מיט אויש גימאסטן איין כלי :

יג וואסער וואש עש האט דער פון גיטרונקען איין הונט אדר איין חזיר טאר מען זיך דער מיט ניט וואשין · אבר איין אקס אדער איין פערד אדער איין פויגיל מעג מען יוא :

יד דאש וואסער מוז קומען אויף דיא הענד דורך קראפט פון איין מענטשין אבער ווען מען וויל זיך וואשין מיט וואסר וואש עס לוי.ט אום איין רינע אדער פון איין האנד פאס · מוז מען פריער בייא יעדען אויף גיסין צו מאכין דאש שפונד אדר דעם שרויף אונ דר נאך עפענען · דורך דעם קומט שוין דאש וואסר אויף די הענד דורך זיין קראפט · אונ ווען מען האט קיין כלי ניט צו וואשין · מעג מען איינבייגין דאש פאס דאש וואסער זאל רינען א"ף דיא הענד ווארום דורך דעם איינבייגין קומט שוין דאש וואסער דורך זיין כח :

טו מ"ן מעג צוא לאזין שנייא אדר אייז אונ זיך וואשין מ"ט דעם וואסר :

טז אויף דעם וועג ווען מען האט ניט קיין וואסער צום וואשין · מוז מען גיין ביז פיר תחום שבת ווייטער אונ אויך צוא ריק ביז איין גאנצין תחום שבת צו זוכין וואסר · ווייס מען אבער אז אזו ווייט וועט מען דאך קיין וואסר ניט בקומען · זאל מען זיך ארום בינדן די הענט מיט איין טיכיל אדער אין הענטשקעס אונ מען מעג עסין :

יז פאר נויט אז מען האט ניט קיין וואסער מעג מען זיך וואשין מיט ביר אדער מיט משקה · אויך מעג מען זיך וואשין מיט ווארם וואסר אז מען האט ניט קיין קאלטע :

יח שבת ווען מען האט ניט קיין וואסר צום וואשין · מעג מען אויף האקין דאש אייז כדי מען זאל האבין וואסער :

יט דיא כלי וואש מען וואשט זיך דער מיט מוז זיין גאנץ ניט צוא בראכין אונ ניט מיט איין לעכיל · אפילו מען פאר שטעקט דאש לעכיל מיט עפעש טאר מען זיך דער מיט ניט וואשין · אויך מוז דיא כלי וויינינגסטינס האלטין איין קוואטיריל מיט אדעקיל פון איין כלי חאטשע עש האלט אפילו מער פון א' וואטיריל טאר מען זיך ניט וואשין :

כ אז מען האט ניט קיין כלי צום וואשין מעג מען איין טונקען דיא הענט אין איין טייכיל וואס ער האט פערציג סאה דאש איז דער שיעור מקוה אדער אין איין כשרע מקוה אדר אין שנייא וואש ער ליגט אין איינעם אזו פיל וויא פערציג סאה · אויך מעג מען איין טונקען דיא הענט אין איין קוואל אפילו ער איז זייער קליין אונ דעקט ניט מער צוא נאר דיא הענט ווארום דער קוואל ציהט זיך פון איין גרוים וואסר · פון קיין פלומפ טאר מען זיך ניט וואשין סיידין ער האלט איין האנד נאהינט צו דער ערד אונ מיט דער אנדערע ציהט ער דעם פלומפ אבער אז ער האלט די הענט הויך פון דער ערד העלפט ניט דאש וואשין :

כא בייא דעם וואשין מוז מען אויף הייבין אביסיל דיא פינגר אין דער הייך.

כב וויא מען האט שוין גוט בגאסין ביידע הענט מוז מען זייא אוף הייבין ווי..

מיט

מיט דעם ציהט מען אויף דיא שפע אונ דיא ברכה פון דעם הימיל אונ מען זאגט שאו ידיכם אונ דיא ברכה על נטילת ידים · אונ מען ווישט זיך גוט אפ דיא הענט מיט איין האנטוך דער נאך מאכט מען דיא ברכה דמוציא אונ מען טאר ניט אויס ריידין ביז מען האט אראפ גישלונגען די המוציא :

כג כען מוז זיך שטארק היטן ניט צוא ריידין נאך דעם וואשין פאר דער המוציא : אונ זער הייליגע גמרא זאגט אז ווער עס איז ניט מפסיק צווישין דעם וואשין אונ דר המוציא בייא דעם האט דר שטן קיין שליטה ניט איבער זיין גאנצין עסין · דאש מפסיק זיין הייסט ווען מען רעט זעלכע זאכין וואש גיהערין ניט צום עסין · אבער ווען כען רעט פון זעלכע זאכין וואש מען דארף צום עסין · למשל מען הייסט ברייגגען זאלץ אדער ברויט צום טיש אדער מען הייסט געבין דיא הון צוא עסין דאס הייסט ניט מפסיק גיוועזין · עס איז אבער רעכט מען זאל פאר דעם וואשין אכטונג געבין אויב עס איז אלעם דינג דא וואש מען דארף צוא עסין כדי מען זאל ניט נייטיג האבין אים צוא ריידין :

כד נאך דעם וואשין טאר כען ניט אן רירין אין נאז אדער אין אויער אדער דיא ערטער פון דעם לייב וואס מען גייט צוא גידעקט אדער דאס שוויים פון דעם פנים אויך טאר מען זיך ניט קראצין אין קאפ · האט מען אבער יא אן גירירט אין די ערטער אדער מען האט זיך גקראצט אין קאפ · מוז מען נאך איין מאל וואשין די דאזיגע האנד וואס האט אן גירירט אונ מען זאגט דיא ברכה אן דעם שם · דאס הייסט מען זאגט ברוך אתה וכו׳ אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים :

כה ווען מען האט גיהאט איין גישעפט אין מיטין עסין אונ האט פאר געסין אפ צוא היטין דיא הענט זייא זאלין ניט אן רירין דיא ערטער וואש מען טאר ניט אזו וויא מיר האבין דא פריער גיזאגט איז אויך אזו דער דין · דאס הייסט מען מוז זיך נאך איין מאל וואשין אונ מען מאכט דיא ברכה אן דעם שם :

כו אפילו ווען מען עסט ברויט ווייניגר פון איין איי גרויש אדר מען פאר בייסט אגאנץ קליין שטיקיל ברויט נאך בראנפין מוז מען זיך אויך וואשין נאר מען מאכט ניט קיין ברכה :

כז פאר דעם וואשין מוז מען זעהען דיא הענט זאלין זיין גאנץ ריין אונ טרוקין אונ עס זאל ניט זיין קיין קוט אונטער דיא גרויסע נגיל אונ קיין טייג אפילו אונטער דיא קליינע נעגיל · אונ מען מוז שטארק גיווארינט זיין מיט דעם וואשין אונ מיט אלע דינים וואש מיר האבין דא ג שריבין איבער דעם וואשין · ווארום אפילו ווער עס טוט קיין שום עבירה ניט נאר דא איינע וו ס ער עסט איין מאל אום גיוואשין אדער ער וואשט זיך ניט אקראט וויא דער דין איז קומט ער ח"ו צוא ארומקייט · אונ ווידער פאר קערט ווער עס האלט דאש וואשין מיט אלע דינים דער פון · דער גיט דער אויבערשטר גרוים עשירות וויא רב חסדא האט גיזאגט · איך וואש מיינע הענט מיט פיל וואסער איבער דעם האט מיר זיין ליבר נאמן גיגעבין פיל גוטס :

כח ווען איינער דארמעט דעם אנדערין · דאס הייסט ער לייגט אים דאס עסין אין מויל אריין אונ יענער ריהרט עס גאר ניט אן מוז זיך וואשין דער וואס ער עסט · אבר דער וואס לייגט עס אים אין מויל אריין דארף זיך ניט צוא וואשין :

כט די פרומע מענטשין זיינען זיך נוהג או ניט דווקא צוא ברוט וואשין זייא זיך נאר אפילו צוא איין עסין ווארג וואס עס איז איין גיטונקט אין ווין אדר אין ווייין עסיג אדער אין האניג אדער אין בוימיל אדער אין מילך אדע' אין טייא אדער אין וואסער אדער אין זאלץ ; דער עס איז איין גיטונקט פאר ארפואה אין בלוט · מוז מען זיך פריער וואשין וו א דער דין איז אבער כען מאכט ניט די ברכה על נטילת ידים · למשל איין בולבע איין אוגערקע אדר איין שטיקיל גרינס אדער רעטאך ווען עס איז איין גיטונקט אין איינס פון די זאכין וואס מיר האבין דא גיזאגט מוז מען זיך דע' צו וואשין אבער ווען כע' טונקט איין אין בראנפין אדער אין אנדערע משקות חוץ די זיבין וואס זיינען א יבין גירעכינט דארף מען זיך ניט וואשין :

ל ווען מען עסט מיט איין לעפיל אדר מיט איין גאפיל אזו איין זאך וואס דר סדר איז או יעדר עסט עס מיט די הענט מוז כען זיך וואשין אונ מען טאר זיך ניט איין ריידין אז מען מעג עס עסין אום גיוואשין ווייל מען ריהרט עס ניט אן מיט די הענט · אבר ווען דר סדר איז או יעדער מענטש עסט דאס ניט מיט די בלויזע הענט נאר מיט איין גאפיל אדער איין לעפיל דאס מעג מען עסין אום גיוואשין :

כז הלכות ברכת המוציא ובו י"ב סעיפים

דינים פון דר המוציא

א המוציא מאכט מען נאר איבער ברויט אויס מעל פון די פינף מינים · ווייץ קארין גער · טין האבר ארקויש · אונ עס מוז זיין גיקנעטין מיט וואסר אליין · אבר וויא באלד עס איז גיקנאטין מיט פוטר אדער שמאלץ אדר אייער טאר מען דריבר ניט מאכן המוציא סיידין אז ער עסט אזו פיל אז אנדערע מענטשין וואלטין שוין זאט גיוועזין חאטשע ער איז דער פון ניט זאט מוז ער זיך וואשין אן איין ברכה אונ מאכין המוציא · אבער וואש מאנכע זיינען זיך נוהג אז ווען זייא קנעטין די גיבעק טוען זיי אריין איין איי · דאס שאט ניט ווארום דע' עיקר איז נאר אז דאס הויפט קנעטין זאל זיין מיט וואסער :

ב ווייל המוציא איז דאך איין ברכה וואש מען דאנקט זיין ליבין נאמען פאר דעם עסין וואס ער האט אונז גיגעבין · מוז מען זעהען אויש צו קלייבין דאס שענסטע אונ דאס בעסטע צוא דער המוציא · דאס ערשטע איז אפ צוא שניידין פון דער הארטער זייט וואו דאס ברויט איז צום בעסטין אויש גיבאקין נאר איין אלטע' וואס קאן ניט קייען מעג אפ שניידין פון דער ווייכע זייט · ווען מען דאט ווייצין ברויט אונ קארין ברויט · מוז מען מאכין די המוציא איבער דעם ווייצין ברויט · האט כען אבער צווייא ערלייא ברויט פון איין מין · נאר איינס איז גאנץ אונ דאס

אנדערע

אנדערע איז אשטיקיל מאכט מען דיא המ צ יא איבר דעם גאנצין · האט מען צווייא גאנצע ברויט אדער צווייא אויף גישניטענע ברויט וואש ביידע זיינען פון איין מין · מאכט מען די המ צ יא איבר דעם וואש עש איז פון בעסרע מעהל · זיינן אבר ביידע גלייך פון איינערלייא מעהל מאכט מען דיא המוציא איבר דעם גרעסערין ׃

ג ווען מען גרייט צו טיש מוז מען שטעלין זאלץ צום טיש כדי מען זאל דרינען איין טונקען די המוציא · ווארום דער טיש איז וויא איין מזבח אונ דאס עסין איז וויא איין קרבן · אונ עש שטייט על כל קרבנך תקריב מלח · דאש הייסט בייא יעדין קרבן מוז זיין זאלץ ׃

ד מען נעמט דאש ברויט אין ביידע הענט אונ מען שנייט אריין מיט דעם מעסער אבער אשטיק מוז נאך בלייבין באהעפט אן דעם ברויט · ווארום דיא ברכה מוז נאך זיין ווען דאש ברויט איז גאנץ · דער נאך מאכט מען דיא ברכה המוציא לחם · אונ ערשט נאך דר ברכה שנייט מען איבער עש אין גאנצין אונ שנייט אפ איין היפשע שטיקיל וויא איין איי גרויס טונקט עס איין אין זאלץ אונ עסט עש · דאס איז אום דער וואכין · אבר שבת שנייט מען גאר ניט אריין פאר דער ברכה נאר מען מאכט פריער דיא ברכה אונ דער נאך שנייט מען אפ דיא המוציא ׃

ה אזו וויא מען טאר ניט אפ שניידין גאר איין קליין שטיקיל צו דר המוציא אזוא איז ווידר ניט רעכט אפ צו שניידין איין גאנץ גרוישע שטיק ווארום דאש זעהט אוים וויא איין פרעסר · ווען מען זיצט אבר מיט מערער מענטשין שנייט מען יוא אפ אגרוישע שטיק אונ טיילט דער פון אפ יעדין איין המוציא · אונ שבת אפילו ווען מען איז נאר אליין מעג מען אפ שניידין אגרויסע שטיק ווייל מען זאל גינוג האבין ביז איבר דעם גאנצין עסין ׃

ו די המוציא מוז מען ערליך האלטין ווארום מען האט דאך דריבער גימאכט איין ברכה · איבער דעם מוז מען זיא תיכף צום ערשטין מאל אויף עסין איידר מען עסט איין אנדר שטיקיל · אונ אז מען וויל זיא ניט אין גאנצין אויף עסין טאר מען זיא ניט געבין איין עוף אדער איין בהמה צוא עסין ׃

ז ווען מען טיילט יעדין איין המ צ יא טאר מען זיא ניט ווארפין אויך ניט געבין אין דער האנד אריין · נאר מען לייגט זיא פאר יעדין אנידר ׃

ח נאך דר המוציא קאן מען שוין עסין אונ טרינקען ביז צום בענטשין וואס מען וויל אן א ברכה · אבער איבער ווייין מוז מען אין מיטין עסין אויך איין ברכה מאכין · ווער עס איז אבער גיוואוינט אין יעדין עסין צוא טרינקען ווייין דער דארף איבער אים קיין ברכה ניט מאכין · אונ אז מען עסט אין מיטין עסין פירות אן ברויט מוז מען איבער זייא מאכין איין ברכה ׃

ט אז מען עסט אין מיטין עסין גיקאכטע פירות למשל עפ ל אדר פלוימן אדר בערנס אן פלייש עש איז קיין חילוק ניט אויב מען עסט זייא מיט פלייש אדר אן פלייש זאל מען עס אלץ עסין פריער מיט ברויט אונ צום לעצט מיט ברויט · מעג מען עס שוין אין גאנצין עסין אן ברויט אונ מען דארף דריבער קיין ברכה ניט מאכין ׃

איבר

י איבר איין מאנדיל קוכין · אדר איין צוקער קוכין אדער איין טארט אדר איין אנדר איידיל גיבעקס ווען כען עסט עס אין מיטין עסין פאר הונגר דער מיט זיך אן צו זעטין דארף מען דריבר קיין ברכה ניט מאכין · עסט מען עס אבער פאר תענוג · זייגען דא פערשיידענע דעות · אונ מאנכע פוסקים הייסין יוא איין ברכה מאכין · דעריבער איז דאש בעסטע כען זאל זייא ניט עסין פאר תענוג אין מיטין עסין :

יא דאש וואס מיר האבין גיזאגט אז דורך דער המוציא פטרט מען אלדינג עסין אונ טרינקען ביי דעם טיש אן איי ברכה · איז נאר ווען מען האט אין זין צוא עסין ברויט · אבער ווען מען וויל גאר קיין ברויט ניט עסין · טאר מען ניט מאכין אום מישנע איין המוציא · כדי מען זאל קענען אלדינג עסין אן א ברכה · ווארום דאס איז איין גרויסע עבירה · נאר מען מוז איבער יעדע זאך מאכין איין באזונדערע ברכה :

יב אז מען טר נקט נאך דעם עסין בראנפין אדער שווארצע קאווע · מוז מען מאכין דיא ברכה שהכל · ווארום דאס טרינקט מען דאך כדי מען זאל דאש עסין גוט פאר דייען גיהער עש ניט צום עסין אונ מוז האבין איין אייגינע ברכה :

כח הלכות סעודה ובו י״ב סעיפים

דינים פון דעם עסין :

א דער איד מוז זיך נוהג זיין ביי דעם עסין וויא עס פאסט פאר איין איידעלעם מענטש · ער טאר ניט חאפין וויא איין פרעסר · אונ ניט רייסין דאס ברויט מיט די הענט · אונ ניט האלטין איין גרויסע שטיק ברויט אונ בייסין דער פון · אונ ניט עסין שטייענדיג · אונ ניט איין שלינגען אגרוישע שטיק ברויט אויף איין מאל · אונ ניט טריקן אויף איין מאל אגרויכע גלאז וויין · דער דרך ארץ איז צוא טרינקען אין צוויי מאל · אבער ווען דאש גלאז איז גאנץ גרויש · מעג מען דער פון טרינקען עטליכע מאל ביז מען טרינקט עס אויס · ווידר ווען דאס גלאז איז קליין מעג מען עש אויף איין מאל אויס טרינקען · אויך זאל מען קיין מאל ניט עסין אויף דעם בלויזין טיש · נאר דער טיש מוז גידעקט זיין מיט אט שטאך :

ב מען טאר ניט אפ בייסין פון אשטיקיל ברויט אונ דאס איבעריגע אנידער לייגין אויף דעם טיש · אדר עס געבין איין אנדערין צוא עסין אדער עס אריין לייגין אין דער שיסיל · ווארום טאמר קענען עס ניט ליידין דיא אנדערע וואס זיצין ביי דעם טיש אונ זייא מיאסין זיך דער פון · דורך דעם אייגינם טעם זאל מען א יך ניט איין טונקין דאס פלייש אין חריין כדי דיא אנדערע זולין זיך ניט מיאסין דעם חריין צוא עסין · אויך זאל מען ניט געבין דעם אנדערין צוא טרינקען פון דעם גלאז וואס מען האט אביסיל אפ גיטרונקען · ווארום יענער וועט פאר בושה טרינקען אבער ביי זיך וועט אים זייער ניט ליב זיין :

ג מען טאר זיך ניט בייזערין ביי דעם טיש · ווארום הויז וואס עס שאט זייער שטארק אונ מען קען קראנק ווערין · איז עס אויך גאר ניט רעכט · ווארום די־

אנדערע וואס זיצין בייא דעם טיש קענן מיינען אז עס פאר דריסט אים וואס זייא עסין אונ זייא וועלין אוועק לייגין דאס עסין:

ד מען טאר ניט גיין עסין ביז מען גיט פריער צוא עסין זיינע בהמות אונ עופות· אפילו דיא קאץ מוז מען פריער געבין צוא עסין איידער מען עסט אליין· ווארום עס שטייט אין פסוק ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת· איך וועל געבין גראז אין פעלד פאר דיין בהמה אונ אויך דיר וועל איך געבין דוא זאלסט דיך זאט אן עסין· זעהן מיר דאך אז דיא היילינע תורה האט פריער גי׳ טעלט דאס עסין פון דר בהמה פאר דעם עסין פון דעם מענטשין· אונ דער שכל גיט אויך מיט אז עס דארף אזו צוא זיין· ווארום דער מענטש קאן זיך אליין נעמען וואש ער דארף אונ ער איז מיט פאר שטאנד איבר דעם הארט אים ניט ווען ער איז נאך עטליכע מינוט הונגעריג ווארום ער ווייס דאך אז ער גייט שוין באלד עסין· אבער דיא בהמה אדער דאס עוף ווען זייא זיינען בייא איין מענטש מוזין זייא דאך נאר קוקין אויף דעם וואס ער גיט זיי· אונ זייא קענען זיך ניט אליין נעמן אונ זיי האבן דאך קיין שכל ניט צוא פאר שטיין אז מן הסתם וועט ער זייא געבין צוא עסין דרום מוז מען אויף זייא רחמנות האבין אונ זייא געבין צוא עסין פריער וויא מען נעמט זיך אליין:

ה דעמאלט ווען מען עסט טאר מען ניט ריידין קיין איינציג ווארט· אפילו ניט קיין תורה ווארט· אפילו ווען איינער ניסט טאר מען אים ניט זאגין אסותא· ווארום עס איז איין סכנה עס קאן חלילה גישעהען איין אומגליק בייא דעם ארא פ שלינגן· אבר אין דער איבריגע צייט וואס מען זיצט בייא דעם טיש· דעמאלט ווען מען עסט ניט· מוז מען זאגין תורה· ווארום ווען ניט· הייסט עס פראסט גיפרעסין וויא איין בהמה· אבער ווייל ניט יעדער קאן לערנן· אונ אפילו אויך דר למדן האט ניט תמיד צייט צו לערנן בייא דעם עסין· איבר דעם איז רעכט צוא זאגן נאך דר המוציא דאס קאפיטל מזמור לדוד יי רועי· ווארום דאס קאפיטל האט אין זיך צוויי מעלות· ערשטינס איז עס דאך תורה· אונ ווידער איז עס איין דאנק צוא זיין ליבין נאמן פאר דעם עסין:

ו דער איר מוז גרוים דרך ארץ האבין פאר דעם ברויט· ווארום עס איז דעם אויבערשטינס מתנה· איבער דעם טאר מען עס ניט מבזה זיין· מען טאר ניט אויף ברויט אן לעגען איין שיסיל ווען עס איז אין דער שיסיל דא יוך אדר איין אנדערע נאסע זאך וואס אז עס וועט זיך ארויף גיסן אויף דעם ברויט וועט דאש ברויט פאר מיעסט ווערין· ווען מען עסט איין גיקעכץ מיט ברויט אן אלעפיל - נאר דאס ברויט איז פאר אלעפיל· מוז מען יעדער מאל עסין אויך אשטיקיל פון דעם ברויט· אונ וואס עס בלייבט פון דעם ברויט מוז מען דער נאך אויף עסין· מען טאר קיין ברויט ניט ווארפין· אייגינטליך טאר מען ניט ווארפין קיין איינציגע זאך וואס מענטשין עסין זיא· נאר דער חילוק איז אזו· אלע אנדערע זאכין ווען זייא ווערין ניט אום ריין דורך דעם ווארפין· למשל ניס מעג מען זייא יא ווארפין·

אבער

אבער ברויט טאר מען אפילו אויף איין ריין ארט אויך ניט ווארפין ׃

ז מען טאר ניט אראפ ווארפין דיא ברעקלאך אויף דער ערד · ווארום מען ווערט רם ושלום דורך דעם א״ום · נאר מען מוז זיי צוא זאמען נעמען אונ געבין דיא עופות אויף צו״א עסן ׃

ח ווען מען זעהט איין עסין וואס ליגט אויף דער ערד מוז מען עס אויף הייבין ׃

ט מען טאר ניט צו שטארק קוקין אויף יענעם ווען ער עסט אדער טרינקט · ווארום אנדערע קאן דאס פאר דריסן אונ אמאל קאן עס יענעם שטארק שאטין ׃

י וואסער זאל מען ניט טרינקען ווען פיל מענטשין זעהען נאר מען זאל זיך אום קערין מיט דעם פנים אונ טרינקען · אבער אז מען טרינקט ביים דעם עסין דארף מען זיך ניט אום קערין · אונ אז מען טרינקט איין אנדער משקה אפילו ניט אין מיטין עסין דארף מען זיך אויך ניט אום קערין ׃

יא חאטשע מיר האבין אויבין גיזאגט אז מען מוז שטארק בכבוד האלטין דאס ברויט אין יעדען עסין · אבער ווען מען דארף עס צוא איין רפואה מעג מען דער מיט טאן וואס מען וויל ׃

יב ווען מען ווערט אנטשלאפין אין מיטין עסין איידער מען האט זיך ניט צו גילייגט · אדער מען איז פאר זיך ארויס גיגאנגען · דארף מען ניט נאך אמאל מאכין המוציא · אבער מען מוז זיך וואשין אונ מען מאכט ניט דיא ברכה על נטילת ידים · דאס איינגע איז אויך ווען מען דאווינט אין מיטין עסין אפילו מיט צמזן ווען אלע האבין גידאווינט אין דער שטוב וואס מען עסט אדער עטליכע זיינען גיגאנגען אין דער אנדערע שטוב אריין דאווענען אבער עטליכע זיינען נאך גיבליבין אין דער שטוב וואס מען עסט · אונ מען וויל זיך דר נאך ווייטער זעצין עסין · וואשט מען זיך נאר אן אברכה אונ מען מאכט ניט נאך אמאל איין המוציא ׃

כט הלכות מים אחרונים וברכת המזון ובו י׳ סעיפים

דינים פון מים אחרונים אונ בענטשין

א איידער מען בענטשט מוז מען זיך וואשין די הענט · אונ דאס הייסט מים אחרונים אונ דער חיוב איז נאר צוא בגים ן דיא פינגער ׃

ב ווען עס איז גיטא קיין וואסער · מעג ער זיך בגיסי מיט אנאנדערע משקה אדער מיט אזו איין וואסער וואס מען טאר זיך דער מיט ניט וואשין צום עסין אבער ווארימע וואסער טאר מען ניט נעמען צוא מים אחרונים ׃

ג מען טאר ניט גיסין דיא מים אחרונים אויף דער ערד וואו מענטשין גייען ווארום דער רוח רעה איז אויף דיא דאזיגע וואסער · אבער אונטערין טיש וואו עס גייען קיין מענטשין ניט אריבער מעג מען יזא גיסין ׃

ד חוץ וואס מען וואשט זיך אפ דיא פינגער פון דעם עסין מוז מען אויך אפ ווישין די בארד אונ די וואנצעס עס זאל ניט בלייבין איין צייכין פון דעם עסין ׃

ה מען טאר ניט אראפ נעמען דעם טישטך מיט די ברויט ביז נאך דעם בענטשין ·

אונ

און מען מוז אראפ נעמען דעם מעסער פארין בענטשין אדער מען פאר דעקט עס מיט דעם טישטוך:

ו נאך דיא מים אחרונים זאל מען תיכף בענטשין און מען טאר ניט מפסיק זיין:

ז מען טאר ניט אוועק גיין פון טיש ביז מען בענטשט · און מען מוז בענטשן זיצענדיג · און מען מוז זיצין גלייך און ניט אנגילעהנט · אויך מוז מען צום בענטשין אן טאן דיא היטיל אויפין קאפ און זומער ווען מען זיצט אוים גיטאן בייא דעם עסין מוז מען זיך אן טאן דיא אויבערשטע קלייד צום בענטשין · אויך טאר מען ניט טאן די מינדסטע זאך ווען מען בענטשט · נאר מען מוז אין זין האבין די טייטש פון יעדערין ווארט וואש מען זאגט מיט גרוים כונה:

ח מען מוז זיך שטארק היטין ניט צו ווארטין מיט דעם בענטשין אזו לאנג ביז מען ווערט שוין הונגעריג און דאש בענטשין האט גאר קיין ווערט ניט:

ט ווען מען האט פאר געסין און מען איז אוועק גיגאנגען ניט גיבענטשט · איז דער דין אזו · האט מען דארטין וואו מען האט זיך דער מאנט אשטיקיל ברויט · עס מעג אפילו זיין קלענער פון איין איי · עסט ער עם אן אברכה און בענטשט דארטין · האט ער אבער דארטין ניט קיין שטיקיל ברויט · מוז ער צוריק גיין דארטין וואו ער האט גיגעסין און זעצט זיך בענטשין · ווען עס איז אבער אזו ווייט אז עס קאן זיין ביז ער וועט צוריק קומען וועט ער ווידער הונגעריג ווערין בענטשט ער דארטין וואו ער איז האטשע אין ברוים:

י ווען ער האט ביי דר המוציא אין זין גיהאט צו בענטשין אין אנאנדער שטוב מעג ער · אבער ער מוז עסין אשטיקיל ברויט וואו ער בענטשט:

ל הלכות ברכת הזימון ודיני הטועה בבהמ"ז ובו י"ט סעיפים

דינים פון מזומן בענטשין און ווער עש איז זיך טועה אין בענטשין

א ווען דרייא עסין אין איינעם מוזין זייא בענטשין מיטין מזומן:

ב ווען איינער איז גיקומען צוא צווייא וואס האבין שוין אפ גיגעסין און זיי האלטין נאך פאר מים אחרונים · זאל מען אים געבין צו עסין איין כזית אדר צו טרינקין · און זיי בענטשין במזומן און ער מאכט אברכה אחרונה · איז ער אבר גקומן נאך די מים אחר נים מוזין זייא זיך ווידער וואשין און מאכין המוציא און זיי גיבין אים עפים צו עסין אז ער צו טרינקין ער זאל חייבר אברכה מאכין און זייא בענטשין במזומן:

ג ווען מען בענטשט מיטין מזומן מוז מען האבן איין כוס צום בענטשין · אויב עס איז מיגליך וויין איז בוודאי גוט · און אז ניט איז אנאנדער משקה אויך רעכט · דער כוס מוז זיין פול אן גיגאסין אין גאנצין · און אז עס איז ניט פול זאל ער דעם גיסין אפי מיט וואשער נאר עס זאל פול ווערין · און מען מוז דעם כוס אן גיסין איידער מען וואשט זיך מיט די מים אחרונים:

ד דער כוס מוז זיין גאנץ ריין גיוואשן · און ער מוז זיין גאנץ · ווארום וויא באלד עס איז אוים גישצערבים אדער אפלו ווען די פוס איז אונטין צו בראכין אדער

ווען

ווען עס האט איין שפאלט טאר מען עס ניט ניצין צום בענטצין :

ה איינר וואש זיצט ביי דעם טיש גיט מען אים דעם כוס אונ ער נעמט עס מיט ביידע הענט אונ עס בלייבט ביי אים אין דער רעכטע האנט · ווע ער איז גילינקט האלט ער עס אין דיא לינקע האנט · אונ הייבט אים אביסיל א יף כדי אלע זאלין זעהי · אונ ער זאגט רבותי מיר ווען בענטשן · אונ די אנדרע ענטפערין יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם · דר נאך זאגט ער ברשות מרנן ורבנן ורבותי נברך שאכלנו משלו · אונ זיי ענטפערין ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו · אונ ער זאגט אויך די אייגענע אונ מען בענטשט · ווען עס עסין אבער צעהן צו זאמען זעצט מען צוא דאש ווארט אלהינו · דאס הייסט ער זאגט נברך אלהינו שאכלנו משלו · אונ זייא ענטפערין ברוך אלהינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו :

ו ווען צעהן האבין גיגעסין צו זאמען אונ דער וואש בענטשט האט פאר געשין צו זאגין דאש ווארט אלהינו · זאל ער נאך אמאל זאגן נברך אלהינו שאכלנו משלו · אבער ווען דיא איבעריגע האבין שוין נאך גיזאגט אונ האבין אויך פאר געסין צוא זאגין אלהינו · איז פאר פאלין אונ מען זאגט ניט מער נאך אמאל :

ז ווען דרייא האבין אין איינעם גיגעסין · אונ איינער האט אפ גיבענטשט פר זיך · מעגין זייא בענטשין במזומן אונ ער זאגט אויך נאך ברוך שאכלנו משלו אונ דאש איבעריגע וויא בייא אריכטיגען מזומן :

ח ווען צעהען האבין אין איינעם גיגעסין אונ דרייא פון זייא האבין פאר זיך אפ ג בענטשט · מעג מען זייא דער נאך מצרף זיין צום גרוישין מזומן · דאש הייסט צוא זאגין דאש ווארט אלהינו :

ט ווען עס האבין נאר זיבין גיגעסין ברויט אונ דריי האבין גיגעסין פירות אדר זייא האבין גיטרונקען בייא דעם טיש מעג מען זייא מצרף זיין צו זאגין אלהינו :

י ווען איינער קומט אן ווען מען בענטשט במזומן זאגט ער ניט ברוך שאכלנו משלו ווארום ער האט דאך ניט גיגעסין · נאר ער זאגט ברוך ומבורך שמו תמיד לעולם ועד · אונ ווען ער קומט אן דעמאלט ווען דער עולם זאגט שוין ברוך שאכלנו משלו · זאגט ער ניט מער נאר אמן · אונ ווען איינער קומט אן ווען צעהן בענטשן במזומן · ענטפערט ער אויף דעם וואש זייא זאגין נברך אלהינו שאכלנו משלו · ברוך אלהינו ומבורך שמו תמיד לעולם ועד :

יא צו מזומן איז מען ניט מצרף נאר אזעלכע מענטשן וואש זיינן שוין אלט דרייצהן יאר אבער ניט קיין ווייבער :

יב דער בענטשין קומט דעם גרעסטין ביי דעם טיש · ער מעג אבר מכבד זיין איין קלענערין · אונ אז עס איז דא איין אורח בייא דעם טיש קומט דעם אורח דאס בענטשין · אז עס זיינען לויטער גלייכע מענטשין בייא דעם טיש אונ איינער איז איין כהן · קומט דעם כהן דאש בענטשין · איז איינר איין תלמיד חכם קומט אים :

יג וויא באלד דר וואש בענטשט האט גינומען דעם כוס אין דאט אריין · ביז נאך דעם בענטשין טאר מען אזוארט ניט אויש ריידין :

יד עס איז רעכט אז די איבעריגע זאלין שטיל בענטשין אונ דעם וואש מען האט אים מכבד גיוועזן מיט דעם בענטשין זאל ער העכער זאגין כדי זייא זאלין נאך זאגין אמן אויף זיינע ברכות :

טו נאך דעם בענטשין מאכט ער אברכה איבר דעם כוס אונ טרינקט ארוב פון דעם כוס · אונ גיט דיא ווייב אויך צו טרינקען אונ עס איז רעכט אז אלע וואס זיינען גיוועזן בייא דעם מזומן זאלין אויך טרינקען פון דעם כוס :

טז ווען מען פאר געסט שבת צו זאגין רצה אדר מען פאר געסט ראש חודש אונ י״ם טוב צו זאגין יעלה ויבא · אויב אז ער האט זיך דר מאנט איידר ער האט גיזאגט דעם שם פון ברוך אתה יי בונה ירושלים זאל ער דא זאגין רצה אדר יעלה ויבא · אבער אז ער האט שוין גיזאגט דעם שם ז״ל ער קאנצין דיא ברכה· אונ דער נאך זאגט ער אום שבת ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר נתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך אתה יי מקדש השבת · אום ראש חודש זאגט ער ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר נתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון · ווען ר״ח איז אום שבת אונ האט פר געסן רצה אונ יעו״י זאגט ער בא״י אמ״ה אשר נתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה וראשי חדשים לזכרון ברוך אתה יי מקדש השבת וישראל וראשי חדשים · אום יום טוב זאגט ער ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום חג המצות (אדר השבעות אדר הסכות אדר שמע״צ החג הזה) בא״י מקדש ישראל והזמנים · ווען י״ם טוב גיפאלט אום שבת אונ האט פאר געסין רצה אונ יעלה ויבא זאגט ער ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר נתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית וימים טובים לישראל לששון ולשמחה את יום חג המצות (אדער השבועות אדר הסכות אדר שמע״צ החג) הזה בא״י מקדש השבת וישראל והזמנים· אום חול המועד זאגט ער ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר נתן ימים קדושים לעמו ישראל · אום ראש השנה זאגט ער ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל את יום הזכרון הזה ברוך אתה יי מקדש ישראל ויום הזכרון · ווען ראש השנה גיפאלט אום שבת זאגט ער ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר נתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית וימים טובים את יום הזכרון הזה ברוך אתה יי מקדש השבת וישראל ויום הזכרון :

יז דאש איז אבער אלץ אז ער האט נאך ניט אן גיהויבין צוא זאגין ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם האל אבינו · אבר אז ער האט שוין אן גיהויבן איזודר דין אזוי אום שבת ויו״ט ווען ער האט ניט מער גיזאגט נאר ביז מלך העולם· זאגט ער אשר נתן אונ דאס איבעריגע אזו וויא אויבין שטייט · אבר ווען ער האט שוין גיזאגט האל אבינו · כזו ער נאך אמאל בענטשין · אבר אום שבת בייא דעם שלש סעודות אדר אום ראש חודש אדער אין חול המועד אז ער האט זיך דר מאנט נאך האל אבינו דארף ער ניט נאך אמאל בענטשין

יח חנוכה אדר פורים ווען ער פר געסט צו זאגין על הנסים אונ ער דער מאנט זיך

ערשט ווען ער האט שוין גיזאגט דעם שם פון דר ברכה כון ועל הכל אדער ווייטר
זאל ער פר הרחמן הוא יזכנו זאגין · הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות כמו שעשה
לאבותינו בימים ההם בזמן הזה · בימי מתתיהו ביז לשמך הגדול · און פורים בימי
מרדכי ואסתר ביז על העץ

יט ווען מען זיצט ביי דעם שלש סעודות ביז שפעט אין דר נאכט · זאגט מען רצה
אין בענטשין חאטשע עס איז שוין וואך :

לא דיני ברכות הנהנין ובו כ"ג סעיפים

דינים פון אלערלייא ברכות

א יעדער איד טאר פון קיין שום זאך אין דער וועלט קיין הנאה ניט האבין אן איין ברכה · און ווער עסט אדער ער טרינקט אדער ער פילט איין גוטין ריח אדער ער האט איין אנדערע הנאה פון איין זאך און מאכט ניט די ברכה וואס גיהער דער צו דער טוט איין גרויסע עבירה · ווארום דער חכם דוד המלך האט גיזאגט לה' הארץ ומלואה · די גאנצע וועלט מיט אלעם וואש אין איר איז דא איז דעם אויבערשטינס · נוא ווען דער מענטש דאנקט יעדען וואש ער טוט אים די מינסטע טובה · וויא מוז ער נאך דאנקען זיין ליבין נאמען פאר דעם גרויסין חסד וואש ער טוט מיט אים יעדען אויגענבליק · ער גיט אים צוא עסין און צוא טרינקען און אלערלייא תענוגים · און אליץ אום זיסט · דער דאזיגער דאנק איז די ברכה · איבר דעם זאגט זייער שיין אונזער הייליגע גמרא · כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאלו גוזל להקדוש ברוך הוא · דאס הייסט ווער עס האט הנאה פון דער וועלט און מאכט דריבער ניט קיין ברכה איז דאש גלייך וויא ער האט דעם ליבן גאט בגאזילת · ווארום די ברכה איז דאך דאש איינציגע וואש דוא גיסט צו זיין ליבין נאמען פר די גוטס וואש ער האט דיר גיגעבין · מען זאל אבער זעהען וויא אונזערע חכמים האבין גיצייילט די ווערטער זייא זאגין ניט ער גזלת דעם אויבערשטין נאר כאילו גוזל · עש איז גלייך וויא ער האט גיגזלת ווארום איינענטליך פעלט דעם אויבערשטין גאר ניט אפילו ווען דוא מאכסט ניט די ברכה וואש ביסטו דען מיט דיין גאנץ לייב און לעבין קעגין דעם הייליגין גאט · אבער דוא פאר דיר אליין בישטו וויא איין גזלן · דוא האשט גיהאפט איין זאך און האסט פאר איר ניט גיגעבין וואש עש קומט פאר איר :

ב אזו וויא מען טאר ניט גיניסין קיין שום זאך אן אברכה · אזו טאר מען ווידער ניט מאכין אברכה אום זיסט · ווארום עש איז איין גרויסע עבירה דעם הייליגין שם צוא זאגין אום זיסט · און ניט אליין אויף לשון קודש · נאר אפילו אויף אנדערע לשונות טאר מען אויך ניט גידיינקען גאטס הייליגן נאמן אומזיסט · די גמרא זאגט אז ווער עש גידיינקט זיין ליבען נאמען אום זיסט איז ווערט מען זאל אים אין חרם אריין לייגין :

ג ווען איינער האט זיך אבער טועה גיוועזין און האט גימאכט אברכה וואש ער

בדארף

בדארף זיא ניט' זאל ער תיכף זאגין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד · אדער אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ · ווען ער האט זיך אבער תיכף דער מאנט נאך ברוך אתה ייי זאל ער אוים פירין למדני חקיך · ווייסט דאש אויש גליך וויא ער האט גיזאגט דעם פסוק אין תהלים · אונ אז ער האט שוין גיזאגט אלהינו זאל ער אויש לאזין אלהי ישראל מן העולם ועד העולם · ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד :

ווען מען וויל עפעם עסין · מוז מען די זאך גוט באטראכטין וואש פאר א ברכה מען דארף דריבער צוא מאכין · כדי ער זאל ניט דער מאנען דעם היילוגין נאמען אום זיסט: אונ ווען עס איז אפשר וואש עס טרעפט זיך ווערימדינג מוז ער זיא פריער עפענען אויב זיא איז ראוי לברכה :

ה דער פראסטער עולם זאגט אז מיט שהכל איז מען יוצא אויף אלץ · דאש איז אבער גאנץ פאלש · ווארום מען מוז איבר איטליכע זאך מאכין דיא ברכה וויא דיא חכמים האבין מתקן גיוועזין · נאר ווען ער איז אין איין זאך מסופק וואש פאר איין ברכה צוא מאכין ווייל דיא חכמים קריגען דריבער מעג ער מאכין שהכל · אויך ווען ער האט זיך טועה גיוועזין אונ האט גימאכט שהכל איז ער יוצא · ווייל עש איז דאך שוין פאר פאלין · אבער צו מאכין שהכל וואו מען דארף צוא מאכין איין אנדערע ברכה איז איין גרויסע עבירה :

ו ווען ער האט פאר געסין אונ האט עפעס גינומען אין מויל אריין אן א ברכה · ווען עס איז אזו איין זאך וואס עס וועט ניט מיאס ווערין ווען ער וועט עש אויש שפייען · זאל ער אויש שפייען אין דער האנט אריין אונ זאל מאכין די ברכה · ווען עס איז אבער איין ווייכע זאך וואש עס וועט יוא מיאס ווערין זאל ער עש האלטין אין דער זייט מויל אונ זאל מאכין דיא ברכה · ווען עש איז אבער איין משקה · אויב ער האט אך פון דער משקה · זאל ער אויש שפייען דאס וואס ער האט אין מויל · האט ער אבער ניט מער פון דער משקה · זאל ער עש אראפ שלינגען אונ זאל דער נאך מאכין דיא ברכה · אבר קיין ברכה אחרונה ניט · אבער ווען עס איז וויין אונ ער האט גיטרונקען איין קוואטירל זאל ער יוא מאכין דיא ברכה אחרונה :

ז איבער אלע זאכין וואס וואקסין ניט אין דער ערד · דהיינו פלייש פיש קעז מילך וואסער האניג מעד ביר יוך אייער זופע בראנפין מאכט מען דיא ברכה שהכל · אויך איבער אוים גיקוועטשטין זאפט פון פירות · עפיל זאפט ראסיל פון אוגערקעס זאלץ וואסר · קאווע טייא קרויט שוועמלאך · זויערע וויין וואס ער האט אים גימישט מיט וואסער מאכט מען שהכל · איבער אום צייטיגע אויפס איבער ברויט פון רייז מעל אדער פון הירז אדער ארבס · רעטשעשנע גריץ · לאקרעץ זיסע מאנדלען ווען זייא זיינען נאך קליין מאנדער מילך · עסיג גימישט מיט וואסר פלומען יוך קאלינים רויע ריבן רויע מערן שמעטענע שאקאלאדע הערינג איז אלץ שהכל · איבער מערצין מאכט מען אויך שהכל · אבר ווען דיא מעריצין איז שטארק ביטער מאכט

מען גאר קיין ברכה ניט נאר מען זאגט יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שיהא עסק זה לי לרפואה כי רופא חנם אתה :

ח די ברכה שהכל איזאזו · ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שהכל נהיה בדברו :

ט אפילו ווען מען עסט אדער מען טרינקט גאר ווייניג מוז מען א ברכה מאכין :

י ווען איינער פאר זוכט ראש עסין אויב עס איז גוט גיזאלצין אונ ער שפייט תיכף אויס דארף ער קיין ברכה ניט מאכין · אבער ווען ער וויל עס אראפ שלינגען זאל ער פריער אין זינען האבין ער זאל דער פון הנאה האבין אונ זאל א ברכה מאכין :

יא נאך דער ברכה מוז מען תיכף עסין · אונ אז מען האט אויש גירעט צווישין דעם עסין אונ דער ברכה אזוינע ווערטער וואס גיהערין ניט צום עסין מוז מען נאך אמאל מאכין דיא ברכה :

יב ווע איינער טרינקט א בסיל וואסר ניט פאר דארשט נאר וויל ער שלוקערצט · אדער עס איז אים עפיס גיבליבין שטעקין אין האלז אונ ער וויל עס אראפ ברייגגען · דארף ער ניט קיין ברכה מאכין :

יג איבר פירות וואס וואקסין אויף איין בוים מאכט מען בורא פרי העץ :

יד פירות וואס זייער ברכה איז פרי העץ זיינן נאר פון אזעלכע בוימר וואס די צווייגן בלייבין אויך אום ווינטער · אבער פון אזוינע בוימלאך וואס עס בלייבין אום ווינטער נאר דער ווארציל אין דער ערד · הייסין ניט קיין בוימר · אונ מען מאכט איבער זייערע פירות בורא פרי האדמה :

טו איבער פירות אונ גרינסען וואס וואקסין אויף דער ערד · אדער אויף איין בוימיל · נאר ווינטער בלייבט פון דעם בוימיל גאר ניט אדער עס בלייבט נאר דער ווארציל. אין דר ערד מאכט מען בורא פרי האדמה :

טז איבער גרינסען וואס וואקסין פון זיך אליין אונ מען זייט זייא ניט מאכט מען נאר שהכל :

יז אזעלכע פירות אדער גרינסען וואש מענטשין עסין זייא ניט רויע האטשע זייא זיינען רויערהייט גוט מאכט מען איבער זייא שהכל :

יח ווען ער מישט צוא זאמען צווייא ערלייא פירות וואס איבער איינעם קומט בורא פרי העץ אונ איבער איינעם בורא פרי האדמה · ער האט זייא אבער אזוא צוא מישט אז מען דער קענט ניט צו אונטער שיידין איין פרי פון דער אנדערע · גייט מען נאך דעם רוב · דאס הייסט ווען דיא בוים פרי איז מעהר מאכט מען בורא פרי העץ · איז אבער דיא ערד פרי מעהר מאכט מען בורא פרי האדמה · אבר ווען זייא זיינען ניט צוא ריבין אונ מען דער קענט איטליכע פרי באזונדער · מאכט מען איבער איטליכע פרי זיין ברכה :

יט ווען מען טרינקט בוימיל · מאכט מען דריבער גאר קיין ברכה ניט·אונ ווען מען האט אים גימישט מיט אנדערע זאכין · מאכט מען דיא ברכה וואס קומט אויף דער אנדערע זאך · אבער אז ער טרינקט אים פאר איין רפואה · נאר ער מישט אים מיט עפעש כדי ער זאל אים קענען טרינקען מאכט ער בורא פרי העץ · אונ אז

ער

ער טְרִינְקְט אַיין מַשְׁקֶה פַאר דָארְשְׁט אוּנ מִישְׁט צוּא אַבִּיסִיל בּוֹימִיל פַאר אַרְפוּאָה מַאכְט ער שֶׁהַכֹּל:

כ אִיבֶּר ווַיין מַאכְט מֶען בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן · אָבֶער אִיבֶּער ווַיין טְרוֹיבִּין מַאכְט מֶען בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ:

כא גִיקָאכְטֶע מַאֲכָלִים פוּן ווַייצִין מֶעהְל · גֶערְשְׁטִין מֶעהְל · קָארִין מֶעהְל · הָאבֶער מֶעהְל · מַאכְט מֶען דְרִיבֶּער בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת:

כב פוּטֶער גִיבֶּעקְס אָדֶער בֶעקִין קוּכִין אָדֶר לֶעקָאךְ אָדֶר שְׁמַאלְץ גִיבֶּעק · ווֶען מֶען עֶסְט אַזוֹ גְרוֹיש ווִיא פִיר אֵייעֶר · מוּז מֶען זִיךְ וַואשְׁין אוּנ מַאכִין הַמּוֹצִיא אִיבֶּער אַיין אַנְדֶער בְּרוֹיט · אוּנ עֶס׳ן פוּן אִים אַיין כְּזַיִת אוּנ דֶער נָאךְ מוּז מֶען בֶּענְטְשִׁין · ווֶען עֶס אִיז אָבֶּער קְלֶענֶער פוּן פִיר אֵייעֶר דַארְף מֶען זִיךְ נִיט וַואשִׁין אוּנ מֶען מַאכְט דְרִיבֶּער בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת:

כג אִיבֶּער קְנֵיידְלַאךְ לָאקְשִׁין פַארְפִיל קְרֶעפְּלַאךְ בְּלִינְטְשֶׁעס טָארְט הָמָן טַאשְׁן מִיט הָאנִיג טֵייג טֵייגַאכְץ שְׁטְרַאדְלַאךְ פַאנְקוּכִין פְלָאדִין אֵייעֶר בֵּייגִיל מַאכְט מֶען אַלְץ דִיא בְּרָכָה בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת:

לב דיני ברכה אחרונה ובו ח׳ סעיפים

דִינִים פוּן בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה

א אִיטְלִיכֶע זַאךְ ווָאס מֶען הָאט גִיגֶעסִין אַכְּזַיִת אָדֶער גִיטְרוּנְקֶען אַקְרוּצָאק מוּז מֶען דֶער נָאךְ מַאכִין אַבְּרָכָה אַחֲרוֹנָה:

ב דָאס בֶּענְטְשִׁין אִיז אוֹיךְ אַבְּרָכָה אַחֲרוֹנָה · אוּנ דִיא דִינִים דֶער פוּן הָאבִּין מִיר שׁוֹין אוֹיבִין גִישְׁרִיבִּין · עֶס זַיינֶען אָבֶר דָא נָאךְ צְווַייא עֶרְלַייא בְּרָכוֹת אַחֲרוֹנוֹת · אֵיינֶע אִיז בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת · אוּנ דִיא אַנְדֶערֶע עַל הַמִּחְיָה · זִיא הֵייסְט אוֹיךְ עַל הַגֶּפֶן אָדֶער עַל הָעֵץ · אוֹיךְ הֵייסְט זִיא דִיא לַאנְגֶע בְּרָכָה:

ג נָאךְ בּוֹים פֵּירוֹת אוּנ נָאךְ עֶרְד פֵּירוֹת אוּנ נָאךְ גְרִינְסֶען מַאכְט מֶען בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת:

ד אַז מֶען הָאט גִיגֶעסִין ווַיין טְרוֹיבִּין · רָאזִינְקֶעס פַייגִין מִילְגְרוֹים טֵייטְלִין אֵיילְבִּירְט מַאכְט מֶען דֶער נָאךְ דִיא לַאנְגֶע בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה עַל הָעֵץ:

ה נָאךְ אִיטְלִיכֶע מַשְׁקֶה מַאכְט מֶען בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת · אַז מֶען טְרִינְקְט קַאווֶע אָדֶער טֵיי זָאל מֶען זִיא אָפּ קִילִין כְּדֵי מֶען זָאל צוּם לֶעצְט טְרִינְקֶען אַקְרוּצָאק אוֹיף אֵיין מָאל אוּנ מֶען מַאכְט בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת · ווָארוּם ווִיא בַּאלְד זִיא אִיז הֵייס אוּנ מֶען טְרִינְקְט זִיא נָאר בִּיכְלִיךְ ווַייש מַאכְט מֶען דְרִיבֶּער נִיט קֵיין בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה:

ו נָאךְ ווַיין מַאכְט מֶען דִיא לַאנְגֶע בְּרָכָה עַל הַגֶּפֶן:

ז מֶען זָאל זִיךְ הִיטִין נִישְׁט צוּא עֶסִין קֵיין גַאנְצֶע בְּאבּ אָדֶער קֵיין׳גַאנְצֶע נִים ווָאשׁ אִיז קְלֶענֶער פוּן אַיין כְּזַיִת · ווָארוּם אַנְדֶרֶע זָאגִין אַז ווֶען מֶען עֶסְט אַיין פְּרִי אִין גַאנְצִין ווִיא זִיא אִיז בַּאשַׁאפִין גִיוָואר׳ין מוּז מֶען דֶער נָאךְ מַאכִין אַבְּרָכָה אַחֲרוֹנָה · ווַייל דָאשׁ אִיז אָבֶר אַיין סָפֵק אִיבֶּער דֶעם זָאל מֶען לִיבֶּער דִי פֵּרִי פְרִיעֶר צוּא בְּרֶעכִין כְּדֵי מֶען זָאל גַאנְץ זִיכֶער פָּטוּר זַיין פוּן דֶער בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה:

אֵיין

ח איין כַּזַּיִת אִיז אַזוֹ גְרוֹיס וִויא אַהאלְבּ הִינֶערְשֶׁע אֵיי׳ אוּנ אַיין קְרוּצְאק אִיז אַזוֹא פִיל וָואס עֶס קָאן אַרַיין אִין דֶער שָׁאל פוּן צְווייא הִינֶערְשֶׁע אֵייעֶר׃

אִיצוּנְד ווִיל אִיךְ בֶּעשְׁרַייבִּין דֶעם נוּסַח פוּן דִי בְּרָכוֹת׃

שהכל זאגט מען בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ׃

בורא מיני מזונות זאגט מען בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת׃

בורא פרי העץ זאגט מען בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ׃

בורא פרי האדמה זאגט מען בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה׃

בורא נפשות זאגט מען בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת וְחֶסְרוֹנָן עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָא לְהַחֲיוֹת בָּהֶם נֶפֶשׁ כָּל חָי בָּרוּךְ חֵי הָעוֹלָמִים׃

דִי לַאנְגֶע בְּרָכָה עַל הַמִּחְיָה עַל פְּהַ״גְ עַל הָעֵץ גִיפִינְט מֶען אִין אַלֶע סִידוּרִים׃

לג פרטי דיני ברכות ובו ז׳ סעיפים
נָאךְ עֶטְלִיכֶע דִינִים פוּן בְּרָכוֹת

א דָאס אִיז אַכְּלָל אַז עֶשׂ אִיז תָּמִיד אַמִּצְוָה צוּא מַאכִין דִיא בְּרָכָה אוֹיף דֶער זַאךְ וָואס עֶשׂ אִיז לִיבֶּר׳ לְמָשָׁל אַז וָוען מֶען הָאט פַאר זִיךְ אַגַאנְץ בְּרוֹיט אוּנ אַהַאלְבּ בְּרוֹיט מוּז מֶען דִיא בְּרָכָה מַאכִין אִיבֶּער דֶעם גַאנְצִין׃

ב וֶוען מֶען הָאט פַאר זִיךְ אַגִיבַּאקֶענֶע זַאךְ וָואס עֶס קוּמְט דְרוֹיף בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת אוּנ אַגֶעקָאכְטֶע זַאךְ וָואס עֶס קוּמְט אוֹיךְ דִיא אֵיינֶענֶע בְּרָכָה מַאכְט מֶען לִיבֶּער אוֹיף דֶער גִיבַּאקֶענֶע זַאךְ אוּנ מֶען פַּטֶּרְט דֶער מִיט דִיא גִיקָאכְטֶע׃

ג בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת אִיז פְרִיעֶר פַאר אַלֶע אַנְדֶערֶע בְּרָכוֹת׳ נָאר נִישְׁט פַאר הַמּוֹצִיא׳ דְרִיבֶּער וֶוען מֶען גִיט עֶסִין פֶערְשֵׁיידֶענֶע זַאכִין אוּנ דֶעם מִין פוּן דִי בְּרָכָה בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת׳ מַאכְט מֶען דִיא בְּרָכָה צוּם עֶרְשְׁטִין׳ אָבֶער וֶוען עֶר דַארְף קִידּוּשׁ מַאכִין מַאכְט עֶר קִידּוּשׁ אוּנ דֶער נָאךְ בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת׃

ד בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן אִיז פְרִיעֶר פַאר בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ׳ אוּנ בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ אִיז פְרִיעֶר פַאר בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה׳ אוּנ בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה פַאר שֶׁהַכֹּל׃

ה דִי לַאנְגֶע בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה אִיז פְרִיעֶר פַאר בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת׳ אָבֶער פוּן דֶעסְט וֶועגִין מוּז עֶר דִי אַנְדֶערֶע בְּרָכָה אוֹיךְ מַאכִין׳ ווָארוּם דִי בְּרָכוֹת פַּטְּרִין נִיט אֵיינֶע דִיא אַנְדֶערֶע נָאר דִי וָואשׂ אִיז חָשׁוּבֶר זָאגְט מֶען פְרִיעֶר׃

ו וֶוען מֶען עֶסְט אַיין זַאךְ מִיט דֶער אַנְדֶערֶע׳ אוּנ אֵיינֶע אִיז דֶער עִיקָּר אוּנ דִיא אַנְדֶערֶע אִיז נָאר אַיין טָפֵל דָאס הֵייסְט דִי בַּייא זַאךְ דֶער בַּייא׳ מַאכְט עֶר דִיא בְּרָכָה אִיבֶּער דֶעם עִיקָּר אוּנ נִיט אִיבֶּער דֶעם טָפֵל׳ לְמָשָׁל עֶר עֶסְט הֶערִינְג מִיט אֵיין צְווִיבֶּל אָדֶער מִיט אַשְׁטִיקִיל בְּרוֹיט׳ הֵייסְט דֶער הֶערִינְג דֶער עִיקָּר אוּנ דִיא צְווִיבֶּל אָדֶר דִי שְׁטִיקִיל בְּרוֹיט אִיז דֶר טָפֵל׳ מַאכְט עֶר שֶׁהַכֹּל אִיבֶּר דֶעם הֶערִינְג אוּנ פַּטֶּרְט שׁוֹין דִי צְווִיבֶּל׳ וֶוען עֶר עֶסְט אָבֶּר דִי צְווִיבֶּל פְרִיעֶר מוּז עֶר אִיבֶּער אִיר מַאכִין בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה וָוארוּם אַזוֹ אִיז תָּמִיד דֶער דִין׳ אַז וֶוען מֶען עֶסְט דֶעם טָפֵל פְרִיעֶר מוּז עֶר אִיבֶּער אִים אַיין בַּאזוּנְדֶערֶי בְּרָכָה מַאכִין׳ אִיךְ מוּז מֶען פַאר דֶעם

עסין אין זינגען האבין צו פטערין דעם טפל מיט דער ברכה פון דעם עיקר · אויך מוז מען דעם טפל עסין תיכף נאך דעם עיקר · אבער ווען ער איז אין מיטין גיגאנגען אין איין אנדער שטוב אריין אונ עסט דער נאך דעם טפל · מוז ער איבער אים מאכין איין באזונדרע ברכה וואס עס קומט אויף אים · אויך מוז עס זיין אזו אז ער וואלט דעם טפל ניט גיגעסין אן דעם עיקר · אבער ווען ער וואלט דעם טפל גיגעסין חאטשע ער האט דעם עיקר ניט גיהאט · למשל ער וואלט די צוויבעל גיגעסן אפילו ווען ער האט דעם הערינג ניט גיהאט · מוז ער איבער דעם טפל מאכין איין בזונדרע ברכה · אונ ער מוז נאך די ברכה פון דעם פריער מאכין פאר דעם עיקר:

ז ווען ער איז זיך טועה אויף אפרי וואס עס קומט בורא פרי האדמה אונ זאגט בורא פרי העץ מוז ער נאך אמאל מאכין אברכה · אבער ווען ער מאכט בורא פרי האדמה אויף אפרי וואס עס קומט בורא פרי העץ דארף ער ניסט מער קיין ברכה מאכין:

לד דיני ברכות הראיה ובו ט״ו סעיפים

דינים פון ברכות אויף דיא זאכין וואש מען זעהט

א ווען מען זעהט זייער שיינע בוימער אדער זייער שיינע מענטשין עס מעג זיין אפילו אנכרי זאגט מען · ברוך אתה יי׳ אלהינו מלך העולם שככה לו בעולמו · אבער דיא ברכה מאכט מען נאר דאש ערשטע מאל ניט מער:

ב ווען ער זעט צום ערשטין מאל נאך דעם ווינטער וויא דיא בוימער הויבין אן גרין צוא ווערין זאגט ער · ברוך אתה יי׳ אלהינו מלך העולם שלא חסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להנות בהם בני אדם · אונ אז ער האט זיא ערשט גיזעהען צום ערשטין מאל דעמאלט ווען עס וואקסין שוין אויף זייא פירות · נאר זייא זיינען נאך ניט צייטיג · למשל ער איז קראנק גילעגין אדער ער איז תפוס גיגעסין · מאכט ער אויך דיא ברכה · אבער דעמאלט ווען ער זעהט זייא צום ערשטין מאל וואקסין שוין אויף זייא צייטיגע פירות מאכט ער שוין ניט דיא ברכה:

ג ווען ער זעהט צום ערשטין מאל איין מורין אדער איין ווילדין מענטש · אדער איין זעלטינע חיה אדער אמאלפי · זאגט ער ברוך אתה יי׳ אלהינו מלך העולם משנה הבריות:

ד ווען מען זעהט אגרויסין תלמיד חכם זאגט מען ברוך אתה יי׳ אלהינו מלך העולם שחלק מחכמתו ליראיו · אונ אז ער זעהעט איינם וואס ער איז אגרויסר חכם אין וועלטליכע זאכן זאגט ער · ברוך אתה יי׳ אלהינו מלך העולם שנתן מחכמתו לבשר ודם:

ה אז ער זעהט איין קייזער אדער איין קיניג דאס ערסטע מאל זאגט ער · ברוך אתה יי׳ אלהינו מלך העולם שנתן מכבודו לבשר ודם:

ו אז ער זעהעט איין נייע שול צום ערסטין מאל זאגט ער · ברוך אתה יי׳ אלהינו מלך העולם מציב גבול אלמנה:

ז ווען ער זעהט איין ארט וואס עס איז אים אמאל דארט איין נס געשעהן · זאגט ער׳ ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שעשה לי נס במקום הזה :

ח ווען ער זעהט דעם גרויסין ים · זאגט ער ׳ ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם עושה הים הגדול :

ט ווען ער זעהט איין גוטען פריינד וואס ער האט אים שוין ניט געזעהען דרייסיג טאג · זאל ער מאכין דיא ברכה שהחיינו · אונ אז ער האט אים ניט געזעהען אגאנץ יאר · זאגט ער׳ ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם מחיה המתים :

י ווען זיין גוטער פריינד איז אויף געשטאנען פון איין קראנקהייט׳ זאגט ער · בריך רחמנא דמלכא דעלמא די יהבך לן ולא יהבך לעפרא :

יא ווען ער זעהט איין בית עולם פון אידין · זאגט ער · ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר יצר אתכם בדין וזן אתכם בדין וכלכל אתכם בדין והמית אתכם בדין ויודע מספר כולכם בדין ועתיד להחיותכם ולקיים אתכם בדין · ברוך אתה יי מחיה המתים :

יב ווען ער זעהט דיא זון אויף דעם נעמליכע ארט וויא זיא איז געשטאנען ווען גאט האט זיא באשאפין אונ דאס איז פונקט אום מיטוואך אין דר פריא פון איינערלייא אכט אונ צוואנציג יאר צום אנדרין · זאגט ער׳ ברוך אתה יי אלהינו מלך העלם עושה מעשה בראשית · ווען דער א יבערשטער וועט אונז שיינקען דעם לעבין וועלן מיר דיא ברכה מאכין אין דעם יאר תרנ״ז · דיא מצוה איז דיא ברכה צו מאכן צייטליך פריא ווען תקופת ניסן געפאלט זייגער ניין פאר מיטאג · אבער אז דער הימעל איז באדעקט מיט וואלקען אונ מען זעהט ניט דיא זון איז צייט ביז מיטאג :

יג ווען ער זעהט אבליץ זאגט ער · ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם עושה מעשה בראשית · אבר ווען עס בליצט דורך דר היץ מאכט מען ניט קיין ברכה :

יד ווען ער זעהט ארעגין בויגין · זאגט ער׳ ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם זוכר הברית׳ נאמן בבריתו וקים במאמרו :

טו ד״א אלע זאכין וואס מיר האבין דא ביז סעיף י״ב געזאגט׳ ווען ער האט זייא נאך אמאל געזעהן אין דיא נעמליכע דרייסיג טעג דארף ער ניט מער מאכין דיא ברכה׳ אבער ווען ער זעהט אמלך אונ מאכט דיא ברכה אונ באלד זעהט ער ווידער א׳ן אנדערין מלך · עס מעג אפילו זיין תיכף דעם אנדערין טאג מוז ער ווידער אמאל מאכין די ברכה :

לה דיני ברכות השמיעה ובו ד׳ סעיפים
דינים פון ברכות אויף וואס מען הערט

א ווען מען הערט דונערין זאגט׳ מען ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שכחו וגבורתו מלא עולם : ווען ער האט אויף דעם בליץ ניט געמאכט קיין ברכה אונ דר וייל האט געדונערט · זאל ער מאכין נאר די ברכה עושה מעשה בראשית אלייך אונ אז ער האט ניט געמאכט דיא ברכה ווייל ער האט ניט געהאט קיין ריינע הענט

אדער

אָדֶער וַוייל עֶר אִיז גִיוָוען אוֹיף אַזוֹ אַיין אָרְט וָואשׂ מֶען טָאר דָארְטִין קַיין בְּרָכָה נִיט מַאכִין · אוּנ דֶר וַוייל הָאט אוֹיף גִיהֶערְט צוּא דוּנֶערִין · זָאל עֶר נִיט מֶער מַאכִין דִיא בְּרָכָה סַיידִין וָוען עֶשׂ דוּנֶערְט נָאךְ אַמָאל :

ב כָּל זְמַן עֶס לַייטֶערְט זִיךְ נִיט אוֹישׂ · מֶעג בְּלִיצִין אוּנ דוּנֶערִין וִויא פִיל מָאל דַארְף מֶען נִיט מֶער מַאכִין נָאר אַיין בְּרָכָה אוֹיף דֶעם בְּלִיץ אוּנ אַיינֶע אוֹיף דֶעם דוּנֶער · אָבֶּער וָוען עֶשׂ אִיז שׁוֹין שֵׁיין גִיוָוארִין · אוּנ דֶר נָאךְ הָאט זִיךְ דֶר הִימִיל וִוידֶר בַּדֶעקְט מִיט וָואלְקִינְשׂ אוּנ עֶשׂ הָאט וִוידֶער אָן גִיהוֹיבִּן צוּא בְּלִיצְן אוּנ צוּא דוּנֶערִין מוּז מֶען נָאךְ אַמָאל מַאכִין דִיא בְּרָכוֹת :

ג וָוען עֶר הֶערְט אַשְׁלֶעכְטֶע בְּשׂוֹרָה · זָאגְט עֶר בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם דַיַּן הָאֱמֶת · דָאשׂ אֵייגִינֶע אִיז אוֹיךְ וָוען עֶר זֶעהְט אַיין שׁוּל וָואשׂ זִיא אִיז חָרוּב גִוָוארִין זָאגְט עֶר דִיא בְּרָכָה :

ד וָוען עֶר הֶערְט אַגוּטֶע בְּשׂוֹרָה זָאגְט עֶר בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב :

לך דיני ברכות הריח ובו י״ד סעיפים
דִינִים פוּן בְּרָכוֹת אוֹיף זַאכִין וָואשׂ שְׁמֶעקִין

א וָוען מֶען וִויל הֲנָאָה הָאבִּין פוּן דֶעם גוּטִין רֵיחַ וָואשׂ אַיין זַאךְ הָאט · מוּז מֶען נֶעמֶן דִיא זַאךְ אִין דֶער רֶעכְטֶער הַאנְט אוּנ מַאכִין דִיא בְּרָכָה · אוּנ דֶר נָאךְ שְׁמֶעקְט מֶען דֶער צוּא · אָבֶּער מֶען מַאכְט נִיט דֶער נָאךְ אַיין בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה :

ב אוֹיף דֶעם רֵיחַ פוּן אַיין פֶּרִי וָואשׂ מֶען עֶסְט אִיר · לְמָשָׁל אַיין אֶתְרוֹג אָדֶר אַלִימָנִי אָדֶר אַיין מוּשְׁקַט נוּס · זָאגְט עֶר · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן רֵיחַ טוֹב בַּפֵּירוֹת · דָאשׂ אִיז אָבֶּער נָאר וָוען עֶר אִיז זִיךְ מְכַוֵּין הֲנָאָה צוּ הָאבִּן פוּן דֶעם רֵיחַ · אָבֶּער וָוען עֶר הָאט בְּלוֹיז גִיוָועלְט עֶסִין דִי פֶּרִי אוּנ דוּרְךְ דֶעם הָאט עֶר זִיךְ אִין אַיין נַאנְג דֶער קְוִוִיקְט פוּן דֶעם רֵיחַ · דַארְף עֶר נִיט מַאכִין דִי בְּרָכָה אִיבֶּר דֶעם רֵיחַ · וָוען עֶר הָאט אָבֶּר פְרִיעֶר אִין זִין צוּ עֶסִין אוּנ אַיין הֲנָאָה צוּ הָאבִּין פוּן דֶעם רֵיחַ · מוּז עֶר מַאכִין בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ אוּנ דִי בְּרָכָה פוּן דֶעם רֵיחַ פַאר דֶעם עֶסִין אַזוֹ זָאגְט דֶער אֵלִיָּהוּ רַבָּא · אָבֶּר דֶר פְּרִי מְגָדִים פַּסְקֶת אַנְדֶערְשׂ · עֶר זָאגְט יוֹא עֶשׂ אִיז אֱמֶת אַז עֶר מוּז מַאכִין בֵּיידֶע בְּרָכוֹת · אָבֶּר נִיט אַיינֶע נָאךְ דֶר אַנְדֶרֶע · ווארוּם מֶען טָאר דָאךְ נִיט מַפְסִיק זַיין צְוִוישִׁין דִי בְּרָכָה אוּנ צְווישִׁין דֶעם עֶשִׂין · דְרִיבֶּער מַאכְט עֶר פְרִיעֶר דִי בְּרָכָה בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ אוּנ עֶסְט אַשְׁטִיקֶל · דֶער נָאךְ מַאכְט עֶר דִי בְּרָכָה פוּן דֶעם רֵיחַ · אוּנ אַזוֹ אִיז טַאקֶע רֶעכְט :

ג אוֹיף אַיין זַאךְ וָואשׂ עֶשׂ אִיז נִיט גִימַאכְט וֶועגִין דֶעם רֵיחַ · לְמָשָׁל הַייסֶע בְּרוֹיט אָדֶר אַיין אֶתְרוֹג אוּם סוּכּוֹת וָואשׂ דֶעמָאלְט הַאלְט מֶען דָאךְ אִים נָאר וֶועגְן דֶער מִצְוָה מַאכְט מֶען דְרוֹיף נִיט דִיא בְּרָכָה פוּן דֶעם רֵיחַ · דְרִיבֶּער אִיז רֶעכְט מֶען זָאל סוּכּוֹת נִיט שְׁמֶעקִין דֶעם אֶתְרוֹג וָוען מֶען נֶעמְט אִים צוּם בֶּענְטְשִׁין אוּנ דוּרְךְ דֶעם טַעַם זָאל מֶען אוֹיךְ נִיט מַאכִין דִיא בְּרָכָה וָוען מֶען קוּמְט אַרַיין אִין אַיין קְרָאם וָואשׂ

עשׂ

עש ליגט דרינען בשמים חאטשע מען האט הנאה פון דעם ריח · ווארום די בשמים ליגין ניט דארטין וועגין דעם ריח :

ד אויף גוטין בוימיל וואש שמעקט זאגט מען ברוך אתה יי אמ״ה בורא שמן ערב :

ה איבר רויזין אדר רויזין וואסער אדער אנאנדער זאך וואש מען עסט ניט אונ עש וואקסט אויף איין בוים אונ עש שמעקט גוט זאגט מען ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא עצי בשמים :

ו איבער נעגעליך צימערינג אדער אנדערע גיווירץ זאגט מען ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא מיני בשמים :

ז אויף קרייטעכער וואש שמעקין · למשל מייענטע אונ דאס גלייכין זאגט מען ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא עשבי בשמים :

ח פעפער אדער אינגבער זאל מען ניט שמעקין · ווייל דאס רוב פוסקים זאגין אז מען זאל איבער זייער ריח קיין ברכה ניט מאכין :

ט איבער שמעקעדיגע טראפינס וואש ער ווייס ניט אויב זייא זיינען פון אזעלכע זאכין וואש וואקסין אויף איין בוים אדער פון קרייטעכער זאגט ער ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא מיני בשמים :

י ווען מען רויכערט אוים דיא שטוב פאר תענוג מוז מען איבר דעם רויך מאכן די אייגענע ברכה וויא איבער דעם ריח פון דער זאך אליין · איז עש פון איין בוים זאגט מען די ברכה בורא עצי בשמים · איז עש איין קרייטעכץ זאגט מען די ברכה עשבי בשמים איז עש איין אנדר מין זאגט מען די ברכה בורא מיני בשמים · אבר ווען מען רויכערט אוים דעם גישטאנק צו פר טרייבין מאכט מען קיין ברכר ניט :

יא איין כלי וואש עש איז דרינען גילעגין בשמים אונ דער נאך האט מען ארויש גינומען דיא בשמים אבער דיא כלי שמעקט נאך · מאכט מען דרויף ניט קיין ברכה ווארום די ברכה מוז זיין אויף איין זאך וואש עש איז דא · אבר דא זיינן דאך דיא בשמים ניט מער דא :

ב ווען מען קומט אין אפטייק אדער אין איין בשמים גיוועלב אונ מען האט אין זין הנאה צו האבין פון דעם ריח מאכט ער דיא ברכה בורא מיני בשמים · אונ אז ער גייט אוועק אונ האט אין זין באלד צוריק צוא קומן דארף ער ניט נאך אמאל צוא מאכין דיא ברכה · אבער ווען ער האט ניט אין זין גיהאט צוריק צו קומען מוז ער נאך אמאל מאכין דיא ברכה · אויך אז ער קומט דר נאך ווידר אין איין אנדער גיוועלב אריין מוז ער ווידער אמאל מאכין דיא ברכה :

יג יום כפור ווען מען שמעקט שפירטוס מוז מען מאכין די ברכה בורא מיני בשמים אבר וואס מאנכע גיסין דיא טראפין אויף אטיכל אונ שמעקין דר טיכל דאס איז איין עבירה אונ מען טאר עס ניט אום יום כפור :

יד מען זאל ניט שמעקין קיין הדס ברויט ווארום עס איז איין ספק אויב מען דארף דריבער אברכה מאכין :

לז דינים פון שהחיינו אונ הטוב והמטיב אונ אין אים איז ניין סעיפים

א ווען ער האט זיך גיקויפט אהויז אדר אשטוב · אדר ער האט זיך אויף גימויערט אהויז אדר אשטוב · מאכט ער דיא ברכה · ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה · אונ ווער עס קויפט זיך אקלייד אונ ער פרייט זיך שטארק דר מיט זאל ער תיכף בשעת קויפן מאכין די ברכה שהחיינו · ווען ער פרייט זיך אבר ניט דרויף · מאכט ער דיא ברכה בשעת ער טוט עס אן · אבער ער מוז פריער זאגין · ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם מלביש ערומים :

ב ווען ער האט זיך גיקויפט אטלית · מאכט ער שהחיינו ווען ער מאכט איין דיא ציצית · ווען ער האט אבר דעמאלט פר געסין צוא מאכין דיא ברכה מאכט ער איר ווען ער טוט אים אן דאס ערשטע מאל :

ג איבער אזעלכע פירות וואס עס וואקסין אלע יאר נייע מאכט מען שהחיינו אונ דער נאך דיא ברכה וואס עס קומט אויף דער פרי · עטליכע פוסקים זאגין מען זאל פריער מאכין די ברכה איבער דער פרי אונ דער נאך שהחיינו · אונ וויא אזוא מען טוט איז אלץ רעכט :

ד אז ער האט זיין פריינט שוין דרייסיג טעג ניט גיזעהן אונ ער פרייט זיך שטארק וואס ער זעהט אים איצטער מאכט ער שהחיינו :

ה איבער נייע קארנגע גרויפין מאכט מען אויך שהחיינו :

ו ווען מען שלאגט אן אמזוזה זאגט מען · ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לקבוע מזוזה :

ז ווען צווייא זיצין צוזאמען אונ טרינקען וויין אונ דער נאך ברייגגט מען אנאנדער וויין בעסער פון דעם ערשטין · זאגין זיי · ברוך אתה יי אמ״ה הטוב והמטיב · אונ דר דין איז נאר ווען צווייא טרינקען · אבר איינר אליין מאכט ער ניט דיא ברכה :

ח ווען דיא ביידערלייא ויינען זיינען פאר זיי דא בשעת זייא זעצין זיך טרינקען · מאכין זייא אויף דעם בעסערין בורא פרי הגפן אונ פטרין שוין דעם אנדערין וויין · אונ מאכין ניט מער קיין ברכה · אבר ווען מען ווייס ניט וועלכער עס איז בעסר · מאכט מען איבר איינם בורא פרי הגפן אונ איבר דעם אנדרין הטוב והמטיב :

ט אז מען האט פר געסין צוא מאכין דיא ברכה הטוב והמטיב · זאגט מען עס נאך דעם טרינקען :

לח פרטי ברכות הנהנין ע״פ סדר אלף בית

איצטער וועלין מיר נאך אמאל בפירוש בעשרייבין איטליכע ברכה וואס מען זאל מאכין איבר יעדער זאך על פי סדר א״ב

א איבער אגרעס בורא פרי העץ · גיפרעגילטע אגרעס אויך בורא פרי העץ · אבר ווען זייא זיינען שטארק צו ריבין אונ מען דר קענט זיי ניט מער · מאכט מען שהכל אונ אז מען האט גימאכט בורא פרי העץ איז מען אויך יוצא :

אוגערקעס בורא פרי האדמה ׳ ראסיל פון אוגערקעס שהכל :
אומצייטיגע אויבס וועו מען קאן עס עסין רויער הייד ׳ שהכל ׳ וועו עס א׳ גיפרעגילט ׳ בורא פרי העץ ׳ וועו עס איז אבער אזוא שטארק אומצייטיג אז מ׳ קאן עש ניט עסין רויער הייט ׳ אונ עס איז גיקאכט אדר גיפרעגילט מאכט מען שהכ׳ איינגימאכץ פון מערין ׳ ריבין ׳ בוריקעס ׳ רעטיך ׳ חריין ׳ איננבער ׳ בור פרי האדמה :
אייער שהכל ׳ אייער בייגיל בורא מיני מזונות ׳ אבר וויל עס איז דא איין דעה מען מוז דריבער מאכין איין המוציא ׳ איז רעכט מען זאל קיין מאל ניט עסין אייע בייגיל נאר אין מיטין עסין וועו מען האט זיך גיוואשין אונ גימאכט איין המוציא ארבעס גיקאכטע בורא פרי האדמה ׳ ארבעס שוטין פון גארטין ׳ דיא לופינקעו אליין זאגט דער מחבר הספר שהכל ׳ אונ אנדערע זאגין בורא פרי האדמה ׳ ארבעו שוטין פון דעם פעלד וואש מען זייעט זייא כדי אז זייא זאלין פאר טריקינט ווערי כדי מען זאל האבין דיא ארבעס ׳ אז מען עסט זייא רויע מאכט מען בורא פרי האדמה ׳ אונ אנדרע הייסין מאכין שהכל ׳ צוקערשוטין בורא פרי האדמה ׳ דיא לופינקס פון פעלד שוטין שהכל ׳ ארבעס צוריבענע אזו שטארק אז מען דער קענט זיי ניט מער שהכל ׳ אבר אז מען דער קענט דיא ארבעס בורא פרי האדמה ארבעס זופ שהכל :
אתרוג גיפרעגילט בורא פרי העץ :
אות ב באב גיקאכטע בורא פרי האדמה ׳ אונ צוא ריבין האבין זיי דעם איינגעם דין וויא ארבעס :
קארטאפיל גיקאכטע בורא פרי האדמה
באקסרין בורא פרי העץ :
בוימיל מאכט מען גאר קיין ברכה ניט ׳ אבער אז ער מישט אים מיט איין אנדערע משקה אונ טרינקט אים פר ארפואה אפילו דר בוימיל איז וויניגער פון דער אנדרע משקה זאגט מען בורא פרי העץ ׳ אז ער טרינקט אים גימישט פאר דארשט ׳ אפילו וועו ער גיסט איינענטליך דעם בוימיל אריין פאר ארפואה מאכט מען שהכל :
בוריקעס גיקאכטע אדער גיזייערטע בורא פרי האדמה :
בייגיל המוציא ׳ אונ מען מוז זיך צוא זייא וואשין אונ בענטשין :
ביר בראנפין שהכל ׳ אונ אז מען טרינקט בראנפין נאך דעם עסין זאל מען איין טונקין אשטיקיל ברויט דארף מען דריבער קיין ברכה ניט מאכין :
ברויט פון רייז מעל אדער פון הירז שהכל ׳ אונ אנדערע הייסין מאכין בורא פרי האדמה ׳ דריבער איז עש רעכט מען זאל עש נאר עסין אין מיטן עסין וועו מען האט גימאכט איין המוציא :
אות ג גערשטין וואסער וואש מען קאכט פאר איין קראנקן שהכל :
גערשטינע גריץ ׳ קרין גריץ ׳ האבער גריץ ׳ בורא מיני מזונות ׳ אבר אז מען קאכט עש גאנץ שיטער אונ דער עיקר איז דיא זופ ׳ מאכט מען פריער שהכל איבער דער

זופ

זופ אונ מֶען זופְּט אַבִּישִׁיל אונ דֶער נָאךְ מַאכְט מֶען בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת :

אות ה הָאנִיג פוּן בִּינֶען אָדֶער פוּן טֵייטְלֶן שֶׁהַכֹּל :

הִירְז גִיקָאכְט אונ שְׁטַארק צוּא רִיבִּין שֶׁהַכֹּל · אַז זיא אִיז גִיפְרֶעגִילְט אִין הָאנִיק אונ דִיא קֶערִינְדְלַאךְ זֵיינֶען גַאנְץ · מַאכְט מֶען בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה :

הָמָן טַאשִׁין פוּן הָאנִיג טֵייג · בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת · אָבֶּער פְּרָאסְטֶע טֵייג מוּז מֶען זִיךְ וַואשִׁין אונ מַאכִין הַמּוֹצִיא אויף אַנְדֶערֶע בְּרוֹיט :

אות ו וַואסֶער · מַחְמַת דָארְשְׁט שֶׁהַכֹּל · אָבֶּער וֶוען מֶען טְרִינְקְט וַוייל מֶען שְׁלוּקֶערְצְט אָדֶער אַבִּיסִין אַרָאפּ צוּ בְּרֵיינְגֶען · מַאכְט מֶען נִיט קֵיין בְּרָכָה :

אַז מֶען טְרִינְקְט אָבֶּער אֵיין אַנְדֶער מַשְׁקֶה אַרָאפּ צוּא בְּרֵיינְגֶען אַבִּיסְן אָדֶער וַוייל מֶען שְׁלוּקֶערְצְט · מוּז מֶען יוֹא אַבְּרָכָה מַאכִין :

וַויין · בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן · אונ אויךְ אַז וֶוען מֶען טְרִינְקְט וַויין אִין מִיטִין עֶסִין מוּז מֶען דִיא בְּרָכָה מַאכִין · חֶוען עֶר הָאט נִיט גִיטְרוּנְקֶען וַויין פַאר דֶעם עֶסִין :

וֶוען עֶר מַאכְט קִידּוּשׁ אִיבֶּער וַויין · אונ וִויל דֶער נָאךְ טְרִינְקֶען אַין אַנְדֶערֶע מַשְׁקֶה זָאל עֶר אִין זִינֶען הָאבִּין עֶר זָאל נִיט פַּטְרִין דִיא מַשְׁקֶה מִיט דֶער בְּרָכָה פוּן דֶעם וַויין · בֶּעסֶער אִיז צוּא מַאכִין שֶׁהַכֹּל אִיבֶּר אַשְׁטִיקְל צוּקֶער אונ מִיט דֶעם פַּטְּרִתְּ עֶר שׁוֹין דִיא מַשְׁקֶה פוּן אַבְּרָכָה :

וַויינְשִׁיל · וַויין טְרוֹיבְּן · בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ :

וַויינְפֶּערְלִיךְ · בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ · גִיפְרֶעגִילְטֶע אויךְ בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ · אָבֶּר וֶוען זֵייא זֵיינֶען אַזוֹ שְׁטַארְק צוּ רִיבִּין אַז מֶען דֶער קֶענְט זיא גָאר נִיט · שֶׁהַכֹּל :

וֶוערִים קְרוֹיט מִיט הָאנִיג אָדֶער גִיקָאכְט · שֶׁהַכֹּל :

אות ז זַאלְץ אָדֶער זַאלְץ וַואסֶר · שֶׁהַכֹּל :

אִיבֶּר זַאפְּרֶען אונ זֶוענֶעפְּט דַארְף מֶען קֵיין בְּרָכָה נִיט מַאכִין :

אות ח חְרֵיין · שֶׁהַכֹּל · אֵיין גִימַאכְטֶס פוּן חְרֵיין בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה

חְרֶעמְזְלֶךְ · בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת · אָבֶּער וֶוען מֶען מַאכְט זֵייא מִיט מֶער וַואסֶער וִויא אֵייעֶר אונ שְׁמַאלְץ · מוּז מֶען זֵייא מַאכִין קְלֶענֶער וִויא אַכְּזַיִת · אונ אַז נִיט זָאל מֶען זֵיי נִיט עֶסֶען פַאר זִיךְ נָאר אִין מִיטִין עֶסִין וֶוען מֶען הָאט גִימַאכְט הַמּוֹצִיא :

אות ט טָארְט · טֵייגְלַאךְ · טֵייגָאכְץ אָדֶער קוּגִיל בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת :

טֵייא · שֶׁהַכֹּל · מֶען זָאל אָבֶּר צוּם לֶעצְטִין אָפּ קִילִין אונ טְרִינְקֶען מִיט אַמָאל אַרְבִיעִית · כְּדֵי מֶען זָאל דֶער נָאךְ מַאכִין בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת אונ וֶוען עֶר טְרִינְקְט טֵייא פַאר דֶעם בֶּענְטְשִׁין מוּז עֶר אויךְ מַאכִין שֶׁהַכֹּל · טֵייטְלֶען בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ :

אות ל לַאקְרִיץ וֶוען עֶר עֶסְט אִים שֶׁהַכֹּל · אונ אויךְ וֶוען עֶר שְׁלִינְגְט אִים נִיט אַרָאפּ נָאר עֶר זֵייגְט אוֹים דֶעם זַאפְט שֶׁהַכֹּל :

לַאקְרִיץ וַואסֶר אָדֶער לַאקְרִיץ זַאפְט · אויךְ שֶׁהַכֹּל :

לָאקְשִׁין · בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת · אַבִּיסְל לָאקְשִׁין אונ פִיל וַואסֶר · מַאכְט עֶר אַבְּרָכָה

שהכל

שהכל אונ זופט אביסיל יוך · דער נאך מאכט ער בורא מיני מזונות אויף דיא לאקשין אונ עסט אבזית אונ זופט אהיפש ביסל יוך אונ נאך דעם עסין מאכט ער ביידע ברכות · על המחיה אונ בורא נפשות :

לימינים · בורא פרי העץ · גיפרעגילטע אויך בורא פרי העץ :

לינדזין · בורא פרי האדמה · אונ זייא האבין אין זיך דעם איינגעם דין וויא ארבעס לעקיך · בורא מיני מזונות :

אות מ מאגין פולווער פון אינגבער אדער פעפר אדר נעגעלאך אפילו מיט פיל צוקער בורא פרי האדמה :

מאן גיפרעגילטע · אפילו גאנץ צו ריבין בורא פרי האדמה :

מראנצין · בורא פרי העץ :

מראנצין שאלאבין גיפרעגילט בורא פרי האדמה אדר שהכל :

מאלינים · בורא פרי העץ :

מאלינים גיפרעגילטע בורא פרי העץ · אונ אז מען דר קענט זיא דרינן די מאלינים • זאגט מען שהכל :

מאנדלן זיסע גרויסערהייט בורא פרי האדמה · קליינערהייט מיט דר שאליבין שהכל · גיפרעגילטע בורא פרי העץ · ביטערע מאנדלן גרויסערהייט וואן אברכה · קליינערהייט מיט דעם שאליבין בורא פרי העץ · גיפרעגילטע בורא פרי העץ · צוקער מאנדלען בורא פרי העץ מאנדיל ביינעלאך וועך מען מישט בורא מיני מזונות :

מאנדיל מילך שהכל :

מיהל גרוים · מושקאט נים · בורא פרי העץ

מילך · מעד · מערין רויע · שהכל :

מערין גיקאכטע בורא פרי האדמה :

מיילאכם גרייפלאך פון רעטשקע שהכל :

מצה ברייא גיקאכטע אדר נוט צוא ווייקט קלענער פון אכזית בורא מיני מזונות :

אות נ נים וועלעשע אדער האזעסע בורא פרי העץ · גיפרעגיטלע נים אויך בורא פרי העץ · גרינע נים נאך ניט צייטיגע רויע אדר גיפרעגילטע שהכל :

אות ע ענים שהכל : ענים וואסער בורא פרי האדמה :

עסיג שטארקע אן אברכה : עסיג גימישט מיט וואסר שהכל :

עפיל · עפיל צימעס אפילו שטארק צו ריבין בורא פרי העץ : עפיל קוואס שהכל :

אות פ פאוומקעס בורא פרי האדמה · גיפרעגילטע אויך בורא פרי האדמה · אבר אז זייא זיינען אזוא צוא ריבין אז מען דער קענט זיי ניט מער · שהכל :

פאנקוכין פון מעל אונ שמאלץ · בורא מיני מזונות · אבער אן מעל אדער גאר ווייניג מעל · שהכל :

פארפיל פון ווייצין פון גערשטין פון קארין פון האבער מעל · בורא מיני מזונות :

פארפיל פון ארבעס מעל אדער רעטשקע מעל · שהכל : איז אבער אריין גימישט איין אכטיל פונט פון ווייצין מעל אדער קארין מעל אדר גערשטין מעל אדר האבר

מעל

מעל · אין איין פונט · מאכט מען בורא מיני מזונות און דער נאך על המחיה · איז אבער דרינן ווייניגער פון איין אכטיל פונט · מאכט מען פריער בורא מיני מזונות און דער נאך בורא נפשות :

פוטער שהכל · פוטער גיבעקס בורא מיני מזונות :

פייגין · בורא פרי העץ :

פיש · פלייש · אדער הערינג שהכל :

פלאדין · בורא מיני מזונות :

פלוימן · בורא פרי העץ · פלוימן יוך מאכט מען פריער שהכל און מען זופט אביסל · דער נאך אויף די פלוימן בורא פרי העץ :

פעפער טרוקענע רויערהייט עסט מען אן אברכה · אבער גיפרעגילטע אדער צוא ריבענע מיט צוקער · אדער פייכטער פעפער אפילו רויערהייט · מאכט מען אלץ בורא פרי האדמה :

אות צ צווייבעלעש יונגע רויע בורא פרי האדמה · גיקאכטע שהכל : אלטע רויע שהכל · גיקאכטע שהכל · גיפרעגילטע צוויבעלע מאכט מען בורא פרי האדמה : צימרינג · בורא פרי האדמה · אבער אז ער זיינט עש נאר און שפייט דער נאך אויס שהכל : צערנעט קע · אדער צערנעטשקע יוך · צימרונג יוך · שהכל :

אות ק קאלמוסין רויע אדער גיפרעגילטע · שהכל :

קאווע גיברענטע · בורא פרי האדמה :

קאווע גיקאכטע שהכל · און אז מען טרינקט זיא נאך דעם עסין מאכט מען אויך איבער איר שהכל :

קארשין · בורא פרי העץ : גיפרעגילטע אויך בורא פרי העץ · אבער ווען עש איז אזוא צוא ריבין אז מען דער קענט גאר ניט דיא קארשין מאכט מען שהכל :

קארענע ווייצענע · גערשטענע · אדר האבערנע קאשע · אלץ בורא מיני מזונות :

קאשע רעטשקענע מיט פוטער אדר מיט שמאלץ אדער רעטשקענע קאשע אליין גיקאכט · און מען זעהט דיא קערענדליך · בורא פרי האדמה · אז זיא איז אבער אזו צוא ריבין אז קען זעהט שוין דיא קערענדלאך ניט · שהכל :

קימיל · קימיל וואסר שהכל :

קניידלאך · בורא מיני מזונות · קניידלך אויש קארטאפיל · שהכל :

קניידלאך פון רעטשקענע מעל אדר ארבעס מעל · שהכל : איז אבער צו גישאטין ווייצין מעל אדער קארן מעל אדער גערשטין מעל אדער האבר מעל ווייניגסטינס אהאלב פערטיל אין איין פונט · איז פריער בורא מיני מזונות און דער נאך על המחיה · אבר אז עש איז צוא גישאטין ווייניגער פון אהאלב פערטיל · איז פריער בורא מיני מזונות און דער נאך בורא נפשות :

קעז · קרוט גיזייערטע אדער גיקאכטע · שהכל :

קרעפלאך · בורא מיני מזונות :

קאקאריזים · בורא פרי האדמה :

קַאטשִׁין פון קַאקֶערִיזִים וֶוען מֶען זֵייגְט זֵייא אוים מַאכְט מֶען שֶׁהַכֹּל :
קִירְבִּים אֲפִילוּ צוּא רִיבִּין · מַאכְט מֶען בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה :
קְנָאבִּיל הָאט דֶעם אֵייגֶענֶעם דִין וִויא צְוִוּיבִּיל :

אות ר רִיבִּין גִיקָאכְטֶע · בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה · רוֹיעֶ שֶׁהַכֹּל :
רְדִיזִין אֵיין גִימַאכְטְס · בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה · אַז זֵייא זַיינֶען אָבֶּער אַזוֹ צוּ רִיבִּין אַז מֶען דֶער קֶענְט זֵייא גָאר נִיט · שֶׁהַכֹּל :
רַייז · רוֹיעֶ בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה :
רַייז · שְׁטַארְק צוּא קָאכְט בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת אָדֶער שֶׁהַכֹּל : נִיט שְׁטַארְק צוּא קָאכְט · לְדַעַת הַגָּאוֹן רַבִּי אֵלִיָּהוּ מִווילְנָא בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת · לְדַעַת הַגָּאוֹן רַבִּי זַלְמָן שֶׁהַכֹּל : אוּנ דֶער מְחַבֵּר זָאגְט בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה · דְרִיבֶּער אִיז עֶשׁ לִיבֶּער מֶען זָאל עֶם עֶסִין נָאךְ הַמּוֹצִיא כְּדֵי מִיזָאל נִיט דַארְפִין דְרִיבֶּר אַבְּרָכָה מַאכִין :
רֶעטִיךְ רוֹיעֶ אָדֶער אַיינְגִימַאכְטְס פון רֶעטִיךְ בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה :
אִיבֶּער יוּנְגֶע רֶעטַאךְ מַאכְט מֶען שֶׁהֶחֱיָינוּ הוּץ דֶער בְּרָכָה :
רָאסִיל פון בּוּרִיקֶעס גִיקָאכְטֶע אָן פְלֵייש · בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה · רוֹיעֶ אָדֶער גִיקָאכְטֶע מִיט פְלֵייש · שֶׁהַכֹּל :
רְפוּאוֹת · אַלְס וָואס מֶען עֶסְט אָדֶר מֶען טְרִינְקְט פַאר אַרְפוּאָה אוּנ עֶס הָאט אֵיין גוּטִין טַעַם וָואס מֶען הָאט דֶער פוּן הֲנָאָה מוּז מֶען מַאכִין דִיא עֶרְשְׁטֶע בְּרָכָה אוּנ דִיא בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה · אַז עֶשׁ הָאט אָבֶּער אֵיין שְׁלֶעכְטִין טַעַם אוּנ מֶען הָאט דֶער פוּן קֵיין הֲנָאָה נִיט · מַאכְט מֶען דְרִיבֶּער קֵיין בְּרָכָה נִיט :

אות ש שַׁאלַאטִין · בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה · גִיקָאכְטֶע שֶׁהַכֹּל :
שְׁווַארְצֶע יַאגֶדֶעס · בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה · גִיפְרֶעגְלְטֶע אוֹיךְ בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה · אָבֶּר אַז עֶס אִיז שְׁטַארְק צוּ רִיבִּין אוּנ מֶען דֶער קֶענְט עֶס גָאר נִיט · שֶׁהַכֹּל :
שְׁווֶעמְלַאךְ · שֶׁהַכֹּל : שְׁאקָאלַאדֶע · שְׁצַאוו · שֶׁהַכֹּל :

לט דיני איזה ברכות פרטיות ובו ד׳ סעיפים
נָאךְ דָא אֵייגִיגֶע בְּרָכוֹת

א וֶוען דֶער זוּן וֶוערְט בַּר מִצְוָה · רוּפְט מֶען אִים אוֹיף צוּם סֵפֶר תּוֹרָה · אוּנ דֶער פָאטֶער זָאגְט בָּרוּךְ שֶׁפְּטָרַנִי מֵעָנְשׁוֹ שֶׁל זֶה · דֶער ווִילְנֶער גָאוֹן הֵייסְט זָאגִין בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁפְּטָרַנִי מֵעָנְשׁוֹ שֶׁל זֶה · דְרִיבֶּר מֶעג יֶעדֶערֶר זָאגִין וִויא עֶר וִויל :

ב וֶוען אֵיינֶער אִיז קְרַאנְק גִיוֶועזִין אֲפִילוּ וֶוען עֶר אִיז נָאר גִילֶעגִין דְרַייא טֶעג אִין בֶּעט · וִויא עֶר וֶוערְט גִיהֵיילְט רוּפְט מֶען אִים אוֹיף צוּם סֵפֶר · אוּנ עֶר זָאגְט בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַגּוֹמֵל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת שֶׁגְּמָלַנִי כָּל טוֹב · אוּנ דֶער עוֹלָם עֶנְטְפֶערְט דְרוֹיף · מִי שֶׁגְּמָלְךָ כָּל טוֹב הוּא יִגְמָלְךָ כָּל טוֹב סֶלָה · דִיא אֵייגֶענֶע בְּרָכָה מַאכְט מֶען אוֹיךְ וֶוען עֶס טְרֶעפְט זִיךְ אִים אַנֵּס · לְמָשָׁל עֶס אִיז אוֹיף אִים גִיפַאלִין אַגְרוֹיסֶער שְׁטֵיין אוּנ עֶר אִיז נִיצוֹל גִיווָארִין · אָדֶער אַוָּואגִין הָאט אִים שִׁיר

אִיבֶּער גִיפָארִין · אָדֶער אֵיין אַנְדֶער נֵם אוֹיף דֶעם שְׁטֵייגֶער · אוֹיךְ וֶוען עֶר אִיז גִיוֶועסִין אִין קְרִימִינַאל אוּנ אִיז בַּפְרֵייעֶט גִיוָוארִין מַאכְט עֶר דִיא בְּרָכָה :

ג וֶוען מֶען קוֹיפְט נֵייעֶ כֵּלִים פוּן גָאלְד · זִילְבֶּר · קוּפֶּר · מֶעשׁ · צִין · בְּלַייא · אַייזִין · שְׁטָאל · גְלָאז · מוּז מֶען טוֹבְלִין אִין מִקְוֶה אָדֶער אִין אַמַייךְ אוּנ מֶען זָאגְט · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל טְבִילַת כֵּלִי : גִיגְלַייזְטֶע גִיפֶעם טוֹבְלְט מֶען אָן אַבְרָכָה · וֶוען מֶען טוֹבְלְט דִי כֵּלִי זָאל מֶען אִיר נִיט הַאלְטִין שְׁטַארְק מִיטִין הַאנְד · כְּדֵי דָאס וַואסֶער זָאל אוֹיךְ קוּמֶען אוֹיף דֶעם אָרְט וואו מֶען הַאלְט אִיר · פַאר דֶעם טוֹבְלִין מוּז מֶען פוּן דֶער כֵּלִי אָפּ רֵייבִּין דֶעם רָאשְׁט · אוֹיךְ דָאס הֶענְטִיל פוּן כֵּלִי מוּז מֶען טוֹבְלִין · עֶס אִיז רֶעכְט אַז אַגְרוֹישֶׁער וָואשׁ אִיז שׁוֹין בַּר מִצְוָה זָאל טוֹבְלִין · גֵייט אָבֶּער טוֹבְלִין אֵיינֶער וָואס אִיז נָאךְ נִיט בַּר מִצְוָה · אַזוֹ מוּז לֶעבִּין אִים שְׁטֵיין אֵיינֶער וָואשׁ אִיז שׁוֹין אַבַּר מִצְוָה אוּנ זָאל זֶעהֶען אוֹיבּ עֶר טוֹבְלְט וִויא עֶס דַארְף צוּא זַיין · וֶוען מֶען טוֹבְלְט עֶטְלִיכֶע זָאגְט מֶען נִיט עַל טְבִילַת כֵּלִי נָאר עַל טְבִילַת כֵּלִים :

ד וֶוען מֶען בַּאקְט בְּרוֹיט פוּן מֶעהְל · פוּן ווייץ · קָארִין · גֶערְשְׁטִין · הָאבֶּער · אוּנ דָאס טֵייג אִיז אוּם דְרֵייא קְוָוארְט מֶעהְל מוּז מֶען חַלָּה נֶעמֶען · אוּנ מֶען זָאגְט · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַפְרִישׁ חַלָּה : דִי חַלָּה פַאר בְּרֶענְט מֶען אוּנ מֶען טָאר דֶער פוּן קֵיין הֲנָאָה נִיט הָאבִּין אֲפִילוּ פוּן דֶער הִיץ פוּן דֶעם פַייעֶר וָואשׁ זִיא בְּרֶענְט :

מ עוד איזה דיני ברכות ובו ח׳ סעיפים
נָאךְ עֶטְלִיכֶע דִינִים פוּן בְּרָכוֹת

א בְּשַׁעַת מֶען מַאכְט דִיא בְּרָכָה מוּז דֶער מֶענְטְשׁ אַלֵיין זַיין רֵיין · דִיא קְלֵיידֶר מוּזִין זַיין רֵיין · אוּנ דָארְט וואו עֶר שְׁטֵייט מוּז אוֹיךְ זַיין רֵיין ווַיינִגְסְטֶענְס מוּז פִיר אֵיילִין ווַייט פוּן אִים זַיין רֵיין · אוּנ דָארְט וואו עֶס אִיז אַרֵיחַ רַע אֲפִילוּ ווַייטֶער פוּן פִיר אֵיילִין טָאר מֶען אוֹיךְ נִיט קֵיין בְּרָכָה מַאכִין : אִין מֶרְחָץ טָאר מֶען אוֹיךְ נִיט מַאכִין אַבְּרָכָה :

ב מֶען טָאר נִיט מַאכִין קֵיין בְּרָכָה אוּם זִישְׁט · דְרִיבֶּער וֶוען מֶען קָאן פַּטְרִין אֵיין בְּרָכָה מִיט דֶער אַנְדֶערֶע זָאל מֶען עֶס טָאן אוּנ מֶען זָאל נִישְׁט מַאכִין דִיא אַנְדֶערֶע אוּם זִישְׁט :

ג מֶען טָאר נִישְׁט מוֹסִיף זַיין אַבְּרָכָה וָואס דִיא חֲכָמִים הָאבִּין נִיט מְתַקֵּן גִיוֶועז :

ד מֶען טָאר נִיט טָאן קֵיין שׁוּם זַאךְ בְּשַׁעַת מֶען מַאכְט דִיא בְּרָכָה :

ה מֶען מוּז דִיא בְּרָכָה שַׁארְף אַרוֹישׁ זָאגִין דִיא אוֹיעֶרִין זָאלִין הֶערִין וָואס מֶען זָאגְט אוּנ מֶען טָאר נִיט גִישְׁוִוינְד אַוֶועק הַאפִּין דִיא בְּרָכָה נָאר מֶען מוּז אִיר זָאגִין גַאנְץ פַּאוָואלֶע אוּנ פֶערְשְׁטֵיין וָואס מֶען זָאגְט · אוֹיךְ מוּז מען אִין זִינֶען הָאבִּין אַז מֶען מַאכְט דִיא בְּרָכָה צוּ זַיין לִיבֶּען נָאמֶען גִילוֹיבְּט אִיז עֶר :

ו דִי זַאךְ וָואס מֶען וִויל דְרִיבֶּער דִיא בְּרָכָה מַאכִין זָאל עֶר אִיר פְּרִיעֶר נֶעמֶען אִין דֶער רֶעכְטֶער הַאנְד אַרֵיין אוּנ גוּט בַּאטְרַאכְטִין צוּא וִוישִׁין וָואס פַאר אֵיין בְּרָכָה עֶס

קומט דרויף · אונ אז מען האט איר ניט גיהאלטין אין האנד נאר זיא איז פאר אים גילעגין ווען ער האט גימאכט דיא ברכה איז מען אויך יוצא · אבער אז זיא איז נאך פאר אים ניט גיוועזין ווען ער האט דיא ברכה גימאכט נאר מען האט איר ערשט גיבראכט נאך דער ברכה חאטשע ער האט פריער אין זינען גיהאט אז מען וועט אים דיא זאך ברייגען אונ ער מאכט איבער איר אברכה · איז דאש גיוועזין איין ברכה לבטלה אונ ער מוז נאך אמאל איין ברכה מאכן :

ז אז מען האט עפעס אין מויל אדער מען דארף אוים שפייען · זאל מען פריער אוים שפייען אדער דיא זאך ארוים לאזין אוים דעם מויל · אונ דער נאך זאל מען מאכין דיא ברכה :

ח דער הויפט כלל ביא אלע ברכות איז · אז זייא מוזין תמיד זיין עובר לעשייתן דאם הייסט מען מוז די ברכה מאכין פריער איידער מען עסט אדער מען טרינקט אדער מען שמעקט :

מא הלכות משא ומתן ובו י״ט סעיפים

א עם איז קיין איינציגע זאך ניטא אין דער וועלט וואש דער מענטש איז באהעפט אין דעם וויא אן געלד · אונ מען קאן אויך ניט לייקענן אז דיא געלד איז זייער באדערפט ג · מיט געלד קויפט מען זיך דיא בעסטע פריינד · מיט געלד קאן דער נידעריגסטער מענטש גרויס ווערין · מיט געלד קאן מען פיל גוטס טאן · מיט געלד קאן מען אויך העלפין איין ארומאן · מיט געלד קאן מען דיא קינדער גוט דער ציהען · מיט געלד קאן מען מקיים זיין אזעלכע מצות וואס דער ארומאן קאן זייא ניט טאן · קורץ גיזאגט · געלד רעגירט די וועלט אונ קיין איינציגער מענטש פון דעם מלך ביז צום בעטלער קאן גאר דריין ניט זיין · אונזער היילינע גמרא זאגט מיט דרייא קורצע ווערטער דאס גאנצע וואס מיר האבין דא גיזאגט · עני חשוב כמת · איין ארומאן איז וויא איין טויטער · דער פון פאר שטייט מען ווידער פאר קערט אז דער עשיר לעבט · ער האט די גאנצע וועלט · ער קאן גוט זיין · ער קאן אלדינג טאן וואס ער וויל · ער קאן זיך קויפין עולם הבא מיט זיינע גוטע מעשים · ווען מען וויל אבער גוט באטראכטין דאס גאנצע וואס מיר האבין דא אפ גילויבט דאס געלט · זעהט מען דעם חסרון דער פון · ווארום מען קאן דאך ניט זאגין אז דאס געלט פאר זיך אליין איז גוט · דאס איז דאך פאלש · פאר זיך אליין איז דאך דאס בעסטר גילדערנר רענדיל ערגער פון דעם קלענסטין שטיקעל ברויט אדער פון דעם קלענסטען עפעלע · מיט דעם שטיקיל ברויט אדר מיט דער קלענסטע פרי דער קוויק איך מיר דאס הארץ · אבער דאס רענדיל קאן איך ניט שלינגען אונ ניט בייסין · עם איז דאך באקאנט דאס משל פון דער הון וואש איז אמאל פאר בלאנזעט גיווארין אין איין מדבר · זיא איז עטליכע טעג ארום גילאפין זיך צו זוכין עסין · אויף איינמאל האט זיא פון ווייטין דער זעהען איין בערגיל מיט קערינדלאך · זיא איז גישווינט צו גילאפין מיט גרוים פרייד · וויא זיא האט אבער

אן געהויבן צוא בייסן דיא קערענדליך האט זיא דער זעהן אז דאס זיינען פעריל · זיא האט זייא מיט כעס אוועק גיווארפין אונ האט גזאגט וואס נוצט יעצט מיר איר גארישע פעריל · ליבער וואלט איר גיוועזין ווייץ קערענדליך העט איך מיר דער קוויקט אונ מיך גוט זאט אן גיגעסין · דאס געלט פאר זיך אליין איז נאך ערגער פון איין שטיקיל שטיין וואס ליגט אין דער גאס · ווארום עס׳ן קאן מען דאס געלד ניסט גלייך מיט דעם שטיין · אבער דער שטיין מאכט מיר קיין זארגין ניט אונ איך דארף אים ניט היטען · דער קעגין דאס געלט מאכט מיר באשטענדיג דאגות אונ לאזט מיך ניט שלאפין איך מוז עס היטין פאר גנבים · ווערט מען עס אן האט מען גרוים עגמת נפש אונ וויא אפט טרעפט זיך אז דער מענטש פאר לירט דאש לעבן דורך געלד · ווען ער העט קיין געלט ניט גיהאט העט אים גאר קיינער קיין ביז ווארט ניט גזאגט · פאר קערט אויף איין ארומאן האט יעדער רחמנות · אבער וייל ער האט געלד פאלין איבער אים גזלנים זייא בארויבין אים אונ שלאגין אים צום טויט · דאס געלד אליין איז נאך איין נידעריגע זאך נאך ערגער פון איין שטיקיל ערד · נאר דיא מעלה דער פון איז אז מען קאן דער פאר באקומן פיל גוטס אונ אלע זאכין וואס דער מענטש בדארף · דריבער איז דאס זייער נארעש אין דעם געלד פאר ליבט צוא זיין ווייל עס איז געלד · אזו וויא עס זיינען דא פיל מענטשין וואש ווייסין ניט מעהר נאר הב הב זייא לעבין גאר ניט זייא טוען זיך קיין גוטש זייא טוען אנדערע ניט גוטס זייער גאנצע ארבעטין איז נאר צוא חאפין נאך איין רובעל אונ נאך איין הונדערטער אונ לייגין זיך ניט איבר וואס עס וועט זייא ארויש קומען ווען זייא וועלין שוין האבין נאך אזו פיל טויזינטער · דוא גמרא זאגט דרויף זייער גלייך · בני אדם נמשלו לחולדה · דיא מענטשין זיינען גלייך צו דעם קראט · מה חולדה גוררת ומנחת אזו וויא דער קראט שלעפט צו נויף פיל זאכין אונ בהאלט זיי · ואינה יודעה למי מנחת תאטשע זייא ניצין איר גאר ניט אונ זיא ווייס אליין ניט נאך וואס זיא בהאלט זייא · כך כל באי עולם אזו זיינען דיא מענטשין אויך · גוררין ומניחין זיי שלעפן צו זאמן געלט אונ בהאלטין עס ואינן יודעין למי מניחין אונ ווייסן אליין ניט נאך וואס אונ פון וועמנס וועגין זיי בהאלטין עס חוץ דעם וואס עס איז זייער נארעש אין דעם געלד צו שטארק פאר ליבט צוא זיין · ברייננגט עס אויך דעם מענטש אוועק פון ביידע וועלטין ער לעבט ניט ער עסט ניט ער שלאפט ניט ער רוהט ניט ער טוט אלע עבירות פון געלט וועגין ער בשווינדילט מענטשין ער זאגט ליגין ער שווערט פאלש ער גנעמט ביא דעם אנדערין דיא פרנסה אוועק ער טוט ניט קיין איינציגע מצוה וואס זיא דארף געלט קאסטין · ער איז זיך עטליכע מאל מתיר איין עבירה צו טאן ווען עס ברייננגט אים געלד איין · קורץ ער הערט אויף איין מענטש צו זיין קעגין דעם אויבערשטן אונ קעגן דר וועלט איבר דעם מוז זיך דר מענטש גוויינען ער זאל די געלט ניט ליב האבין עס זאל ביא אים ניט מער זיין נאר וויא אנאנדער זאך · למשל וויא מען האט ליב איין מעסער איז דאך ניט וייל עס איז איין שטיק אייזן נאר ווייל עס נוצט דר מיט צו שניידין אדר איין טיש האט מען דאך

ניט ליב וייל ער איז אשטיק האלץ · נאר וייל מען קאן אויף אים לערנן אונ עסין אונ שרייבין אזו דארף אויך זיין מיט דיא געלט · מען מוז שטענדיג אין זין האבין אז פר זיך אליין איז עם גאר ניט נאר עש איז גוט וייל מען קאן דער פאר קויפין נוצליכע זאכין · וואול איז דעם מענטש ווען ער איז אויף דר דאזיגע מדרגה צוא פאר שטיין וואש געלט איז · ער וועט שוין ניט איין רייסין דיא וועלט פון געלט וועגין ער באנוגינט זיך מיט דעם וואס דר אז בערשטער בשערט אים אויף איין ערליכער ארט · באגליקט אים זיין ליבר נאמען אז ער איז איין עשיר טוט ער פיל גוטס מיט דעם געלט ער גיט צדקה ער שטיצט אונטר פרומע לייט וואש לערנען תורה אז ער קאן לעינט ער אליין אלע טאג עטליכע שעה אדר ער הערט וואש אנדרע לערנן · איז ער ניט קיין עשיר באנוגינט ער זיך מיט דעם ביסל וואש ער האט · ווארום אז ער וויים בייא זיך אז דיא געלט אליין האט גאר קיין ווערט ניט · איז דאך גאר ניט מיגליך ער זאל זיך דרויף שטארק פאר לייגין · אקאראט וויא עש איז ניט מיגליך אז איין גרויסער מענטש זאל זיך פר לייגין צו האבן קינדר שפיל · ער ארבעט נאר אזו ער זאל האבין צו לעבין אונ ער האט בטחון אויף דעם אויבערשטין וואש ער שפייזט דיגאנצע וועלט אז ער וועט אים אויך שפייזן · דער בטחון איז דאש ערשטע וואש דער איד מוז האבין · דער תנא ר׳ אליעזר הגדול זאגט מי שיש לו פת בסלו ווער עש האט גינוג ברויט צו עסין ואומר מה אוכל למחר אונ ער זאגט וואש וועל איך האבין מארגין צו עסין אינו אלא מקטני אמנה דר גלייבט זייער ווייניג אן זיין ליבין נאמן · דאש הייסט דר איד טאר ניט צו פיל טראכטין אויף געלט ער מוז וויסן אז די געלט איז ניט דר תכלית · עס איז נאר וויא איין כלי וואש מען באנוצט איר צו עפיש · איבר דעם דארף ער נאר זעהן אזו פיל צו פר דינן אז ער זאל דר מיט קענן לעבין · אונ אז ער וויל זיך איין ריידין אז ער טאר ניט אויפהערין געלט צו זאמלען ווארום טאמר וועט ער שפעטר ניט קענען פר דינן זינדיגט ער שוין קעגין זיין ליבין נאמן · ווארום אז ער וואלט גלייבין אין דעם אויבערשטין וואלט ער דאך פר שטאנן אז ער וועט אים קיין מאל ניט פר לאזין · הש״י שפייזט אפילו דעם קלענסטן ווערימל מכל שכן דעם מענטשין וואש דינט אים מיט דעם גאנצין הארצן אונ האלט זיינע היילינגע מצות · לא ראיתי צדיק נעזב · מען האט נאך קיינמאל ניט גזעהן אז איין ערליכער איין פרומר מאן זאל שטארבין פר הונגר : געלט איז די וועלט · האלט מען עס פר איין תכלית ווערט מען אן ביידע וועלטין : האלט מען עס אבער פאר איין זייטיקע זאך וואש מען קאן דורך דעם קומן צום תכלית האט מען ביידע וועלטן · דאש רוב מצות אונ עבירות קומן נאר דורך געלט · איך וויל דרויף איין משל געבן לאמיר זעהן המץ אום פסח דאש איז דאך גיוויס ניט שייך צו געלט · אונ עס קאן מיגליך זיין אז ווער עש איז שטארק פר ליבט אין געלט זאל זיך דר מיט פר זינדיגין · עס טרעפט זיך אמאל אז איינער האט טויזנט טעפ המצדיגן בראנפין אונ ער האט פר פסח פר געסן אים צו פר קויפן איין ערלימילא איז דאך דר דין חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה איין חמץ וואש עס איז גיוועזן אין איין אידנס רשות ביז איבר

פסח טאר ער דר פון קיין הנאה ניט האבין · נוא דר פרומער איד וואש ער איז ניט שטארק פר ליבט אין דעם געלט וועט ער גיוויס דעם גאנצין בראנפין ארויס גיסין אונ וועט פון אים גאר קיין הנאה ניט האבין אזו וויא דער דין איז · דער וואש איז אבר זייער שטארק פר ליבט אין געלט · וועט ער זיך ברעכנן אז די בראנפין בטרעפט פיל געלט · וועט אים די הארץ ניט לאזין ער זאל זיך אזו איין גרויסן שאדן מאכן אונ ער וועט די בראנפן פר קויפן · איבר דעם זאגט אונזר היילגע גמרא אז וויא דר מענטש קומט אויף יענר וועלט איז דאש ערשטע וואש מען פרעגט אים · נשאת ונתת באמונה · האסטו ערליך גיהאנדילט דאש הייסט וויא האשטו גיהאלטין די וועלט · איז דאש ביי דיר נאר גיוועזן איין זייטיקע זאך אונ דוא האשט זיך גיהיט ניט צו פר דינן איין אומערליכע פרוטה אדר עובר צו זיין איין עבירה פר געלט · אדר איז דאש געלט ביי דיר גיוועזן דער עיקר אונ דר תכלית אונ קיין שום זאך איז דיר ניט אומרעכט גיוועזן ווען עש האט דיר געלט איין גיבראכט · ביטער איז יענם האם ער ווערט תיכף ביי דיא ערשטע שאלה פר שטומט אונ קאן ניט ענטפרין · אונ וואול איז ווידר דעם וואש קאן ענטפערין מיט דעם פולין מויל · נשאתי ונתתי באמונה · איך האב ערליך גיהאנדילט · איך האב ניט גילושט קיין געלט אונ האב ניט גיטאן קעגין זיין ליבן נאמען אונ קעגין מענטשין דאש מינדסטע וואש אומרעכט איז פון געלט וועגין · מען וועט אפשר פרעגין דיא גמרא זאגט דאך צדיקים ממונם חביב עליהם יותר מגופם · ביי דיא צדיקים איז דאש געלט שטארק חשוב · אויף דעם מוזין מיר ענטפערין אז דער פשט איז ניט אז די צדיקים זיינן שטארק פר ליבט אין די געלט · נאר אז די געלט איז ביי זייא זייער טייער · זיי גיבן עם ניט אויש אויף איבעריגע זאכן וואש מען דארף זיי ניט נייטיג · אזו וויא די גמרא זאגט דארטן דעם טעם לפי שאינם פושטים ידיהם בגזל · ווייל עש איז זייער כשרע געלט · זיי פאר דינן עש זייער ערליך אונ דיא פרוטה קומט זייא ניט גרינג אן :

ב דער איד טאר דעם אנדרין איד ניט נארין ווען ער קויפט ביי אים עפיס אדר ער פר קויפט אים עפיס אדער ווען ער דינגט ביי אים איין דירה אדר אגוועלב אז ער עפיס אנדערש אדער ווען ער בייט אכטבע :

ג ווען מען האט עפיס צו פאר קויפין טאר מען עש ניט שענר מאכין יענעם צוא באשווינדלען · למשל מען גיט דיא בהמה קלייען וואשר צו טרינקן כדי זיא זאל אן גיפוישט ווערין אונ דיא האר זאלין זיך אויף שטעלין זיא זאל אויס זעהן פעט · אדער מען פארבט אלטע כלים זייא זאלין אויס זעהן וויא נייע :

ד איין גלאטע מטבע טאר מען ביי זיך ניט האלטין · מען טאר אפילו איר ניט בנוצין פאר איין גיוויכט · ווארום מען קאן זיך פאר געסין אונ אוועק געבן איר פאר איין גוטע מטבע · דריבער מוז מען איר שמעלצין אדער לעכערין :

ה מען טאר ניט אריין מישין אין גוטע תבואה אדר פירות אביסל שלעכטע וואש עס זעהט זיך ניט אן · אויך אין איין משקה טאר מען ניט אריין מישין אביסיל שלעכטע אין פיל גוטע · אבר ווען די משקה באקומט ד רך דעם אנא דר טעם מעג מען ·

ווארום

ווארום דער קויפער וועט דאך דער פילין אונ וועט פאר דעם ווייניגער צאלין :

ו מען טאר ניט פאר קויפין פעל פון איין גיפיינגרטע בהמה אונ יענם זאגין אז עס איז פון איין גיקוילעטע בהמה :

ז מען טאר ניט געבין איין פאלשע וואג אדר איין פאלשע מאס · אפילו איין נכרי מוז מען אויך ערליך וועגין · אונזער היילגע גמרא זאגט · אז דיא שטראף פר א פאלשע וואג אדר א פאלשע מאס איז הארבער וויא פר די גרעסטע עבירה · מען טאר ניט אריין לייגין די גיוויכטען אין זאלץ כדי זייא זאלין שווערער זיין · די גיוויכטען וואס מען וועגט מיט זייא פייכטע זאכין מוז מען ווייניגסטינס יעדער וואך איין מאל אפ רייבין · ווארום עס קלעפט זיך אן זיי אן פון דר נאסע האנט אונ זיי ווערן שווער · אין די שאל וואש ער לייגט אריין די פייכטע זאכן מוז מען אויש ווישן פר יעדן מאל וועגין :

ח מען טאר ביי זיך ניט האבין איין פאלשע מאס אדער איין פאלשע וואג חאטשע ער בנוצט זייא ניט צו וועגין אדר מעסטין · אפילו ער בנוצט עס נאר פאר איין נאכט טאפ · ווארום מען קאן זיך אמאל טועה זיין אונ יוא באנוצין :

ט דיא כלים וואס מען מעסט מיט זייא מוז מען גוט אויס ווישן ווייניגסטינס איין מאל אין דער וואך :

י אז מען וועגט אדר מען מעסט · זאל מען זעהן עש זאל עפים מער וועגין אונ די מאס זאל אביסל העכר זיין :

יא מען מוז איבעראל מעסטין אזוי וויא דיא גאנצע שטאט איז זיך נוהג · ווען דער מנהג איז צוא פאר קויפין אפ גישטרייכט טאר מען ניט קויפין הויך מיט איין ווערך · חאטשע דער וואס פר קויפט ניט אזוי מיט זיין גוטין ווילין אונ דר קונה צאלט אים דר פאר · אונ ווידער פר קערט ווען די גאנצע שטאט מעסט מיט איין ווערך טאר מען ניט פר קויפין אפ גישטרייכט · חאטשע עס איז דעם קונה רעכט אונ ער צאלט ווייניגער ווייל עס פעלט דער ווערך · איז דאס אויך פאר באטין :

יב דאס שטרייך האלץ וואש מען שטרייכט אפ דר מיט מוז זיין פון האלץ · אבער ניט פון איין צוא גרינגע זאך אונ ניט פון איין צוא שווערע זאך · אויך מוז עס זיין גלייך פון ביידע זייטין · ניט פון איין זייט שארף אונ פון אנדערן זייט גראבי · ווארום מיט דעם קאן מען מאכין אשווינדיל · אז ער וועט קויפין וועט ער אפ שטרייכין מיט דעם גראבין זייט · כדי עש זאל ווייניג אראפ גיין · אונ אז ער וועט פאר קויפין וועט ער שטרייכין מיטין שארפין זייט כדי עם זאל שטארק אויס רייסין · אויך מוז מען זייער ערליך אפ שטרייכין ניט צו גישווינד ווארום דאס איז שלעכט פר דעם וואס פר קויפט · עש שטרייכט צוא ווייניג אפ · אונ ניט צו לאנגזאם ביסליך ווייס · ווארום דאש איז שלעכט פר דעם קונה · עש רייסט צו שטארק אויס · איבער דעם מוז מען שטרייכין מיטל מעסיג אויף איין מאל ניט צו גישווינד אונ ניט צו פאמעליך :

יג ווען מען מעסט איין נאסע זאך וואש האט איין שוים · טאר מען עש ניט מעסטן מיט דעם שוים · ווארום מיט דעם גזלת מען דעם קונה · מכל שכן אז מען טאר ניט גיסן אין דר הייך כדי עם זאל האבן א גרויסן שוים ווארום דאש איז א גרויסע עבירה :

די

יד דיא פארשטעהרם אין יעדער שטאט דארפין מאכין עטליכע אויפזעהרם וואש זאלין ארום גיין אין דיא קראמען אונ אין דיא שיינקען צוא זעהן אויב דיא וואג אונ דיא מאס איז ערליך · אונ בייא וועמען מען גיפינט איין פאלשע וואג אדער פאלשע וואג שאלין אדער איין פאלשע מאס זאל מען אים שטארק בשטראפין :

טו דר איד מוז תמיד האלטין זיין ווארט · וואס ער זאגט מוז בייא אים היילינ זיין אונ ער טאר עש ניט משנה זיין · למשל ער וויל בייא איינעם עפיס קויפין אונ האט אים גיזאגט אז ער וועט אים אזו אונ אזו פיל געבין · אונ יענער האט אים גיענטפערט אז עס איז אים רעכט אזו פיל צו נעמן וויא פיל ער וויל אים געבין חאטשע ער האט אים נאך קיין געלט ניט גיגעבין · אונ ער האט נאך ניט גינומן די זאך אין האנט אריין · אונ ער האט נאך ניט מקבל קנין גיוועזן · קורץ ער האט נאך גאר ניט דאש מינדסטע גיטאן וואש דער קויף איז שוין דער מיט גישלאסין גיווארין נאך דעם דין · איז אלץ ניט רעכט אז דער וואש קויפט אדער דער וואש פאר קויפט זאל חרטה האבין · אונ אז איינער פון ביידע האט יוא חרטה · טוט ער ניט רעכט אונ אונזרע היילינע חכמים האבין אים ניט ליב · דר פרומר איד מוז אפילו האלטין וואש ער האט אין זין גיהאט בייא זיך אין הארצין · חאטשע ער האט עס נאך ניט ארויס גירעט · למשל ער האנדילט בייא איינעם איין זאך אונ האט אין זין אים צו געבין צעהן קאפייקן אונ יענער זאגט ער וויל עס אים לאזין פר ניין קאפייקען זאל ער אים געבין די צעהן קאפייקען אזו וויא ער האט אין זינן גיהאט · אונ ווידר פר קערט אז ער האט אין זין גיהאט יענם צוא פאר קופין דיא זאך פאר ניין קאפייקען אונ יענער זאגט אים אז ער וויל אים דר פאר געבין צעהן קאפייקן · זאל ער בייא אים ניט מער נעמן וויא ניין קאפייקן וויא דוד המלך האט גיזאגט אז דר אויבערשטר האט נאר ליב איין דובר אמת בלבבו דעם וואש ער רעט דיא ווארהייט בייא זיך אין הארץ · דאש הייסט ער האלט אפילו דאש וואש ער האט ניט ארויס גירעט נאר ער האט אין זין גיהאט אין הארץ · דיא היילינע גמרא זאגט דרויף כרב ספרא דר איד מוז אזו שטארק האלטין וואש ער האט אין זין בייא זיך אין הארץ וויא רב ספרא · ווארום רב ספרא האט אמאל גיהאט איין זאך צוא פאר קויפין אונ איינער האט אים גיוואלט דר פר געבין אכציג רובל · ער האט אבער ניט אנדרש גיוואלט נאר הונדערט רובל · אין עטליכע טעג ארום האט רב ספרא גידארפט געלט אונ האט זיך גידאכט דיא זאך צוא פאר קויפין פאר אכציג רובל · דער איד וואש האט פריער גיוואלט די זאך קויפין האט איר נייטיג בדארפט אונ האט זיך גידאכט ער זאל שוין פאר איר געבין הונדערט רובל · וויא רב ספרא איז צו אים גיקומען האט ער אים גיזאגט איך גיב דיר שוין די הונדערט רובל וואש דוא ווילסט פאר דר זאך · רב ספרא האט אים אבער גיענטפערט איך טאר בייא דיר ניט מער נעמן נאר אכציג ווארום איך האב אזו אין זין גיהאט · אויך ווער עס האט אין זין גיהאט איינעם איין טובה צו טאן אונ ער קאן עש טאן · איז רעכט ער זאל ניט חרטה האבין אונ זאל יענעם טאן דיא טובה :

ווער

טז ווער עס האט עפיש גיהאנדילט און האט גיגעבין אדרויף אדער ער האט זיך גימאכט איין צייכין אויף דער זאך וואס ער האט גיקויפט · חאטשע נאך דעם דין הייסט דאס נאך ניט גיקויפט · טאר ער דאך ניט חרטה האבין · און אויך דער וואס האט דיא זאך צוא פאר קויפין טאר ער ניט חרטה האבין · און איינער פון ביידע וואס האט יוא חרטה · טוט ניט וויא איין ערליכר איד דארף צוא טאן · און ער האט אויף זיך איין מי שפרע · דאס הייסט מי שפרע מדור המבול דר וואס האט גישטראפט דאש דור המבול און דאס דור הפלגה און דיא מענטשין פון סדום ווייל זייא האבין שלעכט גיהאנדילט קעגין מענטשין · דער וועט אויך צאלין דעם איד וואס האלט ניט זיין ווארט :

יז ווען איינער שיקט דעם אנדערין צוא קויפין איין זאך · און ער גייט און קויפט דיא זאך פון זיינט וועגין פאר זיין אייגין געלט איז ער איין שווינדלר און פירט זיך ניט וויא איין ערליכער איד דארף זיך צוא פירין · האט ער אבער גיקויפט פאר דעם געלט וואס יענער האט אים גיגעבין · מוז ער אים געבין דיא גיקויפטע זאך און האטשע ער וויל אים אפ געבין דאס געלט העלפט דאש ניט :

יח ווען איינער זאגט דעם אנדערין צו· ער זאל אים שיינקען איין קליינע מתנה · מוז ער האלטין זיין ווארט און אים שיינקען ווארום יענער האט זיך אויף דעם פאר לאזט · איז עס אבר איין גרויסע מתנה · איז אייגענטליך קיין גרויסע עבירה ניט ווען ער גיט איר ניט · ווארום מן הסתם האט זיך יענער ניט גאנץ פאר לאזט דרויף אבער פון דעסט וועגין איז דאס ניט רעכט · ווארום דער איד דארף האלטין זיין ווארט · און אזו וויא מען רעט מוז מען טאן · די גמרא זאגט אז דאס שטייט אין דעם פסוק והין צדק יהיה לך · יהא הן שלך צדק ולאו שלך צדק · דיין הן דאש הייסט דוא זאגסט יוא מוז עס לויטער זיין אמת· און דיין ניין מוז אויך זיין לויטער אמת · אזו וויא דוא זאגסט אזו מוזטו האלטין · און קעגין איין ארומאן מוז מען אפילו האלטין ווען מען זאגט אים צו איין גרויסע מתנה · ווארום דאס הייסט וויא איין נדר · און אפילו אז ער האט אים ניט גיזאגט נאר ער האט עס אין זינען גיהאט ביי זיך אין הארצין מוז ער עס אויך האלטין :

יט אזו וויא מען טאר יענעם ניט נארין אין געלט זאכין אזוא טאר מען אים אויך ניט נארין מיט ווערטער · מען טאר ניט זאגין וויא פיל ווילסטו פאר דער זאך · ווען מען האט ניט אין זין דיא זאך צוא קויפין · אדער הייסט קויפין ווען מען וויים אז יענער האט ניט צו פאר קויפין · אז איינער איז איין בעל תשובה טאר מען אים ניט זאגין גדיינק נאר וואש דוא ביזט פריער גוועזין · ווען איינער איז קראנק אדער עס גייט אים שלעכט טאר מען אים ניט זאגין מן הסתם האסטו געזינדיגט און דער אויבערשטער איז גירעכט וואס ער שטראפט דיך · ווען מען פרעגט איינעם איין קלוגע זאך טאר ער ניט זאגין צוא איין אנדערין וואס איז ניט קיין חכם · ענטפער דוא אויף דעם וואש מען האט מיך גיפרעגט · ווען איינער האט ניט איין שיינעם צוא נאמען טאר מען אים ניט רופין מיט דעם דאזיגין צוא נאמן · און אפילו יענער

איז שוין גיוואונט מיט דעם צוא נאמען · טאר מען אים ניט רופין ווען מען איז זיך מכוון אים צוא פאר שעמען · מען טאר קיינם ניט נארין אפילו ווען יענר האט דער פון קיין שאדן ניט · למשל מען פאר קויפט אים איין זאך וואס זיא האט איין פעלרי חאטשע זיא איז טאקע אזו פיל ווערט וויא פיל יענער גיט אים · מוז מען אים דאך זאגין אז די זאך האט איין פעלער · אפילו איין נכרי טאר מען אויף אזו איין שטייגר ניט נארין · למשל מען פאר קויפט אם איין גיפייגערטע הון טאר מען אים ניט זאגן אז זיא איז איין גיקוילעטע הון · מען טאר ניט איינעם בעטין ער זאל גיין צום טיש עסין וייל מען וייס אז ער וועט ג ווים ניט וועלין · מען טאר איינעם ניט בעטין ער זאל צוא נעמען איין מתנה · ווייל מען וייס אז ער וועט גיוו ס ניט אן נעמן · קורץ איין איד מוז זיך שטארק היטין ער זאל ניט גנבנען יענעמס דעה ווארום דאס איז פון דיא גרויסע עבירות וואש דער בייא שטייט ויראת מאלהיך :

מב דיני תפלת מנחה ובו ט׳ סעיפים

דער דין פון מנחה דאוונען

א דאס מנחה דאוונע א ז זייער איין טייערע תפלה אונ ען האט פאר איר איין גרויסן שכר · ווארום זיא קומט דעם מענטשין שווער אן וויא דאש דאוונען אין דר פריא אונ וויא מעריב · ווארום אין דער פריא שטייט מע ערשט אויף אונ האט נאך גאר קיין גישעפטין ניט · ווידער מעריב איז שוין נאך אלע גשעפטין · אבער מנחה איז דאך בייא טאג אונ אז דער איד לייגט אוועק די גישעפטין אונ דער מאנט זיך אן זיין ליבין נאמען איז דאש בייא דעם אויבערשטין שטארק חשוב אונ ער גיט אים דער פאר איין גרויסין שכר :

ב דער עיקר צייט פון מנחה הייבט זיך אן פון דריטהאלבין שעה פאר נאכט ביז פינף פערטיל שעה פאר נאכט אונ דאס הייסט מנחה קטנה · האט מען זיך אבר פאר געסין אדער מען האט קיין צייט ניט גיהאט איז נאך צייט צוא דאוונען מנחה ביז שטערין קומן ארויס · ווער עס פארט אבער אין וועג ארין אדער ער זעצט זיך עסין אונ האט מורא ער זאל ניט עובר מנחה זיין מעג ער דאוונען מנחה תיכף נאך האלב איינס בייא טאג אונ דאס הייסט מנחה גדולה :

ג מיט איין האלבע שעה פאר דער צייט פון מנחה קטנה דאס הייסט דרייא שעה פאר נאכט טאר מען זיך ניט זעצין עסין · אייגענטליך חאפענדיג צוא עסין איז קיין גרויסער איסור ניט אבער עס איז אויך ניט רעכט · אויך טאר מען ניט גיין אין באד ארין אדער זיך לאזין אפ גאלין דרייא שעה פאר נאכט איידער מען האט מנחה גידאווינט · אונ צוא איין גרויסע סעודה דהיינו אחתונה אדר אברית אדער אפדיון הבן טאר מען זיך ניט זעצין מיט איין האלבע שעה פאר מנחה גדולה דאס הייסט צוועלף בייא טאג · נאר מען מוז ווארטין ביז האלב איינס אונ דאוונען מנחה דער נאך זעצט מען זיך עסין :

ד בייר מנחה דאוונען מיז מען וואשין דיא הענט אפילו ווען זייא זיינען ריין אונ אפילו

אפילו מען שטייט ערשט אויף פון דעם לערנן · וועט מען האט אבער קיין וואסער ניט אונ אז מען וועט גיין זוכין וואסר וועט דער ווייל דער עולם אפ דאוונען · רייבט מען זיך אפ דיא הענט מיט איין האנטאך אדער מיט עפעש אנדערש אונ דאווינט גלייך מיט דעם עולם :

ה מען זאגט ניט אשרי צוא מנחה ביז עס זיינען שוין דא צעהען מענטשין אין שול דאס הייסט צעהען וואס זיינען שוין בר מצוה כדי דער חזן זאל מעגין זאגין קדיש נאך דעם אשרי · האט מען זיך אבער פאר געסין אונ מען האט אן גיהויבין צו זאגין אשרי אן אמנין דער נאך זיינען צוא גיקומען ביז צעהען מוז מען זאגין נאך איין מזמור אונ דער חזן זאגט קדיש :

ו ווען עס איז שוין שפעט זאגט דער חזן תיכף נאך קדיש הויך דיא שמונה עשרה ביז האל הקדוש אונ דר עולם הערט אויס אונ זאגט נאך · אונ נאך האל הקדוש זאגט דר עולם אמן אונ מען דאווינט דיא שטילע שמונה עשרה אונ דער חזן דאווינט אויך שטיל · אונ ער זאגט שוין ניט נאך אמאל די הויכע שמונה עשרה · אונ אז עס איז שוין אזוא שפעט אז עס איז איין סברה ווען מען וועט ווארטין מיט דער שמונה עשרה ביז דער חזן וועט אויס לאזין האל הקדוש וועט מען ניט ענדיגען די שמונה עשרה · ווען עס איז נאך טאג מעג דר עולם גלייך דאוונען שטילערהייט מיט דעם חזן דאס הייסט זייא זאגין אים נאך ווארט פאר ווארט ביז האל הקדוש · עס איז אבער רעכט עס זאל וויינגסטינס איינער בלייבין וואס זאל ניט מיט דאוונען מיט דעם חזן כדי ער זאל נאך זאגן אמן אויף זיינע ברכות :

ז ווען איינער קומט אין שול אריין צוא מנחה אונ טרעפט דעם עולם שוין דאוונען שמונה עשרה זאל ער גלייך דאוונען שמונה עשרה מיט דעם עולם אונ אשרי זאל ער דער נאך זאגין · האלט מען אבער שוין אז א ווייט אין דער שמונה עשרה אז ווען ער וועט זיך א צונד שטעלין שמונה עשרה וועט ער איר ניט קענן ענדיגין ביז דער חזן וועט האלטין ביא קדושה · אונ אז ער וועט ווארטין ביז דער חזן וועט אפ זאגין דיא גאנצע הויכע שמונה עשרה מיט דעם קדיש · וועט שוין פאר איבער זיין דיא צייט פון מנחה זאל ער ווארטין אונ וויא דער חזן הייבט אן דיא הויכע שמונה עשרה זאל ער מיט אים שטילערהייט גלייך דאוונען ווארט פאר ווארט · אונ ער זאגט מיט אים דיא גאנצע קדושה אונ גאנץ לדור ודור אונ לאזט מיט אים גלייך אויס האל הקדוש אונ דיא ברכה שומע תפלה פון שמע קולנו אויך מודים מוז ער מיט אים גלייך זאגין כדי ער זאל זיך גלייך בוקין מיט דעם עולם · דאס אייגענע איז אויך ווען מען בארעכינט זיך אז ווען מען וועט ערשט דאוונען מנחה ווען דער חזן וועט שוין האבין אפ גיזאגט דיא גאנצע שמונה עשרה וועט מען ניט קענען גלייך דאוונען מעריב מיט דעם עולם · זאל מען דאוונען דיא שמונה עשרה פון מנחה גלייך מיט דעם חזן · אז מען איז אבער גיקומען ווען דר חזן האלט שוין באלד בייא קדושה זאל מען ווארטין ביז דער חזן לאזט אויס האל הקדוש אונ נאך זאגין אמן · דער נאך דאווינט מען פאר זיך שמונה עשרה האטשע מען וועט

דאך

דָאךְ דוּרךְ דֶעם אָן דֶעם אָמֵן נָאךְ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה אוּנ דֶעם מוֹדִים וָואס דָאס זַיינֶען
דָאךְ גְרוֹיסֶע חִיּוּבִים אִיז עֶס דָאךְ לִיבֶּער אַזוֹ צוּא טָאן כְּדֵי מֶען זָאל גְלַייךְ דַאוֶונֶען
מַעֲרִיב מִיט דֶעם עוֹלָם :

ח וֶוען דִיא מִנְחָה צִיהָט זִיךְ בִּיז אִין דֶער נַאכְט אַרַיין זָאל מֶען קַיין תַּחֲנוּן נִיט זָאגְן
וָוארוּם מֶען טָאר נִיט זָאגְן תַּחֲנוּן בַּייא דֶער נַאכְט · מֶען מוּז אָבֶער שְׁטַארְק
אַכְטוּנג גֶעבִּין דִיא מִנְחָה זָאל זִיךְ נִיט צִיהֶען אִין דֶער נַאכְט אַרַיין ווארום דִי נַאכְט
גִיהֶער דָאךְ שׁוֹין צוּם אַנדֶערִין טָאג · נוּא וִויא אַזוֹ קָאן מֶען זָאגִין קַדִּישׁ מִיט תִּתְקַבֵּל
אוֹיף אַיין תְּפִלָּה וָואשׁ מֶען הָאט נָאר נִיט גִידַאוִוינְט אִין דֶעם דָאזִיגִין טָאג · דִי מִנְחָה
אִיז דָאךְ גִידַאוִוינְט גִיוָוארִין מִיט אַיין טָאג פְרִיעֶר :

ט פְרַייטָאג צוּא נַאכְט וֶוען מֶען קוּמְט אִין שׁוּל אַרַיין וֶוען מֶען זָאגְט שׁוֹין מִזְמוֹר
שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת אָדֶער דִיא עֶרְשְׁטֶע נַאכְט יוֹם טוֹב וֶוען מֶען הָאט שׁוֹין
גִיזָאגְט בָּרְכוּ · זָאל עֶר נִיט דַאוְונֶען קַיין מִנְחָה אִין שׁוּל נָאר עֶר זָאל אַרוֹיס גֵיין
דַאוְונֶע · וָוארוּם אִין שׁוּל אִיז דָאךְ שׁוֹין שַׁבָּת אָדֶער יוֹם טוֹב אוּנ עֶר דַאוְוינְט דָאךְ
נָאךְ דִיא וָואכֶעדִיגֶע שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה · וֶוען עֶר קוּמְט אִין שׁוּל אַרַיין שַׁבָּת אָדֶער
יוֹם טוֹב וֶוען דֶער חַזָּן זָאגְט בָּרְכוּ אוּנ עֶר הָאט נָאךְ קַיין מִנְחָה נִיט גִידַאוִוינְט זָאל
עֶר נִיט זָאגִין מִיט דֶעם עוֹלָם וָוארוּם וִויא בַּאלְד עֶר זָאגְט נָאךְ אִיז דָאךְ בַּייא אִים
שַׁבָּת אוּנ עֶר טָאר שׁוֹין קַיין מִנְחָה נִיט מֶער דַאוְונֶען · הָאט עֶר אָבֶער זִיךְ טוֹעֶה
גִיוֶועזִין אוּנ הָאט יוֹא נָאךְ גִיזָאגְט דַאוִוינְט עֶר נִיט מֶער קַיין מִנְחָה נָאר צוּא מַעֲרִיב
דַאוְונְט עֶר צְוֵוייא מָאל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה דִיא עֶרְשְׁטֶע אִיז פַאר שַׁבָּת אוּנ דִיא אַנְדֶערֶע
אִיז אוֹיךְ דִיא שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה פוּן שַׁבָּת אָבֶער עֶר מוּז אִין זִינֶען הָאבִּין אַז זִיא אִיז
פַאר דֶער מִנְחָה וָואס עֶר הָאט פַאר פֶעלְט · אוּנ וֶוען מֶען אִיז אָבֶער גִיקוּמֶען אִין
שׁוּל אַרַיין נָאהֶענְט פַאר מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת אָדֶער יוֹם טוֹב נָאהֶנְט פַאר בָּרְכוּ
שְׁטֶעלְט מֶען זִיךְ דַאוְונֶען דִיא וָואכֶעדִיגֶע מִנְחָה הָאטְשֶׁע מֶען קָאן אִיר נִיט עֶנְדִיגִין
אַיידֶער מֶען אִיז מְקַבֵּל שַׁבָּת אָדֶער יוֹם טוֹב אַיידֶער מֶען זָאגְט בָּרְכוּ · וָוארוּם ווייל
מֶען הָאט דָאךְ אָן גִירוּיבִּין צוּא דַאוֶונֶען וֶוען עֶס אִיז נָאךְ גִיוֶועזִין וָואךְ אִיז שׁוֹין
נִישְׁט קָשֶׁה דָאשׁ אִיז אָבֶער נָאר פַאר גוּיט · אָבֶער יֶעדֶער אִיד מוּז זֶעהְן פְרַייטִיג
פַאר נַאכְט אָדֶער עֶרֶב יוֹם טוֹב פַאר נַאכְט זִיךְ בַּייא צַייטִין אָפּ צוּא פַארְטִיגִין
פוּן אַלֶע גִישֶׁעפְטִין אוּנ פְרִיא צוּא קוּמֶען אִין שׁוּל אַרַיין אַיידֶער דֶער עוֹלָם דַאוִוינְט
נָאךְ מִנְחָה :

מג דיני מעריב ובו י׳ סעיפים

דִינִים פוּן מַעֲרִיב

א דִיא צַייט פוּן מַעֲרִיב דַאוְונֶען הֵייבְּט זִיךְ אָן וִויא מֶען זֶעהֶעט שׁוֹין דְרַייא
קְלֵיינֶע שְׁטֶערִין · אוּנ דֶער דִין אִיז מֶען זָאל תֵּיכֶף דַאוְונֶען מַעֲרִיב וִויא בַּאלְד מֶען
זֶעהֶעט שׁוֹין דְרַייא קְלֵיינֶע שְׁטֶערִין אוּנ מֶען זָאל עֶס נִיט אָפּ לֵייגִין אוֹיף שְׁפֶּעטֶער ·
אַז מֶען הָאט אָבֶּער קַיין צַייט נִיט · לְמָשָׁל מֶען לֶערִינְט מִיט דֶעם עוֹלָם אוּנ מֶען

קאן

קאן אין מיטין ניט אויף הערין . מעג מען שפעטער דאווענען . אבער מען מוז זעהן עש זאל ניט לייגער רוועדין וויא ביז זייגער צוועלף אין דער נאכט . אונ אז מען האט זיך אמאל פארשפעטיגט אדער מען האט פארגעסין מעריב צו דאווענען . מעג מען דאווענען נאך זייגער צוועלף ביז עס הייבט אן צוא טאגין :

ב אין האלבע שעה איידער שטערין שטייען טאר מען ניט זיך זעצין עסין אדער אנפאנגען עפעס צו טאן אדער זיך זעצין לערנען נאר מען מוז מיט דעם אלעם ווארטין ביז מען דאווינט אפ מעריב :

ג דער מנהג איז איצונד אז מען דאווינט מעריב תיכף נאך מנחה האטשע עס איז נאך ניט נאכט . דאס טוט מען ווייל דער עולם איז שוין דא מנחה צו דאווענען : איז דאך די בעסטע צייט אז יעדער זאל דאווענען מעריב מיט א מנין . ווארום אז מען וועט זיך צוא גיין איז צו באזארגין אז עס וועט שפעטער קיין מנין ניט זיין צוא מעריב . מען מוז אבער זעהען עס זאל ניט זיין פאר פינף פערטיל שעה צו נאכט . ווארום מיט איין מעריב וואס מען דאווינט פאר פינף פערטיל שעה צוא נאכט איז מען ניט יוצא . פארקערט עס איז נאך איין עבירה . ווארום מען האט גימאכט אזוי פיל ברכות לבטלה . מען האט דער מאנט זיין הייליגין נאמען אומזיסט . די פרומע זיינען זיך אבער אם בעסטין נוהג . זיי זעצין זיך נאך מנחה לערנען . דאס הייסט נאך פאר א האלבע שעה צוא נאכט . און וויא באלד עס שטייען שוין שטערין . שטייען זיי אויף און דאווענען מעריב מיט א מנין :

ד ווער עס דאווינט פאר זיך אליין אן א מנין . טאר ער ניט דאווענען מעריב איידער עש זעהען זיך שטערין . אבער ווער עס דאווינט מעריב מיט א מנין איידער עס איז נאכט . טאר ער דער נאך ניט עסין ביז עס ווערט נאכט . וויא באלד עס ווערט נאכט מוז ער זאגין די דרייא פרשיות פון דער קריאת שמע . דאס הייסט שמע והיה אם שמוע און ויאמר דערנאך מעג ער שוין עסין :

ה ווען מען דאווינט מעריב תיכף נאך מנחה אונ די הענט זיינען ריין דארף מען זיך ניט וואשין . דאווינט מען אבער מעריב אליין . אדער אפילו ווען מען איז ניט געגאנגען נאך מנחה נאר מען האט זיך אפ גירוהט צווישין מנחה און מעריב . מוז מען זיך פאר מעריב וואשין די הענט . און אז מען האט קיין וואסער ניט . און אז מען וועט גיין זוכין וואסער דער ווייל וועט דער עולם דאווענען מעריב . רייבט מען זיך אפ דיא הענט מיט איין טיכיל אדער מיט אנאנדער זאך :

ו קומט מען אין שול אריין ווען דער עולם שטעלט זיך שוין שמונה עשרה פון מעריב האטשע עס איז נאך ניט נאכט נאר עס איז שוין ניט מער וויא פינף פערטיל שעה צוא נאכט אדער נאך ווייניגער . מוז מען גלייך דאווענען שמונה עשרה מיט דעם עולם . און שפעטער וויא עס שטייען שטערין דאווינט מען קריאת שמע מיט דיא ברכות ביז צוא דער שמונה עשרה :

ז אז מען קומט אין שול אריין ווען דער עולם האלט אין מיטין מעריב . און ער האט נאך צייט אפ צו דאווענען ביז שוכר עמו ישראל לעד איידער דער עולם וועט

זיך

זיך שטעלין שמונה עשרה · זאל ער טאקע אזו טאן אונ זאל תיכף נאך ישראל לעד גלייך דאוונען שמונה עשרה מיט דעם עולם · אונ ברוך יי לעולם אמן ואמן זאל ער ניט זאגין · אפילו נאך דעם דאוונען זאל ער אויך ניט זאגין · האט ער אבער נאך קיין מנחה ניט גידאווינט · זאל ער דאוונען דיא שמונה עשרה פון מנחה אין דער צייט וואש דער עולם דאווינט מעריב ביז צוא דער שמונה עשרה · דער נאך זאל ער זיך אפ רוען אפאר מינוט אונ זאל גלייך דאוונען מיט דעם עולם דיא שמונה עשרה פון מעריב · אונ שפעטער וויא עס איז שוין נאכט דאווינט ער דאס פריערדיגע דאוונען פון מעריב ביז צוא דער שמונה עשרה:

ח פון והוא רחום ביז איבער דער שמונה עשרה טאר מען ניט מפסיק זיין אויסער וואש דער שמש רופט אויס יעלה ויבא אונ טל ומטר · הייסט דאס ניט גירעט · ווארום דאס איז דאך וועגין דעם דאוונען:

ט ווען איינער בלייבט אליין אין שול בייא דער נאכט אונ ער האלט נאך אין מיטין מעריב · מוז דער אנדערער אויף אים ווארטין ביז ער דאווינט אפ · ווארום טאמער שרעקט זיך יענער אליין צוא בלייבין וועט ער דאך ניט דאוונן מיט ריינע גידאנקען · האט אבער יענער אזו שפעט אן גיהויבין צו דאוונען אז ער האט גיוואוסט אז דער עולם וועט אוועק גיין איידער ער וועט אפ דאוונען · דארף ער אויף אים ניט צוא ווארטין ווארום דאש בעווייזט דאך אז ער שרעקט זיך ניט:

י פון ברוך יי לעולם אמן ואמן ביז יראו עינינו זאל מען זאגין זיצענדיג:

מד סדר הלילה ובו ד׳ סעיפים
וויא מען זאל זיך פירין בייא דער נאכט

א נאך מעריב מוז יעדער איד האבין איין אויס גיזעצטע צייט צוא לערנן יעדער זאל לערנן וואש ער קאן · אונ ווער עש קאן גאר גישט זאל ער זיצן אין בית המדרש אונ צוא הערין וואס אנדערע לערנען אונ דאש לערנען מוז זיין תיכף נאך מעריב · אבער מען זאל ניט פריער עסין ווארום בייא דער נאכט איז מע דאך מיד אונ אז מען עסט נאך דער צו קאן מען אנטשלאפין ווערין · איבר דעם לערינט מען פריער אונ דער נאך עסט מען · אבער ווען מען איז שטארק הונגעריג זאל מען עפעס עסין דאס הארץ צוא דער חאפין · דער נאך זעצט מען זיך לערנן אונ נאך דעם לערנען עסט מען ערשט רעכט · אונזער היילינגע גמרא זאגט אז ווער עס לערינט בייא דער נאכט טוט אים דער אויבערשטער גרויס חסד בייא טאג אונ האט דער פאר איין גרויסין שכר אויף יענער וועלט · איבר הויפט איז די גרויסע ווינטר נעכט כוז מען זיך גיוויס היטין ניט צוא פאר ברענגען דיא צייט מיט נארעשקייטן לא איברי ליליא אלא לגירסא · דיא לאנגע נעכט זיינען באשאפן גיווארין מען זאל אין זייא לערנען אונ עס איז אויך זייער שיין פאר דעם אידין אז ער איז ניט וויא איין פראסטע בהמה וואש ווייש ניט מער נאר עסין אונ טרינקען אונ שלאפין · ער שטייט אויף מיט תורה ער עסט מיט תורה אונ לייגט זיך מיט תורה:

ב בייא דער נאכט זאל מען זיך היטין ניט פיל צו עסין דורך דעם איז מען גיוואוינט און מען שלאפט ניט שווער און מען זעהט ניט קיין שלעכטע חלומות. אויך מוז מען זעהען עס זאל ניט צו היים זיין אין דער שטוב וואס מען שלאפט און ווידער ניט צוא קאלט. און מען טאר ניט שלאפין גאנץ אליין אין שטוב:

ג איידער מען גייט שלאפין זאל מען זיך בארעכינען וואס מען האט גיטאן דעם גאנצין טאג. און אז מען זעהט אז מען האט עפעס גיטאן וואס עס איז ניט רעכט זאל מען דרויף חרטה האבין און תשובה טאן און אויף זיך נעמען עס ניט מער צוא טאן. און אז ער דער מאנט זיך אז אימיצער האט אים שלעכטעס גיטאן אין דעם דאזיגין טאג זאל ער אים מוחל זיין מיט דעם גאנצין הארצין און זאל זאגין שרי לי מארי לכל מאן דמצער לי. דאס הייסט דער אויבערשטער זאל מוחל זיין יעדערין וואס ער האט מיר שלעכטס גיטאן. ווארום אז מען איז יענעם ניט מוחל און יענער ווערט גישטראפט דורך אים אויף דעם איז דער אויבערשטער בייז און ער איז ניט זוכה די שכינה צו זעהען:

ד איידער מען לייגט זיך שלאפין לייענט מען קריאת שמע מיט אלע מזמורים און פסוקים וויא עס שטייט אין סידור און מען קושט דיא מזוזה און מען טאר שוין ניט עסין און ניט טרינקען אויך ניט ריידין ביז מען ווערט אנטשלאפין. און אז מען קאן ניט שלאפין זאגט מען עטליכע פסוקים אזוי לאנג ביז דער שלאף קומט:

מה דיני ערב שבת ובו י"א סעיפים

דינים פון ערב שבת

א דער הייליגער שבת איז איינער פון דיא גרעסטע מצות וואס דער אויבערשטער האט אונז אידין גיגעבין. ער לערינט אונז אז גאט האט דיא וועלט באשאפין אין זעקס טעג און דעם זיבעטין טאג האט ער גירוט. איבער דעם שטייט די מצוה פון שבת צוועלף מאל אין דער תורה. דיא גמרא זאגט ווער עס האלט שבת אקוראט וויא דער דין איז רעכינט עס אים גאט גלייך ער האט דיא גאנצע תורה מקיים גיוועזין. און ווער עס איז מחלל שבת איז גלייך וויא ער האט עובר גיוועזין אויף די גאנצע תורה. מען מוז אלע טאג גידיינקען דעם שבת אזוי וויא ער שטייט זכור את יום השבת לקדשו. דוא מוזט יעדערין טאג גידיינקען דעם הייליגין שבת. איבער דעם האט זיך דער תנא שמאי נוהג גיוועזין אז ווען עס האט זיך אים גיטראפין א שיינע בהמה האט ער איר גיקויפט און האט גיזאגט ער קויפט עס אויף שבת. דער נאך אז עס האט זיך אים גיטראפין א שענערע. האט ער די ערשטע אויף גיגעסין אום דער וואכין און די שענערע האט ער באהאלטין אויף שבת. און אזוי האט ער שטענדיג גיטאן. איבער הויפט מוז זיך דער מענטש נוהג זיין אז ווען עס טרעפט זיך אים אין מיטין דער וואך איין שיין עסין וואס מען באקומט עס ניט אלע טאג. מוז ער עס באהאלטין אויף שבת. און איבער דעם זאגט מען אין דעם יום אלע טאג. היום יום ראשון בשבת. יום שני בשבת. כדי

מען

מען זאל שטענדיג גידיינקען דעם שבת. ווארום די קדושה פון שבת ציהט זיך אויף דער גאנצער וואך. זונטאג מאנטאג דינסטאג הייסין אחר שבת. וייל זיי ציען דיא קדושה פון דעם שבת וואס איז שוין גיוועזין. און מיטוואך דאנערשטיג פרייטיג הייסין פאר שבת ווארום זייא האבין דיא קדושה פון דעם שבת וואס וועט קומען. און איבער דעם ווען איינער איז אין א מדבר אדער אין א תפיסה און וייס ניט ווען עס איז שבת ציילט ער אפ זעקס טעג. און דעם זיבעטין טאג מאכט ער שבת. ווארום אפילו ער איז ניט דער רעכטער שבת. האט ער דאך וויינגסטינס עפעס אין זיך קדושה פון דעם שבת:

ב עס איז א מצוה פרייטאג פריער אויף צו שטיין וויא אלע טאג כדי מען זאל אלסדינג אן גרייטין אויף דעם היילגין שבת. און אפילו מיהאט א סך דינסטין און משרתים. זאל מען עפיס אליין טאן לכבוד שבת. מכל שכן ווינטער אין דיא קליינע טעג איז בודאי רעכט עפעס אליין צוא טאן. כדי דיא דינסטין זאלין ניט מוזן ארבעטין שפעט אין דער נאכט אריין. מיר געפינען אין דער גמרא אז דיא רייכסטע תנאים האבין אליין גיהאקט האלץ און אנדערע ארבעט גיטאן לכבוד שבת:

ג מען איז זיך נוהג ביא אלע אידין צוא באקין חלה אויף שבת. ווארום מען מוז שבת עסין בעסערע ברויט פון א גאנצע וואך. און כדי די אשה זאל חלה נעמען. עס זיינען אויף דעם נאך דא אנדערע טעמים:

ד ווען מען פארט פרייטאג אויף דעם וועג מוז מען זעהען ביא צייטין צו קומען אין נאכט הויז אריין כדי מען זאל נאך קענען ביי צייטין אנגרייטין עסין פון זיינט וועגין:

ה עס איז רעכט פרייטאג ביא טאג ווייניג צוא עסין. כדי מען זאל קענען ביא דער נאכט עסין לכבוד שבת. און אפילו איין סעודת מצוה וואס מען קען איר מאכין איין אנדערין טאג. זאל מען איר ניט מאכין ע״ש׳ למשל א סיום. אבער ווען מען מוז די סעודה דווקא מאכין ע״ש למשל איין ברית מילה אדער איין פדיון הבן. מאכט מען זיא פאר מיטאג. און אזוי וויא עס איז ניט רעכט צוא גיין מיטין פולין בויך צוא קבלת שבת. אזוי איז אויך ניט רעכט צו פיל צו טרינקען פאר קבלת שבת. ווארום מען מוז קידוש מאכין און לכבוד שבת עסין מיטין ריינעם פארשטאנד ניט שכור׳

ו עס איז ניט רעכט צוא פאסטין ערב שבת ווארום נאך א תענית איז מען שוואך און לכבוד שבת דארף מען גיזונט זיין. אבער ווען עשרה בטבת גיפאלט אום פרייטאג מוז מען יוא פאסטין. און ווען דער ערשטער יארצייט גיפאלט אום פרייטאג זאל ער דאווענען מנחה נאך זייגער צוועלף און זאל אנבייסין. דורך דעם וועט ער תמיד ווען דיא יארצייט וועט גיפאלין אום פרייטאג ניט פאסטין ביז נאכט נאר נאך צוועלף אנבייסין. אבער ווען דער ערשטער יארצייט איז גיפאלין אין מיטין דער וואך. און ער האט אויס גיפאסט. מוז ער אויך שפעטער ווען דער יארצייט גיפאלט אום פרייטאג אויס פאסטין ביז נאכט אבער אז ער איז איין שוואכער מענטש און דער תענית איז אים צוא שווער מעג ער נאך מיטאג דאווענען מנחה און אן בייסין:

ז עס איז איין מצוה זיך צוא באדין פרייטיג און צוא טובלין אין דער מקוה. און אז ער

קאי

קאן זיך ניט באדין זאל ער וויינגסטינס וואשין דעם פנים און דיא הענט מיט ווארימע וואסער. אויך זאל מען זיך פרייטיג אפ שניידין די נעגיל. מען טאר אבער ניט אפ שניידין די נעגיל פון די הענט און די פיס אין איין טאג. און אז פרייטאג איז ראש חודש שניידט מען זיך ניט אפ די נעגיל. און אז מען גייט אין באד אריין נאך מיטאג זאל מען פריער דאווענען מנחה. און אפילו מען גייט ניט אין באד אריין איז אויך רעכט באצייטין צוא דאווענען מנחה כדי מען זאל פאר נאכט צייט האבין אכטונג צו געבין אויב מען האט אין דער היים אלעדינג צוגעגרייט אויף שבת:

ח פרייטאג פאר נאכט מוז מען איבער זעהען די קליידער אויב עס שטעקט ניט אין זייא קיין נאדיל און אויב עס ליגט ניט אין דיא קעשינעס געלט אדער איין אנדער זאך וואס מען טאר שבת בייא זיך ניט טראגין:

ט עס איז רעכט מקבל שבת צוא זיין פינף פערטיל שעה פאר נאכט אבער צום אלער וויינגסטין מוז מען אויף הערין פון יעדער געשעפט און פון יעדער ארבעט איין האלבע שעה פאר נאכט. דער פראסטער עולם מיינט אז כל זמן מען האט נאך ניט געזאגט מזמור שיר ליום השבת איז נאך ניט שבת. דאס איז אבער איין גרויסער טעות ווארום וויא באלד עס איז א האלבע שעה פאר נאכט טאר מען שוין קיין שום מלאכה ניט טאן. נאר ווען מען האט געזאגט מזמור שיר ליום השבת פאר א האלבע שעה פאר נאכט טאר מען אויך שוין קיין מלאכה ניט טאן. און און וויא באלד מען האט געבענטשט ליכט איז אויך שוין שבת:

י פאר נאכט מוז מען צוגעגרייט מאכין די בעטין. און אלעדינג שיין אין דער ארדענונג שטעלין אין שטוב און צום טיש גרייטין. דער טיש מוז זיין באדעקט מיט א טישטוך אויף דעם טישטוך ליגט מען צווייא חלות און פון אויבין באדעקט מען זייא מיט אנאנדער טישטוך. און מען טוט זיך אן שיינע קליידער לכבוד שבת

יא יעדער איד מוז פרייטאג מעביר זיין די סדרה וואס מען וועט מארגין לייענען. שנים מקרא ואחד תרגום. דאס הייסט ער זאגט יעדען פסוק צוויי מאל און דער נאך זאגט ער אויף אים דעם תרגום. און צום סוף סדרה איז רעכט צוא זאגין נאך דעם תרגום איין פסוק פון דער תורה. כדי מען זאל אוים לאזין מיט די ווערטער פון דער הייליגער תורה. ווען מען איז אויף דעם וועג און האט נאר איין חומש אן תרגום. זאגט מען יעדער פסוק צוויי מאל אליין אן תרגום. און אז מען קומט שפעטער אויף איין ארט וואו עס איז שוין דא איין חומש מיט תרגום. זאגט מען דעם תרגום אליין. דער עיקר מצוה איז מען זאל דיא סדרה מעביר זיין פרייטאג נאך מיטאג. און עס איז רעכט מען זאל אין מיטין ניט אויס ריידין. דיא פרומע זיינען זיך נוהג אויך צוא זאגין דיא הפטורה:

מו דיני הדלקת הנרות ובו ט סעיפים

דינים פון ליכט בענטשין

א פרייטאג פאר נאכט וויינגסטינס איין האלבע שעה איידער עס ווערט נאכט מוז מען בענטשין

בענטשין ליכט · דר עיקר מצוה איז אז די ווייב זאל ליכט בענטשין · אבער ווער עס האט קיין ווייב ניט מוז ער ליכט בענטשין · ווען דאש ווייב איז איין קימפטארן · בענטשט דר מאן ליכט דעם ערשטין שבת · ווען דאש ווייב איז בלינד בענטשט דר מאן ליכט · האט די בלינדע ניט קיין מאן אונ וואנט אליין מוז זיא ליכט בענטשין · וואונט זיא אבער מיט אנדרע מענטשין אונ יענע בענטשין ליכט צינט זיא אן ליכט אונ מאכט קיין ברכה ניט · ווען זיא איז אבער דיא עקרת הבית אונ אלע אין שטוב זיינען אונטער איר צינט זיא צום ערשטין אן דיא ליכט אונ מאכט די ברכה חאטשע זיא איז בלינד · דער נאך צינדין ווידער דיא אנדערע אויך ליכט אונ מאכין דיא ברכה :

ב ווער עש האט קיין געלט ניט מוז ער חאץ בעטלין ער זאל האבין צו קויפן ליכט אויף שבת :

ג אנדרע צינדין צעהן ליכט אונ אנדערע נאר זיבין אבר צום מינדסטין מוז מען אן צינדין צווייא ליכט · אונ עש איז רעכט די ליכט זאלין זיין גרויש אונ שיין אבער ווייניגסטינס מוזין זייא אזו גרויש זיין זייא זאלין ברענען ביז איבער דעם עסין אונ ווער עש האלט שבת ערליך מיט שיינע ליכט בגליקט אים דער אויבערשטער מיט קינדער תלמידי חכמים :

ד דיא ווייבער זאלין זיך אפ וואשין אונ שיינע קליידר אן טאן פר ליכט בענטשין · אבער ווען איינע קומט שפעט אהיים פון גאס זאל זיא פריער ליכט בענטשין אונ דער נאך זאל זיא זיך אפ וואשין אונ שיין אן טאן · אונ ווען דער מאן זעהט אז עש איז שוין שפעט אונ דיא ווייב איז נאך ניטא זאל ער אליין ליכט בענטשין :

ה פריער צינט מען אן דיא ליכט אונ דער נאך שפרייט מען אויש דיא הענט קעגין פנים אונ מען מאכט דיא ברכה · ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של שבת · אונ נאך דער ברכה לאזט מען אראפ דיא הענט אונ מען קוקט אן די ליכט · אבער יום טוב וואש גיפאלט אין דער וואכין מאכט זיא פריער דיא ברכה דער נאך צינט זיא אן · אום יום טוב איז אויך דיא איינענע ברכה נאר זיא זאגט נר של יום טוב · אבער יום כפור איז אקראט וויא שבת פריער צינט זיא אן דער נאך מאכט זיא דיא ברכה אזוא וויא שבת נאר זיא לאזט אויש נר של יום הכפורים · שבת אונ יום כפור מוז מען איבר דעם פריער אנצינדין דיא ליכט פאר דער ברכה ווארום וויא באלד מען מאכט דיא ברכה האט מען דאך שוין מקבל שבת גיוועזן טאר מען שוין דאך די ליכט ניט מער אן רירין :

ו ווער עש וואונט אין עטליכע הייזער מוז ער צינדין ליכט אין אלע הייזער · נאר דארטין וואו ער עסט מוז ער שטעלין ווייניגסטינס צווייא ליכט אויף דעם טיש אבער אין דיא איבעריגע הייזער איז גינוג איין ליכט :

ז מען מעג אויך אן צינדין צווייא לאמפין מיט בוימיל אבר ניט קיין מערפעטין אדר אנאנדער זאך יואש האט אשלעכטין ריח :

ח מען טאר ניט פר נאכט אן גיסין וואשער אין לייכטער כדי די ליכט זאל פאר

לאשין

לאשין ווערין ווען עס וועט קומען צום וואשער ווארום דאש הייסט מען פאר לעסט אום שבת · אבר ווען עש איז דא אקראנקער אין שטוב וואש ער קאן ניט שלאפין ווען דיא ליכט ברענט אונ מען האט ניט אנכרי עש צוא פאר לעשין מעג מען יוא פאר נאכט אן גיסין וואשער פון אונטין :

ט איידער מען בענטשט ליכט זאל מען לייגין דיא חלות אויף דעם טיש :

מז דיני קידוש ובו ט׳ סעיפים

דינים פון קידוש

א קידוש איז אגרויסע מצוה אונ ווייבער זיינען אויך מחויב קידוש צוא מאכין · אונ אז זיא הערט דעם מאן קידוש מאכין איז זיא יוצא · זיא מוז אבער נאך זאגין אמן · אבער ברוך הוא וברוך שמו זאל זיא ניט זאגין :

ב דער עיקר מצוה פון קידוש איז איבר גוטען ויין אדר ראזינקע ויין · אונ אז ער האט ניט קיין ויין איז ליבער צוא מאכין קידוש איבער דער חלה איידער איבער ביר אדער איבער בראנפין אדער מעד :

ג אז ער מאכט קידוש איבר חלה · מאכט ער פריער דעם קידוש ביז אשר ברא אלהים לעשות׃ דר נאך וואשט ער זיך אונ מאכט המוציא · אונ זאגט דעם אנדרן טייל פון דעם קידוש · אבר ווען ער איז זיך טועה אונ וואשט זיך פריער · זאגט ער יום הששי אונ תיכף דר נאך המוציא · אונ דאש הייסט ניט מפסיק גיוועזן צווישן וואשין אונ המוציא · ווארום דער קידוש גיהער דאך אייגענטליך צום עסין :

ד דער כוס פון קידוש מוז זיין ריין אויש גיוואשין · אונ פול אן גיגאסין · אונ ניט אויש גישצערבעט · אויך זאל ער ניט האבין קיין שפאלט אדער איין אפ גיבראכענע פוס :

ה אז ער מאכט קידוש איבר איין משקה מוז די חלה ליגין צו גידעקט :

ו דער כוס פון קידוש מוז אזו גרויש זיין עס זאל אזוא פיל אין אים אריין וויא אין דעם שאליכין פון צווייא היגערשע אייער · אונ ער מוז טרינקען איין רוב פון כוס · דאש הייסט מער וויא דיא העלפט :

ז פאר קידוש טאר מען ניט עסין אונ ניט טרינקען · אבר מען מעג זיך אויס שווייבקן דאש מויל מיט וואסער :

ח ווען ער האט פאר געסין צו מאכין קידוש אונ ער דר מאנט זיך נאך דר המוציא · אויב ער האט נאך ניט גיגעסין די המוציא ברייננגט מען אים צווייא חלות אונ ער מאכט איבער זייא קידוש דער נאך עסט ער דיא המוציא · אבער ווען ער האט שוין גיגעסין דיא המוציא · מאכט ער קידוש איבר ויין אויב ער האט · אונ ווען ניט מאכט ער קידוש איבער צווייא חלות · אונ אפילו ער דער מאנט זיך שוין נאך דעם עסין מאכט ער אויך קידוש נאר ער מוז דער נאך עפים עסין · דאש איז דער כלל נאך קידוש מוז מען תיכף עפעס עסין :

ט קידוש מוז נאר גימאכט ווערין דארטין וואו מען עסט · האט מען גימאכט קידוש

אין

אין דער שטוב אונ עסט דער נאך אין איין אנדער שטוב · אפילו ווען ער האט בשעת קידוש אין זינען גיהאט צוא עסין אין דיא אנדערע שטוב · איז ער ניט יוצא · אונ אויך ווען ער עסט ניט עפיס תיכף נאך קידוש איז ער ניט יוצא :

מח דיני יום השבת ובו י״ג סעיפים

דינים פון שבת בייא טאג

א איטליכער איד אויך איטליכע אשה איז מחוייב שבת צוא עסין דרייא סעודות · איין מאלצייט בייא דער נאכט אונ צווייא מאלצייטין שבת בייא טאג · אונ אז ער האט פרייטאג צו נאכט ניט גיקאנט עסין מוז ער שבת ביי טאג עסן דריי מאלצייטן:

ב בייא יעדער מאלצייט פון שבת מוז מען המוציא מאכין איבער צווייא גאנצע חלות · בשעת המוציא נעמט ער ביידע אין דר האנט אבער ער שנייט איבער נאר איין חלה :

• שבת אין דער פריא מוז מען אויך מאכין קידוש איבר וויין אז ער האט אבער ליב בראנפין מעג ער מאכין איבער בראנפין · אונ אז ער האט ניט קיין שום משקה מאכט ער קידוש איבער חלה :

ד פאר שחרית מעג ער טרינקען וואסער אדער קאווע אדר טייא · אבר פאר מוסף טאר מען גאר ניש טרינקען סיידין מען מאכט קידוש דאש הייסט ווען דאש הארץ איז שלאף מאכט מען קידוש אונ פאר בייסט עפיס אכזית לעקיך אדער איין אנדערע קליינגקייטין וואש דיא ברכה איז מזונות · אבער זיך צוא זעצין עסין טאר מען נישט ביז מיהאט אפ גידאווינט ומוסף :

ה שבת טאר מען נישט פאסטין · אונ אפילו איין תענית חלום איז אויך נישט רעכט צוא פאסטין נאר עס איז ליבער צוא נעמען אויף זיך ער זאל פאסטין אין דער וואכין צווייא טעג · נאר ווען ער האט שטארק צער פון דעם חלום מעג ער יוא פאסטין ווארום דאש עסין קאן אים נאך שאטין :

ו עס איז אמצוה צוא עסין שבת פירות אונ זיסע שפייזין ווארום מען מוז איטליכין טאג מאכין הונדערט ברכות · מילא אין דער וואכין איז דאס גאנץ גרינג ווארום אין איטליכע שמונה עשרה אליין איז דאך שוין דא ניינצעהען ברכות · אבער שבת איז דאך אין דער שמונה עשרה ניט מער דא נאר זיבן ברכות · איבער דעם מוז מען עסין פירות אונ אנדערע גוטע זאכין · אונ מען מאכט איבער איטליכן אברכה דורך דעם פירט מען אויס דיא הונדערט ברכות :

ז ווער עש האט הנאה פון דעם שלאף נאך דעם עסין זאל ער שלאפין אביסל אבר ניט צו פיל · ווארום עש איז רעכט נאך מיטאג צוא לערנן · איבר הויפט ווער עס לערינט ניט דיא גאנצע וואך מוז ער שבת נאך מיטאג לערנען · אונ ואז ער קאן ניט לערנען מוז ער תהלים זאגין ווארום דער שבת איז ניט גימאכט פראסט דעם בויך אן צוא פילין · נאר מען מוז אין אים גאט דינען אונ דער נשמה אויך איין נחת אן טאן · אונ אז מען שלאפט בייא טאג מוז מען אין זינען האבין אז מען טוט עש

וועגין

וועגין דעם עונג שבת · אבער מיטאר ניט זאגין איך וויל שלאפין כדי איך זאל קענען ביי דער נאכט לאנג אויף זיין :

ח מיר האבן אויבן גיזאגט אז מען זאל פרייטאג מעביר זיין די סדרה · ווען ער האט עש אבער פרייטאג ניט גיטאן זאל ער שבת אין דער פריא מעביר זיין דיא סדרה אונ ער זאל ניט עשין ביז ער איז דער מיט פארטיג · האט ער זיך ערשט דר מאנט נאך דעם עסן זאל ער דעמאלט מעביר זיין דיא סדרה אונ וויינגסטינס פאר מנחה :

ט סעודה שלישית עסט מען נאך מנחה · אבער ווען דער ערשטער טאג יום טוב גיפאלט אום שבת מוז מען עסן די סעודה שלישית פר זייגר דריי נאך מיטאג ווארום ווען ער וועט שפעטער עסין וועט ער ניט קענען דיא אנדערע נאכט יום טוב עסין · דאש בעסטע איז מען זאל נאך דעם בענטשין ביי טאג אביסיל ווארטין אונ נאך אמאל וואשין אונ עפעס עסין אונ ווידער בענטשין :

י מען טאר שבת ניט לויפין נאר מען מוז גיין גאנץ פאמעליך · אבער ווען עס איז וועגין אמצוה זאך אונ עש איז שטארק נייטיג מעג מען יוא גישווינד גיין אדר לויפין :

יא מען טאר שבת ניט גיין וועגין זיינע גישעפטין אפילו ווען ער טוט דער מיט גאר קיין מלאכה ניט · למשל ער גיט אכטונג אויב זיין הויז דארף איין רעפעראטר אדר אויב מען דארף דעם גארטין צוא בגיסין דאש טאר מען ניט :

יב מען טאר שבת ניט ריידין פון גישעפטין וואש מען וועט טאן אין דר וואכין · אונ אפילו ניט פון גישעפטין נאר נארישע זאכין וואש נוצין ניט זאל מען אויך ניט ריידין ווארום שבת איז הייליג · אונ מען מוז איטליכע מינוט אויף קדושה זאכין אנווענדין · אונ דער סוהר טאר ניט שבת איבר קוקין די וועקסלן אונ זיינע רעכין ביכער אדר דיא בריף וואש ער האט זייא שוין גילייענט · אבער אבריף וואש ער באקומט ערשט. אום שבת מעג ער יוא לייענען אין דיא גידאנקען נאר ער זאל זיך היטין ניט צוא לייענן מיט דעם מויל :

יג ווען אנכרי איז אים געלט שולדיג אונ ער ווערט אום שבת גיוואר אז דער נכרי וועט היינט אוועק פארין אונ וועט אפשר ניט מער צוריק קומן · מעג ער גיין אום שבת צו דעם געריכט אים צו פאר קלאגין כדי מען זאל אים ניט לאזן אוועק פארן :

מט דברים האסורים בשבת ובו ס״ב סעיפים

דינים וואש מען טאר ניט טאן אום שבת

דער אויבערשטער האט אונז גיבאטין אין זיין הייליגע תורה מיר זאלין שבת רוען אונ ניט טאן קיין איינציגע מלאכה · אפילו דאש גיהנם רוהט אום שבת אונ ווער עש האלט שבת אזו וויא עש דארף צו זיין אונ היט זיך ער זאל ניט טאן דיא מינדסטע זאך וואש מען טאר ניט · דער האט איין גרויסין שכר אין ביידע וועלטין · אונ ווידר פאר קערט אפילו ווער עס פאר גרינגט זיך אום שבת אנדערע זאכין וואש עש דאכט זיך אים אז מען מעג זייא טאן · זינדיגט ער זייער שטארק אונ זיין שטראף איז זייער גרויס · ווען דאש בית המקדש איז גישטאנען

האט

האט מען פאר שטיינט דעם וואס האט מחלל שבת גיוועזין · אונ אז ער האט עס גיטאן אומגערין האט ער גימוזט ברייננגען איין קרבן חטאת · איצונד וויא וואול מיר קענען אים ניט שטראפין וועט אים ניט גישיינקט זיין · דר אויבערשטער צאלט אים אקוראט וויא ער האט זיך פאר דינט · איבער דעם מוז יעדער זיך גוט אין קאפ אריין נעמען אלדינג וואס מען טאר ניט טאן אום שבת · ווארום דאש היינט ניט אן אונזער שכל מיר טארין זיך ניט אליין פסקענן וואס מען מעג אונ וואס מען טאר ניט · ווארום מען קאן דורך דעם זייער לייכט מחלל שבת זיין · דיא גמרא זאגט אז ירושלים איז חרוב גיווארין ווייל מען האט דארט מחלל שבת גיוועזין · נוא דאש פאר שטייט מען דאך אז אין דר היילינגע שטאט ירושלים אונ נאך דער צוא ווען דאש בית המקדש איז גישטאנען זיינען חס ושלום אידין ניט אזוא שלעכט גיוועזין אום מישנגע מחלל שבת צוא זיין · נאר דיא גמרא מיינט אז זייא האבין זיך מתיר גיוועזין אזעלכע זאכין וואש עס האט זיך זייא גידאכט אז מען מעג זייא טאן · אין אמת טאר מען זייא אבער ניט טאן · איבער דעם אז מען וויל זיך אפ היטין מען זאל ניט מחלל שבת זיין מוז מען גוט לערנען יעדערין דין אונ מען טאר ניט שטעלין אויף זיין שכל · איך וויל אייך דרויף געבין איין קליין משל · ווען איינער ראכט אויף זאכין ביי זיך אין שטוב · זייא מעגין אפילו גאנץ שווער זיין · האט ער קיין עבירה ניט גיטאן · ממילא קאן זיך שוין איינר איין ריידין אונ זאגין · ווען דאש איז קיין עבירה ניט · איז דאך ארויש טראגין אשפילקע גווים קיין עבירה ניט · אבר אין אמת ווען מען טראגט אפילו די מינדסטע קלייניקייט דארט וואו עס איז קיין עירוב ניט · האט מען מחלל שבת גיוועזין · אונ אזו איז ביי אלע דינים · מען מוז נאר האלטין אזו וויא אונזער היילינגע תורה אונ די חכמים האבין גיהייסין · אבער אויף אונזער פאר שטאנד טארין מיר ניט שטעלין · אויך מוז מען וויסין אז אלדינג וואש עס איז דעם אידין פאר באטין שבת צוא טאן · טאר ער עס אויך ניט לאזין טאן דורך אנכרי ווארום אז דער נכרי טוט עס פון זיינט וועגין איז עס אקוראט גלייך וויא ער האט גיטאן · עס איז גאר קיין חילוק ניט פאר קערט עס איז נאך ערגער · ווארום אויסער דעם וואש ער איז מחלל שבת · איז ער אויך איין אפיקורס ער רעט זיך איין זיין ליבען נאמען אפ צוא נארין אונ פאר געסט גאר אז דער אויבערשטער איז איין יודע מחשבות אונ ווייס גאנץ גוט פון וועמעס וועגין דער נכרי טוט עס · מיר האבין עטליכע זאכין וואס מען מעג זיי טאן דורך איין נכרי · אבער זייא זיינען זייער ווייניג אונ זייא וועלין דא שטיין צווישין דיא דינים · אבער וואש אין אונזערע דינים וועלין דא ניט שטיין דאש טאר מען ניט טאן אפילו דורך איין נכרי · ווער עס וויל זיך אפ היטין אז זיין נשמה זאל ניט פאר פלעקט ווערין מוז גוט לערנען דיא דינים פון שבת וואש מיר שרייבין דא ער מוז זייא עטליכע מאל לערנען אונ זיך גוט אין קאפ אריין נעמען אונ אז ער וועט זיך פירין אקוראט אזוא וויא דא שטייט גישריבין וועט ער האלטין שבת אזו וויא עס גיהער צוא זיין אונ עס וועט אים וואול זיין אין ביידע וועלטין :

א מען טאר אום שבת ניט גראבין ערד. אדער מיסטינ'ן א פעלד. אדער באגיסין קרייטעכער און בלומען מיט וואסער. אפילו מיזאל זיך וואשין אויף דעם טאר מען אויך ניט:

ב מיטאר ניט שאקלין א בוים כדי פירות זאלין אראפ פאלין. און אפילו די פירות וואש פאלין אליין אראפ אום שבת טאר מען אויך ניט עסין. איבער דעם טאר מען ניט עסין דיא פירות וואש מען גיפינט שבת ליגין אונטער דעם בוים. טאמער זיינען זיי היינט אראפ גיפאלין:

ג מיטאר ניט מעלקין דיא קוה אום שבת. אבער מען מעג הייסין א נכרי מעלקין:

ד ווען א טיכיל אדער א קלייד איז פארגעצט מיט וואסער אדער מיט אנדערע משקה טאר מען עס ניט אויס קוועצין. איבער דעם טאר מען זיך ניט וואשין שבת מיט א שוואם. ווארום עס איז לייכט מיגליך ער זאל אויש אים אויס קוועצין א ביסיל וואסער. אויך טאר מען ניט אויס קוועצין ראזינקע וויין אויש ראזינקעש אום שבת:

ה מיטאר ניט עפענען שבת דיא גרינע שאל פון דיא וועלעשע ניס. וואס זי איז אויבין איבער דיא געלע שאל. איבער דעם אז מען וויל זייא שבת עסין. זאל מען פרייטאג אראפ נעמען פון זיי דיא גרינע שאל:

ו אז מען דארף וואסער צום טרינקען אדער צום וואשין. מעג מען איין ברעכין דאס אייז פון א טייך:

ז מיטאר ניט שטעלין מילך אויף א ווארעם ארט כדי עש זאל דרויס ווערין קעז:

ח ווען עש פאלט א פליג אריין אין דער יוך אדער אין משקה. טאר מען ניט ארויס ווארפין דיא פליג אליין. נאר מען מוז ארויס נעמען א ביסיל יוך אדער משקה אין איינעם מיט דער פליג אונ אוועק ווארפין:

ט מען טאר ניט אפ שיילין קנאביל אדער צוויבעל אדער ניס נאר וואס מידארף תיכף צו עסין. אבער אויף שפעטער טאר מען ניט אן גרייטין:

י ווען מידארף פעפער צום עסין. טאר מען אים ניט שטויסין אין שטייסיל וויא אום דער וואכין. נאר מען צו קלאפט אים מיט א שטיל פון א מעסער. און ניט אין דעם שטוסיל נאר אויף א טעלער:

יא מיטאר ניט רייבין הארטין קעז אויף א ריב אייזין. נאר בשעת עסין שנייט מען אים מיט א מעסער:

יב פאר טריקענטע בלאטע אויף דעם קלייד אדער אויף דיא שיך טאר מען ניט אפ רייבין. אבער נאסע בלאטע מעג מען אפ ווישין. און א ברויזין פלעק מעג מען אויך אפ פוצין:

יג די בעלי עגלות וואס גיבין האבער דיא פערד. טארין ניט איבער זיפין דעם האבער עש זאל פון אים ארויש דיא פלעווע. ווארום דאש איז א גרויסע עבירה:

יד מען טאר ניט אריין שטעלין אין איין אויבעלע קאלטע מאכלים ווען דער אויבי איז היים. און אפילו דורך א נכרי טאר מען אויך ניט לאזין אריין שטעלין

ווארום

וארום דאש הייסט גימאכט אום שבת · אבער איידער מען האט איין גיהייצט מעג מען יוא לאזין דעם נכרי אריין שטעלין · אבער נאר איין מאכל וואש איז שוין פריישטיג אפ גימאכט גיווארין · נאר מען שטעלט צוא ווארימען · אבער איין רויען מאכל טאר מען בשום אופן ניט · אפילו איידער דר אויבין איז גיהייצט אונ אפילו ניט דורך איין נכרי · אונ אז מען וויל גאר ניט הייצין נאר מען טוט עש כדי דאש עסין זאל זיך דר ווארימן · האטשע עש איז שוין גימאכט פון נעכטין אונ מען שטעלט עש אריין פר דעם הייצין איז עש איין גרויסע עבירה :

טו אז מען נעמט ארויס איין מאכל פון דעם טשאלינט אויבין אונ עש איז גאנץ אפ גיקילט גיווארין טאר מען עש ניט נאך אמאל אריין רוקין אין אויבין אריין · אבער ווען עש איז נאך אביסיל ווארעם · מעג מען עש יוא צו ריק אריין שטעלין :

טז כטאר ניט אַ־ום דעקין אוואריםען מאכל מיט קישענס כדי עס זאל בלייבין ווארעם · דאש איז אבער נאר ווען דאש מאכל איז נאך אין דעם טאפ וואש עש האט זיך געקאכט דרינען אבער ווען מיהאט עש איבער גילייגט אין איין אנדרין טאפ אריין מעג מען עש יוא ארום דעקין עש זאל זיך ניט אפ קילען · אונ אז עס איז פון פריישטיג אן גילעגין ארום גידעקט מיט קישענס · נאר מען האט עס איצונד ארויש גינומען · מעג מען עס צוא ריק לייגין אונטער דיא קישינס :

יז מטאר ניט עפינען דעם טשאלינט אויבן פריישטיג צו נאכט אונ צו ריק צוא מאכין · אויך טאר מען ניט ביא נאכט צו לייגין קישינס אדר אנדערע זאכין דער אויבין זאל בעסער פאר שטאפט זיין · ווארום דאס הייסט וויא גימאכט :

יח מטאר זיך ניט קעמן מיט אקאם אום שבת · אויך ניט אפ בערשטין דעם קאם מיט אבערשטיל · ווארום עס איז ניט מיגליך מזאל ניט אויס רייסין האר :

יט מטאר ניט אויס וואשין אטיכיל אום שבת :

כ ווען דאס קלייד איז בארעגינט גיווארין · טאר ער עס ניט אויס שפרייטין אונ אויך הייגען כדי עס זאל זיך אויס טריקענען ווארום מען וועט מיינען אז ער האט עס גיוואשין אום שבת · אונ אפילו ביא זיך אין שטוב טאר ער אויך ניט · אונ אפילו עס איז נאר פייכט פון שוויים טאר ער אויך ניט אויס שפרייטין צום אויס טריקענען :

כא מען מעג זיך שבת טובל זיין אין קאלטע וואסער · אבער מיטאר ניט אויס קוועטשין דאס וואסער פון דיא האר · אונ מטאר זיך ניט אפ רוען אין באד דארט וואו מען קען שוויצין · אויך טאר מען זיך ניט באדין אין אווארעמע וואנע אפילו ווען דאש וואסער איז גיווארעמט גיווארין פריישטיג · אבער דאס פנים מיט דיא הענט אונ דיא פיס מעג מען יוא אפ וואשין מיט ווארימע וואסער פון פריישטיג :

כב ווען איין פויגיל פליט שבת אריין פון דער גאס דורך דעם פענסטער · טאר מען ניט צוא מאכין דעם פענסטער כדי זיא זאל ניט צו ריק ארויס פליען · אונ דאס איינענע איז אויך ווען אקאץ אדער איין הון אדער איין אנדער עוף קומט אין שטוב אריין טאר מען ניט דיא שטוב צוא מאכין :

ווען

כג ווען זיינע אייגענע עופות אנטלויפין אויס דער שטוב · איז דער דין אזו · ווען זיי זיינן שוין געוואונט מיט דער שטוב אונ קומן אלע מאל צוא ריק · טאר מען זיי ניט אליין האפין · נאר מען מעג הייסין אנכרי ער זאל זיי האפן כדי זיי זאלן ניט פאר לארין ווערין · אונ ווען אקינד האפט זייא דארף מען אים ניט וועהרן · אבער אז ער האט זייא ערשט ניט לאנג געקויפט אונ זייא זיינען נאך ניט געוואונט מיט דר שטוב · טאר מען אפילו ניט הייסין אנכרי ער זאל זייא האפין ·

כד מטאר ניט שבת אויף שטעלין אשטייגיל צוא האפין מייז :

כה ווען איין פייגיל איז שבת ארויס אויס דעם שטייגיל · אונ איז דער נאך צוא ריק ארויין געפלויגין אין שטייגיל · טאר מען ניט צוא מאכין דאס טיריל פון דעם שטייגיל אונ דאש אייגענע איז אויך בייא הינער אונ גענז וואס זיינען נאך ניט געוואונט אין שטוב · טאר ער זייא ניט אריין יאגין אין דער שטייג אריין אונ צוא מאכין דאס טיריל :

כו מען טאר ניט אויף שטעלין שבת אוועסעריל וואס דיא פליגין זאלין דרינען אריין פאלין :

כז מטאר שבת ניט מאכין אטעלער רעטאך אונ צוויבעלעס אדער רויע אוגערקעס אונ באשיטין מיט זאלץ · נאר מען מוז נעמען איטליכעס שטיקיל באזונדער אונ איינטונקען אין זאלץ איידער מען עסט :

כח מטאר שבת ניט אויס שמירען דיא שיך מיט טראן אדער שמאלץ כדי זיי זאלין ווייך ווערין · אויך ניט אפ פוצין מיט שווה וואקס :

כט ווען פלייש ליגט שוין אפאר טעג ניט געזאלצין אונ שבת איז דער דריטער טאג · טאר מען עס ניט אפ גיסין · אבער מען מעג הייסין דעם נכרי ער זאל עס אפ גיסין :

ל ווען עס האט אראפ געטריפט וואקס אויף דיא אותיות פון אספר · טאר מען ניט אפ קראצין :

לא מען טאר ניט מאכין אקריץ אויף אספר מיט דעם נאגיל · כדי מען זאל דאס ארט גידיינקין :

לב אנדערע מענטשין שרייבין מיט דיא פינגר אויף דיא שויבין ווינטער ווען דיא פארע איז איבער גלאפין · זאלין זייא זיך היטין שבת דאס ניט צוא טאן · ווארום מטאר דאש ניט :

לג צוקער געבעקס אדר קיכליך וואס עס איז דרויף דא געמעלעכץ אדער אותיות מיט פארבען · טאר מען ניט צו ברעכין אום שבת · אבער ווען עס איז ניט מיט פארבין מעג מען יוא צוא ברעכין :

לד מטאר ניט אויף ברעכין די חתימה פון אבריף אום שבת · אונ אפילו דורך איין נכרי טאר מען אויך ניט · מטאר אים אפילו ניט הייסין ארום רייסן דאס פאפיר לעבין דער חתימה · איבר דעם זאלין דיא וואס האבין גרויסע געשעפטין אין דער פרעמד · זיך אן גרייטין אנכרי פרייטיג · אונ זאלין אים אן זאגין אז ווען עס וועט

קוּמֶען שַׁבָּת אַבְּרִיף זָאל עֶר אִים אַלֵיין אויף עֶפֶענִין· נָאר עֶר זָאל זֶעהֶען אַז דִיא חֲתִימָה זָאל בְּלַייבְּן גַאנְץ:

לה מֶען טָאר שַׁבָּת נִיט אַרַיין שְׁטֶעלִין פֶענְסְטֶער אָדֶער אַרוֹיס נֶעמֶען פֶענְסְטֶר· אוּנ אֲפִילוּ דוּרְךְ אַ נָכְרִי טָאר מֶען אוֹיךְ נִיט· מִירִין טָאר מֶען אוֹיךְ נִיט אַרוֹיס נֶעמֶען אָדֶער אַרַיין שְׁטֶעלִין· אוּנ מֶען זָאל נִיט אַיין רֵיידִין עֶס אִיז דָאךְ אַ קְלֵיינִיקַייט זַייעֶר לַייכְט אַרַיין צוּא שְׁטֶעלִין אָדֶער אַרוֹיס צוּא נֶעמֶען דוּרְךְ זָאוֶויֶעסֶעם וָוארוּם דָאס אִיז אַ גְרוֹיסֶע עֲבֵירָה:

לו מֶען טָאר נִיט אוֹיס קֶערִין דֶעם הוֹיף אָדֶער דִיא שְׁטוּב וָואס עֶס אִיז אִין אִיר קֵיין בְּרוּק נִיט דָא· מֶען טָאר אַיינְגֶענְטְלַאךְ דִיא בְּרוּק אוֹיךְ נִיט אוֹיס קֶערִין· נָאר מֶען אִיז זִיךְ דָאס מַתִּיר אַז מֶען פַאר עֶנְדֶערְט דָאס קֶערִין אוּנ מֶען קֶערְט נִיט מִיט אַבֶּעזִים וִויא אִין דֶער וָואכִין נָאר מֶען קֶערְט מִיט אַיין אַנְדֶער זַאךְ· אָבֶּער וֶוען עֶס אִיז קֵיין בְּרוּק נִיט דָא טָאר מֶען בְּשׁוּם אוֹפֶן נִיט אוּנ אֲפִילוּ דוּרְךְ אַ נָכְרִי טָאר מֶען אוֹיךְ נִיט:

לז מֶען טָאר שַׁבָּת נִיט טְרָאגִין אַיין רֶעגִין שִׁירֶעם פַאר דֶעם רֶעגִין אָדֶער אַיין זָאנִין שִׁירֶעם פַאר דֶער זוּן:

לח מְטָאר נִיט אַרַיין צִיהֶן בְּעֶנְדְלִיךְ אִין נַייעֶ שִׁיךְ אָדֶר נַייעֶ הוֹיזִין· אוּנ אַז עֶס אִיז אַיין אַיינְגֶע לֶעכִיל אוּנ דָאס בֶּענְדִיל גֵייט שְׁוֶוער אַרַיין טָאר מֶען אֲפִילוּ אִין אַלְטֶע שִׁיךְ אָדֶער הוֹיזִין אוֹיךְ נִיט אַרַיין צִיהֶן:

לט אַיין נְקֵבָה טָאר נִיט פְלֶעכְטִין דִי הָאר אוּם שַׁבָּת· אוּנ אָפּ פְלֶעכְטִין טָאר זִיא אוֹיךְ נִיט:

מ מְטָאר שַׁבָּת נִיט טוֹבְלִין נַייעֶ כֵּלִים· אַז עֶס אִיז אָבֶּער אַבֵּלִי וָואס מְשֶׁעפְּט דֶער מִיט וַואסֶער אוּנ מְדַארְף זִיא אִיצוּנְד נֵייטִיג· שֶׁעפְּט מֶען דֶער מִיט אָן וַואסֶער אִין דֶער מִקְוֶה אָדֶער אִין דֶעם טַייךְ אַז עֶס אִיז דָארְט דָא אַיין עֵירוּב· אִיז עֶר שׁוֹין דֶער מִיט יוֹצֵא דָאס טוֹבְלִין אוֹיךְ· אָבֶּער קֵיין בְּרָכָה טָאר מֶען נִיט מַאכִין אִיבֶּער דֶעם טוֹבְלִין:

מא מְטָאר נִיט אוֹיס גְלַייכִין אַיין אַייְנְגִיבּוֹיגֶענֶע שְׁפִּילְקֶע אוּם שַׁבָּת:

מב וֶוען דֶער זֵייגֶער אִיז גֶעבְּלִיבִּין שְׁטֵיין טָאר מֶען אִים נִיט אָן דְרֵייעֶן· אָבֶּער וֶוען עֶר גֵייט נָאךְ מֶעג מֶען הֵייסִין דֶעם נָכְרִי עֶר זָאל אִים אָן דְרֵייעֶן אָדֶר אוֹיף צִיהֶן·

מג מֶען טָאר שַׁבָּת נִיט שְׁווִימֶען:

מד מֶען מֶעג אָפּ וַואשִׁין פְרֵייטִיג צוּ נַאכְט דָאס גִיפֶעס אוּנ אַלֶע אַנְדֶערֶע כֵּלִים וָואס מְוֶועט דַארְפִין אִין דֶר פְרִיא צוּם עֶסִין· אוּנ ווִידֶר בַּייא טָאג מֶעג מֶען אוֹיךְ אָפּ וַואשִׁין אַלְדִינְג וָואס מִיוֶועט דַארְפִין צוּם שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת· אָבֶּער נָאךְ דֶעם שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת טָאר מֶען נִיט אָפּ וַואשִׁין· אָבֶּער גְלֶעזֶער אוּנ פְלֶעשֶׁער מֶעג מֶען תָּמִיד אָפּ וַואשִׁין אוּנ אוֹיס שְׁווֵיינְקֶען מִיט וַואסֶר· אָבֶּער נִיט מִיט הָאבֶּר אָדֶר אַשׁ אָדֶר זַאמְד:

מה שַׁבָּת טָאר מֶען קֵיין חַלָּה נִיט נֶעמִין· אַז עֶר הָאט פַאר גֶעסִין פְרֵייטָג חַלָּה צוּ נֶעמִען· זָאל עֶר שַׁבָּת אִיבֶּר אַשְׁטִיקִיל פוּן אִיטְלִיכֶע בּוּלְקֶע אוּנ פוּן

איטליכין

איטליכן קוילעטש אונ לייגט עס אוועק · אונ זונטיג פאר ברענט ער עס · אונ דורך דעם מעג ער שוין שבת עסין דיא קוילעטשין אונ אלדינג וואס ער האט גבאקן :

מו ווען אברענעדיגע ליכט איז אום גיפאלין אויף דעם טיש אונ עס איז קיין נכרי ניט דא מעג מען איבר קערין דעם טיש אדער אראפ נעמען דאס טישטאך כדי דאש ליכט זאל אראפ פאלין :

מז מיטאר ניט עפענן אטיר אדר אפענסטר כדי דיא ליכט זאלין פאר לאשין ווערן · אונ אפילו ער וויל גאר ניט דיא ליכט פאר לעשין · אונ עש איז גאר קיין ווינט ניט אין דרויסין טאר מען אויך ניט עפענען אטיר אדער אפענסטער ג'ט וויט פון דיא ליכט :

מח מיטאר שבת ניט אויס מיסין דיא קלייען מיט וואסער כדי דיא בהמות זאלין עסין · אונ אפילו ער האט אן גיגאסין פרייטיג דאש וואסר טאר ער עס אויך ניט שבת אויס מישן · נאר אז ער האט ניט קיין נכרי אונ דאש וואסער איז שוין אין די קלייען פון פרייטאג מישט ער איבער מיט אלעפיל אדער מיט אשטעקיל וואס איז ניט מוקצה אהין אונ אהער ביז עס מישט זיך אויס · אדר ער שיט איבר דיא קלייען פון איין כלי אין דער אנדערע ארייין כדי עס זאל זיך אויס מישן :

מט ווען ער האט פרייטיג פאר געסין עסיג ארייין צו גיסין אין חריין טאר ער שבת ניט ארייין גיסין דעם עסיג · נאר ער זאל פאר קערט טאן פריער גיסט ער ארייין דעם עסיג אונ דער נאך לייגט ער אין אים ארייין דעם חריין · אונ ער זאל אים ניט דורך מישן נאר ער זאל שאקלן דיא כלי מיט דער האנט ביז עס מישט זיך דורך :

נ מיטאר ניט שבת אפ מעסטן האבר אדער גערשטין פאר דיא בהמות · נאר מען גיט זייא צוא עסין אן צמאם לויט וויא מען איז זיך משער :

נא דעם כלל זאלסטו וויסן ; אז איטליכע זאך וואס דער איד טאר שבת ניט טאן · טאר ער דעם נכרי אויך ניט הייסין טאן · למשל אפ שנייצין דאש ליכט אדער אן צינדין אליכט אדער דער גלייכין · אבער ער מעג אים זאגין אין מיטן דער וואך פאר וואס האסטו שבת ניט אפ גישנייצט דיא ליכט אדער פאר וואש האסטו ניט פאר לאשין די ליכט אדער פאר וואס האסטו ניט גיעפינט דעם בריף כדי ער זאל וויסען דאס צוא טאן דעם אנדערין שבת · אבר ער טאר אים ניט זאגין פאר וואש האסטו ניט אן גצונדן אליכט · ווארום אפילו ווען דר נכרי זאל פון זיך אליין אן צינדן דאס ליכט פון איין אידענס וועגין טאר אויך דר איד דר פון קיין הנאה ניט האבין :

נב ווען סחורה שטייט אויף דער פרייע גאס אונ זיא ווערט בארעגנט אדער אפאס וויין אדער ביר איז צוא טריקענט גיווארין אונ עס רינט אויש מעג ער רופין אנכרי · אבער ער טאר אים ניט זאגין ער זאל באדעקין דיא סחורה אדער ער זאל איבר גיסין די משקה אין איין אנדר פאס ארייין · אונ אז דר נכרי טוט עס אליין איז דאס ניט קיין עבירה :

נג ווען דער עירוב האט זיך איבער גיריסין אום שבת מעג ער הייסין אנכרי ער זאל אים פאר ריכטין :

נד מען מעג זאָגין דעם נכרי ער זאָל נעמען אַבּרענעדיגע ליכט אונ זאָל אים לייכטן אין איין אַנדער שטוּבּ אַריין· אוּם ווינטער אַז עס איז שטאַרק קאַלט מעג מען אים הייסין איין הייצין אין אויבין· אָבער ווען עס איז שוין נאָך מיטאָג אונ אַז ער וועט הייצין וועט ערשט בּייא דער נאַכט רעכט וואַרעם ווערין טאָר מען אים ניט הייסין איין הייצין:

נה ווען דער נכרי האָט אָן גיצונדין אַליכט פוּן זיינט וועגין מעג דער איד דער פוּן הנאה האָבין· למשל צוּא עסין דער בּייא אָדער עפּעס נצוּא טאָן וואָס מען מעג אוּם שבּת:

נו דעם כּלל זאָלסטוּ וויסין אַז איטליכע מלאכה וואָס דער נכרי טוּט פוּן זיינט וועגן מעג דער איד דער פוּן הנאה האָבין נאָר עס מוּז זיין ניט קיין מוּקצה· למשל ער האָט אָן גירִיסין שבּת פּירות פוּן דעם בּוים דאָש טאָר מען ניט עסין וואָרוּם דיא פּירות זיינען מוּקצה·אויך מען מוּז זיכער וויסין אַז דער נכרי וועט ניט מער אָן גרייטן פוּן דעם אידענם וועגין· אוּנ אויך מוּז עס זיין אַזאַך וואָס מידאַרף עס ניט שטענדיג וואָרוּם וויא בּאַלד מידאַרף דאָש שטענדיג איז צוּא בּזאָרגין אַז וויא בּאַלד ער וועט זעהען אַז דער איד האָט עס דעם שבּת בּייא אים גנוּמען וועט ער שוין דעם אַנדערין שבּת אוּם מישנע מער אָן גרייטין פוּן דעם א דענם וועגין:

נז זוּמער מוּז מען זיך היטן ניט צוּ עסין שבּת דיא פּירות וואָס דער נכרי בּריינגט זיי וואָרוּם עסקאָן דאָך זיין אַז ער האָט זיי היינט גירִיסין זיינן זייא דאָך מוּקצה אָבר אַז דער נכרי זאָגט אַליין אוּם גפרעגט אַז ער האָט זייא נעכטין גירִיסן אוּנ דער איד ווייס בּאַשטימט אַז דער נכרי ווייס גאָר ניסט אויב עס איז בּייא דעם איד אַחילוּק צווישין פריטאָג גירִיסין אוּנ שבּת גירִיסין מעג ער אים גלייבין אוּנ מען מעג דיא פּירות עסין:

נח ווען דער נכרי בּריינגט איין משקה אָדר איין עסין וואַרג אוּנ מען ווייס אַז ער האָט עס גטראָגין ניט וואוּ קיין עירוּב איז דאָ· איז רעכט אַז מען זאָל דעם שבּת דער פוּן קיין הנאה ניט האָבן נאָר מען זאָל עש איבער לאָזין אויף מוצאי שבּת:

נט אַז דער נכרי גראָבּט שבּת אוּים זעלכע זאַכין וואָס זיינען שוין אָפּ גירִיסין נאָר זייא ליגין פאַר גראָבין אין דער ערד· למשל ריבּן· רעטיך· מערין· ווען ער האָט זייא שבּת אוּים גגראָבין פוּן זיינט וועגין מעג זיי דר איד עסין אוּם שבּת· אָבר אַז ער האָט זייא אוּים גיגראָבין פוּן דעם אידינם וועגין טאָר דער איד זייא ניט עסין אוּם שבּת:

ס דאָש ווייס דאָך יעדער אַז מען טאָר שבּת נישט אָן צינדין אַפייער אָדר פאַר לעשין· ווען עס בּרענט אָבר אוּים אַפייער פרייטיג צוּ נאַכט אוּנ עס איז ניסט זייער גרוים אָבר עס איז צוּא בּזאָרגין עס זאָל ניסט חלילה פאַר בּרענט ווערן איין קראַנקער אָדר אַקינד אָדר איינער וואָס שלאָפט אוּנ קאָן ניט גשווינד אַנטלויפן מעג מען לעשין דעם פייער· ווען עס בּרענט אָבער שבּת בּייא טאָג אוּנ עש איז דער בּייא ניט סכּנת נפשות· מעג מען לאָזין לעשין דוּרך איין נכרי אָבר מען טאָר דעם

נכרי ניט אויש דריקליך זאגין ער זאל לעשין · נאר מען זאגט ווער עס וועט פאר לעשין דאש פייער דער וועט קיין שאדין ניסט האבין · אונ אפילו עס פאר לעשין זיינע אייגינע נכרים וואש זיינען ביא אים אין דינסט איז אויך נישט קשה :

סא מיט דעם ארוים ראטיוועון דיא זאכין ווען עס ברענט אום שבת איז דער דין אזו · אין דיא אייגענעם הויז וואש עש ברענט טאר מען ניט מער ראטיוועון נאר די נייטיגע קליידר וואש מען דארף אויף שבת אונ דאש עסין וואש מען דארף אויף שבת · די קליידר מוז מען אבער אן טאן אונ מען מעג זיי שוין ארוים ראטעווין אפילו אויף דער גאם ארוים חאטשע עש איז דארטין קיין ערוב ניט דא · אויך מעג מען ארויש ראטיוועון ספרי תורות אונ אלע אנדרע ספרים אפילו דארט וואו עס איז נישט דא קיין עירוב · אויך אז עש איז איין קאסטין מיט ספרים אונ עס ליגט געלט דרינען מעג מען דעם קאסטן ארוים טראגן · אבר אנדערע זאכין טאר מען ניט ארוים טראגין ווארום דארטין וואו עס ברענט איז דאך דר שרעק זייער גרויש אונ אז מען וועט מתיר זיין ארוים צו ראטיוועון קאן מען זיך זייער לייכט פאר געסין אז מען זאל אויך פאר לעשין אונ דאש איז דאך איין גרויסע עבירה · אבר אין די אנדרע הייזר וואש שטייען דער ביא אונ ברענען ניט מעג מען ארויש טראגין אלדינג אויף דער גאס ארוים ווארום ווייל עס ברענט דארטין ניסט איז ניט צוא בזרגן אז מען וועט לעשן :

סב פרייטאג צו נאכט טאר מען ניט טאן קיין איינציגע זאך ביי דעם ליכט ניט איבר זעהן די קליידער אויף שבת אונ אפילו נישט לערנן ווארום מען קאן זיך לייכט פאר געסין אונ אפ שנייצין דאש ליכט אונ אפילו דיא ליכט שטייען אין דער הייך וואש מען קאן צו זיי ניט דער לאנגען טאר מען אויך ניט · אבר צווייא אין איינעם מעגן יוא לערנן אין איין ספר · ווארום ווען איינער וועט פאר געסין וועט אים דער אנדערער דער מאנן · אונ אז איינער אליין לערינט אויסווייניג נאר ער טוט אלע מאל אקוק אין ספר אריין מעג ער עש טאן פרייטאג צוא נאכט · אז ער וויל אבער יוא לערנן פרייטאג צו נאכט ביא דער ליכט זאל ער אן זאגין איינם פון זיינע לייט ער זאל אויף אים אכטונג געבן ער זאל זיך ניט פר געסין אונ אפ צו שנייצין דאש ליכט :

נ דינים פון מוקצה ובו כ׳ סעיפים

א אזונע זאכין וואש מען מעג זייא שבת באנוצין מעג מען זייא אן רירין אונ טראגן פון איין ארט צום אנדערן חאטשע ער דארף זייא איצונד גאר נישט צו בנוצן נאר ער האט איין אנדערן טעם פאר וואש ער נעמט זיי אוועק · אבר אזוינע זאכן וואש מיטאר זיי שבת נישט ניצין למשל אשטויסיל אהאק אלייכטער אדר איין אנדער זאך וואס זיא איז נאר וועגן אזו אמלאכה וואש מען טאר נישט טאן אום שבת טאר מען זייא נישט טראגין פון איין ארט צום אנדרין · אבער ווען ער דארף דער מיט טאן אזאך וואש מען מעג שבת · למשל ער וויל מיט דער האק אדער מיט דעם שטויסל קנאקין ניס מעג ער דאש נעמן · אדער אז ער דארף דאש ארט וואו דיא זאך ליגט מעג ער זיא אויך אוועק נעמען :

כ אזו אבלי וואש דער מענטש גיט אכטונג דרויף בשעת גיצין עם זאל ניט קיילע ווערין · למשל אפען מעסעריל · אמוהל מעסר · אחליף פון דעם שוחט · ווערקצייג פון אגאלד שמיד אדר פון איין אנדר בעל מלאכה · אדר וואגשאל אונ אנדרע כלים וואש דר סוחר האט אין גיוועלב · אדער אבייטיל פין געלט אדר אטייסטר וואש ער האט דרינען געלט אדר פאפיר וואש עש איז אנגיבריים צו שרייבן דרויף אונ ער איז מקפיד עש זאל ניט איינגריכט ווערן טאר מען עם ניט אן רירן שבת אפילו ווען ער וויל דער מיט טאן אזאך וואש מען מעג אום שבת · למשל ער וויל מיט דעם פען מעסעריל שניידין ברויט אדער פירות אדער ער דארף דאש ארט וואש עם ליגט דרויף טאר מען עש ניט אוועק נעמען :

ג אז עש ליגט געלט אין דער קעשענע מעג ער נעמן דאש קלייד אין דר האנט אריין · אבער אן טאן טאר ער עש ניט ווארום עש איז צוא בזארגין ער זאל ניט גיין דער מיט אויש דעם עירוב ארויש :

ד געלט · שטיינער · ציגיל · האלץ · ערד · זאמד · טרוקענע ביינר · שאלין פון ניס · פעדרין · שטיקלאך אייזין · שטיקלך גלאז · זיינען מוקצה אונ מען טאר זייא ניט אן רירין אום שבת :

ה איין ליכט וואש עש האט שוין גיברענט · סכך פון דער סוכה אדר די פירות וואש הייגען אין דער סוכה זיינען איך מוקצה :

ו פירות וואש מען האט אן גיריסין אום שבת · פיש וואש מען האט זייא גיחאפט שבת · מילך וואש מען האט זיא שבת גימאלקין · איין איי וואש דיא הון האט זיא גלייגט אום שבת זיינען מוקצה :

ז דער בעזים וואש מען קערט מיט אים דיא שטוב איז מוקצה מען טאר אים ניט רירין אונ מען טאר אויש אים ניט נעמען ארוט דאש קינד צוא שמייסין :

ח אלע בהמות אונ עופות אפילו וואש מען האט בייא זיך אין הויז זיינען מוקצה :

ט דער שופר · דער לולב · דער הדס · דיא ערבה · דער אתרוג · דאש חנוכה לאמפ · זיינען מוקצה :

י מטבעות וואש מען לעכערט זייא כדי מען זאל זייא טראגין אויף דעם האלז פאר אצירונג זיינען ניט מוקצה · אונ מען מעג זייא טראגין אום שבת :

יא אשטיין וואש ער גרייט זיך פרייטיג אן צוא קנאקין ניס מיט אים · איז ער ניט מוקצה · אונ ער מעג שבת מיט אים קנאקין ניס :

יב ווען עש ליגט שאליכץ פון ניס אויף דעם טיש · זאל ער צוא זאמן נעמען דאש גאנצע טישטוך אונ זאל עש אויש שיטין · אבר דאש שאליכץ אליין טאר ער ניט אראפ נעמען · ווארום עש איז מוקצה :

יג פיל מענטשין זיינען זיך נוהג אז ווען אנכרי ברייגגט געלט אום שבת לייגט ער עש אויף דעם טיש · אונ דער איד ווארפט עש דורך דעם טישטוך אין קאסטן אריין · דאש טאר מען אבער ניט טאן ווארום עש איז איין עבירה :

יד ווען סחורה שטייט פרייא אונטער דעם הימל אונ עש קומט ארעגין · אונ עש איז

קיין

קיין נכרי ניטא · מעג דר איד זיא צו דעקין אבער רירין פון ארט טאר ער ניט:

טו איינגנטליך איז דער עיקר איסור פון מוקצה · נאר עש אוועק צוא נעמן פון דעם ארט · אבר בלוים אן צו רירין ווען עש שאקילט זיך ניט דורך דעם אן רירין · אונ ער דארף עס אן רירין וועגין אזאך וואש מען מעג אום שבת · איז קיין עבירה ניט · למשל ער וויל זיך זעצין אויף אגרויסין שטיין אדער אגרויסין קלאץ מעג ער חאטשע דער שטיין אדער דער קלאץ זיינען דאך מוקצה מעג ער דאך ווייל זייא שאקלען זיך ניט דורך דעם זיצין אונ דאש זיצין איז דאך מותר אום שבת · אונ אזו מעג מען אן רירין אטיש וואש עש שטייען אויף אים דיא לייכטער מיט דיא ליכט אדער אזייל וואש עש הייננט דרויף אלאמפ · ווארום די ליכט שאקלן זיך ניט דורך דעם אן רירין · אבער אזאך וואש זיא שאקילט זיך יוא דורך דעם אן רירן · למשל איין הייננ לייכטר טאר מען אפילו ניט אן רירין · אבר ווען עש ליגט אזאך וואש זיא איז ניט מוקצה אויף איין זאך וואש איז יוא מוקצה · למשל עש ליגט אשטיקיל ברויט אדר איין עפלע אויף דעם לייכטער מעג מען עש אראפ נעמען חאטשע דער לייכטר שאקילט זיך דורך דעם · אויך מעג מען אוועק בלאזין מיט דעם מויל אזאך וואש איז מוקצה · אונ אז אלייכטריל אדר אליכט ליגט אויף דר ערד מעג מען עש אוועק שטויסין מיט דיא פיס:

טז איצונד וויל איך דיר געבין איין הויפט כלל וואש מוקצה איז · דאש ווארט מוקצה הייסט איינגנטליך אבגישייט · דאש הייסט אזו איין זאך וואש דער מענטש שייד זיא אפ פון זיך ער זאל זיא ניט ניצין · אונ דאש איז פיר גאטונגען · ערשטינס שייד מען פון זיך אפ ווייל דיא זאך איז מיאוס · דאש הייסט מוקצה מחמת מיאוס · למשל דיא נאכט כלי · אזו איין מוקצה טאר מען יום טוב ניט רירין · אבער שבת מעג מען עם יוא רירין אונ נעמען אין דער האנד ארויין צוא טראגין פון איין ארט צום אנדרין · דאש אנדערע איז וואש מען שיידט עש פרייטיג פון זיך אפ אונ מען האט ניט אין זין מען זאל עש שבת ניצין דאש הייסט מוקצה מדעת · למשל איין עסין וואר[ג] וואש איז נאך ניט גאנץ גוט צום עסין אדער וואש ער האלט עש צום פאר קויפין · אדר איין עסין ווארג פון אבהמה וואש עש איז פרייטיג נאך ניט גיוועז אנגיברייט דר צו · למשל אבהמה אונ איין עוף וואש איז גיפייגרט אום שבת אדער איין זאך וואש איז צום נוצן · אבר עש איז ערשט שבת פר ענדערט גוואר[ן] · למשל כלים וואש זיינען אום שבת צוא בראכין גיווארין ממילא נוצין זייא שוין ניט מער צו דעם וואש מיהאט זייא פריער גניצט · אבר מען קאן מיט זיי איצונד עפים צוא דעקין · דיא אלע זאכין זיינן יום טוב מוקצה · אבער שבת מעג מען זיי טראגין פון איין ארט צום אנדרין · אבר אזו איין עסין ווארג וואש מען קען עש אום שבת גאך ניט עסין · אדר אזוינע זאכן וואש מען שוינט זייא שטארק · אדר וואש מען וויל זייא ניט ניצין · אדער וואש זייא זיינען ערשט גימאכט גיווארין אום שבת · דיא אלע זאכין זיינען מוקצה אונ מען טאר זייא שבת ניט אן רירין · דאש דריטע איז אזונע זאכין וואש מיטאר שבת פון זיי קיין הנאה ניט האבן דאש הייסט מוקצה

מחמת איסור למשל פירות וואש אנכרי האט זייא גיריסין אום שבת אדר אפיש וואש אנכרי האט אים גיחאפט אום שבת · אדר מילך וואש אנכרי האט דאש אויש גמאלקן אום שבת אדער אזוינע כלים וואש זיינן וועגין אמלאכה וואש מען טאר ניט טאן אום שבת די אלע זאכין טאר מען שבת ניט אן רירין · דאש פירטע איז מוקצה מחמת מצוה דאש איז אזוינע זאכן וואש מען האט זיי אפ גשייט וועגן אמצוה · וואש מען טוט איר שבת ניט· למשל איין אתרוג · אלולב · אשופר · טאר מען זיי ניט אן רירן :

יז איטליכע זאך וואש מענטשן קענן זיך דורך דעם שעדיגין · למשל עש איז אגלעזל צוא בראכין גיווארין אונ אז עש וועט ליגין אויף דער ערד קאן מען זיך דער מיט קאלעטשען · מעג מען אויף הייבין אונ אוועק ווארפין :

יח ווען איין זאך וואש איז מוקצה ליגט פון ערב שבת אויף איין אנדער זאך וואש איז ניט מוקצה ווערט די אנדערע זאך אויך מוקצה אונ מען טאר איר שבת ניט אן רירין · אונ אפילו אימעצר האט אום שבת אראפ גנומן די מוקצה זאך טאר מען פארט די אנדערע זאך ניט אן רירין · אבר ווען מען האט ערשט ארויף גילייגט דיא מוקצה זאך אום פרייטיג צוא נאכט אדר שבת בייא טאג · אונ מען האט דיא זאך אוועק גינומען הערט אויף דיא אנדערע זאך מוקצה צוא זיין :

יט ווען עש ליגין אויף איין זאך וואש זיא איז ניט מוקצה צווייא אנדערע זאכין · איינע איז מוקצה אונ דיא אנדערע איז ניט מוקצה · למשל עש ליגט אויף איין טעלר אפרוטה וואש דאש איז דאך מוקצה · עש ליגן אבער אויך עטליכע פירות מוז מען זעהן וועלכע עש איז ביי אים חשובר · איז בייא אים דיא מוקצה זאך חשובר טאר ער דיא אנדערע זאך אויך ניט רירין · איז אבר בייא אים חשובר דיא אנדערע זאך וואש איז ניט מוקצה מעג ער איר אין גאנצין רירין חאטשע עס ליגט אויף איר איין מוקצה זאך · איבר דעם מוז מען פרייטיג פאר נאכט לייגין חלה אויף דעם טיש פאר ליכט בענטשין ווארום אז עש ליגט ניט קיין חלה ווערט דאך דער טיש מיט דעם טישטוך מוקצה דורך דיא לייכטר מיט דיא ליכט וואש שטייען אויף אים · אונ מען טאר ניט רוקין אונ ניט אראפ נעמען דעם טישטוך אגאנצין שבת אבער דורך די חלה וואש זיא איז שוין גילעגין בשעת ליכט בענטשין איז דר טיש ניט מער מוקצה · ווארום דיא חלה איז דאך ליבר וויא די ליכט ווארום מען דארף איר צום עסין לכבוד שבת :

כ ווען איינע לייגט איין מוקצה זאך אויף אפרעמדנס זאך וואש איז ניט מוקצה · אונ אימעצר האט דיא זאך אראפ גינומן אום שבת מעג יענר זיין זאך ניצן חאטשע עש איז אויף איר גילעגין איין מוקצה זאך · ער מעג איר אפילו אפ שאקלין כדי די מוקצה זאך זאל אראפ פאלין :

נא דינים פון עירוב אונ אין אים איז דרייצעהן סעיפים

א שבת טאר מען ניט ארויש טראגן קיין שום זאך פון רשות היחיד אין רשות הרבים אריין אונ ניט פון רשות הרבים אין רשות היחיד אריין · רשות היחיד הייסט איין

רויז

הויז אדער אהויף וואס עס גיהערט צו איינעם אדער צוא עטליכע מענטשין · רשות הרבים הייסט דיא גאס וואס זיא גיהערט צוא קיינעם ניט :

ב מיטאר אפילו ניט אוים שפייען פון רשות היחיד אין רשות הרבים ארין · למשל ווען מען קוקט ארוים פון פענסטר · טאר מען ניט שפייען אויפין גאס ארוים :

ג קליידער אונ צירונג וואס מען גייט אן גיטאן הייסין ניט קיין משא · אונ מען מעג יוא גיין אין רשות הרבים ארין · אבער אין אזייגערייל אדער ברילין טאר מען ניט גיין דארטין וואו קיין עירוב איז ניטא :

ד אשלאפער מענטש אדער אין אלטער וואס ער מוז גיין מיט אשטעקין · מעג ער מיט אים גיין אויך אין רשות הרבים ארין :

ה עס איז רעכט מען זאל ניט גיין אין הענטשקעס אין רשות הרבים ארין · אויך איין מופטע טאר מען ניט טראגין אום שבת :

ו אין טלית מעג מען גיין אין גאנצין איבער דעם לייב אקוראט וויא מען גייט אין שול · אבער צוא גיין מיט אים אין רשות הרבים ארין ארום גיוויקלט ארום דעם האלז וויא אטיכל · דאס טאר מען ניט · אונ ווען דר טלית האט אציצה פסולה טאר מען אויך אין אים ניט גיין אין רשות הרבים :

ז ווען מען שיקט שבת איין נכרי ער זאל עפעס ברייגגן פון איין ארט וואו עש איז קיין עירוב ניטא · זאל מען אים ניט געבין דיא כלי אין האנט ארין נאר ער זאל זיך אליין נעמן · אויך ווען ער ברייגגט זאל מען עס ביי אים ניט נעמן פון האנט נאר ער זאל עש אנידער שטעלין · אויך ווען ער ברייגגט איין בריף אום שבת זאל מען ביא אים ניט נעמען פון זיין האנט :

ח דיא ווייבר מוזין זעהן עש זאל אין דער הויב ניט מער שטעקין נאר דיא שפילקעס וואש זיינען זייער נייטיג · אבער די איבעריגע וואש זיינען ניט אזו נייטיג מוזין זייא ארויש נעמען :

ט דארטין וואו עש איז קיין עירוב ניטא טאר מען ניט טראגין איין קינד אויף דער האנט · איבר דעם ווען עש איז איין ברית מילה אין שול אונ ביז צו דער שול איז קיין עירוב ניטא · זאל מען עש לאזין טראגין דורך איין נכרי ביז אין שול ארין אונ דארטין זאל ער עש אנידר לייגין אויף איין באנק · אז מען וויל אבער איין איד זאל עש טראגין · לייט מען עש או ש דעם הויז ארויש טראגין דורך איין נכרי · אונ אויף דער גאס זאל עש איין איד טראגין איינציג ווייס יעדעס מאל ווייניגער פון פיר איילן · ער רועט זיך אלע מאל אפ אונ טראגט עש אליין תמיד צו ווייניגער פון פיר איילין ביז ער קומט צום שול דארטין נעמט עש ווידער דער נכרי אונ טראגט עש אין שול אונ לייגט עש אויף אבאנק :

י ווען איינער דער מאנט זיך אויפין גאס וואו עש איז קיין עירוב ניטא · אז ער האט ביא זיך געלט אדר איין אנדער טייערע זאך אונ ער קאן דארטין די זאכן בהאלטין · זאל ער זייא קיין טריט ניט מער טראגין נאר ער זאל זייא תיכף בהאלטין · איז אבר דארטין ניט קיין זיכערער ארט אונ ער האט מורא מען זאל עש ניט אוועק גנבנן ·

זאל

זָאל עֶר עֶשׁ אָפּ שִׁיקְן אַהֵיים מִיט אַיין נָכְרִי · הָאט עֶר אָבֶּער נִיט קֵיין נָכְרִי · זָאל עֶר גֵיין פַּאמֶעלִךְ · אַלֶע מָאל וַויינִיגֶער פוּן פִיר אֵיילִין בִּיז עֶר קוּמְט אַהֵיים · אוּנ אוֹיךְ וִויא עֶר קוּמְט אַהֵיים טָאר עֶר עֶשׁ נִיט אַרֵיין טְרָאגִין אִין הוֹיז אַרֵיין · נָאר עֶר מוּז זֶעהֶען אַיין נָכְרִי זָאל עֶשׁ אַרֵיין טְרָאגִין :

יא וֶוער עֶס הָאט אַיין מַכָּה מֶעג גֵיין צוּ גִילֵייגְט מִיט אַפְּלַאסְטֶער אֲפִילוּ וואוּ עֶשׁ אִיז נִיט דָא קֵיין עֵירוּב · אָבֶר נִיט אַרוּם בִּינְדִין מִיט אַפַּאטְשֵׁיילֶע כְּדֵי עֶר זָאל דִיא פַּאטְשֵׁיילֶע קֶענֶען בַּייא זִיךְ הָאבִּין :

יב מֶען טָאר נִיט אַרוּם וִוויקְלֶען אַפַּאטְשֵׁיילֶע אוֹיף דֶעם גַארְטֶעל אָדֶר אַרוּם הַאלְז כְּדֵי מֶען זָאל אִיר בַּייא זִיךְ טְרָאגִין · אָבֶר אַז מֶען טוּט אִיר זִיךְ אָן וִויא אַהַאלְז טִיכֶל מֶעג מֶען :

יג וָוען אִין רְשׁוּת הָרַבִּים אִיז דָא אַיין עֵירוּב מֶעג מֶען אִין אִים יוֹא טְרָאגִין :

נב דיני הילוך בשבת ובו ד׳ סעיפים
דִינִים פוּן גֵיין אוּם שַׁבָּת

א שַׁבָּת טָאר דֶער גַאנְג נִיט זַיין וִויא אִין דֶער וָואכִין · מֶען טָאר נִיט לוֹיפִין נִיט שְׁפְּרִינְגֶען אוּנ נִיט גֵיין קֵיין שְׁוֶוערֶע טְרִיט · אָבֶר וֶועגִין אַמִצְוָה מֶעג מֶען שַׁבָּת אוֹיךְ לוֹיפִין :

ב מִיטָאר שַׁבָּת נִיט גֵיין וַוייטֶער פוּן צְוֶוייא טוֹיזְנְט אֵיילִין · דִיא צְוֶוייא טוֹיזְנְט אֵיילִין הֵייבִּין זִיךְ אָבֶּער עֶרְשְׁט אָן אוּנְטֶער דֶער שְׁטָאט :

ג אַיין הוֹיף וָואשׁ בַּאזוּנְדֶערֶע בַּעֲלֵי בָּתִּים וואוֹנֶען אִין אִים · טָאר מֶען שַׁבָּת נִיט טְרָאגִין פוּן אֵיינֶם צוּם אַנְדֶערִין · דָאשׁ אֵייגֶענֶע אִיז אוֹיךְ אַיין שְׁטָאט מִיט אֵירֶע גַאסִין · אִיבֶּער דֶעם הָאבִּין דִיא חֲכָמִים מְתַקֵן גִיוֶועזִין צוּא מַאכִין עֵירוּבֵי חֲצֵירוֹת · דָאשׁ הֵייסְט דֶר שַׁמָשׁ פוּן דֶער שְׁטָאט נֶעמְט צוּא זַאמֶען בַּייא יֶעדֶן גֶעלְד אָדֶער מֶעל אָדֶער אֵייעֶר · אוּנ מַאכְט אַיין בְּרוֹיט אִיז דָאשׁ שׁוֹין גְלַייךְ וִויא אַלֶע וואוֹנֶען אִין אַיין שְׁטוּבּ · אָבֶּער וִויא פִיל יֶעדֶער בַּאדַארְף צוּ גֶעבִּין אוּנ דִי אִיבֶּערִיגֶע דִינִים דֶער פוּן מוּז מֶען פְרֶעגִין דֶעם רַב פוּן דֶער שְׁטָאט :

ד עֶשׁ זַיינֶען אוֹיךְ דָא דִינִים וִויא אַזוֹ מֶען קָאן זִיךְ הֶעלְפִין צוּ מֶעגֶן גֵיין וַוייטֶער וִויא צְוֶוייא טוֹיזְנְט אֵיילִין אוּם שַׁבָּת · דָאשׁ לָאזְט זִיךְ אָבֶּער נִיט אוֹיף טַייטְשׁ בֶּשְׁרַייבִּין מֶען מוּז דָאשׁ פְרֶעגִין דֶעם רַב אָדֶר אַיין אַנְדֶערִין תַּלְמִיד חָכָם :

נג עוד איזה דיני שבת ובו ט׳ סעיפים
נָאךְ אַנְדֶערֶע דִינִים פוּן שַׁבָּת

א מִיטָאר שַׁבָּת נִישְׁט לָאזִין זַיין פֶערְד גֵיין מִיט אַגְלֶעקִיל וָואשׁ קְלִינְגְט אוֹיף דֶעם הַאלְז :

ב מִיטָאר נִישְׁט פַאר דִינְגֶען אָדֶר לַייעֶן דֶעם נָכְרִי זַיין בְּהֵמָה · וֶוען עֶר וֵוייס אַז דֶער נָכְרִי וֶועט מִיט אִיר טָאן אַמְלָאכָה אוּם שַׁבָּת · אוּנ אֲפִילוּ עֶר נֶעמְט מִיט אִים

אוים ער זאל מיט איר שבת ניט ארבעטין · טאר ער איר אים נישט געבין ווארום עש איז דעם נכרי ניט צו גלייבין :

ג ווען איינער איז שטארק קראנק אויף איין אינווייניגסטע קראנקייט מעג מען פון זיינט וועגין לאזן אנכרי קאכין אונ אנדערע מלאכות טאן · אונ אז עס איז קיין נכרי ניט דא · זאל עש איין איד טאן · אונ ווער עס וויל דא פרום זיין אונ וויל ניט מחלל שבת זיין · דר טוט אגרוישע עבירה מיט דאם פרומקייט · ווארום זיין ליבר נאמען האט אונז געגעבין דעם שבת פון אונזר גוטש וועגין · אבר ניט מיר זאלין אמענטשין אום ברייננגען פון דער וועלט דורך דעם שבת :

ד וויא באלד דער דאקטער זאגט אז עש איז אסכנה עס מעג אפילו זיין איין אויש ווייניגשטע קראנקייט אדר אמכה · איז מען וועגין דעם קראנקין מחלל שבת· אונ אפילו איין דאקטער זאגט עש איז אסכנה אונ דער אנדערער זאגט ניין·פאלגט מען דעם וואש ער זאגט אז עס איז יוא אסכנה · אונ אז דער דאקטער זאגט עש איז ניט קיין סכנה · אונ דער קראנקער זאגט אז ער פילט בייא זיך אז ער איז אין אסכנה · הערט מען צו דעם קראנקען אונ מען איז מחלל שבת פון זיינט וועגין :

ה ווען דער קראנקער וויל ניט נעמען די רפואה · למשל ער וויל ניט זופין די זופע וויל מהאט זיא גיקאכט אום שבת · מוז מען אים נייטין ער זאל דווקא זופין :

ו ווען איינער האט דאש פיבער טאר מען נישט פון זיינט וועגין מחלל שבת זיין · אבר אנכרי מעג פון זיינט וועגין קאכין :

ז ווען איינע גייט צוא קינד · איז זיא אקראנט וויא אקראנקער וואש ער איז גיפערליך · איבער דעם מעג מען פון אירעט וועגין טאן אלדינג וואש מען טאר שבת ניט טאן :

ח אקימפעטארין איז דיא ערשטע דרייא טעג וויא איינער וואש איז גיפערהליך קראנק · אפילו זיא זאגט אז זיא דארף ניט קיין ווארימס קוקט מען אויף איר נישט ווען די איבעריגע ווייבער זאגין אז זיא דארף יוא אונ מקאכט איר אום שבת · אבר אז דר דאקטער זאגט אז עש איז ניט נייטיג פאלגט מען אים · אבר נאך דעם דריטין טאג ביז צום זיבענטין טאג פון קימפעט ווען זיא זאגט אליין אז זיא דארף ניט פריש גיקאכט הערט מען איר צו · אבער ווען דער דאקטער זאגט אז זיא מוז עסין פריש גיקאכט מוז מען פריש קאכן · אבער נאך דעם זיבעטין טאג ביז דרייסיג טעג טאר מען ניט וועגן איר מחלל שבת זיין·אבער מען מעג לאזן אנכרי קאכין ווען זיא איז ניט גיזונד · אונ ביז צום דרייסיגסטען טאג מעג מען איר לאזין איינהייצין אפילו אום זומער ווען עש איז איר קאלט :

ט ווען איינר איז קראנק · אבער די קראנקייט איז ניט גיפערהליך מעג מען אים לאזין קאכין שבת דורך אנכרי · אבר וואש עש בלייבט פון דעם גיקאכטין נאך שבת טאר קיינר ניט עסין אפילו דער קראנקר אליין טאר עש אויך ניט עסין · אונ דיא כלים וואש מיהאט אין זיי גיקאכט אונ וואס מיהאט אין זייא גיגעסין מוז מען כשרין :

נד דינים פון הַבְדָלָה אונ אין אים איז נַיין סְעִיפִים

א מען מוז שַׁבָּת נָאךְ שָׁלשׁ סְעוּדוֹת גַאנְץ שְׁפֶּעט מַעֲרִיב דַאוְונֶען · דָאס הֵייסְט וָוען עֶס איז שׁוין שְׁטַארְק פִינְצְטֶער :

נָאךְ מַעֲרִיב מוז מען מַאכְן הַבְדָלָה אִיבֶּר ווַיין אָדֶער אִיבֶּר אַיין אַנְדֶערֶע מַשְׁקֶה אונ דֶער כּוֹס מוז זַיין פוּל אָן גִיגָאסְן אַקְרָאט וִויא בַּייא דֶעם קִידוּשׁ · אויךְ מוז ער זַיין רַיין אונ נִיסְט צוּא בְּרָאכְן אָדֶער גִישְׁפָּאלְטִין :

ב ווַייבֶּער מוּזין אויךְ הֶערִין הַבְדָלָה :

ד פַאר הַבְדָלָה טָאר מען נִיט עֶסִין אונ טְרִינְקְן נָאר וַואסֶר · אָבֶּר אַז מען זִיצְט בַּייא דִי סְעוּדָה שְׁלִישִׁית בִּיז שְׁפֶּעט אין דֶער נַאכְט אַרַיין מֶעג מען עֶסִין אונ טְרִינְקֶען וִויא לַאנְג מען וִויל :

ה פַאר הַבְדָלָה טָאר מען קַיין מְלָאכָה נִיט טָאן אָבֶּר אַקְלֵיינִיקַייט לְמָשָׁל אָפּ שְׁנַייצִין דָאס לִיכְט מֶעג מען נָאךְ מַעֲרִיב חָאטְשֶׁע מען הָאט נָאךְ נִיט הַבְדָלָה גִימַאכְט אונ דִי ווַייבֶּר וָואס דַארְפִין אָנְצִינְדִין לִיכְט פַאר הַבְדָלָה זָאלִין פְרִיעֶר מַאכְן דִיא בְּרָכָה הַמַבְדִיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחוֹל :

ו אַז מען הָאט נִיט קַיין ווַיין מַאכְט עֶר הַבְדָלָה אִיבֶּר אַיין אַנְדֶערֶע מַשְׁקֶה נָאר נִיט אִיבֶּער וַואסֶער · אונ מען גִיסְט דֶעם כּוֹס אַזוֹ פוּל אָן אַז עֶס זָאל אִיבֶּר גֵיין :

ז פון הִנֵה אֵל יְשׁוּעָתִי בִּיז נָאךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָפֶן הַאלְט מען דֶעם כּוֹס אין דֶר רֶעכְטֶע הַאנְד אונ דִיא בְּשָׂמִים אין דֶער לִינְקֶע הַאנְד · דֶער נָאךְ נֶעמְט עֶר דֶעם כּוֹס אין דֶער לִינְקֶע הַאנְד אונ דִיא בְּשָׂמִים אין דֶער רֶעכְטֶע הַאנְט אונ מַאכְט בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים אונ בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ · דֶער נָאךְ נֶעמְט עֶר ווִידֶר דֶעם כּוֹס אין דֶער רֶעכְטֶע הַאנְד אונ זָאגְט הַמַבְדִיל · דֶער נָאךְ זֶעצְט עֶר זִיךְ אַנִידֶער אונ טְרִינְקְט · אונ עֶס אִיז רֶעכְט מען זָאל אִין גַאנְצִין א יש טְרִינְקֶען אונ אַז עֶס בְּלַייבְּט אַבִּיסְל לֶעסְט עֶר דֶר מִיט אוּיס דִי הַבְדָלָה אונ וַואשְׁט זִיךְ דִי אוֹיגְן · אונ ווַייבֶּר טְרִינְקְן נִיט פון דֶר הַבְדָלָה :

ח וָוער עֶס הָאט פַאר גֶעסִין אָדֶער עֶר הָאט נִיט גֶקֶענְט הַבְדָלָה מַאכִין · אֲפִילוּ עֶר דֶער מָאנְט זִיךְ עֶרְסְט דִינְסְטָאג פַאר נַאכְט מַאכְט עֶר דֶעמָאלְט הַבְדָלָה · אָבֶּער נִיט אִיבֶּר בְּשָׂמִים אונ נִישְׁט אִיבֶּר דֶעם לִיכְט נָאר עֶר מַאכְט דִי בְּרָכָה אִיבֶּר דֶעם כּוֹס אונ זָאגְט הַמַבְדִיל :

ט עֶס אִיז רֶעכְט צוּא עֶסִין נָאךְ הַבְדָלָה אונ דָאס הֵייסְט מְלַוֵה מַלְכָּה · אַז מען אִיז אָבֶּר נִיט הוּנְגֶערִיג · זָאל מען ווַיינִיגְסְטִינְס עֶסִין אַשְׁטִיקִיל בֶּעקִין קוּכֶען אָדֶער אַיין אַנְדֶער לַייכְטִין מַאֲכָל :

נח הלכות ראש חודש ובו י״ד סעיפים

דינים פון ראש חודש

א דיא ווַייבֶּער זַיינֶען זִיךְ נוֹהֵג אַז זֵייא טוּאֶען קַיין מְלָאכָה נִיט אוּם ראש חודש · אונ עֶס אִיז זֵייעֶר רֶעכְט :

ב ראש חוֹדֶשׁ טָאר מֶען נִיט פַּאסְטֶען · נָאר ראש חוֹדֶשׁ נִיסָן אוּנ ראש חוֹדֶשׁ אָב
אַז עֶס טְרֶעפְט זִיךְ אַתַּעֲנִית חֲלוֹם קֶעג מֶען יוֹא פַאסְטִין · אוֹיךְ וֶוער עֶס הָאט
חֲתוּנָה אוּם ראש חוֹדֶשׁ נִיסָן מוּז פַּאסְטִין :

ג עֶס אִיז רֶעכְט ראש חוֹדֶשׁ צוּא עֶסִין בֶּעסֶערֶע מַאֲכָלִים וִויא אַנְדֶערֶע טֶעג אוּנ וֶוען
ראש חוֹדֶשׁ גִיפַּאלְט שַׁבָּת זָאל מֶען עֶסִין אֵיין מַאֲכָל מֶער וִויא אַיין אַנְדֶערִין שַׁבָּת :

ד מֶען טָאר ראש חוֹדֶשׁ נִיט מַאכִין קֵיין הֶסְפֵּד אוּנ מֶען זָאגְט נִיט קֵיין צִדּוּק הַדִּין ·

ה אַז מִיהָאט פַאר גֶעסִין צוּ זָאגִין יַעֲלֶה וְיָבֹא אִין בֶּענְטְשִׁין · אִיז דֶער דִין אַזוֹ · אַז
עֶר הָאט זִיךְ דֶער מָאנְט אִין מִיטִין וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם אָדֶער אֲפִילוּ עֶר הָאט שׁוֹין
גִיזָאגְט בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ לָאזְט עֶר אוֹיס אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן רָאשֵׁי חֳדָשִׁים
לְזִכָּרוֹן לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל · אָבֶער אַז עֶר הָאט שׁוֹין אוֹיס גִילָאזְט בּוֹנֵה בְּרַחֲמָיו יְרוּשָׁלַיִם
אָמֵן הָאץ עֶר הָאט נִיט אָן גִיהוֹיבִּין וַוייטֶער דִי בְּרָכָה · בֶּענְטְשְׁט עֶר וַוייטֶער אוּנ זָאגְט
שׁוֹין גָאר נִיט יַעֲלֶה וְיָבֹא :

וֶוען עֶר הָאט גִיגֶעסִין עֶרֶב ראש חוֹדֶשׁ פַאר נַאכְט אוּנ דָאס עֶסִין הָאט זִיךְ גִצוֹיגִן
בִּיז שְׁפֶּעט אִין דֶר נַאכְט אַרַיין · זָאגְט עֶר נִיט קֵיין יַעֲלֶה וְיָבֹא אִין בֶּענְטְשִׁין אָבֶר אַז
עֶר הָאט אָן גִיהוֹיבִּין צוּ עֶסִין וֶוען דֶער עוֹלָם הָאט שׁוֹין גִידַאוִוינְט מַעֲרִיב · חָאטְשֶׁע
עֶר הָאט נָאךְ נִיט גִידַאוִוינְט קֵיין מַעֲרִיב מוּז עֶר זָאגִין יַעֲלֶה וְיָבֹא אִין בֶּענְטְשִׁין ·
אָבֶער אַז עֶר הָאט קֵיין מִנְחָה אוֹיךְ נָאךְ נִיט גִידַאוִוינְט · זָאגְט עֶר גִיט קֵיין יַעֲלֶה
וְיָבֹא אִין בֶּענְטְשִׁין ווייל עֶר מוּז דַאוְונֶען אָן יַעֲלֶה וְיָבֹא :

ז וֶוען ראש חוֹדֶשׁ גִיפַּאלְט זוּנְטִיג אוּנ עֶר זִיצְט שַׁבָּת בַּייא דֶעם שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת בִּיז
שְׁפֶּעט אִין דֶער נַאכְט אִיז דֶער דִין אַזוֹ · אַז עֶר הָאט בַּייא דֶער נַאכְט אוֹיךְ
גִיגֶעסִין זָאגְט עֶר יַעֲלֶה וְיָבֹא אִין בֶּענְטְשִׁין אָבֶּר רְצֵה זָאגְט עֶר נִיט · אָבֶער וֶוען עֶר
אִיז נָאר אַזוֹ גֶזֶעסִין לַאנְג בַּייא דֶעם טִישׁ אוּנ זִינְט עֶס אִיז נַאכְט גִיוָוארִין הָאט עֶר
גָאר נִיט גִיגֶעסִין · זָאגְט עֶר רְצֵה אָבֶּר נִיט יַעֲלֶה וְיָבֹא :

ח וֶוען עֶר הָאט ראש חוֹדֶשׁ פַאר נַאכְט גִידַאוִוינְט מַעֲרִיב דֶער נָאךְ הָאט עֶר
גִיגֶעסִין · חָאטְשֶׁע עֶס אִיז נָאךְ טָאג זָאגְט עֶר נִיט אִין בֶּענְטְשִׁין קֵיין יַעֲלֶה וְיָבֹא ·
אָבֶער וֶוען עֶר הָאט נָאךְ נִיט גִידַאוִוינְט קֵיין מַעֲרִיב · הָאטְשֶׁע דֶער עוֹלָם הָאט שׁוֹין
גִידַאוִוינְט מַעֲרִיב זָאגְט עֶר יוֹא יַעֲלֶה וְיָבֹא · דָאס אִיז אָבֶער נָאר אַז עֶר הָאט אָן
גִיהוֹיבִּין צוּ עֶסִין אֵייְדֶער דֶער עוֹלָם הָאט גִידַאוִוינְט מַעֲרִיב · אָבֶער וֶוען עֶר הָאט אָן
גִירוֹיבִּן צוּ עֶסִין וֶוען דֶר עוֹלָם הָאט שׁוֹין גִידַאוִוינְט מַעֲרִיב זָאגְט עֶר נִיט יַעֲלֶה וְיָבֹא אִין
בֶּענְטְשִׁין · אָבֶּר אַז עֶר הָאט קֵיין מִנְחָה נִיט גִידַאוִוינְט זָאגְט עֶר יוֹא יַעֲלֶה וְיָבֹא :

ט ראש חוֹדֶשׁ זָאגְט מֶען הַאלְבּ הַלֵּל · אַז עֶר אִיז גִיקוּמֶען אִין שׁוּל אַרַיין וֶוען דֶער
עוֹלָם הַאלְט שׁוֹין בַּייא הַלֵּל · זָאל עֶר זָאגִין מִיט דֶעם עוֹלָם אוּנ דֶער נָאךְ זָאל
עֶר דַאוְונֶען אוּנ אַז עֶר הַאלְט צְווִישִׁין בָּרוּךְ שֶׁאָמַר אוּנ יִשְׁתַּבַּח וֶוען דֶער עוֹלָם זאגט
הַלֵּל זָאל עֶר מִיט זֵייא זָאגִין הַלֵּל · אָבֶער עֶר זָאל נִיט זָאגִין דִיא בְּרָכָה לִקְרוֹא אֶת
הַהַלֵּל אוּנ צוּם לֶעצְט זָאל עֶר אוֹיס לָאזִין כִּי מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל אוּנ זָאל נִיט
זָאגִין בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מְהוּלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת :

י װען מען דאװינט ביי איין אָבל זאגט מען ניט קיין הַלֵל · אונ אז מען קומט אַהיים פון דעם דאװנען זאגט מען אים אויך ניט · אז עס איז אָבער דא נאך אַשְׁטוּב · גייט דער אָבֵל אין דער אַנדערע שְׁטוּב אַריין אונ דער עוֹלָם זאגט הַלֵל · אָבער חֲנוּכָּה מוז איטליכער װאס האט גידאװינט ביי דעם אָבֵל זאגין הַלֵל פאר זיך װען ער קומט אַהיים :

יא בִּשְׁעַת מען זאגט הַלֵל טאר מען ניט זיצין :

נן דינים פון קידוש לְבָנָה אונ אין אים איז אַכט סְעִיפִים

א עס איז אַגרױסע מִצְוָה מְקַדֵשׁ דיא לְבָנָה צו זיין · אונ אז מען איז מְקַדֵשׁ די לְבָנָה אויף דער גאס מוז מען זעהן דאס אָרט זאל ריין זיין · אונ קידוש לְבָנָה מוז זיין נאך מַעֲרִיב · אונ דיא גרעסטע מִצְוָה איז מְקַדֵשׁ דיא לְבָנָה צו זיין מוֹצָאֵי שַׁבָּת · אָבער אז מוֹצָאֵי שַׁבָּת איז שוין די צענטע נאכט אין חוֹדֶשׁ זאל מען ניט װאַרטין ביז מוֹצָאֵי שַׁבָּת נאר מען זאל אין דער װאָכי מְקַדֵשׁ זיין דיא לְבָנָה :

ב מען טאר ניט פריער מְקַדֵשׁ זיין די לְבָנָה ביז נאך דריא טעג נאך דעם מוֹלָד · דר עוֹלָם איז זיך נוֹהֵג אז זייא זיינן מְקַדֵשׁ דיא לְבָנָה ערשט זיבין טעג נאך דעם מוֹלָד נאר װען מוֹצָאֵי שַׁבָּת גיפאַלט פריער פאַר זיבין טעג איז מען דעמאָלט מְקַדֵשׁ די לְבָנָה אונ צום שפעטסטין איז דיא צייט ביז פערצין טעג אין חוֹדֶשׁ :

ג מען טאר אַנדערש ניט מְקַדֵשׁ זיין די לְבָנָה נאר װען מען זעהט איר קלאר אָבער ניט װען זיא איז פאַר דעקט מיט װאָלְקִינְס · אונ אז ער האט אָן גיהױבן מְקַדֵשׁ צוא זיין װען די לְבָנָה איז גיװעזין ריין דר װייל איז זיא פאַר דעקט גיװאָרן מיט װאָלְקִינְס מעג ער װייטער זאגין ביז צום לעצטין :

ד עס איז מער מִצְוָה מְקַדֵשׁ צו זיין דיא לְבָנָה אין איין הויף אָדער אויף דער פרייער גאס · אָבר פאַר נויט מעג מען אויך מְקַדֵשׁ זיין דיא לְבָנָה דורך דעם פענסטער :

ה איין בלינדער מעג אויך מְקַדֵשׁ זיין דיא לְבָנָה :

ו אין דעם חוֹדֶשׁ אָב איז מען ניט מְקַדֵשׁ דיא לְבָנָה פאַר תִּשְׁעָה בְּאָב · אונ תָּמִיד װען ער פאַסט טאר ער ניט מְקַדֵשׁ זיין דיא לבנה ניכטערער הייט נאר ער מוז פריער עפעש אָן בייסין · נאר מוֹצָאֵי יוֹם כִּפּוּר איז מען יוא מְקַדֵשׁ דיא לְבָנָה ניכטערער הייט :

ז איין שִׁבְעָה טאר ניט מְקַדֵשׁ זיין די לְבָנָה · אָבר װען ער װעט ערשט אויף שטיין פון דר שִׁבְעָה צעהן טעג אין חוֹדֶשׁ מעג ער אין דר שִׁבְעָה מְקַדֵשׁ זיין דיא לְבָנָה :

ח פרייטיג צוא נאכט אונ יוֹם טוֹב ביי נאכט איז מען ניט מְקַדֵשׁ דיא לְבָנָה · אָבער װען מען האט פריער ניט גיקאנט װייל עס איז אַלץ גיװעזן פינסטערע נעכט אונ עס גייט שוין אוים דיא צייט מעג מען אָפִּילוּ פרייטיג צוא נאכט אָדער יוֹם טוֹב ביי נאכט אויך מְקַדֵשׁ זיין דיא לְבָנָה :

נז דינים פון יום טוב אונ אין אים איז פינף אונ דרייסיג סעיפים

א ערב יום טוב איז רעכט מען זאל זיך טובלין אונ אפ שניידין דיא נעגיל׳ אונ אלע דינים וואס מיר האבין אויבין גישריבין ביי ערב שבת גייען אויך אן ביא ערב יום טוב :

ב יום טוב בייא נאכט מאכט מען קידוש׳ אונ דער קידוש האט אלע דינים וויא קידוש פון שבת :

ג אלע מלאכות וואש מען טאר שבת ניט טאן׳ טאר מען יום טוב אויך ניט טאן׳ נאר מען מעג קאכין אונ בראטין אונ אלע מלאכות טאן וואש מען דארף צום עסין למשל קוילן בהמות אונ עופות׳ אפייער מאכן באקין אונ אנדערע זאכין וואש מען מוז האבין צום עסין׳ אויך מעג מען ליכט אן צינדין :

ד מען טאר יום טוב ניט מאכין פוטער אדר קעז פון מילך אויך טאר מען ניט שטויסין מאנדלען צוא מאכין דער פון מאנדיל מילך :

ה מען מעג יום טוב רייבין אויף אריב אייזין חריין אדער הארטע קעז׳ ווען מען דארף עס צוא עסין׳ נאר מען זאל דעם רייבין עפעס פאר ענדערין׳ עס זאל ניט זיין אז וויא אין דער וואכין׳ אונ פעפער אדער זאפרען מעג מען שטויסין אין אשטויסיל אונ מען זאל אויך פר ענדערין׳ למשל מען זאל אביסיל איינבייגין דעם שטויסיל׳ אבר מצות מעג מען רייבין אויף אריב אייזן אדער קלאפין אין אשטויסיל גאנץ פראסט אונ גאר ניט פאר ענדערין :

ו מען טאר ניט צו האקין אשייטיל האלץ אויף קליינע שטיקר אפילו ווען מען דארף עש צוא קאכין פיש׳ אבר פון אגרויסע שטיק וואש מען קאן איר ניט ניצין צוא קאכין אזו וויא זיא איז׳ מעג מען אפ שניידין מיט אמעסר גרויסע שטיקר האלץ צום קאכין׳ אבער אפ האקין מיט אהאק טאר מען ניט :

ז קנעטין מעג מען אום יום טוב׳ אבר מען טאר ניט אפ מעסטין דיא מעל דער צו׳ נאר מען מוז אן נעמן בלוים וויא מען איז זיך משער׳ מען מעג אפילו אן נעמען מיט אמאס וואש מען מעסט׳ נאר מען זאל ניט אפ מעסטין אמאס :

ח ווען ער קנעט טייג אום יום טוב מעג ער נעמען דער פון חלה׳ אבער ער טאר דיא חלה ניט פאר ברענען אום יום טוב׳ נאר ער מוז דאש באהאלטין ביז מוצאי יום טוב אונ דעמאלט זאל ער דאש פאר ברענען :

ט מען מעג יום טוב צו גייען אהעזיל וואש מען פילט עש אן צום עסין נאר דער פאדים זאל שטעקין אין נאדיל פון ערב יום טוב׳ אונ דער פאדים וואש בלייבט נאך דעם נייען זאל ער ניט אפ שניידן נאר אפ ברענען :

י יום טוב טאר מען ניט חאפין קיין פיש פון טייך׳ אבר פון אסאזיווקע אז ער קאן זייא לייכט חאפין מיט דער האנט מעג ער זיי זוא חאפין :

יא גענז אונ הינער וואש גייען ארום בייא אים אין הויף מעג ער זייא חאפין אז ער וויל זייא קוילן כדי ער זאל האבין יום טוב צוא עסין׳ אונ אפילו זיי זיינען

ארויש גילאפין פון דעם הויף מעג ער זייא נאך לויפין אונ חאפין · אבר ווען ער האט זייא ערשט פאר יום טוב גיקויפט אונ זייא זיינען נאך ניט גיוואונט מיט אים · וויא באלד זיי זיינען ארויש גילאפין פון דעם הויף טאר ער זייא ניט חאפין · אונ טויבין פון דעם טויבין שלאק האטשע זייא קומען תמיד אליין צוריק אין טויבין שלאק ארויינטאר ער זייא ניט חאפין :

יב מען טאר ניט יום טוב אן שארפין אמעסער אן אשארף שטיין :

יג מען טאר ניט כשרין אכלי וואש מיהאט גיקאנט כשרין ערב יום טוב אבער אז דיא כלי איז טרייף גיווארין אום יום טוב מעג מען איר יוא כשרין :

יד מען טאר ניט טובלין נייע כלים אום יום טוב :

טו מע טאר ניט אפ שנייצין קיין ליכט אום יום טוב · אויך טאר מען ניט איבער שניידין אליכט אויף צווייען :

טז מען טאר ניט פר לעשין אליכט אום יום טוב · אויך טאר מען ניט שטעלן לעבן דעם אפענעם פענסטע אדער לעבין דיא אפענע טיר כדי עש זאל פאר לאשין ווערין אז דער ווינט בלאזט · ווארום דאש איז אזו גלייך וויא ער פאר לעשט מיט דעם מויל :

יז מען טאר ניט פייער פאר לעשין אום יום טוב :

יח מען טאר ניט יום טוב שלאגין פייער מיט אשטאל אויף אקראמין כדי דער שוואם זאל זיך אן חאפין · אויך טאר מען ניט רייבין אשוועבעלע ארויש צוא ברייגגען פייער דער פון · אויך טאר מען ניט שטעלין צברען גלאז אנטקעגין דער זון כדי עש זאל זיך אן האפין :

יט מען טאר ניט יום טוב או ש ייבערין דיא י טוב · דאש הייסט א ויף צו לייגין צוקער אדער בשמים אויף ברענעדגע קוילין כדי עש זאל ארויש גיין איין שמעקעדיגער רויך איבער דיא שטוב :

כ מען טאר יום טוב זיך ניט באדין אין אווארימע וואנע אדר אין באד אפילו ווען מען האט גיהייצט ערב יום טוב :

כא אייגינטליך מעג מען יום טוב טראגין אפילו וואו עש איז קיין עירוב ניטא · אבר פון דעסט וועגין איז רעכט מיזאל ניט טראגין אזוינע זאכין וואש מידארף זייא ניט · אונ אגרויסע משא טאר מען בוודאי ניט טראגין :

כב מען טאר יום טוב ניט קאכין אדר באקין פון נכרים וועגין :

כג מען טאר יום טוב ניט רייסין פירות פון דעם בוים ·אונ פירות וואס אנכרי האט גירייסין אדר זיי זיינען אליין אראפ גיפאלין פון דעם בוים טאר מען אויך ניט ריר׳ן אונ אפילו אן רירין טאר מען זייא אויך ניט :

כד אז אהון האט גילייגט איין איי אום יום טוב טאר מען עם ניט עסין אונ אפילו ניט אן רירין · אבר אז זיא האט גילייגט די איי דעם ערשטין טאג יום טוב מעג מען עם עסין דעם אנדערין טאג יום טוב · אבר אז זיא האט עש גילייגט דעם ערשטין טאג ראש השנה · טאר מען עש דעם אנדרין טאג אויך ניט עסין אונ ניט אן

דירין · אונ אפילו אין איין אנדרין יום טוב ווען דער אנדערר טאג גיפאלט אום שבת טאר מען עש אויך ניט עסין אונ ניט אן רירין · אונ אז דער ערשטער טאג איז גיפאלין אום שבת · טאר מען אויך ניט גיצין דעם אנדערין טאג :

כה ווען עש איז אום יום טוב אראפ גיפאלין אצווייג פון אבוים טאר מען מיט איר ניט הייצין אדער קאכין :

כו אז עש גיפאלט יום טוב ערב שבת טאר מען ניט קאכין אום שבת סיידין אז מען מאכט איין עירוב תבשילין דהיינו ערב יום טוב פאר נאכט גרייט מען אן אשטיקיל ברויט אדער חלה אונ אשטיקיל גיקאכטע פלייש אזוא גרויש וויא איין כזית · ממילא הייסט עש שוין אז ער האט אן גיהויבין ערב יום טוב צו קאכין אויף שבת · דעם עירוב תבשילין מוז ער אבער בהאלטין · אונ שבת זאל ער אים צוא לייגין צוא דיא מאכלים וואש ער קאכט אויף שבת :

כז דער עירוב תבשילין מעג זיין אשטיקיל פלייש אדער פיש אדער איין איי :

כח דעם עירוב תבשילין מוז מען לייגין איידער מיהאט גיזאגט ברכו · ווארום וויא באלד ער האט שוין גיזאגט ברכו · אדער דער עולם האט שוין גיזאגט ברכו טאר מען שוין ניט מער מאכין קיין עירוב תבשילין · דאש בעסטע איז אבער צוא מאכין בצייטין פאר מנחה :

כט איטליכער בעל הבית מוז מאכין איין עירוב תבשילין · אונ אז צווייא אדער מערער בעלי בתים וואונן אין איין שטוב · מוז איטליכער פאר זיך מאכין איין עירוב תבשילין :

ל ווען איינער האט פאר געסי׳ צוא מאכן איין עירוב תבשילין · מעג ער פון דעסט וועגין יום טוב קאכין אויף שבת · ווארום ער איז יוצא מיט דעם עירוב תבשילין וואש דער רב פון דער שטאט האט גמאכט · אבר דר וואש רעט זיך איין אז ער איז יוצא מיט דעם רבם עירוב תבשילין דער איז אפושע׳ אונ ער אדער זיינע לייט טארין ניט קאכין אונ באקין אויף שבת :

לא ווען מיהאט אויף גיגעסין דעם עירוב תבשילין אדער ער איז פאר לארין גווארין איידער מהאט אן גיהויבין פרייטיג צוא קאכין אויף שבת טאר מען ניט קאכין · אבער אז עש איז נאך גיבליבין פון דעם עירוב תבשילין וויא אכזית גרויש מעג מען יוא קאכין :

לב ווען מען מאכט דעם עירוב תבשילין מוז מען מאכין דיא ברכה אונ זאגין בדין יהא שרי אין גאנצין וויא עש שטייט אין סידור אונ ווער עש קאן ניט קיין לשון קודש זאל ער עש זאגין אויף טייטש · אבער ווען ער האט גמאכט דיא ברכה אונ האט ניט גזאגט בדין יהא שרי איז אזו גוט גלייך וויא ער האט גאר קיין עירוב תבשילין ניט גמאכט · ווען ער האט אבער יוא גיזאגט בדין יהא שרי נאר ער האט פאר געסין צוא מאכין דיא ברכה · איז ער יוצא מיט דעם עירוב תבשילין :

לג ווען יום טוב גיפאלט דאנערשטיג אונ פרייטיג · אונ ער האט פאר געסין ערב יום טוב צו מאכין איין עירוב תבשילין · מאכט ער דאנערשטיג פאר נאכט איין

עירוב

עירוב תבשילין ווארום איינינטליך איבער דעם מאכט מען אין חוץ לארץ צוויי טעג יום טוב ווייל מען ווייש ניט אקוראט וועלכר טאג עש איז דער רעכטער יום טוב· איבר דעם זאל ער אזו זאגין · ממה נפשך איז היינט יום טוב מעג איך דאך גיוויס מארגין קאכין אויף שבת · איז אבר מארגין יום טוב · מעג איך דאך ווידער היינט מאכין איין עירוב תבשילין · אבער ווען ראש השנה גיפאלט דאנרשטיג אונ פרייטיג אונ ער האט ערב ראש השנה פאר געסין צו מאכן איין עירוב תבשילין· טאר ער ניט מאכין דעם ערשטין טאג ראש השנה · ווארום ביידע טעג ראש השנה זיינען גליך אין זייער קדושה · אונ אפילו אין ארץ ישראל איז אויך ראש השנה צווייא טעג

לד האטשע מיר האבין דא גיזאגט אז דר אנדערער טאג יום טוב איז נאר פון ספק וועגין · פון דעסט וועגין איז דער אנדערער טאג אזו הייליג וויא דר ערשטר · אונ עש איז ניט מער קיין חילוק צווישין דעם ערשטין טאג יום טוב אונ דעם אנדערין · נאר ווען עש טרעפט זיך חלילה איין מת אונ מען באהאלט אים דעם ערשטן טאג · טוען נכרים די אלע מלאכות פון דער קבורה אבער אין דעם אנדרין טאג טוען אידין אלע מלאכות פון דער קבורה · ראש השנה האט אויך אין דעם דאזיגין ענין דער אנדערער טאג דעם אייגענם דין וואש דער ערשטער : אז אנכרי ברייננט אייער אום יום טוב אונ רעט זיך לפי תומו אז דיא אייער זיינען שון לאנג גיבארין גיווארין · איז דער דין אזוא ווייל בייא אונז אין דער מדינה זיינען גיוואונטליך פיל ביצים · איז אפילו ער ברייננט אום יום טוב נאך שבת מעג מען אויך ניצין· אונ אז אנכרי ברייננט דעם ערשטין טאג פיש אדר פירות אונ עש קאן זיין אז ער האט זייא היינט גהאפט אדר גריסין· טאר מען זייא בייא אים ניט נעמן· מען מעג זייא אבער בייא אים נעמען אונ ניצין דעם אנדערין טאג · אבער ראש השנה טאר מען זייא אפילו דעם אנדערין טאג אויך ניט נעמען · האט זייא אבער אנכרי אונ מישנע גיבראכט פון דעם אידינס וועגין · טאר ער זייא אין קיין איינציגן יום טוב ניט ניצין אפילו דעם אנדערין טאג :

לה מטאר יום טוב ניט ווייטר גיין וויא איין תחום שבת · דאש הייסט צווייא טויזינט איילין אויש דער שטאט אקוראט וויא שבת :

נח דינים פון חול המועד ובו י׳ סעיפים

א מען מוז חול המועד הייליג האלטין וויא ווייט מיגליך אקוראט וויא יום טוב · אונ דער ווילנער גאון פלעגט ניט וועלין לײידין אז מהאט גיזאגט מוצאי יום טוב פון די ערשטע טעג גוט וואך ווארום חול המועד איז ניט קיין וואך נאר יום טוב· איבר דעם מוז מען זיך היטין ניט צו טאן חול המועד אזעלכע מלאכות וואש מדארף זייא ניט גאנץ נייטיג · אדער וואש מען וועט קיין שאדין ניט האבין אז מוועט זיי לאזין אויף נאך יום טוב · אונזער הייליגע גמרא זאגט אז ווער עש איז מבזה דעם חול המועד דאש הייסט ער האלט אים וויא איין וואכין טאג אפילו ער לערינט תורה אוני איז פרום האט ער ניט קיין עולם הבא :

ב צוא האנדלין אום חול המועד איז זיך דר עולם מקיל ווייל דאש איז קיין מלאכה ניט · אונ איבר הויפט האבין דיא סוחרים טערמינן צוא צאלין אונ אז ער וועט די עטליכע טעג ניט לייזין קאן ער דורך דעם צו שאדין קומען אדער דעם קרעדיט פאר לירין · אבער איינענטליך נאך דעם דין · איז רעכט מען זאל חול המועד גאר ניט האנדלען :

ג מטאר ניט לאזין מויערין אום חול המועד · אבער אז עש איז איין גיפאלין אוואנט פון דעם הויז · אונ אז ער וועט עש לאזין אזו שטיין קאן ער האבין אשטארקין שאדין · למשל מוועט אים בגאנבענען מעג ער יוא לאזין מויערין אום חול המועד :

ד אלע מלאכות וואש מען מוז זייא טאן אום חול המועד ווארום ווען ער וועט זייא ניט טאן וועט ער דער נאך האבין אגרוישין שאדין מעג ער טאן אום חול המועד אבער אז דער שאדין וועט ניט מער זיי נאר וואש עש וועט אים מער געלט קאסטין · למשל ער קאן איצונד האבין פועלים פאר גאנץ וואלוויל אבער נאך יום טוב וועט ער זייא מוזין טייערער צאלין טאר ער ניט לאזין ארבעטן אום חול המועד :

ה מטאר זיך ניט לאזין אפ שערין דיא האר אום חול המועד אבער איין קליין קינד מעג מען יוא אפ שערין · אונ ביז צום דרייצענטין יאר הייסט ער אלץ קליין :

ו ווען איינער איז ערב יום טוב פאר נאכט ארויש אויש דער תפיסה אדער ער איז גיקומען צו פארין פון אווייטין וועג מעג ער זיך יוא אפ שערין אום חול המועד :

ז איינער וואש איז גזעסין שבעה · אונ יום טוב איז גפאלין זונטיג · אדר דר זיבעטר טאג פון דער שבעה איז אום גיקומען פונקט שבת האט ער זיך ניט גיקענט פרייטיג אפ שערין ווארום פרייטיג איז ערשט גיוועזין דער זעקסטער טאג פון שבעה איבר דעם מעג ער זיך יוא אפ שערן אום חול המועד :

ח איינגינטליך טאר מען דאש רוב מלאכות ניט טאן חול המועד · נאר ווייל דער עולם איז שוין גיוואונט אלדינג צו טאן אונ איך ווייש אז מוועט מיך ניט צו הערן איבר דעם וויל איך נאר ניט שרייבין · אבער ווער עש איז אפרומער זאל ער האלטן חול המועד אקוראט וויא יום טוב אונ זאל ניט מער טאן נאר אזוינע זאכין וואש מדארף צום עסין אדער וואש ער מוז עש טאן ווארו ווען ניט וועט ער האבן אזו איין שאדין וואש ער וועט אים שוין ניט קענען פאר בעסערין נאך יום טוב :

ט מען מאכט גיט קיין חתונה אום חול המועד · אבער זיין איינענע גרושה מעג ער יוא צו ריק נעמין חול המועד · אונ תנאים מעג מען אויך מאכין חול המועד :

מטאר חול המועד ניט שרייבין נאר וואס מדארף נייטיג וועגין יום טוב אדער אחשבון וואש מען וועט אים פאר געסין · אונ אז מען שרייבט איין גייטיגין בריף מאכט מען דיא ערשטע שורה קרום · כדי עש זאל אנדערש זיין וויא מען שרייבט אין איין וואכין טאג :

נט הלכות ערב פסח ובו ט׳ סעיפים

א גאנץ חודש ניסן זאגט מען ניט קיין תחנון אונ שבת זאגט מען ניט קיין אב הרחמים

הרחמים אונ קיין צדקתך צדק · אויך זאגט מען ניט מאנטיג אונ דאנערשטיג דעם יהי רצון נאך דעם לייענען · אבער אל ארך אפים אונ למנצח זאגט מען יוא · אבער ערב פסח זאגט מען ניט קיין למנצח · אין דעם שבת וואש מען בענטשט ראש חודש אייר זאגט מען אב הרחמים · אין דעם גאנצין חודש טאר מען ניט מספיד זיין אונ מזאגט גיט קיין צדוק הדין דאש הייסט הצור תמים פעלו · אונ מען טאר אין אים ניט פאסטין אפילו קיין יארצייט · אבער אתענית חלום פאסט מען יוא אפילו אום ראש חודש אליין · אונ ווער עש האט חתונה אום ראש חודש ניסן פאסט ער יוא · אונ דיא בכורים פאסטין ערב פסח :

ב דיא נאכט פון דעם דרייצענטין אויף דעם פערצעטין טאג אין ניסן דאש הייסט דיא נאכט וואש מארגין וועט זיין ערב פסח · איז מען בודק חמץ מיט א וועקסענע ליכט אבער ניט מיט אחלבנע ליכט · אונ ניט מיט אהבדלה אויך ניט מיט צוויא ליכטלעך צו זאמען גיפלאכטין · אונ אז מען האט יוא מיט זייא בודק גיוועזין מוז מען נאך אמאל בודק זיין נאר מען מאכט ניט קיין ברכה ׃

ג מען מוז בודק חמץ זיין תיכף נאך מעריב · איבער דעם טאר מען ניט א האלבע שעה איידער עש ווערט נאכט זיך זעצין עסין אדער אין באד ארייין גיין אדער אן הייבין א מלאכה צוא טאן אונ אפילו לערנען זאל מען אויך ניט אן הייבין פאר נאכט · אונ אז מען לערינט זאל מען אויף הערין אונ אפ דאווענען מעריב אונ תיכף בודק חמץ זיין אונ נאך מעריב טאר מען ניט עסין ביז מען איז בודק חמץ :

ד מען מוז בודק זיין אין אלע ערטער וואש עש קאן מיגליך זיין אז מיהאט דארט גיגעסין חמץ אדער מיהאט דארט גילאזין ליגין חמץ · אפילו דיא האלץ קאמער אונ דיא קעלערם וואש דיא שיינקערם האבין דרינען ווייין אונ מעד מוז מען אויך בודק זיין ווארום עש קאן זיין אז דיא דינסט אדר דער משרת איז דארטין אמאל ארייין גיגאנגען מיט ברויט אין דער האנט · אונ דארט וואו עש שטייט א שטייג מיט עופות אונ עש שטייט פאר זייא איין כלי מיט גיווייקטין האבער אונ גע שטין מוז מען אויך בודק זיין ווארום בשעת אז זייא עסי פאלין אראפ קערנער אויף דער ערד · אונ דאש איז דאך רעכטער חמץ ווארום עש איז דאך גיווייקט אין וואסער · אויך אין דער שול אדער אין בית המדרש אדער אין קלויז מוז דער שמש בודק חמץ זיין :

ה אמייל מענטשין זיינען זיך נוהג אז מען לייגט פריער עטליכע שטיקלאך ברויט דארטין וואו מען איז בודק חמץ · ווארום טאמער איז דארטין ניט דא קיין אנדערע חמץ וועט עש דאך זיין א ברכה לבטלה · דאש איז אבער ניט נייטיג · (פון דעסט וועגין זאל קיינער ניט משנה זיין דעם מנהג ווארום דאש איז על פי סוד אונ אזו האט זיך דער הא"י הקדוש נוהג גיוועזין) · ווארום אויף יעדען פאל וועט ער דאך מארגין פאר ברענען דעם חמץ וואש עש וועט אים איבער בלייבין · גייט די ברכה אויף מארגין ווארום דאש בודק זיין איז דאך צום פאר ברענן · איבער הויפט טאר מען

זיך

זיך ניט פאר לאזין אויף דעם אליין · נאר מען מוז טאקע אין אמת זוכין איבעראל און צו נויף שארין דעם חמץ :

ו איידער ער הייבט אן בודק צו זיין · מאכט ער דיא ברכה על ביעור חמץ אונ נאך דער ברכה מוז ער תיכף בודק זיין אונ ער טאר ניט ריידין · אונ אז ער האט יוא גירעט מוז ער נאך אמאל מאכין די ברכה · אבער אז ער האט גירעט אזעלכע רייד וואש ער דארף צום בודק זיין למשל דאש ליכט איז פאר לאשין גיווארין · האט ער עש גיהייסין אן צינדין דארף ער ניט מאכין נאך אמאל דיא ברכה · אונ אז ער האט גירעט אין מיטין בודק זיין · דארף ער אויך ניט מאכין נאך אמאל די ברכה · אבער עש איז רעכט מזאל זיך היטין קיין איינציג ווארט ניט צוא ריידין ביז נאך דעם בודק זיין :

ז נאך דעם בודק חמץ זיין זאל ער זאגין כל חמירא וויא אין סידור שטייט · אונ ווער עש פאר שטייט ניט קיין לשון הקודש זאל זאגין אויף טייטש · אלערלייא חמץ אדר זויער טייג וואש אין מיין רשות איז דא · זאל זיין הפקר אונ זאל גירעכינט זיין נאר אזו וויא דיא ערד אויפין גאס :

ח מיט איין ברכה מעג ער בודק זיין אין פיל הייזער :

ט מען מעג מאכין איין שליח ער זאל בודק חמץ זיין · אבער עס איז מער מצוה אמליבער בעל הבית זאל פאר זיך אליין בודק זיין :

י איידער ער איז בודק · זאל ער באהאלטין אויף איין ארט דאש גאנצע חמץ וואש ער דארף אויף מארגין פריא צום עסין :

יא אז ער האט פאר געסין ביי דער נאכט בודק חמץ צוא זיין · זאל ער בודק זיין ערב פסח אין דער פריא · אונ חאטשי עס איז טאג זאל ער בודק זיין מיט אוועקסענע ליכט אזו וויא ביי נאכט :

יב ערב פסח פאר מיטאג טאר מען ניט עסין קיין חמץ מער נישט ביז אדריטיל טאג · למשל עש ווערט טאג זייגער פינף אונ עש ווערט נאכט נאך זייגער זיבין · טאר מען ניט מער עסין חמץ נאר ביז ערך האלב צעהען · אונ אזו בארעכינט מען תמיד נאך דעם וויא גרויש דער טאג איז ווערט אויך גירעכינט אדריטיל טאג פון דער צייט וואש עש ווערט טאג · אונ דיא צייט צוא פאר ברענען חמץ איז ביז איין שעה נאך דעם · מען מאכט אבזונדער פייער אונ מען פאר ברענט חמץ אונ מען זאגט כל חמירא · אויך מעג ער הנאה האבין פון חמץ ביז איין שעה נאך דעם דריטיל טאג דאש הייסט ער מעג עס פאר קויפין צוא אנכרי אונ ער מעג עש געבין צוא עסין דיא בהמות אדער עופות · נאר ער מוז שטיין ביז זייא עסין אויף · כדי עס זאל ניט איבער בלייבין דער פון אום פסח · דער עולם איז זיך שלעכט נוהג וואש מען גיט קינדער דעם חמץ צוא פאר ברענען זייא זיינען ניט יוצא דיא מצוה פון שריפת חמץ דארום זאל יעדער ערליכער איד אליין פאר ברענען דאש חמץ מקיים צוא זיין דיא מצוה :

יג ווען דער ערשטער טאג פסח גיפאלט זונטאג · איז דאך שבת ערב פסח · איז מען

מען דאנערשטאג ביא נאכט בודק חמץ אונ מען מאכט דיא ברכה אונ מען זאגט כל חמירא · אונ פרייטאג אין דער פריא זייגער עלף פאר ברענט מען דעם חמץ אונ מען זאגט ניט כל חמירא · אבער שבת אין דער פריא נאך דעם עסין זאגט ער כל חמירא · אונ אויף דעם שבת מאכט מען ניט קיין לאקשין אונ קיין קוגיל ווארום עס בלייבט דער פון אן גיקלעפט טייג אין טאפ · אונ מיטאר עש דאך ניט אויש ווישין אום שבת וועט דאך בלייבין חמץ אום פסח · אבער אז ער האט ניט גיוואוסט דער פון אונ האט גימאכט לאקשין אדר אקוגיל · זאל ער גוט אויס ווישין דעם טאפ מיט דיא פינגר : אין דעם דאזיגין שבת דאווינט מען גאנץ פריא כדי מען זאל באצייטין אפ עסין · אונ מען טיילט דאש עסין אויף צווייען מען עסט העלפט אונ מען בענטשט אונ מען רוהט זיך אביסל אפ · דער נאך וואשט מען זיך נאך אמאל אונ מען עסט ווידער כדי מען זאל מקיים זיין שלש סעודות :

יד איטליכער בכור מוז פאסטין ערב פסח · אונ אז שבת איז ערב פסח מוז ער פאסטין דאנערשטאג · אבר אסעודת מצוה · למשל איין ברית מילה אדר אפדיון הבן אדער אסיום מעג ער עסין :

טו ערב פסח פון זייגר צוועלף אן טאר מען שוין ניט קיין מלאכה טאן אבר איינר וואש מוז זיך פאר דינגען אויף עסין מעג ארבעטין ביז פאר נאכט :

טז ערב פסח טאר מען ניט עסין קיין מצה · אבער קניידלאך אדר חרעמזלך מעג מען עסין אין דר פריא ביז זייגר צווייא אבער נאך זייגר צווייא ביז נאכט טאר מען ניט עסין אפילו קיין קניידלך אונ קיין חרעמזלך · נאר מען מעג עסין פלייש אונ פיש אונ פירות · אבער אלץ ניט פיל כדי מיזאל קענען ביא דער נאכט עסין מיט אפעטיט :

ם הלכות פסח ובו ל״ד סעיפים

דינים פון פסח

א דער איסור פון חמץ אום פסח איז זייער גרוים · אונ חוץ וואש מיטאר ניט עסין קיין חמץ · טאר מען אויך יין הנאה ניט האבין פון חמץ אום פסח :

ב חמץ פון אאידין וואש עש איז גיבליבין איבר פסח אונ ער האט עס ערב פסח ניט פאר קויפט מוז ער עסווארפין אין אוואסער אריין אדער אין אקאנאל אריין אדר ער פאר ברענט עש · אונ טאר אפילו פון דעם אש קיין הנאה ניט האבין :

ג מען מעג דאש חמץ פרקויפין אפילו זיין אייגענעם נכרי וואש ער איז זיין משרת · נאר דאש פאר קויפין מוז זיין מיט אקאנטראקט אונ ער מוז ביא דעם נכרי געמען האנד געלט ער מוז איבער געבין דעם נכרי דעם שליסל פון דעם חדר וואש דאס חמץ איז דרינען · אונ אז ער האט פיל ערלייא מינים חמץ מוז ער אויש שרייבין אין קאנטראקט איטליכם מין וואש ער האט · אויך מוז שטיין אין קאנטראקט פאר וויא פיל געלד ער פאר קויפט עס אים · אויך מוז ער אים פרקויפין דעם חדר וואש דיא חמץ איז דרינען · אונ אז דער חדר איז ניט זייגער נאר ער האט עס גדונגען

מוז

מוז עֶר עֶס דֶעם נָכְרִי פַאר דִינְגֶען ׳ אוּנ עֶר טָאר נִיט אוֹישׁ נֶעמֶען קֵיין תְּנַאי מִיט דֶעם נָכְרִי אַז עֶר וֶועט עֶס בַּייא אִים צוּרִיק אָב קוֹיפִין נָאךְ פֶּסַח ׳ אָבֶר עֶר מֶעג אִים צוּ זָאגִין אַז עֶר וֶועט עֶס צוּרִיק אוֹישׁ קוֹיפִין נָאךְ פֶּסַח אוּנ וֶועט אִים גֶעבִין מֶעהֶער וִויא פִיל עֶשׁ קָאסְט אִים ׳ אוּנ אַז עֶר הָאט מוֹרָא דֶער נָכְרִי זָאל נִיט אַוֶועק גַנְבֶענֶען דִיא חָמֵץ ׳ מֶעג עֶר שְׁפֶּעטֶער נָאךְ דֶעם פַאר קוֹיפִין אוֹיף הֵיינֶען זַיין שְׁלָאס אָדֶער פַאר חַתְמֶענֶען דָאשׁ חֶדֶר וָואשׁ דָאשׁ חָמֵץ אִיז דְרִינֶען ׳ אוּנ אַז עֶר הָאט נִיט גֶקָאנְט שְׁרֵייבִּין אוּנ הָאט פַאר קוֹיפְט דָאשׁ חָמֵץ אָן אַקָאנְטְרַאקְט נָאר עֶר הָאט גִינוּמֶען הַאנְד גֶעלְט אִיז עֶר יוֹצֵא ׳ דִיא הוֹיפְּט זַאךְ אִיז דָאשׁ פַאר קוֹיפִין פוּן דִיא חָמֵץ זָאל נִיט זַיין אָפּ צוּא נַארִין נָאר מִיט דֶעם גַאנְצִין הַארְצִין ׳ מֶען מוּז אִין זִינֶען הָאבִּין אַז מֶען גִיט דִי חָמֵץ אִין גַאנְצִין אַוֶועק אוּנ עֶר פַאר קוֹיפְט עֶס אַזוֹ וִויא יֶעדֶר אַנְדֶערֶע זַאךְ וָואשׁ מֶען פַאר קוֹיפְט אַגַאנְץ יָאר ׃

ד אֵיין מוּמָר אָדֶר אַיין מוּמֶרֶת אָדֶער דֶעם זוּן פוּן אַמוּמֶרֶת וָואשׁ זִיא הָאט אֲפִילוּ פוּן אַנָכְרִי טָאר מֶען נִיט פַאר קוֹיפִין קֵיין חָמֵץ וָוארוּם אַזוֹא גוּט וִויא אַאִיד טָאר פֶּסַח קֵיין חָמֵץ נִיט הָאבִּין אַזוֹא טָארִין אוֹיךְ מוּמְרִים קֵיין חָמֵץ נִיט הָאבִּין אוּנ אַז זַייא הָאבִּין עֶס יוֹא טָאר דֶער אִיד דֶער פוּן קֵיין הֲנָאָה נִיט דָאבִּין ׃

ה דִיא צַייט פוּן חָמֵץ פַאר קוֹיפִין אִיז בִּיז עֶרֶב פֶּסַח זֵייגֶער עֶלְף פַאר הַאלְבִּין טָאג אָבֶר וֶוען עֶר הָאט פַאר גֶעסִין זֵייגֶער עֶלְף צוּא פַאר קוֹיפִין מֶעג עֶר עֶס פַר קוֹיפִין בִּיז זֵייגֶער צְוֶועלְף ׳ אָבֶר שְׁפֶּעטֶר הֶעלְפְט שׁוֹין נִיט ׃

ו מִיטָאר נִיט אִיבֶּר גֶעבִּין דִיא בְּהֵמוֹת צוּא אַנָכְרִי עֶר זָאל זַייא גֶעבִּין צוּ עֶסִין אוּם פֶּסַח ׳ וֶוען עֶר ווייסְט אַז דֶער נָכְרִי גִיט זַייא חָמֵץ צוּא עֶסִין׳ אִיבֶּער דֶעם מוּז מֶען דֶעם נָכְרִי פַאר קוֹיפִין דִיא בְּהֵמוֹת מִיט אַשְׁטַר מְכִירָה אַזוֹא וִויא מֶען פַאר קוֹיפְט חָמֵץ׳ אוּנ אִיבֶּר דֶעם מְתִין זִיךְ דִיא פֶעְרְד סוֹחֲרִים דָאשׁ גוּט אִין זִינֶען אַרַיין נֶעמֶען וָוארוּם פִיל דִינְגֶען אַנָכְרִי עֶר זָאל פוּטְרִין דִיא פֶערְד מִיט קְלַייֶען אִין וַואסֶער אוּנ דָאשׁ אִיז אַגְרוֹיסֶע עֲבֵירָה אִיבֶּער דֶעם זָאלִין זַייא עֶרֶב פֶּסַח פַאר קוֹיפִין דֶעם גַאנְצִין שְׁטַאל מִיט דִיא פֶערְד דֶעם נָכְרִי׳ אוּנ זַייא זָאלִין זִיךְ גָאר נִיט מִישִׁין צוּ דִיא פֶערְד בִּיז אִיבֶּער פֶּסַח ׃

ז וֶוער עֶס הָאט אַבְּרַייא הוֹיז אָדֶר אַדִיסְטֶעלַאצְיֶע אָדֶר אַמִיל מוּז עֶר זַייא פַאר פֶּסַח פַאר קוֹיפִין אַנָכְרִי ׃

ח וֶוער עֶס הָאט חָמֵץ אוּנְטֶר וֶועגִינְס ׳ לְמָשָׁל עֶר הָאט אַוֶועק גִישִׁיקְט עֶטְלִיכֶע פֶּעסֶר בְּרַאנְפִין מֶעג עֶר עֶס אוֹיךְ אִין דֶער הֵיים פַאר קוֹיפִין אַנָכְרִי אוּנ חוּץ דֶעם מוּז עֶר עֶס מַפְקִיר זַיין פַאר דְרַייא אִידִין דָאשׁ הֵייסְט עֶר זָאגְט דָאשׁ אִיז הֶפְקֵר וִויא עֶרְד פוּן דֶער גַאס ׃

ט וֶוער עֶס רִיכְט זִיךְ עֶס זָאל אוּם פֶּסַח אִים אָן קוּמֶן חָמֵץ פוּן דֶער פְרֶעמְד אוּנ עֶר וֶועט מוּזִין צָאלִין דֶער פַאר אַקְצִיז אוּנ פְרַאכְט זָאל עֶר עֶס פַאר קוֹיפִן אַנָכְרִי אוֹיף דֶעם אוֹיפֶן אַז דֶער נָכְרִי זָאל צָאלִין דִיא פְרַאכְט אוּנ דֶעם אַקְצִיז ׳ אוּנ חוּץ דִיא מְכִירָה זָאל עֶר עֶשׁ אוֹיךְ מַפְקִיר זַיין ׃

אאי־

י אאיד טאר ניט ערב פסח נאך מיטאג אדר חול המועד איין קויפין חמץ פון אנכרי וועו אפילו עש איז פאר דעם נכריש געלד טאר ער אויך ניט :

יא אאיד טאר ניט פסח זיין אשומר בייא חמץ וואש ער גיהער צוא אנכרי · אוו מכל שכן אז ער טאר ניט זיין קיין שומר בייא חמץ וואש עש גיהערט צו אאיד · אונ ווייל דעם חמץ פאר קויפין איז דער איסור זייער הארב זאל זיך קיינער ניט פאר לאזין אויף דיא גידרוקטע שטר מכירות ווארום זייא האבין נאר קיין ווערדע ניט נאר מען זאל גיין צוא איין תלמיד חכם וואש ער איז בקי אין דיא דינים אונ לאזין שרייבין אשטר מכירה :

יב אלערלייא ערדענע טעפ פארצעלייענע אונ גלעזערנע כלים וואש מיהאט אין זיי גיניצט חמץ העלפט זיי ניט קיין כשרין אונ מיטאר זיי ניט ניצין נאר פר קויפין :

יג כלים פון האלץ אדר מעטאל · אדער ביין · למשל לעפיל מעסערס גאפלען אונ דעם גלייכין וואש מען האט מיט זייא גיניצט חמץ · כשרת מען זייא אונ מען מעג זייא ניצין :

יד פאר דעם כשרין מוז מען זייא גוט אפ פוצין אונ אז עס איז דא גריבליך אין דר כלי מוז מען די גריבלאך גוט אויש ריינגין אונ אז עס איז איין אייזערנע אדר אקופ רנע כלי מוז מען פריער גליען די גריבלאך אונ דער נאך כשרין · אונ זילברנע מעסערס מוז מען אראפ נעמען דיא שטילין · דעם קלינג גליט מען · דער נאך כשרת מען אים אונ דעם שטיל כשרת מען · אז מען לאזט שלייפין דעם קלינג אונ דר נאך כשרת מען אים איז אויך גינוג · אבער ווען עס שטייען אין אים אויש גיקריצט אותיות אדער עס איז אין אים דא גריבלאך מוז מען אויך דעם ארט גליען :

טו אזו אכלי וואש זיא ווערט פאר דארבין דורך דעם כשרין טאר מען ניט כשרין ווארום ער וועט דאך גיווים זיא ניט כשרין אקאראט וויא מען דארף כדי זיא זאל ניט פאר דארבין ווערין :

טז אזעלכע כלים וואש מען ניצט זייא אין פייער למשל אייזערנע טעפ אדר פאנען אדער בעקינס וואש מען באקט אין זייא קוכינס מוז מען זייא גליען אין פייער אונ דער נאך כשרין אונ דאש הענטיל פון דער כלי מוז מען אויך גליען אונ כשרין :

יז דער דעק פון דער כלי האט אין זיך דעם אייגענעם דין וויא דיא כלי אליין למשל אצודעק פון איין אייזערנעם טאפ מוז מען אזו גוט גליען אונ כשרין וויא דעם טאפ אונ וויא באלד מען האט דעם צו דעק ניט גיגליט אונ מען האט פסח מיט איר צוא גידעקט דעם טאפ בייא דער קיך מוז מען דאש גאנצע גיקעכץ פון טאפ ארויס ווארפין :

יח אכלי וואש מען מוז זיא גליען אונ מען האט זיא ניט גיגליט נאר גיכשרת טאר מען זיא אום פסח ניט ניצין צוא ווארעמע זאכין נאר צוא קאלטע זאכין :

יט אשטייסיל וואש מען שטויסט דרינען ניט מער נאר קאווע אדער פעפער אדער זאפרין אדר אנדרע בשמים איז גינוג צוא כשרין אבר ווען מע שטויסט דרינען קנאביל מיט שטיקלאך ברויט מוז מען עש גליען אונ דער נאך כשרין :

כ דאש האק מעסר מוז מען גליען :

כא אמעד פאם אז מען כשרת איר מעג מען דרינען איין זייערין בוריקעס אדער מען מעג עם ניצין צוא עפים אנדערש אבער דאש כשרין מוז זיין אזוא · מען צוא גליט אבשר שטיין אונ מען לייגט אים אין פאם אריין אונ מען גיסט אריין זודיגע וואסער אונ מען גייט איבער מיט דעם שטיין ארום אונ ארום כדי עש זאל אומעטום גיכשרת זיין :

כב טישן אונ ביינקליך כשרת מען אויך אזו · מען גיסט אויף זיי זידענדיגע וואסר אונ מען גייט איבער מיט אצוגליטין כשר שטיין :

כג אדרייפוס מוז מען גליען :

כד מען מוז איטליכע כלי בזונדער כשרין אונ מיטאר ניט אריין לייגין איין כלי אין דער אנדרע כדי מיזאל ביידע כשרין אויף איין מאל :

כה איטליכע זאך וואס מען כשרת מוז פריער זיין ריין אב גיוואשין אונ דער נאך מוז זיא שטיין ווייניגסטינס איין מעת לעת דאש הייסט פיר אונ צוואנציג שעה ניט גיניצט ביז צום כשרין · אונ דער עולם איז זיך נוהג נאך דעם כשרין וואשט מען אפ די גכשרתי זאך מיט קאלטע וואסער :

כו די צייט פון כשרין איז פר ערב פסח ביז פאר מיטאג זייגר עלף :

כז ווען מען גיט פסח דיא עופות צוא עסין ווייץ אדר האבר אדער גערשטין מוז מען זעהן אז דארטין וואו מען לייגט עש אנידער זאל ניט נאס זיין · ווארום וויא באלד עש ווערט פייכט איז עש איין רעכטר חמץ אונ מכל שכן אז מיטאר זייא ניט געבין צו עסין גיווייקטע תבואה · אונ קלייען טאר מען זייא גאר ניט געבין אפילו טרוקענע אויך ניט :

כח דאש זאלץ וואש מען וויל פסח ניצין מוז מען פאר פסח גוט איבר זעהן עש זאל קיין קערינדיל ניט זיין אין דעם :

כט מען טאר פסח ניט עסין קיין ארבעס אדער באבעס אדר לינזן אדר הירז אדער רייז אונ ניט קיין שום מאכל וואש איז גימאכט אויש דיא מינים :

ל אויך טאר מען פסח ניט עסין קיין פייגין אדער ראזינקעס אדער פאמעראנצין שאלעבין אדער זאפ־ען אדר נעגליך · אויך טאר מען ניט עסין טרוקענע פלוימען אדער בערנעס אדר עפיל טרוקענע גאר ווען עש איז א יף זיי דא איין הכשר בריף :

לא דיא וואסער וואס מען קנעט דער מיט דיא מצות מוז זיין גאנץ קאלט · איבער דעם מוז מען עש אן שעפין פאר נאכט אונ עם זאל שטיין איבר נאכט אין איין קאלטין ארט אונ אין דער פריא זאל ער עש באנוצין צום קנעטין אונ דאס מוזטו וויסין אז עש מוז שטיין נאך דעם שעפין צוועלף שעה אונ ער זאל ניט לאזן אנכרי זאל עש אן שעפין נאר איין יהודי מוז עש אן שעפין :

לב מען מוז זעהן צוא קנעטין קליינע שטיקער טייג אויף דיא מצות אונ העכסטינס מעג עש גרויש זיין וויא פון דרייא קווארט מעהל אבער גרעסער פון דרייא קווארט טאר עש בשום אופן ניט זיין :

מיטאר

לג ביטאר ניט לאזין ליגין די טייג אפילו איין מינוט ניט גיקנעטין אדר גיוועלגרט :
לד אז דיא טייג איז צו שיטער טאר ער ניט צו שיטין מעהל דער צוא :

סא סדר ליל פסח ובו ט׳ סעיפים

דינים פון דעם סדר

א אגאנץ פסח איז בייא דעם מענטשין דיא ברירה · וויל ער עסט ער מצה · וויל ער ניט · עסט ער ניט · אבער ביידע ערשטע נעכט פון פסח מוז ער עסין מצה וויינגסטינס אזו גרויש וויא איין כזית דאש הייסט אזו גרויש וויא אהאלבע איי · אונ איין אלטער אדער אקראנקער וואש ער קען ניט עסין דיא טרוקנע מצה · מעג ער איר איינווייקין אביסל אין וואסר · אונ אז ער קען ניט לידין גיווייקטע מצה אין וואשער מעג ער איר איין טונקען אין ויין אדער אין מעד · אונ מאכט אויף דעם דיא ברכה המ ציא :

ב ערב פסח פאר נאכט מאכט מען צוא רעכט דעם סדר מיט שיינע טישטיכער אונ ריינע כוסות אונ אנדרע שיינע כלים · אונ מען שטעלט אויף דעם טיש דיא קערה · דאש הייסט מען לייגט אויף אגרויסין טעלער דרייא מצות אונ מען דעקט איבער זייא מיט אטישטוך · אונ פון אויבין לייגט מען חרוסת אין דער רעכטער זייט אונ אויף דיא חרוסת דיא זרוע · אונ כרפס דאש הייסט גרינס פון פעטרישקע אדר אנאנדער גרינס אין דער לינקער האנט · אונ אויף דיא כרפס לייגט מען דיא איי · אונ מרור מיט חריין אין מיטין · אונ דיא זאלץ וואשער מוז מען אן גרייטין פאר נאכט · אבר אז ער האט פאר געסין זאל ער בייא דער נאכט אן גיסין דיא וואסער פריער אונ דער נאך זאל ער אריין שיטין די זאלץ :

ג תיכף וויא ער קומט אהיים פון שול טוט ער זיך אן דעם קיטל אבר איין אבל זיצט אויף דעם סדר אן קיטל · אונ ער גיסט אן דיא כוסות אדר אנאנדערער זאל זייא אן גיסן · אונ דער בעל הבית מאכט קידוש איבער ויין אן גילעהנט אויף דר לינקער זייט אונ עש איז מער מצוה צו האבין רויטין ויין אונ אז ער האט ניט קיין גוטן ויין מעג ער מאכין איבר ראזינקע ויין · אונ אז ער האט ניט קיין ראזינקע ויין מעג ער נעמען מער אויף ארבע כוסות · דאש איז אבער נאר פאר נויט ווארום דר עיקר מצוה איז נאר צוא האבין גוטין ויין אויף ארבע כוסות :

ד נאך דעם קידוש וואשט ער דיא הענט אונ מאכט ניט קיין ברכה אונ ער נעמט אשטיקיל גרינס פון פעטערשקע אדער איין אנדער גרינס אונ טונקט איין אין זאלץ וואסער אדער אין עסיג אונ מאכט בורא פרי האדמה אונ עסט עש אונ טיילט ארום צוא אלע · דער נאך צוא ברעכט ער די מיטעלסטע מצה אויף צווייא שטיקער דיא קלענערע שטיק לאזט ער ליגין אויף דער קערה אונ די גראשערע שטיק לייגט ער אונטערין קישין פאר איין אפיקומן · דער נאך נעמט מען אראפ דיא זרוע מיט דיא איי מיט דיא אנדרע זאכין פון דער קערה נאר דיא מצות בלייבין ליגין אונ ער הייבט אויף דיא קערה אונ זאגט הא לחמא אונ דיא אנדרע וואש זיצין בייא דעם

טיש העלפין אים אויך אויף הייבין דיא שיסל · דער נאך גיסט מען ווידער אן זיא כוסות אונ אקינד אדר אנאנדערער זאגט מה נשתנה · דר נאך זאגט מען עבדים היינו אין דער הגדה ביז גאל ישראל · אונ עש איז זייער רעכט אז דיא ווייבר זאלין אויך זאגין דיא הגדה אויף טייטש אדער זייא זאלין ווייניגסטינס צוא הערין · נאך גאל ישראל טרינקט ער דעם אנדערין כוס · דער נאך וואשט מען זיך צום עסין אונ מען מאכט דיא ברכה על נטילת ידים דער נאך מאכט ער איבער די אויבערשטע מצה דיא ברכה המוציא אונ איבער דיא האלבע מצה מאכט ער דיא ברכה על אכילת מצה אונ ברעכט אפ פון ביידע פון איטליכר אכזית אונ עסט בהסיבה אונ אלע וואש בייא דעם טיש עסין אויך פון ביידע אונ מאכין ביידע ברכות · דער נאך נעמט ער אשטיקיל מרור דאש הייסט שלאטין אדר אן גריבענע חריין גרויש וויא אכזית אונ טונקט איין אין חרוסת · אונ שאקילט אבער תיכף אפ דער פון דיא חרוסת אונ מאכט על אכילת מרור אונ עסט עש מיט הסיבה · די חרוסת מאכט מען פון ניס אונ עפיל אונ צימרונג אונ מוז דיק גיהאקט ווערין · אונ בשעת מען וויל איינטונקן גיסט מען אריין אביסל ווין · שבת טוט ער פאר קערט ער טוט אריין די חרוסת אין אביסיל וויין · דער נאך ברעכט ער אפ אכזית פון די דריטע מצה אונ נעמט אכזית אנגריבענעם חריין אונ זאגט זכר למקדש כהלל אונ עסט ביידע צו זאמן · דער נאך עסט מען אונ מען טרינקט וויא פיל מען וויל אבר אליץ אן גילעהנט ווארום דר גאנצר סדר מוז זיין אן גילענט אויף דר לינקער זייט · נאך דעם עסין עסט מען דעם אפיקומן אונ מען מוז זעהן פארטיג צוא ווערין מיט דעם עסין פאר האלבע נאכט דאש הייסט פאר זייגער צוועלף · ווארום מיטאר ניט עסין דעם אפיקומן נאך זייגער צוועלף אונ צווישן דעם אפיקומן אונ דעם בענטשין טאר מען ניט עסין אונ ניט טרינקן :

ה אז ער האט פאר געסין צוא עסין דעם אפיקומן אונ האט זיך אבער באלד דער מאנט עסט ער אים באלד אונ דארף ניט מאכין המוציא · אבר אז ער האט שוין גיבענטשט אונ האט נאך ניט גימאכט דיא ברכה איבר דעם כוס וואשט ער זיך נאך אמאל אונ מאכט המוציא אונ עסט דעם אפיקומן אונ בענטשט נאך אמאל אונ מאכט אברכה איבער דעם כוס · אבער אז ער האט זיך ערשט דר מאנט ווען ער האט שוין גיטרונקען דעם כוס · איז דר דין אזו · אז ער איז ניט גיוואנט דעם גאנצין יאר צוא טרינקען תמיד אכוס נאך דעם בענטשין זאל ער זיך וואשין אונ מאכין המוציא אונ עסין דעם אפיקומן אונ ער בענטשט נאך אמאל אן אכוס · אבר אז ער טרינקט תמיד אכוס נאך דעם בענטשין · ווערט ער דאך מוזין באלד אויך טרינקען ווערט דאך דאש שוין זיין דער פירטער כוס · אונ שפעטר מוז ער דאך נאך איין כוס טרינקן ווערט שוין זיין פינף כוסות · אונ דער דין איז מען טאר ניט מער טרינקן נאר פיר כוסות איבער דעם זאל ער ניט מער עסין דעם אפיקומן · אונ אז ער איז פאר לארין גיווארין זאל ער עסין איין אנדער שטיקל מצה אזוא גרויס וויא אכזית שטאט דעם אפיקומן :

ו נאך דעם אפיקומן גיסט מען אן דעם דריטין כוס אונ מען וואשט זיך מיט מים

אחרונים אונ מען בענטשט · נאך דעם בענטשין טרינקט מען דעם דריטין כוס דער נאך גיסט מען אן דעם פערטין כוס אונ חוץ דעם גיסט מען אן דעם כוס של אליהו · אונ מען עפינט די טיר אונ מען זאגט שפוך חמתך · אונ אז מען לאזט אויש מתחת שמי יי מאכט מען צוא די טיר · אונ מען זאגט לא לנו אונ ווייטער וויא עש שטייט אין דער הגדה · אונ מען טרינקט דעם פערטין כוס אונ מען מאכט די גרוישע ברכה אחרונה · אונ נאך דעם פערטין כוס טאר מען שוין ניט טרינקען קיין וויין אונ קיין אנדערע משקה · נאר וואסער מעג מען יוא טרינקען אונ די אנדרע נאכט מעג מען לאקרעץ אויך טרינקען :

ז איין טייל מענטשין זאגין שיר השירים נאך דר הגדה · אונ דער מנהג איז אז מען זאגט ביידע נעכט פון פסח פאר דעם שלאפין ניט מער נאר די ערשטע ברכה פון קריאת שמע · דאש הייסט המפיל חבלי שנה אונ אל מלך נאמן שמע ישראל די גאנצע ערשטע פרשה ביז ובשעריך · דער נאך זאגט מען בידך אפקיד רוחי ביז לעולם ועד אונ שוין ניט מער :

ח איטליכר איד הן אזכר הן אנקבה מוז טרינקען יעדער סדר נאכט פיר כוסות · אונ איטליכער כוס מוז זיין אזו גרויש וויא דער כוס פון קידוש דאש הייסט צום ווייניגסטין איין קרוצאק :

ט עש איז זייער רעכט מען זאל האבין צו יעדער מאל צייט וואש מען עסט פסח צוויא מצות שמורה :

סב דינים פון ספירת העומר אונ אין אים איז זיבין סעיפים :

א די אנדערע נאכט פון פסח הייבט מען אן ספירה צוא ציילין :

ב די מצוה פון ספירה ציילין איז תמיד אן הייב נאכט ווען שטערין שטייען תיכף נאך מעריב פר עלינו· אונ אז ער האט קיין צייט ניט איז צייט די גאנצע נאכט אונ אז ער האט פאר געסין ביי דער נאכט צוא ציילין זאל ער ציילין אין דער פריא אן אברכה · אונ ביי דער נאכט ציילט ער מיט אברכה · אבער אז ער האט ביי טאג אויך ניט גיציילט ציילט ער שוין פון דעמאלט אן אלע נאכט אן אברכה :

ג דער עיקר מצוה איז צו ציילן ספירה שטייענדיג · אבער אז ער האט פאר געסין אונ האט ספירה גיציילט זיצינדיג איז ער אויך יוצא :

ד אז איינער פרעגט דעם אנדערין ביי טאג וויא פיל עש וועט היינט ביי נאכט זיין אין דער ספירה מעג ער אים זאגין · אבער אז ער פרעגט אים פאר נאכט צווישין טאג אונ נאכט זאל ער אים ניט זאגין ווארום וויא באלד ער זאגט אים טאר ער שוין ביי דער נאכט ניט מער קיין ברכה מאכין איבר דעם ספירה ציילין · איבער דעם זאל ער אים זאגין נעכטין איז אזו פיל גיוועזין אין דר ספירה פון דעם ווייש שוין יענער וויא פיל היינט וועט זיין :

ה ווען ער האט זיך טועה גיוועזן · למשל ער האט גיזאגט היום חמשה ימים אונ ער האט בדארפט צו זאגין ארבעה ימים · חאטשע ער האט טאקע אין זין גיהאט

צוא זאגין ארבעה ימים נאר ער האט אין מיטין פאר געסין אונ האט גזאגט חמשה · מוז ער נאך אמאל ציילין אן אברכה · אבער אז עש האט גידויערט עטליכע מינוט איידער ער האט זיך דער מאנט מוז ער נאך איינמאל מאכין די ברכה :

ו גאנץ ספירה מאכט מען ניט קיין חתונה אונ מען טאר ניט לאזין שפילין · אויך טאר מען זיך ניט אפשערין די האר אונ ניט גאלין · אבער ראש חודש אייר אונ ל"ג בעומר אונ פון ראש חודש סיון ביז שבועות מעג מען יוא מאכין חתונה אונ שפילין אונ שערין זיך אדער גאלין :

ז די ערשטע נאכט שבועות מוז מען ערשט דאוונן מעריבית ווען עש שטייען שוין שטערין ווארום עש שטייט אין דער תורה שבע שבתות תמימות תהיינה · די זיבין וואכין פון פסח ביז שבועות מוזין זיין גאנץ עש טאר פון זייא ניט פעלין איין איינציגע מינוט :

סג הלכות תענית צבור ובו כ"ה סעיפים

דינים פון תעניתים

עס זיינען דא גיוויסע טעג אין יאר וואש דער איד דארף אין זייא וויינען אונ טרויערין אונ זיך פייניגין ווייל אונזערע עלטערין האבין אין זייא פיל צרות גיליטין אונ דאס גאנצע גלות האט זיך פון זייא אן גיהויבין · די דאזיגע ביטערע טעג זיינען ערשטענס צום גדליה ווארום וויא נבוכדנצר האט איין גינומען ירושלים האט ער גמאכט דעם צדיק גדליה בן אחיקם ער זאל אונטער אים הערשין איבער אידין · עש זיינען אבר גקומען עטליכע רשעים אונ האבין דעם גדליה טויט גשלאגן דורך דעם איז נבוכדנצר דער צארינט גיווארין איבער אידן אונ האט אלע פאר טריבין אויש דעם היילינין לאנד קיין בבל אונ ער האט אויך פיל טויזינט אידין אום גיבראכט · דער אנדערער ביטערער טאג איז עשרה בטבת אין דעם דאזיגן טאג האט נבוכדנצר אן גיהויבין ירושלים צו באלעגערין אונ ער האט ניט אפ גטראטן ביז ער האט דאש היילינע לאנד איין גינומען · דער דריטער ביטערער טאג איז שבעה עשר בתמוז אין דעם דאזיגין טאג האבין מיר גיהאט פינף פערשידינע צרות · אין אים איז משה רבינו אראפ גיקומען מיט די לוחות אונ וויא ער האט גיזעהן אז אידין האבין גימאכט דאש עגל האט ער זייא צו בראכין · אין אים האט נבוכדנצר אויך גישפאלטין דעם מויער ארום ירושלים אינ זיין מיליטער איז ארין גקומען · אונ אויך ווען דאס אנדערר בית המקדש איז גישטאנען האט טיטוס הרשע אין דעם דאזיגין טאג איין גיבראכין דעם מויער פון ירושלים · אין אים האט מען אויף גהערט מקריב צו זיין דעם קרבן תמיד וואש מען פלעגט מקריב זיין יעדין טאג אין דער פריא אונ פאר נאכט · אין אים האט דער שונא פאר ברענט די תורה · אין אים האבין די רשעים ארין גישטעלט איין געצין בילד אין בית המקדש אונ דאש האט גיבראכט דער צוא אז מיר זיינען פאר טריבין גיווארין · דער פערטער אונ דער ביטערסטער טאג איז תשעה באב · אין אים האט דער שונא איין עק גימאכט

מיט אונז אין גאנצין דאס ערשטע אונ דאס אנדערע בית המקדש זיינען אלץ חרוב גווארין אין דעם דאזיגין טאג · אויך דיא גרוישע שטאט ביתר איז איין גינומען גווארין אין אים · אויך האט דער אויבערשטער אין אים גזור גיוועזין אויף אונזערע עלטערין זייא זאלין שטארבין אין דער מדבר אונ זאלין ניט קומען קיין ארץ ישראל ווייל זייא האבין גיגלייבט וואש דיא מרגלים האבין זייא גזאגט אונ האבין גוויינט · איבער דעם האבין דיא נביאים מתקן גיוועזין מיר זאלין אין דיא דאזיגע פיר טעג פאסטין אונ תשובה טאן אונ זיין ליבין נאמען בעטין ער זאל זיך אויף אונז דער בארימען אונ זאל אונז צו ריק געבין דאש בית המקדש אונ דיא גדולה וואש מיר האבין אמאל גיהאט · אויך איז רעכט אין דיא דאזיגע טעג פיל צדקה צוא געבין · אונ עש איז דרויף איין סימן דאש ווארט תענית וואש דרינען זיינען דיא אותיות פון די ווערטער תת עני · דאס איז טייטש מען זאל געבין דעם ארומאן · ווארום ווען דער עושר פאסט פילט ער ערשט וויא ביטער עס איז הונגעריג צוא זיין אונ דעמאלט דער וועקט זיך ערשט רעכט ביי אים דאש רחמנות אויף דעם ארומאן · דיא פרומע לייט ציינען זיך נוהג אז זייא גיבין דעם ארומאן דאס געלד וואש דאס עסין פון דעם גאנצין טאג וואלט זייא גיקאסט :

א אין דיא דרייא וואכין דאס הייסט פון שבעה עשר בתמוז ביז נאך תשעה באב · מאכט מען ניט קיין חתונה אונ קיין שום שמחה אונ מען טוט ניט אן קיין נייע קלייד אונ מען עסט ניט קיין נייע פרי וואש מדארף דריבער מאכין שהחיינו אבער ווען מען ווייס אז מען וועט דיא פרי ניט מער באקומען נאך תשעה באב מעג מען איר יוא עסין :

ב פון ראש חודש אב ביז נאך תשעה באב טאר מען ניט עסין קיין פלייש אונ ניט טרינקען קיין וויין · אפילו איין פליישיג מאכל אדער מיט שמאלץ · אבער ווער עש קאן ניט פר טראגין קיין מילכיגס מעג ער עסין עופות אונ אויף איין ברית מילה אדער אפדיון הבן אדער אסיום מעג מען עסין פלייש · אויך טאר מען זיך ניט באדין פון ראש חודש ביז נאך תשעה באב אפילו ניט אין קאלטע וואסער · נאר אז ראש חודש גיפאלט אום פרייטאג מעג מען זיך יוא באדין · ווער עש איז גוואונט יעדין פרייטיג צוא באדין זיך · אבער ערב שבת חזון אפילו ווער עס גיוואוינט זיך יעדין פרייטיג צוא באדין טאר זיך דעמאלט אויך ניט באדין :

ג ערב תשעה באב פאר נאכט עסט מען דיא סעודה המפסקת אויף אנידעריגין בינקיל אויף דער ערד · מטאר דעמאלט ניט עסין קיין צווייא ערלייא גיקעכץ אפילו ניט קיין קרעפליך אדער אנדערע מאכלים וואש זיינען צווייא אין איינעם · אונ מען בענטשט ניט מיט איין מזומן :

ד נאך דר סעודה המפסקת טאר מען ניט מער עסין אבער אז ער האט ניט אין זין גיהאט ער זאל ניט מער עסין אונ עס איז נאך טאג מעג ער יוא עסין :

ה דער מנהג איז ערב תשעה באב נאך מיטאג ניט צוא לערנען נאר אזונע זאכין וואש מען מעג לערנען אום תשעה באב :

ו ערב תשעה באב ביא דער נאכט טוט מען אוים די שיך איידער מזאגט ברכו · אבער אז גיפאלט אום מוצאי שבת טוט מען אויש דיא שיך נאך ברכו נאר דער חזן טוט אויש דיא שיך פאר ברכו :

ז תשעה באב אין דער פריא וואשט מען זיך ניט מער נאר דיא שפיצין פון דיא פינגער אונ דיא אויגין :

ח תשעה באב טאר מען ניט לערנען נאר דיא איכות · דעם מדרש פון איכה · דיא קינות · איוב · דיא טרויעריגע פסוקים אין ירמיה אונ דעם פרק ואלו מגלחין אין דער גמרא מועד קטן · אונ מען פסקנת ניט אין אים קיין דין תורה אבער דער קורא מעג זיך איבר זעהן דיא סדרה :

ט אפילו אמעוברת אונ אזייגענדיגע מוזין אויך תשעה באב פאסטין · אונ אקימפעטארין אין די ערשטע דרייא טעג טאר זיא בשום אופן ניט פאסטין · אונ נאך דעם דריטין טאג ביז צום דרייסיגסטין טאג אז זיא פילט זיך זיא איז גאנץ שטארק מעג זיא פאסטין · איז זיא אבער ניט גאנץ גיזונד זאל זיא ניט פאסטין אונ ניט עסין נאר זיא זאל טרינקען אביסיל קאווע אונ אביסיל יוך דעם הונגער צו שטילין · ווארום ביז דרייסיג טעג איז זיא נאך תמיד אין אסכנה אונ דאס פאסטין קאן איר קראנק מאכין :

י מען טאר תשעה באב זיך ניט באדין אונ ניט וואשין · אבער אז דיא הענט זיינן אום ריין מעג מען זייא אפ וואשין · אונ פאר מנחה זאל ער זיך וואשין דיא פינגער אזו וויא אין דער פריא · אונ דיא ווייבער וואש קאכין מעגין גיסין דאש פלייש אונ זיך באשעפטיגין מיט וואשער האטשע דיא הענט ווערין דער פון באנעצט :

יא תשעה באב טאר מען ניט זאגין גוט מארגין אדער גאט העלף אונ אז איין עם הארץ גריסט אים זאל ער ענטפערין מיט אנידעריגין קול :

יב בייא דר נאכט זאגט מען נאך די איכות ואתה קדוש אן תתקבל · אויך אין דר פריא זאגט מען אלע קדישים אן תתקבל :

יג אהספד מעג מען מאכין תשעה באב אבער צדוק הדין זאגט מען ניט :

יד אין דער שמונה עשרה פון מנחה זאגט מען נחם פאר את צמח אונ ווער עש פאסט ניט דהיינו ער איז קראנק זאגט אין בענטשין נחם פאר ובנה ירושלים :

טו דער חזן זאגט עננו נאך גואל ישראל אין דער פריא אונ צוא מנחה · אונ דער עולם זאגט נאר צו מנחה אין שמע קולנו :

טז אין דער פריא זאגט מען ניט קיין קרבנות קיין תחנון אונ קיין אל ארך אפים אונ קיין למנצח אבער מזמור לתודה זאגט מען יוא :

יז איינער וואש זיצט שבעה מעג ער גיין בייא דער נאכט אונ אין דער פריא אין שול אריין דאווענען :

יח אז עש איז דא איין ברית מילה אום תשעה באב מלת מען דאש קינד נאך דיא קינות אונ מען גיט דעם כוס צו טרינקען אקליין אינגיל אונ אז דער ברית מילה

איז

איז אין דער היים אונ דיא קימפעטארין פאסט ניט הייסט מען איר אויס הערין די ברכה אונ מען גיט איר צו טרינקן דעם כוס:

יט ווען תשעה באב גיפאלט אום זונטאג אדער עס גיפאלט שבת אונ איז אנדחה אויף זונטאג. האט דער שבת גאר ניט קיין דין פון תשעה באב. מען עסט פלייש אונ טרינקט וויין וויא יעדין אנדערין שבת. אין דער פריא זאגט מען אב הרחמים אבער צו מנחה זאגט מען ניט צדקתך צדק אויך זאגט מען ניט קיין פרק אונ מען ענדיגט צו עסין דעם שלש סעודות גאנץ בעציטין פאר נאכט אונ דר עולם טוט אויס דיא שיך נאך ברכו פון מעריב. אבער דער חזן טוט זייא אויס פאר ברכו אונ מען זאגט אין דער שמנה עשרה אתה חוננתנו. אבער הבדלה מאכט מען ניט. נאר מען מאכט דיא ברכה בורא מאורי האש. אונ זונטאג ביא דר נאכט נאך מעריב מאכט ער הבדלה איבער דעם כוס אונ ניט איבר דעם ליכט אונ אויך ניט איבער דיא בשמים:

כ אז תשעה באב איז אנדחה אויף זונטאג אונ עס איז איין ברית מילה מעג דער בעל ברית מיט דיא קימפעטארין מיטין מוהל אונ דער סנדק דאוונען מנחה האלב איינם ביא טאג אונ עפים אן בייסין. אבער דיא סעודה טאר מען ניט מאכן נאר ערשט ביא נאכט אונ אז עס איז אפדיון הבן פונקט אין דער רעכטער צייט דער איין אונ דרייסיגסטער טאג מעג דער פאטער פון דעם קינד אונ דער כהן דאוונען מנחה האלב איינם אונ עפעס איבער בייסין:

כא תשעה באב ביא דער נאכט נאך דעם תענית טאר מען ניט עסין קיין פלייש אונ ניט טרינקען קיין וויין. אונ דעם אנדערין טאג אין דער פריא טאר מען אויך קיין פלייש ניט עסין אונ קיין וויין ניט טרינקען ביז צוא מיטאג אונ אפילו אז תשעה באב איז אנדחה טאר מען אויך ביא דער נאכט ניט עסין קיין פלייש אונ ניט טרינקען קיין וויין אבער מאנטיג אין דער פריא מעג מען זוא עסין פלייש אונ טרינקען וויין:

כב אונ דיא אנדערע דרייא גיבאטענע תעניתים דאס הייסט צום גדליה. עשרה בטבת. אונ שבעה עשר בתמוז. מוז אויך איטליכער איד אזכר אדער איין נקבה פאסטין ביז נאכט. נאר דיא גאנצע נאכט פאר דעם תענית מעג מען עסין ביז עס ווערט טאג. אבער אז ער האט גישלאפין דיא גאנצע נאכט טאר ער ניט עסין פאר טאג נאך דעם שלאף. סיידין אז ער האט ביא דער נאכט אין זין גיהאט פאר טאג צו עסין. אונ איין אשה וואס איז מעוברת אדער מיניקת ווען דאס פאסטין ארט איר שטארק מעג זיא עסין. אונ אקראנקער מעג עסין אבער נאר אביסיל דעם הונגער צוא שטילין:

כג אין איטליכין תענית זאגט דער חזן אין דער פריא עננו אין דער הויכער שמנה עשרה נאך גואל ישראל. אונ צו מנחה זאגט ער אויך אזו. אבר דער עולם זאגט נאר צו מנחה אין מיטין שמע קולנו:

אין

כד אין קיין איינציגן גיבאטענעם תענית טאר מען ניט פאר זוכין דאש עסין אויב עש איז גינוג גיזאלצין חאטשע מען שפייעט עש אויש:

כה חו״ץ דיא גיבאטענע תעניתים אונ דיא ניין טעג איז אויך רעכט אז דער איד זאל קיין מאל ניט שטארק פריילך זיין ווארום ווען מען דער מאנט זיך וואש מיר האבין פאר לארין מוז מען אפילו אין דער גרעסטע שמחה טרויעריג ווערין אזו וויא עש שטייט אין פסוק אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי· איך שווער צו גידיינקען ירושלים אפילו אין מיין גרעסטע שמחה· אונ דער דין איז אז מען מויערט איין הויז זאל מען לאזין איין קוואדרט אייל ניט אפ גיווייסט דאש שווארצע זאל בשטענדיג דער מאנען אן דעם טרויער אויף ירושלים· אויך שטייט אז ימלא שחוק פינו· ווען משיח וועט קומען וועט אונזער מויל פול זיין מיט פרייד דאש לערינט אז ביז דעמאלט טאר מען זיך ניט צוא פיל פרייען:

קד הלכות ראש השנה ובו י״ב סעיפים
דינים פון ראש השנה

וויא וואול דער אויבערשטער איז לויטער בארעמהארציק אונ ער נעמט תמיד צוא מיט זיין גרויס חסד דיא תשובה וואש דער מענטש טוט· ויינען דאך דיא פערציג טעג פון ראש חודש אלול ביז נאך יום כפור דיא בעסטע צייט וואש זיין ליבער נאמען נעמט אן דיא תשובה אונ פאר גיט יעדין וואש טוט צוא אים תשובה מיט דעם גאנצין הארצין· ווען דער אויבערשטער איז ביין גיוועזין אבער אידין ווייל זייא האבין גימאכט דאש עגל איז משה רבינו ארויף גיגאנגען אום ראש חודש אלול אונ האט גיבעטין פאר אידין· אונ השם יתברך האט זיין תפלה אן גינומען אונ האט אים גיגעבין די אנדערע לוחות אונ אום יום כפור האט משה זייא אראפ גיבראכט· אונ דער צו איז נאך דער דאזיגער חודש דער לעצטער חודש פון דעם יאר· איבער דעם מוז יעדער איד אין אים בארעכענען וואש ער האט גיטאן דאש גאנצע יאר אונ מוז שטארק תשובה טאן· אונ דער מנהג איז אז אין יעדן בריף וואש מען שרייבט גאנץ אלול ביז יום כפור· שרייבט מען יענעם ער זאל האבין איין גוט יאר· איין כתיבה וחתימה טובה· אויך זיינען זיך נוהג דיא פרומע אין דעם דאזיגן חודש איבער צוא זעהן זייערע תפילין אונ מזוזות אונ נאך צוא זוכין צוא טאן פיל מצות מער וויא דאש גאנצע יאר:

א אין דער גאנצער וואך וואש ראש השנה גיפאלט· הייבט מען אן זונטאג סליחות צוא זאגין· אבער ווען ראש השנה גיפאלט מאנטיג אדער דינסטאג הייבט מען אן סליחות צוא זאגין אין דער וואך וואש איז פאר דער וואך וואש ראש השנה גיפאלט אין איר:

ב דער עולם איז זיך נוהג צוא פאסטין דעם ערשטין טאג סליחות אונ אנדערע מענטשין פאסטין די צעהען טעג· נאר ווייל אין דיא עשרת ימי תשובה איז דאך נאר דא זעקס טעג צום פאסטין ווארום עש פאלין דאך אוועק ביידע טעג ראש

השנה

השנה אונ שבת תשובה אונ ערב יום כפור · איבער דעם פאסטין זייא פאר ראש השנה דעם ערשטין טאג סליחות אונ ערב ראש השנה אונ נאך אנדערע צווייא סליחות טעג · אונ דיא תעניתים מוז מען ניט אויש פאסטין ביז בייא נאכט · נאר מען מעג דאווענען מנחה האלב איינס צוא מיטאג אונ מען זאגט עננו אונ נאך דעם בייסט מען אן :

ג ערב ראש השנה איז זיך דער עולם נוהג צוא פאסטין אבער ניט ביז נאכט :

ד מען מוז זיך באדין אונ גיין אין מקוה אריין ערב ראש השנה אבר ניט פריער פון זייגער איינס צוא מיטאג :

ה איינר וואש זיצט שבעה מעג גיין ערב ראש השנה אין שול צו סליחות אונ דאווגן :

ו דער מנהג איז צוא מאכין ערב ראש השנה נאך דעם דאווענען התרת נדרים · אונ ווער עס פאר שטייט ניט קיין לשון קודש זאל זאגין אויף טייטש איך האב חרטה אויף אלע נדרים וואש איך האב גיטאן אינ וועל טאן אונ מען קאן זייא מתיר זיין אויך האב איך חרטה אויף אלעם וואש איך האב אויף מיר גינומן בנדר · אונ דער עולם איז אים מתיר · דער נאך זאגט ער איך בין מוסר מודעה אז ווען איך וועל טאן איין נדר זאל ער גאר ניט חל זיין :

ז דער עולם איז זיך נוהג ראש השנה הויך צוא דאווענען דיא שמונה עשרה · אבער הויך צוא שרייען טאר מען ניט :

ח דיא ערשטע נאכט ראש השנה נאך דעם דאווגן זאגט איינר צום אנדרין לשנה טובה תכתב ותחתם · אדער מען זאגט תכתב ותחתם לאלתר לחיים טובים · אונ צוא איין נקבה זאגט מען לשנה טובה תכתבי ותחתמי :

ט נאך קידוש נעמט מען איין זיסין עפיל אונ מען מאכט איבער אים דיא ברכה בורא פרי העץ · אונ מענצעסט אשטיקיל · דער נאך טונקט מען אים איין אין האניג אונ מען זאגט יהי רצון שתתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה · אונ דער מנהג איז צו עסין אקאפ פון אשעפס אדער פון אפיש · אונ מען זאגט יהי רצון שנהיה לראש ולא לזנב · אונ מען עסט ניט קיין ניס · דיא אנדרע נאכט ווען מען מאכט קידוש לייגט מען אנידער איין נייע פרי אדער מען טוט אן אנייע קלייד · אזו טוט אויך דיא ווייב בייא ליכט בענטשין פון דער אנדערע נאכט כדי דיא שהחיינו זאל דרויף גיין · אז מען האט אבער ניט קיין נייע פרי אדער אנייע קלייד מאכט מען אזו שהחיינו איבער דעם כוס אונ איבער דיא ליכט :

י ווער עש פאסט דעם ערשטין טאג ראש השנה איין תענית חלום מוז ער דעם אנדערין טאג אויך פאסטין :

יא ווען איינר זיצט אין אתפיסה אדער ער ליגט קראנק אין דער היים אונ מען קאן אים ניט ברייננען אשופר צוא בלאזין מעג ער דאווענען מוסף חאטשע ער האט ניט גיהערט שופר בלאזין · אבער ער טאר ניט דאווענען פאר אפערטיל אויף צעהען אין דער פריא :

יב חאטשע בייא אנדערע ימים טובים איז דאך דער אנדערער טאג יום טוב אין

אנדערע זאכין גרינגער פון דעם ערשטין טאג · אבער ביא ראש השנה זיינן ביידע טעג גלייך למשל דאש איי וואש אהון האט גילייגט דעם ערשטין טאג טאר מען עס דעם אנדערין טאג אויך נית עסין אונ אזו אויך ביא אלע אנדערע זאכין :

סה דיני תקיעת שופר ובו ו' סעיפים

דינים פון שופר בלאזין

א אונזער היילגע תורה האט גיבאטין אז יעדער איד מוז ראש השנה הערין שופר בלאזין :

ב אייגענטליך דארפן מיר גאר נית קלערין פאר וואש מען מוז שופר בלאזין ווארום עש איז גינוג אז דיא תורה האט עס אונז גיהייסין מוזין מיר פאלגן · אבער פון דעסטוועגין שרייבט אונז דער רבינו סעדיה גאון צעהן טעמים דרויף :

דאש ערשטע איז וויל גאט האט באשאפין די וועלט אום ראש השנה · איבער דעם בלאזין מיר יעדער זאל זיך דער מאנען אז היינט איז דער טאג וואש דער אויבערשטער האט דעמאלט אן גיהויבן צו הערשין איבער דער וועלט אונ מיר זיינן זיינע קנעכט :

דר אנדערער טעם איז אונז אויף צוא וועקין פון דעם שלאף פון דעם גאנצן יאר דער שופר וועקט אונז אויף אונ זאגט אונז איר זינדיגע מענטשן וואש איר זייט טיף אין דיא גראבע זאכין פון דער וועלט שטייט שוין אמאל אויף אונ פאר בעסערט אייך ווארום מען זעהט איבער איצונד אין הימל אלם דינג וואס איר האט גיטאן אגאנץ יאר אונ אז איר וועט נית תשובה טאן וועט איר הארט גישטראפט ווערין :

דאס דריטע איז אונז צוא דער מאנען אן דער תורה וואש זיין ליבער נאמען האט אונז גיגעבין אויף דעם בארג סיני · אז ווען דער אויבערשטר האט זיך בוויזן אויפין בארג סיני האט דער שופר זייער שטארק גיבלאזין אונ אז מיר דער מאנען זיך דערין מוזין מיר אויף אונז נעמן צו האלטין די תורה אזו וויא אונזערע עלטערין האבין דעמאלט צוא גיזאגט נעשה ונשמע מיר וועלין טאן אונ פאלגין אלץ וואש דיא תורה הייסט :

דאס פערטע איז מיר זאלין זיך דער מאנען אן דיא ווערטער וואש דיא נביאים האבין אונז גיזאגט ווארום זייא האבין אונז גיווארינט אזו וויא דער שופר ווארינט דאש פאלק ווען דער שונא קומט אן :

דאס פינפטע איז מיר זאלין אונז דער מאנען אז דאש בית המקדש איז חרוב גיווארן אונ דער שונא האט גיבלאזין מיט טרומייטין ווען ער האט ירושלים איין גנומען :

דאס זעקסטע איז מיר זאלין אונז דר מאנען אן דער עקדה אז אונזער פאטער יצחק האט זיך גיוואלט לאזין קוילין פון גאטס וועגין · ווארום דער שופר איז אויש איין הארין פון איין בארן · אונ ביא דער עקדה האט אויך אברהם מקריב גיוועזין איין בארן פאר זיין זון יצחק · אונ אז מיר דער מאנן אונז אן דעם מוזין מיר אויף

אונז

אונז נעמען מיר זאלין אויך דאש גאנצע לעבין אוועק געבין פון זיין ליבען נאמען וועגין :

דאס זיבעטע איז מיר זאלין שטיין מיט גרויש שרעק אונ מיט איין צוא בראכין הארץ פר דעם אויבערשטין · אזו וויא דער שטייגער איז אין איין מלחמה ווען מען הערט דיא טרומייטין בלאזין ווייס מען אז דר שונא קומט אן אונ עס ציטערט יעדערער זייער שטארק :

דאס אכטע איז מען זאל זיך דער מאנען אן דעם גרויסין יום הדין ווען משיח וועט קומען ווארום דעמאלט וועט מען בלאזין מיט דעם גרויסין שופר אזוא וויא עש שטייט אין פסוק :

דאס ניינטע איז אונז צוא דער מאנען אז מיר וועלין אמאל אויס גילייזט וועריז אונ מען וועט בלאזין מיט דעם גרוישין שופר דיא אידין זאלין צוא זאמען קומען פון אלע ערטער וואו זייא זיינען פאר טריבין גיווארין :

דאס צעהענטע איז מיר זאלין אונז דער מאנען אן תחיית המתים ווען אלע גריבער וועלין זיך עפענען אונ דיא טויטע וועלין לעבעדיג ווערין דעמאלט וועט מען בלאזין מיט דעם גרויסין שופר :

ג דיא תקיעות וואש מען בלאזט פאר מוסף הייסט תקיעות דמיושב ווארום נאר דר בעל תוקע מוז שטיין אבער דער עולם מעג זיצין אונ דיא תקיעות וואש מען בלאזט אין דער הויבע שמונה עשרה פון מוסף הייסין תקיעות דמעומד ווארום דעמאלט מוז אויך דער גאנצער עולם שטיין :

ד וויא באלד דער בעל תוקע מאכט דיא ברכות פאר דיא תקיעות דמיושב טאר שוין ניט ער אונ ניט דער עולם אויס ריידין ביז גאר צום לעצט ווען מען האט שוין גיבלאזין דאש דריטע מאל דיא תקיעות דמעומד :

ה אז דער בעל תוקע האט אויש גירעט צווישין דער ברכה אונ דעם בלאזן מוז ער נאך אמאל מאכין דיא ברכה · אבער ווען דאש אויש ריידין איז וועגין דעם בלאזין · ער האט גיהייסין אויש שווייגען דעם שופר ווייל ער גייט שווער · דארף ער ניט נאך אמאל מאכין דיא ברכה :

ו מען מוז שופר בלאזין שטייענדיג · אבר אז ער האט זיך טועה גיוועזין אונ האט גיבלאזין זיצענדיג איז ער אויך יוצא · אבער דיא תקיעות אין דער מוסף שמונה עשרה מוז מען בלאזין שטייענדיג · אונ אז עס איז ניט דא קיין אנדערר תוקע מעג דער חזן אליין בלאזין פאר מוסף אונ אויך אין מוסף :

סו דינים פון ערב יום כפור אונ אים איז ניין סעיפים

א ערב יום כפור טאר מען ניט פאסטין · אונ ווער עש האט אשלעכטין חלום גיזעהן אונ ער וויל דווקא פאסטין זאל ער נאר פאסטין ביז צו דר סעודה המפסקת · אונ דיא סעודה המפסקת מוז ער עסין :

ב ערב יום כפור איז וויא איום טוב · אונ ווער עש האט אנדר גיטאן ניט צו עסין

פלייש נאר אין איום טוב׳ מעג ער ערב יום כפור עסין פלייש · אונ מען פאלט אין אים ניט קיין תחנון · אונ מען זאגט ניט קיין למנצח אונ ניט קיין מזמור לתודה · אונ עש איז רעכט ניט צוא עסין קיין מילכיגע מאכלים אונ ניט קיין קנאביל אונ ניט קיין אייער :

ג אויף אזעלכע זאכין וואש איין מענטש האט גיטאן דעם אנדערן למשל ער האט אים אום רעכט גיטאן מיט געלט אדר ער האט אים מבייש גיוועזן העלפט ניט יום כפור ביז מען האט יענם איבר גיבעטן · איז עש אין געלט זאכין אונ מען האט עס פריער ניט פאר בעסרט מוז מען ערב יום כפור יענם אפ געבן דעם שאדן · אונ אפילו יענר ווייס דער פון גאר ניט מוז מען אים צוא וויסין טאן אונ אפ געבין וואש אים קומט · אונ אז מען רעט זיך איין אז יענם קומט ניט אונ יענר זאגט אז עש קומט אים יוא · טאר מען אויף זיך אליין ניט שטעלין נאר מען מוז צוא יענם גיין אונ אים זאגין אז ער ווט נאך יום כפור מיט אים גיין צום רב אונ וואש מען ווט פסקנן ווט ער האלטין · איז עש אבער אין אנדרע זאכין למשל ער האט יענם גימאכט איין שלעכטין שם אדער ער כאר שעמט אים פאר מענטשין מוז ער צו אים גיין אונ בעטין ער זאל אים מוחל זיין · אונ אז יענר לאזט זיך ניט איבער בעטין מוז ער צוא אים נאך אמאל גיין מיט דרייא מענטשין אונ אים שטארק בעטין ער זאל אים מוחל זיין · וויל יענר ווייטר ניט · מוז ער צו אים גיין צום דריטין מאל ווידר מיט דריי מענטשן · איז אבער יענער אויך צום דריטין מאל ווייטער הארט קעגין אים אונ וויל זיך ניט לאזין איבער בעטין · דארף ער זיך ניט מער גייטין אים איבר צוא בעטין נאר ער זאגט פאר צעהן מענטשן אז ער האט יענעם גיטאן איין אום רעכט א׳נ ער האט דרויף חרטה אונ בעט זייער ער זאל אים מוחל זיין · ווען דר וואש האט קעגן אים גזינדיגט איז שוין גישטארבין · מוז ער מיט צעהן אידין גיין אויף זיין קבר · דארטין שטייט ער בארוועס אן די שיך אונ זאגט איך האב גיזינדיגט צום אויבערשטן אונ קעגן דעם טויטין · אונ דיא צעהן ענטפערין אים דרייא מאל מחול לך דאש הייסט דיין זינד איז דיר פאר געבין · אונ עש איז רעכט ער זאל ארויס זאגין וואש ער האט גזינדיגט קעגין דעם טויטן ווען עש איז נאר ניט קיין בושה פאר דעם טויטן · אונ ווען דער טויטער ליגט ווייטער וויא צוועלף תחום שבת פון זיין ארט · מעג ער שיקן אנאנדרן ער זאל אים דארטין מחילה בעטין פון זיינט וועגין פאר צעהן מענטשין · אונ ווער עש האט גירעט שלעכטס אויף אטויטן · דארף ער ניט גיין אויף זיין קבר נאר אויף דעם אייגענעם ארט וואו ער האט די שלעכטס גירעט דארטן מוז ער בעטין דער טויטער זאל אים מוחל זיין · האט ער איינם גימאכט איין שלעכטין שם נאך דעם טויט מוז ער שטארק תשובה טאן ווארום עש איז איין חרם פון דיא צדיקים אז מען זאל קיין טויטין ניט מאכין איין שלעכטין שם · אויך מוז דער איד האבן איין ווייך הארץ אונ אז יענער קומט אים איבער בעטין מוז ער אים מוחל זיין מיט דעם גאנצן הארצן · ווארום ווער עש איז צוא הארט אונ וויל זיך ניט לאזין איבער בעטן דר איז איין אכזר ער האט ניט קיין אידעשע הארץ אין זיך :

ד עש איז איין גרויסע מצוה ערב יום כפור צו גיין אין מקוה אריין · צוא קומען ריין אונ שיין פאר דעם אויבערשטן אין דעם היילינן טאג · אונ דער עיקר מצוה פון דעם טובלין איז פון נאך זייגער צוועלף ביז פאר נאכט · אפילו איין אבל אין שבעה מעג גיין אין מקוה אריין איין שעה פאר נאכט · אבער ער מוז זיצין אויף דער ערד אונ גיין אן די שיך ביז כל נדרי :

ה נאך מנחה עסט מען די סעודה המפסקת לויטער גרינגע זאכין וואש זיינן לייכט צו פאר דייען אונ מען מוז זעהן אפ צוא עסין ווען עש איז נאך גרויסער טאג · אונ דער נאך טאר מען שוין גאר ניט עסין אונ ניט טרינקן סיידין אז מען האט פאר דעם בענטשין אויס גינומן אז מען הייבט נאך ניט אן צוא פאסטין אונ מען וועט נאך שפעטער עסין :

ו איידר מען גייט אין שול אריין גרייט מען צום טיש אונ מען בענטשט ליכט אקאראט וויא שבת אונ מען מאכט די ברכה להדליק נר יום הכפורים דר נאך מאכט מען שהחיינו · אונ אז יום כפור גיפאלט אום שבת זאגט מען להדליק נר של שבת ויום הכפורים אונ שהחיינו · אונ דר וואש בענטשט ליכט אונ זאגט שהחיינו זאגט שוין ניט מער אין שול די שהחיינו ווען דער חזן מיט דעם עולם זאגט פר ברכו · אונ מען מוז שטעלין איין ליכט אין שטוב וואו מען שלאפט :

ז דער מנהג איז צוא בענטשין דיא קינדר איידער מען גייט אין שול אריין אונ מען זאגט זייא דערמאלט מסר זייא זאלין גוט אונ פרום זיין :

ח מען מוז אן טאן דעם טלית ווען עש איז נאך טאג · ווארום וויא באלד עש איז שוין טונקעל טאר מען איבער אים קיין ברכה ניט מאכין :

ט דער מנהג איז אז איין אבל נאך פאטר אונ מוטר דעם גאנצין יאר גייט ער יום כפור ניט אין קיטיל :

סז הלכות יום הכפורים ובו י״ב סעיפים
דינים פון יום כפור

א יום כפור איז דר היילינסטר טאג פון אגאנץ יאר ווארום אין אים איז אונז זיין ליבר נאמן מוחל אלדינג וואש מיר האבין גיזינדיגט אין דעם גאנצין יאר ווען מיר טוען דרויף תשובה מיט דעם גאנצין הארצין אונ נעמען אויף אונז מיר זאלין עש ניט מער טאן · אלדינג וואש מען טאר שבת ניט טאן אונ ניט רירן טאר מען יום כפור אויך ניט · עש איז נאר איין חילוק פון שבת · ווארום ווען דאש בית המקדש איז גישטאנן ווען איינער האט במזיד מחלל שבת גיוועזין האט מען אים פאר שטיינט · אבר אז מען טוט עש אין יום כפור ווערט מען גישטראפט מיט כרת · אויך בייא גיין אונ טראגין האט יום כפור דעם אייגענעם דין וויא שבת :

ב יום כפור טאר מען ניט עסין אונ ניט טרינקן אונ זיך ניט וואשן אפילו מיט קאלטע וואסער אונ אפילו ניט אריין שטעקין דעם פינגער אין וואסער · אבר אז די האנט

אדער

אדער איין אנדר ארט אין דעם מענטש איז איין גיריכט מיט עפעס מעג ער עש אפ וואשין · אבער ניט מער נאר דארטין וואו עש איז איין גיריכט · אויך טאר מען זיך ניט שמירין אונ ניט גיין אין דיא שיך :

ג אין דר פריא גיסט מען זיך אף די פינגער אונ גייט איבער דיא אויגין מיט דיא פייכטע פינגר אונ מאכט די ברכה על נטילת ידים · אויך דעם גאנצין טאג ווען מען איז ארויס גיגאנגן פון זיינט וועגין גיסט מען זיך דער נאך אף דיא פינגרי אבער דיא כהנים ווען זייא גייען דוכנען גיסט מען זייא אף דיא הענט אזו וויא תמיד :

ד איין טראגעדיגע ווען עש האט איר פאר שמעקט איין עסין אונ מען זעהט אז דער פנים ווערט ביי איר פאר ענדערט אונ עש איז איין מורא עש זאל חס ושלום זיין איין סכנה פאר איר אדר פאר דעם קינד אונ אפילו אז מען דער קענט איר גאר ניט אין דעם פנים נאר זיא זאגט אליין אז זיא פילט אן זיך אז ווען זיא וועט ניט עסן וועט עש פאר איר אדר פאר דעם קינד שטארק גיפערליך זיין · זאגט מען איר אין אויער ארייין אז עש איז יום כפור כדי זיא זאל זיך ברוהיגין · אבר ווען דאש העלפט ניט אונ זיא וויל דוקא עסין · טונקט מען איין אלעפיל אין יוך אדער אין עפיס אנדרש אונ מען גיט איר אין מויל אריין · ווארום אמאל ברוהיגט זיא זיך מיט איין טראפין · איז איר אבער דאש ניט גינוג גיט מען איר אביסיל יוך ווייניגער וויא עש קאן אריין אין אנדער האלבין אייער :

ה איין קימפעטארין אין די ערשטע דרייא טעג טאר זיא ניט פאסטין אפילו זיא וויל פאסטין טאר מען איר ניט לאזין נאר עש איז רעכט זיא זאל קיינמאל ניט עסין אגרויסין ביסין אויף איין מאל נאר אלדינג וואש זיא עסט זאל אלץ זיין אזוא גרויש וויא צווייא דריטיל פון איין איי · דר נאך זאל זיא זיך אפ רוען לאנג וויא מען קאן אויף עסין ברויט וואש עש איז אזו גרויש וויא דרייא אייער · אונ אזו זאל זיין נאך יעדן ביסן · אונ אז זיא טרינקט זאל עש אויך זיין גאנץ ווייניג אונ פון איין מאל טרינקען ביז צום אנדערין מאל זאל זיא זיך אויך אפ רוען אזו לאנג וויא מיר האבין פריער גיזאגט ביי דעם עסין · אויך איז רעכט זיא זאל ניט פיל עסין נאר אביסיל דעם הונגער צוא שטילין :

ו אקימפעטארין נאך דעם דריטין טאג ביז צום זיבעטין טאג ווען זיא זאגט זיא פילט אז זיא קאן ניט פאסטין מעג מען איר געבין צוא עסין אויף דער ארט וויא מיר האבין אויבין גישריבין :

ז דיא טעג פון דיא קימפעטארין רעכנט מען ניט אויף דעם מעת לעת נאר בלויז דיא טעג אליין · למשל זיא איז גילעגין גיווארין זיבין טעג אין תשרי פאר נאכט · ווערט יענער טאג שוין גירעכינט פאר איין גאנצין טאג ; אונ ערב יום כפור לאזט זיך אויש דער דריטער טאג :

ח אקראנקער חאמשע ער איז ניט גיפערליך נאר ער זאגט אז ער פילט ביי זיך אז ווען ער וועט ניט עסין וועט דיא קראנקהייט גרעסער ווערן מוז מען אים צו עסין געבין · אונ אפילו דער דאקטער זאגט ער דארף ניט צו עסין אדר ער זאגט

דאש

דָאשׁ עֶסִין וֶועט אִים שַׁאטִין קוּקט מֶען נִיט אוֹיף דֶעם דָאקְטֶער וָוארוּם דֶער קְרַאנְקֶר וַויים בַּייא זִיךְ בֶּעסֶר וִויא דֶר דָאקְטֶר · אָבֶּר וֶוען דֶר קְרַאנְקֶר זָאגְט דָאשׁ פַאסְטִין וֶועט אִים נִיט שַׁאטִין אוּנ דֶער דָאקְטֶער זָאגְט מֶען מוּז אִים גֶעבִּין צוּ עֶסִין · וָוארוּם עֶר קָאן דוּרְךְ דֶעם פַאסְטִין גִיפֶערְלִיךְ וֶוערִין אָדֶר דִי קְרַאנְקְהַייט וֶועט גְרֶעסֶר וֶוערִין · הֶערְט מֶען צוּ דֶעם דָאקְטֶר אוּנ מֶען גִיט אִים צוּ עֶסִין · אוּנ אֲפִילוּ דֶער דָאקְטֶער אִיז אַנָכְרִי הֶערְט מֶען אִים אוֹיךְ צוּ · אוּנ אֲפִילוּ אַז אֵיין דָאקְטֶער זָאגְט עֶר מוּז עֶסִין אוּנ אֵיין אַנְדֶער דָאקְטֶער זָאגְט עֶשׁ אִיז נִיט נֵייטִיג · הֶערְט מֶען דֶעם דָאקְטֶער וָואשׁ הֵייסְט יוא עֶסִין · אוּנ אַז דֶער חוֹלֶה עֶסְט אִיז רֶעכְט עֶר זָאל זִיךְ נוֹהֵג זַיין מִיט דֶעם עֶסִין אוּנ טְרִינְקֶען אַזוֹ וִויא מִיר הָאבִּין אוֹיבִּין גִיזָאגְט בַּייא אַקִימְפֶּעטָארִין · דְהַיְינוּ עֶר זָאל פוּן אֵיין בִּיסִין צוּם אַנְדֶערִין אָדֶער פוּן אֵיין מָאל טְרִינְקֶען צוּם אַנְדֶערִין זִיךְ אַזוֹ לַאנְג אָפּ רוּעֶן אַזוֹ וִויא מִיר הָאבִּין דָארְטִין גִישְׁרִיבִּין · אוּנ אִיטְלֶעכֶעם מָאל עֶסִין אוּנ טְרִינְקֶען זָאל אוֹיךְ זַיין אַזוֹ וִויא עֶשׁ שְׁטֵייט אוֹיבִּין בַּייא דִיא קִימְפֶּעטָארִין :

ט אַז דֶער קְרַאנְקֶער אָדֶער דִיא קִימְפֶּעטָארִין עֶשְׂט יוֹם כִּפּוּר זָאגִין זַיי יַעֲלֶה וְיָבֹא אִין דֶעם בֶּענְטְשִׁין אוּנ אוּם שַׁבָּת רְצֵה אוֹיךְ :

י מֶען מֶעג יוֹם כִּפּוּר שְׁמֶעקִין בְּשָׂמִים אָדֶר טְרָאפִּין אָבֶּער מֶען מוּז דְרִיבֶּער אַבְּרָכָה מַאכִין · אָבֶּער מֶען טָאר נִיט גִיסִין דִיא טְרָאפִּין אוֹיף אַפַאטְשֵׁילֶע כְּדֵי זִיא זָאל שְׁמֶעקִין :

יא מוֹצָאֵי יוֹם כִּפּוּר מַאכְט מֶען הַבְדָלָה אִיבֶּער דֶעם כּוֹס אוּנ מֶען זָאגְט דִי בְּרָכָה בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ · אָבֶּר מֶען שְׁמֶעקְט נִיט קַיין בְּשָׂמִים אוּנ מֶען זָאגְט נִיט הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי נָאר מֶען הֵייבְּט אָן מִיט דֶער בְּרָכָה אִיבֶּער דֶעם כּוֹס · אוּנ אַז יוֹם כִּפּוּר גִיפַאלְט אוּם שַׁבָּת זָאגִין אַנְדֶערֶע פּוֹסְקִים אַז מֶען מוּז יוא שְׁמֶעקִין בְּשָׂמִים אוּנ מַאכִין דִי בְּרָכָה בּוֹרֵא מִינֵי בְּשָׂמִים · אוּנ אַנְדֶערֶע פּוֹסְקִים זָאגִין אַז מֶען זָאל נִיט שְׁמֶעקִין בְּשָׂמִים · אִיבֶּער דֶעם אִיז דָאשׁ בֶּעסְטֶע צוּ שְׁמֶעקִין דִיא בְּשָׂמִים נָאר צוּא לֶעצְט נָאךְ דֶער בְּרָכָה הַמַבְדִיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחוֹל · אוּנ דֶעמָאלְט מַאכְט מֶען דִיא בְּרָכָה בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים :

יב דִיא פְרוּמֶע הֵייבִּין אָן תֵּיכֶף בַּייא דֶער נַאכְט צוּא מַאכִין דִיא סוּכָּה

סח הלכות תפלה מראש השנה עד יום כפור ובו ד׳ סעיפים

דִינִים פוּן דַאוֶונֶען פוּן רֹאשׁ הַשָּׁנָה בִּיז נָאךְ יוֹם כִּפּוּר

א אִין יֶעדִין קַדִּישׁ וָואשׁ מֶען זָאגְט פוּן רֹאשׁ הַשָּׁנָה בִּיז נָאךְ יוֹם כִּפּוּר זָאגְט מֶען צְווַייא מָאל לְעֵילָּא :

ב וֶוען מֶען הָאט זִיךְ טוֹעֶה גִיוֶועזִין אוּנ גִיזָאגְט אִין דֶער שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה הָאֵל הַקָּדוֹשׁ · אָדֶער מֶען גִידֵיינְקְט נִיט אוּנ עֶשׁ דַאכְט זִיךְ אִים אַז עֶר הָאט גִיזָאגְט הָאֵל הַקָּדוֹשׁ · אִיז דֶער דִין אַזוֹ · אַז מֶען דֶער מָאנְט זִיךְ תֵּיכֶף זָאגְט עֶר הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ אוּנ דַאוֶוינְט ווַייטֶער · דֶער מָאנְט עֶר זִיךְ אָבֶּער אַבִּיסִיל שְׁפֶּעטֶער מוּז עֶר נָאךְ אַמָאל אָן הֵייבִּין דִי שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה פוּן פָארִינְט · אֲפִילוּ וֶוען דֶר חַזָן הָאט זִיךְ טוֹעֶה גִיוֶועזִין פַאנְגְט עֶר

ווידער אמאל אן דיא שמונה עשרה אונ מען זאגט נאך אמאל קדושה · אז מען האט אבער זיך טועה געוועזין אונ געזאגט מלך אוהב צדקה ומשפט אדער עס דאכט זיך נאר אז מען האט אזו געזאגט אונ מען געדיינקט ניט אקוראט אונ מען דער מאנט זיך תיכף זאגט מען המלך המשפט אונ דאווינט ווייטער · דער מאנט מען זיך אבער אביסיל שפעטער דארף מען ניט נאך אמאל דאווענען שמונה עשרה :

ג אז מען האט פאר געסין צו זאגין זכרנו אדער מי כמוך אדער וכתוב אדער בספר חיים אונ מען האט שוין געזאגט ברוך אתה יי׳ · זאגט מען אוים די ברכה אונ דאווינט ווייטער · האט מען אבער נאך ניט געזאגט דעם שם · זאגט מען דעם זכרנו אדער דאס אנדערע וואס מען האט פאר געסין :

ד אז מען האט פאר געסין צו זאגין ובכן תן פחדך אונ האט שוין אויס געלאזט המלך הקדוש אדער ווען מען האט אפילו שוין געזאגט ברוך אתה יי׳ זאגט מען ניט מער ובכן תן פחדך נאר מען פאנגט אן אתה בחרתנו :

סמן הלכות סוכות ובו ל״ב סעיפים

דינים פון סוכות

א ווער עס וויל האלטין סוכות אזו וויא דער דין איז · מוז ער דיא אלע זיבין טעג דאס הייסט פון דיא ערשטע נאכט סוכות ביז הושענא רבה פאר נאכט עסין אונ טרינקען אונ לערנען אונ שלאפין אין סוכה כמעט וואונען אקוראט אזוא וויא ער וואונט אין שטוב דאש גאנצע יאר אבער ער מוז דיא סוכה הייליג האלטין ניט צו ריידין קיין שלעכטע ווערטער אונ ניט צוא שפילין אין דאמען אדער אנדערע זאכין וואס ניט רעכט אונ ניט אריין ברייגגען איין טאפ אדער געמיינע כלים אונ ניט וואשין אין איר דאס געפעס :

ב דאס סכך מוז ליגין ניט גאנץ געדיכט מען מוז קענען דורך זעהען דיא גרוישע שטערינם · אונ אז דאש סכך איז אזוא געדיכט אז עס קאן ניט אריין רעגינען איז דאס קיין סוכה ניט · אויך טאר דאס סכך ניט זיין גאנץ שיטער · עס מוז אין דער סוכה זיין מער שאטין פון זון אבער וויא באלד עס איז דרינען מער זון וויא שאטין איז דיא סוכה פסול :

ג גאנץ סוכות וויא באלד מען עסט אשטיקיל ברויט אדער לעקיך אדער בעקין קוכין גרעסער וויא איין איי גרוים מוז מען עס עסין אין דער סוכה · איז עס אבר ניט מער וויא איין איי גרוים מעג ער עס עסין אין שטוב · ווידער איין געקעכץ אויס מעהל אדער גרויפין אדער קארין אדער גערשטין אדער האבער ווען ער זעצט זיך אנידער זאט אן צו עסין מוז ער עס עסין אין סוכה אבער אז ער זעצט זיך ניט אן צו עסין מעג ער עסין אין שטוב · אבער דיא ערשטע נאכט פון סוכות מוז יעדער עסין וויינינגסטינס אזו גרוים וויא איין כזית אין דער סוכה · רעכט איז אבר מען זאל גאנץ סוכות ניט עסין אונ ניט טרינקען דאס מינדסטע נאר אין דר סוכה :

ד ווען עס רעגינט אזו שטארק אז ווען דער רעגין וועט אריין גיין אין עסין אריין

וועט

וָועט דָאשׁ עֶסִין קַיילֶע וָוערִין מֶעג עֶר גֵיין אִין שְׁטוּבּ אַרַיין עֶשִׂין · מֶען מוּז אָבֶּער גֵיין טְרוּיעָרִיג. אוּים דֶער סוּכָּה וַוייל מֶען אִיז נִיט זוֹכֶה מְקַיֵים צוּא זַיין דִיא מִצְוָה פוּן סוּכָּה· אוּנ אַז דֶער רֶעגִין הָאט אוּיף גִיהֶערְט אִין מִיטִין עֶסִין מוּז עֶר נִיט צוּרִיק גֵיין אִין סוּכָּה אַרַיין נָאר עֶר עֶשְׂט וַוייטֶער אִין שְׁטוּבּ · דָאשׁ אִיז אָבֶּער נָאר גַאנְץ סוּכּוֹת אָבֶּער דִיא עֶרְשְׁטֶע נַאכְט הָאט אִין זִיךְ אַיין אַנְדֶערִין דִין אַז עֶס רֶעגִינְט מוּז מֶען וַוארְטִין בִּיז זַייגֶער צְוֶועלְף אֶפְשַׁר וֶועט דֶער רֶעגִין אוּיף הֶערִין · אוּנ אַז עֶר הֶערְט נִיט אוּיף · מַאכְט מֶען קִידוּשׁ אוּנ זָאגְט נִיט לֵישֵׁב בַּסוּכָּה נָאר מֶען הָאט אִין זִין יוֹצֵא צוּא זַיין מִיט דֶער שֶׁהֶחֱיָינוּ אוּיף דֶער מִצְוָה פוּן סוּכָּה · אוּנ מֶען וַואשְׁט זִיךְ אוּנ מַאכְט הַמוֹצִיא אוּנ עֶסְט אַיין כְּזַית חַלָּה אוּנ גֵייט אִין שְׁטוּבּ אַרַיין עֶסִין · אוּנ אַז דֶר רֶעגִן הֶערְט אוּיף פַאר דֶעם בֶּענְטְשִׁין · גֵייט מֶען צוּרִיק אִין סוּכָּה אַרַיין אוּנ מַאכְט דִיא בְּרָכָה לֵישֵׁב בַּסוּכָּה אוּנ עֶסְט אַשְׁטִיקִיל בְּרוֹיט אָדֶער חַלָּה גְרֶעסֶער וִויא אַיין אֵיי אוּנ בֶּענְטְשְׁט · הָאט אָבֶּער דֶער רֶעגִין עֶרְשְׁט אוּיף גִיהֶערְט נָאךְ דֶעם בֶּענְטְשִׁין · גֵייט מֶען אִין סוּכָּה אַרַיין אוּנ וַואשְׁט זִיךְ אוּנ מַאכְט הַמוֹצִיא אוּנ לֵישֵׁב בַּסוּכָּה אוּנ עֶסְט אַשְׁטִיקִיל חַלָּה גְרֶעסֶר וִויא אַיין אֵיי אוּנ בֶּענְטְשְׁט · אוּנ אַז עֶס טְרִיפְט אִין זַיין סוּכָּה אַרָאפּ פוּן דֶעם סְכָךְ אוּנ אִין אַיין אַנְדֶר הוֹיז אִיז דָא אַיין סוּכָּה וָואשׁ מֶען הָאט צוּא גִימַאכְט דִיא דֶעכְלַאךְ וֶוען עֶשׂ הָאט גִירֶעגִינְט אוּנ אִיצוּנְד הָאט מֶען זַייא וִוידֶר גִיעֶפִינְט זָאל עֶר גֵיין אִין יֶענֶער סוּכָּה אַרַיין עֶסִין:

ה וֶוער עֶשׂ שְׁלָאפְט אִין סוּכָּה · מֶעג גֵיין אִין שְׁטוּבּ אַרַיין שְׁלָאפִין וֶוען עֶס גֵייט נָאר אַקְלֵיינֶער רֶעגִין:

ו דִיא עֶרְשְׁטֶע נַאכְט סוּכּוֹת זָאגְט מֶען אִין קִידוּשׁ פְרִיעֶר לֵישֵׁב בַּסוּכָּה דֶער נָאךְ שֶׁהֶחֱיָינוּ אָבֶר דִי אַנְדֶערֶע נַאכְט זָאגְט מֶען פְרִיעֶר שֶׁהֶחֱיָינוּ דֶר נָאךְ לֵישֵׁב בַּסוּכָּה:

ז שַׁבָּת חוֹל הַמוֹעֵד זָאגְט מֶען לֵישֵׁב בַּסוּכָּה תֵּיכֶף נָאךְ קִידוּשׁ:

ח בֵּיידֶע טֶעג יוֹם טוֹב בַּייא טָאג אוּנ גַאנְץ חוֹל הַמוֹעֵד זָאגְט מֶען תָּמִיד דִיא בְּרָכָה לֵישֵׁב בַּסוּכָּה נָאךְ דִיא בְּרָכָה הַמוֹצִיא לֶחֶם:

ט אִין דֶעם לוּלָב מוּז מֶען אוּנְטִין אָן בִּינְדִין דֶעם הֲדַס אוּנ דִיא עֲרָבָה · דֶער הֲדַס אִין דֶער רֶעכְטֶער זַייט אוּנ דִיא עֲרָבָה אִין דֶער לִינְקֶר זַייט:

י צוּם אֶתְרוֹג בֶּענְטְשִׁין אוּנ צוּא הַלֵל אוּנ צוּא דִיא הוֹשַׁעְנוֹת · נֶעמְט מֶען תָּמִיד דֶעם לוּלָב אִין דֶער רֶעכְטֶר הַאנְט אוּנ דֶעם אֶתְרוֹג אִין דֶער לִינְקֶר הַאנְט אָבֶּער עֶר מוּז בֵּיידֶע הֶענְט הַאלְטִין אֵיינֶע לֶעבִּין דֶער אַנְדֶערֶע אוּנ וֶוער עֶשׂ אִיז גִילִינְקְט הַאלְט דֶעם לוּלָב אִין דֶעו לִינְקֶער הַאנְט אוּנ דֶעם אֶתְרוֹג אִין דֶער רֶעכְטֶער הַאנְט אוּנ וֶוער עֶשׂ הָאט נָאר אַיין הַאנְט הַאלְט עֶר דֶעם לוּלָב אִין דֶער הַאנְט אוּנ דֶעם אֶתְרוֹג אִין אָרוּם:

יא מֶען מַאכְט פְּרִיעֶר דִיא בְּרָכָה עַל נְטִילַת לוּלָב אוּנ דֶער נָאךְ שָׁאקִילְט מֶען · אִין דֶעם עֶרְשְׁטִין טָאג סוּכּוֹת מַאכְט מֶען אוּיךְ שֶׁהֶחֱיָינוּ פַאר דֶעם שָׁאקְלֶען.

יב אַז דֶער עֶרְשְׁטֶער טָאג סוּכּוֹת גִיפַאלְט אוּם שַׁבָּת בֶּענְטְשְׁט מֶען אִין אִים נִיט קַיין אֶתְרוֹג וָוארוּם דָאס אִיז דָאךְ אַכְּלַל אַז שַׁבָּת בֶּענְטְשְׁט מֶען קַיינְמָאל נִיט קַיין

אתרוג

אתרוג איבער דעם מאכט מען דעם אנדרין טאג סוכות דיא ברכה שהחיינו נאך דיא ברכה על נטילת לולב :

יג די צייט פון אתרוג בענטשין איז נאר ביא טאג ניט ביא נאכט :

יד מען טאר ניט עסין פאר אתרוג בענטשין אונ ווער עש וואונט אין אדארף אונ ערווארט מע' זאל אים ברייגגען איין אתרוג פון ערגעץ אנדערש זאל ער ניט מעהר ווארטין נאר ביז זייגער צוועלף צוא מיטאג אונ אז עש איז שוין נאך זייגער צוועלף זאל ער עסין חאטשע ער האט נאך ניט אתרוג גיבענטשט ׳ אונ אז דיא הארץ איז אים שוואך מעג ער עפעס אן בייסין אונ מיט דעם עסין ווארט ער ביז זייגער צוועלף :

טו חול המועד איז רעכט אוים צוא טאן דיא תפלין פאר אתרוג בענטשין :

טז ווען מען בענטשט אתרוג שאקילט מען מיט דעם לולב זעקס מאל איין מאל קעגין מזרח דאש אנדרע מאל קעגין דרום דאש דריטע מאל קעגין מערב דאס פערטע מאל קעגין צפון דאש פינפטע מאל גלייך ארויף אונ דאס זעקסטע מאל גלייך אראפ ׳ אונ דער חזן שאקילט אין הלל אויך זעקס מאל ווען ער זאגט הודו ביא איטליכין ווארט שאקילט ער איין מאל נאר ניט ווען ער זאגט ליי׳ ׳ אונ ווען ער זאגט יאמר נא ישראל שאקילט ער אויך ביא איטליכין ווארט איין מאל ׳ אבער ווען ער זאגט יאמרו נא בית אהרן אונ ווען ער זאגט יאמרו נא יראי יי׳ שאקילט ער ניט ׳ אונ ווידר ווען ער זאגט ביידע מאל אנא יי׳ הושיעה נא שאקילט ער איטליכם מאל זעקס מאל ׳ אבער אנא יי׳ הצליחה נא שאקילט ער ניט אונ פאר יהללוך שאקילט מען צווייא מאל צוא זעקס מאל :

יז בשעת מען בענטשט אתרוג אדר מען האלט אים צוא הלל אונ צו די הושענות טאר מען צוא דעם אתרוג ניט שמעקין ׳ אבער אנאנדערין טאג מעג מען צו אים יוא שמעקין נאר מען מוז מאכין דיא ברכה הנותן ריח טוב בפירות ׳ אונ אום שבת חול המועד מעג מען אויך שמעקין צום אתרוג ׳ אבר דעם לולב טאר מען שבת חול המועד ניט רירין פון דעם ארט ווארום ער איז מוקצה :

יח מען מעג יום טוב צוריק לייגין דעם אתרוג אין דעם אייגנעם באוויל אריין וואס ער איז גילעגין פון ערב יום טוב אן אבר אין איין אנדרין באוויל אריין טאר מען אים אום יום טוב ניט לייגין ווארום דער באוויל בקומט פון אתרוג איין ריח ׳ אונ דאש טאר מען יום טוב ניט טאן :

יט די ערבה פון דעם לולב מוז זיין צווייא צווייגליך׳ אונ דיא ערבה וואש אנכרי האט אום יום טוב אוים גיריסין פון דער ערד טאר מען אין דעם טאג איר ניט צוא בינדין צום לולב אונ מיטאר איר גאר ניט אן רירין וואר־ום זיא איז מוקצה אבר אז ער האט איר גיריסין דעם ערשטין טאג יום טוב מעג מען איר צו בינדן צום לולב דעם אנדערין טאג יום טוב :

כ אז דאש רוב פון דיא בלעטער אין דעם לולב זיינען שטארק גישפאלטין דאס הייסט איטליכעס בלאט איז גישפאלטין פון אויבין אראפ ביז מער פון דר העלפט

איז

איז דר לולב פסול אונ מיטאר מיט אים ניט אתרוג בענטשין · אונ אז דיא בלעטר זיינן גאנץ נאר דאס רוב בלעטר זיינען שטארק טרוקען אז מען בייגט זייא איין צו ברעכין זייא זיך אדר אז מען רירט זייא אן מיט דעם נאגיל צו ברעקלן זייא זיך איז דר לולב אויך פסול אונ אז עש איז פון דעם לולב דער שפיץ אפגבראכין איז אויך פסול :

כא דער אתרוג מוז וויינגסטינס אזו גרויס זיין וויא איין איי · אבר קלענער איז ער פסול · אונ אז ער איז גאנץ גרין וויא גראז איז ער אויך פסול אונ אז עס פעלט פון דער הויט אפילו דאש מינדעסטע איז ער אויך פסול · אונ אז ער איז גשפאלטין פון אויבין ביז אראפ טיף אין דר שאלאכץ אריין איז ער אויך פסול · אבר אז ער איז נאר אין דער מיטין גישפאלטין · אבער פון אויבין אונ פון אונטין איז עפיס גיבליבין גאנץ איז ער כשר · אז עש פעלט דער פיטם איז ער אויך פסול · אונ אז עס פעלט אונטין דאש שטיקיל וואש עס בלייבט פון דר צווייג אונ עס איז אויף דעם ארט אגריביל איז ער אויך פסול · אבער אז דאש שטיקיל איז נאר האלב אפ גיבראכין אונ עש איז קיין גריביל ניט דא אין אתרוג איז ער כשר · אונ אז ער איז גאנץ קיילעדיג איז ער אויך פסול :

כב עש זיינען נאך דא דינים בייא. דעם אתרוג ווען ער איז כשר אדר פסול דאש פאר שטייט אבער נאר דער למדן · ווער עס וויל האבין איין כשרין אתרוג זאל ער גיין מיט אלמדן ער זאל אים אויס קלייבין אונ מיזאל ניט קארג זיין אויף קיין געלט ווארום דאס איז אגרויסע מצוה :

כג אין דיא ערשטע זעקס טעג · דאס הייסט דיא צווייא טעג יום טוב אונ פיר טעג חול המועד · זאגט מען איטליכין טאג נאך מוסף איין אנדערע הו־ענא · אונ דאס איז אזוי ווען דער ערשטער טאג סוכות גיפאלט מאנטאג זאגט מען דעם ערשטין טאג למען אמתך · דעם אנדערין טאג אבן שתיה · דעם ערשטין טאג חול המועד אערוך שועי · דעם אנדערין טאג אום אני חומה · דעם דריטין טאג אל למושעות · שבת חול המועד אום נצורה · גיפאלט דער ערשטער טאג יום טוב אום דינסטאג · זאגט מען דעם ערשטין טאג למען אמתך · דעם אנדערין טאג אבן שתיה · דעם ערשטין טאג חול המועד אערוך שועי · דעם אנדערין טאג אל למושעות · שבת חול המועד זאגט מען אום נצורה · אום זונטאג זאגט מען אדון המושיע · גפאלט דער ערשטער טאג סוכות אום דאנערשטאג · זאגט מען דעם ערשטין טאג למען אמתך · דעם אנדערין טאג אבן שתיה · שבת חול המועד אום נצורה · דעם אנדרן טאג חול המועד זאגט מען אערוך שועי · דעם דריטין טאג אל למושעות · דעם פערטען טאג אדון המושיע · אונ אז דער ערשטער טאג סוכות גיפאלט אום שבת זאגט מען דעם ערשטין טאג אום נצורה · דעם אנדערין טאג למען אמתך · דעם ערשטין טאג חול המועד זאגט מען אערוך שועי · דעם אנדערין טאג אבן שתיה · דעם דריטען טאג אל למושעות · דעם פערטין טאג אדון המושיע ·

כד הושענא רבה איז איין יום הדין איבער דעם איז מען אויף דיא גאנצע נאכט אונ מען לייענט משנה תורה אונ מען זאגט גאנץ תהלים אונ מען בעט זיין ליבי·

ליבין נאמען ער זאל אונז שיינקען איין גליקליך יאר · אין דער פריא צינדט מען אן דיא יום כפור ליכט אונ דער חזן גייט אין קיטיל אונ מען זאגט שבת ברכות דאס הייסט למנצח מזמור לדוד השמים מספרים מיט דיא איבעריגע קאפיטלאך ביז לאורך ימים אבער נשמת זאגט מען ניט · פאר דעם אוים נעמען זאגט מען אין במוך · ווען מען נעמט אוים זאגט מען שמע ישראל אונ יי יי אונ דעם רבונו של עולם אזו וויא יום טוב · צו מוסף זאגט מען נעריצך · אויך איז דר מנהג אז דער חזן זינגט אדון עולם אונ ברוך שאמר אונ תתברך צורנו מיט דעם ניגון פון ראש השנה · הושענא רבה נאך מיטאג אדער שמיני עצרת איז מען מעביר דיא סדרה וזאת הברכה וויא דר דין איז שנים מקרא ואחד תרגום :

כה דיא הושענות וואש מען שלאגט אפ הושענא רבה · טאר מען ניט אוועק ווארפין ווארום עס איז דאך אמצוה זאך · איבער דעם זאל מען זייא פאר ברענען :

כו איינענטליך איז ניט דא קיין דין וויא פיל צווייגליך עס דארפין צוא זיין אין דער הושענא · אבער דער מנהג איז צוא מאכין איטליכע הושענא פון פינף צווייגליך · אונ דער דין איז אז אפילו עס איז נאר דא איין בלעטיל אויף דעם צווייגעל איז שוין אויך גינוג אבער שיין איז דאש ניט · איבער דעם איז רעכט אוים צוא קלייבין צווייגלאך וואס האבין פיל בלעטער :

כז שמיני עצרת ביא דער נאכט מאכט מען קידוש אין סוכה אונ מען מאכט שהחיינו אבער מען זאגט ניט מער דיא ברכה לישב בסוכה · אונ מען עסט אין סוכה ביא דער נאכט אונ אין דער פריא :

כח שמיני עצרת אין דער פריא פאר מוסף רופט אוים דער שמש מען זאל זאגין משיב הרוח · אונ דער עולם זאגט שוין תיכף אין שמונה עשרה פון מוסף משיב הרוח ומוריד הגשם · דאש זאגט מען דעם גאנצין ווינטער ביז צוא מנחה פון דעם ערשטין טאג פסח :

כט שמחת תורה ביא דער נאכט זאגט מען אין קידוש שהחיינו · אונ אין אנדערע מדינות איז דער מנהג אז מען לייענט איין פרשה ברכה · אונ מען רופט אויף דער צוא כהן לוי אונ ישראל · אבער אין פיל מדינות לייענט מען ביא דער נאכט גאר ניט :

ל שמחת תורה אין דער פריא נעמט מען אויש אלע ספרים צוא דיא הקפות · דער נאך לאזט מען איבער דרייא ספרים צום לייענען אין איינעם לייענט מען דיא סדרה ברכה ביז מעונה עטליכע מאל כדי יעדער זאל עולה לתורה זיין · דער נאך לייענט מען דעם חתן תורה פון מעונה ביז אויש · דער נאך לייענט מען דעם חתן בראשית אין דעם אנדערין ספר פון בראשית ביז אשר ברא אלהים לעשות אונ מען זאגט חצי קדיש אונ מען לייענט אין דריטער ספר מפטיר · ווען מען האט אבער ניט מער נאר צווייא ספרים לייענט מען אין דעם ערשטין ברכה · אין דעם אנדערין בראשית אונ ווידער אין דעם ערשטין מפטיר :

לא שמחת תורה דוכינט מען ניט · דער טעם איזווייל דער עולם מאכט קידוש

נאך

נאך דעם לייענען · אבער אין אנדערע קהלות דוכינט מען צו שחרית :

לב דאש וואס מען שיסט פולווער אום שמחת תורה · איז איין גרויסע עבירה אונ מען דארף דאש צו פאר ווערין :

ע דינים פון חנוכה ובו ט״ז סעיפים

אין חנוכה האבין זיך צו אונזערע עלטערין צווייא גרוישע נסים גיטראפין · דאש ערשטע איז גיוועזן ווען די יונים האבין איבער אידין גיהערשט זיי האבין אונזערע עלטערין גרויסע צרות אן גיטאן זיי האבין פאר באטין צו לערנן תורה צוא האלטין שבת אונ מילה · דער נאך זיינען זייא גאר אן גיפאלין אויפין בית המקדש אונ האבן דרינען גיוואלט אריין שטעלין זייערע בילדער זיינען קענין זייא אויף גישטאנען די כהנים גדולים פון דער פאמיליע חשמונאי אונ האבין מיט זייא מלחמה גיהאלטן ביז זייא האבין זייא ארויש גיאגט אויס דעם היילינגין לאנד אונ אידין האבין ווידר אליין גיהערשט איבער צווייא הונדערט יאר · דער טאג וואש זייא האבין די יונים ארויס גיאגט איז גיוועזין פינף אונ צוואנציג טעג אין כסלו · דעמאלט האט מען ניט געפונן נאר איין קריגיל בוימיל פאר חתמית מיט דער חתימה פון דעם כהן גדול איז גיוועזן מער ניט צו ברענן אויף איין טאג · ווארום דיא איבעריגע פלעשר זיינן אפין גיוועזין האט מען זיי ניט גיטארט ברענן טאמר האבין די יונים זייא אן גירירט עס איז אבער איין נס גישעהען אז דאש איין קריגיל בוימיל האט גברענט אכט טעג · ביז מען האט גיבראכט איילבערטין אונ מיהאט אויש זיי גיפרעסט פרישין בוימיל · דורך דעם האט מען דעמאלט גימאכט אז מען זאל אלע יאר מאכין חנוכה פון דעם פינף אונ צוואנציגסטין טאג אין כסלו ביז אכט טעג · מען זאל אלע נאכט אנצינדין בוימיל כדי מען זאל זיך דער מאנען אן דעם גרויסין נס אונ הילף וואס מיר זיינען דעמאלט גיהאלפין גיווארין · דאש ווארט חנוכה איז טייטש באנייען ווארום מען האט דעמאלט באנייעט דאש בית המקדש וואש דער שונא האט עס אלאנגע צייט פאר אום ריינינקט · איבער דעם מוז מען אין דיא דאזיגע אכט טעג פריילך זיין אונ דעם אויבערשטין לויבין אונ ארעמע לייט געבין צוא עסין :

דאס אנדערע נס איז גיוועזן ווען דער אנטיוכם הרשע האט באלעגערט ירושלים אונ אידין זיינען גיוועזין אין איין זייער גרויסער נויט האט זיך א פרומע פרויא איינגישטעלט דאס לעבין אונ איז גיגאנגען צום שונא אין לאגר אריין · דארט האט זיא מיט איר חכמה אונ שוינקייט נושא חן גיוועזין בייא דעם יענעראל זיא האט פאר אים גימאכט איין סעודה פון זייער גוטע מאכלים אונ פיל גיזאלציגנם קעז · דאש האט אים שטארק גידארשט · ער האט גיטרונקען פיל ווייין ביז ער איז שטארק אנטשלאפין גיווארין · אונ ווייא זיא האט גיזעהן אז ער אונ אלע זיינע לייט שלאפין פעסט האט זיא אים אפ גישניטן דיא קאפ אונ איז מיט אים גילאפין קיין ירושלים · איצונד זיינען דיא אידין גישווינט איבער גיפאלין דאש לאגער פון דעם שונא אונ האבין אים שטארק גישלאגין ווארום עס איז דאך ניט גיוועזין קיין יענעראל וואש

זאל

זאל קאמאנדירין · אונ דאש היילינע לאנד איז בעפרייעט גיווארין פון דיא רשעים · דורך דעם האט מען דעמאלט גימאכט איין גרוישע לאמינאציע · אונ עש איז גיבליבן מען זאל אלע יאר אין דעם זעלביגן צייט שטארק באלייכטין דיא הייזער אונ דיא שולין צוא גידיינקען דאש גרוישע נס וואש זיין ליבער נאמען האט אונז פאר צייטין גיטאן :

א נאנץ חנוכה טאר מען ניט פאסטין אפילו איין יאר צייט · אבער איין תענית חלום מעג מען יוא פאסטין · נאר ער מוז נאך חנוכה נאך אמאל פאסטין וואש ער האט חנוכה גיפאסט · אויך מאכט מען חנוכה קיין הספד ניט אונ מען זאגט ניט קיין צדוק הדין :

ב דער עיקר מצוה איז חנוכה ליכט צוא ברענען גוטע בוימיל · אבער אז ער האט ניט קיין בוימעל מעג ער ברענען איל אדער וועקסענע ליכטלאך · אדער איין אנדערע זאך וואש ברענט · אונ אז ער ברענט ליכטלאך זאל ער ניט שטעלן איינס העכער אונ איינס נידעריגער נאר אלע מוזין גלייך שטיין · אונ עש זאלין ניט זיין צו נאהענט איינס לעבין דאש אנדערע ווארום דורך דעם שמעלצין זייא באלד אוים · אונ איטליכעס ליכטיל מוז זיין אליין · ניט צוא זאמען גיפלאכטין אויש עטליכע שטיקלאך :

ג דאש ארט פון די חנוכה ליכט · איז ענטוועדער בייא דער טיר אין דער לינקער זייט · קעגין איבער דער מזוזה · אדער בייא דעם פענסטער · אין דיא ערשטע נאכט צינט מען אן דאש ליכטיל אין דער רעכטער זייט · דיא אנדערע נאכט צינט מען אן דאס ערסטע ליכטיל אין דער רעכטע זייט אונ דער בייא דאש אנדערע · אונ אזו גייט עש אלע נאכט ווייטער ביז ער קומט צום אכטין ליכטיל אין דער לינקער זייט · אין שול שטעלט מען די חנוכה ליכט אין דער דרום זייט · אונ וויא צו צינדין האט איטליכע שטאט איר אייגענעם מנהג · אנדערע צינדין פון מזרח קעגין מערב · אונ אנדערע אנדערש :

ד מען מוז אזו פיל בוימיל אן גיסין אז ער זאל ווייניגסטענס ברענען אהאלבע שעה · אונ דיא וועקסענע ליכטלאך מוזין אויך ברענען אהאלבע שעה :

ה דיא צייט פון חנוכה ליכט בענטשין איז תיכף וויא עס ווערט נאכט · אי שול בענטשט מען נאך מנחה · אונ אין דער היים בענטשט איטליכער נאך מעריב אונ מען מוז זעהען צו בענטשין חנוכה ליכט בייא צייטין כל זמן דיא הויז מענטשין זיינען אויף כדי אלע זאלין הערין · אונ וויא באלד עס ווערט נאכט טאר מען ניט עסין אונ קיין מלאכה ניט טאן אונ אפילו ניט לערנען · ביז מען בענטשט חנוכה ליכט :

ו מען טאר פון דיא חנוכה ליכט קיין הנאה נישט האבין · אפילו צוא עסין אדער שרייבין אדר לערנען דר בייא · אונ מען טאר עש ניט באנוצין אויף קיין שום אנדערע זאך · איבער דעם לאזט מע דעם שמש אויך ברענען לעבין די חנוכה ליכט · כדי אז מען ווערט עפיס יוא הנאה האבין פון דיא חנוכה ליכט זאל מען קיין

עבירה

עבירה ניט האבין · ווארום דער בייא איז דאך דא די ליכטיגקייט פון שמש אונ דאש אליין איז אויך גינוג :

ז דיא ערשטע נאכט פון חנוכה מאכט מען דרייא ברכות · להדליק נר·אונ שעשה נסים · אונ שהחיינו · אבער די איבעריגע נעכט מאכט מען נאר צווייא ברכות · להדליק נר אונ שעשה נסים · אבער אז ער האט דיא ערשטע נאכט נאר ניט אן גיצונדין חנוכה ליכט · אדער ער האט יוא גיצונדין · נאר ער האט פאר געסין צו מאכין שהחיינו · מאכט ער דיא אנדערע נאכט שהחיינו · האט ער דיא אנדערע נאכט אויך ניט גיצונדין אדער ער האט זיך דעמאלט אויך ניט דר מאנט שהחיינו צוא מאכין · מאכט ער שהחיינו אין דער נאכט וואש ער דער מאנט זיך אדער וואש ער הייבט אן צוא צינדין · אונ אזו איז עס ביז אוים חנוכה · וועלכע נאכט ער צינט צום ערשטן מאל אדר וואש ער דר מאנט זיך דעמאלט מאכט ער שהחיינו :

ח פרייטאג צוא נאכט בענטשט מען פריער חנוכה ליכט אונ דער נאך בענטשט מען שבת ליכט · אונ מוצאי שבת בענטשט מען חנוכה ליכט נאך הבדלה · אונ אין שול צינט מען אן חנוכה ליכט פאר הבדלה :

ט אלע אכט טעג חנוכה זאגט מען גאנץ הלל · אונ מען זאגט ניט קיין תחנון אונ ניט אל ארך אפים אונ ניט למנצח · אונ שבת זאגט מען ניט קיין צדקתך צדק :

י ווייבער מוזין אויך בענטשין חנוכה ליכט · נאר אז זיא האט איין מאן זאגט זיא נאך אמן נאך דיא ברכה פון זיין בענטשין אונ איז יוצא · האט זיא אבער ניט קיין מאן אדער דער מאן איז ניט אין דער היים · מוז זיא בענטשין חנוכה ליכט :

יא ווער עש איז אין דער פרעמד אונ ווייס אז זיין ווייב צינט חנוכה ליכט אין דער היים · הערט ער דיא ברכות פון איין אנדערין וואש בענטשט חנוכה ליכט · דער נאך צינט ער ליכט אן אברכה · האט ער אבער קיין ווייב אדער ער ווייס אז זיא בענטשט ניט חנוכה ליכט · מוז ער בענטשין חנוכה ליכט דארטין וואו ער איז · אונ אז עס איז ניט מיגליך זאל ער צוא שטייער געבין דעם בעל הבית אויף בוימיל כדי ער זאל קויפין אביסיל מעהר בוימיל וויא מען דארף · האט ער שוין אויך אחלק אין דער מצוה :

יב אז מען צינט חנוכה ליכט אין איין לייטענעם לעמפיל · זאל מען שוין די אנדרע נאכט דרינען ניט מער צינדין · ווארום עש איז שוין ניט שיין · איבער דעם איז רעכט צוא האבין איין זילבערנעם אדער אמעשענעם אדער ווייניגסטינס אבלעכענעם לעמפיל :

יג איינעגטליך מעג מען ברענען יעדער אייל · אבער ווער עס וויל די מצוה מאן וויא עס דארף צו זיין · זאל ער נעמען דעם בעסטין ריינכטין בוימיל · אויך דיא קנויטין מעג מען מאכין פון וואש מען וויל · אבער מעהר מצוה איז איין באווילנע קנויט :

יד ווען מען האט פאר געסין צוא זאגין על הנסים אין דער שמונה עשרה אונ דער מאנט זיך ערשט נאך ולך נאה להודות אדער אפילו נאך ברוך אתה יי · איז

שוין פאר פאלין אונ ער זאגט ניט מער׳ דער מאנט ער זיך אבער פאר ברוך אתה יי׳ אפילו ער האלט שוין ביא ועזרתינו סלה׳ זאגט ער דא על הנסים:

טו אז ער פאר געסט אין בענטשין צוא זאגין על הנסים אונ דער מאנט זיך ערשט וויא ער האט שוין גיזאגט דעם שם פון דער ברכה פון ועל הכל אדער ער האלט שוין ווייטער זאל ער פאר הרחמן הוא יזכנו זאגין הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה דער נאך זאגט ער בימי מתתיהו ביז לשמך הגדול:

עא דיני ארבע פרשיות ובו ד׳ סעיפים

דינים פון ארבע פרשיות

א דער שבת פאר ראש חודש אדר׳ אונ אין איין עבור יאהר פאר ראש חודש אדר שני׳ איז פרשת שקלים׳ ווארום ווען דאש בית המקדש איז גישטאנען האט יעדער גיבוזט געבין איין האלבין שקל אויף דיא קרבנות וואש מען האט אן גיהויבין ראש חודש ניסן איין צוא קויפין׳ אונ מיט איין חודש פריער׳ דאש הייסט אום ראש חודש אדר האט מען אויס גירופין אז יעדער זאל ברייגגען דעם האלבין שקל׳ דעם דאזיגין שבת לייענט מען מפטיר אין אנדערין ספר דיא פרשה פון שקלים אין כי תשא׳ אונ אז ראש חודש אדר גיפאלט אום שבת׳ לייענט מען נאר ביז ששי אין דער סדרה פון דער וואך׳ אונ שביעי לייענט מען אין אנדערין ספר די פרשה פון ראש חודש דאש הייסט וביום השבת ובראשי חדשיכם אונ זאגט חצי קדיש׳ אונ אין דריטין ספר לייענט מען די פרשה פון שקלים׳ אונ אז מען האט זיך טועה גיוועזין אונ האט אן גיהויבין צוא לייענען שביעי דיא פרשה פון שקלים׳ לייענט מען אויש׳ אונ מען לייענט מפטיר דיא פרשה פון ראש חודש:

ב דר שבת פר פורים איז פרשה זכור׳ מען נעמט אויס צוויי ספרים אין איינם לייענט מען די סדרה פון דר וואך אונ אין אנדערין לייענט מען מפטיר אין פרשת כי תצא פון זכור את אשר עשה לך עמלק ביז צום לעצטי׳ ווארום המן איז ארויש גיקומן פון עמלק אונ מיט דעם גידיינקן מיר דאש גרוישע נס וואש דר אויבערשטר האט אונז דעמאלט גיטאן׳ אין דעם דאזיגן שבת טאר ניט מפטיר זיין איינער וואש איז נאך ניט בר מצוה׳ אונ ווער עם וואנט דארטין וואו עש איז קיין מנין ניטא׳ אדר ער איז ניט גיזונט אונ קאן ניט גיין אין שול אריין׳ מוז ער אין דער היים לייענן דיא פרשה פון זכור מיט טראפ אונ מיט גרויש כונה:

ג דער שבת וואש פאר פרשת החודש׳ איז פרשת פרה׳ מען נעמט אויס צווייא ספרים׳ אין איינעם לייענט מען דיא סדרה פון דער וואך אונ אין דעם אנדרין לייענט מען מפטיר דיא פרשה פון דער פרה אדומה אין דער סדרה חוקת׳ ווארום ווען דאש בית המקדש איז גישטאנען האט מען דעם עולם צוא וויסין גיגעבין אז איידער זייא גייען עולה רגל זיין קיין ירושלים זאל זיך יעדר ריינגן ער זאל ניט טמא זיין כדי ער זאל קענען ברייגגען דעם קרבן פסח׳ אויך אין דעם דאזיגן שבת

רופט מען ניט אויף צוא מפטיר איינעם וואש איז נאך ניט בר מצוה :

ד דער שבת פאר ראש חודש ניסן איז פרשת החודש · מען נעמט אויש צווייא ספרים · אין איינעם לייענט מען דיא סדרה פון דער וואך · אונ אין אנדערין לייענט מען מפטיר דיא פרשה החודש הזה לכם · אונ אז ראש חודש גיפאלט אום שבת · איז דעמאלט פרשת החודש · מען נעמט אויש דרייא ספרים · אין איינעם לייענט מען ביז נאך ששי דיא סדרה פון דער וואך · אין אנדרין לייענט מען שביעי פון שבת ראש חודש אונ זאגט חצי קדיש אונ אין דריטין לייענט מען מפטיר דיא פרשה החודש הזה לכם :

עב הלכות פורים ובו י״א סעיפים

דינים פון פורים

א אסתר תענית איז איינגינמליך אויף אטאג וואש איטליכער איד מוז אין אים פאסטין · נאר אמעוברת אונ אזייגעדיגע אדער אפילו וואש האט אויגין שמערצין · אדער אקימפעטארין ביז אחודש נאכין קימפעט · דיא אלע מעגין עסין ווען דאש פאסטין ארט זייא שטארק · אבער אגיזונטער מענטש מוז פאסטין :

ב יעדער מענטש איז מחויב צוא לייענען דיא מגילה בייא נאכט אונ איבער צוא לייענען נאך איין מאל אין דער פריא ווארום דאש איז איין אנדיינקונג אויף דעם נס וואש דער אויבערשטער האט גיטאן צו די אידין וואש פלעגין שרייען טאג אונ נאכט פון פיל צרות · אונ דיא צייט צוא לייענען דיא מגילה בייא טאג איז דער גאנצין טאג פון די צייט וויא די זון גייט אויף ביז סוף טאג · אונ ווען ער האט גילייענט דיא מגילה גליך וויא דער מארגין שטערין איז אויף גיגאנגען איז ער אויך יוצא · אונ דיא צייט פון צוא לייענען דיא מגילה בייא נאכט איז פון אנפאנג נאכט וויא שטערין הייבין זיך אן צו זעהען ביז סוף נאכט · אבער איידער שטערין זעהען זיך טאר מען ניט אן הייבין צוא לייענען דיא מגילה אונ תאן עש איז אים זייער שווער צו פאסטין פון דעסט ווענין טאר מען ניט לייענען איידער שטערין זעהען זיך · אונ דער וואש לייענט איידער שטערין זעהען זיך איז ער גאר ניט יוצא · אונ אפילו ער האט נאר אהאלבע מגילה גילייענט איידער שטערין זעהען זיך אונ דיא אנדרע האלבע קוכט אויש אין דער צייט איז ער אויך ניט יוצא · מוז ער איבער לייענען אין גאנצין ווען דיא צייט איז · אונ ווען ער האט זייער קיין צייט ניט אדער ער איז זייער שלאף פון תענית מעג ער עטוואש פאר זוכען כדי צוא שטארקין דיא הארץ ער זאל גוט קענען הערין דיא מגילה לייענען נאר קאווע אדער טייא אבער ניט קיין עסן ׀ אדער איין אנדר משקה :

ג אפילו לערנן תורה וואש דאס איז נגליכין קעגין אלע מצות איז מען אייך מבטל כדי צו הערין די מגילה לייענן מיט מנין · ווען אפילו ער קאן שפעטער מאכין אמנין בייא זיך · זאל ער מיט דיא ווייב אונ קינדער אויך גיין בעסער אין שול

ווען

ווען אלע לייענען דיא מגילה ווייל דער נס איז גרעשער אז עס איז אגרויסער עולם אין שול:

ד אלע זיינען מחויב צוא הערין דיא מגילה לייענען סייא מענער סייא פרויען אויך איז מען מחויב איין צו געוואהנען דיא קליינע קינדער צוא דער מצוה ווארום זיי זיינען אויך געוועזין אין דיא גזירה אז מען זאל זייא אויך אויש הרגנן נאר זייא זיינען יוצא ווען אפילו זייא לייענען ניט אליין נאר זייא הערין פון איין אנדערין לייענענדיק דיא מגילה נאר זייא מזין הערין פון אזו אמענטש וואס ער איז מחויב אליין צוא לייענען די מגילה · אונ איינער פון זייא אז ער לייענט זיינען דיא איבעריגע וואש הערין ניט יוצא מיט דעם לייענען · נאר אין איין נויט מעג איין אשה לייענען פאר זיך אין איין כשרה מגילה:

ה דיא מצוה פון מגילה לייענען איז דווקא מיטין מנין אונ איינער לייענט אונ דיא איבעריגע הערין גוט צוא · נאר אז עש איז ניטא קיין מנין · איז דער דין אזו · ווען אלע פאר שטייען צוא לייענט איטליכער פאר זיך · נאר בדיעבד אז איינער האט גילייענט מוציא צוא זיין דיא איבעריגע אונ זייא טראכטין אויך יוצא צוא זיין מיט זיין לייענען זיינען זייא יוצא בדיעבד · אונ איין דעה איז פאראנען אז אפילו לכתחלה זאל אויך בעסער איינער לייענען אונ זייא זאלין הערין ווייל אזוא איז גרעסער דר נס · אונ ווען איינער פאר שטייט צוא לייענען אונ דיא אנדערע פאר שטייען ניט איז נאך אלעמען נאך בעסער אז דער וואס פאר שטייט זאל לייענען אונ די איבעריגע זאלין הערין · דיא מגילה מוז זיין גישריבין אויף פארמעט אונ מען טאר ניט שרייבין אין איר קיין נקודות אונ טראפ אונ דיא דינים וויא עש זאל זיין גישריבין אינ אויך מיט וואש מען נייט איר צוא זאמען דיא יריעות אונ אנדערע דינים גיפינט מען אין שולחן ערוך · אונ ווען עס איז אלעש גיטאן גיווארין בכשרות אזו וויא דער דין איז מעג מען מאכין אברכה אויף איר לייענען אבער אז עס איז גישריבין אויף איין פאפיר אדער גידרוקט דהיינו אין אחומש הנם ער מעג בשעת הדחק לייענען אבער קיין ברכה טאר מען ניט מאכין · אין איין גיגזילתע מגילה טאר מען ט לייענען אונ אפשיטא ניט קיין ברכה מאכין נאר פון דעסט וועגין אויב ער האט גילייענט אין איר איז ער יוצא:

ו ווער עס זיצט שבעה · גייט ער פורים אן גטאן אין די שיך אונ זיצט אויף אבייגקל אונ אז ער קאן ניט האבין בייא זיך אין דער היים אמנין מעג ער גיין אין שול אריין צו הערין דיא מגילה לייענן · אונ שושן פורים זיצט ער אויך ניט קיין שבעה:

ז ביידע טעג פורים מאכט מען ניט קיין הספד אונ מען זאגט ניט קיין צדוק הדין · אונ מען טאר אין זייא ניט פאסטין · אונ אז עש איז איין עבור יאר · האבן ביידע טעג פון קליין פורים אויך דעם אייגענעם דין:

ח איין אבל מוז שיקין שלוח מנות · אבער אים שיקט מען ניט קיין שלוח מנות דעם גאנצין יאר וואס ער איז איין אבל:

ט ווען בייא איינעם איז חס ושלום אימעצער גישטארבין אסתר תענית אונ דיא

קבורה וועט ערשט זיין פורים ביא טאג · חאטשע ער איז איין אונן · דאווינט ער
ביא נאכט אונ הערט די מגילה לייענן · נאר אין דר פריא זאל ער ווארטין ביז נאך
דער קבורה · אונ דעמאלט זאל ער ערשט דאוונען אונ זאל די מגילה לייענן אדער
איין אנדרער זאל אים פאר לייענען · אבר קיין תפילין זאל ער ניט לייגין · אונ אז
ער האט גיהערט די מגילה לייענען פאר דער קבורה איז ער אויך יוצא · פון דעסט
וועגין איז רעכט ער זאל שפעטער נאך דער קבורה לייענן די מגילה אן אברכה :
י די סעודה פון פורים מוז זיין ביא טאג · איבער דעם מוז מען גאנץ פריא דאוונן
מנחה אונ זעצין זיך צוא דר סעודה ווען עש איז נאך טאג · אונ אז פורים גפאלט
אום פרייטאג מאכט מען דיא סעודה ביא טאג :

יא יעדער מענטש מוז שיקין משלוח מנות · דהיינו צווייא מיני פארטיגע אוכלי
אדער צווייא מיני משקה אויך דארף יעדער געבין מתנות לאביונים דאש הייסט
צווייא ארימע לייט יעדערין איין מטבע · אונ ווייבער זיינען אויך מחוייב צו שיקי
משלוח מנות ומתנות לאביונים · נאר ווייבער מוזן שיקן צוא ווייבער :
יב ביידע טעג פורים אויך ביידע טעג קליין פורים זאגט מען ניט קיין תחנון אונ
ניט אל ארך אפים אונ ניט למנצח :
יג ווען עש איז איין ברית מילה אום פורים איז מען מל פאר דער מגילה לייענען :
יד ווען מען פארגעסט פורים צוא זאגין על הנסים אין דאוונען אדער אין בענטשין ·
איז דער איינענער דין וויא מיר האבין גישריבין ביי חנוכה · נאר ער זאגט נאך
בזמן הזה · בימי מרדכי ואסתר ביז על העץ :
טו ווען עס טרעפט זיך א פדיון הבן אום פורים מאכט מען א סעודה אקוראט וויא

אין איין אנדערין טאג · אונ מען מעג אויך מאכין אחתונה אום פורים · אבע
דאש טרעפט זיך קיין מאל ניט · ווארום נאך וואש זאל מען האבין די חתונה או
פורים ווען איטליכער מענטש זיצט ליבער ביא זיך אין דער היים אונ פרייט זי
מיט זיין ווייב אונ קינדער · ליבערשט מאכט מען דיא חופה אסתר תענית ביי
דער נאכט · דעמאלט קאן מען האבין אגרויסין עולם · השי"ת זאל געבין עס זאל זי
ביא אלע אידין שמחות · אונ מיר זאלין זוכה זיין צוא זעהען דיא גאולה במהר
בימינו אמן :

תם ונשלם ספר חיי אדם · בעזרת יוצר האדם

ספר

חכמת אדם

נעתק

מהספר חכמת אדם בלה"ק שחבר הרב המאוה"ג
מוהר"ר אברהם דאנציג ז"ל מו"ץ דווילנא .

דיא דינים פון שולחן ערוך יורה דעה אונ פון אנדערע פוסקים
וועלכע עס זיינען נייטיג פאר איטליכען אידין צו וויסען . זיינען דא איבער
גיזעצט אין עברי טייטש גאנץ קלאר אונ דייטליך דאס יעדער זאל עס
קענען לייכט פאר שטיין ․

פֿערצייכֿענעש פֿון אַלע דינים וואָש שטייען אין דעם חכמת אָדם :

א הלכות מליחה · אַלע דינים פֿון פֿליייש זאַלצין · וויא אַזוא מען זאָל זאַלצין אונ ווען דיא צייט איז צוא זאַלצין · אונ וויא מען זאָל זיך נוהג זיין מיט דעם קאָפּ אונ דיא פֿיס · לונג אונ לעבער · ניררין · מילץ · אייטער · אונ איין מאָגין פֿון איין קאַלב :

ב דיני תולעים · וועלכֿע זאַכֿין מען מוז קלייבין אויב עש איז אין זייא ניטא קיין ווערים אונ דינים פֿון ווערימדיגין רעטאַך :

דיני מאכלי נכרים · דינים פֿון ברויט אונ אַלע עסין וואַרג פֿון איין נכרי :

ד הלכות חלה · פֿון וועלכֿין טייג מען מוז חלה נעמען · וויא גרויש דאָש טייג מוז זיין אונ וויא גרויש דיא חלה מוז זיין אונ ווער עש מוז חלה נעמען :

ה דיני הכשר כלים · וויא אַזוי מען מוז כּשרין כּלים וואָש זיינען טרפֿה אָדער וואָש מען קויפֿט בייא איין נכרי · אונ וועלכֿע זאַכֿין מען מוז גליען אין פֿייער :

ו דיני מאכלות אסורות · אַלדינג וואָש דער איד טאָר ניט עסין אונ ניט טרינקען · אונ דינים פֿון כּלאַים אונ פֿון שעטנז :

ז דיני צער בעלי חיים · וויא אַזוא מען מוז זיך היטין קיין לעבעדיג באַשעפּעניש קיין יסורים ניט אָן צוא טאָן :

ח הלכות נזיקין · וויא מען מוז זיך אָפּ היטין קיין פֿרעמדין אונ אויך זיך אַליין קיין שאָדין ניט צוא טאָן :

ט דיני כיבוד אב ואם · וויא מען מוז ערליך האַלטין פֿאָטער אונ מוטער אונ דעם עלטערין ברודער · שווער אונ שוויגער · אונ זיין רבי אונ איין תּלמיד חכם אונ איין כּהן אונ איין לוי · אונ ווידער וויא דער פֿאָטער מוז זיך נוהג זיין קעגין זיינע קינדער :

י הלכות רבית · אַלע דינים פֿון פּראָצענט נעמען · וועלכֿעש מען טאָר ניט אונ וועלכֿעס מען מעג · אונ וויא אַזוא צוא מאַכֿין איין היתּר עיסקא אונ וויא אַזוא מען מוז זיך שטאַרק אָפּ היטין פֿאַר אַנדערע זאַכֿין וואָש זעהען אויך אויש וויא פּראָצענט :

יא דיני ממונות · אַלע דינים פֿון משׂא ומתּן אונ געלט זאַכֿין :

יב דיני מילה · ווען דיא צייט איז דער פֿון · אונ ווען מען מעג אָפּ לייגין דיא מילה אויף שפּעטער · אונ וויא אַזוא דער מנהג איז בייא דער מילה :

יג דיני פדיון הבן · אין וועלכֿין טאָג מען מאַכֿט דעם פּדיון הבּן · אונ וויא אַזוא דער מנהג איז דער בייא · אונ ווער עש דאַרף קיין פּדיון הבּן ניט מאַכֿין · אונ וויא פֿיל געלט מען מוז געבין דעם כּהן :

יד דיני בכור בהמה טהורה · וואָש מען מוז טאָן ווען דיא בהמה פֿון איין איד האָט איין בכור · אונ בייא וועלכֿע בהמות דער איד איז דער פֿון פּטור · אויך וויא דער דין איז ווען איין אייזיל גיווינט איין בכור :

טו דין אותו ואת בנו · אין וועלכֿין טאָג מען טאָר דיא בהמה ניט שחטין · אונ וויא אַזוא מען מוז טאָן ווען מען פֿאַר קויפֿט איין אַנדערין איין בהמה וואָש מען ווייש אַז יענער וועט זיא שחטין :

טז הלכות אישות · פֿון מאַן אונ ווייב · פֿון

דער

דער תתונה · וועלכעס ווייב דער כהן טאר ניט נעמען · וויא לאנג איין גרושה אדער איין אלמנה טאר קיין שידוך ניט טאן · אין וועלכין טאג חתן כלה דארפין ניט פאסטין פאר דער חופה · דינים פון שבע ברכות · מיט וועלכע נקבה מען טאר ניט זיין אליין · אונ וויא שטארק מען מוז זיך דער ווייטערין פון ווייבער :

יז הלכות אונן · דינים פון דעם טאג וואש עש איז ביא איינעם איינער געשטארבין וויא ער מוז נאך אים שבעה זיצין · אונ וויא אזוא דאש איז ווען דער טאג איז שבת אדער יום טוב אדער פורים אדער אז ער מאכט דעמאלט איין ברית מילה · אדער ער האט גימאכט חתונה · אונ וויא אזוא מען זאל זיך נוהג זיין נאך איין משומד אדער נאך איינעם וואש ער האט זיך אליין גימאכט דעם טויט :

יח דיני כבוד המתים · וויא שטארק מען מוז ערליך האלטין דעם מת אונ דעם קבר אונ דיא מצבה אונ דאש בית עולם · אונ וואש מען זאל טאן ווען מען גיפינט אויף דעם וועג איין גיהרגתן איד :

יט דיני טומאת כהן · וויא וייט דער כהן מוז זיך היטין ניט צוא זיין ביא איין מת אונ דארט וואו עש ליגט קליידער אדער בלוט פון איין טויטין אדער דארט וואו איינער ליגט צום שטארבין · אונ אין וועלכע הייזער ער טאר ניט זיין וואש זיינען לעבין דעם טויטין · אונ וואש מען זאל טאן ווען דער כהן שלאפט אין איין הויז וואש עש טרעפט זיך דארטין אדער דער ביא איין טויטער · אונ ווידער ביא וועלכע טויטע דער כהן מעג יוא זיין · אונ וואש ער זאל טאן ווען ער טרעפט איין טויטין ליגין אויף דעם וועג :

כ הלכות שבעה · נאך וועמען מען מוז זיך זעצין שבעה · פון ווען דיא שבעה הייבט זיך אן · וויא דער דין איז ווען עש טרעפט זיך איין שבעה אין דער אנדערע · וואש מען טאר אין דער שבעה ניט טאן אונ ניט לערנען אונ וואש מען מעג יוא · וויא דער דין איז ווען דער אבל איז איין מוהל אדער איין שוחט אדער ער פסקינת שאלות · אונ ווענין עולה לתורה זיין · אונ מקדש דיא לבנה זיין אין דער שבעה · אונ וויא יעדער יום טוב נעמט איבער זיך שבעה אונ שלשים :

כא דיני שלשים ויאר צייט · אלערליי וואש מען טאר ניט טאן אין דיא שלשים · אונ דינים פון דעם יאר צייט אונ פון קדיש :

כב הלכות קריעה · אויף וועלכין ארט מען שנייד דיא קריעה :

כג הלכות נדה · אלע דינים פון נדה :

כד דיני טבילת נשים · וויא אזוא דיא זאל זיך נוהג זיין אין דער מקוה אונ אלע דינים דער פון :

כה הלכות מזוזה : וועלכע טירין עש מוזין האבין איין מזוזה · אונ אויף וועלכין ארט דיא מזוזה מוז זיין אונ וויא אזוא מען מוז ערליך האלטין דיא מזוזה :

כו דיני בקור חולים · וויא מען מוז גיין צוא איינעם וואש ליגט קראנק אונ צוא וועלכין מען טאר ניט גיין · אונ וואש מען זאל דארטין זאגין :

דיני מליחה

א דינים פון פלייש זאלצין · אונ אין אים איז פינף אונ דרייסיג סעיפים :

א איידער מען זאלצט דיא פלייש · מוז מען עש איינווייקין אין וואשער ווייניגסטינס אהאלבע שעה · דער נאך שווענקט מען עש גוט אפ מיט דיא וייקוואסער · דער נאך מוז מען אביסיל ווארטין ביז דיא וואשער זאל אפ טריפין פון דיא פלייש : ווארום ווען נים · ווערט דאך דיא זאלץ צו גיין פון די וואשער אונ ווערט נים אויש ציהען דיא בלוט · אבער מען טאר נים ווארטין ביז דיא פלייש איז גאנץ טרוקין · ווארום ווען עש איז גאנץ טרוקין קאן דיא זאלץ נים ארויש ציהען דיא בלוט · אונ מען טאר דיא פלייש נים לאזין גאנץ לאנג ווייקין · ווארום ווייא באלד עש ווייקט זיך פיר אונ צוואנציג שעה · אונ דיא וייקוואשער איז נים זעכציג מאל אזוא פיל וויא דיא פלייש טאר מען עש נים מעהר קאכין · אונ מען מוז גיין איין שאלה פרעגין אויב מען מעג עש בראטין :

ב אז מען האט דיא פלייש באקומען ערשט פרייטיג פאר נאכט · אדער מען דארף עש גייטיג פאר אקראנקין · אונ עש איז שוין קיין צייט ניטא מען זאל עש איינווייקין · זאל מען עש גאנץ גוט אפ שווענקען מיט וואשער אונ דער נאך ווידער אפ ווישין דער נאך זאל מען עש ווידער אפ שווענקען ביז דיא וואשער איז שוין גאנץ וויים · דער נאך זאל מען עש זאלצין :

ג אז ער האט נאך דעם אפ שווענקען צוא שניטין דיא פלייש מוז ער עש נאך איינמאל אפ שווענקען :

ד ווען דיא פלייש איז פאר פרארין · טאר מען עש נים זאלצין ביז עש גייט אפ פון דעם פראסט · מען טאר עש אבער נים לייגין לעבין איין הייסין אויבין :

ה אז עש איז גילעגין אום גיזאלצענע פלייש לעבין אהייסין אויבין · טאר מען עש נים קאכין · נאר מען מוז עש בראטין :

ו מען זאל נים זאלצין דיא פלייש מיט זאלץ וואש עש איז גאנץ דין וויא מעל · אונ ווידער טאר מען נים זאלצין מיט גראבע שטיקער זאלץ · נאר מען מוז זייא צוא שטויסין זייא זאלין דין ווערין :

ז מען מוז דיא פלייש זאלצין פון ביידע זייטין · אונ עופות מוז מען אויך רייסין פון איין זייט אונ זייא אינעווייניג אויך זאלצין :

דיא

ח דיא פלייש מוז ליגן אין זאלץ אגאנצע שעה אבער אז עש איז פרייטיג פאר נאכט אונ דיא צייט איז קורץ · אדער מען דארף עש נייטיג פון אקראנקינס וועגין : איז גינוג עש זאל ליגן אין זאלץ פיר אונ צוואנציג מינוט :

ט נאך דעם זאלצין שארט מען אפ דיא זאלץ פון דיא פלייש אונ מען שווענקט איבער מיט וואשער וויינגסטינס צוויא מאל · אדער מען לייגט עש אריין אין אכלי מיט וואשער אונ מען שווענקט עש אפ דרייא מאל · אבער מען טאר ניט פריער אריין לייגין דיא פלייש איידער עש איז דא וואשער דרינען · נאר מען מוז פריער אריין גיסין דיא וואשער דער נאך לייגט מען אריין דיא פלייש :

י מען טאר ניט זאלצין פלייש מיט אזוא איין זאלץ וואש מען האט שוין דער מיט איין מאל אויש גיזאלצין אנדערע פלייש · אונ אז מען האט זיך טועה גיוועז אונ מען האט גיזאלצין פלייש מיט אזוא איין זאלץ וואש מען האט שוין דער מיט איין מאל פלייש גיזאלצין מוז מען דאש פלייש אפ שווענקען אונ נאך איין מאל זאלצין · אבער אז מען האט שוין דיא פלייש גיקאכט · זאגין איינגע פוסקים אז מען טאר עש ניט עסין · איבער דעם מוז מען איין שאלה פרעגין :

יא ווען מען זאלצט איין עוף מוז מען עש לייגין מיט דער אויף גיעפינטער זייט אראפ · כדי דיא אינווייניגסטע בלוט זאל אויך אפ רינען · אונ אז מען זאלצט אגאנצע ריפ · מוז מען איר לייגין מיט דער איינגיבויגענע זייט אראפ אויך מחמת דעם טעם :

יב מען טאר ניט לייגין אומגיזאלצינע פלייש אויף אברעט אדער אטיש וואש מען ניצט דרויף זאלץ :

יג אז מען האט ניט קיין זאלץ קאשיק · זאלצט מען דיא פלייש אויף איין ברעט · איז זיא ניט גלאט מוז מען איר שטעלין קרום כדי דיא בלוט זאל קענען אפ רינען · איז זיא אבער גאנץ גלאט אפ גיהובעלט · דארף מען דאש ניט איין בייגין ווארום אפילו עש ליגט גלייך רינט אויך אפ דיא בלוט · אונ אז עש איז ניט גלאט אונ זיא האט אין זיך לעכלעך אדער גריבלעך · טאר מען דרויף ניט זאלצין · חאטשע מען בייגט עש איין · איבער דעם דארף מען אן זאגין דיא ווייבער זייא זאלין ניט זאלצין אויף ביינקלעך אדער אויף שייטלען האלץ וואש האבין אין זיך גריבלעך

יד דיא קאפ טאר מען ניט זאלצין גאנצער הייט · נאר מען מוז איר פארין ווייקין צוא שניידין אויף צווייען · אונ ארויש נעמען דיא מארך אונ צוא רייסין דיא הייטיל אונ איטליכעס באזונדער זאלצין · אונ דיא קאפ אליין מוז מען זאלצין פון דרויסין אונ אינעווייניג · אבער מען מעג איר זאלצין אויף דיא האר :

טו אז מען זאלצט אפוס · מוז מען פריער אונטין אריין שניידין בייא דיא קלאען · אונ ער מוז ליגן אראפ מיט דער אויף גישניטענע זייט :

טז דיא הארץ מוז מען פריער אויף שניידין פארין זאלצין כדי דיא בלוט זאל ארויש רינען · אבער אז ער האט פאר געסין אויף צוא שניידין פארין זאלצין · זאל ער עש אויף שניידין פארין קאכין :

יז דער מנהג איז אויף צוא שניידין דיא לונג פארין זאלצין · אבער אז מען האט פאר געסין אונ האט זיא ניט אויף גישניטין אונ מען האט זיא גיקאכט מעג מען זיא עסין :

יח דיא לעבער טאר מען ניט זאלצין אונ קאכין · נאר מען מוז איר בראטין אויף דעם פייער · פאר דעם בראטין שנייט מען זיא אויף אין דער ברייט אונ אין דיא לייג · אונ וויא מען שטעקט זיא אויף דעם שפיז אדער מען לייגט זיא אויף דעם פייער · באשפריצט מען זיא מיט זאלץ · אויך שווייגקט מען זיא אפ מיט וואשער פאר דעם באשפריצין · בשעת בראטין מוז מען זיא לייגין אראפ מיט דער אויף גישניטענע זייט : אונ נאך דעם בראטין מוז מען זיא אפ גיסין · אויך מוז מען זיך שטארק היטין אז זיא זאל ליגין אויף ברענעדיגע קוילין אבער ניט אויף דער ליידיגע הייסע קיך · ווארום זיא ווערט טריף · דער אייגענער דין איז אויך ווען מען בראט פלייש אויף פייער :

יט ווען מען בראט איין לעבער מיט אייערליך פון איין הון מוז מען זעהען אז דיא לעבער זאל ניט ליגין אויף דיא אייערלעך :

כ נירין ווען זייא זיינען גיטרייבערט · מעג מען זייא זאלצין אין איינעם מיט פלייש · אבער דער מנהג איז מען זאל זייא ניט קאכין :

כא אייטער טאר מען ניט זאלצין אין איינעם מיט פלייש · אונ איידער מען בראט אים מוז מען אים איין שניידין אין דער ברייט אונ אין דער לייג · אונ דאש בראטין מוז זיין הויל אויף אשפיז · אבער אין אכלי טאר מען אים ניט בראטין · אונ דער מנהג איז אז מען קאכט קיין מאל ניט קיין אייטער :

כב אמאגין פון אקאלב חאטשע מען גיפינט אין אים מילך · וואשט מען אים נאר גוט אויש · אונ מען מעג אים זאלצין אין איינעם מיט פלייש :

כג אז מען גיפינט אייער אין איין עוף סייא עש איז נאך רויא · סייא עש איז שוין גאנץ אפילו מיט דער הארטע שאלעכין מוז מען עש אפ שווייגקען אונ באזונדער זאלצין עש זאל זיך גאר ניט אן רירין מיט דיא פלייש · אונ אזעלכע אייער טאר מען ניט עסין אין מילכיגס :

כד אז מען וויל פלייש בראטין אויף אשפיז · דארף מען עש ניט זאלצין · נאר מען שווייגקט עש גאנץ גוט אפ פון דיא בלוט אונ מען שטעקט עש אויף דעם שפיז אונ מען באשיט מיט אביסיל זאלץ אונ מען בראט עש תיכף איידער דיא זאלץ ציהט די בלוט אין זיך אריין אונ עש איז רעכט מען זאל ניט צוא שטארק דרייען מיט דעם שפיז · ווארום דורך דעם שטארקין דרייען קאן דיא בלוט ניט אפ רינען · מען טאר ניט ארונטער שטעלין אכלי אז דיא שמאלץ זאל אריין טריפין פון דיא פלייש · ביז דיא פלייש איז שוין פון דרויסין פאר דארט · אונ מען מעג בשעת דעם בראטין אן שמירין דיא פלייש מיט שמאלץ אבער ניט מיט טייג אדער מיט אייער · אונ וויא באלד מען נעמט אוועק דעם שפיז פון דעם פייער · מוז מען תיכף אראפ נעמען דיא פלייש פון אים ווארום ער האט דאך אין זיך איין גינומען בלוט פון דעם פלייש :

כה מען טאר ניט בראטין אויף אשפיז אומגיזאלצענע פלייש מיט גיזאלצענע פלייש

אין

אין איינעם · אבער אז מען האט זיך טועה געווען און מען האט שוין יא געבראטין מעג מען עס עסין :

כו ווען רויע פלייש איז געלעגין דרייא מעת לעת · דאס הייסט דרייא מאל פיר און צוואנציג שעה אום גיזאלצין · טאר מען עס ניט קאכין · נאר מען מוז עס בראטין אויף אשפיז און טאן אזוא וויא מיר האבין גיזאגט אין סימן כ"ד · און אפילו נאך דעם בראטין טאר מען עס ניט קאכין : און אז מען האט זיך טועה געווען און האט די רויע פלייש גיזאלצין אין איינעם מיט פרישע פלייש · איז די פרישע פלייש כשר · און די אלטע פלייש מוז מען בראטין אויף אשפיז · און אז די פרישע פלייש איז אסך מער פון די אלטע און מען דער קענט עס ניט · מעג מען די גאנצע פלייש קאכין נאר מען מוז איטליכעס שטיק באזונדער קאכין · דאס איז אבער אלץ גירעדט אז עס איז שוין געשעהען · אבער מיט ווילין צוא לאזין ליגין אום גיזאלצענע פלייש דרייא טעג · כדי מען זאל עס דער נאך בראטין · דאס טאר מען ניט :

כז מען מעג זאלצין פיל שטיקער פלייש איינס אויף דאס אנדערע · אויך מעג מען זאלצין אין איינעם אקסין פלייש מיט קאלב פלייש געגענע אדער הינערשע פלייש :

כח עס איז רעכט מען זאל ניט לאזין די פלייש ליגין אין זאלץ לייננער פון צוויא שעה · אבער אז מען האט פאר געסין און עס איז לייננער גילעגין זאל מען פרעגין איין שאלה :

כט ווען מען וויל קאכין לעבער · מוז מען זיא פריער בראטין אויף דעם פייער און אז מען האט זיא גיקאכט פאר דעם בראטין · איז טריף די לעבער און דער טאפ און די פלייש וואס מען האט דרינען גיקאכט איז אלץ דינג טריף :

ל אז די לעבער איז גילעגין דרייא מאל פיר און צוואנציג שעה אום גיזאלצין טאר מען זיא ניט עסין :

לא שמאלץ האט אין זיך אלע דינים פון זאלצין אזוא וויא פלייש :

לב די מילץ מוז מען טרייבערין פאר דעם זאלצין · האט מען זיא אבער ניט גיטרייבערט מוז מען פרעגין איין שאלה :

לג אז מען האט ווייניג זאלץ · אדער מען וויל געשווינד עסין די פלייש שווייננקט מען עס גוט אפ און מען באשיט עס מיט אביסיל זאלץ · און מען בראט עס אויף דעם פייער · און נאך דעם בראטין שווייננקט מען עס אפ דרייא מאל :

לד פעטע ביינער ווען זייא האבין אויף זיך נאר קיין פלייש מוז מען זייא זאלצין באזונדער און ניט מיט פלייש צוא זאמען · האבין זייא אבער אויף זיך נאך פלייש מעג מען זייא זאלצין מיט די פלייש אין איינעם :

לה אז מען זאלצט פלייש ביי דער נאכט · מוז מען דער ביי האבין צוויא ליכט כדי מען זאל זעהען עס זאל ניט בלייבין אשטיקיל ליידיג אן זאלץ :

ב דינים פון וועלכעמדיגע זאכין אונ אין אים איז ניינצעהען סעיפים :

א מען מוז זיך שטארק היטין פאר אלע זאכין וואש עש קענען דרינען זיין ווערים · ווארום דיא עבירה פון דעם איז זייער גרויש · איבער דעם איז זייער רעכט מען זאל זייען דיא וואשער דורך איין טיכל · איבער הויפט ווען מען שעפט וואשער פון איין ברונים וואש עש קאן זיין אז דרינען זיינען דא קליינע ווערימלאך · מוז מען פריער זייען דורך איין טיכל · ווארום ווען מען קאכט דער מיט אום גיזייט טאר מען דעם מאכל ניט עסין :

ב וואשער וואש עש קאן מיגליך זיין אז עש איז דרינען דא ווערימלאך · טאר מען דער מיט ניט אפ שווייגקען פלייש · אדער אנאנדער זאך וואש מען עסט · ביז מען זייט עש גוט דורך :

ג עסיג וואש עש גיפינען זיך דרינען ווערימלאך · מוז מען אים פריער קאכין אונ דער נאך אפ זייען · דענמאלט מעג מען אים ערשט ניצין · אבער ווען מען זייט אים פאר דעם קאכין העלפט עש ניט :

ד ווען מען גיפינט מילבין אין מעהל · טאר מען דיא מעהל ניט ניצין ביז מען פרעגט איין שאלה · אפילו צוא איין נכרי טאר מען עש ניט פאר קויפין · ווארום טאמער וועט ער עש צוריק פאר קויפין צוא איין איד :

ה אלע זאכין וואש מען מוז קלייבין אויב עש איז דרינען גיטא קיין ווערים אדער מילבין · העלפט ניט אז מען קלייבט דיא גרעסטע טייל דער פון · נאר מען מוז איטליכעם באזונדער איבער זעהען אונ קלייבין :

ו פעטרעסקע · קימל · שאלאטע · גרינע ציבעלע · ארבעם שויטין · אלערלייא גרין ווארג · אונ שוועמליך · מוז מען שטארק קלייבין ווארום דרינען האלטין זיך ווערים :

ז דאש גרינע וואש מען לייגט אריין אין דיא אוגערקעס צוא זייערין : מוז מען יעדער צווייגיל באזונדער איבער קלייבין · האט מען אבער אריין גילייגט דאש גרינע ניט גיקליבין · מוז מען אפ זייען דיא ראסיל אונ איבער שווייגקען דיא אוגערקעס :

ח מאלינם מוז מען זייער שטארק קלייבין · בעסער איז מען זאל זייא גאר ניט עסין ווארום זייא זיינען שווער צום קלייבין :

ט קארשין מוז מען יעדערע עפענען אונ איבער זעהן · ווארום עש טרעפט זיך אין זיי ווערים :

י פאמעראנצין שאלאכץ מוז מען איבער זעהן אויב עש איז ניטא קיין מילבין אונ אז מען לייגט עש אין איין ווארימען אויבין וואו דיא מילבין ווערין פאר ברענט · מעג מען זייא אזוא אויך ניצין :

יא עש איז רעכט אז דער איד זאל אכטונג געבין אויף אלץ דינג וואש ער עסט אויב עש איז דרינען ניטא קיין מילבין אדער ווערימלאך :

יב דיא יאדרעס פון עפיל אונ בערנעס זאל מען קיין מאל ניט עסין · ווארום עש האלט זיך דרינען ווערים :

יב קְלֵיינֶע פִישְׁלַאךְ מוז מֶען קְלֵייבִּין אויב עֶשׂ אִיז דְרִינֶען נִיטָא אַזֶעלְכֶע טְמֵא פִישְׁלַאךְ וָואשׂ מֶען טָאר נִיט עֶסִין · וָוען עֶשׂ אִיז אָבֶּער שׁוין צוא שְׁנִיטִין אויף שְׁטִיקְלַאךְ אונ מֶען קָאן נִיט דֶער קֶענֶען וָואשׂ פַאר פִישְׁלַאךְ עֶשׂ זַיינֶען דְרִינֶען · טָאר מֶען זַייא נִיט עֶסִין :

יד וָוען מֶען הָאט גִישְׁנִיטִין אַיין רֶעטַאךְ אָדֶער אַיין פְּרִי אונ עֶר דֶער זֶעהֶעט אַז עֶר הָאט צוא שְׁנִיטִין אַיין וָוארים · מוז מֶען אָפּ שַׁיילִין אַשְׁטִיקִיל דָארְטִין וואו מֶען הָאט גִישְׁנִיטִין · אונ וַוארְפִט עֶשׂ אַוֶועק · אָבֶּער דָאשׂ אִיבֶּערִיגֶע מֶעג עֶר עֶסִין :

טו וֶוערִימְדִיגֶע וַוייץ מֶעג מֶען פְרִיעֶר אוישׂ קְלֵייבִּין אונ דֶער נָאךְ צוא מַאלִין אונ דִיא מֶעל מוז מֶען אִיבֶּער זִיפִּין בַּייא טָאג אַנְטְקֶעגִין דִיא זון אונ מֶען מוז גוט אַכְטוּנְג גֶעבִּין אויב עֶשׂ גִיפִינֶען זִיךְ נִיט אִינֶעוַוייגִיג נָאךְ וֶוערִימְלַאךְ :

טז אַז עֶשׂ זַיינֶען אַרַיין גִיפַאלִין מִילְבִּין אִין הָאנִיג אַרַיין · זָאל מֶען דִיא הָאנִיג דֶער וַוארִימֶען בִּיז עֶשׂ וֶוערְט גוט צוא שְׁמַאלְצִין · אונ מֶען זַייט אִים דוּרְךְ אַיין טִיכִיל מֶעג מֶען אִים שׁוין נִיצִין :

יז אַז מֶען הָאט פַאר גֶעסִין צוא קְלֵייבִּין אַרְבֶּעס אָדֶער אַנַאנְדֶער זַאךְ וָואשׂ דֶער שְׁטֵיינֶער אִיז אַז עֶשׂ זַיינֶען דְרִינֶען וֶוערִימְדִינֶע · אונ מֶען הָאט עֶשׂ גִיקָאכְט אוּס גִיקְלֵיבִּין · מוז מֶען פְרֶעגִין אַיין שְׁאֵלָה :

יח וֶוערִים וָואשׂ גִיפִינֶען זִיךְ אִין קֶעז מֶעג מֶען עֶסִין מִיט דֶעם קֶעז אִין אֵיינֶעם · מֶען מוז אָבֶּער גוט זֶעהֶען אויב דָאשׂ וֶוערֶעמִיל קְרִיכְט נִיט פוּן אַיין אָרְט צוּם אַנְדֶערִין · וָוארוּם אֲפִילוּ וָוען עֶר רִירְט זִיךְ נָאר אַבִּיסִיל אַוֶועק פוּן זַיין אָרְט אונ קְרִיכְט וַוייטֶער אִין דֶעם אַייגֶענֶעם קֶעז · טָאר מֶען עֶשׂ שׁוין נִיט עֶסִין · אִיבֶּער דֶעם מוז מֶען גוט אַכְטוּנְג גֶעבִּין דִיא וָואשׂ שְׁנֵיידִין וֶוערִימְדִיגֶע קֶעז אַז זַייא זָאלִין מִיט דֶעם שְׁנֵיידִין צוא קְוֶועטְשִׁין דִיא וֶוערִימְלַאךְ אֵיידֶער זַייא קְרִיכִין נָאךְ אַרוֹישׂ · עֶשׂ אִיז אָבֶּער זַייעֶר רֶעכְט מֶען זָאל נִיט עֶסִין שְׁטִינְקֶעדִיגֶע קֶעז מִיט וֶוערִים · וָוארוּם אויף דֶעם שְׁטֵייט אִין דֶער תּוֹרָה (אַל תְּשַׁקְצוּ אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם) אִיר זָאלְט נִיט פַאר אוּמְרֵיינִיגִין אַייעֶרֶע לַייבֶּער · דֶער אִיד דַארְף זַיין רֵיין אונ אַלֶע דִינְג וָואשׂ עֶר עֶסְט מוז זַיין רֵיין אונ שֵׁיין נוּא וִויא קָאן שׁוין מֶער אוּמְרֵיין זַיין וָוען מֶען עֶסְט אַיין אִיבֶּער גִיפוילְטֶע זַאךְ וָואשׂ עֶשׂ קְרִיכְט דְרִינֶען שׁוין אַרוּם וֶוערִים · דָאשׂ אִיז דָאךְ אֲפִילוּ נִיט לִיבּ צוא זֶעהֶען מִכָּל שֶׁכֵּן צוא עֶסִין :

יט דִיא פִישׁ מוז מֶען גוט אִיבֶּער זֶעהֶען וָוען מֶען מַאכְט זַייא · וָוארוּם פִיל מָאל גִיפִינֶען זִיךְ אִין זַייא וֶוערִים · אִיבֶּער הוֹיפְּט · אִין הֶעכְט אוּם זוּמֶער צַייט :

ג הלכות מאכלי נכרים ובו י״א סעיפים
דִינִים פוּן נָכְרִישֶׁע מַאֲכָלִים :

א דִיא הֵיילִיגֶע חֲכָמִים הָאבִּין גוֹזֵר גִיוֶועזִין מֶען זָאל נִיט עֶסִין בְּרוֹיט וָואשׂ אַנָכְרִי הָאט גִיבַּאקִין · אָבֶּער דֶער עוֹלָם אִיז זִיךְ מֵקִיל אונ זַייא קוֹיפִין בְּרוֹיט בַּייא נָכְרִישֶׁע בֶּעקֶערְס · אָבֶּער אַז מֶען קָאן זִיךְ אָפּ הִיטִין דֶער פוּן מוז מֶען קוֹיפִין אִידֶעשֶׁע בְּרוֹיט ·

אונ

און ווייניגסטינס פון אנכרישען בעקר איז פארט קיין גרויסע עבירה ניט · אבער ברויט וואס אנכרי באקט ביי זיך אין דער היים און ער איז ניט קיין בעקער · דאס טאר דער איד בשום אופן ניט עסין · אבער אז עס איז דארטין קיין בעקער ניט דא · און קיין אידינס ברויט איז אויך ניט דא · מעג מען עסין דאס ברויט וואס אנכרי האט ביי זיך אין דער היים גיבאקין · ווען מען קאן ביז פיר תחום שבת וויט בקומען אידעשע ברויט זאל מען גיין קויפין דאס אידעשע ברויט און ניט עסין דאס נכרישע ברויט :

ב אז איין איד האט זיך אויך עפעס באשעפטיגט ביא דעם נכרישען ברויט · למשל ער האט אונטער גיהייצט דעם באק אויבין · אדער ער האט ארויס גישארט דיא קוילין · אדער ער האט אריין גירוקט דאס ברויט · אדער ער האט אפילו נאר אריין גיווארפין איין שפענדיל אין אויבין אריין · מעג מען שוין דאס ברויט עסין :

ג ווען אנכרי האט גיבאקין אידעשע ברויט · און דער איד האט זיך דער ביי נאר נים באשעפטיגט טאר עס קיין איד ניט עסין · אבער אז דער איד האט אפילו נאר אריין גיווארפין איין שפענדיל אין אויבין · מעג מען עס שוין יוא עסין :

ד מען מעג נעמען זויער טייג ביא אנכרי צוא אידעשע טייג כדי עס זאל אויף גיין · אויך מעג מען נעמען טייג ביא אנכרי צוא באקין דער פון אידעשע ברויט :

ה מען טאר ניט ניצין קיין מילך פון אנכרי · און אפילו ער מעלקט דיא מילך פון אאידינס וועגין · מוז דער איד שטיין בשעת דעם מעלקין דיא מילך :

ו שמעטענע פון אנכרי טאר מען אויך ניט קויפין :

ז אז אנכרי מעלקט דיא קוה ביא אאידין אין שטאל · זאל אאיד שטיין און צוא קוקין · עס מעג אבער שטיין אפילו אאינגעל אדער אמיידיל פון ניין יאר :

ח קעז פון אנכרי טאר מען ניט עסין · ווארום דיא נכרים מאכין דעם קעז אין אמאגין · און אפילו מען האט גיזעהען וויא דער נכרי האט גימעלקט דיא מילך און אז ער האט אויך גישטעלט דעם קעז אין אזעקיל ניט אין אמאגין · טאר מען אויך דעם קעז ניט עסין · סיידין אז דער איד האט אים עפעס גיהאלפין ביי דעם מאכין : אבער אז דער איד האט אפ גידונגען דאס מילכינס ביי דעם נכרי · און ער שטייט ביי דעם מעלקין און בשעת ער מאכט דעם קעז · מעג ער דעם קעז ניצין · און דער עולם איז זיך נוהג אז נכרים מאכין אידעשע קעז ביי דעם איד אין דער היים :

ט נכרישע פוטער טאר מען אויך ניט עסין :

י מען טאר ביי קיין נכרי ניט קויפין רעטעך אדער דריין אדער זויערע עפיל וואס דיא קעפ זיינען אפ גישניטין מיט אמעסער :

יא אז אנכרי האט ניקאכט שבת פאר אקראנקין · טאר עס אפילו דער קראנקער ניט עסין מוצאי שבת · סיידין אז ער האט ניט עפעס אנדערש צוא עסין · אבער דיא כלים מעג מען ניצין נאך פיר און צוואנציג שעה :

ד דינים פון חלה נעמן אונ אין אים איז דרייצעהען סעיפים :

א ווען מען פאר קנעט איין טייג אויש ווייצין מעל אדער קארין מעל אדער גערשטין מעל אדער האבער מעל אדער ארקיש מעל אונ עש איז מער וויא דריטהאלבין קווארט · מוז מען דער פון חלה נעמען אונ מאכין די ברכה: ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש חלה :

ב דיא חלה מוז ווייניגסטענס זיין וויא איין האלב איי גרויש :

ג ווען מען מאכט איין טייג פון עטליכע מעלין צוא זאמען · אדער אז מען האט עטליכע טייגלאך פון עטליכע מינים צוא זאמען גיקנאטין אונ עש איז אין אלע צוא זאמען דא איבער דריטהאלבין קווארט · מוז מען דער פון חלה נעמען :

ד דיא מצוה פון חלה נעמען איז זייער גרויש · איבער דעם מוז מען זעהן לכבוד שבת אונ לכבוד יום טוב צוא פאר קנעטין אזוא איין גרויש טייג וואש מען זאל מוזין דער פון חלה נעמען :

ה מען טאר ניט מיט ווילין פאר קנעטין איין קלענער טייג פון דריטהאלבין קווארט כדי מען זאל ניט דארפין חלה נעמען :

ו אייגענטליך איז דיא מצוה פון חלה נאר אויף טייג וואש מען באקט · אבער אז מען פאר קנעט איין טייג צום קאכין דארף מען דער פון קיין חלה ניט נעמען · עש איז אבער רעכט דער פון צוא נעמען חלה אן איין ברכה אדער מען זאל דער פון צוא לייגין צוא איין אנדערין טייג וואש מען באקט אונ מען נעמט פון יענעמס טייג חלה מיט איין ברכה :

ז ווען מען פאר קנעט טייג צום קאכין אונ האט אין זינען צוא ניצין אשטיקיל דער פון צום באקין · אפילו דאש שטיקיל וואש צום באקין איז גאנץ קליין · מוז מען שוין נעמען חלה פון דעם גאנצין טייג אונ מאכין דריבער איין ברכה :

ה אויך ווען מען פאר קנעט טייג מיט מילך אדער האניק אדער בוימיל צום באקין אונ עש איז אזוא גרויש וויא מיר האבין אויבין גיזאגט · מוז מען דער פון חלה נעמען מיט איין ברכה :

ט מען זאל קיין מאל ניט קנעטין טייג צום באקין מיט אייער אליין אן וואשער · ווארום חלה מוז מען דאך דער פון נעמען · עש איז אבער אין שולחן ערוך איין ספק וואש מיט דער חלה איז צוא טאן · איבער דעם זאל מען צו גיסין אביסיל וואסר :

י פיל ווייבער פאר קנעטין איין גרויש טייג אונ צוא שניידין עש אויף צווייען · אונ פון יעדער שטיק נעמט איין אנדערע פרויא חלה דאש טאר מען אבער ניט · אונ מען מוז זייא אן זאגין זייא זאלין עש ניט טאן :

יא אז מען האט פאר קנאטין צווייא טייגין יעדעס באזונדער אונ מען לייגט זייא צוא זאמען אין איין מולטער אדער אויף איין ברעט · אונ מען דעקט זייא צוא מיט איין טישטוך אדער מיט איין אנדער זאך · מעג מען נעמען חלה פון איין טייג אליין אונ מען איז שוין דער מיט יוצא אויך אויף דעם אנדערין טייג · אויך ווען מען

האט

האט שוין יעדעס טייג באזונדער אפ גיבאקין אונ דער נאך נעמט מען ביידע צוא זאמען אין דער מולטער אדער מען דעקט זייא ארום · מעג מען נעמען חלה נאר פון איינע אליין אונ עש איז שוין גינוג פאר ביידע · אונ וויא באלד אין יעדין פון דיא ביידע טייגין אדער פון דיא ביידע גיבאקענע איז דא איבער דריטהאלבין קווארט · איז שוין נים נייטיג זייא ארום צוא דעקין · ווארום וויא באלד זייא רירין זיך נאר אן · איז שוין גינוג פון איינע אליין צוא נעמען חלה פאר ביידע · דאש איז אבער נאר אלץ גיזאגט · ווען ביידע טייגין גיהערין צוא איין איינציגער פרויא · איז אבער יעדעס טייג פון איין אנדערע פרויא · העלפט נים וואש מען לייגט זייא אין איינעם · נאר יעדע מוז באזונדער חלה נעמען פון איר טייג · אונ אויך ווען ביידע טייגין גיהערין צוא איין איינציגער פרויא · מוזין ביידע זיין פון איין ערלייא תבואה · דאש הייסט ענטוועדער ביידע פון נייע תבואה אדער ביידע פון אלטי תבואה · איז אבער איין טייג פון נייע תבואה אונ איינע פון אלטע תבואה · תאמשע מען האט ביידע צוא זאמען גילייגט · מוז מען פון יעדער טייג באזונדער חלה נעמען :

יב ווען דיא פרויא איז נים אין דער היים אונ דיא דינסט קנעט דאש טייג מעג זיא אליין חלה נעמען מיט דער ברכה · ווען עש קומט אבער אפרעמדער וואש האט דאש טייג נאר נים גיקנעטין אונ ער נעמט חלה · מוז מען נאך אמאל נעמען חלה מיט אברכה · ווארום דיא חלה וואש דער פרעמדער האט גינומען איז פאר גאר נישט גירעכינט · ווען דיא פרויא איז אבער אין דער היים מעג זיא הייסין חלה נעמען ווערמען זיא וויל · אונ עש איז איין רעכטע חלה :

יג ווען מען לייגט אריין זויער טייג אין דער ראשטשינע אונ מען האט פריער גינומן חלה פון דער זויער טייג · איז נים גוט וואש מען נעמט דער נאך חלה פון דר ראשטשינע · ווארום עם קאן דאך זיין או מען טרעפט מיט דר חלה פונקט אויף דעם זויער טייג · אונ דר פון האט מען דאך שוין גינומען חלה · איז מען דאך איצונד נים מער יוצא דער מיט · איבער דעם טאר מען נים אין זינען האבין פריער צו נעמן חלה פון דער ראשטשינע אידער מען לייגט אריין דאש זויערע טייג · אדער מען זאל קנעטין איין באזונדער טייגיל אונ דער פון נעמען חלה · דער נאך זאל מען עש צוא לייגין צוא דער ראשטשינע :

ה דין הכשר כלים ובו ד׳ סעיפים
דינים פון כשרין כלים

א כלים וואש זיינען טרייף גיווארין דורך אשאלה אדער אלטע כלים וואש מען קויפט ביי א אנברי כשרת מען אונ מען מעג זייא שוין ווידער ניצין · אונ דער דין איז אזוא · אלערלייא גלעזערנע כלים וואש מען ניצט נאר צוא קאלטע זאכין · רייבט מען זייא גאנץ ריין · דער נאך שווענקט מען זייא אויש אונ מען טובלת זייא · אונ זייא זיינען שוין כשר · זיינען זייא אבער אזעלכע כלים וואש מען באניצט זייא צואווארעמע זאכין · ווען זייא זיינען ערדענע אדער פארצליינע כלים · העלפט זייא נים קיין כשרין · אונ זייא בלייבין טרייף · אבער ווען זייא זיינען פון

שטיין

שטיין אדער פון האלץ · אדער פון מעטאל · דאש הייסט · גאלד · זילבער · קופער־
צין · בלייא · בלעך · אייזין · פרינץ מעטאל · באקפאן · כשרת מען זייא אין
קאכעדיגע וואסער · אונ פאר דעם כשרין מוז מען דיא כלי גאנץ גוט אויש רייבין
פון איגוויינינג עש זאל ניט בלייבין קיין פעטקייט אונ קיין ראסט · אונ אז עש
איז דא איין שפאלט אדער אגריביל · מוז ער עש גוט אויש ריינגין · אונ אז עש
לאזט זיך ניט · מוז ער דארט לייגין ברענעדיגע קוילין עש זאל אויש ברענען וואש
דרינען ליגט · אונ דאש איבעריגע וויא מען האט זיך נוהג צוא זיין בייא דעם כשרין
האבין מיר שוין גישריבין אויבין אין דעם ערשטין טייל אין הלכות פסח

ב דיא שטילין פון מעסער אונ גאפיל וואש זיינען טרייף גיווארין אדער אלטע פון
אנכרי כשרת מען אויך מיט קאכעדיגע וואסער · דאש הייסט מען גיסט אויף זייא
קאכעדיגע וואסער אונ עש איז שוין גינוג · אבער מען מוז פריער גוט אויש רייניגין
אויבין אין עק דארט וואו דיא קלינג גייט אריין · אונ אז עש גייט אויבין ניט גאנץ
גוט צוא · מוז מען דארט גליהען מיט קוילין · אונ אזוא איז אויך ווען דיא כלי האט
אין מיטין אלאטע · מוז מען דארט גליען מיט קוילין :

ג אדרייפוס מוז מען גליען מיט ברענעדיגע קוילין :

ד אזעלכע כלים וואש מען ניצט זייא אין פייער · למשל פאנען וואש מען פרעגעלט
אין זיי · אדער אבראט שפיז מוז מען זייא גליען אזוא שטארק ביז עש פליען
פונקען ארויש · אונ עש שאדעט ניט וואש עש איז דרינען גריבלאך אדער אשפאלט
אדער ראסט וואורום דאש פייער פאר ברענט אלעש · אונ אז עש איז נאר טרייף
גיווארין דורך מילכיג אונ פליישיג · למשל מען האט אין אמילכעדיגע פאן גיקאכט
פליישיגס · אדער פאר קערט דארפין ניט קיין פונקען צוא פליען · נאר אז עש איז
אזוא צוא גליעט אז אשטרוי קאן דער פון פאר ברענט ווערין איז שוין אויך גינוג :

ה מען טאר ניט כשרין אזוא אכלי וואש עש איז נאך ניט פאר גאנגען איין מעת
לעת זינט זיא איז גענוצט גיווארין · נאר מען מוז ווארטין פיר אונ צוואנציג
שעה נאך דעם ניצין :

ו אזעלכע כלים וואש מען באניצט זייא צוא קאלטע זאכין · נאר מען האט מורא
אויב מען האט אין זייא גיווארעמט ווייןֹ · אדער מען האט דרינען גיזאלצין אדער
דיא טרייפע זאך איז אפשר דרינען גילעגין פיר אונ צוואנציג שעה · מוז מען זייא
כשרין מיט קאכעדיגע וואסער · איבער דעם איז מען זיך נוהג אז אפילו אלטע
קאסטינס אונ טישין וואש מען קויפט בייא איין נכרי כשרת מען זייא מיט
קאכעדיגע וואסער :

ז ווען אקיך אדער אבאק אויבין אברואט אויבעלע איז טרייף גיווארין מוז מען צוא
שפרייטין ברענעדיגע קוילין איבער דעם גאנצין אונ עש מוז זיך אזוא שטארק
צוא גליען ביז פונקען שפריצין ארויש ·

דינים פון זאכין וואש מען טאר זייא ניט עסין · אונ אין אים איז זיבין אונ צוואנציג סעיפים :

א דאש בלוט פון יעדער בהמה אדער חיה אדער עוף טאר מען ניט עסין אונ דיא עבירה דער פון איז זייער גרויס · איבער דעם מוז מען שטארק אכטונג געבין ווען מען צוא שלאגט אייער צוא איין עסין · מען מוז יעדעס באזונדער עפינען אונ זעהען אויב עש איז ניט דרינען איין בלוטס טראפין · ווארום וויא באלד עש איז דרינען איין בלוטס טראפין · איז עש טרייף אונ מען טאר עש ניט ניצין :

ב בלוט פון פיש מעג מען יוא עסין · אבער מען טאר עש ניט ארויש נעמין פון דעם פיש אין איין באזונדערע כלי אריין · ווארום איין אנדערער וואש וועט זעהען ער ניצט דיא בלוט וועט ער מיינען אז עש איז פון איין בהמה אדער איין עוף · אונ וועט אים חושד זיין אז ער עסט בלוט · אבער אז מען דער קענט אז עש איז פון פיש · למשל עש זיינען דרינען דא שופין · מעג מען עש ניצין :

ג אז מען האט אפ גיביסין אשטיקיל ברויט אדער איין אנדער עסין ווארג אונ עש איז דרויף דא בלוט פון דיא ציין · מוז מען אפ שניידין דאש שטיקיל וואש דאש בלוט איז דרויף אונ עש אוועק ווארפין · אבער דאש בלוט וואש צווישין דיא ציין מעג מען אויש זייגין אונ אויש שפייען :

ד אזוא וויא מען טאר ניט עסין פלייש מיט פוטער אדער מילך אזוא איז אויך דיא אייגענע עבירה ווען מען קאכט פלייש מיט פוטער אדער מילך חאטשע מען וויל עש ניט עסין · אונ ווידער איז דיא אייגענע עבירה ווען מען האט נאר הנאה דער פון חאטשע מען עשט עש ניט · למשל מען פאר קויפט אדער שיינקט עש אוועק · אדער מען גיט עש אהונט צוא עסין · איבער דעם ווען עש טרעפט זיך אז אין איין עסין איז פאר מישט גיווארין מילכיגס מיט פליישיגס טאר מען ניט זאגין איך וועל עש אוועק שטעלין אונ ניט ניצין · בין איך דאך שוין יוצא · ניין · דאש איז ניט גינוג · ווארום אמאל קאן דער דין זיין אז מען טאר דער פון אפילו קיין הנאה ניט האבין · איבער דעם מוז מען גיין איין שאלה פרעגין :

ה צווייא אידין וואש איינער קען דעם אנדערין · טארין ניט עסין אויף איין טיש אין איינעם דער פליישיגס אונ דער מילכיגס סיידין אז יעדער עסט אויף איין באזונדער טישטאך · אויך מוזין זייא זיך היטין אז ביידע זאלין ניט טרינקען אויס איין גלאז אדער אנאנדער כלי · אויך מוזין זיי זיך שטארק היטין ביידע זאלין ניט שניידין פון איין ברויט · אונ יעדער מוז האבין איין באזונדער זאלץ מעסטיל · איבער הויפט מוז מען תמיד האבין אבאזונדער זאלץ מעסטיל אויף פליישיגס אונ אבאזונדער זאלץ מעסטיל אויף מילכיגס · אבער אז עש עסין צווייא פרעמדע אויף איין טיש וואש קענין זיך גאר ניט · מעג איינער עסין פליישיגס אונ איינער מילכיגס אפילו אויף דעם אייגענעם טישטאך · אבער יעדער מוז זיך שטארק היטין אז זיין עסין זאל ניט אן רירין יענעמס עסין · אויך מעג איין איד עסין פליישיגס אויף דעם אייגענעם

טיש

טיש וואש איין נכרי עסט מילכיגס אדער פאר קערט · דאש איז אבער אלץ נאר ווען מען האט ניט קיין אנדערין טיש · אבער ווען עש איז מעגליך זיך אפ צוא היטין אונ צוא עסין אויף איין אנדערין טיש · מוז מען דאש גיוויס טאן :

ו דאש וייש דאך יעדער אז נאך פלייש צוא עסין מילכיגס מוז מען ווארטין זעקס שעה · מען מוז אבער וויסין אז אפילו מען האט נאר גיגעסין איין פליישיג מאכל האטשע נאר אן פלייש · מוז מען אויך ווארטין זעקס שעה · אבער ווען דאש מאכל איז גאנץ טריקין גאר אן פלייש אונ אן שמאלץ נאר עש איז פליישיג וויל מען האט עש גיקאכט אין איין פליישיגין טאפ · דארף מען ניט ווארטין זעקס שעה :

ז נאך קעז מעג מען עסין פלייש · מען מוז זיך אבער גוט אפ וואשין דיא הענט אונ אויס מאכין דיא ציין פון דעם קעז · אבער אז מען האט גיגעסין הארטע קעז אדער שארפע קעז אדער אלטע קעז מוז מען אויך ווארטין זעקס שעה פלייש צוא עסין :

ח ווען מען וויל עסין פלייש נאך יונגען קעז מוז מען אפ שארין פון דעם טיש דיא שטיקלאך וואש זיינען גיבליבין פון דעם ברויט וואש מען האט גיגעסין מיט קעז · אויך טאר מען ניט עסין פלייש אויף דעם איינגענעם טישטאך וואש מען האט גיגעסין קעז · אדער קעז אויף דעם טישטאך וואש מען האט גיגעסין פלייש · אויך טאר מען ניט שנידין ברויט מיט אפליישיגין מעסער צוא עסין הער מיט קעז אפילו ווען דאש מעסער איז גאנץ ריין · אונ ווידער פאר קערט צוא שנידין מיט אמילכיגין מעסער ברויט צוו עסין דער מיט פלייש טאר מען אויך ניט :

ט ווען מען האט גישניטין מיט אפליישיגין מעסער צוויבעלים אדער איין אנדערע שארפע זאך אין איין מילכידיגין מאכל אריין אדער פאר קערט · מוז מען איין שאלה פרעגין :

י יין נסך אונ אפילו אזוא איין וויין וואש מען ווייס ניט באשטימט אויב ער איז נסך נאר מען האט אים ניט אפ גיהיט איין נכרי זאל אים ניט אן רירין · איז ער אויך שוין נסך · אונ חוץ וואש מען טאר אים ניט טרינקען טאר מען אויך פון אים קיין הנאה ניט האבין אונ מיט אים ניט האנדלין · אויך ראזינקע וויין אונ וויין עסיג האבין אין זיך דעם איינענעם דין ווייא וויין · ווייא באלד איין עובד כוכבים רירט זייא אן אדער אפילו אז עש קאן נאר מעגליך זיין אז דער עובד כוכבים האט זייא אן גירירט טאר מען זייא שוין ניט טרינקען אונ ניט פון זייא הנאה האבין :

יא דער עובד כוכבים מוז ניט דווקא אן רירין דעם וויין מיט דער האנט נאר אפילו ווען ער האט אים אן גירירט מיט דיא פיס אדער מיט איין אנדער אבר איז ער אויך נסך · אויך ווען דער עובד כוכבים האט גיצאפט וויין פון דעם פאס מיט איין ליווער איז דאש גאנצע פאס נסך · אויך ווען דער עובד כוכבים האט איין גיפויגין דאש פאס דיא וויין זאל ארויש גיין איז עש שוין נסך · אונ מען מוז זיך זייער שטארק היטין פאר נסך וויין אונ אפילו פאר איין וויין וואש עש קען נאר מעגלאך זיין אז איין עובד כוכבים האט אים אן גירירט · וואורום דיא עבירה דער פון איז זייער גרויס · אונ ווער עש היט זיך אפ פאר יין נסך ווייא דער דין איז : דער

האט

האט דער פאר איין גרויסין שכר אויף דער דאזיגע וועלט אונ אויף יענער וועלט :

יב יעדער זאך וואש מען טאר זיא ניט עסין האטשע מען מעג דער פון הנאה האבין וויא באלד עש איז נאר צום עסין טאר מען שוין ניט האנדלען אונ דריף ניט לייען · אונ מען טאר עש אפילו ניט קויפין פאר זיינע נכרישע קנעכט אדער ארבעטרם · איז עש אבער איין זאך וואש מען עשט זייא ניט למשל פערד אדער אייזלען מעג מען דער מיט האנדלען · אויך מיט חלב מעג מען האנדלען :

יג ווען עש טרעפט זיך איינעם דורך איין צוא פאל איין זאך וואש מען טאר ניט עסין · למשל ער האט גיוואלט האפין פיש אונ האט ארויש גיצויגן איין פיש וואש דער איד טאר אים ניט עשין · אדער עש איז בייא אים איין בהמה אדער איין עוף טרייף גיווארן מעג ער עש פאר קויפין :

יד אז מען פלאנצט איין בוים וואש טראגט פירות איז ער אין דיא ערשטע דרייא יאר ערלה · דאש הייסט מען טאר קיין הנאה ניט האבין פון דיא פירות אונ פון דיא יאדרעש אונ פון דיא שאלאכץ · עש איז קיין חילוק ניט אויב מען פלאנצט איין יאדרע אונ עש וואקסט דער פון ארויש איין בוים · אדער מען פלאנצט אצווייג · אדער מען רייסט אויש איין בוים אונ פלאנצט אים אויף איין אנדער ארט : אבער ווען מען זעצט אין איין בוים אריין איין צווייג פון איין אנדערין בוים · איז ער ניט קיין ערלה אונ מען מעג עסין אונ הנאה האבין פון דיא פירות וואש עש טראגט תיכף אין ערשטין יאר · דיא דרייא יאר ערלה רעכינט מען ניט אקוראט פון טאג צו טאג · נאר וויא באלד מען האט גיפלאנצט דעם בוים פאר זעכצעהען טאג אין אב · איז שוין ביז ראש השנה גירעכינט פאר אגאנץ יאר אונ מען האט ניט מער צוא רעכענען נאר נאך צווייא יאר פון ראש השנה · דער נאך הערט שוין אויף דיא ערלה · האט מען אבער דעם בוים גיפלאנצט ערשט זעכצעהען טאג אין אב אדער שפעטער · איז פון דעמאלט ביז ראש השנה גאר ניט גירעכינט · אונ דיא דרייא יאר הייבן זיך ערשט אן פון ראש השנה :

טו אום פערטין יאר הייסין דיא פירות נטע רבעי · מען מעג זייא שוין עסין אבער מען מוז זייא פריער אויש לייזין · דאש אויש לייזין איז אזוא · וויא דיא פירות זיינען שוין גאנץ צייטיג נעמט ער איין גראשין אדער אנדערע פירות וואש זיינען ווערט אגראשין · אונ זאגט מיט דעם דאזיגין לייזאך אויש דיא דאזיגע פירות פון נטע רבעי דער נאך נעמט ער דעם גראשין אדער דיא פירות אונ ווארפט עש אין ים אריין · דורך דעם מעג ער שוין עסין דיא פירות פון דעם בוים :

טז ווען מען האקט אפ איין אלטין בוים אונ עש בלייבט נאך פון אים אזוא גרויש וויא איין פויסט אויש דער ערד ארויש אונ ער וואקסט ווידער אויף אונ טראגט פירות זיינען זיי ניט קיין ערלה · אבער אז עש איז פון אים ניט גיבליבין אזו גרויש וויא איין פויסט פון דער ערד ארויש · איז ער אקוראט וויא איין נייער בוים אונ דיא פירות וואש וואקסין אויף אים זיינען ערלה · אונ דיא דרייא יאר רעכינט מען פון דעם טאג וואש מען האט אים אפ גיהאקט :

יז מען טאר ניט אריין זעצין אין איין בוים איין צווייג פון איין אנדער מין · למשל איין עפיל צווייג אין איין בערנע בוים · אונ אפילו פון איין מין וואש איז בא׳לד גלייך דער צוא · למשל איין צווייג פון איין עפיל בוים וואש וואקסט אין איין גארטין · אין איין עפיל בוים וואש וואקסט ווילד אין וואלד · דאש טאר מען אויך ניט · אויך טאר דער איד ניט לאזין איין נכרי ער זאל דאש טאן פון זיינט וועגין · אויך טאר דער איד ניט האלטין ביי זיך אין גארטין אזוא איין בוים וואש מען האט אין אים איין גיזעצט איין צווייג פון איין אנדער מין :

יח מען טאר ניט אפ האקין איין בוים וואש וואקסט אויף אים פירות · אונ עש איז איין גרוישע סכנה · אבער אז ער שטייט נאהענט ביי אנדערע פרוכט בוימער אונ יענע ווערין מאגער דורך אים · אדער מען דארף נייטיג דאש ארט וואו ער שטייט · מעג מען אים אויש האקין :

יט מען טאר ניט איבער זעצין איין עוף אדער איין בהמה אויף איין עוף אדער אבהמה פון איין אנדער מין · למשל איין האן אויף אקאטשקע אדער איין אקס אויף אפערד :

כ מען טאר ניט איינשפאנען אין איין וואגין צווייא בהמות וואש יעדער איז פון איין אנדערין מין · אויך טאר מען ניט אקערין מיט בהמות פון צווייא ערלייא מינים אין איינעם · אפילו ווען איין אנדערר האט זייא צו זאמען גיבונדין טאר דער איד ניט שרייען אויף זייא אז זייא זאלין גיין · אויך טאר דער איד ניט פארין אין איין וואגין וואש בהמות פון צווייא ערלייא מינים זיינען אין אים איין גישפאנט :

כא אפילו צוא זאמען בינדין בהמות אדער עופות פון צווייא ערלייא מינים דיא זאלין נאר ניט שלעפין · כדי זייא זאלין ניט אנטלויפין · דאש טאר מען אויך ניט :

כב אוואגין וואש עש זיינען אין אים איין גישפאנט בהמות פון איין מין אדער איין בהמה אליין טאר מען ניט אן בינדין אן דער זייט אדער פון הינטין איין בהמה פון איין אנדער מין :

כג דיא עבירה פון שעטנז איז זייער גרויש · אונ ניט אליין אז מען טאר ניט צוא זאמען נייען · איין וואל שטאף מיט פלאקס שטאף · נאר מען טאר אפילו ניט אריין שטעקין איין שפילקע צווישין איין וואל שטאף אונ איין פלאקס שטאף כדי זייא זאלין זיי צוא זאמען האלטין · אויך טאר מען ניט נייען איין וואלינע קלייד מיט פאדים · אדר איין פלאקסין קלייד מיט וואל · אויך טאר מען ניט צו זאמן בינדין וואלענע פעדים מיט פלאקסענע · אדער ביידע איין פלעכטין צוא זאמען · דאש טאר מען אלין ניט :

כד אויף שעטנז טאר מען ניט זיצין · אונ אפילו עש ליגין פון אויבין פיל זאכין וואש זיינען ניט קיין שעטנז · ווען נאר דאש אונטערשטע איז שעטנז טאר מען שוין דרויף ניט זיצין :

כה מען מעג פארין אין איין קארעטע וואש איז אויש גיפוטערט מיט שעטנז אבער מען מוז זיך היטין אז מען זאל זיך אן דעם שעטנז ניט אן לעהנען · אויך טאר מען ניט זיצן אויף דיא קישינס וואש זיינען שעטנז :

דאש

כו דאש נאז טיכיל : דיא האנטיכער · טישטעכער אונ פירהאנגען טארין אויך ניט זיין פון שעטנז · אבער דאש פרוכת פאר דעם ארון קודש מעג זיין פון שעטנז :

כז איין שניידער מעג נייען שעטנז פאר איין נכרי · אונ חאטשע דאש קלייד ליגט אים אויף דיא קניא ווען ער נייט עש · איז קיין עבירה ניט אונ דיא וואש טראגין ארום שעטנז קליידער צוא פאר קויפין מעגין זייא טראגין אויף דיא אקסלען · אבער אז ער וויל זיך דער מיט באשיצין פאר דער קעלט אדער פאר דעם רעגין · דאש טאר ער ניט · דיא פרומע זיינען זיך אבער נוהג · אז זייא טראגין עש אויף א שטעקין :

ז הלכות צער בעלי חיים · ובו ה׳ סעיפים
אז מען טאר קיין לעבעדיגע זאך ניט מצער זיין :

א אונזער הייליגע תורה איז לויטער רחמנות אונ וויל אז דער איד זאל אויך זיין לויטער רחמנות · ער מוז האבין איין ווייך הארץ קעגין יעדער באשעפעניש אזוא וויא דער אויבערשטער איז גוט קעגין יעדערין וויא אין פסוק שטייט ורחמיו על כל מעשיו זיין בארעמהארציקייט איז איבער אלעם וואש ער האט באשאפין · אונ ניט אליין אז דער איד טאר ניט מצער זיין קיין איינציג באשעפעניש · נאר פאר קערט ער מוז זעהן אפ צוא היטין יעדם לעבעדיגע באשעפעניש פאר צער · אפילו עש גיהער גאר צוא איין נכרי אדער ער גיהער גאר צוא קיינעם ניט · איבער דעם איז ניט רעכט אויש צוא רייסין פעדערין פון לעבעדיגע גענז · ווארום דאש טוט זייא וויא · אפילו אוועקעמיל איז איין עבירה מצער צוא זיין :

ב ווען פערד שלעפין איין שווערין וואגין · אונ מען זעהעט אז זיא פלאגין זיך זייער שטארק אונ עש איז זייא שווער צוא גיין · אפילו ווען זייא גיהערין צוא איין נכרי · מוז מען העלפין אונטער שטופין דעם וואגין · כדי דער נכרי זאל זייא ניט שלאגין :

ג מען טאר ניט בינדין דיא פיס פון איין בהמה אדער פון איין עוף אזוא שטארק אז ער האט דער פון יסורים · אונ חוץ וואש מען טאר ניט איבער זעצין איין עוף אויף אייער פון איין אנדער מין אזוא וויא מיר האבין אויבין גישריבין · טאר מען עש אויך ניט ווייל ער האט דער פון גרויש צער :

ד מען טאר ניט אויש שניידין דיא ביצים פון איין בהמה אדער איין חיה אדער איין עוף · מען טאר עש אויך ניט לאזין טאן דורך איין נכרי · אויך טאר מען זייא ניט געבין צוא טרינקען איין גיטראנק וואש זייא זאלין דורך דעם ניט קענגען גיווינען אדער אייער לייגין · דאש אייגענע טאר מען אויך ניט טאן ביי איין מענטשין · אויך טאר דער איד ניט פאר קויפין צוא איין נכרי איין בהמה אדער איין עוף ווען ער ווייס אז דער נכרי וועט דער פון אויש שניידין דיא ביצים :

ה ווען דיא בהמה ארבעט ביי דער תבואה אדער ביי איין אנדערע זאך וואש זיא עסט · טאר ער איר ניט פאר ווערין צוא עסין · מען טאר איר אפילו ניט אן שרייען זיא זאל ניט עסין · אפילו ווען דער איד ארבעט מיט דער בהמה פון

אנכרי

אַנָכְרִי אוּנ דִיא תְּבוּאָה גִיהֶער אוֹיךְ צוּם נָכְרִי · טָאר עֶר אִיר נִיט פַאר וֶוערִין צוּא עֶסִין · אוּנ אַז עֶר זֶעהֶעט אַז דִיא בְּהֵמָה ווָאלְט גֶערִין עֶסִין נָאר זִיא קָאן נִיט וַוייל זִיא אִיז דָארְשְׁטִיג · מוּז עֶר אִיר גֶעבִין צוּא טְרִינְקֶען · אַרְבָּעט אָבֶער דִיא בְּהֵמָה בַּייא זָעלְבֶע זַאכִין ווָאשׁ זַיינֶען אִיר שֶׁעדְלִיךְ צוּא עֶסִין · מֶעג עֶר אִיר פַאר שְׁלִיסִין דָאשׁ מוֹיל כְּדֵי זִיא זָאל נִיט עֶסִין :

ח הלכות נזיקין · ובו ח׳ סעיפים

מֶען טָאר קֵיינֶעם קֵיין שָׁאדִין נִיט טָאן :

א דֶער אִיד טָאר נִיט אוֹיף הֵייבִּין זַיין הַאנְד קֶעגִין דֶעם אַנְדֶערִין · נִיט אַלֵיין אַז עֶר טָאר דֶעם אַנְדֶערִין נִיט שְׁלָאגִין · נָאר אֲפִילוּ עֶר הָאט נָאר אוֹיף גִיהוֹיבִּין דִיא הַאנְד קֶעגִין יֶענֶעם עֶר זָאל אִים שְׁלָאגִין · אוּנ עֶר הָאט אִים נָאךְ נִיט גִישְׁלָאגִין הֵייסְט עֶר שׁוֹין אַיין רָשָׁע · אֲפִילוּ זַיין אֵייגֶענֶעם מְשָׁרֵת אָדֶר אַדִינְסְט טָאר מֶען אוֹיךְ נִיט שְׁלָאגִין · אָבֶער זַיינֶע קְלֵיינֶע קִינְדֶער אָדֶער אַיין יָתוֹם ווָאשׁ מֶען צִיהְט בַּייא זִיךְ אוֹיף · מֶעג מֶען שְׁלָאגִין פוּן זַייעֶר גוּטְשׁ וֶועגִין כְּדֵי זַייא זָאלִין לֶערְנֶען אוּנ גֵיין אִין גוּטִין וֶועג · אוֹיךְ וֶוען אַיין אִיד שְׁלָאגְט דֶעם אַנְדֶערִין אוּנ ווִיל אִים נִיט מִיט נוּטִין נָאךְ לָאזִין מֶעג מֶען אִים שְׁלָאגִין כְּדֵי עֶר זָאל יֶענֶעם נָאךְ לָאזִין · דָאשׁ אֵייגֶענֶע אִיז אוֹיךְ וֶוען אֵיינֶער פַאלְט אִיבֶּער דֶעם אַנְדֶערִין אוּנ עֶר קָאן זִיךְ פוּן אִים נִיט לוֹיז מַאכִין נָאר דוּרְךְ שְׁלָאגִין · מֶעג עֶר אִים שְׁלָאגִין :

ב מֶען טָאר נִיט יֶענֶעם שְׁרֶעקִין אֲפִילוּ אוֹיף קַאטָאוִוים :

ג מֶען טָאר נִיט וַוארְפִין שְׁטִיקְלַאךְ גְלָאז אָדֶער שֶׁערְבְּלַאךְ דָארְטִין ווּאוּ מֶענְטְשִׁין גֵייעֶן · אוֹיךְ טָאר מֶען נִיט מַשְׁתִּין זַיין לֶעבִּין יֶענֶעמְס וַואנְד · אוּנ ווִינְטֶער טָאר מֶען נִיט אוֹישׁ גִיסִין וַואשֶׁער אוֹיף דֶער גַאס ווָארוּם עֶשׁ קֶען פַאר פְרָארִין וֶוערִין אוּנ מֶענְטְשִׁין וֶועלִין זִיךְ דְרִיבֶּער אוֹישׁ גְלִיטְשִׁין :

ד וֶוען דֶער שָׁכֵן הָאט קָאפּ שְׁמֶערְצִין אָדֶער אַנְדֶערֶע קְרַאנְקְהֵייט ווָאשׁ דָאשׁ קְלַאפִּין הַארְט אִים · טָאר מֶען בַּייא זִיךְ אִין שְׁטוּבּ נִישְׁט שְׁטוֹיסִין אִין אַשְׁטוּיסִיל אָדֶער קְלַאפִּין עֶפֶּעשׁ אַנְדֶערְשׁ :

ה וֶוען אֵיינֶער הָאט דֶעם אַנְדֶערִין גִימַאכְט אַיין בֵּייל · חָאטְשֶׁע עֶר הָאט אִים פַאר דֶעם גִיצָאלְט ווִיא פִיל מֶען הָאט אִים גִיהֵייסִין אִיז אִים דִיא עֲבֵירָה נִישְׁט פַאר גֶעבִּין בִּיז יֶענֶער אִיז אִים מוֹחֵל פַאר דִיא שְׁמֶערְצִין ווָאשׁ עֶר הָאט גִיהַאט :

ו מֶען טָאר קֵיינֶעם נִישְׁט בְּרֵיינְגֶען צוּא אַיין שָׁאדִין אֲפִילוּ נִישְׁט דוּרְךְ אַיין בְּלוֹיז ווָארְט · אוּנ אֲפִילוּ יֶענֶעם צוּא בְּרֵיינְגֶען צוּא אַיין שָׁאדִין כְּדֵי מֶען זָאל זִיךְ אַלֵיין אָפּ הִיטִין דֶער פַאר דָאשׁ טָאר מֶען אוֹיךְ נִישְׁט · לְמָשָׁל עֶשׁ הָאט זִיךְ אָפּ גִירִיסִין אַיין וַואשֶׁער אִין זַיין פֶעלְד אַרַיין · טָאר עֶר עֶשׁ נִישְׁט פַאר שְׁטֶעלִין כְּדֵי עֶשׁ זָאל אָפּ לוֹיפִין אִין דֶעם אַנְדֶערֶענְס פֶעלְד אַרַיין אָבֶר אַז דֶער שָׁאדִין אִיז נָאךְ גָאר נִישְׁט דָא מֶעג עֶר זִיךְ פַאר הִיטִין לְמָשָׁל אַז עֶר זֶעהְט דָאשׁ ווַאשֶׁער רֵייסְט זִיךְ אָפּ אוּנ עֶשׁ אִיז נָאךְ נִישְׁט בַּייא

זיין פעלד · מעג ער עש פאר שטעלין · חאטשע עש קאן מיגליך זיין אז עש וועט לויפין אין איין אנדער פעלד אריין :

ז מען מוז זיך שטארק היטין אז אנדרע מענטשין זאלין דורך אים נישט צו קיין שאדין קומען · ווען מען האט איין גרוב ביא זיך אין הויף מוז מען אים צוא דעקין אדער ארום מאכין איין צאם אז מענטשין זאלין נישט אריין פאלין · מען טאר נישט לאזין איין צוא בראכענעם לייטער אדער איין צוא בראכענעם מויער וואש קאן איין פאלין אויף מענטשין · אונ מען טאר נישט האלטין קיין בייזין הונט ביא זיך אין הויז :

ח אזוא וויא מען טאר יענעם קיין שאדין טאן · אזוא טאר מען זיך אליין אויך קיין שאדין נישט טאן · מען טאר זיך נישט מאכין קיין פעלער אין אויג אדער אין דער האנד אדער אין אנאנדער ארט פון דעם גאנצין קערפער · אויך טאר מען נישט אום קישנע צוא רייסין איין קלייד אדער צוא ברעכין איין כלי אדער אוועק ווארפין געלד אדער איין זאך וואש מען עסט :

ט הלכות כבוד אב ואם וזקן וכהן · ובו י"ט סעיפים

וויא מען מוז ערליך האלטין פאטער אונ מוטער אונ אנדערע גרוישע לייט :

א חוץ וואש דער שכל גיט מיט אז מען זאל ערליך האלטין פאטער אונ מוטער · האט אונז אויך דיא הייליגע תורה גיבאטין דרויף · אונ דער אויבערשטער האט פאטער אונ מוטער וועגין כבוד אונ מורא גלייך גישטעלט צוא זיך · אויף זיין ליבין נאמן שטייט כבד את יי' האלט ערליך גאט · אונ אויף עלטערין שטייט אויך כבד את אביך ואת אמך · האלט ערליך דיין פאטר אונ מוטער · אויף דעם אויבערשטין שטייט את יי' אלהיך תירא פאר גאט זאלשטו מורא האבין · אונ אויף עלטערין שטייט אויך איש אמו ואביו תיראו · יעדער מענטש זאל פאר זיין פאטר אונ מוטר מורא האבין :

ב דאש ערליך האלטין פאטר אונ מוטר אונ מורא האבין פאר זיי זיינן צווייא ערלייא זאכין · ערליך האלטין · הייסט ער מוז זיי גרויש כבוד צו טיילין ער מוז זיי באדינגען אן טאן אונ אויש טאן · ער מוז זייא געבין צו עסין אונ צו טרינקן דאש שענסטע אונ דאש בעסטע אונ מיט איין פריילעכין פנים · ווארום וויא באלד ער גיט זייא מיט אטרויעריגן פנים עש מעג זיין אפילו דיא בעסטע מאכלים · הייסט דאש שוין נישט ערליך גיהאלטין אונ ער ווערט גישטראפט דער פאר · מורא האבין הייסט מען זאל פאר זייא שטארק דרך ארץ האבין · ער טאר נישט שטיין אונ נישט זיצין אויף דעם פאטערש אדער דער מוטערש ארט · ער טאר נישט אפ ווענדין זייערע ווערטר פאר קערט · ער טאר אפילו נישט זאגין צום פאטר אדר דר מוטר · עש ווייזט אויש אז דו האשט רעכט · ווארום דאש איז שוין אויך קיין דרך ארץ נית · עש מעג אפילו זיין דער גרעסטער מאן אונ ווען ער זיצט צווישין מענטשין קומט דער פאטער אדער דיא מוטר אונ שלאגט אים אדער זייא שפייען אים אין פנים אריין אדער זייא צו רייסין אים דיא קליידר מוז ער שווייגין אונ טאר זיי נית ריידין קיין בייז ווארט · ער טאר אפילו נית ווייזין קעגין זייא איין בייז פנים :

ג ווען ער דארף פון מענטשין איין טובה . און ער ווייש אז מען וועט עש אים טאן דעם פאטער צוא ליב. חאטשע ער ווייש אז טען וועט עש אים אליין אויך צוא ליב טאן טאר ער ניט זאגין מוט עש מיר צוא ליב . נאר ער מוז זאגין איך בעט אייך טוט עש מיין פאטער צו ליב :

ד יעדער מוז אויף שטיין פאר זיין פאטער און מוטער מיט גרויש דרך ארץ :

ה ווען ער זעהט אז דער פאטער טוט איין עבירה טאר ער ניט זאגין דוא האשט גיזינדיגט נאר ער מוז צוא אים זאגין מיך דאכט אז אין דער תורה שטייט אזוי און אזוי . ער מוז עש אים אבער אזוי זאגין אז עש זאל ניט אויש זעהן אז ער ווארינט אים :

ו אויך אז דער פאטער און מוטער זיינען שוין גישטארבין מוז ער זייא ערליך האלטין . אין ערשטין יאר נאך זייער טויט ווען ער רעט אדער שרייבט פון זיי מוז ער זאגין אויף דעם פאטער הריני כפרת משכבו . און אויף דער מוטער הריני כפרת משכבה . און נאך דעם יאר תמיד ווען ער גידיינקט דעם פאטער מוז ער זאגין זכרונו לברכה און אויף דער מוטער זאל ער זאגין זכרונה לברכה :

ז ווען דער פאטער אדער דיא מוטער הייסין אים טאן איין עבירה . טאר ער זיי ניט צוא הערין . און אפילו ניט ציין עבירה וואש שטייט אין דער תורה אדער אין דער גמרא . נאר זייא הייסין אים שלעכט זיין . למשל איינער האט זיך מיט אים גיקריגט און קומט אים איבער בעטין . און זיי הייסין אים ער זאל יענעם בשום אופן ניט מוחל זיין . דארף ער זיי אויך ניט פאלגין :

ח אויך די שטיף מוטער כל זמן דער פאטער לעבט. מוז מען ערליך האלטין . אויך מוז מען ערלין האלטין דעם שטיף פאטער ביי די מוטערס לעבין . עש איז אפילו רעכט ערליך צוא האלטין דעם שטיף פאטער אדער דיא שטיף מוטער אויך ווען דיא פאטער און מוטער זיינען שוין טויט :

ט דער עיקר ערליך האלטין פאטער און מוטער איז צוא לערנען תורה און צוא טאן פיל גוטש . ווארום דאש איז דער גרעסטער כבוד פאר דיא עלטערין אז יעדער בענטשט זיי און זאגט וואול זייא וואש זייא האבין אזוי איין גוט קינד גיבראכט אויף דער וועלט . און הס ושלום פאר קערט אז מען פירט זיך נישט גוט : מעג ער אפילו זיין פאטער און מוטער דעם גרעסטין כבוד אן טאן . מאכט ער זייא אלץ גרויסע בושות און איז זייא מבזה . יעדער שילט זיי און זאגט פאר פלוכט זאלין די עלטערין ווערין וואש עש איז פון זייא אזוי איין שלעכטער זון ארויש גיקומען :

י דער פאטער טאר ניט צוא שטארק מדקדק זיין קעגין דיא קינדער וועגין זיין כבוד . ער מוז זיך אמאל ניט וויסענדיק מאכין ווען זייא טיילין אים ניט צוא דעם כבוד אקוראט ווי מען דארף . ווארום דורך דעם שטייננג זיין קאן ער זיי ברייננען דער צוא אז זייא זאלין זיך פארזינדיגין קעגין אים :

יא איין גרויסין זון טאר מען ניט שלאגין . ווארום מען קאן אים דער מיט אויף דער העזה ארויש ברייננען קעגין זיך . און ניט דווקא א גרויסין . נאר וויא באלד ער דער קענט אן דעם זון אז ער וועט אים ניט פאר שווייגין אדער ער וועט אים אנטקעגין

ריידין

ריידין טאר ער אים שוין ניט שלאגין · נאר ער זאל אים מיט גוטע ווערטר שטראפין :

יב מען מוז ערליך האלטין דעם עלטערין ברודער אפילו ווען ער איז מיט אים נאר פון איין פאטער אדער פון איין מוטער · אויך מוז מען ערליך האלטין דעם זיידין אונ שווער אונ שוויגער :

יג אויך דיא טאכטער האט דעם איינענעם דין אן זיך וויא איין זון · זיא מוז ערליך האלטין פאטער אונ מוטער אונ פאר זייא מורא האבין · נאר ווען זיא האט איין מאן · אונ דער מאן פאר ווערט איר גוטעס צוא טאן קענין דיא עלטערין · למשל זייא זיינען אלט אונ זיא וויל זייא געבין עסין · אונ דער מאן לאזט איר אבער ניט · איז זיא פטור דער פון :

יד איין גר טאר ניט שילטין זיין פאטער דעם נכרי אונ אים ניט מבזה זיין :

טו דעם רבי וואש מען לערינט ביא אים אדער וואש מען האט ביא אים אמאל גילערינט · מוז מען שטארק ערליך האלטין אונ פאר אים גרויש דרך ארץ האבין · עש זיינן איינצעלטליך דא מאנ׳ע זאכין וואש דער רבי איז אין דעם וויא פאטר אונ מוטר :

טז עש איז איין גרויסע מצוה אויף צוא שטיין פאר איין תלמיד חכם אפילו ווען ער איז גאר יונג · ווידער איז איין מצוה אויף צוא שטיין פאר איין אלטין מאן ווען ער איז איין ערליכער איד אפילו איין עם הארץ · אפילו איין אלטין נכרי דארף מען אויך ערליך האלטין :

יז ווען ער גייט מיט זיין רבי · מוז ער זעהען אז דער רבי זאל גיין אויף דער רעכטער זייט אונ ער אויף דער לינקער זייט · אונ אויך זאל ער ניט גיין גלייך לעבין אים נאר אביסיל הינטער אים · גייט מען מיט איין תלמיד חכם האטשע ער איז ניט זיין רבי · מוז אויך דר תלמיד חכם גיין אין דר רעכטר זייט אונ ער אין די לינקר זייט :

יח דעם כהן מוז מען תמיד גרויש כבוד צוא טיילין ער מאכט דיא ערשטע המוציא · אים קומט דעם בענטשין אין סוכה אדער אויף איין סעודה · ביא איין אסיפה האט ער צום ערשטין דעם ווארט · אינ אזוא איז ביא יעדער זאך תמיד דער כהן צום ערשטין · אונ אפילו עש איז דא איין תלמיד חכם וואש ער איז מיט דער חכמה גלייך מיט אים · איז אלץ דער כהן צום ערשטין · איז אבער דער תלמיד חכם גרעסר פון אים · איז דער ת״ח אלץ צום ערשטין :

יט ווען עש איז ניטא קיין כהן · איז דער לוי צום ערשטין ביא אלעם אקאראט וויא איין כהן · ווען עש איז ניטא איין גרעסערער תלמיד חכם פון אים :

י הלכות רבית · ובו כ״ז סעיפים

דינים פון רווחים נעמען :

א דיא עבירה פון רווחים נעמען איז זייער גרויש · אונזער הייליגע תורה האט זיך ניט באנוגינט מיט איין מאל אן זאגין · נאר זיא האט עטליכע מאל גיווארינט מען זאל קיין רווחים ניט נעמען אונ ניט געבין · ווער עש פאר לייעט יענעם אויף רווחים איז עובר אויף זעקס עבירות אונ ווער עש לייט אויף רווחים איז עובר אויף

דרייא עבירות · נעכט עס אייך גוט אין זינען אריין אז אזוא גוט וויא דער וואש נעמט רווחים פאר זינדיגט זיך שטארק · אזוא זינדיגט אויך דער וואש צאלט רווחים · אונ אפילו דער סרסור וואש האט גימאכט איין הלואה אויף רווחים טוט אויך אגרויסע עבירה :

ב אפילו מען באדינגט זיך גאר ניט קיין רווחים · נאר בייא דעם צאלין גיט אים יענער עפעס מער וויא ער האט אים גיליען האטשע ער זאגט גאר ניט אז דאש איז פאר רווחים · דאש טאר מען אויך ניט :

ג אפילו ווען מען לייעט איינעם אומזיסט אדער מען בארגט אים סחורה אומזיסט אונ וויא עש קומט צום טערמין וויל אים יענער שיינקען געלט אדער עפעס אנדערש כדי ער זאל אים נאך לייגער ווארטין מיט דעם צאלין · דאש הייסט אויך רווחים אונ מען טאר דאש ניט :

ד אויך ווען יענער זאגט אים ווען ער גיט אים דיא רווחים אז ער שיינקט עש אים טאר ער ניט צוא נעמען · אבער אז ער האט שוין דיא רווחים לאנג גינומען · דער נאך טוט ער תשובה אונ וויל עש אפ געבין אונ זאגט אים אז ער שיינקט עש אים · מעג ער עש זיך האלטין · אבער אז יענער זאגט ניט אז ער שיינקט אים מוז ער עש אים אפ געבין · ווארום דיא תשובה אליין וואש ער טוט צום אויבערשטיי העלפט ניט · ביז ער גיט יענעם אפ די געלט וואש ער האט ביי אים מיט אומרעכט גינומען · אזוא וויא עש איז בייא אלע זאכין וואש מען זינדיגט קעגין מענטשין · דא העלפט קיין יום כפור אונ קיין איינציגע תשובה · ביז מען בעט איבער יענעם וואש מען האט אים איין אום רעכט גיטאן אונ מען גיט אים אפ וואש מען האט ביי אים גינומען :

ה רווחים נעמען אדער געבין פאר דעם לייען אדער נאך דעם לייען · דאש טאר מען אויך ניט · למשל ער וויל בייא איינעם לייען געלט אונ ער שיקט אים פריער איין מתנה אונ זאגט אים אז ער שיינקט עש אים כדי ער זאל אים שפעטער לייען געלט · אדער אפילו ער זאגט אים ניט ארויש פאר וואש ער שיינקט עש אים · עש איז אבער אזוא איין גרויסע מתנה וואש ער פאר שטייט שוין אליין אז ווען ער זאל ניט וועלין בייא אים געלט לייען וואלט ער עש אים ניט גישיינקט · דאש הייסט שוין רווחים געבין פאר דעם לייען · אונ ווידער אז ער האט בייא אים גיליען געלט אונ אפ גיגעבין · שפעטער שיקט ער אים איין מתנה פאר דער טובה וואש ער האט אים גיטאן : דאש הייסט רווחים נאך דעם לייען · אונ מען טאר עש ניט :

ו ווען איינער לייעט דעם אנדערין געלט אויף איין צייט אונ נעמט מיט אים אויש אז פאר דעם זאל ער אים שפעטער לייען איין גרעסערע סומע געלט אויך אויף אזוא לאנג וויא ער האט אים גיליען · אדער ער זאל אים אויך לייען אזוא פיל געלט וויא פיל ער האט אים גיליען · אדער אויף איין לייגערע צייט · דאש הייסט רעכטע רווחים אונ מען טאר עש ניט · אפילו ווען ער נעמט מיט אים אויש ער זאל אים שפעטער אויך לייען אזו פיל געלט וויא פיל ער האט אים גיליען אונ אקאראט אויף אזא איין צייט וויא ער האט זיין געלט גיהאלטין · דאש איז אויך ניט רעכט · אבער

אז ער האט מיט יענעם גאר ניט אויש גינומען · נאר יענער איז אליין אזוא גוט אונ אנטליים אים שפעטער ווייל ער האט אים פריער גיליען אונ ער זאגט אים ניט אז ער טוט עש ווענין דעם דאש מעג מען שוין :

ז דער וואש אנטליים יענעם געלט מוז זיך שטארק היטין ער זאל פון יענעם קיין הנאה ניט האבין אין דער גאנצער צייט וואש ער איז אים שולדיג · דאש הייסט אזוא איין הנאה וואש יענער איז ניט גיוואונט גיוועזין אים צוא טאן איידער ער האט ביא אים גיליען · ווען יענער פלעגט אים קיין מאל ניט זאגין פריער גוט מארגין אדער צוא גירישין · טאר ער עש איצטער אויך ניט · ער טאר ביא יענעם קיין כבוד ניט אן נעמען אין שול אדער ערגעץ אנדערש ווען ער פלעגט עש פריער ניט טאן · ער טאר יענעם ניט זאגין טוא מיר צוא וויסין ווען דער אדער דער וועט קומען אדער ווען דיא סחורה וועט אן קומען אדער עפעס אנדערש · ווען ער פלעגט דאש קיין מאל פון יענעם ניט פאר לאנגען · ווארום דאש הייסט שוין רווחים ווייל ער האט אים געלט גיליען מוז ער אים בארוהיגין · אונ ווען ער איז איין בעל מלאכה אונ יענער פלעגט אים קיין מאל ניט געבין צוא ארבעטין טאר ער איצטער ביא אים ניט אן נעמען צוא ארבעטין · ווארום דאש איז אויך שוין וויא רווחים · אז יענער וויל אים געבין צוא פאר דינען ווייל ער האט אים געלט גיליען :

ח מען טאר ניט איינעם לייען תבואה אז ער זאל אים שפעטער אפ געבין אקאראט אזוא פיל תבואה · ווארום טאמער וועט דענמאלט דיא תבואה טייערער זיין וועט ער דאך אפ געבין מער וויא ער האט גיליען אונ דאש איז דאך רעכט רווחים · איבער דעם ווען מען בארגט איינעם תבואה זאל מען אויש נעמען אז ווען עש וועט טייערער ווערין זאל ער אים דער פאר געבין געלט לויט וויא דער מארק שטייט אין דער צייט ווען ער בארגט דיא תבואה · אונ אז דיא דאזיגע גאטונג תבואה האט איין באשטימטין מארק פרייז · מעג ער אים בארגין חאטשע ער נעמט ניט אויש אז ווען עש וועט טייערער ווערין זאל ער אים צאלין געלט · אונ ביא איין קלייניקייט למשל ברויט אדער אנאנדער זאך וואש איז ניט פיל ווערט · מעג מען יענעם בארגין ער זאל אים שפעטער אויך אפ געבין אזוא איין זאך · אונ עש שאט ניט אז עש איז דענמאלט עפעס מער ווערט :

ט איין זאך וואש האט איין באשטימטין פרייז טאר מען ניט פאר קויפין פאר איין גרעסערין פרייז ווייל יענער צאלט ניט תיכף דיא געלט · אבער ווען עש האט ניט איין באשטימטין פרייז · חאטשע ער וואלט אים פאר קויפט פאר וועלוועלער ווען ער וואלט אים איצטער גיצאלט מעג ער אים פאר קויפין פאר אביסיל טייערער ווייל ער צאלט אים ניט תיכף · אבער צוא פיל טייערער · דאש הייסט איין זעקסטיל אדער איבער איין זעקסטיל מער פון דעם מקח · דאש טאר מען שוין ניט · ווארום דא זעהעט מען אפענטליך אן אז עש איז ווייל ער ווארט אים דיא געלט · הייסט דאך דאש שוין ריינע רווחים · אונ אפילו ער הייבערט ניט דעם מקח צוא פיל אבער ער זאגט אים ארויש ווען דוא וועסט מיר איצטער צאלין גיב איך עש דיר פאר אזוא פיל ·

זעמסטו עש אבער אויף בארג וויל איך בייא דיר מער · דאש טאר מען ניט :

י · ווען ער לייט איינעם אויף איין הויז ער זאל נעמען דעם איין טראג · אדער איין פעלד ער זאל עש באנוצין · מוז ער מיט יענעם אויש געמען ער זאל דורך דעם אפ רעכענען אלע יאר איין באשטימטע סומע געלט פון דעם חוב · אונ אפילו דער איין טראג אדער וואש דאש פעלד טראגט איז מער ווערט · שאט עש גאר ניט · אבער ווען ער נעמט אזוא מיט אים אויש · דער נאך פאר דינגט ער דאש הויז אדער דאש פעלד יענעם צוריק פאר מער דאש טאר מען ניט · ווארום דאש איז רעכט רווחים :

יא ווען מען האט אויף איינעם אוועקסיל · מעג מען עש איין אנדערין פאר קויפין פאר ווייניגר אפילו נאך פאר דעם טערמין · דער וואש קויפט עש מוז אבר איבר זיך נעמען אז ווען דאש געלד וועט פאר פאלין ווערין זאל ער קענין אים ניט האבין קיין שום טענה ער זאל אים אפ געבין דעם שאדין · אבער ווען יענער וועט ניט וועלין צאלין וייל ער האט טענות קעגין דעם וואש ער האט גיליען · למשל ער האט אים שוין גיצאלט אדער ער האט פון אים איין משכון אונ וויל עש אים ניט אפ געבין דעם גלייכן · דא מוז ער צאלין דעם וואש האט בייא אים דעם וועקסיל גיקויפט · אונ אקאראט וויא מען מעג איין אנדערין פאר קויפין דעם וועקסיל פאר ווייניגער · אזוא מעג מען עש אויך פאר קויפין דעם וואש האט בייא אים גיליען · חאטשע מען נעמט בייא אים ווייניגער וויא פיל עש באטרעפט :

יב בייא איין מומר טאר מען ניט לייען אויף רווחים · אויך מען זאל אים לייען אויף רווחים דאש טאר מען אויך ניט :

יג בייא איין עובד כוכבים מעג מען לייען אויף רווחים · אויך מעג מען אים לייען אויף רווחים :

יד ווען איין איד האט גיליען בייא איין עובד כוכבים אויף רווחים אונ אנאנדערער איד איז איין ערב פאר אים · איז דער דין אזוא · ווען דער עובד כוכבים מוז פריער מאנען דעם וואש האט בייא אים גיליען · אונ נאר ערשט ווען ער צאלט אים ניט האט ער דאש רעכט צוא מאנען דעם ערב · מעג מען · האט ער אים אבר אזוא ערב גיוועזין אז דער עו"ג האט דאש רעכט צוא מאנען וועמען ער וויל · קאן ער מאנען דעם ערב צום ערשטין · הייסט דאש שוין גלייך וויא דער ערב האט גיליען בייא דעם עובד כוכבים אונ האט עש גיליען דעם אנדערין איד אויף רווחים · איבער דעם טאר מען עש ניט · אונ ווידר ווען איין עו"ג האט גיליען בייא איין איד אויף רווחים אונ אנאנדער איד איז פאר אים איין ערב · איז אויך דער דין אזוא · איז אנדערש אזוא גימאכט אז דער איד מוז פריער מאנען דעם עו"ג · אונ נאר ווען דער עו"ג צאלט ניט קאן ער מאנען דעם ערב · דאש מעג מען · האט מען אבער אויש גינומען אז דער איד מעג דעם ערב פריער מאנען פאר דעם עובד כוכבים · הייסט דאך שוין אז דער איד לייט אויף רווחים · אונ מען טאר עש ניט · אבער בייא ביידע פעל ווען דער איד איז נאר איין ערב פאר דעם קרן אליין ניט פאר די רווחים · מעג ער אפילו ווען ער נעמט אויש אז יענער האט די ברירה צוא מאנען וועמען ער וויל :

ווען

טו ווען איין איד האט גיליען איין עובד כוכבים אויף א משכון ביז איין באשטימטע צייט אונ האט שוין צוא גירעכינט דעם רווח צום קרן · אז דער עובד כוכבים האט אים בייא דעם אויש לייזין אזוא אונ אזוא פיל צוא געבין · טאר ער ניט אין מיטין דער צייט לייען בייא איין אנדער איד אויף דעם דאזיגין משכון אויף רווחים · חאטשע ער גיט אים נאר דאש אייגענע רווחים וואש דער עובד כוכבים צאלט אים פון דעסטמאלט אן ביז צום טערמין ווארום דיא רווחים איז שוין צוא גירעכינט גיווארין צום קרן · ניט דאך עש שוין דער איד פון זיין קעשענע · אבער אז דיא רווחים איז ניט צוא גירעכינט צום קרן · נאר ער האט גיליען דעם עובד כוכבים אויף איין משכון אז ער זאל אים געבין יעדען חודש איין אויש גיזעצטין רווח · מעג דער איד אין מיטין לייען בייא אנאנדער איד אויף דעם דאזיגין משכון · אונ מיט אים אויש נעמען אז ער זאל בייא דעם עובד כוכבים נעמען דיא רווחים פון איצטער אן ביז צום אויש לייזין :

טז מען מעג איינעם לייען געלט ער זאל דער פאר קויפין סחורה אויף איין יריד · אונ אז ער וועט אהיים קומען זאל ער אים אפ געבין מער פאר דער סחורה וויא ער האט גיליען · למשל ער גיט אים הונדערט גילדין ער זאל דער פאר קויפין סחורה אונ נעמט מיט אים אויש אז ווען ער וועט אהיים קומען האט ער דער פאר צוא צאלין הונדערט אונ צוואנציג גילדין · דאש איז אבער אנדערש ניט נאר ווען דער וואש לייט אים מוז אליין אהיים פירין דיא סחורה · אונ יענער מוז מיט אים אויש נעמען אז ווען עש וועט זיין איין שאדין אויף דעם וועג גייט עש מיך ניט אן אונ ער וועט ניט דארפין באצאלין · ווארום מיט דעם וואש דער מלוה שטעלט עש איין אונ נעמט איבער זיך דעם שאדין · הייסט ער שוין וויא איין שותף צוא דער סחורה · אונ וואש ער נעמט מער וויא ער האט גיליען איז ניט פראצענט נאר רווח פון דער סחורה :

יז מען מעג געבין געלד איינעם ער זאל ברייגגען סחורה פון איין אנדערין ארט אונ מען וועט אים געבין דער פאר מער וויא פיל דיא סחורה קאסט אים ווארום דאש הייסט ניט פראצענט נאר רווח · עש מוז אבער צווישין זיי אויש דריקלעך בדונגען ווערין אז דער וואש קויפט דיא סחורה נעמט איבער זיך דיא גיפאהר פון יעדען שאדין וואש דיא סחורה וועט האבין אויף דעם וועג ביז ער ברייננט צוא יענעם :

יח ווען מען פאר דינגט איינעם א דירה אדער א פעלד אדער עפעש אנדערש מעג מען אים זאגין ווען עשט מיר צאלין תיכף דעם צינז · האשטו מיר גישט מער צוא צאלין נאר אזוא פיל · אבער ווען דוא וועשט מיר צאלין אלע חודש אדער אלע דרייא חדשים אונ אנדערע אויש גיזעצטע צייטין מוזטו מיר צאלין מער · אבער ווען מען דינגט איין מענטשין צוא דער ארבעט טאר מען שוין ניט ווייניגער צאלין ווייל מען צאלט פריער דאש געלט · למשל ער האט איינעם גידונגען ער זאל אים ערשט ארבעטין מארגין אדער אין שפעטערע צייטין · אונ זאגט אים איך גיב דיר איצונדערט דאש געלט אבער פאר דעם מוזטו בייא מיר ווייניגער נעמען דאש טאר מען ניט · ווארום

דאש הייסט רעכטע רווחים · האט אבער יענער שוין אן געהויבין צוא ארבעטין אונ זאגט אים איך גיב דיר תיכף דאש געלט כדי דוא זאלשט בייא מיר ארבעטין פאר וועלוועלער דאש מעג מען :

יט ווען איינער זאגט צוא דיא טאכטער איין נדן אונ ער נעמט אויש מיט דעם איידים אז פאר יעדער יאר וואש ער וועט אים נאך שולדיג זיין דאש געלט · זאל ער אים געבין אזוא אונ אזוא פיל · מעג ערי אונ דאש הייסט ניט רווחים · נאר איין מתנה · דאש איז גלייך ער זאגט איך גיב דיר איין גרעסערין נדן · דאש איז אבער נאר ווען ער נעמט מיט אים אזוא אויש בייא דיא תנאים · אבער ווען ער נעמט ניט אויש בייא דיא תנאים נאר ערשט פאר דער חתונה זאגט ער אים ער זאל ווארטין דעם נדן אונ פאר דעם וועט ער אים אלע יאר געבין עטליכע רובל דאש איז שוין ניט רעכט אונ מען טאר עש ניט :

כ ווען איינער פאר קויפט דעם אנדערין איין הויז אונ נעמט מיט אים אויש איין קאנטראקט אז ווען ער וועט אים שפעטער אפ געבין דאש געלט מוז ער אים צוא ריק געבין דאש הויז · מוז יענער אים אויך אפ געבין דאש צינז וואש ער האט אין דער גאנצע צייט גינומען · ווארום ווען ער נעמט זיך דעם צינז איז דאך דאש רעכטע רווחים פאר דעם געלט וואש ער האט גיצאלט פאר דעם הויז :

כא ווען איינער גיט דעם אנדערין געלט ער זאל מיט דער מיט האנדלען אונ ביידע זאלין זיך טיילין מיט דעם רווח · אונ אויך אז עש וועט זיין היזק זאלין ביידע גלייך ליידין דעם שאדין דאש טאר מען ניט · ווארום איין העלפט געלט וואש ער נעמט דער פון העלפט איז דאך איין ריינע הלוואה · וויל ער נעמט אויף זיך צוא ליידין דעם היזק דער פון · אונ מיט דער אנדערע העלפט געלט וואש יענער נעמט רווח דער פון · באשעפטיגט ער זיך גאר אומזיסט · אונ עש איז פאר דעם וואש יענער האט אים דאש גיליען כמילא איז דאך דאש ריין רווחים · עש איז אבר דא איין מיטיל דער צוא ווען דער וואש גיט אים דאש געלד גיט אים תיכף אדער ער נעמט מיט אים אויש ער זאל אים שפעטער געבין עפעס געלט פאר זיין מיא · עש מעג אפילו זיין איין איינציגע קאפיקע · אונ דאש הייסט איינגינטליך אויך שוין איין היתר עיסקא :

כב דער עיקר היתר עיסקא איז אבער · ער זאל אויש נעמן מיט יענעם וואש גיט אים דאש געלט אז ער זאל ניט באגלייבט זיין צוא זאגין אז ער האט אן גיווארין פון דעם קרן אויסער ווען ער וועט האבין ערליכע עדות דרויף · אונ אויף דעם ריוח זאל ער ניט באגלייבט זיין נאר מיט איין שבועה · אויך נעמט ער אויש אז ער האט דיא ברירה ניט צוא שווערין נאר יענעם צוא געבין אזוא אונ אזוא פיל · וויא מען רעט זיך אויש בשעת מעשה · אונ דעם איבעריגין רווח זאל ער זיך האלטין דאש איז דער רעכטער היתר עיסקא · ווארום אפילו ער וויים בייא זיך אז ער האט ווייניגער פאר דינט אדער ער האט גאר אן גיווארין פון דעם קרן מעג ער יענעם געבין דאש קרן מיט די רווחים וואש זיי האבין צווישין זיך אויש גינומן ווארום וייל אז ער וועט וועלין יענעם ווייניגער געבין וועט ער דאך מוזין שווערין · שטייט אים פרייא ער זאל

זיך אפ קויפין מיט געלט פאר דער שבועה. איצונד קאן מען שוין פארשטיין אז דער היתר עסקא טאר ניט זיין אפ גינארט: דאס הייסט מען זאל זיך ניט איין ריידין אז מיט דיא קאפייקע וואס מען גיט אדער מיט דעם היתר עסקא וואס מען שרייבט מעג מען שוין רוחים נעמען. חס ושלום די הייליגע תורה לאזט זיך ניט נארין. נאר מען מוז טאקע אין אמת אויש נעמען אז יענער האט די ברירה אדער צו געבין ווי פיל מען רעט זיך אויש אדער צוא שווערין אונ גיט צוא געבין אבער צוא זאגין פראסט דוא מוזט מיר געבין אזוי פיל רווח און פון איין שבועה וויל איך גאר ניט וויסין דאס טאר מען ניט. אויך מוז מען וויסין אז דער רעכטער היתר עיסקא איז אייגענטליך נאר אז מען נעמט דאס געלט אויף איין גישעפט. אבער אז מען נעמט עש צו צאלין איין חוב אדער אויף עסין אדער אויף איין אנדער זאך דאס איז ניט קיין היתר עיסקא. אבער צוא דעם איז אויך דא איין מיטיל. למשל ראובן דארף געלט אונ ער האט ערגעץ עפעס איין זאך זאגט ער צו שמעון גיב געלט פאר דער דאזיגע זאך אונ אז איך וועל דיר דיא דאזיגע זאך ניט געבין ביז צום באשטימטין טאג מוז איך דיר דער פאר מער צאלין (וויא פיל זיי נעמען זיך אוים). זייא מוזין אבער צווישין זיך מאכין איין קבלת קנין דאס הייסט ראובן נעמט אין דער האנט ארייין איין שטיק פון שמעונס קלייד דאס מעג אפילו זיין אן עדות:

אויך ווען איינער איז דעם אנדערין שולדיג געלט. און וויא עש קומט צום טערמין און ער האט אים ניט צוא צאלין גלייכט ער זיך מיט אים אויש ער זאל אים נאך ווארטין ביז צוא איין גיוויסע צייט דא העלפט אויך ניט איין היתר עיסקא. אויסער ווען דער וואס איז שולדיג דאס געלט פאר קויפט יענעם איין סחורה וואש ער האט ערגעץ און נעמט מיט אים אויש אז ווען ער וועט אים דיא סחורה ניט צוא שטעלין צוא דער צייט. האט ער אים אזוי און אזוי פיל צוא צאלין. יענער מוז אים אבער דאס אלטע וועקסיל צוריק געבין. נאר ער גיט איין נייע שריפט וואש דרינען מוז שטיין אזוי וויא זייא באדינגען צווישין זיך:

כג ווען איינער האט ביי דעם אנדערין גינומען געלט מיט איין היתר עיסקא אויף איין באשטימטע צייט. און ער האלט דאס געלט לייגער. מוז ער אים געבין רוחים פאר דער לייגערער צייט לויט וויא עש קומט אויש ווארום דאס פארשטייט מען פון זיך זעלבסט אז יענער האט אים דאס געלט גילאזט אויף דעם איינינעם באדינגניש וויא פריער. עש איז אבער רעכט ארויש צוא שרייבין אין דעם היתר עיסקא אז ווען ער וועט לייגער האלטין דאס געלט האט ער אים מער צו געבין:

כד פאר נויט ווען מען קאן ניט שרייבין קיין היתר עיסקא. איז גינוג אז מען מאכט דעם היתר עיסקא מונדליך:

כה ווען ער גיט אויף דעם געלט איין ראטע וואש מען קאן דערמיט זייער לייכט מאנען און אפ נעמען דאס געלט. אפילו ווען דיא ראטע איז נאר אויף דעם קרן אליין העלפט ניט קיין היתר עסקא ווארום דא קאן דאך יענער אים צווינגען דאש געלט אפ צו געבין אפילו ווען ער וועט דער פון אן ווערין אין דעם גישעפט וואס ער

וועט

וועט דער מיט מאכין . און אפילו יענער איז איין ערליכער מאן און ער וויל באזארגין טאמער וועט ער ח"ו שטארבין און די יורשים וועלין אים לאדין און וועלין דעם היתר עסקא נאר ניט ווייזין . צוא דעם איז קיין אנדער מיטיל ניט דא נאר אז מען זאל דעם גישריבענעם היתר עסקא איין לייגין ביי איין אנדערין אדער מען זאל אויף שרייבין אויף דעם אז עש איז גימאכט מיט איין היתר עסקא . אדער עש זאלין עדות זיין אז דאש וועקסיל איז מיט איין היתר עסקא . אדער אז דער וואש אנטלייט אים דאש געלט זאל זיך אונטער שרייבין אויף דעם היתר עסקא און זאל זיא אים געבין כדי ער זאל זיא קענען ווייזין ווען עש וועט קומען צוא איין דין . און אז מען טוט איינעם פון די מיטלען וואש מיר האבין דא גישריבין . מעג שוין אפילו זיין דאש וועקסיל אויף דעם קרן מיט דעם רוחים אין איינעם :

כו איצונד וועלין מיר שרייבין וויא אזוי דער היתר עסקא מוז גישריבין זיין :

מודה אני הח"מ שקבלתי מאת פב"פ סך . . . רו"כ בתורת עסקא לחצי שנה מיום דלמטה והתחיבתי א"ע שכל סחורה טובה שתהא נראה בעיני שהיא היותר קרובה להרויח בה . מחויב אני לקנות בעד סך הנ"ל והם קודמין למעותי . ומכל הריות שיצליחני ה' באותה סחורה . תהיה המחצה לי והמחצה השנית לפב"פ הנ"ל . וכן ח"ו להפסד הוא ג"כ חלק כחלק בשוה . ומיד לאחר כלות חצי שנה מיום דלמטה אני מחויב להחזיר לר' פב"פ הנ"ל את הקרן וגם חצי ריוח שלו . ואין לי נאמנות לומר הפסדתי אלא ע"פ שני עדים כשרים . ועל הריוח אין אני נאמן רק בשבועה . אכן תנאי היה בינינו . שאם ארצה ליתן לו בעד חלק ריוח שלו עשרה רו"כ אזי אין לו עלי שום שבועה . כי המותר שייך לי לבד אפילו אם יבורר שיהא לי הרבה ריוח . וכל דין תורת נאמנות לבעל השטר אף לאחר זמן פרעון . וכל זמן שלא אחזיר את המעות הנ"ל הם בידי בתורת עסקא באופן הנ"ל . וקבלתי שכר עמלי מפב"פ הנ"ל :

ח' תשרי תר"ל לפ"ק

אויף דעם שרייבט זיך אונטער דער וואס נעמט דאש געלט . און אז עס איז מיגליך עש זאלין זיך אויך צווייא עדות אונטער שרייבין איז געוויס גוט :

כז ווען מען קויפט ביי איינעם איין סחורה ער זאל זיא אים שפעטער צוא שטעלין און מען צאלט אים איצונד דאש געלט אויש . מוז מען אויך מאכין איין היתר עסקא און יענעם געבין עפעס געלט אדער איין אנדער זאך פאר זיין מיא . און יענער מוז אין אמת האבין דיא ברירה ענטוועדער ער זאל באווייזין מיט עדות אז ער האט אנגיווארין פון דעם קרן און זאל שווערין אויף דעם רווח און זאל אים ניט געבין דיא סחורה נאר ער זאל אים אפ געבין דאש געלט און דיא העלפט רווח . אדער ער זאל אים געבין דיא סחורה אזוי וויא זייא האבין צווישין זיך גימאכט :

דער היתר עיסקא אויף דעם שרייבט מען אזוי :

מודה אני ח"מ שקבלתי מאת פב"פ סך . . . רובל כסף להתעסק במעות זה בסחורה פלונית עד ר"ח ניסן הבע"ל . והריוח שיהיה מן המעות הזה אחר נכיון כל ההוצאות יהיה מחצה שלי ומחצה שלו וכן ח"ו ההפסד יהיה חלק כחלק . ומיד בר"ח ניסן הבע"ל אני מחויב להחזיר לפב"פ הנ"ל את הקרן עם חלק ריוח שלו ולא אהיה נאמן לומר הפסדתי כי אם בבירור ע"פ שני עדים כשרים . ועל הריוח .

הריוח לא אהיה נאמן כי אם בשבועה׳ אך זאת הותנה בינינו שאם ארצה בראש חודש ניסן הבע״ל ליתן לפב״פ הנ״ל בעד הקרן וגם בעד חלק שלו סך סחורה כך וכך הברירה בידי ולא יהיה לו עוד שום תביעה יותר ׳ וכל דין תורת נאמנות לבעל השטר אף לאחר זמן הפרעון ׳ ושכר עמלי קבלתי מפב״פ הנ״ל :
ח׳ תשרי תר״ל לפ״ק

אויף דעם שרייבט זיך אונטער דער וואס פאר קויפט דיא סחורה ׳ אונ דער וואס גיט דאש געלט נעמט צוא זיך דעם היתר עסקא :

יא דיני ממונות ובו כ״ז סעיפים
דינים פון געלט זאכין :

א דער מענטש מוז זעהען זיך וויא ווייט מיגליך אפ צוא היטין ער זאל זיך ניט לאדין אונ אז ער האט מיט איינעם איין שטרייט וועגין געלט ׳ זאל ער זעהען וויא ווייט מיגליך זיך מיט יענעם צו פאר גלייכין זיך ׳ נאר אויסער ווען יענער וויל זיך ניט אויף קיין פאל פאר גלייכין זאל ער מיט אים גיין צום רב דאש דער רב זאל זייא פאר גלייכין ׳ וויל אבער יענער ניט גיין צום רב אדער ער וויל ניט האלטין דעם פסק ׳ מעג ער אים לאדין בייא דעם גיריכט :

ב מען טאר קיין מאל ליגין ניט טענן אפילו ווען דער ליגין איז פון דעם אמת וועגין׳ למשל ער ווייס בייא זיך אז ער איז גירעכט אבער ווען ער וועט טענן דעם אמת וועט ער בייא דעם דין פאר שפילין ׳ טאר ער זיך ניט מתיר זיין צוא זאגין איין ליגין כדי ער זאל גיווינען :

ג מען מוז זיך שטארק אפ היטין פאר איין שבועה ׳ אפילו אמת צוא שווערין איז ניט רעכט אונ מען מוז זעהען אלע מיגליכע מיטלען ניט צו שווערין ׳ נאר סיידין ווען מען האט שוין גאר קיין ברירה ניט ׳ זאל מען שווערין ׳ אבער מען מוז זיך גוט בארעכענען אויב עש איז אין דער שבועה ניט דיא מינסטע פאלשקייט ווארום דיא עבירה פון אפאלשע שבועה איז הארבער פון אלע עבירות אנדערע ׳ ווען איין מענטש זינדיגט שטראפט נאר דער אויבערשטער אים אליין אבער פאר איין שבועה שטראפט ער אים אויך זיין ווייב אונ קינדער אונ זיין גאנצע משפחה אויך דיא גאנצע וועלט האט פיל צוא ליידין דורך איין פאלשע שבועה׳ עש גישעהן דער דורך חם ושלום שריפות אונ אנדערע אום גליקין :

ד ווען ער זעהעט אז יענער וויל פאלש שווערין ׳ מוז ער זיך מיט אים פאר גלייכין אדער גאר אין גאנצין שיינקען כדי ער זאל ניט שווערין ׳ ווארום אזוא וויא מען טאר אליין ניט פאלש שווערין ׳ אזוא טאר מען אויך ניט יענעם ברייגגען צוא איין פאלשע שבועה :

ה ווען מען ווייס יענעם עדות צוא זאגין וואש עש זאל יענעם נוצין ׳ מוז מען עדות זאגין ׳ מען טאר אבר קיין עדות ניט זיין אויף איין זאך וואש מען האט אליין גיזעהען אדער גיהערט ׳ אדער גיט אויף איין זאך וואש מען האט גיהערט

פון

פון איין אנדערין · יענער מעג אפילו זיין דער גרעסטער ערליכער מאן :

ו אז מען טאר ניט פאלש עדות זאגין : דאש ווייס דאך יעדער · מען טאר אבער אפילו ניט יענעם שרעקין אז מען וויל פאלש עדות זאגין · למשל עש האט איינער נאר איין איינציגין עדות · טאר ניט איין אנדערער גיין צוא זאמן מיט דעם עדות צום רב · כדי דער וואש מען לאדט אים זאל מיינען אז ער וויל אויך עדות זאגין מילא וועלין דאך שוין זיין צוויא עדות איבער דעם וועט ער באקענען אז ער איז שולדיג · דאש טאר מען ניט אונ עש איז איין עבירה :

ז מען טאר קיינעם ניט לייען געלט ווען קיינער זעהט ניט אויסער ווען מען נעמט ביי אים דריבער איין וועקסיל אדער איין אנדערע שריפט אדער ווען ער לייעט אים אויף איין משכון · אבער אז מען נעמט קיין וועקסיל אונ קיין שריפט · מוזין דערביי זיין צוויא עדות דער ביי · אפילו ווען יענער איז איין תלמיד חכם אונ דער גרעסטער ערליכער איד טאר מען אים אליך ניט לייען אן עדות :

ח מען טאר ביי זיך ניט האלטין איין גיצאלטין וועקסיל · ווארום דאש איז אגרוישע עבירה :

ט ווען מען לייעט איינעם אויף איין משכון · טאר מען דאש משכון ניט ניצין · ווארום אז מען ניצט עש יוא איז דאש אקוראט וויא רוחים אונ אז מען האט גיליען איין גימיינעם מאן אויף איין זאך וואש מען צאלט גאנץ גוט פאר דעם ניצין אונ עש ניצט זיך גאר ווייניג אפ · מעג ער עש געבין איין אנדערין צום ניצין אונ דאש געלט וואש מען צאלט דער פאר זאל ער זיך אפ רעכענען פון דעם חוב · ער דארף זיך אפילו ביי יענעם ניט אן פרעגין · אויב ער זאל עש פאר דינגען צום ניצין · ווארום מן הסתם איז עש אים רעכט :

י דאש משכון וואש מען נעמט פאר איין חוב · מוז מען שטארק היטין מען טאר עש ניט געבין איין אנדערין צוא באהאלטין אונ מען טאר עש ניט פאר זעצין ביי איין אנדערין ביז מען פרעגט זיך אן ביי דעם וואש דאש משכון איז זיינע :

יא ווען מען לייעט איינעם אויף איין משכון אונ באדינגט זיך מיט אים אז ווען ער וועט ניט באצאלין צום טערמין זאל דאש משכון פאר פאלין זיין · מוז ער עש אויש דריקליך זאגין בשעת ער לייעט אים · ווען דוא וועסט דאש משכון ניט אויש לייזין צוא דער צייט איז עש שוין מיר פאר קויפט פון איצונד אן :

יב עש איז זייער רעכט מען זאל זיך היטין פאר קיינעם קיין ערב ניט צוא זיין :

יג מען טאר ניט הנאה האבין פון איין פרעמדינס זאך איידער מען פרעגט זיך ביי יענעם אן · אונ אפילו יענער איז זיין גוטער פריינד אונ ער ווייש אז עש וועט יענעם גיוויס רעכט זיין · טאר מען דאך ניט :

יד ווען מען גיט איינעם עפעס צוא באהאלטין · טאר ער עש ניט ניצין אפילו אז עש ניצט זיך דער מיט גאר ניט אפ · אונ ער מוז עש היטין מער וויא זיינע איינגענע זאכין · אבער אז מען האט אים גיגעבין געלט צוא באהאלטין מעג ער דער מיט מאכין גישעפטין אויסער ווען יענער האט אים אויש דריקליך גיזאגט אז ער וויל

עש

עש זאל בלייבן ליגן אקוראט וויא ער האט עש אים גיגעבן אדער ער האט עש אזוא פאר בונדין אז עש איז צוא פאר שטיין אז ער וויל עש זאל ניט גיניצט ווערין :

טו אז מען גיט אים איין זאך אדער געלט צוא באהאלטין · טאר ער עש ניט ווידער געבין איין אנדערין צוא באהאלטין · דער אנדערער מעג אפילו זיין דער גרעסטער ערליכער מאן · אויסער ווען ער וויים אז יענער גיט אליין אויך דעם דאזיגן מאנכם מאל אזעלכע זאכין צוא באהאלטין :

טז ווען מען אנטלייט בייא איינעם עפעס אדער מען דינגט עש בייא אים פאר געלט · טאר מען עש ניט לייען אדער פאר דינגען איין אנדערין אויסר ווען דער וואש דיא זאך איז זיינע זאגט אים אז עש איז אים רעכט · אפילו איין ספר וואש עש איז דאך איין מצוה אז מען לאזט אנדערע מענטשין לערנען פון זייא טאר מען עש ניט לייען סיידין מיט דעם ווילין פון דעם וואש דאש איז זיינע · אבער בייא זיך אין דער היים מעג מען לאזין איין פרעמדין לערנען אין איין גיליענעם ספר · אבער נאר אז יענער זאל אליין לערנען דרינען · ניט צווייא צו זאמען · ווארום דאש ספר קאן צוא ריסין ווערין :

יז אז מען דינגט איינעם צוא דער ארבעט אדער מען דינגט איין בהמה אדער איין כלי · איז איין גרוישע מצוה צו צאלין דעם לוין צוא דער צייט · צאלט מען אבר ניט פונקט צו דער צייט טוט מען איין גרוישע עבירה · אונ דער דין איז אזוא · ענדיגט זיך דיא ארבעט בייא טאג איז צייט צוא צאלין דעם גאנצין טאג · אונ וויא באלד עש ווערט נאכט אונ ער האט ניט באצאלט האט ער שוין גיטאן איין עבירה · ענדיגט זיך דיא ארבעט בייא דער נאכט איז צייט צו צאלין דיא גאנצע נאכט · איז אבער די נאכט שוין אוועק גינאנגען אונ ער האט נאך ניט באצאלט האט ער איין עבירה גיטאן · דאש אייגענע איז אויך ווען דיא ארבעט איז אויף איין וואך אדר אחודש אדר אויף איאר · תמיד אז דיא ארבעט ענדיגט זיך בייא טאג איז צייט דער גאנצר טאג · ענדיגט זיך צום לעצט בייא נאכט איז צייט דיא גאנצע נאכט אונ ניט מער :

יח דאש אייגענע איז אויך אז מען לאזט זיך עפעס מאכין בייא איין בעל מלאכה מוז מען אויך צאלין תיכף וויא ער ברייגגט עש אפי האט ער עש אפ גיבראכט בייא טאג · מוז מען אים צאלין אין דעם נעמליכין טאג · האט ער עש אפ גיבראכט בייא דער נאכט · האט מען נאר צייט צוא צאלין דיא גאנצע נאכט · אבער אזוא לאנג וואש דיא זאך איז נאך בייא דעם בעל מלאכה אפילו ער האט זיא שוין פארטיג גימאכט מעג זיא נאך אלץ ליגין בייא אים עטליכע טעג אונ מען טוט ניט קיין עבירה אז מען צאלט אים ניט · אפילו אז דער בעל מלאכה זאגט אים גיב מיר געלט אונ נעם דיר אפ דיא זאך · איז אלץ קיין עבירה ניט אז מען צאלט אים ניט :

יט מיט דעם דין איז מען אנדערש ניט שולדיג צוא צאלין דעם גידונגענעם ארבעטר נאר אז ער מאנט דיא געלט אונ מען האט עש · אבר אז ער מאנט אים ניט · אדער אפילו ווען ער מאנט אים אונ ער האט אבער איצונד קיין געלט ניט · טוט

מען ניט קיין עבירה ווען מען צאלט אים ניט · אבער דער יושר איז צוא צאלין פונקט צוא דער צייט אפילו ווען יענער מאנט אים ניט אונ אפילו אז מען האט ניט מוז מען לייען אונ צאלין · ווארום דער ארבעטער לעבט דאך נאר פון דעם וואש ער ארבעט :

כ ווער עש איז זיך נוהג אז ער צאלט ניט זיינע ארבעטער ביז נאך דעם רעכענונג · אפילו ווען זייא פאר לאנגען פון אים אין מיטין דער ארבעט נאר עטליכע קאפיקעס וואש עש קומט זייא שוין גיווים אזוא פיל · אונ ער גיט זייא ניט · זינדיגט ער דער מיט ניט · ווארום ווייל זייא ווייסין שוין זיין שטייגער · זייגען זייא מן הסתם דרויף איין גיגאנגען ער זאל זייא צאלין ערשט ביז נאך דעם רעכענונג · אבער פון דעסט וועגין איז דער יושר ער זאל זייא אין מיטין אויך געבין ווען זייא דארפין :

כא ווען דער ארבעטער האט פאר דארבין דיא ארבעט · אדער דער בעל מלאכה האט פאר דארבין דיא זאך וואש מען האט אים גיגעבין צוא מאכין · אפילו ווען דער שאדין איז ניט גישעהען דורך איין אומגליק · נאר ווען ער וואלט גוט אכטונג גיגעבין אונ גיטאן וויא מען דארף · וואלט דער שאדין ניט גישעהען · איז רעכט מען זאל אים שיינקען דעם שאדין אונ ניט פאר לאנגען פון אים ער זאל דער פאר באצאלין · אונ אז ער איז איין ארומאן איז דער יושר מען זאל אים אויך צאלין פאר דער ארבעט :

כב אזוא וויא אונזער הייליגע תורה האט אן גיזאגט מען זאל רחמנות האבין אויף דעם ארבעטער אונ אים צאלין זיין לוין צוא דער צייט · אזוא מוז ווידער יענער ארבעטין ערליך אונ זעהען ער זאל דאש געלט ערליך פארדינען · ער מוז ארבעטין מיט אלע קרעפטין אונ טאן וויא ווייט ער קאן אפילו ווען ער פלעגט תמיד מער צוא נעמען פאר דער ארבעט אונ איצונד צאלט מען אים פיל ווייניגער וויא תמיד טאר ער זיך ניט אייןריידין אז ער מעג שוין אביסיל פאלשין ביא דער ארבעט ווייל ער נעמט ווייניגער דאש איז אגרוישע עבירה · ווארום אז ער האט זיך באדונגען צוא ארבעטין · מעג עש זיין אפילו פאר דיא העלפט וויא עש איז ווערט אדער נאך ווייניגער · מוז ער שוין טאן אקוראט וויא מען דארף · אויך טאר דער ארבעטער ניט ארבעטין ביא דער נאכט אונ זיך ווידער פאר דינגען צוא ארבעטין ביא טאג · ווארום ער וועט דאך ניט קענען גוט ארבעטין ווייל ער איז אפ גישלאפט פון דער נאכט · טוט ער דאך יענעם איין אומרעכט · אויך מוז דער ארבעטער זעהען ער זאל כח האבין צוא ארבעטין · איבער דעם טאר ער זיך ניט פייניגין אונ פאסטין דערנאך ווען עש איז קיין תענית ניט · אויך טאר מען ניט ארבעטין מיט דער בהמה אגאנצע נאכט אונ איר ווידער אין דער פריא איינעם פאר דינגען אויף דעם טאג · ווארום זיא וועט דאך שלאף ארבעטין · אונ מען נעמט ביא יענעם געלט אום זיסט :

כג דער אייגענער דין איז אויך ביא איין מלמד · ער מוז דעם בעל הבית זייער גיטרייא זיין · ער טאר ניט צוא לאנג אויף זיין ביא נאכט · ווארום ער וועט

דורך

דורך דעם בייא טאג פיל זיין בייא דעם לערנען · ער טאר בייא טאג ניט צוא פיל עסין אונ טרינקן ווארום דאש ברייננט צום שלאף אונ פוילקייט ער טאר אויך ניט טאן עפעס אנדערש בייא דעם לערנען מיט דיא קינדער :

כד אז מען טאר ניט גנבנן דאש ווייס דאך יעדער · עש זיינען אבער דא אזעלכע גנבות וואש מען קאן מיינען אז מען מעג זייא טאן אונ מען טאר דאך ניט · למשל מען מאכט זיך אניליעבטער אונ מען גנבת בייא איינעם עפעס כדי ער זאל אביסיל עגמת נפש האבין · ער וויל יענעם וויזין אקונץ אז ער האט בייא אים ארויש גינומען דיא פאטשיילע אונ ער האט גאר ניט גיזעהען · אונ דאש גלייבין · דאש טאר מען אויך ניט :

כה מען טאר ניט גילוסטין אפרעמדע זאך · דאש הייסט אז יענער האט איין זאך וואש ער וויל איר גאר ניט פאר קויפין · אונ ער שטעלט אן מענטשין זייא זאלין אים צוא ריידין ער זאל אים פאר קויפין אדער ער אליין בעט אים אזא לאנג ביז ער מוז אים פאר קויפין דאש איז איין גרוישע עבירה אונ וויא באלד ער האט ואר לוסט צוא דער פרעמדע זאך אונ טראכט ער זאל זיא קויפין חאטשע יענער וויל גאר ניט · טוט ער שוין איין עבירה · אונ ווען ער קויפט זיא דער נאך · האט ער אויף זיך צווייא עבירות · אייגינטליך טאר מען גאר ניט אן הויבין צוא גילוסטין אפרעמדע זאך · ווארום וויא באלד מען גילוסט דער צוא פאר לאזט מען זיך שוין דרויף אונ מען רוהט ניט ביז מען באקומט עש · דער אבן עזרא פרעגט וויא אזוא קאן מען פאר זאגין אז מען זאל ניט גילוסטין · דאש איז דאך ניט בייא דעם מענטשין אין דער האנט דאש גילוסטין קומט דאך פון זיך אליין · מען זעהעט איין זאך וואש זיא גיפעלט אים אונ דאש הארץ באקומט חשק דער צוא · נוא וואש קאן דער מענטש טאן · אקוראט וויא מען קאן ניט זאגין דוא זאלסט אין איין תענית ניט הונגעריג ווערין · ווארום דער הונגער קימט דאך פון זיך אליין · ער ענטפערט אבער דרויף זייער קלוג · לאמיר זעהען אויב עש וועט נאר איין פויער איינפאלין חשק צוא באקומען צום שראפעס מאכטער · אדער איין ארומאן וועט גאר אנפאנגען לוסט צוא האבין צום אדימענטענעם פינגעריל אדער צוא איין שיינעם פאלעץ עש וועט אים טאקע גיפעלין אבער גילוסטין וועט ער ניט דער צוא · ווארום ער ווייש דאך אז עש איז גאר ניט מינגליך ער זאל קומען דער צוא · אזוא דארף דער איד זיין קענין אלע זאכין וואש זיינען ניט זיינע · ער מוז בייא זיך תמיד וויסין אז פרעמדע טאר מען ניט אן רירין אונ וויא באלד אז ער האט דאש בייא זיך שטענדיג אין זינען · קאן אים גאר קיין מאל ניט אן נעמען קיין לוסט צוא האבין פרעמדעס :

כו מען טאר ניט נעמען איין משכון מיט גיוואלד בייא איינעם וואש איז אים שולדיג געלט · ווארום ווען מען טוט עש יוא איז מען איין פראסטער גזלן אונ דיא עבירה איז זייער גרויש :

כז מען טאר ניט אפ קויפין אפילו בייא איין נכרי איין גניבה אדער איין זאך וואש ער האט גיגזלת · אונ בייא איינעם וואש מען ווייש אז ער איז איין גנב אדער

איין גזלן · אונ האט קיין אנדערע פרנסה ניט · ביא אימו טאר מען אפילו קיין צדקה ניט נעמען · אונ אפילו ווען עש דאכט זיך נאר אז עש איז איין גנבה טאר מען עש שוין ניט קויפן · למשל איינער וואש ארבעט אין גארטין ברייננט פירות צוא פאר קויפין אדער איינער ברייננט עפעס צוא פאר קויפין אונ מען זעהעט אז ער היט זיך קיינער זאל ניט זעהען · טאר מען עש שוין ניט קויפין · מען טאר אפילו ניט קויפין ביא איין מאן דעם ווייבס צירונג אדער קליידער · ווען עש קאן נאר מיגליך זיין אז זיא וויים ניט דער פון · אונ ווידער טאר מען ביא דער ווייב ניט קויפין זאכין וואש עש איז מיגליך אז דער מאן וויים ניט דער פון

יב הלכות מילה · ובו י"ח סעיפים
דינים פון מילה :

א דער עיקר מצוה איז אז דער פאטער אליין זאל מל זיין דאש קינד · איבער דעם ווען דער פאטער איז אמוהל זאל ער ניט מכבד זיין אנאנדערין מיט מוהל שאפט ביא זיין קינד · נאר ער זאל אליין מל זיין :

ב דיא צייט פון מילה איז נאר ביא טאג אונ ניט ביא נאכט · אונ איינגענטליך איז דיא צייט דעם גאנצין אכטין טאג ביז פאר נאכט · אבער מער מצוה איז צו מאכין דיא מילה אין דער פריא :

ג מען טאר ניט אפ לייגין דיא מילה אויף נאך דעם אכטין טאג · ווארום אז מען פאר לייגערט דיא מילה נאך דעם אכטין טאג איז דער פאטער עובר אויף איין מצות עשה · אפילו דער אכטער טאג גיפאלט אום שבת · אדער יום כפור · מוז מען דענסאלט מאכין דיא מילה :

ד ווען דאש קינד איז קראנק טאר מען עש ניט מל זיין · נאר ווען ער ווערט גיזונט ציילט מען ווייטער אפ זיבין מאל פיר אונ צוואנציג שעה דער נאך איז מען אים מל · אבער ווען ער איז ניט קראנק נאר איין אבר טוט אים וויא · למשל דיא אויגין טוען אים אביסיל וויא · מוז מען אויך ווארטין מיט דער מילה ביז ער ווערט גיזונט · אבער וויא באלד ער איז שוין גיזונט מוז מען אים תיכף מל זיין · אבער ווען ער ווערט גיזונט אום שבת · אדער ווען דער אכטער מעת לעת איז אום שבת טאר מען שבת ניט מאכין דיא מילה · נאר מען לייגט איר אפ אויף זונטיג · דאש מוז מען אבער וויסין אז ביא אזעלכע זאכין טאר מען אויף זיך ניט שטעלין נאר מען מוז פרעגין איין שאלה אדער דעם מוהל ווען ער איז איין למדן · אויב מען זאל דיא מילה ניט מאכין דעם אכטין טאג :

ה ווען דאש קינד איז גיבארין גיווארין פאר נאכט צווישין טאג אונ נאכט מוז מען גיין איין שאלה פרעגין ווען דיא מילה זאל זיין :

ו סיא דער פאטער אליין איז דער מוהל אדער אנאנדערער איז דער מוהל זאגט ער אלץ דיא ברכה על המילה פאר דעם מל זיין : נאר אז דער פאטער אליין איז

אמוהל

אמוהל זאגט ער תיכף דיא ברכה להכניסו בבריתו של אברהם אבינו · אונ דער נאך איז ער מל · אבער אז אפרעמדער איז דער מוהל · זאגט דער פאטער דיא ברכה להכניסו בבריתו ערשט נאך דעם אפ שניידין פאר דער פריעה · אונ אז דער פאטער איז ניטא זאגט דר וואש איז מיט כסא של אליהו (סנדק) די ברכה להכניסו בבריתו :

ז איינער וואש ער האט נאך קיין מאל ניט מל געוועזין · טאר ניט דאש ערשטע מאל מל זיין אום שבת :

ח ווען אמוטר האט איין אידעשע ווייב · אונ זיא האט גיהאט איין אינגיל איז מען אים מל אפילו ווען דיא מילה קומט אויש אום שבת · אבער אז זיא איז אויך אמומרת · אונ זייא ווילין דאש קינד לאזין מל זיין · טאר מען עש ניט מל זיין אום שבת :

ט אממזר איז מען מל אפילו אום שבת · אבער דער עולם זאגט ניט כשם שנכנס לברית · אונ דער מוהל זאגט נאר ביז כורת הברית · אונ דעם אלהינו ואלהי אבותינו קים את הילד זאגט ער ניט :

י אין דיא פיר תעניתים גיט מען קליינע קינדר צוא טרינקן דעם כוס פון דער מילה · אבער יום כפור טאר מען ניט געבין דיא קינדער צוא טרינקען · נאר מען גיט צוא טרינקען דעם קינד וואש מען איז מל ·

יא אז עש זיינען דא צווייא קינדער מל צוא זיין אפילו איין צווילינג ברייננט מען ניט ביידע אויף איין מאל אין שול אריין · נאר פריער ברייננט מען איינעם אונ מען איז אים מל אונ מען מאכט דיא ברכות דער נאך ברייננט מען דעם אנדערין אונ מען מאכט ווידער דיא ברכות :

יב עלינו זאגט מען ערשט נאך דער מילה · אונ מען טוט ניט אפ דיא תפילין ביז נאך דער מילה :

יג אייגינטליך מוזין בייא דער מילה זיין אמנין מענטשין · דאש הייסט צעהען גרויסע מענטשין · אבער אז עש איז ניט מיגליך צוא האבין צעהען אידין · מעג מען מאכין דיא מילה מיט וויינינער פון א מנין ·

יד ווען עש איז א מילה אין א תענית צבור · זאגט מען סליחות און ווידוי ביז (אל רחום שמך) אבער מען זאגט ניט קיין והוא רחום און מען פאלט ניט קיין תחנון נאר מען זאגט אל ארך אפים און למנצח און אויך זאגט מען ניט דיא יהי רצונם נאך דעם לייענען :

טו האטשע דער מנהג איז דאך אז מען גייט תשעה באב אין דער פריא ניט אין טלית · מעגין פארט דיא בעלי כבודים גיין אין טליתים ווען זייא ווילין :

טז ווען דער פאטער איז ניט אליין דער מוהל איז זייער רעכט צוא נעמען איין מוהל א פרומען אידין · און אז מען האט שוין איין מוהל מכבד גיוועזין · טאר מען ניט נעמען אן אנדערין · אויך איז דער מנהג אז מען איז ניט מכבד מיט סנדקאות איינעם וואש ער איז שוין א מאל גיוועזין בייא אים בייא אן אנדירר קינד מיט סנדקאות :

יז ווען דיא מילה איז · שטייט דער גאנצער עולם · נאר דער וואש איז מיט סנדקאות זיצט :

יח עס איז זייער רעכט צוא מאכין איין ארינטליכע סעודה. ניט ווי מאנכע מאכין איין סעודת ברית נאר מיט קאווע אונ צוקער געבעקס אליין:

יג, הלכות פדיון הבן. ובו י"ב סעיפים:

דינים פון פדיון הבן:

א עס איז איין מצוה אין דער תורה אז יעדער איד וואס איז ניט קיין כהן און קיין לוי זאל אויס לייזין זיין זון וואס איז איין בכור פון דער מוטער. ער מעג שוין אפילו האבין פיל קינדער. ווען עס איז נאר ביי דער מוטער דיא ערשטע קינד מוז ער אויס לייזין און דאס הייסט פדיון הבן:

ב וויא דאס קינד איז שוין אלט דרייסיג טעג דאס הייסט אין דעם איין אונ דרייסיגטין טאג מוז מען מאכין דעם פדיון הבן. אונ פאר יעדער טאג וואס עס גייט אוועק נאך דעם דרייסיגטין טאג ווען ער לייזט ניט אויס טוט ער אגרויסע עבירה:

ג דאס אויס לייזונג געלט ווערט איצטער גירעכינט אויף פינף זילבערנע טאלער. (אונ נאך דיא דעה פון הגאון רבינו אליהו ז"ל איז דאס זעקס רובל זילבער):

ד מען מאכט איין סעודה אונ דאס ווערט גירעכינט פאר איין מצוה. אונ נאך דער ברכה פון המוציא לחם לייזט מען אויס דאס קינד:

ה דער פאטער נעמט דאס קינד אונ פינף טאלער אדער איין זאך וואס איז ווערט פינף טאלער אונ לייגט אנידער פאר דעם כהן אונ זאגט צוא אים. מיין ווייב (דא זאגט ער אים איר נאמען וויא זיא הייסט) וואס זיא איז איין ישראלית האט מיר דעם זון גיבארין. ער איז ביא איר איין בכור. איצטער גיב איך אים דיר. דער כהן פרעגט דעם פאטער מאי בעית טפי. דאס הייסט וואס ווילסטו בעסר. אויב דאס קינד אדער דיא פינף טאלער וואס דוא דארפסט מיר דער פאר געבין וויא דיא תורה האט גיהייסין. דער פאטער ענטפערט אים איך וויל ליבער דאס קינד. נעם דיר דיא פינף טאלער אויס לייז געלט וואס איך דארף דיר דער פאר געבין. אונ ער גיט דיא געלט דעם כהן. אייגינטליך זאגט דער פאטער אונ דער כהן דאס דאזיגע אויף לשון קודש אזוא וויא עס שטייט אין סידור. נאר מיר האבין עס דא גישטעלט אויף טייטש כדי מען זאל פאר שטיין וואס מען זאגט. אויך זאל מען וויסין אז איידער דער כהן ענטפערט דעם פאטער. מוז ער פרעגין דיא מוטער אויב זיא האט ניט שוין גיהאט איין קינד אדער אויב זיא האט ניט איין מאל מפיל גיוועזין. ווארום וויא באלד זיא האט שוין מפיל גיוועזין. הייסט דאס קינד ניט מער אבכור:

ו וויא דער פאטער האלט דיא געלט אין דער האנט צוא געבין דעם כהן זאגט ער דיא ברכות על פדיון הבן אונ שהחיינו. אונ וויא אין סידור שטייט. אונ גיט דיא געלט דעם כהן. דער כהן נעמט דיא געלט אין דער האנט אריין אונ לייגט עס אויף דעם קינדס קאפ אונ זאגט זה תחת זה. זה חלוף זה. זה מחול על זה. יכנס זה הבן לחיים. לתורה ויראת שמים. יהי רצון שכשם שנכנס לפדיון כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים. אונ ער בענטשט דאס קינד מיט דעם פסוק

יברכך

יברכך וגו׳ אונ נאך אנדערע גוטע פסוקים · נאך דעם מאכט דער כהן אברכה איבער איין גלאז ויין אונ מען עסט אונ טרינקט :

ווען מען האט ניט קיין ויין צוא דער סעודה נאר איין אנדערע משקה מוז מען דעם פדיון הבן מאכין פאר דעם וואשין · ווארום נאך דעם פדיון מוז מען איין ברכה מאכין אונ דער דין איז דאך אז איבער אלע משקים חוץ ויין מאכט מען קיין ברכה ניט אין מיטין עסין :

ח אז מען וויל טאן דיא מצוה וויא זיא דארף צוא זיין · מוז מען נעמען איין ארימען כהן וואש איז פרום אונ איין למדן · אונ ער זאל זיך טאקע האלטין דיא געלט ניט אפ צוא געבין :

ט ווען דער איין אונ דרייסיגסטער טאג גיפאלט אום שבת אדער יום טוב מאכט מען ערשט אין אנדערין טאג · אז מען וויל מעג מען מאכין מוצאי שבת אדער מוצאי יום טוב אבער ליבער איז צוא מאכין מארגין ווארום דער מנהג איז ניט צוא מאכין איין פדיון הבן בייא נאכט · חול המועד מאכט מען איין פדיון הבן :

איין בכור וואש דער פאטער האט אויף אים ניט גימאכט קיין פדיון הבן · מוז ער זיך אליין אויש לייזין ווען ער ווערט גרויש :

יא איין כהן אונ איין לוי וואש דיא וייב גיווינט אים איין בכור · דארף מען קיין פדיון הבן ניט מאכין · אונ אויך איינע וואש איר פאטער איז איין כהן אדער איין לוי אפילו דער מאן איז איין ישראל · מאכט מען אויך ניט קיין פדיון הבן · אבער איין כהנם טאכטער וואש האט אקינד פון איין נכרי מוז מען שוין אויף אים מאכין איין פדיון הבן · האט אבער דיא טאכטער פון איין לוי אקינד פון אנכרי מאכט מען ניט קיין פדיון הבן :

יב אז איין ערשטלינג האט מפיל גיוועזין דער נאך האט זיא אקינד · מוז מען גיין איין שאלה פרעגין · ווארום ניט תמיד פטרת ד״ש מפיל זיין פון דעם פדיון הבן :

יד הלכות בכור בהמה טהורה · ופטר חמור · ובו י״ז סעיפים

דינים פון איין בכור פון אבהמה :

א ווען איין בהמה פון איד גיוויינט איין בכור דאש הייסט צום ערשטין מאל · איז דער בכור הייליג · אונ ער גיהערט צום כהן · מען זאל אים אבער ניט געבין דעם כהן קליינער הייט · נאר מען מוז אים האלטין ביז ער איז שוין דער וואקסין דאש הייסט איין שעפסעלע מוז ער עש וויינגסטינם האלטין דרייסיג טעג אונ איין קעלביל פופציג טעג · אויך טאר מען עש ניט געבין בכיון דעם כהן אדער אים אונטער ווארפין כדי ער זאל זיך דער מיט פלאגין · נאר מען מוז אים פרעגין אויב ער וויל עש נעמען · זויל ער עש ניט נעמען מוז מען עש האלטין בייא זיך · אונ אז דער כהן זעהעט אז יענער טוט אים להכעים אונ ברייננגט עש אים בכיון חאטשע ער וויל עש ניט · מעג ער עש אים צוריק שטויסין אונ ניט אן נעמען :

ב דאש הייליקייט פון דעם בכור איז אז מען טאר מיט אים ניט ארבעטין אונ פון

אים ניט שערין דיא וואל · אונ אפילו עס האט זיך פון אים אליין אויס גירייסין אשטיק וואל טאר מען עס ניט ניצין אונ דער פון קיין הנאה ניט האבין · אפילו ווען דער בכור האט שוין איין מום טאר מען מיט אים ניט ארבעטין אונ פון אים קיין הנאה ניט האבין כל זמן ער לעבט :

ג מען מוז דעם בכור האלטין ביז ער באקומט איין מום · אונ וויא באלד ער בקומט איין מום מוז מען גיין איין שאלה פרעגין אויב דאס איז איין רעכטער מום · אונ אז מען פסקנת אים אז דאס הייסט איין רעכטער מום · מעג מען אים שוין קוילין אונ עסין דיא פלייש ווען ער ווערט כשר · מען טאר דיא פלייש אבער ניט פאר קויפין אין דער יאטקע אונ אויס וועגין אויף דעם פונט · נאר מען מוז אין דער היים פאר ניצין · אויך טאר מען עס ניט פאר קויפין אדר שיינקען צו איין נכרי · פאר דיא הינט טאר מען עס אויך ניט ווארפין · איז ער בייא דעם קוילין טריף גיווארין מוז ער אים באגראבין ווארום ער טאר פון דעם פלייש אונ דיא פעל קיין הנאה ניט האבין :

ד וויא באלד דער בכור באקומט איין מום · טאר מען אים שוין ניט מער לאנג האלטין · האט ער באקומען דעם מום אין דעם ערשטין יאר · מעג ער אים האלטין ביז ער איז אלט איין יאר · באקומט ער דעם מום נאך דעם יאר זאל ער אים מער ניט האלטין וויא דרייסיג טאג :

ה מען טאר דעם בכור ניט מאכין בכיון איין מום אויך טאר מען ניט הייסין אנכרי ער זאל אים מאכין איין מום · אפילו צוא טאן אזאך ער זאל באקומען איין מום · למשל צוא לייגין אשטיק טייג אויף דעם אויער כדי דער הונט זאל עס חאפין אונ זאל אים דער וייל אפ רייסין דעם אויער דאס טאר מען אויך ניט אבער פון דעסט וועגין מעג מען אים געבין צוא איין נכרי ער זאל אים אויס האדעווען אדער ער זאל אים אויף היטין :

ו אז מען זעהעט דיא בהמה ווערט מעוברת צום ערשטין מאל · איז איין מצוה מען זאל איר פאר קויפין צוא איין נכרי · אדער מען פאר קויפט אים איין טייל פון דער בהמה · ווארום וויא באלד דער נכרי איז איין שוין שותף צוא דער בהמה אונ זיא גיווינט · איז עס קיין בכור ניט מער אבער אז ער פאר קויפט דעם נכרי דיא קאלב אליין איידער זיא האט עס נאך העלפט עס ניט · אונ אז ער וויל עס יוא טאן מוז ער גיין איין שאלה פרעגין וועט מען אים שוין לערנען וויא אזוא צוא טאן :

ז ווען דער כהן ווייס אז יענער האט גיקאנט דיא בהמה פאר קויפין צוא איין נכרי ווען זיא איז נאך גיוועזין מעוברת · אונ ער האט בכיון ניט פאר קויפט כדי דער כהן זאל זיך מוזין פלאגין מיט דעם בכור · דארף ער אים ניט צוא נעמען · נאר יענער מוז אים אליין האלטין בייא זיך ביז ער באקומט איין מום דער נאך קומט ער דעם כהן :

ח אז דער כהן האט צוא גינומען דעם בכור מוז ער אים בייא זיך האלטין ביז ער באקומט איין מום · ער מעג אים אבער פאר קויפין צוא איין ישראל אפילו ווען ער

האט

האט נאך ניט קיין מום · דער ישראל מוז אים אבער שטארק אפ היטין ביז ער באקומט איין מום :

ט דיא אלע דינים פון איין בכור איז נאר ווען דיא בהמה גיהערט אין גאנציז צום אידין · אבער וויא באלד איין נכרי האט נאר איין חלק אין איר · איז דער בכור שוין וויא איין אנדערע פראסטע בהמה :

י אויך ביא איין כהן אדער איין לוי אז עש ווערט גיבארין איין בכור איז דער אייגענער דין וויא ביא איין ישראל · נאר אז עש איז ביא איין כהן · דארף ער אים ניט אוועק געבין צוא איין אנדערין כהן נאר ער האלט אים ביא זיך ביז ער באקומט איין מום :

יא דיא אלע דינים פון איין בכור זיינען נאר ביא אזעלכע בהמות וואש מיר אידין מעגין זייא עסין · אבער ניט ביא איין פערד אדער ביא אנדערע בהמות וואש דער איד טאר ניט עסין · אבער דער בכור פון איין אייזיל האט אן זיך דעם דין וויא מיר וועלין דא שרייבין :

יב ווען איין אייזיל פון א איד גיווינט איין בכור מוז ער אים אויש לייזין ביא דעם כהן מיט איין לעמעלע אדער איין שעפסעלע וואש ער גיט אים דער פאר · עש מעג זיין גרויש אדער קליין · גאנץ אדער מיט איין מום · איין זכר אדער אנקבה · עש מוז אבער זיין לעבעדיג אונ ניט גיקוילעט · אויך ניט קיין בן פקועה · דיא צייט פון דעם אויש לייזין איז אייגענטליך כל זמן ער לעבט · עש איז אבער איין מצוה מען זאל תיכף אויש לייזין וויא עש ווערט גיבארין · אונ וויא באלד ער לייזט עש אויש · איז עש שוין וויא איין פראסטער אייזיל אונ ער מעג דער מיט טאן וואש ער וויל · אונ דער כהן טוט זיך ווידער מיט דעם לעמעלע וואש ער וויל :

יג וויא באלד ער האט אפ גישייט איין לעמעלע פאר דעם פטר חמור · דאש הייסט פאר דעם אייזיל בכור · אפילו ער האט נאך ניט גיגעבין דעם כהן האט דאש אייזיל שוין אויף גיהערט צוא זיין איין בכור :

יד וויא ער לייזט אויש דעם בכור אדער וויא ער שטעלט נאר אוועק איין לעמעלע פאר דעם בכור ער זאל עש געבין דעם כהן · מאכט ער דיא ברכה ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון פטר חמור :

טו ביז מען לייזט דעם בכור ניט אויש · טאר מען פון אים קיין הנאה ניט האבין · אונ אז ער פייגערט מוז ער אים באגראבין אונ טאר אפילו דיא פעל פון אים ניט באנוצין · אונ אז ער גיט אים דעם כהן טאר דער כהן אויך מיט אים ניט ניצין ער טוט זיך אבער איין עצה · ער לייזט אים אויש אויף איין לעמעלע אונ נעמט טאקע זיך דאש לעמעלע :

טז אז מען וויל ניט אויש לייזין דעם בכור פון איין אייזיל · האקט מען איבער אים דעם האלז מיט איין האק אונ באגראבט אים אונ מען טאר פון אים גאר קיין הנאה ניט האבין · דער עיקר מצוה איז אבער אויש צוא לייזין · נאר סיידין מען איז אין אזוא איין ארט וואו עש איז גאר קיין כהן ניט דא אונ עש ווייזט אויש אז עש וועט דארפין קיין מאל קיין כהן ניט קומען :

איין

יז אין כהן אדער איין לוי ווען זיין אייזיל האט איין בכור דארף ער אים ניט אויש לייזין · דעם אייגענעם דין האט אויך די טאכטער פון איין כהן אונ איין לוי · אבער אז ביי זייערע מענטשין גיווינט איין אייזיל איין בכור מוזין זייא אים יוא אויש לייזין · אבער ווען דער כהן אדער דער לוי האט בחברותה מיט איין ישראל איין אייזיל · דארף מען אויך דעם בכור ניט אויש לייזין · אויך אז איין נכרי איז דער צוא איין חבר דארף מען אים ניט אויש לייזין · מען טאר אבער ניט אום מישנע צוא נעמען איין כהן אדער איין לוי אדער איין נכרי פאר איין שותף כדי מען זאל אים ניט דארפין אויש לייזין :

מז דיני אותו ואת בנו · ובו ה' סעיפים

אין וועלכין טאג מען טאר דיא בהמה ניט קולין :

א מען טאר ניט קולין דיא מוטער מיט דעם קינד אין איין טאג · אונ דעם טאג רעכינט מען פון דער נאכט אן · למשל ער האט גיקוילט דיא מוטער זונטיג ביי נאכט טאר ער דאש קעלבל ניט קולין מאנטיג דעם גאנצין טאג · האט ער זיא אבר גיקוילעט זונטיג פאר נאכט ווען עש איז נאך גרויסער טאג · מעג ער שוין ביי דער נאכט קולין דאש קאלב ווארום דיא נאכט איז שוין גירעכינט צוא מאנטיג · אונ דאש וואש מיר האבין גיזאגט אז מען טאר ניט קולין דיא מוטער מיט דאש קינד · מוז ניט דוקא זיין פריער דיא מוטער אונ דער נאך דאש קינד · נאר אפילו פריער צוא קולין דאש קינד דער נאך דיא מוטער דאש טאר מען אויך ניט · אונ אז מען ווייס ווער דער פאטער איז פון דער בהמה · טאר מען אויך ניט קולין ביידע · דעם פאטר מיט דאש קינד אין איין טאג :

ב אפילו מען ווייס ניט באשטימט אויב דאש איז דיא מוטער · נאר עש ווייזט אויש אז זיא איז דיא מוטער · ווארום דיא בהמה זייגט ביי איר אדער זיא קריכט איר שטענדיג נאך · טאר מען אויך ניט ביידע קולין אין איין טאג :

ג ניט אליין אז דער איד טאר ניט קולין דיא מוטער מיט דאש קינד אין איין טאג נאר אפילו ווען ער ווייס אין אנדער קוילעט היינט איינם פון ביידע · טאר ער שוין דאש אנדערע ניט קולין אין דעם נעמליכין טאג · איבער דעם אז מען האט גיקוילעט דיא מוטער אדער ער האט איינע פון ביידע פאר קויפט איין אנדערין וואש יענער זאגט אים אז ער וועט עש היינט קולין · אדער אפילו יענער זאגט אים ניט אויש דריקליך אז ער וועט עש היינט קולין · עש איז אבער פרייטיג אדער ערב יום טוב אדער איין אנדערין טאג וואש דער שטייגער איז אז יעדער קוילעט דעמאלט · מוז ער יענעם צוא וויסין טאן אז ער האט גיקוילעט היינט דיא מוטער אדער דאש קאלב · כדי יענער זאל שוין דיא אנדערע ניט קולין · איז זיא טרייף גיווארין נאך דעם קולין מוז ער גיין איין שאלה פרעגין · ווארום מאנכעם מאל מעג מען קולין ביידע אין איין טאג ווען איינע איז טרייף גיווארין :

ד ווען איין נכרי פאר קויפט דעם אידין צווייא בהמות אונ זאגט איידער ער פאר

קויפט

קויפט זייא אז דאש איז איין מוטער מיט איין קינד · גלייבט מען אים · זאגט ער אבער ערשט דער נאך ווען ער האט שוין פאר קויפט האט ער דרויף קיין נאמנות נישט · אונ אפילו ווען ער זאגט דאש פאר דעם פאר קויפין נאר עש איז אבר צוא דער קענען אז ער זאגט עש כדי ער זאל איין בעסערין מקח געמען · למשל דיא בהמה איז פעט אונ גיט פיל מילך · זאגט ער אויף דער אנדערע אז זיא איז איר טאכטער כדי מען זאל מיינען אז זיא וועט אויך אזו גוט זיין וויא דיא מוטער · דא גלייבט מען אים שוין ניט :

ה דיא דאזיגע אלע דינים זיינען נאר בייא איין בהמה וואש דער איד מעג עסין · למשל בייא איין קוא אדער איין לעמעלע אדער איין ציג · אבער בייא איין חיה אדער איין עוף גייט דאש ניט אן אונ מען מעג קוילין דיא מוטער מיט דעם קינד אין איין טאג :

טז הלכות אישות · ובו כ"ח סעיפים

דינים פון מאן אונ ווייב :

א יעדער איד מוז נעמען איין ווייב קינדער צוא האבין · דיא דאזיגע מצוה איז תיכף וויא מען פאנגט אן אכצעהן יאר אלט צוא ווערין · וויינינגסטינס טאר מען ניט זיצין ביז איבער דעם צוואנציגסטין יאר אן איין ווייב אוסר ווען מען לערינט שטארק תורה אונ מען וויל דורך דעם ניט נעמען איין ווייב כדי מען זאל ניט גישטערט ווערין אין דעם לערנען :

ב אז מען האט שוין גיהאט איין זון אונ איין טאכטער האט מען שוין מקיים גיוועזן דיא מצוה פון פריה ורביה · אבר פון דעסט וועגין זאל מען אלץ ניט זיצין אן אווייב · אונ אז דאש ווייב איז אים ר"ל גישטארבין זאל ער נעמן איין אנדער ווייב וואש קאן נאך קינדער האבין · ווען ער פילט אבער בייא זיך אז ער קאן קיין קינדר ניט מער האבן · זאל ער ליבער נעמען אזוא איין ווייב וואש זיא קאן שוין ניט מער האבן קינדר · דאש אייניגע איז אויך ווען ער האט מערער קינדר אונ עש איז צוא באזארגין אז ווען ער וועט נעמען איין אנדער ווייב אונ וועט מיט איר קינדר האבין וועלין זיינע ערשטע קינדר זיך מיט איר קריגין אונ עש וועט אין דער היים קיין שלום ניט זיין · זאל ער אויך ליבער נעמען איין ווייב וואש קאן שוין קיין קינדער ניט האבין :

ג אז מען זיצט מיט איין ווייב צעהען יאר אונ זיא האט קיין קינדער ניט · זאל מען איר גט געבין · מען מוז אבער פריער גיין איין שאלה פרעגין ווארום ניט תמיד איז אזוא דער דין :

ד מען טאר ניט זיצין מיט דער ווייב אפילו איין איינציגע שעה אן איין כתובה · אונ אז זיא האט פאר לארין דיא כתובה מוז ער איר לאזין שרייבן איין אנדער כתובה :

ה מען מוז זעהען צוא נעמען איין ווייב פון אפרומע משפחה · אויך מוז מען זעהען אז זיא אליין זאל זיין פרום אונ גוט אונ ניט איין קריגערין אונ איינע וואש דער מאן האט איר גט גיגעבין ווייל זיא האט זיך ניט אם בעסטין אויף גיפירט · זאל איר דער אנדערער ניט נעמען :

ו עש איז זייער רעכט צו נעמן איין שוועסטערש טאכטר אדר דעם ברודערס טאכטר :

איין

ז איין יונגער מאן זאל ניט נעמען איין אלטע ווייב אדער אפילו איין יונגע וואש מען ווייס אז זיא קאן קיין קינדער ניט האבין · ווידער איז ניט רעכט אז איין אלטער מאן זאל נעמען איין גאנץ יונגע ווייב :

ח איין עם הארץ זאל ניט נעמען דיא טאכטער פון איין כהן ווארום דער זווג ווערט ניט גוט אויש גיפירט · אויך איז רעכט אז יעדער מענטש זאל זיין טאכטער ניט געבין איין עם הארץ פאר איין מאן :

ט אין רוסלאנד איז זייער איין גוטער מנהג אז ווען עש קומט אהין איין מאן אדר איין פרויא פון דער פרעמד לאזט מען זייא ניט חתונה האבין ביז מען איבר צייגט זיך אויף זייא פון דער היים פון וואש פאר איין משפחה זייא זיינן אונ איבר זייער שטאנד אויב ער האט ניט איין ווייב אונ אויב זיא האט ניט קיין מאן אזוא דארף מען זיך איבראל נוהג זיין ווארום עש טרעפין זיך איצונד אלע מאל אז שלעכטע מענטשין קומען פון פרעמדע מדינות וואש זיי לאזין דארטין זייערע ווייבר אונ נעמען אנדערע ווייבר עש קאן זיך גאר טרעפין אז איינער אנטלויפט פון דעם קרימינאל אונ דא גיט ער זיך אויש פאר איין ערליכין מאן אונ פאר פירט איין אידישע טאכטער :

י איין כהן טאר ניט נעמען איין גרושה אונ ניט איינע וואש האט חליצה גינומען · אונ ניט איין זונה אפילו ווען איינער איז בייא איר גילעגין מיט גוואלד הייסט זיא אויך איין זונה קענגין איין כהן אונ ער טאר זיא ניט נעמען · אויך טאר ער ניט נעמען איין חללה · דאש הייסט איינע וואש איז גיבארין גיווארין פון איין כהן וואש האט גינומען איינע וואש ער טאר ניט נעמען :

יא איינע וואש עש זיינן שוין בייא איר צווייא מאנען גישטארבין טאר איר דער דריטער גיט נעמען : אויך איינע וואש הערט אז דער מאן איז גישטארבין אין דער פרעמד אפילו עש זאגין איר דאש פיל פרומע אידין וואש ווייסין עש באשטימט · טאר זיא ניט נעמען איין אנדער מאן ביז זיא גייט צום רב אונ ער איז איר מתיר :

יב ווען מען איז איינעם חושד אויף איין אשת איש אונ דער מאן האט איר גט גיגעבין אדער ער איז גישטארבין טאר דער דאזיגער וואש מען האט אים חושד גיוועזן איר ניט נעמען :

יג איין גרושה אונ איין אלמנה טאר ניט נעמען איין אנדערין מאן ביז נאך ניינציג טעג · דיא ניינציג טעג רעכינט מען אבער ערשט פון דעם אנדערין טאג אן נאך דעם גט · אויך רעכינט מען ניט דעם טאג פון דער חתונה · אפילו ווען זיא איז שוין אלט וואש זיא קאן קיין קינדר ניט האבין · אונ אפילו זיא האט אין מיטין דער צייט מפיל גיוועזן מוז זיא אלץ ווארטין ניינציג טעג חוץ דעם טאג פון דעם גט אונ חוץ דעם טאג פון דער חופה · אייגינטליך טאר זיא גאר קיין שידוך ניט טאן פאר די ניינציג טעג · אויסער ווען דער חתן שווערט ער זאל ניט קומען צוא איר אין הויז אריין ביז נאך דיא ניינציג טעג ווער עש נעמט אבער צוריק זיין איינענע גרושה דארף גאר ניט צוא ווארטין :

יד איין גרושה אדער איין אלמנה וואש איז מעוברת אדער וואש זיא זייגט · טאר ניט חתונה האבין ביז דאש קינד איז שוין אלט פיר אונ צוואנציג חדשים אפילו ווען

זיא

זיא איז ערשט גילעגין גיווארין נאך דעם גט אדער נאך דעם מאנס טויט אונ האט גאר
ניט אן גיהויבין צוא זייגין מוז זיא אלץ אזוא לאנגווארטין :

טו אין דעם טאג פון דער חופה פאסטין חתן כלה אונ דער מנהג איז אז זייא פאסטין
נאר ביז איבער דער חופה אפילו ווען עש איז נאך גרוישער טאג · אונ ווידר פאר
קערט אז די חופה דויערט ביז טיף אין דער נאכט מוזין זיי אלץ פאסטין ביז נאך דער
חופה · דער דאזיגר טאג מוז בייא זייא זייער היילוג זיין ווארום ער איז זייער יום כפור
זיי מוזין תשובה טאן אויף אלעם וואש זיי האבן גיטאן אין דעם גאנצין לעבין · אונ אויף
זיך נעמן גוט אונ פרום צו זיין · אונ דעם אויבערשטין בעטין ער זאל זיי בענטשין דער
זווג זאל גוט אויש גיפירט ווערין זייא זאלין זיך עלטערין מיט אנאנדר אונ זאלין האבין
פרומע קינדר · אונ איין פרנסה · דער מנהג א״ז אז זייא זאגין צוא מנחה דעם וידוי אזו
וויא ערב יום כפור :

טז אז דער חופה טאג איז אין ראש חודש · אדער אסרו חג · אדר חמשה עשר באב
אדר ט״ו בשבט אדר חנוכה אדר פורים אונ שושן פורים פאסט מען ניט · אבער
ראש חודש ניסן אונ ראש חודש סיון אונ ל״ג בעומר פאסטין יוא חתן כלה · אונ
אפילו דענמאלט ווען זייא פאסטין ניט · מוזין זיי נאר אביסיל עסין דעם הונגר שטילען :
אבער זיך ניט צוא זאט אן עסין אונ טרינקן · ווארום דער דאזיגער טאג איז פאר זייא
היילוג אונ זייא מוזין זיך וויא ווייט מיגליך דער ווייטערין פון אלע זאכין וואש דער
גוף האט הנאה :

יז דער מנהג איז דער חתן זאל גיין אין קיטיל בייא דער חופה כדי ער זאל זיך דער
מאנען אן דעם טויט אונ זאל אין זיין גרעסטע שמחה גידיינקן אן דעם אויבערשטין :

יח דעם חתן שטעלט מען אונטער דער חופה קעגין דער מזרח זייט · אונ דיא כלה
שטעלט מען בייא דער רעכטער האנד פון דעם חתן :

יט דאש טבעת קידושין מוז זיין איין גלאטין פינגעריל · עש טאר ניט זיין דרינען
אריין גיזעצט איין שטיינדיל · אויך טארין ניט זיין דרויף אויש גיקריצט אותיות :

כ בייא דער חופה מוז מען האבין צווייא כוסות · פריער מאכט מען איבער איין
כוס די ברכה בורא פרי הגפן · אונ די אנדרע ברכה וצונו על העריות אזוא וויא אין
סידור שטייט : אונ מען גיט עש צו טרינקן דעם חתן אונ די כלה · דער נאך איז דער
חתן מקדש די כלה מיט דעם פינגעריל פאר צווייא עדים כשרים · דער נאך לייענט
מען די כתובה · אונ דער נאך זאגט דער חזן די ברכה בכה״ג אונ דיא איבעריגע ברכות
איבר דעם אנדערין כוס אונ גיט אים אויך צוא טרינקען דעם חתן אונ דיא כלה :

כא בייא דער סעודה נאך דער חופה זאגט מען פאר דעם בענטשין דוי הסר וגם חרון ·
ואז אלם בשיר ירון · נחנו במעגלי צדק · שעה ברכת בני ישרון · ברשות מרנן
ורבנן ורבותי נברך אלהינו שהשמחה במעונו שאכלנו משלו · אונ דער עולם ענטפערט
דרויף ברוך אלהינו שהשמחה במעונו שאכלנו משלו ובטובו חיינו · אונ מען גיסט
אן צווייא כוסות איבער איינעם זאגט מען נאך דעם בענטשין דיא ערשטע זעקס פון
דיא שבע ברכות · אונ איבר דעם אנדערין זאגט מען צוא לעצט בורא פרי הגפן דיא

דאזיגע ברכה מאכט מען איבער דעם כוס וואש מען האט אויף אים גיבענטשט

כב דיא שבע ברכות מאכט מען נאר ווען עש איז דא איין מנין · דער חתן איז אויך אריין גירעכינט אין דעם מנין :

כג ווען איינער נעמט צוריק זיין איינינע גרושה מאכט מען אויך שבע ברכות אבער נאר דאש איין מאל נאך דער חופה אונ ניט מער אונ מען זאגט ניט שהשמחה במעונו :

כד ביא דער ערשטע סעודה נאך דער חופה מאכט מען תמיד שבע ברכות · עש איז קיין חילוק ניט צווישין איין בחור את איין אלמן אונ צווישין איין בתולה אונ איין אלמנה אבר אין די איבעריגע זיבין טעג נאך דער חופה איז דער דין אזו אז איין בחור נעמט איין בתולה זאגט מען יעדער מאל אין דיא זיבין טעג די שבע ברכות ווען עש איז דא פנים חדשות דאש הייסט ווען עש קומט איין נייער מענטש ווענין דער התונה אפילו ווען ער עסט ניט נאר ער איז אזו גיקומן מזל טוב ווינשין · איז אבער אפרעמדער גיקומן ניט ווענין דער חתונה זאגט מען נאר דיא לעצטע ברכה פון דיא שבע ברכות · דאש איז די ברכה וואש זיא לאזט זיך אויש משמח חתן עם הכלה דיא דאזיגע ברכה מאכט מען איבר אכוס׳ דר נאך נעמט מען דעם אנדערין כוס וואש מען האט איבר אים גיבענטשט אונ מען מאכט בורא פרי הגפן · צו דעם דארף מען ניט האבן איין מנין עש איז גינוג ווען מען האט נאר איין מזומן דאש הייסט דריי אידין ביי דעם טיש · דער חתן איז אויך אריין גירעכינט אין די דריי אידין · איז אבר נאר קיין פרעמדר ניט דא בענטשט מען נאר פראסט וויא תמיד · האט אבר חתונה איין אלמן מיט איין אלמנה מאכט מען נישט מער שבע ברכות נאר דעם ערשטין טאג נאך דער חופה · אונ אז די סעודה איז ביא דער נאכט אונ עש זיינען דא פנים חדשות זאגט מען נאר דיא לעצטע ברכה פון שבע ברכות · אונ דאש איינענע איז אין דיא ערשטע דרייא טעג · תמיד ווען עש איז דא אפרישר מענטש וואש איז גיקומן ווענן דער חתונה זאגט מען דיא לעצטע ברכה אשר ברא איבר דעם כוס · דער נאך זאגט מען בורא פרי הגפן איבער דעם אנדערין כוס וואש מען האט אויף אים גיבענטשט :

כה מיר האבין גיזאגט אז פנים חדשות הייסט ווען עש קומט איין פרעמדר ווענן דער חתונה · מען מוז אבר וויסין אז שבת אונ יום טוב הייסין אויך פנים חדשות אפילו ווען עש איז גאר קיין פרעמדר גיקומן · דאש איז אבר נאר דאש עסין פון ביא דער נאכט אונ ביא טאג׳ אבר סעודה שלישית הייסט אנדערש ניט פנים חדשות נאר ווען דער חתן זאגט איין דרשה דענמאלט הייסט שוין פנים חדשות אונ מען מאכט שבע ברכות :

כו מען טאר ניט זיין אליין מיט קיין איינציגע נקבה וואש זיא איז ניט זיין ווייב · ניט מיט איין יונגע אונ ניט מיט איין אלטע · ניט מיט איין אידינש קינד אונ ניט מיט איין נכרית · אבר דער פאטר מעג זיין אליין מיט דער טאכטר אונ די מוטר מיט דעם זון · אויך מעג מען זיין אליין מיט אמיידיל וואש איז נאך ניט אלט דרייא יאר אונ אנקבה מעג זיין אליין מיט אאינגיל וואש איז נאך ניט אלט ניין יאר · אין

שטאט

שטאט אונ ביא טאג מעג איין נקבה זיין אליין מיט צווייא ערליכע אידין אבער אז זייא זיינען ניט ערליך טאר זיא ניט זיין אליין אפילו מיט פיל מער וויא צווייא · אונ בייא דער נאכט אדער אין פעלד אפילו בייא טאג טאר זיא ניט זיין אליין מיט צווייא ערליכע אידין · אבער מיט דרייא ערליכע אידין מעג זיא זיין אליין :

כז דער איד מוז זיך שטארק דער ווייטערין פון ווייבר ער טאר אפילו ניט הערין איר גיזאנג אונ ניט קוקין אויף אירע האר · מען גירישט אויך ניט קיין נקבה אין איין בריף · אבר דער שטייגר איז צוא שרייבין דעם מאן ער זאל צוא ווישין טאן וואש זיין ווייב מאכט · אויך אז מען וויל אייניע נעמן מעג מען גיין זיא אן קוקין אויב זיא גיפעלט אים · אונ עש איז אפילו רעכט אזו צו טאן ווארום דיא הייליגע גמרא זאגט אז מען טאר קיין ווייב ניט נעמען ביז מען זעהעט זיא פריער :

כח מען טאר ניט וואונען אין איין הויז מיט דעם ווייב וואש ער האט איר גט גיגעבן · אונ אז עש גייט איר שלעכט איז איין גרויסע מצוה דער גיוועזענער מאן זאל איר אונטער שטיצין מיט געלט שיקין אבער מיט איין אנדערין ווארום ער אליין טאר עש איר ניט געבין :

רז הלכות אונן · ובו י״ז סעיפים
דינים פון איין אונן :

א ווען עש איז בייא איינעם גישטארבין וואש ער מוז זיצין שבעה נאך אים איז ער איין אונן ביז מען באגראבט דעם מת · דער דין פון איין אונן איז אזו · מען טאר ניט לייגין קיין תפילין אונ ניט דאווענען אונ ניט קיין המוציא מאכין אונ ניט בענטשין אונ ניט קיין ברכה מאכין אונ ניט נאך זאגין קיין אמן אונ ניט קיין שום מצוה טאן · אונ ער טאר ניט עסין קיין פלייש אונ ניט טרינקען קיין ויין · אונ אז ער וויל עסין וואשט ער זיך אונ מאכט קיין ברכה ניט · אונ ער עסט ניט דארטין וואו דער מת ליגט נאר אין איין אנדער שטוב אדר ער מאכט איין וואנד צווישין זיך אונ צווישין דעם מת · ער מעג אויך פאר הייגן איין לייליך פאר דעם מת · נאר עש זאל זיין אצווישן שייד · אונ אז ער קאן דאש אויך ניט קערט ער זיך אום מיט דעם פנים אויף איין אנדערע זייט אונ עסט · אונ אפילו אום פורים בייא נאכט נאך דער מגילה אז מען איז איין אונן טאר מען ניט עסין קיין פלייש אונ ניט טרינקן קיין ויין · אין דער פריא וואשט ער זיך וויא תמיד אבר ער מאכט קיין ברכה ניט · אונ מען טאר דעם אונן ניט מצרף זיין צוא אמנין אונ ניט צוא איין מזומן · אויך טאר קיין אנדערע מענטש ניט עסין אונ אפילו קיין וואשער ניט טרינקען אין דער שטוב וואש דער מת ליגט דארטין אויסער ווען ער מאכט איין וואנד צווישין זיך אונ צווישין דעם מת :

ב שבת אונ יום טוב טאר מען ניט טרויערין · איבער דעם אז מען איז איין אונן אין שבת אדער יום טוב עסט מען פלייש אונ מען טרינקט ויין · אונ ער דאווינט · אונ ער בענטשט · אונ מען איז אים מצרף צוא אמנין אונ צו מזומן · אונ ער מוז טאן אלע מצות אקוראט וויא איין אנדער מענטש · אונ חאטשע דער דין איז דאך אז מען

זאגט

זאגט קיין קדיש ניט ביז נאך דער קבורה · אבער אז דער מת ליגט איבער שבת אדער יום טוב · זאגט דער אבל קדיש ביא איטליכן דאוונען פאר דער קבורה · אבער מוצאי שבת דאווינט ער ניט אונ מאכט ניט קיין הבדלה · אונ זונטיג אין דער פריא נאך דער קבורה · אז עס איז נאך צייט דאווינט ער שחרית אונ מאכט הבדלה · אונ אפילו דיא קבורה פאר זאמט זיך ביז מאנטיג אדער דינסטיג · מאכט ער תמיד הבדלה תיכף נאך דער קבורה · אבער שפעטער פון דינסטיג פאר נאכט מאכט מען שוין ניט מער קיין הבדלה :

ג אז מען איז איין אונן מוצאי יום טוב מאכט מען מארגין ביא טאג הבדלה נאך דער קבורה · פאר צייט זיך אבער דיא קבורה ביז נאך דעם מארגעדיגן טאג מאכט ער שוין ניט מער הבדלה · ווארום דיא הבדלה פון יום טוב האט ניט מער צייט נאר ביז איין איינציגן טאג נאך יום טוב :

ד אז מען ווערט איין אונן פרייטיג פאר נאכט צוא מנחה צייט אונ דער מת מוז בלייבן ליגן ביז איבער שבת · דאווינט ער מנחה :

ה אז מען איז איין אונן דיא אנדערע נאכט יום טוב אונ דארט איז דער מנהג אז דעם אנדערין טאג יום טוב באשעפטיגן זיך אידין מיט דער קבורה · מאכט ער ניט קיין קידוש אונ עסט ניט קיין פלייש אונ טרינקט ניט קיין וויין :

ו מיר האבין אויבין גיזאגט אז פורים ביא דער נאכט נאך דער מגילה טאר איין אונן ניט עסין קיין פלייש אונ ניט טרינקן קיין וויין · אבר מיט דעם דאוונען אונ די מגילה לייענען איז ער גליך מיט יעדער איד אונ ער איז קעגין דעם ניט קיין אונן :

ז נאך דער קבורה ביא טאג דאווינט דער אונן · אונ אפילו עס איז שוין נאך דער צייט פון קריאת שמע · דאס הייסט עס איז שפעטר וויא אפערטיל טאג · דאווינט ער וויא תמיד · איז אבער שוין שפעטער וויא אדריטיל טאג זאגט ער קריאת שמע אן דיא ברכות אונ שמונה עשרה האט ער צייט צוא דאוונען ביז האלבין טאג אבער שפעטער ניט · אונ אז עס איז ראש חודש מעג ער מוסף דאוונען אפילו ווען עס איז שוין נאך חצות · אונ אז דיא קבורה איז נאך צייטליך גאר אז ער וועט אהיים קומען וועט שוין שפעט ווערין · זאל ער גיין אין אהויז אריין גענבין דעם בית עולם אונ זאל דארט דאוונען · ער מעג אפילו דאוונען אויף דער גאס אויף איין ריין ארט · וויא באלד מען הייבט נאר אן דאס קבר צוא פאר שיטין מעג ער שוין אוועק גיין דאוונען · אז ער דאווינט שפעט ביא טאג זאל ער נאר זאגין דיא דרייא ברכות שלא עשני נכרי · שלא עשני עבד · שלא עשני אשה · אבער דיא אנדערע ברכות זאל ער ניט זאגין ווארום זייער צייט איז נאר אין דער פריא :

ח אז ביא דעם אונן איז אברית · אונ די קבורה וועט זיך פאר זאמן ביז נאך חצות · מאכט מען דיא מילה פאר חצות · אבער דער אונן מאכט ניט די ברכה להכניסו בבריתו · נאר דער וואס איז מיט כסא של אליהו (סנדק) מאכט דיא ברכה :

ט ווען איינער איז גיווארין איין אונן אין מיטין דאוונען · זאל ער ניט אויף הערין נאר ער זאל אפ דאוונען אין גאנצין :

י וְוען דער אוֹנֵן האט יאר צייט זאגט ער נִיט קיין קַדִישׁ · אָבער ווען ער אִיז אַיין אוֹנֵן נאךְ אַשׁוֶועסְטער אָדער נאךְ אַבְּרוּדער אונ דער בְּרוּדער אָדער דיא שְׁוֶועסְטער האט גִילָאזְט קִינְדער · אונ דער אוֹנֵן האט יאר צייט מֶעג ער זאגין קַדִישׁ :

יא דער אוֹנֵן גֵייט אִין שִׁיךְ אָבער ער טאר נִיט זיצִין אָדער שְׁלָאפִין נאר אויף דער עֶרְד · אונ ער טאר זיךְ נִיט בָּאדִין אונ נִיט שְׁמִירִין אונ נִיט נֶאלִין אונ נִיט קֵיין שׁוּם מְלָאכָה טאן אונ קֵיינֶעם נִיט גִירִיסִין · אָבער אַרוּם גֵיין אויף דער גאס מֶעג ער יוֹא :

יב וְוען אֵיינֶעם שְׁטַארְבְּט אַיין קִינְד וְואשׁ עֶשׁ אִיז נאךְ נִיט אַלְט גִיוֶועזִין דְרַייסִיג טאג · אִיז ער נִיט קֵיין אוֹנֵן :

יג וְוען עֶשׁ האט זיךְ גִיטְרָאפִין אִין דעם טאג פוּן דער חוּפָּה אַז דעם חָתָן'ס פאטער אָדער דיא כַּלָּה'ס מוּטער אִיז גִישְׁטָארְבִּין אונ מען האט שׁוֹין גִיבַּאקִין אונ גִיקָאכְט אויף דער חֲתוּנָה אונ מען האט עֶשׁ נִיט קֵיינֶעם צוּא פַאר קוֹיפִין שְׁטֶעלְט מען די חוּפָּה אונ מען מַאכְט דיא סְעוּדָה אונ מען אִיז מְיַיחֵד דיא חָתָן כַּלָּה אונ מען מַאכְט אַלֶע זִיבִּין טֶעג שֶׁבַע בְּרָכוֹת אונ דער חָתָן מֶעג זיךְ אִין דיא זִיבִּין טֶעג שְׁמִירִין אונ נֶאלִין אָבער ער מוּז זַיין פוּן ווייטִין פוּן דיא כַּלָּה · דָאשׁ בֶּעסְטֶע אִיז ער זָאל שְׁלָאפִין אִין אַיין אַנְדֶער חֶדֶר אָדער עֶשׁ זָאל מִיט אִים שְׁלָאפִין אַאִינְגִיל אונ מִיט אִיר זָאל שְׁלָאפִין אַמֵיידִיל · אונ נאךְ דיא זִיבִּין טֶעג זֶעצְט זיךְ דער חָתָן אָדער דיא כַּלָּה שִׁבְעָה זִיבִּין טֶעג אונ שְׁלֹשִׁים הוֹיבְּט זיךְ עֶרְשְׁט אָן פוּן דער שִׁבְעָה · אָבער אַז מען קאן פַאר קוֹיפִין דָאשׁ וְואשׁ מען האט אָן גִיגְרֵייט אויף דיא חֲתוּנָה אָדער אֲפִילוּ מען קאן נִיט פַאר קוֹיפִין נאר עֶשׁ אִיז פַאר קָערְט דעם חָתָן'ס מוּטער אִיז גִישְׁטָארְבִּין אָדער דיא כַּלָּה'ס פאטער אָדער זֵייער אַבְּרוּדער אָדער אַשְׁוֶועסְטער אָדער אַקִינְד אִיז גִישְׁטָארְבִּין טאר מען נִיט שְׁטֶעלִין די חוּפָּה נאר דער חָתָן אָדער די כַּלָּה זֶעצְט זיךְ שִׁבְעָה אונ תֵּיכֶף נאךְ דער שִׁבְעָה דָאשׁ הֵייסְט אִין דעם אַכְטִין טאג נאךְ דער קְבוּרָה מַאכְט מען דיא חֲתוּנָה :

יד דער אִיד וְואשׁ זִיצְט בַּייא דעם מֵת אִיז פָּטוּר פוּן דַאוְונֶען אונ פוּן קְרִיאַת שְׁמַע אונ פוּן אַלֶע מִצְוֹת · אָבֶר אַז עֶשׁ זִיצִין צְווייא שׁוֹמְרִים דַאוִוינְט אֵיינֶער אונ דער אַנְדֶערֶער זִיצְט בַּייא דעם מֵת אונ דער נאךְ זֶעצְט ער ווִידער זיךְ בַּייא דעם מֵת אונ דער אַנְדֶערֶער דַאוִוינְט :

טו וְוען אֵיינֶער האט זיךְ אַלֵיין גִינוּמֶען דעם טוֹיט לְמָשָׁל ער האט זיךְ גִיהַאנְגֶען אָדער גִיוָוארְפִין אִין אַווַאסֶער אַרַיין אָדער ער האט זיךְ גִימַאכְט אַיין אַנְדֶערִין טוֹיט אִיז מען נאךְ אִים נִיט קֵיין אוֹנֵן אונ מען זִיצְט נִיט קֵיין שִׁבְעָה נאךְ אִים אָבער מען זאגְט נאךְ אִים צִדּוּק הַדִּין אונ אַטֵייל פּוֹסְקִים זאגִין אַז מען זָאל קֵיין קְרִיעָה נאךְ אִים נִיט רַייסִין :

טז אַז אַמוּמָר אִיז גִישְׁטָארְבִּין אִיז מען נאךְ אִים נִיט קֵיין אוֹנֵן אונ מען רַייסְט נִיט קֵיין קְרִיעָה אונ מען זִיצְט נִיט קֵיין שִׁבְעָה :

יז אויף אֵיינֶעם וְואשׁ דער קְרִימִינַאל האט אִים גִיפַּסְקֶנְט מִיתָה דוּרךְ אַיין גְנֵיבָה אָדער רְצִיחָה אִיז מען אַיין אוֹנֵן · אונ מען זִיצְט שִׁבְעָה אונ מען רַייסְט קְרִיעָה :

סען

יח דינים פון כבוד המתים אונ אין אים איז זעקס סעיפים :

א מען טאר ניט איבער לייגין דעם מת פון איין קבר אין דעם אנדערין ארייין · אויך טאר מען ניט פירין דעם מת פון איין שטאט אין דער אנדערער אריין אבער אז דארטין וואו ער איז גישטארבין איז קיין בית עולם ניטא פירט מען אים יוא אוועק אין איין אנדערע שטאט אריין צוא באגראבין :

ב מען טאר ניט עפינען קיין שום קבר אפילו ווען דיא יורשים פאר לאנגען עש :

ג מען טאר ניט זיצין אויף קיין קבר אונ אויף קיין מצבה :

ד מען טאר ניט טרעטין אויף איין קבר אויך מוז מען דיא קברים גרויש כבוד צוא טיילין מען טאר אויף דעם בית עולם ניט עסין אונ ניט טרינקן אונ ניט פאשין בהמות אונ ניט רייסין קיין גראז אונ ניט טאן קיין איינציגע זאך וואש איז ניט שיין :

ה אז מען האט גיגראבין איין קבר אונ מען וועט ערשט מארגין דעם מת ארייין לייגין טאר מען עש ניט לאזין אפין איבער נאכט ווארום דאש איז איין גרוישע סכנה נאר מען דארף עש צוריק צוא שיטין :

ו ווען מען גיפינט איין גיהרגתן איד אויף דעם וועג מוז מען אים באגראבין אין דיא קליידער אונ מען טאר פון אים ניט אראפ נעמען אפילו דיא שיך אונ מען איז אים ניט מטהר אונ מען טוט אים ניט אן קיין תכריכים נאר מען וויקעלט אים ארום מיט אליילעך :

יט הלכות טומאת הכהן · ובו ד סעיפים
דינים פון איין כהן בייא איין מת :

א דער כהן טאר זיך ניט מטמא זיין אן איין מת ער טאר אפילו ניט אריין גיין דארטין וואו איינער איז גוסס דאש הייסט ער לעבט נאך אבער מען זעהט אז ער וועט באלד שטארבין · אויך טאר ער ניט גיין דארטין וואו עש איז עפעס דא פון דעם מת למשל עש איז דארטין דא בלוט אדער איין אבר פון מת :

ב חוץ דעם וואש דער כהן טאר ניט זיין דארטין וואו דער מת ליגט נאר אפילו אין דעם דאזיגין הויז אונ אין דיא אנדערע הייזער וואש רירין זיך אן מיט דעם דאזיגין הויז אונ עש איז קיין וואנט ניטא צווישין טאר ער אויך ניט זיין · אונ אפילו עש איז דא איין וואנט · נאר עש איז אבער אין דער וואנט דא איין פענסטער אדער אפילו נאר אקליינע לעכל אדר זיי שטייען אונטר איין דאך טאר ער שוין אויך דארטן ניט זיין :

ג ווען דער כהן שלאפט אין איין שטוב וואש עש טרעפט זיך דארטין איין מת · אדער אפילו אין דעם דאזיגין הויז אדער דער בייא דארטין וואו ער טאר ניט זיין · מוז מען אים אויף וועקין · אייגינטליך מוז ער תיכף אנטלויפין נאקעטער הייט · איבער דעם זאל מען אים ניט תיכף זאגין אז עש איז דא איין מת · נאר מען זאל אים פראסט רופין כדי ער זאל זיך דער ווייל אן טאן · ווערט ער אבער גיוואר אז עש

איז דא איין מת · טאר ער ניט ווארטין מיט דעם אן טאן · נאר ער מוז תיכף ארויש לויפין :

ד אז בייא איין כהן שטארבט דער פאטער אדר די מוטער אדר אזון אדר אטאכטער אדער אברודר אדער אשוועסטער פון איין טאטין · אדר דאש ווייב · מעג ער זיין אין שטוב · עש איז נאך איין מצוה ער זאל זיין בייא זייא · אבער אז דיא שוועסטער האט שוין איין מאן · האט זיא דעם זעלביגן דין וויא אפרעמדר מת · אונ ער טאר ניט זיין וואו זיא ליגט אונ ניט אין דיא הייזער דער בייא · אונ אז דער פאטער אדער דיא מוטער האט זיך אליין דעם טויט גינומען · האבין זייא אויך דעם דין וויא אפרעמדער מת אונ ער טאר זיך צו זייא ניט מטמא זיין · אויך אז דער פאטער אדר דיא מוטער אדר איינער פון דיא אנדערע קרובים וואש מיר האבין דא גישריבין איז גיהרגת גיווארין · טאר זיך אויך דער כהן צוא זייא ניט מטמא זיין :

ה אפילו אויף נכרישע קברים טאר דער כהן ניט גיין :

ו ווען דער כהן גיפינט אויף דעם וועג איין מת מצוה · דאש הייסט ער גיפינט אאידין ליגין טויט אויף דעם וועג · אונ עש זיינען דארטין ניט דא אידין דער בייא וואש ער זאל שרייען צוא זייא אז זייא זאלין קומען דעם טויטין צוא באגראבין · טאר ער ניט אוועק גיין פון דעם ארט · אונ אז ער ווייס אז דא ווערין קיין אידין ניט אן קומען מוז ער אים אליין באגראבין :

ז קליינע כהנים אז זייא שלאפין אין אשטוב וואו אמת איז דרינען איז מען ניט מחויב זייא אויף צוא וועקין זייא זאלין אוועק גיין · אבער פון דעסט וועגין איז עש דאך רעכט מען זאל זייא גיוואגען פון קליינער הייד אן אוועק גיין פון אמת :

כ הלכות שבעה · ובו נ"א סעיפים :

דינים פון שבעה זיצין :

א שבעה מוז מען זיצין נאך פאטר אונ מוטר · נאך איינגענע קינדר · נאך שוועסטער אונ ברידער אפילו זייא זיינען ניט פון איין טאטין נאר פון איין מאמען · אונ נאך אמאן אדער נאך אווייב :

ב אויף אקינד וואש איז נאך ניט אלט גיוועזין דרייסיג טעג זיצט מען ניט קיין שבעה :

ג דיא שבעה הויבט זיך אן תיכף וויא מען שיט צוא דאש קבר :

ד אז איינער שטארבט וואו עש איז קיין בית עולם ניט דא · אונ מען פירט דעם מת אין איין אנדערע שטאט ארייין צוא באגראבין · אונ דיא קרובים פארין ניט מיט · הויבט זיך דיא שבעה אן תיכף וויא זייא גייען צוריק פון דער לויה :

ה ווען איינער איז דער טרונקען גיווארין אין אזוא אגרויסין וואשר וואש מען קען ניט גיפינען · זיצט מען נאך אים ניט קיין שבעה · ווארום טאמער לעבט ער אונ ער איז ארויש גיקומען פון דעם וואשער אויף אנאנדער זייט וואש מיר ווייסין ניט :

ו ווען איינער זיצט שבעה · אונ אין מיטין שבעה איז בייא אים ווידער איינער

געשטארבן

גישטארבין וואש ער מוז שבעה זיצין נאך אים הויבט ער אן די אנדערע שבעה צוא ציילין אין מיטין די ערשטע שבעה · פון דעם ווען די אנדערע קבורה איז גיוועזין :

ז ווער עש זיצט שבעה · טאר ער קיין שום מלאכה ניט טאן · אונ ניט לערנען נאר דעם ספר איוב אונ איכה אונ די טרויעריגע פסוקים אין ירמיה אונ דינים פון אבלות אונ דעם פרק ואלו מגלחין פון דער מסכת מועד קטן · אונ ער טאר קיינעם ניט גירישין · אונ ער טאר ניט גיין אין קיין שיך · אונ ער מוז זיצין אויף דער ערד · אבער אשלאפער אדער אין אלטער מעג זיך אונטער לייגין אקישין · מען מעג אבער ארום גיין אין שטוב נאר ווען מען קומט אים מנחם אבל זיין מוז ער זיצין :

ח ווען איינער איז איין ארומאן אונ ער לעבט נאר פון זיין מלאכה מעג ער דעם פערטין טאג פון דער שבעה טאן אמלאכה ביי זיך אין דער היים עש זאל קיינער ניט זעהען :

ט אזוא וויא דער אבל טאר אין דער שבעה קיין מלאכה ניט טאן אזוא טאר ער אויך ניט לאזין אנדערע ארבעטין פון זיינט וועגין אין דער שבעה · אפילו גברים טארין ניט טאן זיין מלאכה · אבר אז עש איז איין גרויסע זאך וואש ער ווערט איין גרויסין שאדין האבין דורך דעם וואש מען ווערט עש אין דער שבעה ניט טאן מעג ער די מלאכה לאזין יוא טאן דורך אנדערע מענטשין :

י האנדלען טאר מען אויך ניט אין דער שבעה · אבער ווען עש איז אזוא איין סחורה וואש אז ער ווערט איר איצטער ניט פאר קויפין ווערט ער שפעטער אן ווערין פון דעם קרן זאל ער שיקין איין שאלה פרעגין · אונ אז עש טרעפט זיך אזוא איין סחורה וואש מען פאר קויפט איר איצטער זייער וואלוויל אונ שפעטער ווערט זיא פיל טייערער זיין · אדער ער האט איין סחורה וואש עש טרעפט זיך איצטער אקונה וואש ער גיט פאר איר איין טייערין מקח · אונ אז ער ווערט אים אוועק לאזין ווערט ער דער נאך מוזין איר פיל וועלוועלער פאר קויפין · מעג ער אויך דאש גישעפט מאכין דורך איין אנדערין :

יא ווען איינער האט אנכרי וואש דער איד לייט אים תמיד געלט אויף רווחים · אונ דער נכרי דארף גראד אין דער שבעה געלט אונ וויא באלד ער ווערט אים איצטער ניט לייען ווערט ער דעם נכרי פאר לירין אויף תמיד ווארום ער ווערט גיין צוא איין אנדערין בעל הלואה אונ יענער ווערט אים שוין תמיד לייען · מעג ער דעם נכרי לייען אין דער שבעה דורך איין אנדערין :

יב ווענין שרייבין אין שבעה איז דער אייגענער דין וואש חול המועד · דאש הייסט מען טאר ניט שרייבין נאר סיידין איין גאנץ נייטיגע זאך אדער איין חשבון וואש מען ווערט אים פאר געסין ביז איבער דער שבעה :

יג מען מעג שיקין אין שבעה חובות מאנען אונ איין קאסירין :

יד ווען אדינסט זיצט שבעה · מעג זיא באקין אונ קאכין אונ קערין די שטוב אונ בעטין די בעט אונ אנדערע זאכין טאן וואש מען דארף אין שטוב · אויך

ביא

בַּייא זִיךְ אִין דֶער הַיים מֶעג דִיא פְרויא קָאכִין אוּנ בַּאקִין אוּנ אַלֶץ דִינְג טָאן וָואשׂ זִיא דַארְף אִין הויז. וֶוען זִיא זִיצְט שִׁבְעָה :

טו אַז דֶער שׁוֹחֵט זִיצְט שִׁבְעָה אוּנ דִיא שְׁטָאט צָאלְט אִים תָּמִיד פוּן דֶער וָואךְ מֶעג עֶר קוילִין אִין דֶער הַיים · אָבֶּער אַז מֶען צָאלְט אִים נִיט פוּן דֶער וָואךְ נָאר מֶען צָאלְט אִים פַאר אִיטְלִיכֶע בְּהֵמָה וָואשׂ עֶר קוילֶעט · מֶעג עֶר אויךְ קוילִין אִין דֶער הַיים · נָאר עֶר טָאר קַיין גִיצָאלְט נִיט נֶעמֶען · אוּנ אַז עֶשׂ אִיז אִין שְׁטָאט נִיט מֶער דָא קַיין אַנַאנְדֶערֶער שׁוֹחֵט נָאר עֶר אַלֵיין אוּנ דֶער עוֹלָם דַארְף פְלֵיישׁ · מֶעג עֶר גֵיין בַּייא דֶער נַאכְט אִין יַאטְקֶע אַרַיין קוילִין · אוּנ אַז עֶשׂ אִיז גַאנְץ נֵייטִיג מֶעג עֶר בַּייא טָאג אויךְ גֵיין :

טז וֶוען צְוֵוייא שׁוּתְּפִים הָאבִּין בְּחַבְרוּתָה אַיין גִיוֶועלְבּ אוּנ אֵיינֶער זִיצְט שִׁבְעָה מוּז דֶער גִיוֶועלְבּ פַאר מַאכְט זַיין דִי עֶרְשְׁטֶע דְרַייא טֶעג · אָבֶּער דֶער אַנְדֶערֶער שׁוּתָּף מֶעג אִין דִיא דְרַייא טֶעג טָאן אִין דֶער הַיים אַלֶע גִישֶׁעפְטִין פוּן דֶער חַבְרוּתָה :

יז גַאנְץ שִׁבְעָה טָאר מֶען זִיךְ נִיט בָּאדִין אֲפִילוּ אִין קַאלְטֶע וַואשֶׂער · אָבֶּער דָאשׂ פָּנִים מִיט דִיא הֶענְט אוּנ דִיא פִּיס מֶעג מֶען יוא וַואשִׁין מִיט קַאלְטֶע וַואשֶׂער אָבֶּער נִיט מִיט וַוארִימֶע וַואשֶׂר· נָארוּ אַקִינְדְבֶּעטָארִין אַז זִיא דַארְף זִיךְ בָּאדִין מֶעג זִיא זִיךְ בָּאדִין אִין דֶער שִׁבְעָה · נָאר נִיט אִין דֶעם עֶרְשְׁטִין טָאג פוּן דֶער שִׁבְעָה · אוּנ אַז עֶשׂ אִיז גַאנְץ נֵייטִיג מֶעג זִיא דֶעם עֶרְשְׁטִין טָאג אויךְ :

יח הָאטְשֶׁע דִיא שִׁבְעָה הויבְּט זִיךְ אָן תֵּיכֶף נָאךְ דֶער קְבוּרָה · מֶעג דָאךְ דֶער אָבֵל אַהֵיים גֵיין אִין דִיא שִׁיךְ · אָבֶּער גַאנְץ שִׁבְעָה טָאר עֶר נִיט גֵיין אִין דִיא שִׁיךְ · נָאר אִין פִילְץ שִׁיךְ אָדֶר אִין הִילְצֶערְנֶע שִׁיךְ מֶעג מֶען יוא גֵיין · אָבֶּר אַקִינְדְבֶּעטָארִין בִּיז צוּם דְרַייסִיגְשְׁטִין טָאג מֶעג גֵיין אֲפִילוּ אִין לֶעדֶערְנֶע שִׁיךְ · אוּנ אַקְרַאנְקֶער אָדֶר וֶוער עֶשׂ הָאט אַמַכָּה אויפִין פוּס · מֶעג אויךְ גֵיין אִין שִׁיךְ :

יט מֶען מֶעג דֶעם אָבֵל אִין דֶער שִׁבְעָה מְכַבֵּד זַיין מִיט הַגְבָּהָה אוּנ גְלִילָה אוּנ עֶר מֶעג פַּסְקָנֶן שַׁאֲלוֹת וֶוען עֶשׂ אִיז קַיין אַנְדֶערֶער נִיטָא צוּ פַּסְקָנֶן · אָבֶּער עוֹלֶה תּוֹרָה זַיין טָאר עֶר נִיט אִין שִׁבְעָה אֲפִילוּ עֶר אִיז אַכֹּהֵן אוּנ עֶשׂ אִיז קַיין אַנְדֶערֶער כֹּהֵן נִיטָא · אָבֶּער אִין שַׁבָּת פוּן דֶער שִׁבְעָה אַז עֶשׂ אִיז קַיין אַנְדֶערֶער כֹּהֵן נִיטָא מֶעג מֶען אִים יוא אויף רוּפִין :

כ עֶשׂ אִיז אַמִצְוָה צוּא דַאוְונֶען גַאנְץ שִׁבְעָה דָארְטִין וואוּ דֶער מֵת אִיז גִישְׁטָארְבִּין · אויךְ אִיז אַיין מִצְוָה דָארְטִין שִׁבְעָה צוּא זִיצִין אָבֶּער אִיטְלִיכֶע נַאכְט מֶעג דֶער אָבֵל צוּא זִיךְ אַהֵיים גֵיין שְׁלָאפִין :

כא אִין דִיא עֶרְשְׁטֶע דְרַייא טֶעג פוּן דֶער שִׁבְעָה טָאר דֶער אָבֵל קֵיינֶעם נִיט גִירִיסִין · אוּנ אַז אֵיינֶער קוּמְט אַרַיין אוּנ ווייס נִיט אַז עֶר זִיצְט שִׁבְעָה אוּנ זָאגְט אִים גוּט מָארְגִין אָדֶער גָאט הֶעלְף אָדֶער גוּט אָבִינְט · טָאר עֶר אִים נִיט עֶנְטְפֶערִין אוּנ נָאךְ דֶעם דְרִיטִין טָאג טָאר עֶר אויךְ נִיט גִירִיסִין נָאר אַז עֶשׂ קוּמְט אֵיינֶער וָואשׂ ווייס נִיט אויבּ עֶר אִיז אַיין אָבֵל אוּנ גִירִיסְט אִים · מֶעג עֶר אִים עֶנְטְפֶערִין גוּט יָאר אָבֶּער אִין שַׁבָּת פוּן דֶער שִׁבְעָה מֶעג עֶר אִיטְלִיכִין גִירִיסִין :

כב אייגענטליך איז ניט קיין חיוב צוא זיצין אויף דער ערד · ווארום אז ער וויל מעג ער אגאנצין טאג שטיין אדער ארום גיין · נאר אז ער וויל זיצין מוז ער זיצין אויף דער ערד · אונ אז מען קומט אים מנחם אבל זיין · דא מוז ער זיך שוין זעצין · אונ איין אייערלער מענטש אדער איין אלטער וואש עש שאט זייא דאש זיצין אויף דער ערד · מעגין זייא זיך אונטער לייגין איין קישין :

כג דעם ערשטין טאג פון דער שבעה לייגט ער ניט קיין תפילין · דאש איז אבער נאר ווען דער מת איז גישטארבין אין דעם אייגענעם טאג · אבער ווען דיא קבורה איז ניט אין דעם טאג וואש דער מת איז גישטארבין · אונ עש איז נאך דער קבורה נאך צייט צוא דאווענין · לייגט ער יוא תפילין · אבער ער מאכט איבער זייא ניט קיין ברכה · אונ אז עש איז איינעם אן גיקומן אידיעה אז איינר איז אים גישטארבין אונ עש איז נאך ניט קיין דרייסיג טעג זינט יענער איז גישטארבין לייגט ער ניט קיין תפילין אין דעם טאג וואש דיא שלעכטע בשורה איז אים אן גיקומען :

כד גאנץ שבעה טאר מען זיך ניט שערין אונ ניט גאלין אבער קעמען דיא האר מעג מען זיך :

כה ווען אמוהל זיצט שבעה מעג ער גיין אויף אמילה מל צוא זיין דאש קינד נאר ער לייגט אריין ערד אין דיא שיך אריין אבער תיכף נאך דער מילה מוז ער אהיים גיין · ווארום ער טאר ניט זיין אויף דער סעודה :

כו אז ער דארף נייטיג אוועק פארין · אונ ווען ער וועט איצטער ניט פארין אין דער שבעה וועט ער אגרויסין שאדין האבין אדער ער מוז נייטיג גיין צו איין שטעלע · מעג ער פארין אדר גיין אין די שיך נאר ער לייגט אין זיי אריין אביסיל ערד :

כז אז דעמאלט ווען ער זיצט שבעה זיינען טריבע טעג · עש איז שוין באלד חצי חודש · אונ וויא באלד ער וועט איצטער ניט מקדש דיא לבנה זיין וועט ער שוין נאך דער שבעה ניט קענען מעג ער גיין אויפין גאס מקדש זיין דיא לבנה :

כח ווען עש קומט איינעם אן דיא שלעכטע בשורה פון דער פרעמד · אז עש איז אים גישטארבין אזוא איין קרוב וואש מיר האבין אויבין גישריבין אז ער מוז נאך אים שבעה זיצין · איז דער דין אזוא ווען עש איז נאך ניט מער וויא דרייסיג טעג זינט יענער איז גישטארבין אפילו ער האט גיוואר גיווארין פונקט אין דעם דרייסיגטין טאג · מוז ער זיך תיכף אקריעה שניידין אונ שבעה זיצין · אונ ער זיצט זיבין טעג שבעה · אונ אין דעם טאג וואש ער האט גיוואר גיווארין לייגט ער ניט קיין תפילין · אונ שלשים הויבט זיך אן פון דעם טאג וואש ער איז גיוואר גיווארין · אבער אז דיא בשורה איז אים אן גיקומען דעם איין אונ דרייסיגטין טאג נאך יענעמס טויט אדער נאך שפעטער זיצט ער שבעה איין שעה · אונ דיא שלשים רעכינט ער פון דעם טאג וואש יענער איז גישטארבין · אונ אז עש איז אויף פאטער אונ מוטער שנייט ער זיך איין קריעה וויא דיא שלעכטע בשורה איז אים אן גיקומען חאץ נאך שלשים : אבר אויף אווייב אדער קינדער אדער שוועסטער אונ ברידער אז דיא בשורה קומט צו אים נאך דעם דרייסיגטין טאג · שנייט ער זיך ניט קיין קריעה :

ווען

כט ווען עס קומט איינעם שבת אדער יום טוב אשלעכטע בשורה אז עס איז אים אימעצער גישטארבן אונ עס איז דענמאלט פונקט דער דרייסיגטער טאג · זיצט ער מוצאי שבת אדער מוצאי יום טוב ניט מער נאר איין שעה שבעה · אונ די שלשים הויבט זיך אן פון דעם טאג ווען יענר איז גישטארבן · אונ אז דער שבת אדר יום טוב איז שוין נאך דעם דרייסיגטין טאג · זיצט ער אויך בייא דער נאכט איין שעה שבעה · אבר ווען דער שבת אדער יום טוב איז נאך פאר דעם דרייסיגטין טאג · ווערט דער שבת אדער יום טוב גירעכינט פאר איין טאג שבעה · אונ ער זיצט נאך זעקס טעג שבעה · אונ דיא קריעה שנייט ער זיך זונטאג אין דער פריא אדער אסרו חג אין דער פריא :

ל ווען עס קומט צוא איינעם דיא שלעכטע בשורה אום שבת פאר דעם איין אונ דרייסיגטין טאג · אונ דער שבת איז איין ערב יום טוב · ווערט אים דער שבת גירעכינט פאר שבעה · אונ מיט דעם יום טוב קומט ער איבער שלשים :

לא ווען עס זיינען אים אן גיקומען צווייא שלעכטע בשורות אויף איין מאל · נאך דעם דרייסיגטין טאג · זיצט ער אויף ביידע נאר איין שעה שבעה · אונ ווען ביידע זיינען פאר דעם איין אונ דרייסיגטין טאג · זיצט ער פאר ביידע איינערלייא שבעה אונ רעכינט איינערלייא שלשים · ווען עס איז אים אבער אן גיקומען איין טאג איין שלעכטע בשורה אונ דעם אנדערין טאג ווידער איין שלעכטע בשורה · אונ ביידע זיינען נאך פאר דעם איין אונ דרייסיגסטין טאג · הויבט זיך אן דיא שבעה פון דעם אנדערין תיכף דעם אנדערין טאג · אונ מיט דעם אכטין טאג ענדיגין זיך ביידערלייא שבעה · אונ דיא אנדערע שלשים הויבט זיך אויך אן דעם אנדערין טאג :

לב ווען איינער האט אפ גידאווינט מעריב אונ עס איז נאך טאג · אונ עס איז אים אן גיקומען איין שלעכטע בשורה פאר דעם איין אונ דרייסיגטין טאג · זעצט ער זיך תיכף שבעה אבער דער טאג ווערט אים ניט גירעכינט נאר ער מוז פון מארגין אן זיצין זיבן טעג שבעה · אונ שלשים הויבט זיך אויך ערשט אן פון דעם אנדרין טאג :

לג איטליכע שבעה זיצט מען ניט דעם זיבעטין טאג אין גאנצין נאר מען זיצט אין דער פריא אביסיל נאך דעם דאוונען · דער נאך הערט שוין אויף דיא שבעה :

לד ווען איינעם איז אימעצער גישטארבן אונ ער ווייס ניט · דארף מען אים ניט צוא וויסין טאן · אונ מען מעג אים רופין אויף איין שמחה · נאר אז ער פרעגט מוז מען אים זאגין דעם אמת · נאר צוא זאגין אום גיפרעגט דאס איז נאריש אונ מען דארף דאס ניט טאן · נאר אזון זאגט מען יוא אים ווייל ער מוז קדיש זאגין :

לה ווען עס גיפאלט יום טוב אין מיטין דער שבעה · אפילו ער האט ערשט ערב יום טוב פאר נאכט מקבל שבעה גיוועזין · הערט שוין מיט יום טוב דיא שבעה אויף · אונ דער ערשטער טאג יום טוב ווערט שוין גירעכינט פאר דעם אכטין טעג · דורך דעם האט ער ביז שלשים ניט מער נאר נאך צווייא אונ צוואנציג טעג · אבער אז ער איז פאר יום טוב גאר קיין שבעה ניט גיזעסין · מוז ער נאך יום טוב זיצין שבעה · נאר אין דער שבעה מעגין אנדערע זיינע גישעפטין פירין · אונ שלשים הויבט זיך אן פון דעם ערשטין טאג יום טוב :

לו ווען איינעם טרעפט זיך איין מת אום יום טוב אדר חול המועד מוז ער זיין ווייטער אין יום טוב קליידער אבער לערנען טאר ער ניט · אונ חאטשע ער מוז דאך נאך יום טוב שבעה זיצין · הויבט זיך שלשים אן פון יום טוב דאש הייסט תיכף נאך דער קבורה · אונ נאך יום טוב זיצט ער ניט מער נאר זעקס טעג שבעה · ווארום דער אנדערער טאג יום טוב ווערט גירעכינט פאר איין טאג שבעה · אונ אפילו דער אנדערער טאג ראש השנה ווערט אויך גירעכינט פאר איין טאג שבעה · אונ אז דער אבל האט מיט איינעם בחברותה איין האנדיל · מעג דער שותף עפענען דעם גיוועלב תיכף נאך יום טוב חאטשע ער זיצט שבעה :

לז ווען איינער איז גיזעסין שבעה פאר יום טוב · נעמט איבער יום טוב דיא שלשים · אונ אפילו דער זיבעטער טאג איז פונקט אום ערב יום טוב · מעג ער פאר נאכט זיך באדין אונ אפ שערין אדער גאלין · אונ אז דער זיבעטער טאג שבעה איז ערב פסח · מעג ער זיך גאלין פאר מיטאג אונ באדין תיכף נאך מיטאג · אונ אפילו ערב פסח איז נאך אין מיטין דער שבעה איז אויך אזוא דער דין ווארום ערב פסח איז שוין יום טוב אבער אז ער איז איין אבל נאך פאטער אונ מוטער · אפילו ווען דיא שלשים לאזין זיך אויש אין מיטין יום טוב · טאר ער ערב יום טוב זיך ניט שערין אדער גאלין · ביז מען וועט שרייען אים אן אונ זאגין אז ער האט שוין צוא לאנגע האר · אבער באדין מעג ער זיך יוא :

לח ווען ערב יום טוב איז נאך אין מיטין דער שבעה · נעמט איבער יום טוב דיא שבעה אבער ניט דיא שלשים אונ פאר נאכט נאך מנחה מעג ער זיך באדין · אבר ניט שערין אדר גאלין אבר נאך יום טוב טאר ער זיך ניט באדין ביז נאך שלשים :

לט ווען דער זיבעטער טאג שבעה איז פרייטיג · אונ שבת איז ערב יום טוב · מעג ער פרייטיג זיך באדין אונ אפ שערין אדער גאלין · ווארום יום טוב הערט דאך אויף דיא שלשים אונ אז ער האט זיך פרייטיג ניט גיגאלט · טאר ער חול המועד זיך ניט גאלין נאר ער מוז ווארטין ביז נאך יום טוב · אונ אז דער זיבעטער טאג שבעה איז ערשט שבת אונ דער שבת איז ערב יום טוב טאר מען זיך פרייטיג ניט באדין אונ ניט שערין אדער גאלין · אבער חול המועד מעג מען יוא זיך באדין אונ שערין אדער גאלין · אונ נאך יום טוב מעג מען אויך ווארום דיא שלשים האט שוין אויף גיהערט :

מ ווען דער דרייסיגסטער טאג פון שלשים איז פונקט שבת · מעג מען פרייטיג זיך באדין אונ אן טאן שבתדיקע קליידער · אבער שערין אונ גאלין טאר מען ניט ביז זונטאג :

מא ווען ער איז גיזעסין שבעה אפילו נאר איין שעה פאר פסח ווערט דאש שוין גירעכינט פאר זיבין טעג · אונ דיא אכט טעג פסח מיט דיא זיבין זיינען שוין פופצעהען טעג · האט ער דער נאך צוא דיא שלשים נאך פופצעהען טעג · אונ פאר שבועות איז אויך דער אייגענער דין אפילו ער איז נאר איין שעה גיזעסין שבעה פאר יום טוב · איז דאש שוין זיבין טעג · אונ ביידע טעג שבועות ווערין גירעכינט

פאר

פאר אכט טאג · איז שוין פופצעהען טאג · האט ער נאך ביז שלשים פופצעהן טאג :

מב ווען ער איז גיזעסין שבעה פאר ראש השנה אפילו נאר איין שעה העדט שוין ראש השנה אויף די שבעה · אונ יום כפור הערט אויף די שלשים · מעג ער ערב יום כפור זיך באדין אונ שערין אונ גאלין · אונ אז ער זעצט זיך שבעה צום גדליה מעג ער אויך ערב יום כפור זיך באדין אונ שערין אונ גאלין :

מג ווען ער זעצט זיך שבעה אפילו איין שעה פאר יום כפור · הערט יום כפור אויף דיא שבעה · אונ סוכות הערט אויף דיא שלשים איבער דעם מעג ער ערב סוכות זיך באדין אונ גאלין אונ שערין :

מד ווען ער זיצט שבעה אפילו איין שעה פאר סוכות · ווערט דאש גירעכינט פאר זיבין טאג · אונ ביז הושענא רבה פאר נאכט איז שוין פערצעהען טאג אונ שמיני עצרת ווערט אויך גירעכינט פאר זיבין טאג איז איין אונ צוואנציג טאג אונ שמחת תורה איז דער צווייא אונ צוואנציגסטער טאג · האט ער נאך ביז שלשים אכט טאג :

מה שבת אין מיטין דער שבעה טאר מען ניט לערנען נאר וואש מען מעג לערנען אין דער שבעה אבער מען מעג מעביר זיין דיא סדרה · אונ מען רופט אים ניט אויף צום ספר · אבער אז מען האט זיך טועה גיוועזין אונ מען האט אים אויף גירופין · מוז ער גיין עולה לתורה זיין · אונ אז עש איז קיין אנדערער כהן ניטא נאר דער אבל · מעג מען אים שבת אויף רופין · חאטשע עש איז נאך אין דער שבעה :

מו ווען דער זיבעטער טאג פון דער שבעה איז שבת מעג ער אייגינטליך אין דער פריא עולה לתורה זיין אבער בעסער איז מען זאל אים אין דער פריא ניט אויף רופין · אונ אז ער וויל דוקא עולה לתורה זיין · זאל מען אים אויף רופין צוא מנחה · אונ ער מעג אגאנצין טאג לערנען ווארום אין דער פריא פון דעם זיבעטין טאג הערט שוין אויף דיא שבעה :

מז ווען עש טרעפט זיך איין מת דעם ערשטין טאג יום טוב הויבט מען אים ניט אפ · אונ נכרים מוזין גראבין דאש קבר אונ נייען דיא תכריכים אונ מאכין דעם ארון אבער אידין זייגען אים מטהר אונ טוען אים אן דיא תכריכים אונ טראגין אים אונ לייגין אים אין קבר אריין אונ שטעלין אויף דיא ברעטער אין קבר אונ זייא מעגין אליין דער ווארעמען דאש וואסער צוא דער טהרה · אבער נכרים מוזין צוריק צוא שיטין דאש קבר נאך דער קבורה :

מח דעם אנדערין טאג יום טוב אפילו דעם אנדערין טאג ראש השנה טוען אידין בייא דעם מת אלע מלאכות וואש דעם ערשטין טאג מוזין זייא נכרים טאן :

מט סייא דעם ערשטין טאג יום טוב סייא דעם אנדערין טאג שנייט מען זיך ניט קיין קריעה :

נ ווען איינער איז גישטארבין ערב יום טוב · אונ וויל מען האט מורא גיהאט אז עש וועט קיין צייט ניט זיין אים צוא באגראבין · האט מען אים איבער גיגעבין צוא

נכרים

גברים זייא זאלין אים פירען צום בית עולם איז דער דין אז וויא באלד מען האט אים גיפירט אויש דער שטאט ארויש נעמט איבער שוין יום טוב: דיא שבעה האטשע מען באגראבט אים ערשט יום טוב נאר מען מוז זיך ערב יום טוב ביז נאכט נוהג זיין וויא איין אבל · אבער אז ער האט אין זינען מארגין צוא גיין צוא דער קבורה מוז ער נאך יום טוב זיצין שבעה :

נא נאך דער קבורה זאגט מען צדוק הדין אונ קדיש · אבער יום טוב אונ ראש חודש חנוכה פורים חמשה עשר בשבט אונ חמשה עשר באבי · בקיצור דענמאלט ווען מען זאגט ניט קיין תחנון זאגט מען אויך ניט קיין צדוק הדין · אונ פרייטיג נאך מיטאג זאגט מען אויך ניט קיין צדוק הדין :

כא הלכות שלשים ויארצייט · ובו ח׳ סעיפים :

דינים פון שלשים אונ יארצייט :

א גאנץ שלשים דאש הייסט ביז דרייסיג טעג פון דעם טאג אן וואש דער מת איז גישטארבין · טאר מען זיך ניט באדין אין ווארימע וואסער · אבער ווען דער אבל מאכט אברית מעג ער זיך באדין אין דער נאכט פאר דער מילה אז עש איז שוין נאך דער שבעה אונ מען טאר ניט אן טאן קיין נייע קלייד · סיידין אז איין אנדערער איז שוין גיגאנגען דרינען עטליכע טעג · אונ מען טאר זיך ניט שערין אונ ניט גאלין אונ ניט שניידין דיא נעגיל · אבער אפ בייסין דיא נעגיל מיט דיא ציין מעג מען יוא אונ מען טאר ניט גיין אויף קיין שום סעודה · אונ ניטו דארטין וואו מען שפילט כלי זמר אונ ניט אויף קיין חתונה אבער אסארווער מעג באדינען אויף דער חתונה נאר עסין טאר ער דארטין ניט נאר ער מעג זיך אהיים נעמען צוא עסין · אונ דער אבל אליין טאר ניט חתונה האבין גאנץ שלשים אפילו ער מאכט ניט קיין סעודה · אונ מען טאר ניט גיין אין קליידער פון שבת גאנץ שלשים · אבער אז ער מאכט אברית אדער מען איז אים מכבד מיט כסא אליהו (סנדק) מעג ער גיין אין שבת קליידער :

ב נאך אפאטער אונ מוטער · טאר מען זיך ניט שערין אונ ניט גאלין אפילו נאך שלשים · נאר אז מענטשין שרייען אים אן אונ זאגין עש איז ניט שיין וואש ער גייט מיט אזעלכע לאנגע האר · אדער ער גייט צווישין נכרים אונ שעמט זיך צוא גיין מיט צוא גרוישע האר · מעג ער זיך שערין אדער גאלין · אבער אויף אסעודה אדער אחתונה אדער דארטין וואו עש שפילין כלי זמר טאר מען ניט זיין דאש גאנצע יאר נאך אפאטער אונ מוטער :

ג יאר צייט איז אמצוה צוא פאסטין · אונ וויא באלד ער האט איין מאל גיפאסט אין דעם יאר צייט מוז ער שוין אלע יאר פאסטין · אבער אז ער קאן שפעטער ניט פאסטין מוז ער זיך לאזין מתיר נדר זיין :

ד דער יארצייט איז תמיד אין דעם טאג וואש דער פאטער אדער דיא מוטער איז גישטארבין · ניט דער טאג וואש מען האט זייא באגראבין :

ה ווען דער פאטער אדער דיא מוטער איז גישטארבין אין איין עיבור יאר אין דעם

ערשטין

ערשטין חודש אדר אדר אין דעם אנדערין חודש אדר איז תמיד דער יארצייט · אין איין עיבור יאר אין דעם חודש וואש דער פאטר אדר די מוטר איז געשטארבין · אבער אז דער פאטער אדער דיא מוטר איז געשטארבין אין אפראסטין יאר אין דעם חודש אדר · איז אין איין עיבור יאר דער יארצייט אין דעם ערשטין חודש אדר · אטייל מענטשין האלטין ביידע יארצייטין אין ערשטין חודש אדר אונ אין דעם אנדערין חודש אדר · דאש איז אבער ניט נייטיג · אונ אז דער פאטר אדער דיא מוטער איז געשטארבין דעם ערשטין טאג ראש חודש כסליו אונ דענמאלט האט גיהאט כסליו צווייא טעג ראש חודש מלא איז ער דאך אייגינטליך געשטארבין אין חודש חשון ווארום דער ערשטר טאג ראש חודש גיהער דאך צוא דעם פריערדיגין חודש איבר דעם איז דער דין אזו · אז אין דעם ערשטן יאר ווען דר ערשטר יאר צייט גיפאלט האט כסליו נאר איין טאג ראש חודש איז דער יאר צייט ערב ראש חודש כסליו · אונ אזוא האט שוין צוא זיין אלע יאר ערב ראש חודש דער יאר צייט · אבר אז ווען דר ערשטר יארצייט גיפאלט אין ראש חודש כסליו צווייא טעג · בלייבט דר יאר צייט אויף תמיד דער ערשטר טאג ראש חודש כסליו · אונ אז ער איז געשטארבין אין איין עיבור יאר אין ראש חודש פון דעם אנדערין אדר איז תמיד דער יאר צייט דעם אנדערין ראש חודש אדר :

ו ווען דער יאר צייט גיפאלט אין איין טאג וואש מען זאגט קיין תחנון ניט פאסט מען ניט · אפילו אום ראש חודש אב פאסט מען אויך ניט · אונ אפילו ראש חודש ניסן וואש אחתן פאסט יוא פאסט ניט קיין יארצייט · אונ אז ער מאכט אברית אדער מען איז אים מכבד מיט כסא של אליהו (סנדק) אין דעם יארצייט דארף ער ניט פאסטן · אונ אז ער וויל דוקא פאסטין דאווינט ער מנחה האלב איינס צוא מיטאג אונ בייסט אן · אונ אז ער מאכט אפדיון הבן אדר ער איז אכהן אויף דעם פדיון הבן דארף ער אויך ניט מער פאסטין נאר ביז האלב איינס צוא מיטאג · דיא נאכט פאר דעם ערשטין יאר צייט טאר מען ניט זיין אויף קיין סעודה · אבער אויף אסיום מעג מען זיין :

ז נאך אטומר זאגט מען דאך קיין קדיש ניט · אבר אז ער איז גיהרגת גיווארין זאגט מען יוא נאך אים קדיש :

ח אז עש איז דא איינער וואש ער איז נאך דער שבעה · אונ עש זיינען הוץ אים דא אנדערע אבלים קומען אלע קדישים דעם פון דער שבעה אונ אפילו יום טוב האט איבער גינומען די שבעה הייסט עש אלץ שבעה ביז צום זיבעטין טאג פון דער קבורה · נאר פון דעסט וועגין אז עש איז דא איינר אין מיטין שלשים אדער איין יאר צייט · מוזין דיא אויך האבין איטליכער איין קדיש · ווידער איינער פון שלשים איז פאר דעם וואש האט יאר צייט נאר דעם יארצייט קומט איין קדיש אונ אז עש איז אבער דא אסך יאר צייטין אונ עש קומט אויף איטליכין ניט מער אויש נאר איין קדיש זאגט דער פון שלשים גאר קיין קדיש ניט ווארום ער קאן דאך מארגין אויך זאגין · אבר דער פון יארצייט קען דאך מארגין שוין ניט מער זאגין קיין קדיש · אבער ווען עש זיינען דא אסך יאר צייטין אונ איין שבעה מוז דער פון דער שבעה זאגין איין קדיש אונ דיא

יארצייטין

יארצייטין מאכין איין גורל צווישין זיך · ווען עש איז דא איינר וואש ער איז איין אבל דאש גאנצע יאר · אונ ווידער איז דא איינר וואש האט יאר צייט קומען דעם פון יאר צייט אלע קדישים · נאר דער אבל זאגט דעם קדיש נאך דעם מזמור פון דעם יום :

כב דיני קריעה · ובו ח׳ סעיפים

דינים פון קריעה שניידין :

א אויף פאטר אונ מוטר שנייט מען די קריעה אין דער לינקר זייט · אונ אויף אייגינע קינדער אויף אווייב אונ אויף אמאן שוועסטר אונ ברידר שנייט מען דיא קריעה אין דער רעכטער זייט פון דעם קלייד :

ב אויף פאטער אונ מוטער מוז מען זיך דיא קריעה שניידין מיט דער האנט אבר אויף אנדערע מתים מעג מען דיא קריעה שניידין מיט אמעסער · אויף פאטער אונ מוטער טאר מען דיא קריעה ניט פאר בייגין אין דער שבעה אבער אויף אנדערע מתים מעג מען דיא קריעה יוא פאר בייגין אריין אז מען זאל זיא ניט ארויש זעהן · אויף פאטר אונ מוטער מוז דיא קריעה בלייבין אזו וויא זיא איז ביז נאך שלשים · אונ ערשט נאך שלשים מעג ער זייא צוא סטריגיוועין · אבר גוט צוא נייען טאר ער זיי קיין מאל ניט אפילו ניט נאך דעם יאר · אבער אויף אנדערע קרובים מעג ער זיא צוא סטריגיוועין תיכף נאך שבעה אונ גוט צוא נייען נאך שלשים · אונ אז יום טוב נעמט איבר די שבעה מעג ער זיא ערב יום טוב פאר נאכט צוא סטריגיוועין · אונ אז עש איז שוין נאך שבעה נעמט דאך יום טוב איבער שלשים איבער דעם מעג ער ערב יום טוב פאר נאכט צוא נייען דיא קריעה :

ג ווען עש קומט איינעם די שלעכטע בשורה אז עש איז אים גישטארבן איינר פון זיינע קינדער אדער אווייב אדער אמאן אדער אשוועסטער אדער אברודר · אונ עש איז נאך פאר דרייסיג טעג זינט יענער איז גישטארבין מוז ער זיך קריעה שניידין · אז עש איז אבער נאך דרייסיג טעג דארף ער זיך ניט קיין קריעה שניידין · אבער אויף פאטער אונ מוטר מעג עש אפילו שוין זיין נאך איאר מוז ער זיך תמיד איין קריעה שניידין :

ד ווען איינעם זיינען צווייא מתים אויף איין מאל גישטארבין אדר ער האט אויף איין מאל גיוואר גיווארין פון צווייא וואש זיינען אים גישטארבין שנייט ער זיך איין קריעה פאר ביידע :

ה ווען בייא איינעם איז אין דער שבעה נאך איינער גישטארבין רייסט ער זיך דיא פריערדיגע קריעה פיל מער אויף · אדער ער שנייט זיך איין אנדערע קריעה נידעריגער מיט דרייא פינגער ווייט פון דער ערשטע · אבער אז דער אנדערער איז גישטארבין נאך דער שבעה רייסט ער נאר דיא ערשטע קריעה אביסיל מער אויף :

ו ווען מען דאווינט בייא דעם אבל אין דער שבעה זאגט מען ניט קיין תחנון אונ ניט קיין הלל נאר דער מנהג איז אז דער אבל גייט ארויש אונ דער עולם זאגט הלל · אונ אז מען דאווינט דארטין וואו איינער איז גישטארבין אונ עש איז גאר קיין

אבל

אבל ניטא זאגט מען יוא הלל · אונ אויך אז מען דאווינט ביא איינעם אין דער שבעה אונ עש איז ניט דארטין וואו דער מת איז גישטארבין זאגט מען אויך הלל נאר דער אבל זאגט ניט · אונ אז עש גיפאלט ראש חודש אדר חנוכה אין דעם זיבעטין טאג פון דער שבעה זאל דער אבל שפעטער נאך דעם דאווענען זאגין הלל ווארום דענסמאלט איז דאך שוין נאך דער שבעה :

ז יום טוב טאר מען זיך ניט קיין קריעה שניידין · אבער חול המועד שנייט מען זיך יוא קריעה :

ח ווען מען הערט איין איד אדער איין עובד כוכבים גאט שילטין עש מעג זיין אין וואש פאר איין לשון מען וויל מוז מען זיך אקריעה שניידין אונ אפילו ניט דוקא שילטין נאר ער לעסטערט גאט אונ רעט אויף אים שלעכטע רייד · מוז מען זיך אויך אקריעה שניידין · אונ אז ער זעהעט וויא אימעצער פאר ברענט אספר תורה אדר אמגילה · אדער אימעצער צוא רייסט זייא אדר ער צוא שנייט זיי אדר ער פאר מעקט זייא אום מישנע עש מעג זיין אאיד אדר אנכרי מוז אלץ דער וואש זעהעט עש זיך צווייא קריעות שניידין · אונ דיא אלע קריעות וואש מיר האבין דא גיזאגט מעג מען שפעטער פאר נייען מיט בריישטע נעט אבער ארינטלעך צוא נייען וויא דער סדר איז דאש טאר מען אייביג ניט :

כג הלכות נדה · ובו ע״ט סעיפים
דינים פון נדה :

א דיא עבירה פון איין נדה איז זייער גרויש אונ ווער עש פאר זינדיגט זיך דער מיט האט חס ושלום כרת · איבר דעם מוז מען דער ביא זייער שטארק גיווארינט זיין אונ זיך גוט אין זין ארייו נעמען אלץ דינג וואש מיר וועלין דא שרייבין :

ב ווייל דאש רוב ווייבער האבין איין פעסט גיזעצטע צייט אלע דרייסיג טאג אדער צוואנציג טאג אדער מער · איבער דעם מעג דער מאן ביא איר זיין ביז פאר דער צייט אויך זאל זיא זיך ניט בודק זיין פאר דעם מאנם אויגין · אבער פאר זיך אליין וואש מער זיא זעהעט זיך איבער איז אויך מער מצוה :

ג דער מאן מוז זיך אפ שיידין פון דער ווייב איין צייט פריער פאר איר באשטימטע וסת · קומט איר אויש דיא צייט פאר נאכט טאר דער מאן ביא איר ניט זיין דעם גאנצין טאג פריער פון אין דער פריא אן · האט זיא זיך בודק גיוועזן פאר נאכט אונ גיפינט אז זיא איז ריין מעג ער ביא איר זיין איין טאג דער נאך · קומט אבער אויש די צייט אין דער נאכט טאר ער ביא איר ניט זיין די גאנצע נאכט · אבר דעם גאנצין טאג פריער אונ דער נאך אז זיא איז ריין מעג ער ביא איר זיין · איז איר צייט גאנץ פריא טאר ער ביא איר ניט זיין דעם גאנצין טאג אבער דיא נאכט פריער מעג ער ביא איר זיין · דענסמאלט ווען ער טאר ביא איר ניט זיין מוז ער זיך אויך פון איר שטארק דער ווייטערין · ער טאר איר אפילו ניט רעכט אן רירין נאר וואש שטארק נייטיג איז :

ד איינע וואש די צייט איז ביי איר אלע מאל גירוקט פון איין מאל צום אנדערין מיט צווייא אדער דרייא טעג מוז זיך דער מאן פון איר דער ווייטערין פאר דיא צווייא אדער דרייא טעג אקוראט אזוא וויא אויבין איז גישטאנען :

ה קומט איר אויש דיא צייט איידער דיא זון גייט אויף גיהער דאש נאך צו דער נאכט אונ ער טאר זיא דיא גאנצע נאכט פריער ניט אן רירין · אונ ווען זיא ווייס ניט אויב די צייט קומט איידר די זון גייט אויף אדר דר נאך · טאר ער זיא ניט אן רירין די גאנצע נאכט פריער אונ דעם גאנצין טאג דער נאך · דאש אייגינע איז אויך ווען איר צייט איז צווישין טאג אונ נאכט טאר ער זיא ניט אן רירין דעם גאנצין טאג אונ דיא נאכט דער נאך :

ו ווען זיא טראגט אדער זיא זייגט דארף זיא ניט אין זינען האבין דיא גיזעצטע צייט וואש זיא פלעגט תמיד צו האבין כל זמן זיא איז ריין :

ז ווען דער מאן איז ביי איר אין דער צייט וואש מיר האבין דא גישריבין אז ער טאר ניט · איז עש איין גרויסע עבירה אונ ביידע מוזין דריף תשובה נעמען :

ח איינע וואש האט קיין גיזעצטע צייט טאר דער מאן ביי איר ניט זיין דעם דרייסיגשטין טאג ווארום דאש איז דיא צייט פון דאש רוב ווייבער · אייגינטליך זיינען ביי דעם דא פיל דינים איבער דעם מוז זיא גיין איין שאלה פרעגין וויא זיא זאל זיך נוהג זיין :

ט איינע וואש האט קיין גיזעצטע צייט מוז זיך תמיד איבר זעהן איידר דער מאן קומט צו איר אונ אז ער גייט אוועק פון איר אויב עש גיפינט זיך ניט עפעס אפלעק :

י איינע וואש האט איין גיזעצטע צייט דענמאלט ווען דיא צייט קומט מוז זיא זיך איבער זעהן האטשע זיא פילט ניט · אונ אז זיא האט אבער פריער זיך ניט איבער גיזעהען נאר ערשט דער נאך האט זיא זיך איבער גיזעהען אונ האט גאר ניט גיפונען אונ ניט גיפילט מוז זיא איין שאלה פרעגין :

יא ווען דער מאן דארף אוועק פארין אונ עש איז נאהינט צו איר צייט וואש ער טאר איר שוין רעכט ניט אן רירין אזוא וויא מיר האבין אויבין גישריבין מעג ער דענמאלט יוא זיא אן רירין מיט ליבשאפט אונ מיט שיינע רייד אבר צו איר קומען טאר ער ניט :

יב אז ער דארף אוועק פארין ווען זיא איז ניט ריין אונ עש איז נאך איין טאג צו דער טבילה זאל ער ווארטין דעם טאג · דארף ער אבער זייער נייטיג אוועק פארין אדער ער מוז פארין וועגין איין מצוה זאך דארף ער ניט ווארטין :

יג אז זיא האט גיפונען איין פלעק אין דיא ריינע טעג אונ איז אום ריין גיווארין אונ אז זיא וועט איצונד ווידער ציילין ריינע טעג וועט איר אויש קומען דיא טבילה נאהינט צו איר גיזעצטע צייט מוז זיא גיין איין שאלה פרעגין אויב זיא זאל גיין אין מקוה אריין :

יד וויל דער מאן גיין צו דיא ווייב איין טאג נאך דער גיזעצטע צייט אדער נאך דעם דרייסיגשטין טאג ווען זיא האט ניט קיין גיזעצטע צייט מוז ער איר פריער

פרעגין

פרעגן אויב זיא האט זיך גוט איבער געזעהען אונ האט קיין פלעק גיפונען :

טו ווען זיא איז ניט ריין פאר דער מאן צוא איר ניט קומען חאטשע ער מיינט אז זיא האט זיך טובל גיוועזען נאר ער מוז איר פריער פרעגן אונ זיא זאל אים זאגן אז זיא איז שוין טבילה גיגאנגען :

טז ווען דער מאן וויים אז עש איז נאך ניט דיא צייט זיא זאל שוין קענען גיין טבילה טאר ער איר ניט גלויבן וואש זיא זאגט אז זיא איז שוין טבילה גיגאנגען :

יז ווען ער איז גיוועזען בייא זיין ווייב ווען זיא איז טהור אונ זיא זאגט אים בשעת תשמיש איך בין טמא גיווארין ווארום זיא האט גישפירט אז עש גייט פון איר דאש בלוט פון נדה זאל ער זיך תיכף אפ שיידין פון איר :

יח ער זאל זיך אפ שיידין פון איר מיט ציטערנעש אונ מיט גרויש שרעק אונ זאל תשובה טאן מיט זיין גאנצין הארצין ווארום ער וואלט פרום גיוועזען וואלט אים ניט גיטראפין אזו איין זאך דרום זאלין זיי זיך גוט בארעכינן זייערע זינד אונ זאלין תשובה טאן פאר הש"י · דער עיקר איז ער זאל ווייטער גיווארינט זיין פון שלעכטע מעשים וואש ער האט ביז אהער גיטאן וועט ער שוין צוא קיין שטרויכלונג ח"ו ניט קומען אונ אויף דיזען מכשול ווען ער האט זיך מיט איר נוהג גיוועזען כדין איז ער אויף דיא מעשה ניט שולדיג נאר דאש איז אים גיקומען וויייל ער האט גיטאן אנדערע עבירות :

יט דאש איז ווען ער איז בייא איר גיוועזען ווען זיא איז מותר צוא אים גיוועזען · אבער אז ער איז בייא איר גיוועזען נאהענט צוא איר וסת דעמאלט ווען ער דארף פון איר פון ווייטן זיין אונ דאש האט אים דיא סיבה גיטראפין האט ער איין גרויסע עבירה גיטאן אונ מוז אויף דרויף תשובה נעמען פון איין מורה הוראה ער זאל אים מסדר זיין איין תשובה וויא עש שטייט אין דיא הייליגע ספרים :

כ ווען עש טרעפט זיך אז איין אשה זעהעט דם דורך דעם תשמיש דרייא מאל איינס נאך דעם אנדערין מוז זיא תיכף פרעגן בייא איין חכם צוא זיא מעג זיין מיט איר מאן חאטשע נאך טבילה גיין ווארום עש זייגען דרינען פיל דינים דאש גיהער צו איין מורה הוראה · מיר זייגען נאר מודיע אז מען מוז פרעגן איין שאלה ווייטער אנדערע זאכין וואש גיהער צוא איין מורה הוראה שרייבין מיר ניט :

כא אין דעם דין אז די אשה זאל זיך אויש זעצין דיא צייט איז דא זייער פיל דינים · מען קען ווייבער ניט געבין דאש צוא פאר שטיין דרום אזוא איין אשה וואש זיא האט ניט קיין אויש גיזעצטע צייט זאל זיא פרעגן איין שאלה בייא איין מורה הוראה וויא זיא זאל זיך נוהג זיין וועט ער איר שוין אלעם אויש פרעגין אונ וועט זיא לערנן :

כב ווען דיא אשה גיפינט איין פלעק ברויכט זיא פרעגן איין שאלה :

כב ווען איין אשה דער שפירט אז עש איז איר אזו גלייך וויא זיא וואלט גיקריגין איר דם פון נדה אונ זיא האט זיך בודק גיוועזען גלייך וויא זיא האט דער שפירט אונ האט גאר ניט גיפונן' איז זיא דאך טמא וויא ארעכטע נדה' אונ ווען זיא האט עפעס גיפונען איין פלעק נאר זיא איז מסופק אין דעם קאליר זאל זיא פרעגן איין שאלה

אבער

אבער ווען זיא גיפינט גאר ניט איז זיא טמא אונ דעם דין איז איין מצוה אז איין אשה זאל די אנדערע לערנן ווארום דאש מערסטע ווייבער ווייסין דעם דין ניט · זיי מיינען אז זיא גיפינט ניט איז זיא טהור · אונ באמת איז זיא טמא וויא איין נדה :

כד עש איז איין חיוב אויף דיא אשה אזוא באלד וויא זיא פילט נאר דאש עש ווערט גיעפינט איר מקור אז זיא זאל זיך באלד אונטער זוכין :

כה איין כלה מוז ציילין זיבין ריינע טעג · ביז דעם טאג אן וואש זיא ווייס זיכער ווען איר חתונה ווערט זיין חאטשע זיא איז גאנץ ריין :

כו אז מען האט דער נאך וויא דיא כלה האט גיציילט דיא זיבין ריינע טעג אפ גילייגט דיא חתונה אויף עטליכע טעג · אדער ווען זיא האט גיציילט דיא זיבין ריינע טעג האט זיא ניט גיוואוסט קלאר ווען דיא חתונה ווערט זיין אונ זיא האט גיציילט בספק דארף מען פרעגין איין שאלת חכם אויב זיא דארף איבער נייעם צוא ציילין זיבין ריינע טעג ווארום דאש איז דרינען פאר האנדין פיל דינים עש איז איין מצוה צוא זאגין אלעמען דעם דין אז מען זאל וויסין ווארום מען ווייס גאר ניט אז מען דארף אויף דעם איין שאלה פרעגין זייא מיינען אז זיא האט נאר גיציילט זיבין ריינע טעג איז שוין גינוג אונ באמת מוז מען איין שאלה פרעגין · ווען איין כלה זאל זיך טובל זיין אויב זיא מעג זיך טובל זיין אין דעם טאג פאר דיא חופה · ווערט שטיין גישריבין אין הלכות טבילה :

כז ווען איינער נעמט צוריק זיין גרושה מוז זיא אויך ציילין זיבין ריינע טעג אזוא וויא איין אנדערע כלה :

כח אז איינער האט חתונה מיט איין בתולה מוז ער באלד נאך דעם תשמיש זיך אפ שיידין פון איר · אונ ארויש גיין פון איר בעט · דעם דין איז אויך איין מצוה מפרסם צוא זיין אונ צוא זאגין יעדער חתן וכלה ווארום איין טייל ווייסין ניט · אונ זיינען משמש צווייא מאל אונ דאש איז איין רעכטער איסור :

כט איין בתולה נאך דער חתונה מעג אן הויבין צוא ציילין זיבין ריינע טעג פון דעם פינפטין טאג וויא דער חתן איז בייא איר גיוועזין חאטשע איין אנדערע אשה מוז שפעטער אן הויבין צוא ציילין (אזוא וויא דאש ווערט ווייטער שטיין גישריבין) אבער ווייל זיא איז טמא פון דם בתולים מעג זיא אן הויבין צוא ציילין דעם פינפטין טאג :

ל ווען זיא איז טמא פון דם בתולים איז דעם זעלבינין דין וויא אנדערע נדות ׳

לא ווען איין אשה איז שוין גיזעסין אויף דעם בראך שטול אזוא וויא צוא האבין דאש קינד דער נאך האבין דיא ווייענעם אויף גיהערט אונ זיא איז ווייטער מעוברת אונ קיין דם האט זיא אויך ניט גיזעהען מוז זיא דאך איין שאלת חכם האבין אויב זיא איז מותר צוא איר מאן :

לב אויף דיא נשים יולדות איז גאר קיין השגחה ניט ווען זיא זאל זיך מטהר זיין איטליכע אשה טוט וויא זיא וויל דורך דעם קומט ארויש גרוישע מכשולות לכן

גיהער

גִיהֶער אִיטְלִיכֶעס בֵּית דִין אִין שְׁטָאט צוּא מַאכִין אַיין מִנְהַג קָבוּעַ כְּפִי הַצּוֹרֶךְ כְּדֵי לִגְדוֹר פֶּרֶץ :

לג וֶוען אֵיינֶע הָאט מַפִּיל גִיוֶועזִין זָאל זִיא אַיין שְׁאֵלָה פְרֶעגִין וִויא זִיא זָאל זִיךְ נוֹהֵג זַיין :

לד יֶעדֶער אִיד מוּז זִיךְ אָפּ־שֵׁיידִין פוּן זַיין וַוייבּ וֶוען זִיא אִיז טְמֵאָה בִּיז זִיא זָאל אָפּ צֵיילִין שִׁבְעָה נְקִיִּים אוּנ זִיךְ טוֹבֵל זַיין אוּנ וֶוען זִיא הָאט זִיךְ נִיט טוֹבֵל גִיוֶועזִין אֲפִילוּ עֶשׂ דוֹיעֶרְט כַּמָּה שָׁנִים הֵייסְט זִיא אַלְץ אַיין נִדָּה :

לה זִיא טָאר זִיךְ נִיט אִיבֶּער זַאמֶען אִין דֶער טוּמְאָה נָאר וִויא בַּאלְד זִיא קָאן זִיךְ טוֹבֵל זַיין מוּז זִיא טְבִילָה גֵיין אוּנ וֶוען דֶער מַאן אִיז אִין דֶער הֵיים אוּנ זִיא אִיז זִיךְ נִיט טוֹבֵל וֶוען דִיא רֶעכְטֶע צַייט קוּמְט · הָאט זִיא אַיין גְרוֹיסֶע עֲבֵירָה :

לו עֶר זָאל נִיט שְׁטִיפִין אוּנ לַאכִין קַאטָאוֶועס טְרַייבִּין מִיט זַיין וַוייבּ אִין דֶער נִדָּה וָוארוּם קַלּוּת רֹאשׁ אוּנ לֵיצָנוּת בְּרֵיינְגֶען חָלִילָה צוּא אַיין עֲבֵירָה :

לז עֶר זָאל אִיר נִיט אָן רִירִין אֲפִילוּ מִיט דֶעם קְלֶענְסְטִין פִינְגֶער · אוּנ עֶר זָאל נִיט דֶער לַאנְגֶען צוּא אִיר אֲפִילוּ מִיט אַיין גַאנְץ לַאנְגֶע זַאךְ · אוּנ עֶר זָאל נִיט אַרַיין וַוארְפִין אִין אִיר הַאנְט אוּנ נִיט אִין אִיר שׁוֹיס אוּנ זִיא צוּא אִים דָאשׂ גְלֵייכִין :

לח זַייא זָאלִין נִיט עֶסִין אוֹיש אַיין שִׁיסִיל אוּנ וֶוען זַייא זַיינֶען זִיךְ נוֹהֵג אַז זַייא עֶסִין נִיט אוֹישׁ אַיין שִׁיסִיל אֲפִילוּ וֶוען זִיא אִיז טְהוֹרָה נִמְצָא אִיז דָאשׂ קַיין הֶיכֵּר נִיט דָא טָאר זִיא נִיט עֶסִין בַּייא אַיין טִישׁ נָאר דוּרךְ אַיין הֶיכֵּר · נָאר עַל פִּי רוֹב עֶסִין מַאן אוּנ וַוייבּ אוֹישׁ אַיין שִׁיסִיל וֶוען זִיא אִיז טְהוֹרָה דְרוּם אִיז גִינוּג וֶוען זִיא אִיז טְמֵאָה נִיט אוֹישׁ אַיין שִׁיסִיל צוּא עֶסִין :

לט עֶר זָאל נִיט עֶסִין אוּנ טְרִינְקֶען וָואשׂ זִיא לָאזְט אִיבֶּר · אָבֶער וֶוען אַיין אַנְדֶערֶער הָאט גִיגֶעסִין אָדֶער גִיטְרוּנְקֶען נָאךְ אִיר · מֶעג עֶר נָאךְ דֶעם אַנְדֶערִין עֶסִין אָדֶער טְרִינְקֶען :

מ וֶוען זִיא הָאט גִיטְרוּנְקֶען אַפוּלֶע גְלָאז אוּנ הָאט אִיבֶּער גִילָאזְט בְּעֶרֶךְ אַיין הַאלְבֶּע גְלָאז אוּנ דֶער נָאךְ הָאט מֶען דָאשׂ גְלָאז פוּל דֶער גָאסִין טָאר עֶר אוֹיךְ נִיט טְרִינְקֶען דֶער פוּן · אַז זִיא הָאט אָבֶער אִין גַאנְצִין אוֹישׁ גִיטְרוּנְקֶען מֶעג עֶר אוֹיש דֶעם גְלָאז טְרִינְקֶען אוּנ מֶען דַארְף דָאשׂ גְלָאז נִיט אוֹיש שְׁוֵויינְקֶען · וֶוער עֶשׂ וִויל אָבֶער מְדַקְדֵּק זַיין אוּנ יוֹא אוֹישׁ שְׁוֵויינְקֶען זָאל קוּמֶען אוֹיף אִים אַבְרָכָה :

מא וֶוען זִיא הָאט אִיבֶּער גִילָאזְט פוּן אִיר טְרִינְקֶען אָדֶער עֶסִין אִין דֶער כְּלִי אוּנ מֶען הָאט דָאשׂ אִיבֶּער גִיגָאסִין אִין אַיין אַנְדֶערֶע כְּלִי מֶעג שׁוֹין דֶער מַאן עֶסִין פוּן דֶער אַנְדֶערֶע כְּלִי :

מב אַז זִיא הָאט אִיבֶּער גִילָאזְט עֶסִין אָדֶער טְרִינְקֶען אוּנ דֶער מַאן וֵוייס נִיט אַז דָאשׂ הָאט זִיא אִיבֶּער גִילָאזְט אוּנ וִויל עֶסִין אָדֶער טְרִינְקֶען דֶער פוּן אִיז נִיט נֵייטִיג אִים צוּא זָאגִין · וָוארוּם דֶער אִיסוּר פוּן עֶסִין אָדֶער טְרִינְקֶען וָואשׂ זִיא לָאזְט אִיבֶּער אִיז נָאר מֵחֲמַת וֶוען אֵיינֶער טְרִינְקְט אָדֶער עֶסְט דָאשׂ וָואשׂ דֶער אַנְדֶערֶער

לאזט איבער קומט דאש פון ליבשאפט ארויש · איבער דעם איז ניט אסור אז ער וויים ניט אז דאש האט זיא איבער גילאזט :

מג איבער דעם אז דער מאן איז ניטא אין דער היים מעג זיא פריער עסין פון דער שיסיל אונ אים איבער לאזין נאר זיא זאל אים ניט אויש זאגין אז זיא האט דער פון גיגעסין · דיא ווייב מעג עסין אונ טרינקען פון דעם וואש ער לאזט איבר :

מד אונזערע חכמים האבין גישריבין דיא איז נאר איין ערליכע אשה וואש טוט דעם רצון פון איר מאן · דאש הייסט וואש נאר דער מאן וויל אזוא זאל דאש ווייב טאן דיא הייסט איין אשה כשרה דיא ווערט זוכה זיין צוא גוטע קינדער אונ צוא עולם הבא אונ צוא אלעם גוטין :

מה ער טאר ניט זיצין אויף איר בעט האטשע ניט פאר אירע אויגין אבער דער ספר בית חדש איז מתיר צוא זיצין : אבער זיך אויש טאן אונ לייגין טאר מען גיוויס ניט נאך אלע דעות · דער רעכט איז מען זאל נזהר זיין אפילו זיצין אויך ניט · וויא דיא ערשטע דעה :

מו זיא מעג יא זיצין אויף זיין בעט ניט פאר זיינע אויגין אבער לייגין טאר זיא זיך ניט אפילו אין אלע קליידער ניט ביא נאכט אונ ניט ביא טאג :

מז ווען ער רירט אן איר בעט גיוואנט אדער איר ליילעך איז קיין איסור האטשע דער ליילעך איז איין גיריכט מיט בלוט · אטייל מענטשין היטין זיך דער פאר דאש איז אבער איין גרייז עש קומט פאר דער חומרא איין קולא ארויש · מחמת ער מיינט דער איסור איז נאר ווייל דער ליילעך איז איין גיריכט מיט דם נדה אבער אז זיא ציילט שוין ריינע טעג אונ ליגט שוין אויף איין ווייסין ליילעך מיינט ער אז ער מעג שוין אן רירין אונ אויך זיצין אונ ליגין אונ דער אמת איז עש איז נאר קיין חילוק עש איז גלייך דיא אום ריינע טעג מיט דיא טעג וואש זיא ציילט ריינע וואש עש איז אסור איז גלייך אסור אונ אן רירין דיא בעט גיוואנט מעג ער תמיד אפילו עש איז איין גיריכט :

מח זייא טארין ניט זיצין אויף איין באנק אפילו דער באנק איז גאנץ לאנג סיידין דער באנק איז אן גישלאגין אונ שאקילט זיך ניט · אבער אז ער שאקילט זיך טאר מען ניט · אונ אז איין מענטש זיצט צווישין ביידע · זיינען אטייל פוסקים מתיר האטשע דער באנק שאקילט זיך · מען גיהער אבער אויך נזהר צוא זיין אפילו איינער זיצט צווישין זייא :

מט זייא טארין ניט פארין אין איין וואגין שפאצירין אדער אין איין שיפל שיפן זיך נאר אז זייא דארפין צוא פארין אין איין עסק מעגין זייא פארין אויף איין וואגין האטשע עש פארט אויף דעם וואגין ניט מער אז זייא ביידע · נאר אז זייא זאלין אזוא זיצין אז זייא זאלין זיך ניט אן רירין :

נ זיין בעט מיט איר בעט טאר זיך ניט אן רירין :

נא ער טאר ניט קוקין אפילו אויף איר טריט פון דיא פיס אונ ניט אויף קיין

שום ארט פון איר לייב וויא דער סדר איז אז זיא גייט צוא גידעקט מיט אירע קליידער :

נב עש איז זייער רעכט אז זיא זאל האבין אנדערע קליידער וואש זיא זאל זיין אין זייא ווען זיא איז איין נדה כדי זייא זאלין תמיד גידיינקען אז זיא איז אנדה · דאך זאל זיא ניט גיין אין מיאוסע קליידער · כדי זיא זאל ניט מיאוס ווערין אין זיינע אויגין · אבער שטארק פוצין טאר זיא זיך גיווים ניט :

נג זיא זאל אים ניט אן גיסין איין כוס צוא טרינקען אז ער זעהעט סיידין זיא זאל מאכין איין היכר דהיינו אנידער צוא שטעלין אויף דעם טיש מיט דער לינקע האנט אדער צוא שטעלין אויף איין אנדער ארט ניט אויף דעם טיש :

נד אז זיא טראגט עסין צום טיש אדער זיא דער לאנגט דעם מאן עפעס זאל זיא משנה זיין וויא תמיד היינו זיא זאל דער לאנגען מיט דער לינקער האנט :

נה זיא טאר ניט לייגין דאש ליילעך אויף זיין בעט צום שלאפין אדער דאש קאלדרע אז ער זעהעט · ווען ער זעהעט ניט · מעג זיא יוא בעטין חאטשע ער ווייס אז זיא האט גיבעט :

נו ער טאר איר אויך ניט אן גיסין איין כוס צוא טרינקען אונ איר ניט שיקין קיין כוס אפילו דעם כוס של ברכה סיידין אנדערע טרינקען פריער מעג ער איר דער נאך שיקין :

נז זיא טאר ניט שטעלין פאר אים וואסער צוא וואשין :

נח דיא אלע דינים זיינען פון דער צייט וואש זיא איז טמא גיווארין ביז זיא איז זיך טובל · עש איז קיין חילוק ניט צווישין אום ריינע טעג אונ ריינע טעג

נט ווען אבער זייא זיינען חלילה קראנק אונ איינער דארף דעם אנדערין צו באדינען זאלין זייא פרעגין איין תלמיד חכם וויא זייא זאלין זיך נוהג זיין :

ס אטייל פוסקים שרייבין אז איין נדה דיא טעג וואש זיא זעהעט טאר זיא ניט אין שול גיין אונ ניט דאווענען אונ ניט קיין שם דער מאנען אונ אטייל פוסקים שרייבין אז איין נדה מעג יוא אין שול גיין אונ מעג דאווענען אונ אלע ברכות מאכין אויך דעם שם דער מאנען דער מנהג איז אבער זייא גייען ניט אין שול אריין · ווען עש איז בייא איר דא אמנין זאל זיא ניט קוקין אויף דיא ספר תורה ווען מען הויבט אויף דאש ספר אונ מען ווייזט דעם עולם דאש כתב · אבער אין דיא ריינע טעג מעג זיא נאך אלע דיעות גיין אין שול אריין :

סא ימים נוראים אונ סליחות טעג אונ ימים טובים ווען איטליכער גייט אין שול מעג זיא אויך גיין דעסט גלייכין ווען זיא מאכט חתונה אדער זיא שטייט אויף פון קימפעט מעג זיא אויך גיין אין שול אריין :

סב דעם טאג וואש זיא הויבט אן צוא ציילין ריינע טעג מוז זיא זיך איין טאג פריער בודק זיין פאר נאכט צווישין טאג אונ נאכט אונ אז זיא גיפינט שוין נאר ניט זאל זיא מארגין פריא אן הויבין דיא ריינע טעג צוא ציילין :

דיא

סג דִיא רֵיינֶע טֶעג הויבִּין זִיךְ נִיט אָן פַאר דֶעם זֶעקְסְטִין טָאג פוּן אִיר טָמֵא ווֶערִין אֲפִילוּ ווֶען זִיא אִיז טְמֵא גִיוָוארִין אוּנ הָאט בַּאלְד אוֹיף גִיהֶערְט צוּא זֶעהֶען אוּנ זֶעהֶעט שׁוֹין מֶער נִיט · מוּז זִיא ווַארְטִין פִינְף טֶעג אוּנ זָאל זִיךְ פַאר נַאכְט בּוֹדֵק זַיין אוּנ מָארְגִין פְרִיא דָאשׁ הֵייסְט דֶעם זֶעקְסְטִין טָאג הוֹיבְּט זִיךְ עֶרְשְׁט אָן דֶער עֶרְשְׁטֶער טָאג פוּן דִיא זִיבִּין רֵיינֶע טֶעג :

סד אַטֵייל זַיינֶען זִיךְ נוֹהֵג אוּנ הֵייבִּין עֶרְשְׁט אָן צוּא צֵיילִין פוּן אַכְטִין טָאג דְהַיְינוּ זִיא צִיט זִיךְ אָפּ פוּן דֶעם זִיבֶּעטִין טָאג אוּנ מָארְגִין הוֹיבְּט זִיא עֶרְשְׁט אָן צוּא צֵיילִין דָאשׁ אִיז אָבֶּער נִיט קֵיין גוּטֶער מִנְהָג דֶען מֶען גִיהֶער זִיךְ מַקְדִים צוּא זַיין צוּא אֵיין דְבַר מִצְוָה דְרוּם אִיז אֵיין גְרוֹיסֶע מִצְוָה אַז ווֶען זִיא הָאט זִיךְ בּוֹדֵק גִיוֶוען דֶעם פִינְפְטִין טָאג אוּנ זִיא קֶען שׁוֹין דֶעם זֶעקְסְטִין טָאג צֵיילִין זָאל זִיא חַס וְשָׁלוֹם נִיט אוֹיף הַאלְטִין מֶער אוּנ דֶעם צְווֶעלְפְטִין טָאג אִין ווַאשֶׁער גֵיין אוּנ בִּזְכוּת זֶה ווֶעט זִיא גוּטֶע קִינְדֶער הָאבִּין :

סה אֵיין כַּלָה וָואשׁ נָאךְ דֶער חוּפָּה הָאט נִדָה גִיזֶעהֶן אוּנ מֶען הָאט אִיר נָאךְ נִיט גִיפִירְט לֵייגִין זָאל זִיא פְרֶעגִין אֵיין שַׁאֲלָה ווֶען זִיא זָאל אָן הוֹיבִּין צוּא צֵיילִין שִׁבְעָה נְקִיִים :

סו דֶעסְט גְלֵייכִין אֵיין כַּלָה וָואשׁ דַארְף חֲתוּנָה הָאבִּין זָאל זִיא אוֹיךְ פְרֶעגִין אֵיין שַׁאֲלָה ווֶען זִיא זָאל אָן הוֹיבִּין צוּא צֵיילִין שִׁבְעָה נְקִיִים :

סז אֲפִילוּ ווֶען זִיא הָאט גִיזֶעהֶען נָאר אֵיין פְלֶעק דָאשׁ הֵייסְט אֵיין כֶּתֶם אוּנ זִיא אִיז טְמֵא גִיוָוארִין הוֹיבִּין זִיךְ עֶרְשְׁט אָן דִיא זִיבִּין רֵיינֶע טֶעג עֶרְשְׁט נָאךְ דֶעם פִינְפְטִין טָאג פוּן טָמֵא ווֶערִין ווִיא אַלֶע ווַייבֶּער :

סח דָאשׁ אִיז אָבֶּער נָאר אַז זִיא הָאט גִיזֶעהֶען דַם נִדָה אָדֶער אֵיין כֶּתֶם דֶערְנָאךְ ווֶען זִיא אִיז טָהוֹר גִיוֶועזִין · ווֶען זִיא הָאט אָבֶּער גִיפוּנֶען אַפְלֶעק אֲפִילוּ דַם נִדָה אִין דִיא טֶעג וָואשׁ זִיא צֵיילְט רֵיינֶע טֶעג דַארְף זִיא נִיט ווַארְטִין פִינְף טֶעג · נָאר תֵּיכֶף אַז זִיא ווֶערְט רֵיין קֶען זִיא מָארְגִין פְרִיא אָן הֵייבִּין זִיבִּין רֵיינֶע טֶעג צוּא צֵיילִין :

סט ווֶען זִיא הָאט זִיךְ טוֹבֵל גִיוֶועזִין אוּנ דֶער מַאן אִיז בַּייא אִיר נִיט גִיוֶוען אִין דֶער לֵיל טְבִילָה אוּנ מָארְגִין פְרִיא גִיפִינְט זִיא אֵיין פְלֶעק · אָדֶער אֵיין אִשָׁה וָואשׁ זִיא אִיז גָאר טָהוֹר אוּנ דֶער מַאן אִיז בַּייא אִיר נִיט גִיוֶועזִין אִין דֶער נַאכְט אוּנ מָארְגִין פְרִיא גִיפִינְט זִיא אֵיין פְלֶעק מוּז זִיא פְרֶעגִין אֵיין שַׁאֲלָה :

ע דָאשׁ וָואשׁ דִיא ווַייבֶּער רוּפִין אָפּ צִיהֶען מוּז זַיין פַאר נַאכְט בֵּין הַשְׁמָשׁוֹת פַאר מַעֲרִיב דַאוֶונֶען · ווֶען מֶען הָאט אָבֶּער שׁוֹין גִידַאווִינְט מַעֲרִיב חָאטְשֶׁע זִיא הָאט נָאךְ נִיט גִידַאווִינְט אָדֶער ווֶען מֶען הָאט שׁוֹין מְקַבֵּל שַׁבָּת גִיוֶועזִין אוּנ עֶשׁ אִיז נָאךְ טָאג זָאל זִיא פְרֶעגִין אֵיין שַׁאֲלָה ווִיא זִיא זָאל זִיךְ נוֹהֵג זַיין מֵחֲמַת עֶשׁ אִיז דְרִינֶען פִיל חִילוּקִים מוּז זִיא פְרֶעגִין אֵיין מוֹרֶה הוֹרָאָה אוּנ ווֶען עֶשׁ ווֶערְט שְׁפֶּעט עֶשׁ אִיז קֵיין צֵייט צוּא שִׁיקִין פְרֶעגִין זָאל זִיא זִיךְ פְרִיעֶר אָפּ צִיהֶען דֶער נָאךְ שִׁיקִין פְרֶעגִין ווֶען דָאשׁ אִיז שׁוֹין שְׁפֶּעט חָאטְשֶׁע קָהָל הָאט נִיט גִידַאווִינְט קֵיין מַעֲרִיב זָאל זִיא אוֹיךְ מַאכִין אֵיין שַׁאֲלָה :

עא ווען דיא אשה וויל מאכין דאש אפ ציהען זאל זיא אזוא טאן זיא זאל זיך גאנץ גוט אונטער זוכין מיט איין ווייסע טיכל אונ דאש זאל זיין פאר מעריב דאוונען אונ דער נאך זאל זיא דיא טיכיל ארויש נעמען אונ גוט זעהען אויב עש גיפינט זיך ניט קיין שום רויטליכקייט זאל זיא ווידער דיא טיכיל אריין טאן אזוא וויא פריער אונ זאל דארטין דאש לאזין אונ זאל מאכין דעם אפ צוג וויא ווייטער ווערט שטיין אונ דיא טיכיל זאל דארטין זיין ביז עש ווערט רעכט נאכט אונ דער נאך זאל זיא ווידער ארויש נעמען דיא טיכיל אונ גוט באקוקין אויב עש גיפינט זיך דרויף גישט קיין שום רויטליכקייט אזוא הויבט זיך שוין אן פון מארגין פריא דיא זיבין ריינע טעג אונ אויב זיא גיפינט עפעס רויטליך אויף דיא טיכיל מוז זיא ערשט מארגין מאכין דעם אפ צוג :

עב אזוא גיהער איטליכע פרומע אשה צוא טאן אונ בדיעבד ווען זיא האט נאר איין מאל אויף דעם אופן זיך בודק גיוועזין איז אויך קיין איסור ניט :

עג דעם טאג וואש זיא מאכט דעם אפ צוג זאל זיא זיך אן טאן נאך דער בדיקה איין ווייסע העמד וואש זיא ווייס אז דיא העמד האט ניט קיין שום פלעק אונ אויף איר בעט זאל אויך זיין דאש ליילעך אונ דיא ציכין אז איין שום פלעק · אונ אין דער פריא הויבין זיך אן דיא שבעה נקיים :

עד עש איז איין מנהג כשר וישר אז איטליכע אשה וואש מאכט דעם אפ צוג זאל זיך אפ וואשין אונ זאל אן טאן אווייסע העמד אונ אנדערע קליידער נאר אז זיא האט ניט קיין אנדערע קליידער אונ זיא קען זיך ניט אפ וואשין איז גינוג זיא זאל זיך נאר אונטין ארום שווייניקען אונ זאל אן טאן איין העמד עש זאל זיין ריין פון דם :

עה אלע טאג פון דיא זיבין ריינע טעג מוז זיא זיך בודק זיין צוויא מאל איין מאל אין דער פריא אונ איין מאל פאר נאכט :

עו דיא אלע בדיקות מוזין זיין אדער מיט אווייסע טיכיל פון אלטע לייווינט אדער מיט ווייסע וואל ריינע אדער מיט ווייסע באוויל די בדיקה מוז זיין גאנץ גוט אונ וועלכע זיא איז זיך ניט בודק גאנץ גוט נאר אביסיל איז דאש גאר קיין בדיקה ניט :

עז דיא בדיקה זאל זיין ביא דיא ליכט פון דעם טאג ניט ביא קיין בעלייכטין פון איין ליכט :

עח ווען זיא קען זיך ניט אזוא בודק זיין וויא דיא בדיקה דארף זיין איז בדיעבד גינוג חאטשע ווען זיא האט זיך איין מאל פון דיא זיבין ריינע טעג בודק גיוועזין בדין · עש איז בוודאי בעסר אז זיא קען דעם ערשטין טאג דיא גוטע בדיקה מאכין נאר בדיעבד איז גינוג איין אנדערער טאג פון דיא זיבין ריינע טעג · דיא וואש האט זיך אבער אפילו איין מאל ניט בודק גיוועזין כדין נאר זיא האט זיך אביסיל אויש גיוואשין דאש הייסט גאר קיין בדיקה ניט אונ אירע זיבין ריינע טעג זיינען ניט גירעכינט אונ איר טבילה העלפט גאר ניט אונ זיא הייסט אויך נאך דער טבילה איין רעכטע נדה :

דיא

עט דיא זיבין ריינע טעג מוזין זיין דורך אנאנדר זיא זאל אין דיא טעג גאר גיט גיפינען קיין שום פלעק אז זיא האט אבער יוא גיפונען איין פלעק מוז זיא אויף דאש נייע אבדיקה מאכין וויא אויבין איז גישטאנען אונ אויף דאש נייע זיבן ריינע טעג ציילין :

כד הלכות טבילת נשים · ובו סח סעיפים :

דינים פון טבילה גיין :

א ווען דער מאן איז אין דער היים איז איין מצוה זיא זאל זיך טובל זיין אין דער צייט ווען עש קומט איר אויס אונ טאר ניט פאר שפעטיגין אפילו איין טאג ווען זיא האט אבער פאר שפעטיגט איז דיא עבירה זייער גרויש :

ב זיא מעג זיך טובל זיין פרייטיג צוא נאכט אויב זיא האט זיך ניט גיקאנט פריער טובל זיין אונ דווקא אז דער מאן איז אין שטאט אבער אז דער מאן איז ניט אין שטאט טאר זיא זיך ניט טובל זיין פרייטיג צוא נאכט · דאש גלייכין ווען זיא האט זיך גיקאנט טובל זיין פריער טאר זיא זיך ניט טובל זיין פרייטיג צוא נאכט :

ג ווען זיא האט זיך גיקאנט טובל זיין פריער נאר דער מאן איז ניט גיוועזין ער איז ערשט פרייטיג גיקומען צוא פארין איז דער דין אזוא וואו עש איז איין מנהג אז מען אסרת טאר זיא ניט משנה זיין · אונ אז עש איז ניט קיין מנהג מעג זיא זיך טובל זיין :

ד ווען זיא האט זיך טובל גיוועזן פריער דאנערשטיג אויף דער נאכט וואש גיהער צוא פרייטיג דער נאך האט זיא גיוואר גיווארין אז דיא טבילה איז ניט גוט דהיינו זיא האט גיפונען איין חציצה אדער וואש פאר איין ספק עש דאכט זיך איר אז זיא האט זיך ניט גוט טובל גיווען מעג זיא זיך שוין פרייטיג צוא נאכט נאך איין מאל טובל זיין :

ה דאש גלייכין ווען זיא האט זיך טובל גיוועזן פרייטיג צוא נאכט אונ זיא האט גיפונען איין חציצה דהיינו עפעס אונטער איין נאגיל מעג זיא זיך טובל זיין איבר אנייעס אדער ווען זיא איז גיגאנגען פון דער טבילה האט זיא באגעגינט איין הונט אדער איין חזיר אונ זיא איז זיך נוהג נאך אזוא איין באגעגענעס נאך איין מאל טובל צוא זיין מעג זיא זיך טובל זיין נאך איין מאל אפילו פרייטיג צוא נאכט :

ו ווען זיא האט זיך טובל גיוועזן פרייטיג צוא נאכט אונ דער נאך האט זיא דער זעהען איין נאגיל וואש זיא האט פאר געסין אפ צוא שניידין זאל זיא פרעגין איין שאלה וויא זיא זאל זיך נוהג זיין :

ז מוצאי שבת האט דעם דין פון פרייטיג צוא נאכט זיא זאל זיך ניט טובל זיין אום מוצאי שבת נאר ווען זיא האט פריער ניט גיקאנט :

ח יום טוב האט דעם דין פון שבת קעגין אלע זאכין וואש דא איז גישטאנען :

ט ווען איינער נעמט איין אלמנה אונ דיא ערשטע טבילה קומט אויש פרייטיג צוא נאכט זאל זיא פרעגין איין שאלה ווען זיא זאל זיך טובל זיין :

קיין אשה טאר זיך ניט טובל זיין ביי טאג נאר ביי נאכט ווען שטערין שטייען :

יא ווען זיא האט עובר גיוועזן אונ האט זיך טובל גיוועזן ביי טאג איז דער דין אזוא אז דאש איז דער זיבעטער טאג פון דיא זיבין ריינע טעג העלפט גאר ניט דיא טבילה וואש זיא האט זיך טובל גיוועזן פאר שטערין שטיין מוז זיא זיך איבער אנייעס טובל זיין נאך שטערין שטיין אונ ווען עש איז שוין איין טאג נאך דיא זיבין ריינע טעג דאש הייסט איין איבער גינאנגענע טבילה העלפט בדיעבד דיא טבילה וואש זיא האט זיך טובל גיוועזן דעם אכטין טאג ביי טאג נאר זיא איז דאך אסור צום מאן ביז נאכט אבער לכתחילה גיהער קיין שום אשה צוא מאכין קיין איבער גינאנגענע טבילה אויך ניט זיך טובל צוא זיין ביי טאג · אונ דיא וואש מאכט איין איבער גינאנגענע טבילה ביי טאג הייסט איין פרוצה :

יב ווען זיא האט עובר גיוועזן אונ האט זיך טובל גיוועזן ביי טאג פון דעם זיבעטין טאג האבין מיר גישריבין אז זיא מוז זיך איבער אנייעס טובל זיין ביי נאכט איז דער דין אזוא אפילו ווען דאש איז אום פרייטיג צוא נאכט מוז זיא זיך נאך איין מאל טובל זיין :

יג ווען עש איז איין שטארקער אונס אז זיא קען זיך ניט טובל זיין ביי נאכט איז דער דין אזוא · דעם זיבעטין טאג העלפט קיין שום אונס ניט נאר איין איבער גינאנגענע טבילה הייסט דעם אכטין טאג אונ עש איז איין אונס זיא קען זיך ביי נאכט ניט טובל זיין זאל זיא פרעגין איין שאלה אונ אז דער מורה הוראה ווערט פאר שטיין אז עש איז איין אונס ווערט ער איר בוודאי מתיר זיין · זיא אליין טאר זיך אבער ניט מתיר זיין :

יד דיא כלות וואש זיינען זיך טובל פאר דער חופה ווען עש איז דער זיבעטער טאג פון דיא ריינע טעג טאר זיא זיך ניט טובל זיין נאר ביי נאכט אבער ווען עש איז דער אכטער טאג פון דיא נקיים מעג זיא זיך אויך ביי טאג טובל זיין · עש איז איין מצוה דעם דין צוא מאכין מפורסם צוא דיא ווייבער וויל זייא מיינען אז איין כלה מעג זיך טובל זיין ביי טאג תמיד אפילו דעם זיבעטין טאג זייא מוזין אבער וויסין אז דעם זיבעטין טאג איז קיין חילוק ניט איין אנדער אשה אדער איין כלה טארין זיך ניט טובל זיין ביי טאג · נאר דעם אכטין טאג איז איין חילוק טאר איין אנדערע אשה ניט לכתחילה אונ אכלה מעג יוא · אונ אפילו איין כלה אז זיא איז זיך טובל ערשט נאך דער חופה אפילו דיא ערשטע טבילה טאר זיא זיך שוין ניט טובל זיין ביי טאג לכתחילה אפילו דעם אכטין טאג :

טו זיא מוז זיך טובל זיין דעם גאנצין גוף מיט איין מאל ניט ביסלאך וויים דהיינו זיא זאל ניט טובל זיין פריער איין האנט אונ דער נאך די אנדערע אונ דאש גלייכין זיא מוז מיט איין מאל דעם גאנצין גוף איבערין קאפ אין וואשער אריין טאן :

טז עש טאר ניט זיין קיין האר פאר קניפט ווארום אז עש איז איין האר פאר קניפט איז דיא טבילה קיין טבילה :

יז די האר וואש זיינען ביי איר אויף די שווייסיגע ערטער אונ זיינען צוא זאמען גיקלעפט איז די טבילה קיין טבילה :

יח איין אשה וואש האט קאלטינעס אונ זיא פארכט זיך פאר די קאלטינעס אראפ צוא נעמען איז ניט קיין חציצה :

יט דאש ליחות פון די אויגין אז עש איז אויף דעם אויג פון דרויסין טרוקענע ליחות אדער פייכטער איז איין חציצה · דאש ליחות וואש איז אבער אין אויג אינעווייניג ווען עש איז פייכט אונ ווייך איז ניט חוצץ אונ אז עש איז דאר איז יוא חוצץ אבער אז עש האט אן גיהויבין צוא ווערין געלבלאך אדער גרינלאך אדער בלאלאך איז חוצץ :

כ די דארע בלוט וואש איז אויף איין מכה איז חוצץ אבער די ליחה אין דער מכה איז ניט קיין חציצה :

כא ווען די ליחה איז ארויש פון דער מכה אויף די פלייש ארויש ביז דרייא טעג הייסט דאש קיין חציצה · נאך דרייא טעג איז דאש יוא איין חציצה ווארום עש איז שוין דאר :

כב די ליחה פון דעם נאז אז עש איז ארויש אויף דעם פנים אונ עש איז דאר איז עש חוצץ דרום זאל זיא נזהר זיין ארום צוא וואשין דעם נאז אבער אינעווייניג אין דער נאז איז ניט הוצץ · מען גיהער אבער נזהר צוא זיין אין דעם נאז אויך ריין צוא מאכין :

כג ווען זיא האט זיך איין אדער גילאזט · די ערשטע דרייא טעג פון אדר לאזין איז עש ניט הוצץ · אונ נאך די דרייא טעג איז עש חוצץ כל זמן עש איז פאר גליווערט ביז עש היילט זיך רעכט אויש :

כד איין אשה וואש איז קרעציג מוז זיא ווייקין די קרעץ אין ווארימע וואסער ביז זייא ווערין צוא ווייקט אונ ווייך · דארע קרעץ מוז זיא אראפ נעמען חאטשע עש טוט זייער וויא · אז זיא נעמט ניט אראפ די אלע דארע קרעץ איז די טבילה קיין טבילה · אונזערע היילגע ספרים ברייננען אז פיל צדיקים אונ גדולים האבין אפילו ניט גיגלייבט זייערע ווייבער אויב זייא האבין אלע דארע קרעץ אראפ גינומען דרום איז מען די ווייבער זייער מזהיר אויף דעם :

כה איין פלאסטער אויף איין מכה איז חוצץ :

כו ווען זיא האט איין שטיקיל האלץ ארין גישטאכין אין איר פלייש ארין אדער איין שטיקיל גלאז אדער איין אנדערע זאך וואש עש שטארצט ארויש פון די פלייש אדער אפילו עש שטארצט ניט ארויש נאר מען זעהעט ארויש גלייך מיט די פלייש איז חוצץ מוז זיא דאש פאר דער טבילה ארויש נעמען · ווען עש איז אבער מיט הויט אין גאנצין פאר דעקט איז ניט חוצץ :

כז וואש איז אויף דעם לייב איין גיריכט פון שמיים איז ניט חוצץ אונ אז עש איז פאר טריקינט אונ קאנטיג איז חוצץ :

כח ווען זיא האט גיריבין איין האנט אן דער אנדערער אדער אן דעם לייב קומט ארויש וויא שטיקלאך טייג אז דאש בלייבט אויף דעם לייב אדער עש פאלט אויף דעם לייב איז דאש חוצץ :

כט טינט אונ ליים אונ בלוט ווען עש איז ניט אן גיקלעפט אן איר פלייש איז עש חוצץ חאטשע עש איז פייכט · פארב איז חוצץ :

ל אום ריינקייט אונטער דעם נאגיל איז חוצץ :

לא דיא נעגיל זיינען חוצץ אז זיא האט זיך גיטובילט אונ האט פאר געסין אפילו איין נאגיל אפ צוא שניידין מוז זיא נאך דעם ווידער זיך טובל זיין אבער אז זיא איז שוין גיוועזין מיט איר מאן אונ מארגין האט זיא גיזעהען אז זיא האט פאר געסין איין נאגיל אפ צוא שניידין זאל זיא פרעגין איין שאלה אויב זיא דארף איבר אנייעס טבילה גיין :

לב ווען זיא האט פאר געסין איין נאגיל אפ צוא שניידין אונ עש איז שבת אדער יום טוב זאל זיא פרעגין איין שאלה אום חול המועד זאל זיא זעהען דורך איין נכרית אפ צוא שניידין · ווען זיא קריגט ניט אזוא באלד קיין נכרית מעג זיא זיך אליין אפ שניידין נאר זיא גיהער משנה צוא זיין מיט דעם אפ שניידין וויא אנאנדער מאל :

לג ווען זיא האט איין בלאז אויף דעם נאגיל אז זיא קען ניט אפ שניידין אונ קען דאש אום ריינקייט ארויש נעמען זאל זיא פרעגין איין שאלה :

לד זיא מוז זיך אויש מאכין גוט דיא ציין ווארום אז זיא האט זיך טובל גיוועזין אונ האט דער נאך גיפונען עפעס קלעפין אין דיא ציין איז דיא טבילה קיין טבילה ניט :

לה דעם טאג וואש זיא דארף ביא נאכט טבילה האבין זאל זיא ניט עסין קיין פלייש אגאנצין טאג :

לו ווען דיא טבילה קומט אויש שבת צוא נאכט אדער יום טוב מעג זיא עסין פלייש נאר זיא זאל זיך גוט אויש מאכין דיא ציין :

לז ווען זיא האט ניט גוט גישווייגקט אירע פאר בארגענע ערטער אונ וואו זיא האט קנייטשין דער נאך האט זיא גיפונען איין זאך וואש איז חוצץ העלפט דיא טבילה ניט :

לח ווען זיא האט עפעס גינומען אין מויל ארייין אפילו נאר אהאר אדער זיא האט בשעת טבילה גיהאלטין צוא דיא ליפין אדער זיא האט גיהאלטין צוגימאכט די הענט וואש קיין וואסער קען ניט ארייין העלפט דיא טבילה ניט :

לט בשעת טבילה זאל איר קיינר ניט צוא האלטין · ווען עש איז קיין ברירה אונ מען מוז איר צוא האלטין זאלין דיא ווייבער דיא הענט איין טונקען אין מקוה אונ מיט נאסע הענט צוא האלטין :

מ עש טאר ניט זיין אונטין אין מקוה קיין דיק ליים ווארום ווען זיא שטייט דרויף העלפט דיא טבילה ניט :

ווען

מא ווען עש קומט שטיקלאך בלאטע אדער שפענדלאך צווישין דיא פינגער פון דיא פים העלפט ניט דיא טבילה :

מב זיא זאל זיך ניט טובל זיין אויף איין ארט וואו מענטשין קומען מחמת זיא וועט זיך איילין צוא טובלין מען זאל איר ניט זעהען וועט זיא ניט מדקדק זיין גוט זיך צוא טובלין :

מג זיא זאל זיך ניט טובל זיין גלייך אויף גישטעלט אדער גלייך גיזעצט ווארום עש איז דא ערטער וואש ווערין פאר בארגין אז זיא טוט אזוא :

מד זיא זאל זיך ניט גוט איין בייגין ביז עש זאל פאר בארגין ווערין אלע פאר בארגענע ערטער זיא זאל זיך נאר אביסיל בייגין אזוא וויא זיא וועלגערט טייג כדי דאש וואשער זאל קומען אין אלע ערטער אונ אונטער דיא ארעמס אונ אונטער דיא בריסט :

מה דיא הענט אונ דיא פים זאל זיא האלטין אין וואסער גלייך וויא מען גייט אויף דער גאס · ווען זיא האט גוט צוא גידריקט דיא הענט אונ דיא פים אז דאש וואסר קען ניט אריין קומען העלפט ניט דיא טבילה :

מו צום וויינגסטין זאל דאש וואשער פון דער מקוה גרייכין איין פינגער העכער פון דעם נאפיל :

מז זיא זאל ניט שטארק צוא האלטין דיא אויגין אונ ניט דיא ליפין אונ אויך ניט אבעריג צו עפענן ווען זיא האלט שטארק צו אדער שטארק אפין · העלפט ניט דיא טבילה :

מח זיא זאל ניט מאכין דיא טבילה איילענדיג נאר גילאסין · זיא זאל אין זינען האבין אלעם וואש זיא דארף צוא טאן וויא דער דין איז : אונ זאל מאכין דיא ברכה מיט שמחה זיא זאל זיך ניט שרעקין ובפרט בזכות דיא גרויסע מצוה וועט צוא איר קיין שלעכץ ניט קומען זיא וועט ניצול ווערין פון אלעם בייזין ווען זיא טוט מיט ישוב הדעת אונ איז מדקדק צוא טאן וויא דער דין איז וואול צוא איר וואול צוא איר נשמה אויף דער וועלט אונ אויף יענער וועלט זיא וועט בוודאי מגדל זיין תלמידי חכמים · ווען זיא איז אבער ניט נזהר אין דעם אלעם ווייא צוא איר ווייא צוא איר נשמה זיא וואונט מיט איר מאן אין דער נדה אונ איר נשמה וועט גישלײדערט ווערין בתוך כף הקלע · דעם גוף וועלין מלאכי חבלה צוא רייסין · דרום זאלין דיא ערליכע ווייבר למען השם נזהר זיין אונ זיא זאל רחמנות האבין איבער זיך אונ איבער איר נשמה וועט איר גיווים גוט זיין :

מט עש מוז שטיין איין אידינע דער בייא וויא זיא איז זיך טובל כדי זיא זאל זעהען אז דיא טבילה זאל גוט זיין עש זאל ניט עפעס ארויש שטעקין פון דעם וואסער ובפרט קיין האר זאל ניט ארויש שטעקין :

נ אויב עש איז עטוואס איין ספק אויב עש האט עטוואש האר ארויש גישוואומען פון אויבין אויף דעם וואשער מוז זיא זיך נאך איין מאל טובל זיין :

נא זיא זאל זיך פאר דער טבילה ריינגין וואש איין מענטש דארף · אונ אלע ערטער ריין מאכין פון אומריינקייט :

נב ווען צוויא האר פון קאפ זיינען פאר קלעפט מיט ליים איז חוציץ · אויב דיא אונטערשטע ברעמען פון דעם אויג האבין זיך צוויא האר אן גיקלעפט אן דיא אויבערשטע ברעמען איז איין חציצה :

נג זיא זאל פריער אפ וואשין דעם שטויב פון דיא פיס :

נד עש איז שכיח אזעלכע פנים וואש זיינען אן גיהעפט פעסט אן דעם לייב צווישין דיא האר מוז מען דאש פאר דער טבילה אראפ נעמען דורך ווארעמע וואסר אונ אפ קראצין מיט דיא נעגיל :

נה איין אשה זאל זיין איין צנועה ווען זיא איז זיך טובל דהיינו זיא זאל גיין טבילה בצניעות עש זאל קיינער ניט וויסין · אונ דיא וואש דער ציילט איטליכין ווען זיא גייט טבילה הייסט אזוא וויא אבהמה · אויף איר איז גיזאגט גיווארין ארור שוכב עם בהמה איז דער טייטש פאר פלוכט זאל זיין דער וואש ליגט מיט איין בהמה דרום זאל זיא זיך אפ היטין :

נו ווען זיא גייט אהיים פון דער טבילה זאל זיא זעהען צוא באגעגינען איין אנדערע אשה כדי עש זאל זיא ניט באגעגינען איין הונט אדער איין חזיר · אונ אויב זיא האט יוא באגעגינט איינעם פון זייא ווען זיא איז איין פרומע זאל זיא זיך נאך אמאל טובל זיין אן איין ברכה :

נז דאש אפ וואשין פאר דער טבילה מוז זיין אויף אלע פאר בארגענע ערטער אונ נאר מיט וואסער ניט מיט אנדערע גיטראנקען אונ זאל אלע האר צוא קעמען עש זאל ניט זיין דיא האר אן גיקלעפט איין האר אן דער אנדערע :

נח דער נאך מוז זיא זיך אפ שווייבקען דעם גאנצין גוף אונ דעם קאפ אפ וואשין מיט ווארימע וואשער אונ זיך באקוקין עש זאל אלץ ריין זיין אונ אלץ גוט אפ קראצין :

נט דאש צוואגין מיט דעם וואשין זאל ניט זיין מיט קאלטין וואשער נאר מיט ווארימע ובפרט צוואגין טאר זיא ניט מיט קאלטע וואשער :

ס דאש צוואגין מיט דעם באדין אונ וואשין זאל זיין בייא טאג אונ אויך נאהענט צוא דער טבילה דרום זאל זיא אן הויבין דאש וואשין ווען עש איז נאך טאג אונ עש זאל גיווערין ביז נאכט ביז צוא דער טבילה :

סא ווען דיא טבילה קומט אויש פרייטיג צוא נאכט זאל זיא זיך באדין אונ קעמען אונ וואשין אונ אפ קראצין ווען עש איז נאך גרויסער טאג כדי זיא זאל ניט מחלל שבת זיין דער נאך זאל זיא ווארטין ביז שטערין שטייען אונ זאל זיך טובל זיין :

סב נאך דעם ריין מאכין זאל זיא ניט נעמען קיין קינד אויף דער האנט אונ זאל זיך אפ היטין זיא זאל זיך ניט איין ריכטין :

סג אז זיא האט נאך דעם ריין מאכין גינומען איין קינד אויף דער האנט וואש דאש קינד איז ניט ריין פון צואה אדער ליים אדער בלאטע אונ האט זיך ניט

בודס

בודק גיוועזין דער נאך ציא זיא איז ריין אונ האט זיך אזו טובל גיוועזין מוז זיא נאך
איין מאל טבילה האבין :

סד ווען איין אשה האט זיך טובל גיוועזין אונ האט זיך פריער ניט גוט צוא קעמט
חאטשע דיא האר זיינען ניט צו זאמען גיקלעפט איז דיא טבילה קיין טבילה ניט ·
אונ אפילו אז זיא האט זיך יוא צוא קעמט נאר זיא האט זיך ניט בודק גיוועזין דעם
גוף צוא ער איז גוט ריין העלפט אויך ניט דיא טבילה :

סה מיט דער ברכה זאלין זייא נזהר זיין וויא דער של"ה הקדוש שרייבט אז מען זאל
פאר זאגין דיא ווייבער זייא זאלין זיך פריער טובל זיין אונ דער נאך מאכין דיא
ברכה · אונ דער נאך איין מאל זיך טובל זיין · דיא וואש קען זיך ניט טובל זיין נאר
איין מאל זאל זיא טאן וויא אין שלחן ערוך שטייט דיא ברכה נאך דער טבילה
צוא מאכין :

סו דיא וואש זיינען זיך נוהג צווייא מאל טובל צוא זיין מוזין ביידע טבילות גוט
זיין כדין ניט מקיל צוא זיין :

סז דיא וואש זיינען זיך נוהג צווייא מאל טובל צוא זיין איז דאש בייא זייא וויא
איין נדר טארין זייא שוין קיין מאל ניט משנה זיין :

סח ווען זיא מאכט דיא ברכה זאל זיא ניט אריין זעהען אין וואסער אריין נאר ארויס
אונ עש איז רעכט אז זיא זאל לייגין דיא הענט אויף דעם הארץ בשעת ברכה
דער נאך זאל זיא אראפ נעמען דיא הענט אונ זיא זאל זייא האלטין אזו גיוויינטליך
וויא זיא גייט :

דיני ניחום אבילים וסעודת הבראה · ובו י"א סעיפים

דינים פון מנחם זיין אבלים אונ פון דיא ערשטע סעודה פון אבל :

א דיא וואש קומען מנחם אבל זיין טארין ניט אן הויבין צוא ריידין ביז דער אבל
הייבט אן פריער · אונ וויא דער אבל גיט אוואונק מיט זיין קאפ וויא עש ווייזט
ער פאר לאנגט זייא זאלין אוועק גיין טאר מען שוין ניט זיצין בייא אים :

ב קיין אבל אונ קיין חולה דארפין ניט אויף שטיין פאר קיין מענטש אפילו פאר
דעם רב :

ג דער דרך ארץ איז אז איינער וויל אויף שטיין פאר דעם אנדערין זאגט ער צוא
אים זיץ אויף דיין ארט · נאר צוא איין אבל אונ צו איין חולה טאר מען דאש ניט
זאגין · ווארום עש ווייסט אויש ער זאל בלייבין זיצין אין זיינע אבלות אדער אין
זיין קריינקייט :

ד עש איז איין מצוה מען זאל מתפלל זיין אין די שטוב פון דעם וואש איז גישטארבין ·
שחרית מנחה אונ ערבית · חאטשע עס איז ניטא קיין אבל · אונ אויב עש איז דא
איין אבל · דארף דער אבל אליין דאווענען אונ מען איז אים מצרף צום מנין :

ה דיא אבלים טארין ניט עסין דיא ערשטע סעודה פון אייגענע · דעריבער דארפין
זעהען

זעהען דיא שכנים מען זאל אריין שיקן אויף דיא ערשטע סעודה פון זייא · ער זאל ניט דארפין עסין אייגענע אונ דאש ווערט גירופין סעודת הבראה ׃

ו ווען איין אשה איז איין אבלה רחמנא לצלן · טארין מאנס פארשוין ניט שיקן צו איהר דיא סעודת הבראה · נאר ווייבער מוזין איהר שיקן דיא ערשטע סעודה ׃

ז אז דער אבל איז גיקומען פון בית עולם פרייטיג שפעט דארף מען איהם ניט שיקן דיא סעודת הבראה · ווארום פרייטיג שפעט טאר מען ניט עסין ׃

ח אז דער מת איז איין קטן ווייניגער וויא דרייסיג טעג דארף מען דיא אבלים קיין סעודת הבראה ניט שיקן ׃

ט דער וואש דארף זיך זעצין שבעה נאך יו"ט ווייל עש איז בייא אים גישטארבין איינער אום יום טוב דארף מען אים קיין סעודת הבראה ניט שיקן ׃

י בייא דיא אבלים אין שטוב מעג מען אויש קערין אונ ריין מאכין · מען מעג אויך אלע כלים וואש מען ניצט אויס שווענקען ׃ אונ ריין מאכין ׃

יא באלד וויא מען איז מקבר דעם מת · מעגין דיא אבלים עסין פלייש אונ טרינקען ויין אביסיל אין עסין · אבער פיל ויין טאר מען ניט טרינקען ׃

דיני קדיש לאבל · ובו ה׳ סעיפים
דיא דינים פון קדיש וואש איין אבל זאגט

א עס גיפינט זיך אין פיל מדרשים אז דורך דעם קדיש וואש איין זאון זאגט נאך זיינע עלטערין ווערין זייא ניצול פון דין של גיהנם · דעריבער איז מען זיך נוהג אז דער אבל זאגט דעם קדיש נאך עלינו אונ דאש רופט מען קדיש יתום · אויך איז מען זיך נוהג אז דער אבל דאווינט פאר דעם עמוד · אונ איז מפטיר · אונ בפרט שבתות צוא נאכט דארף איין אבל משתדל זיין צוא דאווענען פאר דעם עמוד · ווארום דאמאלס איז מער מסוגל דיא תפלה פאר דיא נשמות ׃

ב מען זאגט קדיש אויף אמוטער האץ דר פאטער לעבט · אונ ער קאן אים ניט ווערן ׃

ג אין אנדערע ערטער זאגט מען קדיש אויף אנדערע קרובים אויך · אבער וואו עס איז דא איין אבל אויף עלטערין · טאר מען בייא אים ניט אוועק נעמען קיין קדיש · ווארום ער גולת דיא מתים ׃

ד אום שבת ויו"ט ר"ח וחנוכה טאר איין אבל ניט מתפלל זיין פאר דעם עמוד · נאר קדיש מעג מען זאגין · אונ מען דארף זאגין ׃

ה מען איז זיך נוהג אז מען זאגט מער ניט קדיש וויא עלף חדשים · אונ דיא אלע קדישים פון דעם לעצטן טאג גיהערין צוא אים · נאר איאר צייט האט איין קדיש ׃

דיני צדקה · ובו ה׳ סעיפים
דינים פון צדקה געבין ׃

א עש איז איין גרווישע מצוה יעדער מענטש זאל געבין צדקה נאך זיין פאר מעגין נאך · אין דער תורה הקדושה גיפינט זיך כמה מצות עשה אונ מצות לא תעשה

וועגן צְדָקָה · דרום דארף יעדער מענטש זייער גיהר זיין אין דעם · דאש איז גיוויש אז איין מענטש ווערט ניט ארום פון צְדָקָה געבין · אונ דער וואש איז זיך מרחם אויף אָרעמע לייט ווערט השי״ת זיך מרחם זיין אויף אים :

ב דער מענטש זאל זיך ניט טראכטין ביא זיך וויא קען איך געבין צְדָקָה עש ווערט דאך ביא מיר ווייניגער ווערין · ווארום ער דארף וויסין אז דיא געלט איז מער ניט וויא אפקדון ביא דעם מענטשין · דארף ער דאך גיוויש טאן דעם רצון פון דעם וואש האט אים גינעבין צוא באהאלטין :

ג דער וואש איז איין גרויסער עשיר מעג צוא טיילין אפילו מער וויא איין פינפטע טייל פון זיין אייגינס · נאר אויב ער איז ניט שטארק רייך טאר ער מער ניט צוא טיילין ביז איין פינפטע טייל פון זיין פערמעגינס · אונ לכל הפחות דארף יעדער מענטש געבין איין צעהנטע טייל פון זיין אייגינש :

ד מען דארף געבין צְדָקָה מיט אפרייליכן פנים אונ מיט אגוטע הארץ · אונ זאל ריידן מיט דעם ארומאן גוטע ווייכע רייד · איז ער אויף דרויף מקבל איין בזונדרין שכר :

ה עש איז זייער פיל דינים דא אין דעם ענין פון צְדָקָה וועט מען דאש גיפינען אין יו״ד הלכות צְדָקָה · אונ בזכות צְדָקָה וועט אונז השי״ת שיקין דעם גואל צדק ב״ב אמן :

כה הלכות מזוזה · ובו י״ג סעיפים :

דינים פון דער מזוזה :

דער אויבערשטער האט אונז גינעבין דרייא טייערע מצות וואש זייא דער מאנען אונז יעדין אויגין בליק אן זיין ליבין נאמען אונ אן זיין היילינע תורה · דאש זיינען דיא תפילין אויף דעם קאפ אונ אויף דער האנט · דיא ציצית אן דעם קלייד · אונ דיא מזוזה אן דער טיר · ווער עש האלט דיא דאזינע דרייא מצות וויא עש דארף צוא זיין האט איין גרויסין שכר :

א יעדע טיר פון דעם הויז אונ דיא שטיבער מוז האבין איין מזוזה · אויך ווען איין שטוב האט עטליכע טירין מוז יעדער טיר האבין איין מזוזה · אפילו ווען מען באניצט נאר ניט דיא איבעריגע טירין אונ מען גייט נאר אריין אונ ארויש דורך איינע מוזין דאך האבין אלע מזוזות :

ב איין שול דארף קיין מזוזה ניט האבין · איז אבער אין שול דא איין דירה וואש מען וואוינט דרינען מוז זיא האבין איין מזוזה :

ג איין סוכה איז פטור פון איין מזוזה :

ד יעדער ארט וואש איז ניט ריין · דאש הייסט איין בית הכסא · איין באד · איין שטאל · אונ איין גארבעריי · דארף ניט האבין קיין מזוזה · אבער איין הינער שטאל מוז יוא האבין איין מזוזה · אונ אז עש איז דרינען ניט ריין מאכט מען דיא מזוזה אין דרויסין · אויך דארט וואו מען האלט האלץ אדער שטרויא אדער משקאות מוז זיין איין מזוזה :

ה אין קראם וואש מען זיצט דרינען נאר ביא טאג דארף קיין מזוזה ניט :

ו דאש ארט פון דער מזוזה איז אין דער רעכטער זייט פון דער טיר וויא מען קומט אריין · מען שלאגט איר אן אין דער קרים · דער אויבערשטר זייט פון דער מזוזה צוא דער שטוב אריין · אונ דער אונטערשטער טייל ארויש · אויך זאל מען זיא אן שלאגין דארט וואו עש פאנגט אן דעם אויבערשטע דריטיל פון דער ביא שטידיל אבער ניט נידעריגער · אונ אז דיא טיר איז שטארק הויך · זאל מען איר אזוא אן שלאגין אז מען זאל קענען צוא איר גרייכין מיט דער האנט :

ז מען מוז דיא מזוזה איין וויקלען אין איין גישטעל אדער אין איין פאפיר · נאר דער שם שדי זאל אפין זיין · אדער אונטער איין גלאז · אונ מען טאר איר ניט לאזין הייננען · נאר מען מוז דאש פאפיר אדער גישטעל פון אויבין אונ פון אונטין אן שלאגין מיט נעגיל :

ח ווען מען שלאגט אן דיא מזוזה מאכט מען דיא ברכה ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לקבוע מזוזה · אונ אז מען שלאגט אן מערער מזוזות אין איין הויז איז אויף אלע גינוג דיא ערשטע ברכה אליין :

ט מען מעג אויף שניידין איין דינעם שפאלט אין דעם ביא שטידיל אונ דרינען אריין זעצין די מזוזה · אבער איר אריין צו זעצן אין איין צו טיפין שפאלט · טאר מען ניט :

י דיא שולדיקייט צוא מאכין איין מזוזה איז אויף דעם וואש וואונט אין דער דירה · אבער ניט אויף דעם וואש דאש הויז איז זיין · אונ אז מען קלייבט זיך ארויש טאר מען ניט אפ רייסין דיא מזוזה אפילו ווען דער וואש קלייבט זיך אריין צאלט אים ניט פאר דער מזוזה · עש איז אבער רעכט יענער זאל אים צאלין · ווען עש קלייבט זיך אבער אריין איין נכרי · זאל מען ארויש נעמען דיא מזוזה · אונ אפילו דער נכרי הייסט זיא אים לאזין · זאל ער אים ניט פאלגין אונ זיא אראפ נעמען :

יא יעדער מאל ווען מען קומט אריין אונ ווען מען גייט ארויש זאל מען קושין דיא מזוזה :

יב מען מוז שטארק גיווארינט זיין ריין צוא האלטין דאש ארט פון דער מזוזה · מען טאר דארטין ניט שטעלין קיין וואש שיסיל וואש מען וואשט זיך דרינען · אויך טאר מען דארטין ניט לייגין קיין מיסט אונ קיין אנדערע זאך וואש איז ניט ריין אונ ניט שיין · ווער עש האלט ערליך דיא מזוזה וויא עש דארף צוא זיין · דער איז זוכה צוא פיל גוטש · צוא איין שיינע דירה אונ צוא איין לאנג לעבין :

יג ווען מען וויל גיין אדער פארין אין וועג אריין · זאל מען לייגין דיא רעכטע האנט אויף דער מזוזה אונ זאגין רבונו של עולם איך בעט דיך דוא זאלשט מיך היטין אין דעם וועג וואש איך גייא עש זאל מיר קיין שלעכץ ניט גישעהען · איך זאל באגליקין אין מיינע גישעפטין אונ איך זאל בשלום אהיים קומען · אונ אז ער קומט שוין אויש דער שטאט ארויש זאל ער זאגין דיא תפלת הדרך וויא עש שטייט אין סידור · אויך איז רעכט ווען מען גייט אין וועג אריין זיך מיט צוא נעמען איין בינטיל ציצית ווארום טאמער ווערט פסול איין ציצה זאל ער תיכף האבין איין אנדערע · מען

זאל זיך אויך תמיד מיט נעמען ברויט אויף דעם וועג אפילו מען ווייש אז עש איז אויף דעם וועג דא צוא באקומען :

כו הלכות בקור חולים · ובו ד׳ סעיפים

דינים פון בקור חולים :

א עש איז אגרויזע מצוה צוא גיין צוא אקראנקין מען זאל זעהן וואש ער מאכט אונ אים צוא טרייסטין מיט גוטע ווערטער ער זאל זיך ניט שרעקין · אונ וויא באלד יענער איז קראנק הערט אויף דער כבוד · דאש הייסט מען טאר ניט זאגין איך בין גרעסער פון אים אונ עש איז פאר מיר ניט אנשטענדיג איך זאל צוא אים גיין · דאש טאר מען ניט נאר מען מוז צוא אים גיין · דיא קרובים אונ דיא גוטע פריינט וואש קומען תמיד צוא אים גיזונטער הייד · מוזין צום קראנקין גיין תיכף אין ערשטין טאג · אבער דיא וואש זיינען ניט גיוואונט צוא אים צוא קומען · זאלין ערשט צו אים גיין מבקר חולה זיין דעם דריטין טאג · ווען ער איז אבער זייער שטארק קראנק גיווארין · מעגין אפילו דיא פרעמדע אויך צו אים גיין תיכף אין ערשטין טאג · איין שונא טאר ניט גיין מבקר חולה זיין · ווארום דער קראנקער קען מיינען אז ער קומט וויל ער זיל אן אים איין נקמה דער לעבין · דער אייגענער דין איז אויך ביא איין אבל · אז דער שונא טאר ניט קומען מנחם אבל זיין אפילו ווען ער מיינט עש ערינשט ווארום יענער קען מיינען אז ער טוט עש וועגין איין נקמה :

ב דער עיקר מצוה פון מבקר חולה זיין איז מען זאל דעם אויבערשטין בעטין ער זאל זיך דער בארימען איבער דעם קראנקין ער זאל גיזונט ווערין · אונ אז מען קומט צום קראנקין אונ מען איז אויף אים ניט מתפלל האט מען ניט מקיים גיוועזין די מצוה · איבער דעם זאל מען ניט קומען אין דיא ערשטע דרייא שעה פון דעם טאג אין דער פריא · ווארום דעמאלט איז יעדער קראנקער בעסער · וועט ער פאר אים ניט בעטין · ווארום ער וועט מיינען אז ער איז שוין בעסער גיווארין · אויך זאל מען ניט קומען אין דיא לעצטע דרייא שעה פאר נאכט ווארום דעמאלט איז תמיד דעם קראנקין ערגער · וועט ער מיינען אז עס איז שוין ניט צוא העלפין :

ג דיא תפלה וואס מען בעט פאר דעם קראנקין זאגט מען זיא אין וואס פאר איין לשון מען וויל נאר מען לאזט דער נאך אויש המקום ירחם עליך בתוך כל חולי ישראל · אונ אום שבת זאגט מען שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא ורחמיו מרובים ושבתו בשלום :

ד ווען איינער איז קראנק אויף שלשול אדער ער האט שטארק קאפ שמערצין · זאל מען צו אים ניט קומען · נאר אין דרויסין פרעגט מען וואש ער טוט אונ מען בעט צוא הש״י פאר אים :